This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

3 3433 08162279 1

Gróf Széchenyi István

Levelei

Digitized by Google

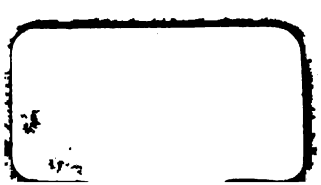

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN

LEVELEI.

Digitized by Google

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN

MUNKÁI.

ÖSSZEGYŰJTI ÉS KIADJA A MAGYAR T. AKADÉMIA.

IV. KÖTET.

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN

LEVELEI. II.

BUDAPEST,
AZ ATHENAEUM IRODALMI S NYOMDAI R. TÁRSULAT.
1890.

Digitized by Google

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN

LEVELEI.

A MAGYAR T. AKADÉMIA MEGBIZÁSÁBÓL

ÖSSZEGYÜJTÖTTE,
ELÖSZÓVAL S JEGYZETEKKEL ELLÁTTA

MAJLÁTH BÉLA.

II. KÖTET.

BUDAPEST,
AZ ATHENAEUM IRODALMI S NYOMDAI R. TÁRSULAT.
1890.

Digitized by Google

TO NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
176335A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1925 L

. . . . semmiben a világon, csak szent kötelességem hű teljesítésében találom lelki nyugtomat."

Széchenyi István.

Digitized by Google

ELŐSZÓ.

Széchenyi István gróf leveleinek összegyüjtött csoportjából, ime kezébe adjuk az olvasóközönségnek a második kötetet.

Levelek, melyek az uj Magyarország szellemi, társadalmi, politikai és állam-életének átalakulásában a harminczas éveket jellemzik. Azon korból irott levelek, melyben Széchenyi, a regeneratio szellemi munkájában, eszméinek megvalósítására tevékenységét a legmagasabb fokig- hatványozza; s elért sikerei őt, babér koszorúval homlokán, a hazafiak kitüntető elismerésének jeleivel elhalmozva, a nép szivében, a nemzet erkölcsi érzetében piedestáljának tetőpontjára helyezi.

Levelek, melyek habár Széchenyinek belső életét, tetteinek rugóit, szellemének alkotó erejét tükrözik is vissza: nagyságának kisugárzó fénye megvilágítja a közeseményeket, a politikai, társadalmi irányeszmék minden jelentősebb mozzanatait, a küzdelmet, a vezérszereplők kiválóbb egyéniségeit is.

Valjon hol keressük indító okait Széchenyi lázas tevékenységének? hol keressük a mozgató erőt, mely mindenkor és mindenütt kitörő hazafiságát folytonos munkálkodásra sarkalja? s avval leveleiben minden lépten-nyomon találkozunk.

Digitized by Google

Nem vagyunk abban a helyzetben, hogy Széchenyi életiróinak magyarázatai, lélektani buvárlóinak következtetései elől elzárkozzunk, midőn az egész magyar nemzet megcsontosodott tisztelete és hálája, tetteinek páratlan hazafiságát lángelméjének, határtalan honszeretetének tulajdonítja. Nem tudunk a psychiatria magaslatára felemelkedni, hogy piedestálját megrázzuk, hova a legnagyobb magyart a nemzeti kegyelet helyezte. Nem tudjuk abban keresni egy nemzet életére kiható munkálkodás rugóit azon időszakban, midőn a tevékenység következményeinek tudata, az előrelátás, a higgadt megfontolással párosúlt rendszeres cselekvés egymásutánja, a subjectiv erő legépebb szellemi hatalmát tételezi fel Széchenyi működési sphérájában az 1830—40-ik évek között.

Ámde mi itt nem életrajzot írunk, nem bocsátkozhatunk tényei indító okainak magyarázatába; csak adatokat gyűjtöttünk levelei második kötetének közrebocsátásával, melyek nem kevésbbé nyomatékosak naplóinál. Mert míg amazokban impressioi, reflexioi tükröződnek vissza, ezekben a szünet nélküli teljes elmeélt kívánó munkálkodásának, rendelkezéseinek rajzát szemlélhetjük. Ezekből is, úgy hiszem, hasonló joggal itélhet az olvasó Széchenyi személye, szellemi állapota felől, mint a hogy azt naplói alapján tenni hivatva érzi magát a psychiater.

Itélje meg a nagy közönség, valjon e kötetnek tartalma, az agy-bántalmak symptomái, a »lucidum intervallum«-ok kifolyása-e? vagy a józan ész, mellyel eszméit diadalra vezeti?

E kötetben a Széchenyi által írt leveleknek azon

Digitized by Google

részét közöljük, melyek 1835—40-ik évig terjednek. Elrendezésükre, beosztásukra nézve ugyanazon elveket követtük itt is, mint az első kötet összeállításánál. Megjegyezzük végre, hogy az „*m. k.*"-val jelzett levelek Széchenyi másolati könyvéből, az „*e. f.*" betűsök Széchenyi eredeti fogalmazványaiból valók, a jelzés nélküliek pedig eredetiek után közöltetnek.

Az 1840-ik évtől 1860-ik évig terjedő levelek még az ez év folytán megjelenő harmadik kötetnek levén fentartva: mind a három kötet kimerítő név- és tárgymutatóját, tett igéretünkhöz képest, ott találja meg a t. olvasó közönség.

Digitized by Google

Digitized by Google

1.

Pest vármegyéhez.

(e. f.) Pest, 1827. június 7.

Tekintetes Vármegye!

Nemes Pest Megyének határában, alkalmasint Pesten vagy Budán részvényes Társasággal gőzmalmot szándékozom állítni, s pedig nem azért, hogy »Egy« gőzmalmunk legyen, hanem, hogy ez mintául szolgálván — lassankint mindenütt állíttassanak fel gőzmalmok s Hazánk gabna helyett végkép liszttel űzze kereskedését; mi által nemcsak mezei gazdáink nyernének tetemesen, de a gyengébb sorsúnak is új — kőszénásás Mohácsnál, a lisztet felfogó dongák stb. készítése által — keresetkör nyittatnék.

De előleges számolásim azt mutatják, hogy nem várhatni vállalatomnak biztos sikerét, mig azt a liszt árszabásának súlya nyomja.

Mig pedig a siker hidegvérű egybenállítások után lehető legnagyobb hihetőségben előttem nem áll, addig egy lépést sem merek tenni; mert honunkban még most legalább vállalatoknak elbomlása nem csak a vállalkozókat sújtja, hanem az egész közönséget is legveszedelmesebben érinti; minthogy rosszúl számított s *elhibázottak* által a leghasznosabbaktul elijesztetvén, előlépés helyett számosb évekre régi tespedségébe löketik vissza.

Esedezem a T. KK. és Rendek előtt méltóztassanak küldöttséget rendelni, mely tárgyamat megvizsgálná, s arról annak idejében a Nemes Vármegyének, bölcsesége szerint teendő határozás végett, jelentést adna be.

A Tekintetes Nemes Vármegyének

Pest, június 7. 1827. alázatos szolgája.

Digitized by Google

2.

Ismeretlenhez.[1])

(e. f.) Pest. 1827. június 17-én.

Kedves Barátom!

Méltóztattál azon levelemet kapni, melyben júniusi vásárkorra Pesten való személyes megjelenésre kértelek, hogy a Casino iránt, minden actionariusok összegyülésekor, gondolatjaidat kinyilatkoztatni s bölcs észrevételeid által a többséget arra birni méltóztatnál, hogy ezen intézetnek legnagyobb sikere lehessen. Mikor azon érdeklett levelet megküldenem szerencsém volt, az Országgyűlésnek május 19-én történendő berekesztését bizonyosnak gondoltam, mert a terminus praeclusi királyi kegyes Resolutióban volt, a Diaetának azonban előre nem látott meghosszabbodása miatt, az actionariusoknak, kik közé Neved beirásánál fogva Téged is számlállak, nagyobb része, nyilván az Országgyűlésen való hivatalos jelenléténél fogva, Pesten meg nem jelenhetett. De mind a mellett, hogy a Casino dolgában előre is történjék valami, összegyűltünk mindazok, a kik itt voltunk, s holmiknek elrendeléséhez kezdettünk. Méltóztassál mindazonáltal, alázatossággal kérlek, úgy venni e rendeléseket, hogy közöttünk semmi sincs olyan, a mit személyes előadásod a jövendőre nézve meg nem változtathatna, mihelyt elfogadhatóbb ideáknak ajánlásával a többséget arra birhatod.

Egyarányosan fizetvén úgymint kiki valamely Intézetre, gondolkodásom szerint kinek-kinek egyenlő jussa is van, az iránt a maga ideájit s akaratját kifejteni, s maga alávetésével s engedelmeskedéssel ily tárgyban csak a Többségnek tartozik. Azért ezen Intézetnek is gyökeres megállapítását s legnevezetesebb talpköveit minden actionáriusoknak egész összegyülekezete határozhatja el, ámbár soha se lesz talán oly időpont, melyben egy s más környülállás a Pesten való megjelenhetésben egyik vagy

[1]) Széchenyi ezen levelét több meghittebb barátjához czímezve küldötte el, mintbogy ezt is egy nyomtatványról másoltuk le, mely nagy ív alakban iratai között van, de külső czíme nincs.

Digitized by Google

másik actionariust ne tartóztatná, a minél fogva azon esetben kényszerítve lesz a Többségnek végzését elfogadni.

Az Országgyűlésen való létel most csakugyan, természet szerint most a legfontosabb ok volt az elmaradásra, mert ahoz képest egy Casino elrendelése, csekélység. A miféle rendeléseket tehát eddig tettünk, azok inkábbára mind csak ideig-óráig levők s addig tartandók, mig az actionariusok számához képest, a mostan voltnál még nagyobb gyűlés lesz s akkor a történtek vagy helybenhagyást nyernek, vagy némelyben változás alá vetődnek.

Az Ország gyűlése bevégeztével, az esztendőnek egy oly szakaszában, melyben legtöbb tagok jelenhetnek meg, Neked is mint Részesnek jó idővel elébb tudtodra lesz adva s az akkor kijegyzendő gyűlésben való megjelenésre Hozzád is fog érkezni kérés.

A túlsó lapon följegyzett Tagok B. Brudern József elölülése alatt Június 10-én a Casinóban mind megjelentek, s rövid előadásom után, hogy eddig is ezen tárgyban mi történt, provisorie ezekből az ott hasonlóképen följegyzett tagokból álló kiküldöttséget nevezte ki a Többség, mely kiküldöttség plánumot készít, s azt majd az egész nagy gyűlésnek megvizsgálása alá bocsátja.

Ezen kineveztetés czélja az volt, hogy a tagok összegyülésében tétetendő bizonyos elhatározásig az önkény, mely szinte magamra volt ruházva, a mennyire lehet, megszünjön, a Kiküldöttség pedig minden iparkodásával a dolog előmenetelét tehetsége szerint eszközölje s addig is mindeneket elrendeljen, melyek az Intézetnek virágzását maguk után különben is húzhatják.

Pesten, Június 17-dikén 1827.

Gr. Széchenyi István.

Báró Brudern József elől-ülése alatt Június 10-én a Casinoban jelen voltak:

Appel, gr. Andrássy Károly, Aczél Antal, b. Bánffy László, gr. Berényi Lajos, gr. Berchtold Antal, Bohus János, Csapó Dániel, gr. Csáky Károly, Csekonics, gr. Draskovich György, Dercsényi János, Döbrentei Gábor, gr. Erdődy Sándor, gr. Esterházy Károly, gr. Eszterházy Mihály, Erdélyi Janos, gr. Fekete

Digitized by Google

Ferencz, gr. Festetich Leo, gr. Festetich Antal, gr. Győry Ferencz, gr. Haller Ferencz, Daruvári Jankovich Izidor, gr. Károlyi Lajos, gr. Károlyi György, gr. Kendeffy Ádám, gr. Keglevich Gábor, gr. Keglevich László, gr. Keglevich Sándor, gr. Keglevich István, Kulcsár István, gr. Lamberg Rudolf, Mayer Ferencz, gr. Mikes János, Marbach Károly, br. Orczy Lőrincz, br. Orczy László, Péchy Ferencz, gr. Pejachevich Péter, br. Podmanyiczky Károly, gr. Sándor Móricz, Semsey Jób, gr. Széchényi Pál, gr. Széchényi István, gr. Teleky Ádám, Uzsovics János, gr. Wartensleben Károly, br. Wenkheim József, br. Wesselényi Miklós, gr. Viczay Károly, ifj. gr. Zichy János.

A Kiküldöttség tagjai:

Csapó Dániel, Döbrentei Gábor, Erdélyi János, gr. Fekete Ferencz, gr. Haller Ferencz, gr. Károlyi Lajos, br. Orczy László, br. Podmanyiczky Károly, gr. Széchényi István, br. Wesselényi Miklós.

3.

Sartoryhoz.

(e. f.) Pest, 1827. szeptember 4.

Lieber Sartory!

Ich bin von dem einstweiligen Ausschuss der Casino-Gesellschaft beauftragt, dem gesammten Handelsstand in Pesth zu berichten, dass das Casino die ersten Tage des Novembers laufenden Jahres ins volle Leben treten wird.

Es scheint mir in der That, dass mein, und einiger meiner Bekannten und Freunde, guter Wille belohnt sein wird; — und ich sehe mit innerer Freude und einiger Zuversicht dem Gelingen einer Begründung entgegen, die, wiewohl sie in sich selbst unbedeutend ist — in der Zukunft zu manchen Guten und Nützlichen, für unser Vaterland und unsere Landsleute, Anlass geben kann.

Nun weiss ich aber nicht, wie ich mich meines Auftrages entledigen soll? — Sie wissen welchen Abscheu ich vor Ceremonien und Förmlichkeiten habe! — Ich verstehe es auch nicht, wie ich einen Aufruf oder eine Einladung oder ein Circulandum,

Digitized by Google

an dem löblichen, mir und allen Gebildeteren im Lande sehr werthen und schätzbaren Handelsstand ergehen lassen sollte. — Es kommt mir zu feyerlich, zu wichtig vor. Sollte ich einzeln zu einem jeden dieser ehrbaren Herrn gehen? Von Herzen gerne — und ich versichere Sie eben so sehr, — für mein eigenes Vergnügen — als in einem Auftrag; aber leider gehe ich nun schon bald weg, — und fürchte diese Heern auch nicht zu finden.

Wie wäre es, wenn Sie ohne weiters, *auf eine freundschaftliche Art* — und wirklich zum allgemeinen Besten sollte diese Art bei uns die angenommene sein — in meinem und des Ausschusses Namen, die ganze Sache, so wie ist, und wie Sie sie kennen vortragen, und alle jene, die nur Lust haben, zum Casino angagiren würden.

Wir haben den guten Willen dem Lande zu dienen, sie die Mittel — reichen wir uns die Hände. Ich glaube, dass wir dadurch, — wenn wir die Resultate bedenken, deren Zeuge unsere Nachkommen seyn werden, dass wir uns gegenseitig annäheren und verbinden, den heiligsten Pflichten, die uns an König und Land binden, — zum grossen Theil entsprechen. Sie kennen die Grundsätze, die wir bis jetzt aufgestellt haben! »Welch immer für eine Geburt und Stand, — was immer für Glaube, was immer für politische Meinung. Alleseins. Nur gesittete Lebensart, gleiche Rechte, gleiche Zahlung.« »Kein Einzelner entscheidet, der allgemeine Wunsch, und die Mehrheit allein bestimmt.«

Das sind die Haupt Liniamente.

Den 20-ten Jäner 1828 ist General-Versammlung. Da spreche und projectire jeder was er will. Nach der Natur der Sache, wird gewiss das Klügste und für jeden Einzelnen das Vortheilhafteste entschieden werden.

Bis heute sind 206 Theilnahme-Summen von 100 fl. von 170 Theilnehmern genommen, die wir im Anfange unrichtig Actionere genannt haben — der Name ihnen und uns bis jetzt geblieben ist. Der Name macht aber nichts zur Sache. — Es weiss ein jeder, dass er von der Actie, die er nimmt, höchstens eine moralische Dividende zu erwarten hat.

Digitized by Google

Von diesen 206 Actien wurden gegen 16000 fl. C. M. bereits incassirt — 2 bis 3000 kommen noch ganz bestimmt ein. An Geld ist also kein Mangel. Jetzt bedürft das Casino nichts als moralischen Credit, und den können nur Sie und ihr Stand ihm geben. Bedenken Sie das. An Ihnen ist es nun, sich um die Sache das grösste Verdienst zu verschaffen — dem sonst versiegt das ganze wieder, wie eine Seifenblase.

Ich schreibe Ihnen in grosser Eile Entschuldigen Sie mich um des reinen Wunsches willen, allen wo möglich die in unserer Heimat athmen, zu dienen, zu ihrem Glück und Wohl beyzutragen.

Ich bleibe einige Tage noch. Je früher Sie aber, und alle jene, die uns freundlich die Hand reichen wollen, sich in dem Buch der Theilnehmer, welches im Casino liegt, aufzeichnen werden, desto dauerhafter, vernünftiger und erwürdiger scheint mir die ganze Sache begründet zu seyn.

Wollen Sie deshalb die Güte haben, — alles diess was ich Ihnen hier in kurzen audeutete, gefälligst mehreren andern mitzutheilen, und mich in Ihr Wohlwollen zu empfehlen.

Sie aber bitte ich die Versicherung meiner aufrichtigsten Hochachtung zu genehmigen mit der ich mich nenne Ihren unterthänigsten Diener.

Pest, 4. September 1827. Gr. Stephan Széchenyi.

4.

Rochauhoz.

(m. k.) Pest, 1828. junius 20.

Monsieur!

Vous vous êtes adressé au Comte Sándor pour avoir des renseignements sur l'état des chevaux en Hongrie; mais comme le Comte Sándor était au moment de son départ lors de l'arrivé de Votre lettre, — il ne m'a pas chargé — parce que je ne me laisse pas chaéger par personne — mais il m'a prié de Vous donner les nouvelles et les renseignements désirés. — J'ai eu en conséquence l'honneur de Vous adresser une lettre [1]) — qui n'était ni

[1]) Lásd Széchenyi István levelei I. köt. 81. lap, 86-ik levél.

Digitized by Google

écrite, ni destinée pour être citée et publiée ; — dans laquelle je Vous ai promis de fournir Votre journal avec des matériaux hongrois aussi bien que possible.

Vous ne m'avez pas fait le plaisir de me dire un mot de ce que Vous avez reçu ma lettre, — mai en revanche Vous avez inséré dans Votre journal — pour mon grand étonnement et déplaisir — ma lettre estropée, retranchée, défigurée, etc. etc. et surtout dans un sens comme si nous avions cherchè la protection de Votre journal, tandis que c'est Vous qui avez fait la première démarche.

Je n'ai pas la prétention de savoir écrire le français — et je m'en vante, parce que je ne suis pas — ni ne veux être français — mais pour ma cervelle, je la crois tout aussi bonne qu'une cervelle française, et n'aime pas qu'on retranche, ou que l'on estropie mes idées. Si donc Vous vouliez déjà insérer ma lettre dans Votre journal, j'aurais désiré qu'elle y eût paru comme je l'ai écrite, — ou c'est ce que j'aurais préféré qu'elle n'y eût pas paru du tout.

Les courses de cette année sont finies ; — tous les matériaux sont là pour Vous fournir de tout ce que Vous avez désiré — mais je m'en garderai bien de Vous les envoyer, de peur de voir sortir au lieu d'un enfant noir un enfant blond, et des faits intéressants peut-être, mais fondés sur de l'imagination, coloriés par un joli style, et non pas basés sur la réalité.

J'avoue que j'ai beaucoup de plaisir de donner de la publicité aux courses chasses etc. ; de mon pays, — mais tout en Vous disant que je me sens très honoré, si Votre journal s'en occupe — je Vous dirai en même temps franchement, que nous pouvous nous en passer — c'est-à-dire que nous n'avons pas plus besoin de Votre plume pour faire aller nos affaires que Vous n'avez besoin de nous pour rendre Votre journal très intéressant et très précieux.

Si donc Vous voulez laisser toute la virginité aux articles que nous aurons l'honneur de Vous envoyer ; ou de les omettre tout uniment d'après Votre bon plaisir, nous tâcherons de Vous donner tous les renseignements dont nous serons en possession.

En cas contraire notre correspondance cessera.

Veuillez, Monsieur, me pardonner le language, simple et

Digitized by Google

sans fard que je Vous tiens. — Je suis sûr que Vous n'aimez aucun être bâtard, — et que Vous ne pourriez pas m'estimer si j'étais bon français, comme je ne pourrais pas avoir beaucoup de considération pour Vous, si Vous étiez bon hongrois. — Excusez donc ma manière et mon genre — tout à fait hongrois.

Permettez-moi de finir ma lettre en Vous augurant que Votre journal ne pourra jamais atteindre la hauteur et la célébrité que je lui désire bien cordialement, si Vous ne Vous proposez pas, et si Vous n'y tenez ferme de laisser les articles qu'on Vous envoie intacts et dans toute leur originalité et intégrité.

J'attends avec impatience Votre réponse et Vous prie d'agréer l'assurance, etc.

Pest, ce 20 juin 1828.

5.

Gróf Waldstein Jánoshoz.[1])

Közel Hirsovához a Dunán 1830. július 17.

Kedves barátom Waldstein János!

Te legjobban látod micsoda szenvedések alatt diktálom neked ezen sorokat. Légy mindennek élő tanuja, hogy ha valamit kihagynék.

Midőn Pestről elutazánk, egészségem gyenge vala; több jószágaimon több esztendeig nem voltam; a visszasietésre dorgáló diaeta szemem előtt volt, és mégis neki bocsátkoztam a nehéz útnak, hogy egy pár hónapot a közjó előmozdítasa végett hazánknak feláldozzak. Beszédesnél s nálad némiképen más a czél, mert

[1]) Orsova közelében, a *Desdemona* gályán július 2-án írja Döbrenteinek Széchenyi (l. Széch. lev. I. köt. 166.) hogy egészségük teljesen jó. Július 19-én értek Galaczra, s innen írja ugyancsak Döbrenteinek julius 27-ről, hogy már 12 nap óta hideglelős (lásd Széch. lev. I. köt. 167. lap.), s már július 17-én oly rosszul érezte magát, hogy a halál gondolatával megbarátkozva, ezen levelet a vele utazó Waldstein János grófnak, ugyancsak ahhoz czímezve, tollba mondotta. Közölte azt Falk Miksa »Széchenyi István és kora« czímü munkája 64-ik lapján; de nem a Széchényinek sajátos orthographiájával; mi is Falk Miksa közleményéből vettük át ez érdekes levelet.

Digitized by Google

az elsőnek ily vízen való utazás mestersége, én pedig nem értek hozzá semmit. Te ifjú levén, minden útra örömest léptél volna. Azonban 14 napig minden keserüség nélkül folyt utunk, és csak szinte Sistow városától fogva jött rám a hideg, mely hat napokig csak kevés szabad és tűrhető pillanatokat engedett; — és az időnek legnagyobb részét, szívszorongatások és elfulasztások között töltém s egyébb régi nyavalyák hozzá járulván, úgy annyira elnyomott az, hogy sokszor a kétségbeeséshez közel, életemnek rövid úton véget akartam szakasztani. És ha a léleknek halhatatlanságát nem hinném, Istenbe nem bíznék, ennyi fulasztó kínokat nem tudnék tűrni. Ezen sorokat én neked azért diktálom, hogy jó barátainknak (ha az Isten ezen kínokból ki akarna szabadítani) minden publicitás nélkül mutasd meg. Magyarország fölemelésére csak három eszköz van: Nemzetiség, közlekedés és végre más nemzetekkel való kereskedési összekapcsolás.

Ezeket kötöm nektek szívetekre; emeljétek az elsőt tehetségtek szerint fel, s diszesítsétek igazi nemesség által. Fejtsétek a másodikat ki Budapesti fővárosunkban. Tegyetek mindent, hogy Budapest megszünjék egy vak zsák lenni, s ennek elérése végett a Duna vizét hajózásnak s kereskedésnek kinyitni kell. A kik ezen sorokat olvassák — és azt a te belátásodnak engedem át édes Waldstein — emlékezzenek meg rólam, fontolják meg a mondottakat és mily nehéz pillanatban irtam azokat.

Ha meghalnék s még tízannyit kellene szenvednem, mint szenvedtem, örömest fogok kimúlni, és a mennyire lehet minden morgás nélkül; csak erős lelkü s tiszta hazafiságra buzditson ezen egy-két szó: Virágozzék és boldogúljon drága anyaföldünk. Költ közel Hirsovához a Dunán július 17-én 1830.

Hogy pedig kérdés ne történjék, intelek barátságosan titeket: Legyetek törvényes királyunknak és dynastiánknak hívei, úgy mint én. Isten máris úgy segéljen, úgy élek, úgy halok. Ha pedig lehet, mindig veletek leendek!

Széchényi István m. k.

Digitized by Google

6.

Gróf Széchenyi Lajoshoz.

(m. k.) Pest, 1831. május 3.

Tisztelt Baátyám!

April 27-kén írt soraidat most vettem. A Rezneki jószágrul legkisebb előisméretem nincs; tökéletesen megbizlak tehát s kérlek: e részben tegyél, a mit nemzetségünk hasznára legjózanabbnak gondolsz. Ha továbbá is pörre ereszted a dolgot, parancsolj velem, ha itten valamit e tekintetben tehetnék; ha pedig az egyezésre lépést legjózanabbnak hiszed, és a jószág megnézésére néhányokat kiküldesz, kérlek tudósítsd továbbá e felől Lunkányi directoromat; ki ezen sorok után tudom kész leend mutatásod után oda indulni, s azt tenni, a mit parancsolni fogsz.

Pest, 1831. május 3-án.

7.

Ismeretlenhez.[1])

Czenk, 1831. október 12.

Mind a két levelét, a névtelent is, mely alá becses nevét tenni tetszett, megkaptam. Köszönöm, hogy nem ismeri félre hazám javára czélzó csekély törekvéseimet, s jóakarólag itéli meg a jó szándékot, mely engem lelkesít. Miután elvből csípek és vágok, mert azt hiszem, az elharapódzó rothadás ellen ez a legjobb, nem csodálkozom, hogy itt-ott rémítő lármát csapnak ellenem s el vagyok arra készülve, hogy megdobáljanak a legundokabb sárral; annál kellemesebben lephettek meg az ön sorai, mert köszönet és elismerés szavait ritkán hallom. Azonban elhiszi-e, hogy nem olvastam levelében sem az egyiket, sem a másikat. Én methodicus vagyok, s vannak bizonyos elveim melyek-

[1]) Széchenyinek ezen levelét kiadta Falk Miksa »*Széchengi és kora*« czímü munkájának 59-ik lapján, de ő sem említi nevét annak, a kihez a levél intézve volt.

Digitized by Google

től semmi hatalom el nem szakít, többi közt fösvénykedes, időmmel s tehetségemmel. Szándékom, hogy még egyet-mást létre hozzak, a mit az emberek »nagynak« szoktak nevezni. Ehhez mindenek előtt szükségem van arra, hogy gazdálkodjam az idővel és concentráljam a pénzt. Oly leveleket, mint az öné, t. i. oly hosszukat — s hogy megmutassam, milyen nemesen vélekedem önről, őszintén akarok szólni — oly homályos és egy kissé zavart leveleket, mint az, kapok naponként vagy 10—20-at! Eleinte elolvastam, de nem maradt időm saját, t. i. hazai munkámra. Felhasználtam éjeleimet! egészségem megromlott bele. Igy nem mehet! mondám magamban s most van egy emberem, ki a leveleket olvassa helyettem, s közli velem azok essentiáját; hogy azonban senkit ne compromittáljak, elébb kitörlöm a nevet. Sok jó szándékú nézetet fogadok ez okból akaratom ellen jéghidegen és sok embert ellenségemmé tettem már, mert nem feleltem. . . . Ezt megvetésnek és lealázásnak magyarázták; pedig Isten a tanum, nem az volt, nem: még akkor sem, ha legbolondabb levelet külde valaki; hát még ha nemes kedélyü és szép lelkü ferfiak fordulnak hozzám! Hanem mit tegyek? mondja meg ön, mint méltányos ember, elolvassak minden levelet s feleljek rá aztán, hagyjak abba minden egyéb irást s dolgaimat hagyjam összeomlani, vagy ellenkezőképp? Mind a kettőt, feleli ön, a mire én azt mondom: igenis, mihelyt a napot negyvennyolcz órára szabják s az én emberi erőmet egyről kettőre. Eleinte könnyü volt, kevés levél jött, hanem most . . . pedig ezt igen nagy becsületnek tartom.

Igazán úgy látszik mint ha az én keblembe akarnának kiönteni országunk előhaladására czélzó minden eszmét, minden javításra való törekvést. Innen ered az aut, aut.. Mondja meg, mit tegyek? épen így vagyok pénzemmel is? Nincs az országban senki a kinek pénz kell, hogy ne jönne hozzám. Nagyon sok pénzt adtam kölcsön. . . . Az 1825-diki országgyülés óta azonban a hol igenis gyakran czéltáblának választottak ki, már négyszázezer forintnál többet elutasítottam. Ha methodusom s elleneim nem volnának, most már csak afféle hazafi volnék, ki csak könyörgéssel és sóhajtással szolgálhat; pedig ezt nem akarom. Itten félre kellene ismernem az Istentől reám ruházott helyzetet s lábbal

Digitized by Google

taposni, ha ily mélyen lesülyednék. Egyes ember, ha fiam vagy apám volna is, nem sokat nyom nálam a latban, ha a közjóról van szó. Erő kell ahhoz, hogy az ember megtagadjon valamit, mind magának, mind másnak, hanem meg van ez az erőm, s dicsekedem vele, mint ön látja. Ez a felelet az ön el nem olvasott levelére, oly felelet, melyet ön, mint pártfogóm, mint bölcsész és nemes ember nem fog félre magyarázni. — Emberem, ki a levelet olvasta, azt mondja — de nem kell önnek ép oly nagyon komolyan venni, mert ez az ember száraz, praktikus, pedans — »A ki ezt a levelet írta, nemes rajongó lehet, de rettenetesen fél a cholerától s pénzt kér!«

Ezt a kivonatot csinálta az ön két leveléből; tudtam, hogy egy nemes szívü ember írta, abból láthatja ön, hogy már kivételt teszek s írok önnek. Ha nem hinném azt, hogy sok, igen sok lehet az ön leveleiben, úgy száz egyébb levéllel zárva hagynám a nagy almáriomban. Ha elolvasom az ön két levelét, miért ne olvassam el a többi 98-at is? Ha önnek kölcsönzök 5000 frtot, miért ne a többinek mindegyiknek? Mert nem akarom az időmmel és pénzemmel való fukarkodás elvét megszegni. Ha meg nem szegem ezt az elvet, még nagy szolgálatokat tehetek az országnak, ha megszegem, nemsokára erkölcsi merevültségbe esem.

8.

Gróf Széchenyi Lajoshoz.

(m. k.) Pest, 1832. február 1.

Hochgeehrter Freund!

Deinen Brief vom 26. bekam ich gestern Abends. Wir hatten einen Ball bei St. Károlyi — ich bin von Geschäften litteralement erdrückt, habe so zu sagen nichts geschlafen — und alles geradezu stehen gelassen, um de facto auf deinen Brief zu antworten. Beszédes schreibt dies beigebogen und ich kann jetzt — würde ich des Teufels werden — nicht nach Wien.

Mich kränkt es aber dermassen, das ich dir so viele Ungelegenheit machte, das ich Zinkendorf zu einen See verwandeln, es

Digitized by Google

verkaufen, ja lieber verschenken will — um Dich zufrieden zu stellen. — Meine Gesundheit ist sehr übel, und nach allem Anschein denke ich nicht sehr lange vegetiren zu können — so, das mir kein Opfer zu gross ist — um meine übrigen mir ohnehin genug verbitterten Tage — wenigstens mit Euch liebe Brüder in guter Eintracht, Liebe und Freundschaft zu verleben.

... Diese Prinzipien stelle ich auf und will, sollte ich's am empfindlichsten fühlen, allen geschehenen Schaden rückersetzen, und für die Zukunft radicaliter sorgen, habe aber nur ein wenig Geduld.

Ich will die Post nicht versäumen, und beschränke mich in der Eile nur auf dies. Gott erhalte Dich, Françoise und Alle, die ich insgesammt aufs herzlichste grüsse, gesund.

9.

Gróf Széchenyi Lajoshoz.

(m. k.) Pest, 1832. május 12.

Kedves Bátyám!

Ápril 29. leveledre szerencsém van válaszolni, hogy hg Grassalkovics-al szándékod szerint teendő egyezésre tökéletesen rá állok, s egyszersmind azt is jelentem, hogy ezen kinyilatkoztatásomat tegnapi napon Kubinyi Miklós úrnak szóval tettem, s e részben őtet activizáltam. A mi pedig a pénzt illeti, azt conventionalis pénzre reducáltatni óhajtanám.

Rezneki jószágrul továbbá vélekedésem az, hogy valamint eddig is, drága Bátyám, jussainkat fentartottad, s hasznunkat eszközölted úgy e tárgy körűl is tegyél legjobb belátásod s lélekismereted szerint.

Vedd addig is, míg személyesen láthatlak, ez alkalommal legvalódibb tiszteletem bebizonyítását, ki is vagyok stb.

Pesten, 1832. május hó 12-én.

Digitized by Google

10.

Pest város polgárságához.

(e. f.) Pest, 1832. május 24.

Érdemes Polgárság!

Hat esztendeig foly a pesti verseny; s noha nevezetes sikere eddig nem lőn, mégis egy és más hasznosra már ada alkalmat, és bizonyosan tagja azon lánczolatnak, mely a honi erőknek Pest s Budára összesítetése által egykor a közjó előmozdításában némi kis részt tán venni fog. Buzdíttatván e gondolattúl s nem különben attúl, hogy az említett tárgynak itteni jobb kifejtése végett az országnak külön részeiből 13000 aranynál nagyobb tőke kerekedett már ide s ezen kívül tetemesb ideig-óráigi adományok is gyámolítják azt; — s meggondolván, hogy az Érdemes Pesti Polgárság is már négy esztendő óta egy száz aranyat érő billikom adása által nemeslelkűleg járul hozzá, — arra bátorítja az alúlírtat, hogy minekutána 1833-ik esztendei tavasznak lefolytával megszűnik a Pesti díjra tett aláirás, s azzal a száz □ érő billikomnak kitétele, már most nyittassék meg egy új díjra való ív, s pedig 1834-től 1838-ig kereken öt esztendőre. — A feltételek, melyek a jutalom megnyeréséhez vannak kötve, maradnának az eddigiek, t. i. hogy azért az Ausztriai Birodalomnak minden hon csikózott nevelményei és kanczái gyepre kelhessenek; 1600 pozsonyi ölre legyen kitűzve az ismételve futandó pályakör és a teher 3 eszt. 87 font, 4 eszt. 102 font; 5 eszt. 109 font, 6 eszt. 113 font; kancza két fonttal kevesebbet viszen. Bejelentés a pályanap előtt egy hónappal. — A helyett azonban, hogy eddig egy 100 aranyat érő billikom vala jutalom, és még lenni fog 1833-ban ennek utána azon sommáért, mely bégyül, mindég valami ezüstből készült s hasznavehető medencze, serleg, kanna, gyertyatartó, villa, kanál sat. készítessék, Pest városa czímerével meg legyen mind az által jegyezve; úgy, hogy lassanként az ország minden részeibe el el jusson a köz tárgyra szánt jutalomnak egy kis jele. A jutalom miségének elhatározása, készítése s megvásárlása

Digitized by Google

pedig bizassék a Tek. városi Tanácsnak egy és a Pesti választott Polgárság két tagjára, kik ezt mindig azon sommához fogják alkalmaztatni, mely aláirattatik s mely itt most elhatározva nincsen. — Ezek után magam ajánlása mellett illő tisztelettel vagyok az Érdemes Polgárságnak alázatos szolgája:

Gróf Széchenyi István
választott polgár.

11.

Du Ponceau Péterhez[1])

(e. f.) Pest, 1833. jan. 10.

Uram! Midőn társaságunk által megbizatám 1833-ki január 5-ikén kelt levelére válaszolni, és az ajándékozott s Nagy társunk által kezeinkhez szolgáltatott könyvekért köszönetünket jelenteni, egyszersmind arra is fel valék szólítva, küldeném kegyednek viszonlag Akadémiánk eddigi próbáit s ezt midőn im teljesítem, higyje el csak lehető legkedvesb kötelességemnek felelek meg; mert valjon mi lehet nekünk édesb, mint legalább lelki összefüggésben lenni oly vidékiekkel, kiktől minket helyzet, távolság, de kivált országunk elszigetelt léte, ha nem örökre is, de tán még

[1]) Ezen eredetí magyar fogalmazványnak czimzettje nincsen ugyan, de a levél szövege határozott útmutatással szolgált megállapíthatni czímzettnek nevét. A magyar tudós társaság »Évkönyvei«-nek második kötetében a 12. és 13-ik lapon olvasható, hogy Nagy Károly 1832/3 Amerikában járván viszonyba hozta a magyar tudós társaságot a Philadelphiában levő philosophiaival. Ezen társaságnak elnöke Du Ponceau Péter, az akkor New-Yorkban tartózkodó Nagy Károlyhoz 1833-ik évi jan. 5-ről levelet intézett, melynek kapcsában az »American philosophical Society«-nak 1770-ik év óta megjelent évkönyveit a magyar tudós társaság számára megküldi oly kijelentéssel, hogy az ezután megjelenőket is szivesen küldi cserébe a magyar tudós társaság Évkönyveiért. A Nagy Károly levelező taghoz intézett levele Du Ponceau Péternek 1833. jan. 5-ről ugyanazon év június 10-én tartott heti ülésben olvastatván, a heti ülés határozatilag kérte meg az akkor elnöklő Széchenyi Istvánt a válasz irásával. Mindezen a levél szövegével egybevágó adatok kétségtelenné teszik, hogy ezen levél, melynek csak magyar szövege maradt fenn Széchenyi fogalmazványai között: Du Ponceau Péterhez volt intézve.

Digitized by Google

sok időkre testileg eltiltani látszik s kikhez mindezen akadályok ellenére mégis annyi vonzódással, oly kimagyarázhatlan rokoni érzéssel viseltetünk, mint kevés más honbeliekhez.

A léleknek tulajdoni nem ismernek időt s ha aránylag csak rövid idő óta szállta legyen is meg a Világosság angyala Amerikának vad rengetegit, már azok is kölcsönöztek világából, kik mint mi századok óta mostohább körülállások közt tespedvén még alig tudtunk csak egy lábbal is kigázolni az emberiséget, de kivált hazánkat lealacsonyító feudalismnsnak undok zavariból. De azért ily hátramaradás, melyen szerencsésb összeköttetések közt pirulnunk kellene, minden nemzetiségünket hála az egeknek egészen nem nyomá még el; s él bennünk még azon nemzeti sajátság, melyre alapítván létünket, nem bitangolva, de igazi joggal fogjuk egykor megállhatni helyünket a csinosult szabad nemzedék sorában.

Régi álomkórságból mi is fölébredtünk valahára nagylelkű eldődink sírhantjai felett; s habár éretlen hév, indulatos versengés minket heveseket, gyöngéket sokszor kettészakítva még inkább elkevesít, elgyöngít, reményljük s hisszük azért, egy élő istenben bízván: egyesítni fogja a jövőkort azon nemzeti szellem, mely becsületet, dicsőséget elibe tévén az élet minden javainak, sőt az életnek is, mélyen fekszik nemzetünk lelkében a napról-napra mindinkább s mindinkább fejledez.

Akadémiánk, melynek Másod előlülője vagyok, üdvözli azon Ország tudós Társaságit, hol a nagy természetnek csudái közt eddig nem ismert szeplőtlenségben áll fenn a Szent Szabadság isteni háza. Éljenek igazi nagyságuk fénykörében boldogul.

Én pedig vagyok

Uram hű szolgája.

12.

Bányaigazgatósághoz.

(m. k.) Zimony, 1833. július 23.

Löbliche königliche Bergwerks Direction!

Aus den beigebogenen Papieren, die Ihnen Herr von Meltzel Donau Mappirungs-Ingenieur übergeben wird, werden Sie sehen,

Digitized by Google

dass ich von Seite der allerhöchsten Regierung durch einen Auftrag beehrt wurde, zu dessen Ausführung ich von Ihrer Seite hilfreiche Hand und Unterstützung zu warten habe.

Für den Augenblick besteht mein Wunsch darin, Sie wollen ohne Verzug, und so schnell wie es sich nur immer thun lässt, an besagten Herrn Ingenieur, mehrere geschickte Bergleute, die mit Felsensprengungen vertraut sind, anzuweisen die Güte haben. — Vor allem wäre aber die Auswahl eines geschickten, verlässlichen Vorstehers zu berücksichtigen und den zu sendenden Männern alle die Werkzeuge aus der Regie mitzugeben, deren sie sich beim Sprengen zu bedienen pflegen.

Herr von Meltzel ist durch mich ämtlich beauftragt, sich mit Ihnen, meine Herren, in Hinsicht der Bezahlung und Reise der Leute, wie auch über alles dasjenige zu berathen und zu besprechen, was ich wegen Kürze der Zeit und Unkenntniss Ihrer Verhältnisse anzugeben versäumt haben würde.

Genehmigen Sie indessen, bis ich die Ehre haben werde mich Ihnen persönlich vorzustellen, die Versicherung meiner aufrichtigsten Hochachtung, mit der ich mich nenne etc.

Graf Stephan Széchenyi.

Semlin, den 23. Juli 1833.

13.

Vásárhelyi Pálhoz.

(m. k.) Orsova, 1833. aug. 25.

Wohl wissend, dass Ihnen nächst dem Bewusstsein »treu erfüllter Pflicht« nichts Erwünschteres begegnen kann, als die Zufriedenheit Ihrer Oberen zu erlangen, beeile ich mich Sie von der hohen Gnade in Kenntniss zu setzen, mit der Sr. kaiserl. Hoheit unser allergnädigster Reichs-Palatin in einem Schreiben vom 8-ten August 1833 — das er an mich sandte — Sich folgendermassen über Sie zu äussern geruhte.

»Besonders erfreulich aber war mir das Zeugniss, welches Sie dem dirigierenden Mappations-Ingenieur Vásárhelyi, und den ihm zugetheilten Individuen, in Bezug auf deren Fleiss, Dienst-

Digitized by Google

eifer und Ausdauer ertheilen, und ich fordere Sie hiemit auf besagten Ingenieurs nicht nur meine volle Zufriedenheit darüber zu erkennen zu geben, sondern dieselben auch zu fernerer gleich eifriger Verwendung mit dem Bedeuten zu ermuntern, dass insoferne sie in diesen Bemühungen nicht nachlassen, und dieselben zu einem erwünschten Ergebniss führen sollten, auf ihre bei dieser Gelegenheit zu erwerbenden Verdienste vorzügliche Rücksicht genommen werden wird.«

Nach diesen Zeilen bleibt mir nichts übrig als Sie zu bitten, »vor Eifer und Anstrengung sich keinen Schaden anzuthun«; denn Sr. kaiserl. Hoheit werden Sie und Ihre Dienste länger brauchen wollen und ich weiss nur zu gut, dass der Ungar — wird sein Ehrgefühl geachtet und berücksichtiget — nie durch Zurückbleiben — wohl aber manchmal durch zu viel Eifer zu sündigen pflegt.

Sie arbeiten unmittelbar an der werdenden Wohlfahrt und Grösse unseres Vaterlandes. — Mehr sage ich nicht. — Seien Sie aber alle dessen stets eingedenk und unterstützen Sie meine redlich gemeinten Bemühungen durch Ihre Talente und Ihre Freundschaft.

Orsova, den 25. August 1833.

14.

O-orsovai harminczadhivatalhoz.

(m. k.) Ó-Orsova, 1833. szeptember 21.

Es ist mir bekannt geworden, dass von Ihrem Amte aus dem russischen Obristen Allenits, als derselbe aus dem Bade Mehadia nach der Wallachei zurückkehrte, für eine in dem Bade-Orte verschenkte und somit nicht zurückgebrachte Pfeife, — etwa 15 fl. C. M. im Werthe, — über 50 fl. C. M. abgenommen wurden.

Indem ich nun von seiner Majestät, unserm allergnädigsten Kaiser angewiesen bin, mich mit den russischen Behörden der Wallachei in das bestmöglichste Einverständniss zu setzen, und ich bereits so glücklich war, die ersten Schritte mit dem erwünsch-

Digitized by Google

testen Erfolge zu beginnen, so kann ich nicht verhehlen, dass Ihr Benehmen gegen den benannten Obristen, der in enger Verbindung mit dem Gouverneur der Wallachei General Kissilef ist, mich auf das unangenehmste überraschte. Sie wollen sich — nun da mein Hiersein und mein Amt Ihnen kein Geheimniss war — dienstlich äussern, welche Vorschrift, welches Reglement Sie zu einem solchen verkehrten Benehmen bestimmen konnte, durch welches Sie hunderttausende der Regierung schadeten, um ihr einige Gulden zu retten, und welches in der That vielmehr das Benehmen seelenloser Automaten ist, als dass es von denkenden königlichen Beamten zu gewärtigen wäre.

Alt-Orsova, den 21. September 1833.

Graf Stephan Széchenyi.

15.

Philippovichhoz.[1])

(m. k.) Bécs, 1834. márczius 17.

Da Euer Wohlgeboren in Folge erhaltenen Auftrages sich am Bord des Dampfschiffes »Argo« einzuschiffen haben, welches bestimmt ist auf der Donau über die k. k. Grenze hinaus diesen Strom hinabzufahren, um die Anstalten, welche die Regulirung unserer Donau-Schiffahrt und namentlich jene unserer Dampf-Boote erheischen wird, vorzubereiten, so findet die k. k. geheime Haus-, Hof- und Staats-Kanzlei für nöthig, Sie ihrerseits auf folgende Punkte aufmerksam zu machen, und Ihnen insbesondere hinsichtlich Ihrer Sprache und Ihres Benehmens gegen die türkischen Behörden nachstehende Weisung zu ertheilen.

Um allen Anständen vorzubeugen, welche von Seiten der türkischen Behörden wegen der ihnen ungewohnten Erscheinung eines Dampfbootes erhoben werden könnten, ist man bedacht gewesen, von der Pforte einen Fermaan für die »Argo« zu erwirken, wodurch allen ottomanischen Behörden anbefohlen wird, dieses Schiff in Gemässheit der zwischen beiden Reichen bestehenden Tractate frei und ungehindert passiren zu lassen.

[1]) Százados törzskari tiszt.

Digitized by Google

Dieser Ferman befindet sich bereits in Händen des k. k. Commandanten von Semlin Feldmarschall-Lieutenant von Foith, von dem Sie solche nübernehmen werden, um ihn, so oft es nöthig sein wird, vorzuweisen und erforderlichen Falls auch in den Städten bei den Gerichtsbehörden einregistriren zu lassen.

Da Dampfboote die Donau bis in die Nähe von Neu-Orsova bereits befahren haben, so dürfte dieser Fall erst bei gedachter Festung eintreten. Dem Commandanten dieses Platzes sind Euer Wohlgeboren bereits persönlich bekannt; da selber beinebens dem Oberbefehl des Pascha von Widdin untergeordnet ist, so hat man es für überflüssig gefunden Sie ausser der aufhabenden offenen Ordre mit einem Vorschreiben für diesen Commandanten zu versehen.

Indessen werden Dieselben um so mehr diese Gelegenheit zu benützen suchen, um Sich gegen den Commandanten von Neu-Orsova in dem nämlichen Sinne zu äussern, wie Ihnen dies hinsichtlich des Pascha von Widdin weiters vorgezeichnet wird, als Ersterer sich in der unmittelbaren Nähe derjenigen Stellen befindet, wo unsere Arbeiten im Flussbeete der Donau vorgenommen werden sollten, und daher Vieles von seiner Ansicht dieses Unternehmens, seinen Berichten an gedachten Pascha und an die Pforte, so wie von seinem guten Willen abhängt und von seiner Mitwirkung zu unserem Zweke abhängen wird.

Auf jeden Fall aber ist es unumgänglich nöthig, es sei nun, dass das Dampfboot »Argo« oberhalb der Cataracte des eisernen Thores sich aufzuhalten gezwungen wäre, oder dass solches die Fahrt über dieselben fortsetzen könne, dass Euer Wohlgeboren sich zu Hussein Pascha von Widdin verfügen, für welchen Sie zu diesem Ende mit dem im Originale und Übersetzung beifolgendem Vorschreiben versehen werden.

Hussein Pascha hat sich nämlich in einem an die Pforte erstatteten Berichte dahin geäussert, dass er im verflossenen Jahre vergeblich der Ankunft des ihm angekündigten k. k. Commissairs entgegen gesehen habe, um von ihm über unsere Wünsche und Absichten die nöthigen Auskünfte zu erhalten.

Euer Wohlgeboren wollen daher diesem Statthalter zuerst

Digitized by Google

bemerken, dass unser Commissair durch seine so sehr verspätete, und erst nachdem die zu den Arbeiten günstige Jahreszeit längst verflossen war, erfolgte Ankunft in Widdin, an der von uns gewünschten Zusammenkunft mit selbem verhindert worden ist.

Zugleich werden Sie Hussein Pascha eröffnen, dass Sie von unserer Seite ermächtigt und angewiesen sind, ihm über den in Frage stehenden Gegenstand alle jene Aufklärungen zu geben, die er oder seine Regierung wünschen können.

Diese dürften hauptsächlich in Folgendem bestehen:

Bei jeder anderen Nation, als den Türken, wäre es überflüssig in eine umständliche Entwickelung der Vortheile einzugehen, welche aus der Regulierung der Donau-Schiffahrt durch Hinwegräumung der ihr im Wege stehendem physischen Hindernisse für alle daran Theil nehmenden Partheien hervorgehen können. Diese sind zu klar und einleuchtend, um erst eines Beweises zu bedürfen.

Allein bei den Türken ist schon der Umstand, dass die Natur Felsenbänke im Flussbette der Donau geschaffen hat, und dass diese seit Jahrtausenden bestehen, ohne dass man sie hinwegräumen versucht hätte, ein Grund solche auch ferner stehen zu lassen, wennigstens ist solches von einem türkischen Minister unserem Einschreiten entgegengesetzt worden.

Es ist zu ungereimt, um einer ernsten Wiederlegung zu bedürfen, denn sonst dürfte auch kein Weg gebahnt, keine Brücke über einen Fluss gebaut, ja selbst kein Fruchtbaum gepflanzt werden, weil die Natur solche zu schaffen unterlassen hatte.

Mehr scheinbares Gewicht könnte der, von dem Commandanten von Orsowa bei einer Gelegenheit geäusserten Besorgniss beigelegt werden, dass durch unsere Arbeiten im Flussbette und die vermehrte Beschiffung der Donau durch unsere Fahrzeuge dem Erwerb der türkischen Uferbewohner, die durch Fortziehen der Barken ihren Unterhalt finden, so wie den Schiffen selbst Eintrag geschehen dürfte.

Allein durch Hinwegräumung der Felsenriffe wird nicht nur das Fortziehen der Schiffe gegen den Strom nicht durchaus überflüssig gemacht, sondern durch Vermehrung der Schiffahrt

Digitized by Google

der Gewinn jener Leute vervielfältigt, und doch erleichtert werden.

Das häufigere Erscheinen unserer Schiffe aber auf jener von ihnen bisher nur selten befahrenen Flussstrecke, wird den dortigen Schiffsleuten um so weniger Eintrag thun, als unsere Fahrzeuge dort weder Ladungen einzunehmen noch abzusetzen, sondern nur durchzupassieren haben werden, um an ihre entferntere Bestimmung zu gehen.

Unter den von der Pforte gegen unser Unternehmen vorangestellten Einwürfen behauptet jener, welchen sie aus militairischen Rücksichten schöpfen zu können glaubte, einen vörzüglichen Platz.

Worin diese Besorgniss eigentlich bestehen, ist schwer zu bestimmen. Vielleicht glaubt sie, dass feindliche Flotten dann die Donau hinauffahren und ihre Festungen Orsowa und Belgrad bedrohen können?

Fürchtet die Pforte dieses, so hätten wir ja dasselbe für unsere eigenen Länder und Festungen zu befürchten, die an demselben Strome gelegen sind. Zudem ist ja nichts leichter, als bei wirklich eintretender Gefahr die durch die Felsenrisse gesprengte Oeffnung, durch Versenkung von Schiffen oder Steinmassen wieder unfahrbar zu machen. Allein ist es wohl vernünftig, wegen einer höchst unwahrscheinlichen Gefahr, die in Kriegszeiten eintreten könnte, sich aller Vortheile zu berauben, welche man im Friedenszustande geniessen würde?

Dies wäre gerade dasselbe, als wenn der Commandant einer Festung alle Thore derselben vermauern liesse, damit nicht eines Tages der Feind durch solche in den Platz eindringe.

Welche Bedenken auch immer von türkischer Seite gegen unser Unternehmen erhoben werden mögen, so ist doch vorauszusetzen, dass sie die vielen Vortheile nicht verkennen werden, die unbezweifelt für sie aus der Bewerkstelligung derselben hervorgehen werden. Nicht nur wird den türkischen Schiffern die Fahrt stromaufwärts — wie abwärts dadurch ungemein erleichtert, jede Gefahr beseitiget, und dadurch der wechselseitige Verkehr mit unseren Staaten befördert werden, sondern unsere Waaren, besonders unser Überfluss an Viktualien und Fruchtgattungen werden.

Digitized by Google

künftig mit Leichtigkeit und zu wohlfeileren Preisen auf der Donau nach den türkischen Provinzen geschafft werden können. Vorzüglich aber wird die Hauptstadt Constantinopol nicht mehr hinsichtlich der Approvisionirung, wie dies schon öfters eingetreten ist, bloss von der Zufuhr aus den russischen Häfen des schwarzen Meeres abhängen, die, wie solches erst im vorigen Jahre der Fall war, wo wegen der in dem ganzen südlichen Russland gänzlich missrathenen Ernte dort der grösste Mangel herrschte, nicht immer im Stande sind solche zu liefern.

Obwohl nun die türkische Regierung sowohl als ihre Unterthanen aus der Hinwegräumung der im Donaubette befindlichen Hindernisse die wichtigsten Vortheile ziehen werden, so sind wir dennoch bereit, alle hiezu erforderlichen Arbeiten, und die sehr bedeutenden Unkosten, welche diese verursachen werden, allein zu übernehmen, ohne von der Pforte einen Ersatz dafür oder einen Beitrag hiezu anzusprechen.

Wir verlangen nichts anderes, als dass sie die Arbeiten, welche wir zu diesem Zwecke in dem Flussbette, oder an den Ufern desselben vornehmen werden, gestatte, solchen auf keine Weise ein Hinderniss in den Weg legen, unseren Ingenieuren und Arbeitern die nöthige Sicherheit gewähren und ihnen die etwa nöthigen Lebensmittel oder andere Bedürfnisse gegen baare Bezahlung zukommen, kurz ihnen jene freundnachbarliche Behandlung angedeihen lasse, welche wir von den zwischen beiden Reichen bestehenden freundschaftlichen Verhältnissen zu erwarten berechtiget sind.

Wir sind dagegen unsererseits bereit, den türkischen Unterthanen den Gebrauch der Treppelwege auf unserem Gebiete, an deren Vollendung längs dem Ufer bis an die k. k. Grenze unablässig gearbeitet wird, unter den erforderlichen Polizei- und Sanitäts-Vorschriften zu gestatten; — was für sie von einem nicht zu berechnenden Nutzen sein wird.

Es ist kaum zu bezweifeln, dass so billige, so grossmüthige Vorschläge ihre Wirkung nicht verfehlen werden. Euer Wohlgeboren werden daher bemüht sein, solche bei Hussein Pascha gehörig geltend zu machen, denn obwohl die k. k. Gesandtschaft

Digitized by Google

in Constantinopol bereits angewiesen ist, sich gegen das türkische Ministerium in demselben Sinne zu äussern, so ist es doch wahrscheinlich, dass dieses noch einen Bericht von dem Staathalter von Widdin abwarten wird, um einen definitiven Entschluss zu fassen.

Von dem Resultate Ihrer Besprechungen mit Hussein Pascha, so wie überhaupt von allem, was für diese so wichtige Angelegenheit von einigem Interesse sein kann, werden dieselben anher die Anzeige zu erstatten befliessen sein.

Wahrscheinlich werden wir bei den Arbeiten in der Nähe des eisernen Thores auch der Mitwirkung der wallachischen Behörden bedürfen. Obwohl wir nun bereits im verflossenem Jahre sowohl von Seiten des kaiser. russischen Hofes als von jenen des Commandirenden General's von Kisseleff uns der bereitwilligsten Unterstützung zu erfreuen hatten, und daher auch gegenwärtig uns derselben für versichert halten dürften, so wollen dieselben doch im Falle eines sich ergebenden Anstandes sich an den k. k. Agenten in Bukarest Herrn von Timoni zu wenden bedacht sein.

Endlich da wir längs der ganzen Strecke, wo Arbeiten im Donau-Strome oder an seinen Ufern vorzunehmen sind, die Servier zu Flussnachbaren haben, daher öfters ihre Mitwirkung in Anspruch zu nehmen, oder auch Arbeiter aus diesem Volke zu verwenden im Falle sein werden, so halten wir es für angemessen den servischen Oberknes auf jede Art für unser Unternehmen zu gewinnen; derselbe hat sich zwar bereits günstig für selbes ausgesprochen, ja sogar Actien bei der Dampfschiffahrt-Gesellschaft genommen. Da indess zu wünschen ist, dass er nicht bloss selbst unser Unternehmen begünstige, sondern auch auf die Stimmung Hussein Pascha's, und der übrigen türkischen Behörden, ja selbst der Pforte durch seine Berichte an selbe vortheilhaften Einfluss nehme, so erhalten Dieselben hiermit ein an den Fürsten Milos gerichtetes Schreiben, welches Sie ihm entweder wenn sich hiezu die Gelegenheit darbieten sollte selbst übergeben oder auf sicherem Wege zukommen lassen werden.

Der Eifer und die Geschicklichkeit, welche Sie in den Ihnen bisher gewordenen Aufträgen an den Tag gelegt haben, Ihre Local-

Digitized by Google

kenntniss und Erfahrung bürgen uns dafür, dass Sie auch in dieser, für die Interessen der Monarchie so wichtigen Angelegenheit dem in Sie gesetzten Vertrauen entsprechen werden.

Wien, den 17. März 1834.

16.

Rothschildhoz.

(m. k.) London, 1834. április 11.

Indem ich meine Abreise nach Wien bereits morgen Abends auf dem Dampfboote »Battavier« über Rotterdam antrete, erlaube ich mir: Sie um Einiges zu ersuchen.

Sie wollen an die Herren Boulton & Watt bei Ueberlieferung einer Dampfmaschine, die sie für die österreichische Regierung [zu 10 Pferde, Kraft] verfertigen, — die Summe 985 £ Str. bezahlen.

Sodann werden Sie an die Herren Hunter & English, die ebenfalls Maschinen verschiedener Art abzuliefern haben, 900 £ Str. à Conto ihrer Rechnung bezahlen.

Sie werden diese Ausgaben auf Ihre Rechnung stellen, die durch die Herren Geymüller ausgeglichen werden.

Ich ersuche Sie sodann, an die Frau eines George Deware die an M. Hoges Whitehorse High Street Poplar adressirt ist, monatlich vom 1-ten Mai 1834 angefangen 3 Pfund Sterling zu bezahlen, die Sie gleichfalls auf Ihre Rechnung bringen werden.

Da M. Thomas Wilson unsere Maschinen an die Dampfschiffahrts-Gesellschaft nach Wien über Triest zu versenden hat, so wird er auch die Versendung der besagten Maschinen für die oesterreichische-ungr. Regierung besorgen.

Indem ich nun meine Bitte an Sie schliesse, morgen aber wahrscheinlich Sie wieder um Einiges ersuchen werde, nenne ich mich etc. etc.

London, den 11. April 1834.

Graf Stephan Széchenyi.

Digitized by Google

17.

Rothschildhoz.

(m. k.) London, 1834. április 12.

Meine Herren!

In Folge meines Schreibens vom 11-ten April, erlaube ich mir Sie um einige andere Gefälligkeiten zu bitten.

1. Den Herren Hunter & English zu seiner Zeit anstatt 900 £ — die Summe von 1067 £, 7. Sh., 9 dr. — bezahlen zu wollen.

2. Die Rechnung des Herrn Rennie bei Ueberlieferung einer completten Taucher-Glocke mit beiläufig 690 £ zu bezahlen.

3. Die Rechnung eines Herrn Baker, Mechanist, Oxford Street zu berichtigen.

Sie werden alle diese Ausgaben auf Ihre Rechnung stellen, für deren pünktliche Ausgleichung ich Ihnen mein Wort verpfände.

Indem ich meine Person, vorzüglich aber das Unternehmen in Ihren Schutz empfehle, in welchen mich die österr. Regierung gütigst verwendet etc. etc.

London, den 12. April 1834.

Graf Stephan Széchenyi.

18.

Jankovics Ferenczhez.

(m. k.) Pest, 1834. május 19.

Hochwohlgeborner Herr Obrist!

Indem ich höchstem Befehle zu Folge meine commissionelle Reise nach Orsova den kommenden 10-ten Juni wieder antreten werde, so ersuche ich dienstfreundlichst: Sie wollen veranlassen, dass ein Corporal mit 12 Gemeinen, in ihren Hauskleidern eine Oranitza nach Moldava bringen, wo sie auf mich vom 10-ten oder 11-ten Juni angefangen zu warten hätten. Ich werde sie auf jeden Fall mehrere Wochen gebrauchen.

Digitized by Google

Indem ich mich in Ihr Wohlwollen und Güte empfehle, bitte ich Sie die Gefühle meiner aufrichtigsten Hochachtung zu genehmigen.

Pest, den 19. Mai 1834.

Graf Stephan Széchenyi.

19.

Schullerhez.

(m. k.) Pest, 1834. május 27.

Meine Herren!

Ich bestättige den Empfang Ihres Schreibens vom 24. Mai, in welchem ich den Auszug des Schreibens der Herren Wilson & C. ddto 13 Mai fand.

Als ich London verliess, gab ich an den Herrn Wilson & C. den Auftrag den einen Maschinisten, der für Maria Dorothea bestimmt ist, mit der Maschine zur See nach Triest zu senden, damit er über den Schiffs-Capitain Controlle führe, — um durchaus keine Zeit zu verlieren — den zweiten Maschinisten aber sowohl der die Dredging Engine zusammen setzen soll, wie nicht minder den Millwright, der die besagte Maschine inspiciren soll, sobald es thunlich ist, nach Wien via directa zu senden.

Da ich aus Erfahrung kenne, wie wenig man Engländer die ersten Monate brauchen kann, da sie auf dem Continente sind so ersuche ich Sie an die Herren Wilson & C. zur Vorsorge noch einmal und ungesäumt die Weisung ertheilen zu wollen, — die beiden letztgenannten Mechaniker gleich nach Wien zu senden; wo ich sie einstweilen Ihrer Sorge empfehle, bis ich von Orsova zurückkehrend — wohin ich mich den 10-ten Juni zu begeben gedenke — mich selbst um sie annehmen kann.

Genehmigen Sie einstweilen die Versicherung meiner ausgezeichnetsten Hochachtung etc. etc.

Pest, den 27. Mai 1834.

Graf Stephan Széchenyi.

Digitized by Google

20.

Brezecsko Nep. Jánoshoz.

(m. k.) Pest, 1834. május végén.

Tekintetes Ur!

Ha minden időm, figyelmem és tehetségem nem lett vala és nem volna most is honunk szolgálatjának szentelve, valóban szégyenlem, hogy egyáltalában nem emlékezem »Lunkányi Directorom a Tekintetes Urral Csokonya eladása körül micsoda egyezésekre lépett. Én még azt sem tudom többé, van-e a tekintetes Urnak valami irása kezeiben. Midőn illy rövid emlékezésem miatt magamat menteni kívánom, arra kérem a tekintetes Urat küldené meg azon dokumentumok mássát, mellyeket Lunkányi úrtúl nyert; mert csak akkor fogok itélhetni a tek. Ur prätensióirul.

A mi pedig két levelét, mellyet egyszerre nyertem, illeti, azok tartalmára most röviden csak annyit felelhetek, hogy nem látom át, miért használ a tekintetes Ur gyalázást Lunkányi ellen, ellenem pedig részint citatiokat könyveimből, hiuságom tömjenézése miatt, részint titkon beburkolt fenyegetést, hogy a nyilvánosság engem kárhoztatni fog, rossz szagot etc. etc. etc. gerjeszteni.

Nekem a tekintetes Urhoz csak kétszer vala szerencsém, mikor alig váltánk csak annyi szót is. Lunkányira volt bizva jószágom eladása, — mellyért 1.000,000 készpénznél kevesebbet nem vettem volna. Mont-Lear a tekintetes Ur interventioja után 820,000 igért — NB csak a summát, mert ezen summa igéretekor obligatiokrul is szólott — s igy az eladásbul semmi sem lőn; s két testvérem átvévé jutános esztendei bérért a jószágot. Hogy igen fényes várakozásim egy, comparativ csekély rente viagère olvadtak össze, azt kiki tudja.

Ezeket előre bocsátván azzal végzem soraimat, hogy én se nyilvánosság, se pör, se rágalomtul egy cseppet se félek, hanem független létemben azt fogok mindig cselekedni, a mit lélekismeretem javal; elégedve, akkor magam eszközlendem, hogy vagy egy biró, vagy a nagy közönség itéljen köztünk.

Pesten. 1834. május .....

Digitized by Google

21.

Vásárhelyi Pálhoz.

(m. k.) Pest, 1834. julius 10.

Aus der beigeschlossenen Abschrift werden Sie den Willen Sr. k. k. Hoheit unseres höchstverehrten Reichspalatin zur Genüge entnehmen. Ich empfehle Ihnen sich nach dessen hohen Sinn zu halten.

Die »Hulda« sah ich soeben; weiss aber noch nicht, warum sie durch den Herrn Filzmayer nicht abgesandt wurde.

Sie soll sobald wie möglich abgesandt werden. Vergessen Sie nicht Proben mit den Safety Fuses .... anzustellen und mir das Resultat mitzutheilen, damit ich noch bei Zeiten deren Verfertigung besorgen könne.

Mit aufrichtiger Hochachtung

Pest, den 10. Juli 1834.

Graf Stephan Széchenyi.

22.

Schuller és társa czéghez.

(m. k.) Czenk, 1834. julius 28.

Ich ersuche Sie die Gefälligkeit haben zu wollen:

1. Den Transport der Dredging Engine und von allem, was dazu gehört von Wien nach Triest zu besorgen.

2. Den Bau und die Zusammensetzung der gesammten Dredging Engine zu inspiciren.

3. Alle jene Auslagen — jedoch mit der höchsten Wirthschaftlichkeit — zu besorgen, die zur Vollendung der soeben genannten Maschine erforderlich sind, und etwa in dem Contract des W. Andrew nicht inbegriffen werden.

4. Mir eine Copie des Contractes des Herrn Clark nach Pest zu senden, und

5. Den contractmässigen Gehalt des Herrn Clark periodisch auszuzahlen.

Digitized by Google

Sie werden sodann die Ausgaben, die Sie machen sollten, auf Ihre Rechnung stellen, und mir einsenden, wornach ich dieselben auf der Stelle Seiner kaiserl. Hoheit dem Erzherzog Reichspalatin unterbreiten und seinem hohen Befehl zufolge ausgleichen werde.

Haben Sie sodann die Güte dem Herrn Grafen Johann Waldstein, ein Circular Credit-Schreiben von Fünftausend Gulden C. M. für die Örter Neapel, Malta, Alexandria, Smyrna, Athen und Constantinopel zu geben. Ich bürge mit meinem Worte für die genaue Entrichtung aller jener Ausgaben, die der besagte Graf zu Folge Ihres Credits machen, und vielleicht selbst auszugleichen vernachlässigen sollte.

Genehmigen Sie den Ausdruck meiner besonderen Hochachtung

Zinkendorf, den 28. Juli 1834.

Stephan Graf Széchenyi.

23.

Magyar királyi udvari kamarához.

(m. k.) Pest, 1834. augusztus 4.

Hochlöbliche k. ung. Hofkammer!

Da die Allerhöchste Regierung die Dampfboot-Gesellschaft auf alle nur bewirkbare Weise zu unterstützen geruhet, nehme ich mir auch bis dahin, bis dieses neue Geschäft geordnet und systemisirt wird, dis Freiheit Eine hochlöbliche k. ung. Hofkammer ganz gehorsamst zu ersuchen »Verfügen zu wollen, dass jene Transito-Waaren, die auf den Dampfbooten bei Orsova aus der Monarchie zu gehen haben, in Semlin keiner Revidirung unterworfen seien; wodurch in Praxi oft ein für die Gesellscha t höchst schädlicher Aufenthalt entsteht, während dadurch weder der Nutzen noch die Sicherheit des Aerars gefördert wird.

Indem ich diese Gelegenheit ergreife mich dem Wohlwollen und der Protection der hochlöblichen k. ung. Hofkammer auf das

Digitized by Google

Angelegentlichste zu empfehlen, nenne ich mich mit dem Gefühle der aufrichtigsten Hochachtung

Pest, den 4. August 1834.

ganz ergebenster Diener

Graf Stephan Széchenyi.

24.

Cs. kir. katonai parancsnoksághoz Zimonyban.

(m. k.) Pest, 1834. augusztus 9.

Es sind für die Allerhöchste Regierung mehrere Maschinen im Laufe des vorigen Monates aus England in Triest angekommen, die sofort durch das Haus Sartorio in Triest über Carlstadt nach Semlin befördert zu werden angewiesen sind.

In Carlstadt hat deren weitere Beförderung ein Herr Pompejo Martinich zu besorgen, an welches Handelshaus sie jedoch in Semlin gesendet werden, ist mir bis jetzt unbekannt.

Um nun keine Zeit zu verlieren, ersuche ich ein löbliches k. k. Militär-Commando dienstfreundlichst, die mehrmal benannten Maschinen oder was sonst immer für die Regierung oder an meine Adresse in Semlin ankommen sollte, unversäumt nach Moldova an den Herrn Aperger, Agenten der k. k. priv. Dampfschiffahrt auf jene Art und Weise abgehen zu lassen, durch welche dem k. k. Aerar die grösste Ersparniss an Zeit und Geld erzweckt wird. Jene Ausgaben, die bei dieser Versendung sich ergeben werden, will ich auf der Stelle ausgleichen.

Mit dem Gefühle der aufrichtigsten Hochachtung nenne ich mich Eines löblichen k. k. Militär-Commando

Pest, den 9. August 1834.

ergebenster Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Digitized by Google

25.

Lauschmannhoz.

(m. k.) Orsova, 1834. szeptember 17.

Liebster Lauschmann!

Ihr Schreiben vom 31. Juli an die erzherzogliche Güter-Direction in Ofen beantworte ich hiemit, 100 fl. C.-M. einschliessend mit der Bitte: Sie wollen der Verwendung des serbischen Ueberfuhrs-Aufsehers Stephan Illich zu Folge, die Bezahlung der Fürst Milosch'schen Schweine besorgen, den ganzen Gegenstand aber so einleiten, damit er finaliter ins Reine gebracht werde und beendet sei. Wesshalb ich Sie ersuche sich einen ordentlichen Empfangs-Schein ausfertigen zu lassen und mir denselben mit erster Gelegenheit zu übersenden.

In der Hoffnung Sie bald zu sehen, empfehle ich mich einstweilen Ihrem Wohlwollen und verbleibe mit Achtung

Orsova, den 17. September 1834.

Ihr ergebenster
Stephan Graf Széchenyi.

26.

Zimonyi harminczadhivatalhoz.

(m. k.) Orsova, 1834. szeptember 22.

Mit Erstaunen erfahre ich, dass Sie jene Gegenstände der Regierung, die ich zur Sprengung der Felsen unter dem Wasser mit der sehnlichsten Ungeduld erwarte, insolange vorenthalten wollen, bis deren Werth angegeben werden wird.

Wenn Sie diese Gegenstände nicht sogleich nach Orsova abgehen lassen, wo sie eben so gut wie in Semlin verdreissigt werden können, so wird es Ihnen zugeschrieben werden, wenn ich den so selten günstigen Wasserstand unbenützt werde vorüberstreichen lassen müssen.

Indem ich Sie also um die schleunigste Hiehersendung dieser Gegenstände ersuche, bitte ich Sie zugleich einmal für

Digitized by Google

allemal alle an mich adressirten Colli ohne Hinderniss nach Orsova abgehen zu lassen.

Ihr ergebenster Diener

Orsova, den 22. September 1834.

Stephan Graf Széchenyi.

27.

Jankovics Ferenczhez.

(m. k.) Orsova, 1834. október 1.

Hochwohlgeborener Herr Obrist!

Indem ich die Oranitza, die Euer Hochwohlgeboren mit Bemannung mir zu senden die Güte hatten, für dies Jahr nicht mehr benöthige, so gebe ich somit an den Herrn Aperger Agenten der Dampfboot-Gesellschaft in Moldova den Befehl sie nach Titel zurückgehen zu machen.

Ich kann den Eifer, die Geschicklichkeit und Verlässlichkeit des Corporals, und die stete ordentliche Haltung der ihm Untergebenen nur rühmen, was ich Euer Hochwohlgeboren zur gefälligen Wissenschaft hiemit anzuführen mir erlaube.

Ich bitte um Hochdero weitere Gewogenheit und nenne mich mit dem Gefühle der aufrichtigen Hochachtung

Euer Hochwohlgeboren
unterthänigster Diener

Orsova, den 1. October 1834.

Stephan Graf Széchenyi.

28.

Schuppaneki cs. és kir. veszteglő intézet igazgatóságához.

(m. k.) Schuppanek, 1834. október 23.

Da ich meine jetzige Quarantaine bald beendigt werde haben, um aber die Zwecke unserer allerhöchsten Regierung nach meinen besten Kräften zu fördern, wahrscheinlich wieder nach Widdin zu gehen genöthigt sein werde, so frage ich mich

Digitized by Google

bei einer k. k. Contumaz-Direction dienstfreundschaftlich an, ob es nicht mit den bestehenden allerhöchsten Sanitäts-Vorschriften vereinbar wäre, dass ich aus Rücksicht meiner ohnehin geschwächten Gesundheit, wegen gesünderer Wohnung und grösserer Bequemlichkeit, bei meiner Rückkehr in dem von mir gegenwärtig sonst bewohnten Hause des Herrn Tota Popovics zu Alt-Orsova mit allen nöthigen Sanitäts-Massregeln auscontumaziren könnte.

Indem ich hierüber Ihr dienstliches Gutachten mir erbitte, bleibe ich mit aller Achtung

Ihr ergebenster
Stefan Graf Széchenyi.

Schuppanek, den 23. October 1834.

29.

Rauchmüllerhez.[1])

(m. k.) Orsova, 1834. november 13.

Euer Hochwohlgeboren!

Der Ingenieur Hieronymi hat mir das Ansuchen unterbreitet, um selben den Rücktritt in die Theissmappirungs-Kanzlei zu erwirken. Mein Wunsch war rücksprächlich mit Euer Hochwohlgeboren sein Ansuchen brevi manu abzumachen, da es aber möglich ist, dass meine Rückkehr nach Pest noch einige Zeit verzögert werden wird, der Ingenieur Hieronymi aber wiederholt um Erfüllung seines Ansuchens bittet, so werde ich ihn zwar von den hierortigen Geschäften dispensiren, ersuche aber Euer Hochwohlgeboren, wollen die Güte haben, selben auch bis zu meiner Rückkehr nach Pest dienstnützlich beschäftigen lassen, der ich mich mit ausgezeichneter Hochachtung nenne

Euer Hochwohlgeboren
gehorsamster Diener

Orsova, den 13. November 1834.

Stefan Graf Széchenyi.

[1]) Országos építészeti főigazgató.

Digitized by Google

30.

Karánsebesi oláh-illir határezred parancsnokságához.

(m. k.) Orsova, 1834. november 16.

Gestern war der Herr Hauptmann von Zanoni so gütig mir ein Schreiben des löblichen Regiments mitzutheilen, durch welches meinem Wunsche »ein Schildwirthshaus etc. in der Gegend von Kozla bauen zu dürfen« mit der Condition entsprochen wird, dass ich

1. den Schätzungspreis des Bodens, worauf gebaut wird, bezahle;

2. mich in Hinsicht des Wirthshauses etc. der Regiments-Jurisdiction unterwerfen soll.

Gegen welche beiden Bedingnisse ich natürlicher Weise nicht das mindeste einzuwenden habe.

Durch neuere Briefe aus Wien bin ich indessen bewogen meine Bitte an ein löbl. Regiments-Commando zu erweitern. Und zwar scheint es uns bei näherer Combinirung alles dessen, was nächstens ins Werk gesetzt werden dürfte, dass es nebst einem Magazin in der Gegend von Kozla eben so nothwendig, ja sogar dringender wäre in Svinitza ein Schildwirthshaus, Magazin etc. zu erbauen.

Wesshalb ich ohne Zeitverlust ein löbl. k. k. Regiments-Commando gehorsamst ersuche, mir nebst dem Grunde bei Kozla, wo einstweilen bloss ein Magazin erbaut werden würde, auch einen Grund in Sviniza gütigst anweisen zu lassen, damit ich alldort, sobald es die Umstände erlauben, ein Schild-Wirthshaus errichten könne.

Indem ich eines löbl. Regiments-Commando geneigte Antwort aufs Baldigste gewärtige, bleibe ich mit der ausgezeichnetesten Hochachtung

Orsova, den 16. November 1834.

Eines löbl. Regiments-Commandos
gehorsamster Diener
Stefan Graf Széchenyi.

Digitized by Google

31.

Foith Jánoshoz.[1])

(m. k.) Pest, 1835. január 28.

Ich nehme mir die Freiheit Euer Hochgeboren dienstfreundschaftlich zu ersuchen, beigeschlossenes Schreiben an den Herrn Fürsten Milosch Obrenovitsch von Serbien baldmöglichst nach Belgrad befördern lassen zu wollen, und ergreife diese Gelegenheit Hochdieselben meiner ausgezeichnetsten Hochachtung zu versichern, womit ich die Ehre habe mich zu nennen

Euer Hochgeboren
unterthänigster Diener

Pest, den 28. Jänner 1835.

Graf Stefan Széchenyi.

32.

Jablonczy Imréhez.

(m. k.) Pest, 1835. január 29.

Tekintetes Ur!

Ne vegye rossz néven, ha mult deczember hó 20-kán irt levelére csak most adhatok választ és azt is rövidre.

Nagy örömömre szolgált levele, s ezennel fel fogom nevét a gőzhajó társaságba iratni egy részvényre. Az 500 forintot 1835 deczember végéig letenni elég, s három esztendei kamatját valami hazai intézetre fogom fordítni, ez iránt még javaslatot teendő.

Szives üdvözlésem mellett örülök belsőmben hazámnak, mellyben még annyi nemesség és lélek rejtezik!

A tekintetes urnak igaz szolgája
Gróf Széchenyi István.

Pest, 1835. január 29.

---

[1]) Cs. és kir. altábornagy és katonai parancsnok Zimonyban.

Digitized by Google

33.

Foith Jánoshoz.

(m. k.) Pest, 1835. február 25.

Vor einigen Wochen habe ich mir die Freihet genommen, an Euer Hochgeboren ein Schreiben an den Fürsten Milosch mit der Bitte zu übersenden, Hochdieselben wollten die Gnade haben es unversäumt weiter zu befördern. [1])

Da ich nun bis zum heutigen Tage von Seite des Fürsten keine Antwort erhielt, erlaube ich mir Euer Hochgeboren dienstfreundschaftlichst zu ersuchen, mir sagen zu wollen, ob das gesagte Schreiben auch unverzüglich seiner Bestimmung zugeschickt worden sei.

Indem ich eine baldige Antwort mit Zuversicht gewärtige, ergreife ich diese Gelegenheit mich Höchstdero Wohlwollen zu empfehlen, der mit aller Hochachtung mich nenne

Pest, am 25. Feber 1835.

Euer Hochgeboren
unterthänigster Diener
Graf Stefan Széchenyi.

34.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pozsony, 1835. márczius 5.

Euer k. k. Hoheit
Durchlauchtigster Herr Erzherzog!

An den Wegen längst der Donau von Plavischevitza abwärts, wurde nach Bericht des dirigierenden Ingenieurs von Vásárhelyi den vergangenen Winter mit grossem Erfolge gearbeitet.

Die Gelder sind aber erschöpft, — weswegen ich mir die Freiheit nehme Euer kaiserl. Hoheit in aller Unterthänigkeit zu

[1]) Lásd ugyanahhoz 1835. január 28-án intézett levelét.

Digitized by Google

bitten: Erstens Fünftausend Fl. C.-M. directe an den obbenannten Ingenieur Vásárhelyi in Ofen, — Fünfzehntausend Fl. C.-M. hingegen an den Ingenieur Wolfram in Orsova gnädigst zahlbar anweisen zu lassen, über welche Summen ich, so wie ich dtto 27. Februar 1835, meine Schluss-Rechnung für das Jahr 1834 eingab, seiner Zeit Rechenschaft geben werde.

Ich lege mich Euer kaiserl. Hoheit mit dem Gefühle der tiefsten Ehrerbietung zu Füssen und nenne mich mit dem Gefühle der allertiefsten Ehrfurcht

Euer kais. Hoheit
ganz unterthänigster Diener
Stefan Graf Széchenyi.

Pressburg 5. März 1835.

35.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pozsony, 1835. május 17.

Euer k. k. Hoheit
Durchlauchtigster Erzherzog!

Soeben erhalte ich des dirigierenden Ingenieur Vásárhelyi's Bericht, dass die unter ihm stehenden Arbeiten mit gutem Erfolge gehen, die Geldmittel aber wieder erschöpft sind, weshalb ich Euer k. k. Hoheit bitte, gleich 20.000 fl. C.-M. — dass ich nicht sobald wieder lästig fallen dürfe — an das Orsovaer Dreissigst-Amt zahlbar anzuweisen geruhen zu wollen, der ich mich Allerhöchstdenselben zu Füssen lege und mich mit der tiefsten Ehrfurcht nenne Euer k. k. Hoheit

Pressburg, den 17 Mai 1835.

unterthänigster Diener
Stefan Graf Széchenyi.

Digitized by Google

36.

Gróf Széchenyi Lajoshoz.

(m. k.) Pest, 1835. junius 2.

Liebster Freund!

Ich gestehe, dass ich seit einigen Jahren immer erschrecke, wenn ich einen Brief von Dir bekomme, denn — ausser einige wenige ausgenommen — schreibst Du mir niemals ein Wort, ohne eine Klage über diesen verdammten Mühlgraben anzustimmen.

Längst habe ich bereuet, dass ich nicht lieber im Morast geblieben bin, oder Zinkendorf verlassen habe. Und in der That, Du hast Deine Güte und Dein Wohlwollen — das ich immer dankbar anerkannt — bis jetzt hinlänglich verbittert.

Würde es sich um etwas Grosses, um etwas Wesentliches handeln, so sagte ich nichts. Die Revenue einer lumpigen Mühle ist's aber, die Dich beunruhigt, mir aber wahrscheinlich das Leben versauern soll.

Gebe sie mir in Arenda — wie ich es Dir oft proponirt — so ist jeder Hader aus. Suche den Fehler also nicht in mir, sondern in Dir selbst, wenn Du zu solchen Massregeln nicht schreiten willst, die das Uebel aus der Wurzel heilen würden; denn dass ich — im Mitte meiner vielen Arbeiten, in dem so genussleeren Leben das ich führe, — für alles gutstehen soll, was das Comité, die Beamten, die Bauern thun, dass kann ein gescheidter Mensch mit Billigkeit nicht verlangen.

Gebe mir also Parasztagen oder die Mühle in Arenda, oder verkaufe mir diese letzteren; gönne mir aber — armen Teufel — auch das Glück, dass ich wenigstens einen Punkt in dieser Welt besitze, wo ich etwas Ruhe geniessen kann; denn fürwahr, ich bin fest entschieden Zinkendorf nie mehr zu betreten; und auch Dich auf immer zu vermeiden, sehe ich, dass Du kleinlich und engherzig genug bist, mich den gewöhnlichen Formen einer nachbarlichen Controverse aufzuopfern, bloss den Formen sage ich,

Digitized by Google

denn ich bin ja — wie ich es 100-mal gesagt, für jeden Ersatz bereit, dass nur das Uebel gründlich geheilt werde.

Ich zähle auf Dich, und hoffe, dass Du — Dich in meine Lage setzend — wohl begreifen wirst, wie mich's empören muss, wegen so einer miserablen Angelegenheit Dir so viel Galle zu machen, mich aber um alles Vergnügen dieses Lebens zu bringen.

Gott sei mit uns. Dein Dir wirklich treuer Bruder

Stefan Széchenyi.

Pest, den 2. Juni 1835.

37.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest, 1835. junius 7.

Euer k. k. Hoheit
Durchlauchtigster Erzherzog!

In diesem Augenblick empfing ich Höchstdero gnädigste Zuschriften vom 3-ten und 5-ten d. M.

Ungesäumt werde ich die auf die Vidra bisher gemachten Auslagen zusammenstellen, und Euer kais. Hoheit unterbreiten; der Maschinist Clark soll aber nach Besichtigung der hiesigen Locale und Erwägung der hierortigen Umstände ungesäumt nach Pressburg zurückgesendet werden, was wohl in wenigen Tagen geschehen wird.

Ich lege mich Höchstderoselben mit dem Gefühle der tiefsten Ehrerbietung zu Füssen. Euer kais. Hoheit

alleruntherthänigster Diener
Graf Stefan Széchenyi.

Pest, den 7. Juni 1835.

Digitized by Google

38.

Vásárhelyi Pálhoz.

Pest, 1835. junius 23-án.

An den Dirigirenden Herrn Ingenieur
Paul von Vásárhelyi!

Ich bestättige den Empfang Ihrer beiden Schreiben vom 1-ten und 14-ten Juni l. J. — die ich beide sammt der Rechnung über 33.979 fl. $3^1/_6$ kr. sub °/., dem Material Ausweise sub :/:, ferner der Lazzarinischen Rechnung sub *a) b)* et *c)* über 5128 fl. 54 kr., mit dem gestrigen Dampfboot Franz I erhalten habe.

Da ich morgen persönlich nach Pressburg gehe, so werde ich Se. k. Hoheit mündlich bitten, die Gelder nach dem Maase in jenem Terminen verabfolgen zu lassen, wie Sie mir andeuten.

Meine Geschäfte rufen mich nach Pressburg, weshalb ich auf keinen Fall vor einen Monat, aber höchst wahrscheinlich erst im Laufe des Monats August mich in die Gegenden von Orsova werde begeben können.

Haben Sie dem zu Folge die Güte, mir einstweilen periodisch berichten zu wollen, wie die nnter Ihrer Direction stehenden Arbeiten gehen; wie weit der Weg, zum Gebrauch der Wägen etc. heuer beendigt werden wird; überhaupt was in der untern Gegend geschieht, und welche Stimmung und Ansichten alldort in Hinsicht der Philosophie unserer Unternahme obwalten?

Da das Majors-Quartier uns nur unter dem Titel gegeben wurde, dass wir mit Serbien in steter Verbindung bleiben mögen; die Arbeiten in Serbien einstweilen aber unterblieben sind, so haben wir eigentlich ein schwaches Recht auf das besagte Quartier; können Sie aber mit Anstand und ohne sich und ohne mich zu compromittiren, behaupten, so thun Sie es.

Indem ich eben so mit Geschäften überladen bin, wie Sie, und somit mir kaum Zeit zum Handeln bleibt, geschweige zum Schreiben; so will ich meine Zeilen darauf beschränken, mich Ihnen auf das freundschaftlichste zu empfehlen, und Sie zu bitten, mich in die Erinnerung aller unter Ihrer Leitung stehenden

Digitized by Google

Individuen zu bringen, der ich mit dem Gefühle der ausgezeichnetsten Achtung verharre Ihr ergebenster Diener

Gr. St. Széchenyi.

Pest, den 23-ten Juni 1835.

39.

Pest sz. kir. város magistrátusához és tanácsához.

(e. f.) Pest, 1835. junius 23.

Löblicher Magistrat und Gemeinde-Rath!

Der Thierzüchter Verein hat den 28-ten Mai 1835 an den löblichen Magistrat und Gemeinde-Rath, unter einem auch die Bitte wiederholt, gütigst einen Ausschuss aus Ihrer Mitte bestimmen zu wollen, der sich mit dem besagten Vereine in Einvernehmen setzen würde, um zu erörtern, wie die Hutweide zwischen der Üllőer und Soroksárer Strasse — wo die Wettrennen gehalten werden — verbessert, verschönert und ihrem Zwecke näher gebracht werden könnte. Dieser Bitte willfahrend hat der löbliche Magistrat und Gemeinde-Rath, einen Ausschuss in den Personen der P. T. Herren Bürgermeister Karl v. Szeber, Rathsherr Johann v. Korher, Vormund Johann v. Kolb und Wahlbürger Andreas v. Gömöry zu diesem Behuf ausgeschickt, und nach einer vorhergegangenen Berathung am 13-ten Juni begab sich eine Deputation, bestehend aus dem obbenannten Herrn Bürgermeister, Vormund und den Herren Johann v. Heinrich, Franz v. Mayerffy, Georg Baron von Orczy, und dem Unterfertigten, von Seite des Thierzüchter Vereins — der indessen den Titel eines Oeconomischen Vereins annahm — an Ort und Stelle und concentrirte sich hierin:

1. Dass eine Subdeputation in den Personen der Herren Johann v. Heinrich, Franz v. Mayerffy und des Unterfertigten mit Beiziehung des Herrn Stadt-Oeconoms und Stadt-Geometers sich noch einmal auf besagte Weide begebe, um die practische Ausführbarkeit der Wünsche des Oeconomischen Vereins auszumitteln, was auch am 15-ten dieses geschah, und

Digitized by Google

2. Dass der Verein seine Wünsche klar und bestimmt aussprechen und dem löblichen Magistrat und Gemeinde-Rath unterbreiten wolle.

Nachdem ich Endesgefertigter, von dem besagten Vereine nicht nur bevollmächtigt, sondern auch aufgefordert bin, dieses Gesuch je ehestens auf's Papier zu setzen und einzureichen; so ermangle ich nicht, dieser meiner Pflicht hiemit mit der Bitte auf das schnellste Genüge zu leisten: der löbliche Magistrat und Gemeinde-Rath wolle diesen Gegenstand gütigst jener Aufmerksamkeit und Protection würdigen, der ein Verein mit Zuversicht entgegen sehen zu können glaubt, welcher sich der unmittelbaren Gnade Seiner Majestät unsers allergnädigsten Königs erfreuet und unter seinen Mitgliedern das Glück hat, auch Seine k. k. Hoheit den Erzherzog Palatin und mehrere erlauchte Prinzen des Kaiserhauses nennen zu dürfen, und an welchem auch so viele Herren des löblichen Pester Magistrats und der ehrsamen Bürgerschaft Theil zu nehmen belieben.

Auf den regen Eifer bauend, den der löbliche Magistrat und Gemeinde-Rath bei jeder Gelegenheit für gemeinnützige Zwecke auf's rühmlichste an den Tag legte, bauend ferner auf jene Huld und jene Nachsicht, womit ein löbl. Magistrat und Gemeinde-Rath meine Person stets auszuzeichnen das Wohlwollen hatten, erlaube ich mir also, die Wünsche des Oeconomischen Vereins in Folgendem vorzutragen und der weisen Entscheidung des löbl. Magistrats und Gemeinde-Rathes hiemit zu unterbreiten:

Der Oeconomische Verein wünscht den Wettlauf, — welcher anerkannt der kräftige Hebel ist um eine gesunkene Pferdezucht emporzubringen und einen Zweig seines Wirkungskreises bildet — auf eine noch solidere Basis zu stellen, als sie bereits, durch bedeutende Fundationen jährlicher Preise, gestellt ist. Dazu ist ein vollkommen ebener, von Sand befreiter Terrain, unumgänglich nothwendig. Dieser ist aber in den Grenzen der Stadt Pest nicht vorzufinden; muss daher geradezu durch Kunst bereitet werden, woraus natürlicher Weise folgt, dass der Oeconomische Verein glatterdings, nur durch einen privatisirten Terrain.

Digitized by Google

allmählich zu diesem, so eben ausgesprochenen Zwecke näher rücken könnte.

Dieses vorausgesendet, nehme ich mir die Freiheit, hier beigebogen den Situationsplan jener Hutweide zu unterbreiten, aus welchem der löbliche Magistrat und Gemeinde-Rath ihrer Weisheit gemäss entnehmen werden, — welcher der Platzt ist, den der Oeconomische Verein zu besitzen wünscht, und dass dieser Flächen-Inhalt 235 Joch beträgt.

Wer über das bis jetzt Eröffnete mit Billigkeit denken will, wird in der Bitte des Oeconomischen Vereins: einen privatisirten Grund besitzen zu wollen, keine Unbescheidenheit finden: denn jedem Praktiker wird es einleuchtend sein, dass die in dem Situationsplan bezeichneten 235 Joch nur dann planirt, und zum Behuf des Wettlaufes und besonders für die zu bereitenden Rennpferde gerichtet werden kann, wenn hie und da zur Bindung des Sandes Bäume gepflanzt werden, an vielen Orten, der Rasen aufgerissen, das Terrain planirt und der Rasen wieder gelegt wird, hie und da die Gruben und Vertiefungen mit Erde gefüllt u. s. w., mit einem Worte, wenn das, was mit saurer Mühe und kostbarer Arbeit vollendet wurde, nichs stets und immer wieder verdorben wird.

Andererseits denkt der Oeconomische Verein viel zu billig, um an den löblichen Magistrat und Gemeinde-Rath ein unbescheidenes Gesuch zu stellen und erklärt sich dem zu Folge, dass, abgesehen von dem mittelbaren Nutzen, welcher der Stadt Pest durch den Oeconomischen Verein und besonders den Wettlauf bereits zu Theile ward und in Folge bestimmt noch mehr zu Theil werden wird, — der Verein auch den unmittelbaren Nutzen dieser Stadt — deren Emporblühen jedem Vaterlands-Freunde so wahrhaft am Herzen liegen muss — nicht gefährdet, nicht geschmälert wissen will.

Die, in dem Plan bezeichneten 235 Joch bilden einen Theil jener Hutweide, die von der Stadt jetzt an die Erben des Herrn Andreas Schmidt verpachtet sind. Der Oeconomische Verein würde also, so lange dieser Pacht noch währt, über den Gebrauch des besagten Terrains mit den jetzigen Arendatoren unterhan-

Digitized by Google

deln. Von Seite des löbl. Magistrats und Gemeinde-Raths müsste aber auch einstweilen, die Privatisirung dieses Terrains gestattet werden; denn der Oeconomische Verein könnte natürlicher Weise insolange an keine Verbesserung dieses Grundes denken, bis derselbe als Hutweide dient —, und mehrere Jahre wären verloren, welcher Zeitverlust überall, aber besonders dort schmerzlich ist; wo es sich um Anpflanzungen von Bäumen handelt. Nach dem Verlauf der anjetzt bestehenden Pachtjahre, wünschte aber der Oeconomische Verein, die vielmals erwähnte Hutweide von 235 Jochen directe von dem löbl. Magistrat und Gemeinde-Rath unter jenen Bedingungen auf 15 Jahre in Pacht zu nehmen, die der löbl. Magistrat und Gemeinde-Rath gütigst bestimmen werden wollen.

Es verstehet sich von selbst, dass der Oeconomische Verein keine Jurisdiction irgend einer Art ausüben, oder sich ein ungebührendes Recht anmassen will, sondern lediglich in jene Categorie gestellt zu werden wünscht, in welcher alle städtischen Pächter stehen, was in dem eventuell zu schliessenden Pacht berührt werden soll.

Würde es indessen möglich sein, die besagten 235 Joch an den Oeconomischen Verein, mit der Cautel zu verkaufen, dass diese Proprietät, als einer Körperschaft gehörend, alle 25 bis 30 Jahre, wegen Erlegung des Laudemiums umgeschrieben werde, so wäre es dem Oeconomischen Verein desto wünschenswerther; denn, was man auch dagegen immer einwenden möge, so bleibt es dennoch eine unumstössliche Wahrheit, dass nur und ausschliesslich das Eigenthum mit wahrer Liebe und somit auch mit wahrscheinlichem Erfolg gepflegt wird; was überall, besonders aber in dem sandigen Boden, auf welchem der Pester Hotter stehet, die grösste Berücksichtigung verdient.

Und dies ist, was ich als Organ des Oeconomischen Vereins zu unterbreiten hatte; zu glücklich, wenn ich dem löblichen Magistrat und allen meinen Mitbürgern einen neuen Beweis geben konnte, mit welcher religiösen Gewissenhaftigkeit ich jenes Schwures eingedenk bin, den ich leistete, als ich das Glück hatte zum Bürger der löblichen Stadt Pest erwählt zu werden, und

Digitized by Google

dessen tiefsten Sinn ich so auffasste »Alles, was in meiner Kraft liegt, zur Entwicklung, Verschönerung und somit zum Aufblühen dieser Stadt und zum Gedeihen und Glück ihrer Inwohner beitragen zu müssen.«

Übrigens mich auch ferners in das Wohlwollen Eines löblichen Magistrats und Gemeinde-Raths empfehlend. verharre ich mit dem Gefühle der tiefsten Verehrung

Eines löblichen Magistrats und Gemeinde-Raths

Pest, den 23-ten Juni 1835.

gehorsamster Diener
Graf Stephan Széchenyi mp.

40.

József főherczeg nádorhoz.

Pozsony, 1835. június 28-án.

Ew. k. k. Hoheit, durchlauchtigster Erzherzog!

In aller Unterthänigkeit nehme ich mir die Freiheit Ew. k. Hoheit hier beigebogen zwei Pläne zu überreichen, die in einigem Zusammenhange stehen. Der eine stellt ausschliesslich den Grundriss des Unterbaues für den Kranich dar; der andere hingegen den Grundriss mehrerer schon stehenden Häuser der Stadt Pesth und jener Stellen, wo — meinem unterthänigsten Vorschlag gemäss, das Theater, das Dreissigstamt, und im Einklang mit diesem letzteren, der Kranich anzubringen wäre.

Man kann sehr oft, einem alten Sprichwort gemäss, mit einem Stein mehrere Würfe machen, und hier scheint der Fall in der That einzutreffen, denn sollte der von mir vorgeschlagene Plan von Ew. k. k. Hoheit huldreichst genehmigt werden so wird:

1. Ein Schritt vorwärts gethan, um die zwischen den beiden Städten Ofen und Pesth stehenden Donau-Ufer zu reguliren.

2. Ein Dreissigstamt wird erbauet, das schon seiner Localität zu Folge weit passender sein wird als das jetzige, und durch dessen zweckmässige Anordnung, ohne Zweifel den Anforderun-

Digitized by Google

gen der jetzigen Zeiten und Bedürfnisse weit näher gebracht werden könnte, als das jetzige ist.

3. Anstatt dem jetzigen Dreissigstamte entstünde in Mitte von so vielen schönen Häusern, gleichfalls ein schönes Haus, wohin — besonders den Joseps-Platz berücksichtigend, — das heutige Dreissigstgebäude wirklich nicht mehr sehr zu passen scheint.

4. Es würde für ein ungarisches Theater ein Terrain angewiesen werden können, auf welchem, mit der Zeit und nach Umständen ein solches Theater erbauet werden könnte. Und diess wäre eine Gabe, welche die Dankbarkeit der ganzen Nation auf's Bestimmteste zur Folge hätte.

Es handelt sich, die Sache zu beginnen, die wohl nicht anders als bei der Erbauung des Dreissigstamtes ihren Anfang nehmen kann. Diesen Bau wünschte ich aber auf eigene Kosten unter folgenden Berücksichtigungen zu übernehmen, und je ehestens zu beginnen.

a) Es werde von Seite der kön. ung. Hofkammer mir ein Plan vorgelegt, nach welchem das neue Dreissigstamt — auf dem Grunde vor dem Kardetter- und Vargaischen Hause erbaut werden sollte.

b) Die kön. ung. Hofkammer wolle die Summe aussprechen, für welche sie das jetzige Dreissigstamt — nach gänzlicher Vollendung des neuen Dreissigstamtes — mir überlassen würde, — und ich werde

c) — — je nach dem kostbaren, oder minder kostbaren Gebäu, das die kön. ung. Hofkammer in dem neu zu erbauenden Dreissigstamte zu haben wünscht, meine Berechnung einreichen, aus der sich die Balance ergeben wird, welche Summe ich von Seite der k. ung. Hofkammer, zu meiner Schadloshaltung, mit Billigkeit anzusprechen hätte.

d) Da indess das Wort Billigkeit nicht hinlänglich definirt ist, so erkläre ich hiemit, dass ich nach rechtlicher Schätzung des jetzigen Dreissigstamtes, und dem authentischen Kosten-Überschlag des neu zu erbauenden zufrieden sein werde, wenn ich das ausgelegte Geld à 4 Percent verzinset werde haben, sollte diese Summe noch so bedeutend sein, — was ich hoffe; denn

Digitized by Google

es wäre Schade — wenn man nur halbwegs die Entwickelung der Stadt Pesth vor den Augen hat — an den Ufern der Donau ein mesquines Dreissigstamt aufzubauen; wie ich meinerseits, an die Stelle des jetzigen Dreissigstamtes, auch ein nobles Gebäude aufzuführen gedenke.

Die Ursache, die mich bewog Ew. k. Hoheit den soeben auseinandergesetzten Vorschlag zu unterbreiten, beruhet beiläufig auf Folgendem:

1. Wünsche ich meinerseits, so viel es in meinen Kräften stehet, zur Verschönerung der Stadt Pesth beizutragen, wo ich bereits so lange lebte, und wo ich wahrscheinlich mein Leben beschliessen werde.

2. Glaube ich die mir zu Gebote stehenden Gelder auf keine schlechte Hypotheke zu stellen, wenn ich solche in Pesther Häuser investire, — und dass diese Sicherheit die geringere Rente in Gleichgewicht setzt, die überdiess mit der Zeit höchst wahrscheinlich wachsen dürfte.

3. Fühle ich mich einigermassen verpflichtet, auf Höchstdero Gnade bauend, eine passende Stelle zur Erbauung eines ungarischen Theaters auszumitteln, da ich — wie Ew. k. Hoheit bewusst — in der Congregation des Pesther Comitats den Bau eines Theaters auf der Kerepescher Strasse hinderte. Auch ist seit der Zeit das Auge des Publicums auf mich gerichtet, und ich würde viel in der allgemeinen Achtung verlieren, wenn ich in dieser Angelegenheit nichts gethan, als nur gehindert haben würde; weshalb ich auch jene Opfer, die mit der Erbauung zweier grossen, nur 4 Procent tragenden Gebäude verbunden sind, zu bringen bereit bin.

4. Denke ich endlich, um das Land, die beiden Städte Ofen und Pesth, und vorzüglich die Allerhöchste Regierung bereits einige kleine Verdienste gesammelt zu haben, und würde die Genehmigung meines Vorschlages als eine Belohnung anerkennen, welche mich binden würde, auch in Zukunft, wie bisher, meine, wiewohl schwachen, aber endlich gut gemeinten Dienste dem Staate und einer Allerhöchsten Regierung zu widmen.

Und diess ist, Ew. k. Hoheit, was ich in Kürze über das

Digitized by Google

Ganze zu sagen hatte; so dass mir nichts anders übrig bleibt, als Ew. k. Hoheit ganz unterthänigst zu bitten, mich ehebaldigst mit einer geneigten Zuschrift beglücken zu wollen. Die Zeit drängt, meine Gesundheit ist sehr schwächlich, und im besten Fall würde die Vollendung der beiden Bauten 5 bis 6 Jahre erfordern.

In tiefster Unterwürfigkeit, mit der ich mich Höchstdemselben zu Füssen lege, nenne ich mich, Ew. k. Hoheit unterthänigster Diener.

Grf St. Széchenyi.

Pressburg den 28-ten Juni 1835.

41.

Stankovich Jánoshoz.[1])

(m. k.) Pozsony, 1835. junius 28-án.

Igen tisztelt de kegyetlen Nagyságos Uram!

E pillanatban veszem a *Társalkodóba* küldött legutolsó czikkelyemet a kitörlött helyekkel. Nagyságos Uram! Valóban minden kis fűszer — mi oly száraz targyat, mint a hajózási, emészthetővé tenne — ki van törülve belőle. Igen, igen elszomorított. Mert valóban legjobb szándék, legtisztább akarat is meg van ily módon bilincselve, — s majd-majd legbátrabb, biztosb és jobb lesz, semmit de épen semmit se tenni, és — ha lehet — még gondolkozni sem.

Nem akarok azonban Nagyságodnak kellemetlenkedni; legfőkép, mert igazi tisztelője vagyok s aztán mert igen átlátom s értem helyzetét.

Ennek okáért oly bátor vagyok, a kitörült sorok helyett az ide mellékelteket javaslani,[2]) s ezekért pardont kérni. Már ha

[1]) Stankovich János, bosoni czimzetes püspök, s ekkor könyvcensor volt Budán a helytartótanácsnál, 1837-ben váczi nagyprépost s 1838-ban győri püspök lett.

[2]) Széchenyinek ezen czikke a Társalkodó 1835-ik évi folyamának julius 4-iki 53-iki számában »Néhány szó a Dunahajózás körül« czím alatt jelent meg. Érdekes adalékul szolgál a könyvcensura akkori irányának meg-

Digitized by Google

ezen ártatlan kis bökdösések sem csúszhatnak el, miket individualiter senki sem fog magára vehetni, akkor valóban kénytelen leszek irói pályámrúl — legalább Magyarországban — lemondani; mert szalmát adni eledelül a községnek, ha néha néha egy kis mag is esik ki tollambul, nem vagyok képes, mit igen tisztelt Nagyságod maga is bölcsen átlátand.

---

ismeréséhez ezen czikknek azon eredeti szövege, mely a censor bírálata szerint kinyomatható nem volt; a mely azonban Stankovicshoz írt levél mellékletéből leírva, Széchenyi István gróf levelezési másolati könyvében megvan. Azon helyek, melyek a censor által törültettek, és Széchenyi helyettük másokat javasolt, a következők: törülve lett a harmadik bekezdésben »*melyeknek hősei megsértett hiúságuk s felingerlett szenvedelmüknél fogva, csak bírná erejük, a középkor sötétségébe löknék vissza a hazát.*« E helyett Széchenyi ajánlatba hozta ezt: »*s melyeknek sáfári megsértett hiúságuk felingerlett szenvedelmük és szívreható tudatlanságuknál fogva, csak bírná erejük, a legjózanabb előlépéseket is gátolnák örökleg.*«

A negyedik bekezdésben törültetett ez: »*kinek az egész világ kincsei s kellemei nyitva állanak.*« e helyett javasolta: *ki oly kedvező körülmények közt a világ minden kincseire szert tehet.*«

A hatodik szakaszban ezt törlé a censor: »*Miket összeillesztvén s egybe hasonlítván, tarka barka hajós népünk, saját boldog indolentiánk és megrögzött agg szokásunknál fogva úgy látszik mi közénk még inkább csak az alacsony nyomás illik; mert jobb lassabban haladni, sőt néha néha zátonyokon is üldögelni és azokon nyughatlankodni, mint röpülés közben rögtön örök nyugalomba temettetni. A fáklya szép találmány, valamint a beretva is, de sem egyik sem másik álmosak és kisdedek kezébe nem való!*« E helyett ezen módosított szövegezést kérte tétetni Széchenyi »*Miket összeillesztvén s egybe hasonlítván tarka-barka hajós népünk, saját boldog indolentiánk és megrögzött agg szokásunknál fogva úgy látszik mi közénk még inkább csak az alacsony nyomásu göröny illik, mert*« *sat. végig.* Ezt a módosítást sem fogadta el a censor, kihagyta s csak a végmondatban előforduló beretva hasonlat maradt meg s a fáklya hasonlatot is törölte.

A 7-ik bekezdésben »*vallásink*« törülve lett, s helyette »*szinoink*« jött; ugyanott a »*respublikai*« helyett »*közbirtoki*« tétetett.

A 8-ik szakaszban törültetett »*nagy rész pedig csak abban gyakorolja erejét, hátráltatni az előre lépni akarókat*«; e helyett ajánlotta Széchenyi: »*nagy része pedig csak útban állásban gyakorolja erejét,*« s végre a 12-ik bekezdésben elhagyatott ez: »*nemzeti zománczunkat gyáván magunktól el nem lökvén*«, ezt így módosítá Széchenyi: *nemzeti szellemünket kifejtvén és a szónak valódi értelmében nemesítvén.*

Digitized by Google

Soraimmal Nagyságodnak hosszasabban alkalmatlankodni nem akarván — mélyekkel úgy is oly sokszor bajlódni kénytelen — igaz tisztelettel maradok Nagyságodnak alázatos szolgája

Pozsony, junius 28-án 1835.

Gróf Széchenyi István

42.

Báró Ottenfels Ferenczhez.

(m. k.) Pozsony, 1835. július 1-én.

Euer Excellenz!

Hier beigebogen sende ich E. Exellenz zwei Schreiben, die ich so eben erhalten habe. Ich kann für meine Person mich unmöglich in diesem Augenblick von hier entfernen, halte es aber für meine Pflicht, Euer Excellenz auf's dringenste zu bitten, von dem Inhalt dieses Schreibens Sr. Durchlaucht den Fürsten Metternich unverzüglich zu unterrichten, — damit der Fürst von Serbien noch bei Zeiten in seinem guten Vorhaben bestärkt werden könne, in welchem er vielleicht wanken würde, wenn er von Seite der Allerhöchsten Österreichischen Staatsverwaltung sich vernachlässiget zu sein glaubte. Ich schreibe unter Einem an Baron Puthon, um ihn aufzufordern, sich unverzüglich zu E. Excellenz zu begeben, damit auch von Seite der Dampfboot-Gesellschafts-Direction — die Milosch gewiss in der engsten Verbindung mit dem Willen der Regierung zu sein glaubt. — Alles gethan verde, um den scheinbar guten, oder ich will glauben den wirklich guten Willen das besagten Fürsten uns zu gewinnen und zu sichern.

Euer Excellenz wollen sodann die Güte haben, mich mit einigen Zeilen zu unterrichten, was in dieser Hinsicht gethan würde, damit ich im Stande gesetzt werde, dem Fürst Milosch ehebaldigst eine zusammenhängende Antwort zu geben; was ich — um die Zukunft nicht zu verderben, indem ich vielleicht mit dem Fürsten wieder in Contact kommen könnte — nicht gerne unterlassen möchte.

Indem ich Hochdero kostbare Zeit nicht rauben will, beschränke ich mich darauf Euer Excellenz zu bitten, die Gefühle

Digitized by Google

meiner tiefsten Ehrfurcht zu genehmigen, mit der ich mich nenne, Euer Exellenz etc.

Pressburg, den 1-ten Juli 1835.

Gr. St. Széchenyi

43.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pozsony, 1835. július 3-án.

Euer k. k. Hoheit, durchlauchtigster Erzherzog!

Schon mehrmal erlaubte ich mir die Äusserung, das zum vollkommenen und praktischen Gelingen der unter mir stehenden commissionellen Arbeiten die günstige Entwickelung der Dampfschiffahrt vorzugsweise einwirken würde, weshalb sie auch meiner unterthänigsten Meinung nach von Seite der Allerhöchsten Regierung auf das kräftigste unterstützet werden sollte.

Zu einer vortheilhaften Entwickelung der besagten Privatunternahme, würde aber gewiss nichts wesentlicher beitragen, als wenn für die Dampfboote ein guter und sicherer Überwinterungs Ort, und zwar in dem Centrum der Donau-Schiffahrt, Ofen und Pest, ausgemittelt wäre.

Ich erlaube mir diesem zu Folge Euer k. Hoheit ganz unterthänigst zu bitten, huldreichst verursachen zu wollen, das jener Donau-Arm, der zwischen Alt-Ofen und der Alt-Ofner Insel sich befindet, allmählich zu einem guten und sicheren Überwinterungs-Hafen gebildet werde.

Das vergangeene Jahr wurde bereits die Versperrung dieses Armes, auf Höchstdero Veranlassung, begonnen, und ist zum Theil beendiget, wodurch die in dem, so eben bezeichneten Donauarm befindlichen Schiffe dem Eisgange nicht mehr ausgesetzt sein werden. Es wäre aber anjetzt noch nothwendig:

a) Die Ufer dieses Armes von Seite des festen Landes, mit einem revêtement zu versehen, das vielleicht von Holz sein könnte, wozu das Nöthige aber bei Zeiten herbei geschafft werden sollte.

Digitized by Google

b) Den Ausgang dieses Armes, der versandet ist, etwa durch die Vidra ausputzen zu lassen.

c) Die an dem rechten Ufer dieses Armes liegenden ausser städtischen Gründe, der Dampfschiffahrts-Gesellschaft zu überlassen, damit diese dort ihre Holz- und Geräthschafts-Magazine, und ihre Werfte, zu der Erbauung neuer Schiffe, établiren könne.

Indem ich Diess E. k. Hoheit zu unterbreiten wage, nenne ich mich mit der Gefühle dem tiefsten Verehrung E. k. Hoheit etc.

Pressburg, den 3-en Juli 1835.

Gr. St. Széchenyi.

44.

Obrenovich Milos szerb fejedelemhez.

(m. k.) Pozsony, 1835. július 6.

Euer Durchlaucht!

Höchstdero Schreiben vom 5/17. Juni d. J. nach Wien adressirt habe ich erst vor einigen Tagen hier erhalten, und daraus Eur. höchsen Durchl. Entschluss ersehen, gegen Mitte dieses Monats zu Wasser nach Constantinopel reisen zu wollen. So sehnlich ich gewünscht hätte diese Reise in Höchstdero-Gesellschaft machen zu können, so untröstlich bin ich, dass ich durch meine anderwärtige Geschäfte in die Unmöglichkeit versetzt bin, mich jetzt von hier zu entfernen. Ich bitte aber Euer Durchlaucht für die gütige Einladung meinen wärmsten Dank empfangen zu wollen.

Was die Beordnung eines Dampfschiffes von Skela-Kladova bis Galatz für obbenannten Zweck betrifft, so ist es mir unendlich leid, dass wir nicht einige Zeit früher von diesem Entschlusse Eur. Durchlaucht unterrichtet waren. Denn das einzige Dampfschiff Argo, welches zwischen Skela-Gladova und Galacz fährt, ist eben so wie die übrigen Dampfschiffe ein Privateigenthum der Donau-Dampfschiffahrts-Actien-Gesellschaft, womit weder unsere Allerhöchste Regierung, noch meine Person, sondern blos die Geselschafft selbst und die durch diese bevollmächtigte, aus mehreren Mitgliedern bestehende Direction in

Digitized by Google

Wien zu schaffen hat, der ich auch Höchstdero Wunsch sogleich mittheilte, bisher aber noch keine Antwort bekommen habe. Die vorauszusehende Schwierigkeit der Sache besteht aber hierin: das Dampfschiff Argo ist in der letzten, im Winter d. J. abgehaltenen General-Versammlung der Dampfschiffahrts-Geselschaft blos für das linke Donau-Ufer bestimmt worden, darf also nach diesem Beschlusse nicht vermischt werden, und die Gesellschaft wird erst im Jahre 1836 in der untern Donau 2 Dampfschiffe besitzen, eines für das linke, das andere aber jetzt im Bau begriffen für das rechte Donau-Ufer. Die Abfahrts-Termine und Tariffe wurden ferners im Zusammenhange mit den übrigen auf der obern Donau fahrenden Dampfschiffen für das ganze Jahr 1835 schon im voraus nicht nur festgesetzt, sondern auch öffentlich als unabänderlich angekündigt, dass deren Veränderung auch nicht mehr in der Macht der Gesellschafts-Direction, deren Mitglieder auch übrigens für den Sommer hin und da zerstreut sind, stehen dürfte. Diesen gemäss halte ich es für meine Pflicht, Eur. Durchlaucht mit den obigen Bewandtnissen im voraus bekannt zu machen, und bitte Höchstdieselbe, versichert zu sein, dass wenn ich von dem Entschlusse Eur. Durchlaucht bei Zeiten unterrichtet gewäsen wären, die ganze Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft sich das grösste Vergnügen daraus gemacht hätte, solche Massregeln zu treffen, dass das Dampfschiff Argo für den bestimmten Termin zu Höchstdero Dienste hätte beordnet werden können.

Übrigens wünsche ich, dass Eur. Durchlaucht mit Gottes Hilfe glücklich und gesund reisen und wiederkehren mögen; empfehle die Donau-Angelegenheit in Höchstdero viel vermögende Protection, und habe die Ehre mich mit dem Gefühle der tiefsten Verehrung zu nennen Eur. Durchlaucht unterthänigsten Diener.

Pressburg, den 6-ten Juli 1835.

Graf Stephan Széchenyi.

Digitized by Google

45.

Pest város tanácsa s választott polgárihoz.

(e. f.) Pest, 1835. julius 15.

Nemes Tanács,

Érdemes Választott Polgárság!

A két testvérváros közt építendő álló híd tárgyában rendelt Országos küldöttség, azon tudósítás következtében, melyet az e f. esztendei Február hónapban ebben munkálódott Választmánytól vett, azt méltóztatott továbbá rendelni, hogy mivel az Országosan egybegyűlekezett Méltóságos és Tekintetes KK. és RR. által immár megállapított elvek, és az ezen sz. kir. Városok részérül az említett Választmánynak általadott, és ez által az országos Küldöttségnek benyújtott kinyilatkoztatások között némely pontokra nézve az óhajtott megegyezés nem eszközöltetett, ez azonban mind kivánatos, mind remélhető volna, ugyanazon Választmánynak tagjai — az előbbeni Előlülőjét Ő Excellentiáját ide nem értvén — a Városokkal folytatott ebbeli értekezésnek s alkudozásnak fonalát újonnan felvevén, annak folyamatjáról és sikerérül további tudósítást tegyenek.

Ezen kegyes meghagyásnak következésében kivántam a Ns. Tanácsot és a Választott Polgárságot hivatalosan és bizodalommal megkeresni, hogy az ilyetén értekezések végett kebelökből egy Megbizottságot rendelni méltóztassanak, mely is — oda nem számlálhatván a tisztelt Városok országgyűlési követeit, kik mint az Országos Kiküldöttség tagjai fognak e részben munkálódni — jövő Hétfőn vagyis e folyó hónap 20-ik napján délelőtti 9 órakor hozzám, mint az Alküldöttség Elnökéhez eljönni, és az értekezésekben s alkudozásokban részt venni ne terheltessék. Ki egyébiránt egész tisztelettel vagyok

a Nemes Tanácsnak s Választott Polgárságnak

kész köteles szolgája

gróf Széchenyi István m. p.

Pesten, július 15. 1835.

Digitized by Google

46.

M. kir. udvari Kamarához.

(m. k.) Pest, 1835. július 17-én.

Hochlöbliche k. ung. Hofkammer!

Am 3-ten d. Mts. nahm ich mir die Freiheit Sr. k. k. Hoheit dem Erzherzog Palatin ein Schreiben zu unterbreiten, dessen Copie sub ·/. hier beigebogen ist. Sr. k. k. Hoheit geruhten auf dieses Schreiben jene Antwort mir zu senden, die ich die Ehre habe hiemit in Originali sub :/: mit der Bitte beizuschliessen, nach gemachtem Gebrauche dieselbe mir wieder gnädigst zurüokstellen zu wollen.

Eine Hochl. k. ung. Hofkammer wird aus diesen Papieren Ihrer Weisheit gemäss entnehmen, um was sich's handelt; mir bleibt demnach — um keine Zeit und Worte zu verlieren — nichts anderes übrig, als eine Hochl. k. ung. Hofkammer auf das Angelegentlichste zu bitten, den in Frage stehenden Gegenstand Ihrer Berathung je ehestens zu würdigen, denn ein sichrer Hafen und Überwinterungs-Ort ist zur Verbesserung und Ausdehnung der Donau-Schiffart so zu sagen ein conditio sine qua non. Ohne hinlängliche Uferbreite, wo Schiffe gebauet, verbessert, Gerätschaft etc. Magazine angelegt werden können, ist aber ein Hafen nicht vollkommen; weshalb ich die am rechten Donau-Ufer liegenden Gründe gegenüber der so genannten Grossen Insel, im Betrag von 6 bis 12 Jahre, für die Rechnung der Dampfschiffahrts-Gesellschaft auf längere Zeit zu pachten, oder wo möglich zu kaufen wünschte.

Welcher Nutzen durch Errichtung eines oder mehrerer Schiffswerfte und damit verbundenen vielfältigen Arbeitshäusern, und mit der Zeit auch von Manufacturen dem Alt-Ofner Dominium, ja der Staadt Ofen selbst zufliessen würde, brauche ich hier nicht erst auseinander zu setzen, da diess Einer Hochl. k. ung. Hofkammer besser bewusst ist als mir; weshalb ich mich nun nur auf das beschränken will. Eine Hochl. k. ung. Hof-

Digitized by Google

kammer meiner tiefsten Ehrerbietung zu versichern, der ich einen hohen Bescheid gewärtigend mich nenne E. H. k. ung. Hofkammer — unterth. D. Gr. Steph. Széchenyi im Namen der Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft.

Pest, den 17-ten Juli 1835.

47.

Vásárhelyi Pálhoz.

(m. k.) Pest, 1835. július 19-én.

An den Herrn Dirigirenden Ingenieur

Paul von Vásárhelyi!

Aus der Kürze Ihres Berichtes vom 28-ten Juni l. J., den ich vor einigen Tagen erhielt, sehe ich, dass Sie mich in der untern Donau-Gegend wahrscheinlich schon erwarten. Indem meine Geschäfte mir aber schwerlich erlauben werden, vor Ende August nach Orsova zu kommen, so bitte ich Sie mir einstweilen über folgende Punkte Aufschluss geben zu wollen.

1. Ist die 2-te Rate von 20,000 fl. C. M. bei dem Orsovaer Dreissigstamte bereits angewiesen worden.

2. Welche Wirkung hat der Winter und die Zeit auf die Felsenwände gehabt, welche unterminirt wurden? Sind sie bereits consolidirt und lösten sich bedeutende Massen ab.

3. Wann wird der Weg von Orsova bis Plavisevitza für Wagen aller Art eröffnet werden können?

4. Welche Wirkung brachte das vorjährige Sprengen der Felsen im Flussbette der Donau hervor.

5. Stehet noch die Mauer, die beim Izlás im dem Strombette gebaut wurde?

6. Sind jene Eisenkreuze aufgestellt, die in Ruszberg verfertigt wurden?

7. Wie hat sich der Einkauf der Früchte gestellt? Und wie sieht es mit den Magazienen in Kozla, und dem Wirtshause in Svinicza aus?

8. Was macht Dewar? wie sind unsere Schiffe ausgefallen.

Digitized by Google

und wie wird die Verbindung zwischen Moldova und Orsova unterhalten?

9. Wie ist endlich die Stimmung der linken und rechten Donauufer-Bewohner, für oder gegen das Gelingen der Unternahme?

Und auf diese Fragen bitte ich einen Bescheid zu geben.

Indem ich nun hoffe, dass Sie mit allen jenen Behörden, mit denen Sie zu thun haben, im möglichst guten Einverständnisse sind und die unter Ihrer Direction stehenden Arbeiten sich auf das beste und zweckmässigste entwickeln: — kann ich Sie andererseits versichern, dass ich mir stets angelegen sein lassen werde, Ihre Verdienste, meinen Kräften nach, zur öffentlichen Anerkennung und wohlverdienten Belohnung zu bringen. der ich mit wirklicher Achtung mich nenne Ihren ergeb. Diener Gr. St. Sz.

Pesth, den 19-ten Juli 1835.

48.

Millenkovich Istvánhoz.[1])

(m. k.) Pest, 1835. július 19-én.

Wohledelgeborner Herrn Obristwachtmeister!

Indem ich das Orsovaer Cordons-Commandantens-Gebäude von Seite einer allerhöchsten Regierung mir ausgebeten habe, war es keinesweges um meine Person etwa bequemer zu bewohnen; es handelte sich aber: Im Laufe dieses Jahres gemeinschaftlich mit Serbien gewisse Arbeiten zu beginnen, wozu ein stets exponirtes Haus ein unvermeidliches Bedürfniss ist. Hiezu taugt aber — sei es der Grösse, der Lage wie auch des geschlossenen Hofes wegen, kein Haus in Orsova als das eben besagte.

Warum diese Arbeiten bis jetzt noch nicht begonnen wurden, kann ich wohl nicht sagen, wie auch das nicht, ob die Verhandlungen darüber nicht bald beginnen werden. Alles steht bei

[1]) A 13-ik számú oláh-illyr határőrezred őrnagya és a határőr-vonal parancsnoka Ó-Orsován.

Digitized by Google

der Willens-Entscheidung einer Allerhöchsten Regierung; und es ist eben so wahrscheinlich, dass das benannte Haus in diesem Jahre für meine Bedürfnisse gar nicht verwendet werden wird, wie es möglich ist, dass man es ungesäumt beziehen wird müssen. Wollen Sie sich daher der Gefahr aussetzen im Falle eines Schnell eintretenden Bedürfnisses in wenigen Tagen das ganze Haus zu räumen, so bin ich nur zu froh, wenn Sie es indess bewohnen wollen; und werde sollte ich nach Orsova kommen, was im August geschehen dürfte, und wenn die Arbeiten lediglich von unserer Seite betrieben werden in dem Cordons-Gebäude Ihnen auf keinen Fall ungelegen sein, da für meine Person das Haus des Herrn L. Popovics mehr als gut, und jedes der Gasthäuser hinlänglich gut ist.

Glauben Sie, dass ich untröstlich wäre, irgend Jemandem in der Gränze ohne dringende Ursache auch nur einen Augenblick ungelegen zu sein, weshalb ich Ihnen — es bleibe aber unter uns — rathe, sich recht bequem in Ihrer Wohnung auszustrecken, da ich trachten werde, recht früh zu wissen und auch Ihnen kund zu geben, wenn der Fall einträte, dass das oft benannte Haus geräumt werden müsste. Und was den Garten anbelangt, so denke ich nicht, dass man ihn wenigstens auf so lange Zeit vom Haus und Hof nicht trennen könnte bis der »Säher auch seine Früchte in die Scheuer gebracht hat.«

Sie wissen, wie viel und von welchem Gewichte Fürst Milosch in Serbien ist. Um ihn zur Mitwirkung in unsere Arbeite zu bewegen, muss man ihn und die Seinigen an Ort und Stelle für die Sache gewinnen. Dazu gehört Zeit, aber auch ein gewisser Anstand, der in Schupanek etc. nicht leicht zur Ehre unserer allerhöchsten Regierung gehandhabt werden könnte; und diess bedingte meinen Wunsch, das besagte Haus zu haben, in welchem ich dann, mit meiner Suite, nach Bedürfniss mit dem rechten Ufer auch mehrere Monate vermischt bleibe.

Diese wenigen Zeilen, hoffe ich, werden Sie in jeder Hinsicht beruhigen, und Ihrem Wunsche entsprechen.

Ist es so — an dem ich nicht zweifeln will — so fühle ich recht viel Vergnügen, einen neuen Beweis geben zu können,

Digitized by Google

wie sehr mir darum zu thun ist, mit dem löblichen Regimente und dessen Mitgliedern stets in bestmöglicher Harmonie und Freundschaft zu bleiben.

Sie aber bitte ich, mir Ihre Güte und Ihr Wohlwollen angedeihen zu lassen, der ich mit dem Gefühle der ausgezeichnetsten Hochachtung mich nenne. Euer Wohledelgeboren bereitwilligsten Diener Gr. St. Sz.

Pest, den 19-ten Juli 1835.

49.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest. 1835. július 20.

Euer k. k. Hoheit.

Durchlauchtigster Erzherzog!

So eben habe ich in Erfahrung gebracht, dass Reisende, die mit dem Dampfboote nach Moldova, von dort aber mit kleinen Booten nach Orsova fahren, nicht über die Gränze setzen dürfen, bevor ihre Pässe in Temesvár durch das dortige Hlöbl. General Commando nicht vidimirt sind.

Da nun alle Reisende diess nicht wissen können und sich der Dampfboote gröstentheils der Schnelligkeit und des Zeitgewinnstes wegen bedienen, so bitte ich Eur. k. k. Hoheit ganz unterthänigst — aber nur meine Pflicht erfüllend — je ehestens gnädigst verursachen zu wollen, dass die Pässe jener Herrn, die bei Orsova nach der Türkei reisen, entweder durch das Millitair-Commando von Semlin oder jenes von Orsova vidimirt werden mögen, was dort ohne Zeitverlust und dennoch ganz in Einklange mit den Intentionen einer allerhöchsten Regierung bewerkstelliget werden kann.

Drei Fälle ereigneten sich bereits, wo Reisende Tage, ja Wochen lang in Orsova aufgehalten worden wären, hätte im ersten Falle der Major und Cordons-Commandant Millenkovisch, in zweiten der Brigadier von Schön die Verantwortung sub spe rati nicht auf sich genommen und die Reisenden ziehen lassen, im

Digitized by Google

dritten aber Sr. Excellenz der Commandirende von Schneller, der zufällig in Mehadia war, die Sache durch seine Gegenwart geschlichtet. Von nun an sollen aber alle Pässe ohne Ausnahme zur Vidirung nach Temesvár gesendet werden, das 24 Meilen von Orsova entfernt ist, und wohin nur selten und durchaus keine geregelten Gelegenheiten und die Post auch nur zweimal die Woche gehet, und somit der Reisende das von Skela-Gladova abgehende Dampfboot stets versäumt und es nur dann benützen kann, wenn er in Orsova 14 Tage auf dessen Ankunft harret.

Ich kann nicht denken, dass eine allerhöchste Regierung mit sich selbst in dem Widerspruche sein wollte, mit einer Hand Tausende zu spenden um die technischen Hindernisse der Donau zu heben, während sie mit der andern Hand moralische Hindernisse dieser Art in den Weg legte, und hoffe das sie ehestens — das Wesen der Sache vor Auge haltend — diese unnöthigen Schwierigkeiten abschaffen wird.

Indem ich Eu. k. k. Hoheit wieder und wieder bitte durch Höchstdero Vermittlung diesen Gegenstand, so lange er noch keine üblen Folgen auf die ganze Unternahme ausübt, je ehestens ins Reine bringen zu wollen, nenne ich mich mit dem Gefühle der allertiefsten Ehrerbietung E. k. k. H. Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 20-ten Juli 1835.

50.

Szeber Károlyhoz.

Pest, 1835. július 20.

Tekintetes Polgármester Úr!

Azoknak következésében, mik a mai napon tartatott Megbizottság ülésében előleges tanácskozásképen előadattak, ide rekesztem */. és :/: alatt mind az országosan összegyűlt Karok és Rendek által felállított pontokat, mind pedig azon Jegyzőkönyveket, melyek a Buda-Pesti álló híd dolgában, az országos Küldöttség legújabb üléseiről szerkesztettek, oly végre, hogy azon elvek, melyekre a kérdéses tárgy az országgyűlési KK. és RR. által alapítva van, mind a Nemes Tanács, mind pedig az Érdemes

Digitized by Google

Választott Polgárság előtt tudva legyenek és tekintetbe vétethessenek.

Ki egyébiránt magam ajánlása mellett különös tisztelettel maradok

A Tekintetes Polgármester Úrnak

kész köteles szolgája
Gróf Széchenyi István m. p.

Pest, július 20. 1835.

51.

Vásárhelyi Pálhoz.

(m. k.) Pest, 1835. július 20.

Gerade als ich mein Schreiben von gestern geschlossen hatte, erhielt ich Ihre beiden Berichte, den ersteren vom 11. d. M. nebst beigeschlossener Rechnung des Rechnungsführers Wolfram über die Summe von 19,426 fl. 18 kr. C. M. sub */. — dem Materialausweis sub ://: und der Quittung über 5000 fl. C. M., womit Sie die durch Sie in Folge höchster Präs. Verordnung Sr. k. k. Hoheit ddt. Pressburg den 6-ten März l. J. Nr. 250 bei dem Cameral-Hauptzahlamte in Ofen erhobenen gleiche Summe verrechnen, und Ihren anderen Bericht vom 12-ten l. M. — Mehrere in meinem gestrigen Schreiben aufgestellten Fragen finde ich in diesem bereits beantwortet, wesshalb Sie die Güte haben wollen nur noch auf meine übrigen Fragen Bescheid zu geben, wozu ich noch folgende beifüge:

1. Geht das Dampfboot »Franz« bis Moldova oder Kozla?

2. Gehen die kleinen Boote, die die Waaren von dem Franz aufnehmen, bis Skela-Gladova, oder müssen sie in Orsova abgepackt werden und auf andere Boote überladen werden?

3. Ist in diesem Jahre irgend eine Schwierigkeit bei dem Izlás-Jucz und Eisernem Thore gewesen?

4. Haben die Csaikisten ihre, jährlich zu wiederhohlende Fahrt bis unter dem Eisernen Thore bereits gamacht?

Ich gedenke dieses Jahr auf jeden Fall nach Orsova hinab

Digitized by Google

zu kommen. empfehle auch unterdessen die ganze Angelegenheit Ihrem bisher bewiesenen Eifer und verharre

Ihr ganz ergebenster Diener

Stefan Graf Széchenyi.

Pest den 20. Juli 1835.

52.

Vásárhelyi Pálhoz.

(m. k.) Pest, 1835. július 24.

Einen Auszug, aus einem durch Sr. k. k. Hoheit mir gnädigst mitgetheilten Berichte der hohen ung. Cameral-Buchhaltung, über die durch Sie bis Ende des Jahres 1834 eingesandten Rechnungen, die untern Donau-Regulirungs-Arbeiten betreffend, übermache ich Ihnen beiliegend sub ·/. zu dem Behufe, damit Sie davon gehörig in Kenntniss gesetzt werden.

Mit wahrer Achtung Ihr ergebener Diener

Stefan Graf Széchenyi.

Pest den 24. Juli 1835.

53.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest, 1835. július 24.

Euer k. k. Hoheit

Durchlauchtigster Erzherzog!

Höchstdero gnädigste Verordnung vom 14-ten d. M. Nr. 859 nebst eingeschlossenem Berichte der k. ung. Cameral-Buchhaltung über die durch mich unterm 27-ten Februar l. J. eingereichten Rechnungen, die, zu Regulirung der unteren Donau bis Ende 1834 gemachten Auslagen betreffend — habe ich erhalten. und ich beeile mich denselben Bericht, nachdem ich einen Auszug davon, insofern er den dirig. Ingenieur Vásárhelyi betrifft, diesem mittheilte, mit der unterthänigsten Bitte hiemit wieder zurückzustellen: »Euer k. k. Hoheit geruhten die Ausstellung

Digitized by Google

des gewöhnlichen Absolutoriums über die bisher durch mich verrechneten Gelder gnädigst veranstalten zu wollen.

Die durch den dirigirenden Ingenieur Vásárhelyi unterm 14 Juni l. J. an mich eingesandten und in meinem unterthänigsten Berichte vom 27-ten Juni l. J. erwähnte Rechnung über 22,979 fl. 36 kr., die seit Ende des Jahres 1834 bis 20. Mai 1835 auf die untere Donau-Regulirungs-Arbeiten gemachten Auslagen betreffend sub ·/., sammt Material-Ausweise sub :/: und der nachträglichen Hauptmann Lazzarinischen Rechnung in 3 Stücken sub *a) b) c)* über die beim Eisernen Thore im verflossenen Jahre verwendeten 5128 fl. 54 kr. C. M., worin auch die durch mich aus der Commissions-Handkassa vorgeschossenen und in meiner letzten am 27. Februar l. J. eingereichten Rechnung durchgeführten 3200 fl. C. M. enthalten sind; habe ich einer von Euer k. k. Hoheit in Pressburg mündlich erhaltenen höchsten Weisung zufolge zur buchhalterischen Revision an die k. ung. Hofkammer in Ofen den 27. d. M. bereits eingereicht.

Schliesslich habe ich zu melden, dass ich von dem dirigir. Ingenieur Vásárhelyi wieder eine neue, den 30-ten Juni l. J. geschlossene Rechnung über 19,426 fl. 18 kr. C. M. sub ·/. sammt Material-Ausweise sub :/: und einer Quittung des Rechnungsführers Wolfram, womit der dirig. Ingenieur Vásárhelyi die durch ihn in Folge höchster Präsidial-Verordnung Euer k. k. Hoheit ddt. Pressburg den 6. März l. J. Nr. 250, bei dem Cammeral-Hauptzahlamte in Ofen erhobenen 5000 fl. C. M. verrechnet, — erhalten habe, und ich bitte Euer k. k. Hoheit um eine gnädigste Weisung, ob ich diese Rechnungen zur buchhalterischen Revision auch in Ofen directe an die k. ungar. Hofkammer einreichen, oder auf welchem Wege befördern soll.

Genehmigen Euer k. k. Hoheit huldreichst die Versicherung meiner allertiefsten Verehrung mit der ich mich zu nennen die Ehre habe

Euer k. k. Hoheit

Pest den 24. Juli 1835.

unterthänigster Diener

Stefan Graf Széchenyi.

Digitized by Google

54.

Gróf Sándor Móriczhoz.[1])

(m. k.) Pest, 1835. július 28-án.

Liebster Freund! Seit 14 Tagen bin ich wieder als Landtags-Deputations-Vorsitzer hier, um die Brücken-Angelegenheit mit den beiden Städten Ofen und Pesth ins Reine zu bringen. Ich lebe in dem marternden Gefühle des Tantalus, denn shon hängen die zeitigen Früchte an meinem Munde, und ich kann sie doch nicht ganz erreichen. Nur noch eine Kleinigkeit und die Sache gelingt. Am meisten kann hierbei die Stadt Ofen entscheiden, und es handelt sich um nichts, als um die Bürger und den Magistrat dieser Stadt auf ihren eigenen unberechenbaren Vortheil aufmerksam zu machen. Ich habe auf sie aber gar keinen Einfluss, während meine Feinde im Geheimen Alles thun, um die bereits so weit gerückte Sache wieder scheitern zu machen.

Du bist in Ofen bekannt, angesehen und von den Bürgern und dem Magistrate geachtet. Deine Erscheinung würde den günstigsten Ausschlag geben. Ist's dir daher möglich auf einen Tag, oder vielmehr auf einige Stunden hieher zu kommen, um in der Sitzung der Wahlbürgerschaft Theil zu nehmen, so wird — ich will daran nicht zweifeln — die Zukunft deine Güte und dein Bemühen mit wahrhaftem Vergnügen lohnen, das nur demjenigen bekannt sein kann, der seine Heimet liebt.

Wann die Sitzung in Ofen ist, kann ich nicht wissen; es wäre aber auf jeden Fall vorerst nothwendig, dass wir uns beide besprächen, um nicht etwa aus Zufall gegen einander zu wirken. Willst du also mit einer stehenden Brücke dem Lande, den

---

[1]) Született 1805. máj. 23.; megh. 1878. febr. 23-án; csász. kir. kamarás, arany sarkantyús vitéz; herczeg Metternich Kelemen veje és hírneves lovas. Szivélyes baráti viszonyban voltak, s ezt Széchenyi annál is inkább fentartani kivánta, mert általa, mint a hatalmas miniszternek veje által, terveinek keresztűlvitelét gyakrabban megkisérlette, s egyszer-másszor sikeresen is közben járt Széchenyi intentióinak érdekében.

Digitized by Google

Städten ein Geschenk machen und deinen dich schätzenden Freund unterstützen, so komme baldmöglichst.

Indem ich mich deiner liebenswürdigen Frau zu Füssen lege, nenne ich mich mit aufrichtigster Hochachtung deinen ergebensten Freund und Diener

Gr. St. Széchenyi.

Pesth den 28-ten Juni 1835.

55.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest, 1835. július 29-én.

Euer k. k. Hoheit

Durchlauchtigster Erzherzog!

Obschon in diesem Augenblicke Höchstdero Zeit gewiss noch viel mehr in Anspruch genommen ist, als gewöhnlich, so fühle ich mich dennoch genöthigt die Resultate meines Hierseins Höchstdemselben kurz-möglichst hiemit zu unterbreiten.

Nach unsäglichem Fleisse und Mühe ist es mir endlich gelungen, in der Brücken-Angelegenheit Heute eine Sitzung der Pesther Wahlbürgerschaft zu verursachen. Der Vormund Kolb, der bei dieser Gelegenheit Beweise gab, dass er kein Freund der Brücken-Angelegenheit, noch leicht über das wahre Interesse der Gemeinde zu capacitiren ist, setzte die Frage »Ob die Pesther Bürgerschaft ihr Eigenthum, die Brücke nämlich, hergeben, verschenken soll oder nicht,« schroff, der – ich weis nicht warum — in sehr geringer Zahl erschienenen Gemeinde vor.« Es ist natürlich, dass ein allgemeines und bestimmtes »Nein« erfolgte — und ich, der zur Sitzung nicht gerufen war, aber dennoch erschien es mit knapper Noth lediglich dahin bringen konnte, dass die Sache vertagt werde. »Verlangt es die allerhöchste Regierung, befiehlt es Seine Majestät, dann werden wir nicht mucksen, dem Ladtage wollen wir aber kurz und bunt eröffnen, dass wir unsere Proprietät um keinen Preis hergeben« – so sprachen die meisten und aus diesem Raisonnement waren sie nicht zu bringen. Ich aber, Ew. k. Hoheit, bin auf dem Punkte, mir nicht

Digitized by Google

mehr helfen zu können, ausser E. k. Hoheit wollten die Allerhöchste Gnade haben, durch Baron Mednyánszky, der in einigen Tagen in der Eigenschaft eines k. Commissairs hieher kommen soll, auf die ganze Angelegenheit beschwichtigend zu wirken. Es handelt sich um einen medium Terminum, der sowohl hier durchgehen, als auf dem Landtage annehmbar sein sollte. Ich hoffe ihn durch Vermittlung des Baron Mednyánszky durchführen zu können. — In Ofen sind die Aussichten viel günstiger, dort hat aber der Stadt-Deputierte Nagy, — zwar mit dem besten Willen — Alles untereinander gebracht, und es wird mühsamme Arbeit sein, das Verworrene wieder zu entwickeln.

An meiner Mühe, Umsicht und Beharrlichkeit soll es nicht fehlen, hier endlich dennoch solche Resultate zu erhalten, dass das Princip des gleichen Zahlens — so gut es gehet — am Landtage ganz durchgeführt werde. Nur brauche ich Zeit; weswegen mein Aufenthalt allhier sich um mehrere Wochen verlängern dürfte, wenn es Ew. k. Hoheit erlauben und mit meiner Person nicht anders zu disponiren geruhen. Der ich mich Ew. k. Hoheit mit dem Gefühle der tiefsten Verehrung zu Füssen lege. E. k. H. ganz unterthänigster Diener

Gr. St. Széchenyi

Pesth, den 29-ten Juli 1835.

56.

Schedius Lajoshoz.

(m. k.) Pest, 1835. julius 30-án.

Mein sehr werther Freund!

Wiewohl k. Hoheit der Erzherzog mit den ernstesten und wichtigsten Geschäften gewiss mehr als je überhäuft ist, so könnte ich doch nicht umhin, Höchstdemselben mit heutiger Post ein paar Worte über mein Hiersein und die Brücken-Angelegenheit in Kürze zu unterbreiten. Nun muss ich Sie aber bitten, die Sache nach Ihrer besten Einsicht auf das kräftigste unterstützen zu wollen. Der Gegenstand stehet im ganzen nicht schlecht, wenig-

Digitized by Google

stens nicht so schlecht, dass man wegen Zusammenflickung eines Artikels zu seiner Zeit desperiren müsste.

Kolb ist der Einzige von Wichtigkeit, der — um es gerade heraus zu sagen — keine Brücke haben will, und alles verdreht und verpanscht, um den Gegenstand recht zu verwirren. Kolbs rechte Hand ist aber der Actuar Lechner und ist von ihm so abhängig, dass er blindlings seinen Willen thut. Wäre es möglich auf diesen Lechner auf irgend eine Art zu wirken, so wäre ich geborgen. Die Schreiben, die S. k. Hoheit für K. und M. mir gab, hatten bis jetzt keine besondere Wirkung. K. ist — unter uns gesagt — wegen seiner unentschiedenen Lage disgustirt; der »sichere« M. ist hingegen nicht ganz sicher. Ich bat desshalb unsern allergnädigsten Erzherzog, auf Baron Mednyánszky wirken zu wollen, der als k. Commissair hier erwartet wird — und mir Zeit zu gönnen, indem die Sache noch nicht reif ist.

Helfen Sie mir! und beurtheilen Sie mich mit Nachsicht, die in meiner Handlungsweise gewiss keine kindische Stüzigkeit, sondern männliche Beharrlichkeit finden wird. — Gott grüsse Sie. Ihr aufrichtigster Freund

St. Széchenyi.

Pest, den 30-ten Juli 1835.

57.

Karátsonyi Antalhoz.

(m. k.) Pest, 1835. julius 31-én.

Tekintetes Táblabíró és Igazgató Úr!

E f. évi márcz. 23-án írt igen becses sorait ez előtt jó elevevettem. Nem válaszoltam, mert azt hittem: Dunai dolgaim Orsova tájékira viendnek, s lesz alkalmam rég óhajtott vágyom kielégítésére, személyesen megjelennem Nagy-Becskereken. Körülményim azonban változtak, s lemenetem eddigelé függőben van, sőt annak mikori létesülhetése is kétséges. Nem akartam azért legalább addig is hálaérzésemet e sorokkal bé nem mutatni, míg az idők kedvezőbb állása óhajtásom kielégítését megengedi. Úgyan is annyi kegyességgel tetézett már a Nagy-Becskereki Casino-Tár-

Digitized by Google

saság, mennyit valóban nem érdemlettem, mellyet érdemlenem inkább csak ezentúl lehetne. — Kész is vagyok ezen okból minden szolgálatra, mellyet a Tekintetes Társaság tőlem kivánna, s én végbe is vihetnék. Az Egyesületnek megalapításárúl, házvételrűl s több illy sarkalatos rendezkedésrűl van szó, mint a hozzám bocsátott levélnek melléklete mutatja. Ez már szép s dicséretes s nagyon örvendek, ha ollyas valamihez járulhatok tanácscsal, segédkezéssel, mi nem a mulandó szinében, de az állandóság fényében jelenik meg. Ezt azonban illy tárgyak körűl s kivált a menynyire én el vagyok foglalva, némi sikerrel csak helyszinén eszközölhetni, mi okból azon pillanatra hagyom mind azt előhozni, mit a czélba vett tárgy sikeritésére szükségesnek tartok, mikor Nagy-Becskerekre személyesen megjelenni engedtetem, mit Isten adjon minél előbb.

A Tekintetes Úrnak becses idejét haszon nélkül csorbítni, s szót szaporítni nem kívánván, azt vagyok bátor kérni: Méltóztatnék személyemet a mélyen tisztelt Nagy-Becskereki Casino-Társaság utóbbi kegyeibe ajánlani, hódolatom legvalódibb érzetét pedig nyájasan fogadni.

A Tekintetes Úrnak

Pest, 1835. julius 31-én.

alázatos szolgája
Széchenyi István.

58.

Szeged városához.

(m. k.) Pest, 1835. julius 31-én.

Nemes városi Tanács!

E f. évi Boldog asszony hava 30-ikán a Dunának a Tiszával, Pesttűl Szegedig javaslott összeköttetése iránt költ, igen becses sorait valódi hálaérzéssel ez előtt jó eleve vettem. Ha előbb nem válaszoltam, oka az, »mert szóval kívántam s reméllettem bemutathatni köszönetem.« Mi csekély hatásomat illeti, méltóztassék a Nemes Tanács meggyőződni: csüggethetlenűl fogom ezt azon felette szép czél elérésére gyakorolni, mellyet a Nemes Tanács

Digitized by Google

kitüzni törekedik. Legyen csak egyszer férfiasan megpendítve a tárgy, ki fogja az csekély hozzájárulással maga magát vívni, valamint minden, mi a Nemzetek, az emberiség hasznát, becsületét s valódi díszét következteti. Hasznosb s illőbb, dicsőségesb pedig valóban semmi sem szerencsésíthetné Magyar Honunkat, mintha számos, most alig-alig mozduló ereink megnyitása, egybekapcsolása, elrendelése eszközöltetnék czéliránylag. Mennyire fekszik lelkemen ezen dicső végnek sikere, már is csekély tehetségem szerint megmutatni iparkodtam s fogom ezentúl is minden bizonynyal.

Szót szaporítni hasztalanúl nem akarván, midőn inkább tettre, cselekedetre volna szükség, magam a Nemes Tanábs szíves hajlandóságába továbbá is ajánlva, maradok legkiválóbb tisztelettel s legőszintébb hazafiúi rokon érzéssel a Nemes Városi Tanácsnak leghűbb szolgája

Széchenyi István.

Pest, 1835. julius 31-én.

59.

Vásárhelyi Pálhoz.

(m. k.) Pest, 1835. augusztus 1.

Einem höchsten Wunsche Sr. k. k. Hoheit des durchlauchtigsten Erzherzog-Palatins gemäss habe ich Sie zu ersuchen, über die Fortschritte der unter Ihrer Aufsicht stehenden Arbeiten von Zeit zu Zeit einen Bericht an mich zu erstatten, der dann hierauf jedesmal Sr. k. k. Hoheit unterbreitet werden soll. Einen solchen Bericht baldmöglichst gewärtigend verharre ich mit

ausgezeichneter Achtung
Ihr bereitwilligster Diener
Graf Stephan Széchenyi.

Pest, den 1. August 1835.

P. S. Den Empfang Ihres Schreibens vom 25. Juli d. J. bestättige ich hiemit.

Digitized by Google

60.

Magy. kir. udvari kamarához.

(m. k.) Pest, 1835. augusztus 3.

Hochlöbliche königl. ung. Hofkammer!

Einer höchsten Weisung Sr. k. k. Hoheit des durchlauchtigsten Erzherzog Palatins vom 28-ten Juli l. J. zufolge, habe ich die Ehre beigeschlossen wieder eine neue, durch den dirig. Ingenieur Paul Vásárhelyi eingesandte Rechnung vom 30-ten Juni l. J. über, bei den »Unteren Donau-Arbeiten« verwendeten 19.426 fl. 18 kr. C.-M. sub ·/. nebst dem Material-Ausweise sub ·//. und eine Quittung des Rechnungsführers Wolfram sub ·///. womit der dirig. Ingenieur Vásárhelyi die, durch ihm in Folge höchster Präs. Verordnung Sr. k. k. Hoheit ddto Pressburg den 6. März l. J. Nro 250 bei dem Cameral Hauptzahlamte in Ofen erhobenen 5000 fl. C.-M. verrechnet; — einer hochlöblichen k. ung. Hofkammer zur buchhalterischen Revision hiemit unmittelbar einzureichen.

Mit tiefster Verehrung
Einer hochlöblichen k. ung. Hofkammer
Pest, den 3. August 1835.

unterthänigster Diener
Graf Stefan Széchenyi.

61.

József fhg nádorhoz.

(m. k.) Pest, 1835. augusztus 4-én.

Euer k. k. Hoheit,
Durchlauchtigster Erzherzog!

Die Brücken-Angelegenheit nahet zu ihrer Reife. Die Stimmung darüber ist aber, ob einer einzigen vorgefassten Meinung so schroff und feindselig, dass ich aus der Erklärung, die man hierorts wahrscheinlich geben dürfte, voraus sehe: man wird die Sache am Landtage blos durch ein Expropriations-Gesetz so weit

Digitized by Google

bringen können, dass daraus tant bien que mal endlich ein Artikel gemacht werden könne.

Da es nun äusserst schade wäre, eine Schlacht, die so zu sagen bereits gewonnen ist, gänzlich nicht auszufechten, und einen Rückzug anzustimmen, wenn es sich darum handelt, die Principien eines bessern Systems zu begründen; andererseits aber bei der grossen allseitigen Aufregung, Klugheit einem offenen Kampfe, dessen Ausgang übrigens noch manchen Zufällen ausgesetzt sein dürfte, vorzuziehen wäre: — so wage ich E. k. H. ganz unterthänigst zu bitten »Eine neue Gnade mir huldreichst gewähren zu wollen.«

Der schlauen Bosheit unserer Wiedersacher gelang es, die Brücken-Angelegenheit in ein Licht zu stellen, als wäre sie lediglich eine Landtags-Intrigue, durch welche der Adel die Rechte der Bürger schmälern wollte, — eine Sache, die von der Klugheit und Entschlossenheit der Bürger abhänge, sich aus der Schlinge zu ziehen.

Um nun das bereits mit saurer Mühe Gewonnene nicht wieder zu verlieren, und die Sache nicht auf die äussersten Spitzen stellen zu müssen, bitte ich E. k. k. Hoheit, an die beiden Bürgermeister von Pest und Ofen baldmöglichst einige Zeilen ergehen zu lassen, durch welche denselben die Intentionen einer allerhöchsten Regierung kund gegeben werden. Diess, und noch ein wenig Zeit, Geduld und Arbeit möchten die Gemüther beruhigen, und ich zweifle keineswegs, die hiesigen Bürger zur Ergreifung solcher Mittel bestimmen, die ihren Grundsätzen nicht zuwieder sein, und die Geburt des erwünschten Artikels möglich machen würden.

Baron Mednyánszky soll — wie ich höre — nicht vor dem September hieher kommen; auf seine Mitwirkung muss ich also Verzicht leisten. Wesshalb ich E. k. H. mit dem Gefühle der allertiefsten Verehrung und Höchstdero Huld und Hilfe wieder und wieder bitte, und mich Höchstdemselben zu Füssen legend verharre E. k. k. Hoheit ganz unterthänigster Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pest, den 4-ten August 1835.

Digitized by Google

62.

Schedius Lajoshoz.

(m. k.) Pest, 1835. augusztus 5-én.

Mein sehr verehrter Freund!

So eben erhielt ich das Schreiben Sr. k. k. Hoheit unseres allergnädigsten Erzherzogs, wie auch Ihren Brief vom 1-ten und 2-ten August. Gerade, bevor aber als ich diese erwähnten zwei »Hilfsmittel« in meine Hände bekam, bat ich in einem Schreiben ddto 4-ten August Se k. k. Hoheit, da B. Mednyánszky hieher sobald nicht kommen dürfte, mit einigen Zeilen auf die Bürgermeister der beiden Städte wirken zu wollen. Diesen Rath gab mir Ihr vortrefflicher liebenswürdiger Vater, der den fräglichen Gegenstand mit philosophischem Auge messend, mich nach Thunlichkeit unterstützt.

Es handelt sich um nichts, als einen Wink zu geben, der die Sache in ein solches Licht stellt, als sei sie auch von Sr. k. Hoheit und der allerhöchst. Regierung gutgeheissen und gewünscht.

Zwar können hiezu auch die beiden letzteren »Hilfsmittel« einigermassen dienen, gesichert würde ich die Sache aber nur dann halten, wen Se. k. Hoheit geruhen wollten, Höchsdero Weisheit zufolge auch an die beiden Bürgermeister directe einige Zeilen ergehen zu lassen. Sie mein sehr werther Gönner können mit einem Worte viel wirken, und Ihren Freund gänzlich aus dem Schl. . . . helfen, worin er ob des allgemeinen Besten nicht gerne picken bleiben möchte.

Ich arbeite wie ein Lastthier. Erfreulich wäre es nicht, geschähe es ganz umsonst. In Eile Ihr aufrichtiger Freund und Diener

Gr. St. Széchenyi.

Pest, den 5-ten August 1835.

Erfreuen Sie mich, ich bitte. auf jeden Fall mit einigen Zeilen.

Digitized by Google

63.

Albach Szaniszlóhoz.

(m. k.) Pest, 1835. augusztus 12-én.

Mein sehr hoch geachteter Freund!

Sie wünschen mein Bild zu haben, hier beigefügt sende ich Ihnen es von zweierlei Sorte. Das Erste stellt so zu sagen meine Apotheose vor, und mir ist es nicht recht, dass man mich bei Lebzeiten so sehr in die Wolken erhebt, denn das erweckt Neid und Leidenschaft, wodurch der guten Sache mehr geschadet als genützt wird. Das zweite hingegen ist — ich möchte meinen — nach der Natur und den gegenwärtigen Umständen gemäss verfasst, nämlich nicht ober sondern unter der Brücke, von der grössern Zahl nicht gelobt, sondern mit Steinen geworfen.

Nehmen Sie beide mit gewohnter Güte, erhalten Sie mich in Ihrem Andenken, bleiben Sie mein Freund und sein Sie versichert, dass ich auf Ihr Wohlwollen das grösste Gewicht lege, und trachten werde es niemals zu verlieren.

Ihr aufrichtigster Freund und bereitwilligster Diener

Steph. Széchenyi.

Pest, am 12-ten August 1835.

64.

Kolb Jánoshoz.[1])

(m. k.) Pest, 1835. augusztus 12.

Hochgeehrter Herr Vormund!

Wenn ich mich nicht irre, so wurde es in der letzten Communitäts-Sitzung angedeutet, dass die Ehrsame Wahlbürgerschaft in der Brücken-Angelegenheit wieder den 10-ten oder 12-ten d. M. zusammenkommen würde, Sie aber äusserten sich

[1]) Pest városi pénzügyi és gazdasági elnök, ki a város financziális érdekeit képviselte, s ez irányban szószólója, jogtanácsosa a városnak s mintegy közvetítő a választott polgárság és a municipium között.

Digitized by Google

— wenn mich mein Gedächtniss nicht trügt — dass Sie damals eine Versammlung einberufen würden, wenn ich es wünschte. Da nun meiner Ansicht nach der Mittelweg der klügste ist, und die in Frage stehende Angelegenheit weder zu schnell, noch gar zu langsam erörtert werden sollte, so bitte ich Sie auf das freundschaftlichste und mit schuldigster Ehrerbietung, die Ehrsame Wahlbürgerschaft je ehestens zu einer Brücken-Sitzung versammeln zu wollen. Allen ist bereits der, von Ihnen gemachte Erklärungs-Vorschlag bekannt, ein Jeder hatte hinlängliche Zeit. darüber seinem Gewissen und seiner Einsicht nach zu denken, und zu einem Entschluss zu kommen, wesswegen keine Ursache zum weiteren Aufschub obwaltet, während andererseits der bald zu beginnende Markt, so viele von der Ehrsamen Wahlbürgerschaft in Anspruch nimmt, das diese Angelegenheit zu sehr hinausgezogen würde.

Genehmigen Sie die Versicherung meiner ausgezeichnetsten Hochachtung, womit ich mich nenne Ihren gehorsamsten Diener

Gr. St. Széchenyi.

Pest, den 12-ten August 1835.

65.

Rohonczy Ignáczhoz.[1])

(m. k.) Pest, 1835. augusztus 13-án.

Tekintetes Ur!

Julius 11-iki igen érdekes sorait ma vettem. Bebizonyítni, mennyire tetszik a kitüzött terv, őszintébben nem tudom, mint e tüsténti válaszom által, mellyre időt, tenger munkáim közt, bizonyosan nem találnék, ha, mint mondám, felette nagy érdekű nem volna előttem a tárgy, és önnek e részbeni fáradozásit annyira nem becsülném.

Felséges gondolat! De minden a kiviteltől függ. Lunkányi-

[1]) Soprony vármegye alispánja, országgyülési követe, 1861. előadó az udv. kanczelláriánál, ki egy Weisz nevű által inditványba hozott sopronyi gőzmalom partolására kéri Széchenyit. Szül. Pápán 1802. jan. 27.

Digitized by Google

nak e pillanatban irok, hogy engem ezer pengő forinttal jegyezzen föl NB. azon föltétellel, hogy egy garas kifizetésére sem ajánlom magam, míg a terv tökéletes kifejlését nem látom s kezem aláírásával helyben nem hagyom. Ha azonban ezt cselekszem, akkor még egy ezer forinttal lépek a vállalathoz. Ezen rovást pedig azért teszem, mert a dolognak nemcsak fellobbantát, hanem hosszasb sikerét is óhajtom; és illyes tárgyak körül — elbizottság nélkül legyen mondva — egy kis tapasztalatom csak van.

Lunkányi julius 29-iki levelébűl látom: tágabb körbe lépett az Egész, mint kezdve vala, némiek megváltoztattak, p. o. kezdetkor Bécsben volt a gőzöny készitendő, későbbi határozat szerint Angliában sat. Ez mind jó s látszik, mikép forr a dolog; de azért — ne csaljuk magunkat — csak forr, s ekkép könnyen túlságokra is csaponghatna; mi okbúl kiforrására idő kell és egy kis practicus tapintat.

Tanácsom — ha illyest adnom szabad — ez volna: dolgoztassék ki az egész minél előbb s aztán tartassék közgyülés, mellybűl neveztessék egy választmány és ez adjon véleményt. Én, ha csak lehet, megjelenek a közgyülésre, ha pedig nem jelenhetnék, a terv (mellynek megküldéséért könyörgök) iránti nézetimet tudomásul írásban küldendem meg. És im ez, mit idő szűke miatt e tárgy körül mondhatok mostanság.

De van más is, mit a T. Úrral már régóta közleni kivántam. S mi — itéletem szerint — ránk Sopronyiakra nézve legnagyobb figyelmet érdemel. Soprony némi tekintetben csak gyöngén függ össze a külfölddel s Magyarországbúl úgyszólván ki van szorítva, mert oda Bécsbűl pósta hetenként csak négyszer jő, onnan pedig egyenest Budára, Pestre éppen nem jár. — Illyes lét — mostani világban — kellemetlen s tűrhetlen s valóban »kútfeneki«, mellynél erkölcsileg szólva kellemetlenebb nem lehet. Emberi szükségink napról-napra dicsőbb fejlődést nyernek, s a mindennapi levél, mindennapi ujság szintoly elkerülhetlenné vált, mint a mindennapi leves és kenyér s mindenek felett »az időbeni gazdálkodás.« Ha most ír valaki honunk közép tájékárúl Sopronyba, oda és vissza fél hónap kell. Igazi szégyen alkotmányos országban. Szívvágyam, legforróbb óhajtásom, legfőbb vonatokban ez volna:

Digitized by Google

»Jönne és menne Bécs és Soprony közt levélpósta mindennap.

Állítatnék levélpósta Sopronybúl Győrbe és Keszthelyre. melly eleinte ha csak kétszer menne is egy hétben.

Lenne Czenken, Kapuvárott s Egyeden lovaspósta, legalább 4 vagy 6 lóval utazók számára.«

Helyzetünk ezen tárgyat fontolni, pártolni engem pedig emlékezetében, hajlandóságában megtartani.

Ki legvalódibb tisztelettel maradok

kész köteles szolgája
Széchenyi István.

Pest, 1835. augusztus 13-án.

Többek közt, ki azon Weisz úr, ki mozgásba akarja hozni a Sopronyi gőzmalmot s kinézve micsoda hely van.

66.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest, 1835. augusztus 14.

Euer kais. königl. Hoheit
Durchlauchtigster Erzherzog!

Die Stadt Ofen hat gegen Entschädigung — die ihre jetzige Brücken-Revenue sichern würde und die ein Stamm-Capital von beiläufig 200,000 fl. C.-M. voraussetzt, in den Hauptzügen dem Wunsche der hohen Reichstände bereits gewillfahrt. Graf Sándor nahm den thätigsten Antheil in der Ausführung dieser Sache. und ihm ist deren glücklichere Wendung am allermeisten zuzuschreiben. In Pest geht es aber viel langsamer, und geheime Entwickelungen, die mit jeder Stunde mehr und mehr ans Tageslicht kommen, vereiteln alle meine Bemühungen. Da ich indessen meine Gründe auf kaltes Blut und wichtige Ansicht stelle, die Gegner ihre Argumente hingegen nur in aufgeregten Leidenschaften finden, so hoffe ich noch immer, den Gegenstand am Ende doch soweit zu bringen, dass über die Hauptpunkte des bereits Gewonnenen zu seiner Zeit so gut es geht ein Gesetz zusammengestellt werden könne.

Digitized by Google

An meiner Mühe und Ausdauer wird kein Mangel eintreten.

Der Dir. Ingenieur Vásárhelyi schreibt mir vom besten Fortgange der unter seiner Leitung stehenden Arbeiten. Da er mich aber persönlich erwartet, so gibt er mir über das Ganze nicht jene Details, die Euer k. Hoheit zu haben wünschen, die ich jedoch — nachdem ich ihm Höchstdero Befehl allsogleich mittheilte — stündlich gewärtige. Er verlangt die 4-te Rata der 100,000 fl. C.-M. auf die er für die heurigen Arbeiten der Unteren Donau rechnete, und die an ihn per 20,000 fl. angewiesen wurden.

Hier finde ich es für meine Pflicht Euer k. Hoheit ganz unterthänigst in das Gedächtniss zu rufen, dass Höchstdieselben. mittelst Höchstdero Verordnung vom 8. Mai l. J. Nr. 522 mir zu eröffnen geruhten: Es könne bei dem beschränkten Zustande des Salzfonds selbst die Summe von 100,000 fl. C.-M. für dieses Jahr nicht mehr als vollständig zu dem fraglichen Zwecke verwendbar betrachtet werden. — Dass ich aber am 13-ten Mai von Euer kaiserlichen Hoheit mündlich zu vernehmen das Glück hatte, dass durch eine dem Salzfond zu erstattende Vergütung von 270,000 fl. C.-M. diese Schwierigkeit wieder gehoben werden würde; nach welcher gnädigsten Mittheilung ich sofort an den Dir. Ingenieur Vásárhelyi den Bescheid ergehen liess, die in Frage stehenden Arbeiten, nach der bereits festgestellten Ordnung im Laufe dieses Jahres, ad vires von 100,000 fl. C.-M. zu ihrer Entwickelung und ihrem Ziele näher zu bringen.

Da nun die Arbeiten der Unteren-Donau in so grossem Lichte stehen, dass das kleinste Stocken in denselben — besonders in diesem Jahre — in Mitte so vieler Widersacher, und ich möchte sagen in Angesicht von ganz Europa — sehr üble moralische Folgen haben würde, so kann ich nicht umhin, Euer k. k. Hoheit ganz unterthänigst zu bitten. Höchstdero Weisheit gemäss veranlassen zu wollen, dass die nach fehlenden 40,000 fl. C.-M. für dieses Jahr, jetzt 20,000 fl. C.-M. und in October wieder 20,000 fl. C.-M. an den Dir. Ingenieur Vásárhelyi sicherlich verabfolgt werden mögen.

Digitized by Google

Ich lege mich Euer k. k. Hoheit zu Füssen und nenne mich mit dem Gefühle der allertiefsten Ehrerbietung E. k. Hoheit ganz unterthänigsten Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pest, den 14-ten August 1835.

67.

Ikafalvi Baricz Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1835. augusztus 15-én.

Tisztelt Fő-Strázsamester úr!

Junius 19-én írt becses sorait már jó idő óta birom. Nem válaszoltam, mert valóban 48 óra sem volna elég mindennemű és szinű foglalatosságimra, de még inkább (mivel olly hazafi számára, mint Fő-Strázsamester úr, csak lelnék-lelnék egy kis időt), mert irnom kellett volna előbb s választ várnom Bécsből »mikép áll a dolog új részvények kiadásával.«

Nehány nap előtt kaptam e részben hírt, s im teljesitem kellemes-kötelességemet.

Új részvények kibocsátása — mert a mostani mind el van kapva — szinte bizonyos, de aligha nem fog halasztatni a jövő közgyülésig, mellynek időszaka a tél szokott lenni. Új részvényekre szükség ugyan nem volna, mert mindünnen ajánlkozik pénz 5-tel 100-túl, de sokan kivánnak még részt venni a vállalatokban, kik most tettleg ki vannak belőle zárva, s kik figyelmet érdemelnek; s e felett illy vállalat alapja, melly mostan 700,000 pgő forint. biztosan nőhet egy millióra, mert mindinkább nő s tágul a tárgy. A két részvényre Fő-Strázsamester úr számot tarthat. Lesz gondom rá, s annak idejében tudósítni fogom.

Röviden mondva, vállalatunk sem olly rossz lábon áll, mint sokan gondolják, de olly igen fényesen sem, mint mások hiszik. A vállalat meglehetős, még elég veszély környezi ugyan, de más részről a sikernek sorsai nem csekélyek. Egy kis fáradozás és egy kis szerencse, s tán nem csak kiirthatlan gyökeret ver, hanem sok más javításra is útmutatást nyújt, serkentőül szolgál. Áldja Isten!

Digitized by Google

Szíves emlékezetébe ajánlván magamat, legőszintébb tisztelettel maradok

Önnek

igaz készségű szolgája
Széchenyi István.

Pest, 1835. augusztus 15.

68.

Gróf Teleki Domokoshoz.[1])

(m. k.) Pest, 1835. augusztus 22-én.

Méltóságos Gróf és Igazgató Úr!

E folyó évi Böjtmáshava 11-ikén írt igen becses sorait, mellyekkel a Nemes Maros-Vásárhelyi Casino-Társaság tiszteleti tagjává lett kineveztetésemet méltóztatott tudtomra adni, valóban már sokkal régebben bírok, mintsem legkisebb mentésre is fakadhatnék »Illy nem mindennapi tartalomra eddigelé mért nem válaszoltam.«

Ez okból egyenesen engedékeny birálatáért esdeklem Nagyságodnak és azon Társaságnak, mellynek Igazgatója Ön. Vannak idők, mellyek ha éppen nem intenek is határtalan hallgatásra, olly súlyként fekszenek keblünken, hogy bár mi zajgásban legyenek is érzelmink, a nyelv még is inkább csak némán marad. Nem kevésbé derült azonban lelkem Nagyságod levelének olvasására — méltóztassék elhinni — s nem kevésbé érzém magamat háládatom tüsténti bemutatására késztve, mint éltem legörömtelibb pillanatiban!

Erdély tartá fenn eddig nemzetiségünk szellemét leginkább; Erdély hölgye nem szégyenlette magyar létét; Erdély fejté ki szebb társalkodás kellemei által eredetünk sajátságit; és annyi

[1]) Született Maros-Vásárhelyt, 1810; 1834-ig Pestmegyei aljegyző; 1837-ben az erdélyi országgyülésen Küküllő vármegye követe s az ellenzéki párt jeles tagja és reformer. 1844-ben külföldi útjából haza térve, az »Erdélyi Hiradó« vezetését gondozta. 1847/8 ismét Küküllő vármegye képviselője a magyar országgyülésen. A magy. tud. akad. tiszt. és 1855-ben igazgató tagja.

Digitized by Google

visszaemlékezések varázsolnak minden hű Magyart, ki korcs lenni nem tud, Erdély mult történetibe, hogy minden megtiszteltetés, melly onnan jő és magyart illet, kedvesnél csak kedvesb lehet!

A mit gondoltam, szóltam és tettem, semmi különös nem volt, s ha szembe inkább tünt és egy kissé nagyobban fénylett, mint a velünk egy renden álló másoknak gondolati, szavai, tettei; tán csak azért látszott úgy, mert nem volt egészen aljas és minden nemzetiségből kivetkezve. De hogy minden iparkodásomat — bár nem egyéb az, mint gyarló gyenge emberé — nemzetiségünk kifejtésére, honi ereink egyesítésére, »ezen Isten súgta alapokra« állítám, büszke vagyok, mert érzem: ha másutt nem is — Erdély bérczei közt bizonyosan fog csirázni egykor az, mi lelkemet olly sokszor ringatá a legszebb, legédesb álmok közzé.

Ész, állhatatosság s hideg vér azonban legbiztosabb kalauza a még bölcsőben lévő nemzeteknek.

Őszinte háládattal veszem a Maros-Vásárhelyi Casinónak tiszteleti tagságát, mellyre Nagyságod és a tisztelt Társaság kinevezni érdemesnek tartott. Büszke vagyok Honfi-Társaim illy megbecsülése közt — és szerencsés »illy kedvezést nyerhetnem tőlük.«

Fogadja Nagysád e nehány sort szokott hajlandóságával s jelentse kérem a Nemes Társaságnak mélyen érzett hálámat. üdvözletemet.

Nagysátoknak

leghűbb honfitársa
Széchenyi István.

Pest, 1835. augusztus 22-én.

69.

Abaffy Vendelhez.[1])

(m. k.) Pest, 1835. augusztus 22-én.

Nagyságos kir. Tanácsos és
Tekintetes Első Al-Ispány úr!

A Nagyságos Úrnak e folyó hónap 7-ikén költ igen becses s mondhatom váratlan sorai legkellemesbé leptek meg. Legyen ez

[1]) Árva vármegye alispánja 1813—37-ig, cs. kir. udvari tanácsos.

Digitized by Google

okból legelső kötelességem is, azokért őszinte háladatomat minél előbb bebizonyítnom; melly kötelességnél édesbet valóban nem ismerek, mert mi lehetne érzőbb kebelnek drágább és óhajthatóbb, mint köszönettel viszonozni mindenek fölött tisztelt Honfi-Társinak megbecsülését, megtisztelését.

Kész vagyok hitemet letenni, akár hol akár mikor méltóztatik velem parancsolni Nemes Árva vármegyének tisztelt közönsége. De megvallom, hely szinén, a Tekintetes Rendek közepette sokkal édesben esnék lelkemnek, s annyi időt, ha nem is ez év folytában, a jövőben csak lelendek; megjelenni ott, hol mint tapasztalni szerencsém van, jóakaróim, engedékeny itélőim száma nagyobb, mint eddig elé érdemlém s reményleni bátorkodtam vala. Ezen kis késedelem által igaz, több ideig maradandok eskütlen bírája Árvának; de eskütlen csak a formára, mert régóta letettem legszentebb eskűm honunk javára, diszére, mennyire azt a halandók leggyarlóbbika csekély ereje szerint eszközölheti s így midőn Árvának völgyei és bérczei is részesülnek esküm szellemében, a ki idejének egy kis hátratételével egyszersmind azon nagy jutalmat aratandom: személyes tiszteletemet tehetni és szóval jelenteni ki legforróbb köszönetemet mind azoknak, kik engem annyi kegyekben részesítni érdemesnek tartottak. Addig is azonban, míg azon óhajtott napom elérkezik, mellyben a Tekintetes Karok és Rendeknek személyesen hódolhatok, méltóztassék kérem a Nagyságos Úr, a Tisztelt rendeknél mélyen érzett hálám tolmácsa lenni s engem eddigi becses indulatiban megtartani, ki valódi tisztelettel maradok

A Nagyságos és Tekintetes Első-Alispány Úrnak

legkészebb és leghűbb szolgája

Széchenyi István.

Pest, 1835. augusztus 22-én.

70.

Báró Puthon Rudolfhoz.

(m. k.) Pest, 1835. aug. 23.

Ihr Brief vom 21-ten. den ich theuerster Freund, so eben bekam, hat mich nicht wenig erschreckt. Ferdinand I. soll das

Digitized by Google

Schiff Nr. 7 genannt werden? Ist es so, so erkläre ich, dass ich von dem Moment nichts mehr mit der ganzen Dampfschiffahrt zu thun haben werde, und dem E. H. meine Resignation einreiche!

Sie werden, bester Freund, staunen — das sehe ich — wie ich mich über so eine Kleinigkeit alteriren kann. Es ist aber nicht anders möglich; denn von dem Moment als dies geschieht, wird das ganze Publicum in Ungarn gegen uns sein. Der Streit zwischen dem Titel Ferdinand I. & V. hat bereits sehr viel übles Blut erzeugt, es verdammt, versauert. Ein Schiff — ohne Noth, denn es gibt tausend Namen — Ferd. I. zu taufen, würde als Hohn, als Spott angesehen werden, und ich mit Koth beworfen, denn kein Mensch würde glauben, ich sei nicht im Spiel, um auf eine *feine Art* das System der Amalgamisation zu begründen — und jedweder, welcher Opinion er auch sei, mich verdammen, dass ich Sie und die Direction, bei Zeiten nicht aufmerksam machte, dieses Gefäss der Pandora nicht aufzumachen.

Sie wissen, wie oft eine Kleinigkeit die schrecklichsten Folgen nach sich zieht, wenn die Gemüther aufgeregt sind. So ists mit dem Ferd. I. et V. — Schürren *wir* also das Feuer nicht noch mehr, und wählen einen andern Namen. Nennen wir das Schiff: Habsburg, Kaiser von Oesterreich, Fürst Metternich u. s. w. Gerne willige ich ein — Ferdinand I. ist aber für mich das Signal, offen kund zu geben, dass ich wegen diesen Namen mich von Allem denselben Tag losmache.

Wählen wir also um Gottes Willen einen andern Namen, theures Freundchen, vielleicht einen türkischen, Sultan Mahmoud, den I. oder V. comme on veut; denn ich wäre ***untröstlich***, nichts mehr mit den Dampfschiffen zu thun zu haben. Erstens, weil es ein wahrhaft schönes, nationales Geschäft ist. Zweitens, weil ich so gerne unter Ihrem Commando, in steter Verbindung mit Ihnen bin. Glauben Sie mir, ich schmeichle nicht — kenne aber keinen Menschen, mit dem ich in jeder Hinsicht von A bis Z so viel Sympathie fühle, wie mit Ihnen so, dass lediglich *das harte unausweichbare Muss* mich bestimmen könnte aus dem fraglichen, mir so theuren Gegenstande mich zu ziehen. Könnte ich mit

Digitized by Google

Ihnen sprechen, und Alles das sagen, was man, ob der Länge — nicht schreiben kann, so würden Sie, ich wette, sagen: »Es scheint ein Nichts zu sein und doch haben Sie Recht, und deshalb Recht, weil die Donau *die wir am besten brauchen,* ganz in Ungarn ist, wo, wenn auch nicht viel geholfen, sehr sehr viel verdorben werden kann, wenn das Publicum disgustirt, und die Unternahme noch so weit von ihrer gänzlichen Entwickelung ist.« Also per amor di dio, della navigazion col vapor e nostra amicizia »einen andern Namen! — Beruhigen Sie mich hierüber baldmöglichst, denn, da ich an einem 2-ten Furunkel laborire, die so wie Pestbeulen (oder Beulen von Pesth) aussehen und schmerzen!

Etc. etc. etc.

Pest, den 23-ten August 1835.

71.

Noséhez.

(m. k.) Pest, 1835. augusztus 26.

1. Erörtern, ob bei dem jetzigen Zustande des Donaubettes, bevor nämlich der Izlás, der Jucz und das Eiserne Thor canalisirt sein werden, die Strecke von Moldova bis Gladova im Durchschnitte des Jahres für die Gesellschaft mehr zu Wasser denn zu Lande, oder umgekehrt zurückzulegen sein wird, damit die Gesellschaft wenigstens einstweilen hiezu passende Vorkehrungen treffen könne.

2. In Erfahrung bringen, ob ein Schiff, wie Franz I., von Moldova bis Kozla bei jedem Wasser fahren könne.

3. Sind von Kozla bis Skela-Gladova bei dem kleinsten Wasser keine Hindernisse ausser dem Izlas, Jucz und den Eisernen Thor?

4. Wann wird der Fahrtweg von Moldova bis Orsova practicable sein? — Oder wenigstens von wo aus wird er es im nächsten Frühjahre?

5. Wie sind die Briefposten längst den Donau-Ufern organisirt?

Digitized by Google

6. Sind für Schiffe, wie Franz, bei kleinem Wasser keine Schwierigkeiten zwischen Semlin und Moldova?

7. Eine Dreissigstämtliche Revision ist unausweichbar. — Was wäre für die Gesellschaft — Alles erwogen vortheilhafter: wenn die Revision in Moldova oder in Orsova stattfände? Popovics sollte hierüber zu Rathe gezogen werden.

8. Auf welchen Punkten wären Magazine mit Vortheil zu errichten.

9. In Moldova muss ein möglichst gewandter und einsichtsvoller Agent placirt werden, und ein tüchtiger Steuermann im steten Solde der Gesellschaft, der Sorge über die Flottille der Gesellschaft trüge, und die Strecke von Moldova bis Skela auf- und abzufahren hätte.

Hiezu könnten die Herren Hoffmann und Schleicherstuhl am besten anrathen.

10. Es wäre — scheint es mir — sehr vortheilhaft, wenn in Moldova knapp an der Donau ein tüchtiges Wirthshaus erbaut würde. Dies wäre vielleicht durch Actien zu bewerkstelligen, und sollte, wo möglich, von den so eben benannten Herren in Anregung gebracht werden.

11. Kommt Argo bis Zsidosticza? — und wenn nicht, was sind hievon die Ursachen?

12. Wo wird Argo überwintern?

13. Dürfen in Moldova bedungene Schiffleute bis zur Argo fahren? — oder müssen in Orsova andere genommen werden?

14. Die Aufsicht über die Kohlen und überhaupt die Manipulation mit denselben scheint fehlerhaft zu sein. — Was ist der Grund davon, und was wäre die Abhilfe?

15. Eben so ist es mit den Booten, Plätten und Geräthschaften der Gesellschaft. Gibt es hierüber Consignationen?

16. Ist es wahr, dass auch Steinkohlen Ausfuhrszoll bezahlen? — Und wie viel beträgt diess?

Sodann bitte ich Sie in Orsova zu dem Einnehmer Herrn Pugatschnik und Controlleur Herrn Somossy zu gehen, sie in meinem Namen zu grüssen, und jedem *einzeln* zu sagen, dass ich

Digitized by Google

ihre Briefe erhielt, für sie Alles, was in meiner Macht steht, gerne thuen werde, und sie nächstens zu sehen hoffe.

Pest den 26. August 1835.

72.

Vásárhelyi Pálhoz.

(m. k.) Pest, 1835. augusztus 26.

An den Dirigirenden Ingenieur,

Herrn Paul v. Vásárhelyi.

Ich erhielt Ihre Schreiben vom 2-ten, 5-ten und 19. d. Monats. Nehmen Sie meinen Dank. Die 20,000 fl. C. M. für Ende August sind bereits bei dem k. Orsovaer Dreissigstamte zahlbar angewiesen.

Ich billige vollkommen, das Sie indessen nur eines der Kreutze aufstellen liessen, und, erlaubt es das Wasser, bloss noch ein zweites placiren wollen. Da es doch erst zu erwarten steht, welche Wirkung das Eis darauf haben dürfte. Um die Oxidation zu verhindern, wäre es gut, die bereits aufgestellten Kreutze vielleicht mit einer ganz weissen Ohlfarbe zu überziehen.

Der Gewinn von 250 fl. ist ja über 12 Procent, sogleich nicht ganz übel. Wie aber das Stammkapital placirt werden soll, darüber werde ich — ausser Sie verfügten bereits damit, oder es öffnete sich irgend eine Goldgrube — mich nämlich mit Ihnen besprechen.

Kozla scheint mir nicht der beste Ort zu sein, da, de facto Franz doch stets nur bis Moldova geht.

Wie beträgt sich Dewar? Ich werde ihn auf jeden Fall, sobald die Schiffahrt beendet ist, nach Wien nehmen. Er ist im Solde einer allerhöchsten Regierung, sogleich haben Sie ihn im Sinne seines Contractes, was seine Convention anbelangt, stets auszuzahlen.

Alles, was Sie für Grafen Latour gethan haben, war sehr umsichtig. Er spricht sich nicht gerne vor allen Menschen aus; Sie können aber versichert sein, dass im Ganzen genommen Sie

Digitized by Google

und die unter Ihnen stehenden Arbeiten einen sehr guten Eindruck gomacht haben. Sie haben viele Feinde, Neider; aber auch viele Freunde; und Doctor Bene, Graf Franz Szapáry u. s. w sprechen Ihr Lob und jenes Ihrer Arbeiten laut aus.

Ich bitte Sie alle die Extra-Ausgaben, welche Sie wegen Grafen Latour, Szapáry etc. hatten, zu seiner Zeit auf meine Rechnung zu stellen.

Es freut mich, dass Sie wie ich aus Ihrem Schreiben von 19-ten August ersehe — mir für Sr. k. k. Hoheit eine umständlichere Darstellung der unter Ihrer Leitung stehenden Donau-Arbeiten mit nächsten senden werden, und sehe derselben mit Ungeduld entgegen.

Meine Geschäfte halten mich noch immer hier. Im Laufe des Monats October hoffe ich aber mit Zuversicht, Sie in der Gegend von Plavisevitza endlich wieder sehen zu können.

Nun bitte ich Sie aber um zwei Dinge:

1. Die Karte von Moldova bis unter dem Eisernen Thore, die wir das vergangene Jahr besprochen hatten, und die mit der Zeit für die Naufahrer der Dampfboote dienen müsste, die zwischen Moldova und Skela-Gladova segeln würden, in Hinsicht der verborgenen Steine und Felsen rectificiren und completiren zu lassen, wenn nämlich das erste nothwendig wäre und das zweite bei dem heurigen Wasserstand thunlich ist.

2. Den Herrn Nose, der nebst diesem Schreiben auch noch einen Empfehlungsbrief an Sie zu übergeben hat, in Ihre Protection zu nehmen, und ihn in Alles einzuweihen, was er als Beamter der Dampfschiffahrts-Gesellschaft wissen muss, um deren Geschäft auf das beste fördern zu können.

Bringen Sie mich in das Andenken aller Ihrer Untergebenen, und genehmigen Sie die Versicherung meiner ausgezeichnetsten Achtung, womit ich mich nenne Ihr

ganz ergebener Diener
Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 26-ten August 1835.

Digitized by Google

73.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest. 1835. augusztus 28.

Euer k. k. Hoheit

Durchlauchtigster Erzherzog!

Bis ich das hohe Glück haben werde, mich Eur. k. königlichen Hoheit persönlich zu Füssen legen zu können, nehme ich mir die Freiheit, den so eben erhaltenen Bericht des Dir. Ingenieurs Vásárhelyi dd. 22-ten d. Monats über die Fortschritte der untern Donau-Arbeiten sammt 2 Stück Beilagen Eur. k. k. Hoheit in aller Unterthänigkeit zu unterbreiten.

Die Brücken-Angelegenheit wird nun nächster Tage finaliter auch von Seite der Stadt Pesth auf irgend eine Art entschieden werden; wonach ich keinen Augenblick verlieren will, um mich unverzüglich Eur. k. k. Hoheit vorzustellen, Höchstdero weitere Befehle gewärtigend, ob ich mich sodann nach Orsova verfügen soll, um die dortigen Arbeiten zu besichtigen, und Eur. k. k. Hoheit einen ausführlichen Bericht darüber zu erstatten, oder ob ich beim Landtage nach Höchstdero Weisung, in der gänzlichen Entwickelung und Feststellung der Brücken-Angelegenheit mit zu wirken habe.

Geruhen Eur. k. k. Hoheit die Gefühle meiner allertiefsten Ehrfurcht huldreichst zu genehmigen, womit ich die Ehre habe mich zu nennen.

Eur. k. k. Hoheit ganz unterthänigster Diener

Graf Stephan Széchenyi

Pesth, den 28-ten August 1835.

Digitized by Google

74.

József főherczeg nádorhoz,

(m. k.) Pest, 1835. augusztus 30-án.

Euer kais. königl. Hoheit,

Durchlauchtigster Erzherzog!

Bis jetzt hat die Beharrlichkeit und Leidenschaftlosigkeit in der Brücken-Angelegenheit, bei der Pesther Wahlbürgerschaft nicht viel gefruchtet; denn gestern wurde in einer äusserst aufgeregten Communitäts-Sitzung die Sache schroff entschieden, und die mit ·/. bezeichnete und hier beigebogene Erklärung von dem Vormund, den beiden Senioren und sehr vielen Wahlbürgern unterfertigt.

Um Ew. kais. Hoheit meiner Pflicht gemäss von der jetzigen Lage der Angelegenheit in Kenntniss zu setzen, muss ich den ganzen Hergang dieser Unterhandlung vom Anfange an mit einigen Worten beleuchten. Hier angelangt, bat ich einen Ausschuss des Ofner und Pesther Magistrats und der Wahlbürgerschaft zu mir, und theilte demselben die Protocole der Landtags-Deputation mit, und forderte ihn auf, diese Angelegenheit ehebaldigst zum Gegenstande ihrer Berathung zu machen. Es vergingen sodann über 14 Tage, ohne dass der Vormund von Pesth eine Communitäts-Sitzung halten wollte, so dass ich nach mehreren fruchtlosen aber direct an ihn gemachten Schritten, endlich gezwungen war, den Bürgermeister dienstlich aufzufordern eine Versammlung der Communität verursachen zu wollen; worauf sich den 29-ten Juli die Wahlbürgerschaft versammelte. Hier setzte der Vormund die Frage: »Ob die Bürger ihre Rechte, die sie von Ihren Ahnen erhielten, und an ihre Kinder ungeschmälert überliefern sollten, an das Land vergeben und verschenken wollen, oder nicht?« worauf natürlicher Weise ein allgemeines »Nein« ertönte. Jede Bitte, die Sache zu erörtern blieb fruchtlos, ja — ausser mir — kam keiner zu Wort, der etwas Anderes als schroffe Protestation im Munde führte. Ein

Digitized by Google

paar Tage darauf versammelte sich eine sehr zahlreiche Commission, wo beiläufig nichts Anderes gethan, als fürchterlich geschrieen wurde. Den 5-ten August legte der Vormund die oben erwähnte Erklärung sub ·/. der Wahlbürgerschaft vor, und mit genauer Noth gelang es mir zu verhindern, dass die Sache damals nicht zu entscheidendem Beschlusse kam. Ich bat, ich flehte die Communität an, sich nicht zu übereilen, sodann aber nach Gewissen und Einsicht zu verfahren. — Der Gegenstand ist auf einige Tage vertagt worden. Die Tage schwanden aber, ohne eine Sitzung der Wahlbürgerschaft herbeizuführen. Ich schrieb demnach directe an den Vormund, und bat ihn, die Sache nicht gar in das Unendliche hinausziehen zu wollen. Worauf er mir sagen liess »Er wolle den Tag darauf Sitzung halten«, was er aber in einer Stunde wiederrief. Sodann kam der Markt, und es sind gerade 24 Tage verstrichen, bis endlich — wie ich oben erwähnt — gestern die Wahlbürgerschaft sich wieder versammelte. Zuerst veranlasste der Vormund, die Vorlesung des Protocolles der letzten Brücken-Sitzung, worin stand, dass es unanimiter ausgesprochen wurde, das Eigenthumsrecht der Brücke, auf keinen Fall und unter keinem Vorwand zu überlassen, und welches, ohne irgend jemanden anzuhören, von dem Vormund und den beiden Senioren unterschrieben wurde. Darauf liess der Vormund eine Relation des städtischen Ablegaten Patatics vorlesen, in welcher ununterbrochene Klage gegen den Adel im grössten Masse vorherrscht. Sodann liess er jene Repraesentation der Stände an S. Majestät in ungarischer und teutscher Sprache, ich kann wirklich sagen, vordeclamiren, die, wie es mir scheint, von dem Deputirten der Stadt Theresiopel in Anregung gebracht, und E. kaiserlichen Hoheit bekannt ist. Endlich ward eine synoptische Darstellung des ganzen Gegenstandes vorgelesen, worin stets nur einseitig der Wille des Landtages und des Adels, die Brücke an sich zu ziehen, darüber zu entscheiden etc. auf das Tapet kam. Den Schluss dieser Vorarbeiten machte endlich die Vorlesung des wahlbürgerlichen Eides. Zunächst ward die oben erwähnte Erklärung sub ·/. mit einigen kleinen Modificationen — die ich mir bis jetzt nicht verschaffen konnte — wieder her-

Digitized by Google

vorgebracht, und ohne alle Discussion die Majorität ausgesprochen. Gegen dies aber wurde eingewendet und dem Wahlbürger Walero, gelang es in Nahmen mehrerer andern als Vorschlag jene Erklärung — damals aber noch im Nahmen der ganzen Wahlbürgerschaft stilisirt — vorzulesen, die ich sub :||: Ew. kaiserlichen Hoheit hiemit zu unterbreiten die Ehre habe. Kaum war aber dieses vorgelesen, nach öfterer Unterbrechung, worüber, als der Vormund die Feder ergriff, die von ihm proponirte Declaration unterfertigte, sie durch die Senioren unterschreiben liess, und der Versammlungen »Wohl zu speisen« wünschte, was seine Art ist, die Versammlung zu solviren, in denen wahrlich vieles vorkommt, was nicht ganz berechnet ist, den Apetit eines ehrlichen Mannes zu erhöhen. Die Aufregung stieg nun auf das Äusserste, ich flehte um Zeit, ruhiges Überdenken etc., davon war aber keine Rede. Herr Walero bat seinen Vorschlag, den er in Nahmen Vieler gemacht, doch in Erwägung zu bringen, dem Magistrat mit einzureichen etc., was man indessen rund und imperativ abgeschlagen hat. Jetzt fing die Gemeinde an, auseinander zu gehen; worauf die mit voller Wahrheit geschilderte Sitzung mit der Farce endete, dass der Vormund zur Thür des Communitäts-Saales lief, sie versperrte, und alle die noch im Saale anwesenden Wahlbürger zum Unterschreiben seiner Declaration aufforderte. Ich wurde auch eingesperrt, kam aber doch noch glücklich hinaus.

Nun sollen auf diesem Bogen 50, nach andern gegen 60 Wahlbürger stehen; während auf dem andern Vorschlag alle jene unterzeichnet sind, deren Namen E. k. Hoheit auf der Abschrift sub :||: finden werden. Morgen sollen diese beide Declarationen dem Magistrat eingereicht werden.

Wenn man diese beiden Erklärungen mit kaltem Blut überliest, und keine Unterschriften sieht, so sollte man meiner unterthänigsten Meinung nach, und nach allem dem, was bereits in Ofen entschieden worden, gerade das Umgekehrte denken, nämlich das jene sub ·/. die Declaration einer turbulenten Opposition, die sub :||: aber jene einer gemässigten Majorität sei.

Die Gemüther wurden aber von vielen Seiten aufgeregt.

Digitized by Google

Wobei — ich muss es gerade heraussagen — Lechner nicht nur mit einer Leidenschaftlichkeit zu Werke ging, die ich — weil es menschlich ist — nicht geradezu tadeln will — aber auch mit einer Gehässigkeit gegen den Adel, und unrichtiger Darstellung der Facta, die in der That scharfe Rüge verdienten. — Der Vormund schürte das Feuer der Leidenschaft nach seiner besten Kraft und Macht.

Was nun der Magistrat thun wird, weiss ich wohl nicht zu bestimmen. Meiner Meinung nach würde aber die Declaration ·/. — wen sie so nakt, wie sie ist, beim Landtage erschiene — das bereits Bittere zwischen Adel und Bürgerstand noch mehr verbittern, was wohl — glaube ich — nicht zu wünschen wäre.

Ich trachte mit aller Ruhe die Leidenschaften zu beschwichtigen, indem ich die Lage der Dinge, so wie sie ist, vortrage. Sollte ich fehlen, oder überhaupt gefehlt haben, so beruhigt mich mein ehrliches Bewusstsein Gutes zu wollen; beruhigt mich aber auch nebstbei der feste Glaube an E. k. Hoheit, und an Höchstdero Seelengrösse, der meine vielen Gebrechen eben so wenig entgehen können, als die reine Absicht, die mich beseelt.

Mit tiefster Ehrfurcht nenne ich mich

E k. k. Hoheit ganz unterthänigster Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 30-ten August 1835.

75.

Pest város tanácsa és vál. polgárságához.

Pest, 1835. aug. 31.

Nemes Városi Tanács és

Érdemes Választott Polgárság!

Az e f. évi Július 22-én tartott tanácsi ülésben 6366. szám alatt költ s hozzám intézett Nyilatkozásbul örömmel értette a Gazdasági Egyesület Választottsága, hogy mind a nemesi Tanács mind az Érdemes Választott Polgárság a Városi legelőbül a mostani versenyzési pályakör helyén 230 holdbul álló tért

Digitized by Google

a Társaságnak haszonbérbe, esztendei 400 pengő forintért, 15 évre átengedni határozta.

E f. hónap 21-én egybegyűlt Választottság e Nyilatkozás következésében a szerződés végrehajtása iránt folytatandó további értekezésre Heinrich Nep. János és Mayerfy Ferencz urakkal együtt engem, alulirtat hatalmazott fel.

Mely megbizatásomnál fogva szerencsém van ezennel a Nemes Tanács és Érdemes Választott Polgárságnak tudtára adni, hogy a Gazdasági Egyesület a Nemes Tanács Nyilatkozásában érintett azon kút helyett, mely az átengedendő térbe esik, más kútat ásatni mindenkor kész lesz. A térnek használtatásmódjára nézve pedig az Egyesület szándéka: azon 230 holdat körülárkoltatni és szükség szerint fákkal körülültettetni, hogy ekép a közönség számára árnyékot és szabad kilátás mellett nehány pásztát (partie) nyerhessen, egyébiránt pedig e tért semmi egyéb czélra nem fordítani, mint egyedül lóversenyre és gazdasági próbatételre.

Mi a tér egyéb használtatás-módját illeti, s valjon haszon vagy kár támadand e abbul, a körülményektül függ és most biztos azt meg nem határozhatni; de azt a Gazdasági Egyesület előre is bizonysággal mondhatja, hogy az által a Nemes Tanács és Érdemes Választott Polgárság semmi rövidséget szenvedni nem fog.

Ehhez képest a Gazdasági Egyesület, a Versenyzéshez megkivántató és eddig szokott épületeken kívül semmi egyebet felállítani nem szándékozik, mint egy olyast, mely az ottani felügyelő számára és a szükséges eszközök tartására fog elkerülhetetlenül kivántatni. Ha mindazonáltal idővel még is a körülmények, akármily egyéb változtatást, vagy épitést tennének szükségessé a Gazdasági Egyesület kötelességének tartandja, a Nemes Tanácsot és Választott Polgárságot az iránt illendően tudósítani, vagy megkeresni.

Azon bizodalomnál fogva tehát, hogy a Nemes Tanács és Érdemes Valasztott Polgárság is bölcsen átlátandja, mily tetemes költségeket szándékozik a Gazdasági Egyesület a Város legközelebbi környékének más részrül is szépitésére és kellemes

Digitized by Google

mulató hellyé tételére fordítani, — reményli és hiszi a Gazdasági Egyesület, hogy a 15 évi béridőnek elmúltával — és tán meggyőződés után még ezen idő lefolyta alatt is, — a Nemes Tanács és Érdemes Választott Polgárság, az előhaladási törekvést épen oly készséggel fogja átlátni és pártolni, mint a milyet részérül most méltó köszönettel ismerünk meg.

Mély tisztelettel Nemes Tanács és Választott Polgárságnak

alázatos szolgája

Gróf Széchenyi István m. p.

Pesten, augusztus 31-én 1835.

76.

József fhrg. nádorhoz.

Pest, 1835. szeptember 1-én.

Euer kaiser. königl. Hoheit,

Durchlauchtigter Erzherzog!

Höchstdero Schreiben vom 29-ten August war ich so glücklich in diesem Augenblicke zu Händen zu bekommen. Wahrlich glücklich, E. k. Hoheit, und zwar in doppelter Hinsicht; zuerst weil ich noch zu rechter Zeit avertirt, vielleicht jene Dienste E. kaiserlichen Hoheit werde leisten können, die Höchstdieselben von mir verlangen; und sodann weil E. k. Hoheit mit der Seelengrösse, die ich in Höchstdero Wirken mit jeden Tag mehr und mehr zu bewundern Gelegenheit habe, kein Gehör allen den Verleumdungen gaben, die man über mich schmiedete, sondern sich gerade zu mir herabzulassen geruhten, was für einen rechtschaffenen Meschen grössere Belohnung, und eine weit reichhaltigere Quelle der schönsten Freuden ist, als alles Übrige in der Welt.

Ich werde Ew. kaiserlichen Hoheit offen und ehrlich die Sache unterbreiten, wie sie ist. Unbestimmt ob ich in die Congregation gehen soll — da ich das unangenehmste Dilemma fühlte, in dem ich dort sein würde, — nämlich, mich gar nicht auszusprechen, (was ich nicht gerne thue) oder über Angelegenheiten zu sprechen, über die ich lieber schweigen möchte —

Digitized by Google

kamen des 24-tens Abend mehrere zu mir, um mich aufzufordern den nächsten Morgen in die Congregation zu gehen, um die Freiheit der Rede zu schützen. Ich erklärte offen, dass ich mich darüber jetzt nicht aussprechen wolle; ich hätte es bereits am Landtage gethan, und wollte keinen Antheil an der Verfertigung von Instructionen in Partibus nehmen, so wie ich es bis jetzt nirgends that, und seit der Dauer des Landtages in keinem Comitat und in keiner Congregation ein Wort über derlei Dinge sprach und stante diaeta es auch nicht thuen würde, weil ich vorziehe, dort gerade und in eigener Person das zu sagen, was ich für meine Pflicht halte, als derlei Angelegenheiten in Instructionen setzen, und durch Andere vortragen zu lassen.

Ich wiederstand allen Argumenten, allen Sollicitationen, versprach aber — obwohl ich äusserst unwohl war — zu erscheinen. Von den 2-ten Ablegaten des Pesther Comitats war aber keine Rede.

Den 25-ten ging ich um 9 Uhr in die Congregation, und kam zwischen den Baron Rudnyánszky und Grafen Gedeon Ráday zu sitzen. Ew. k. Hoheit wurden also falsch berichtet, dass ich — wie Höchstdieselben zu schreiben geruhen — den 25-ten nicht in der Congregation gewesen bin, denn ich war dort.

Es wurden mehrere Relationen der beiden Pesther Ablegaten vorgelesen, worin häufige Varianten vorkamen. Bei jedesmaliger Erwähnung des zweiten Ablegaten entstand ein allgemeiner Ausdruck des Missvergnügens, der Missbilliguug. Und es ist möglich, dass seine Revocation von Manchen schon früher planmässig besprochen wurde; das weiss ich nicht, bin aber geneigt, es nicht zu glauben. Denn warum hätte man mir den Vorabend davon nicht gesprochen? — Die Sache schien dort an Ort und Stelle in Fermentation zu kommen, was auch zu begreifen ist, da hinlängliche Ingredienzen zu solcher Gährung im Publicum vorhanden waren. »Vissza kell híni« — »Gyalázatos ember« — »Tegyünk motiót visszahivatására« hörte man von allen Seiten; wenn Baron Laffert — den ich gar nicht viel kenne — über dem Baron Rudnyánszky mir zurief: »Graf Széchenyi, machen Sie doch die Motion« und ich ganz indignirt, das Instru-

Digitized by Google

ment eines solchen, nicht sehr ausgezeichneten Induvidiums sein zu sollen, ganz barsch erwiederte. »Ja, ich werde Ihnen diesen Narren machen.« Nun wussten sie nicht wer es vorbringen soll — was auch auf keinen besondern Plan deutet — bis endlich Graf G. Ráday die Motion machte. die mit einer seltenen Unanimität und einem nicht gewöhlichen Enthusiasmus aufgenommen wurde. Ich sprach kein Wort. Beim Zuhause Gehen sagten mir Mehrere, die ich begegnete, mit bedeutungsvollen Gesichtern: »Ez jól ütött ki« — niemand. ich sei die geheime Triebfeder dieser Diatribe, was ich mit diesen Worten zurückweis: »Ich habe wahrlich gescheitere Dinge im Kopf, als die Revocation eines Herrn von Péchy zu intriguiren.

Es war sodann hier und dort Rede von Herrn von Péchy. Ich muss aber Ew. kaiserlichen Hoheit freimüthig gestehen. dass mir in meiner Praxis kaum Jemand vorgekommen ist, der, der Gegenstand eines so allgemeinen Hasses wäre, wie dieser besagte Deputirte. Auch sprach ich in Privat-Conversationen kein Wort für seine Person, die ich von der Sache und von dem Princip ganz und gar unterscheide. Er ist bei allen Klassen in so üblen Geruche, dass man die Sache und das Princip opfern würde, wollte man ihn sauber waschen. Die Aufregung in der Congregation ist so stark gewesen, dass ich gleich fühlte, es sei nichts zu machen, als Zeit zu gewinnen; weshalb ich alldort, ohne an das Publicum zu sprechen, den Grafen Ráday, Herrn von Patay und Baron Albert Prónay vermochte — und diess müssen alle in der Nähe gewesenen gehört haben — die Sacho nicht auf der Stelle durchsetzen zu wollen; was sie, die allgemeine Stimmung sehend, im Sinne hatten. Hindurch glaube ich also nicht geschadet, sonderen schon wesentlich genützt zu haben; denn hätte ich nur ein Wort im Sinne der Motion gesprochen, — was ich gewiss gethan haben würde, wenn ich sie unterstützt hätte — oder Grafen Ráday und die Benannten auf eine gute Art nicht bewogen, die Sache enstweilen zu vertagen: — so wäre es, bei der allgemeinen Aufregung, dem Herrn Vicegespann und dem Magistrat schwer, ja vielleicht unmöglich gewesen, die angenblickliche Revocation des zweiten Ablegaten zu hindern.

Digitized by Google

So wurde Zeit gewonnen, und die Zeit brachte das aller höchste Rescript Seiner Majestät, aus welchem die baldige Auflösung des Landtages zu ersehen ist, ohne welche, meiner Meinung nach, es schwer halten würde, die Sache ins Geleis zu bringen, mit der es aber vielleicht gelingen dürfte.

»Ein dummer Freund ist das grösste Unglück,« sagt man, und so ist es auch hier der Fall. Denn Viele, die im Sinne Ew. kaiserlichen Hoheit wirken wollen, verschwenden bei allen Leuten, auf gleiche Weise, alle ihnen zu Gebote stehende Persvasions-Gabe, um Herrn von Péchy weiss zu waschen, oder um das Princip fest zu stellen, dass man ohne genaue Untersuchung und bewiesene Schuld, einen Ablegaten so »Mir nichts, Dir nichts« gar nicht zurückrufen könne; während Argumente dieser Art, und die Gefahr für das Ganze, wenn einmal so übereilte einseitige Revocationen gang und gäbe wären, nur bei der gescheitern, folglich geringern Zahl mit Wirkung angebracht werden können; der aufgeregten Menge aber, der man scheinbar in Allem Recht gibt, bei bewandten, aus Zufall gerade günstig gestellten Umständen, meiner Meinung nach, man nichts aufzutischen hat, als »Ihr habt vollkommen recht, seid gescheite Leute, vortreffliche Patrioten; aber der Landtag ist vielleicht schon in sechs Wochen aus; es ist nicht mehr der Mühe werth. Wer würde auch auf 6 Wochen gehen? und Herr von Péchy ist durch Euch bestraft genug, denn jederman wird es wissen, dass er auf dem Punkte war zurückgerufen zu werden.«

In diesem Sinne sprach ich mit Mehreren; aber bereits den 26-ten Nachmittag war ich bei dem Herrn Vice-Gespann Földváry — obwohl er nicht mein Freund ist -- um zu sehen, wie die Sache am 9-ten September paralysirt werden könnte.

Glücklich bin ich also, dass Ew. kaiser. Hoheit in mich irre geworden sind; und so wie ich im ersten Augenblick fühlte, wie diese Sache Ew. kaiserlichen Hoheit unangenehm sein muss, und im Stillen, und vielleicht auf eine gescheitere Art als manche Andere, bereits wirkte, um von Ew. kaiserlichen Hoheit diese neue Unannehmlichkeit abzuwenden — so werde ich für denselben Zweck jetzt um so mehr Alles thun, was nur in meiner Macht

Digitized by Google

steht, weil es Ew. kaiser. Hoheit wünschen, und ich gerne jede Gelegenheit ergreife, um zu beweisen, welche tiefe Verehrung und welche aufrichtige Anhänglichkeit ich an die Person Ew. kaiserlichen Hoheit habe.

Gestern Abends kam ich bei Sr. Excellenz von Mérey mit dessen Bruder Ladislaus zusammen. Alle beide forderten mich auf diese Sache, wo möglich, schlichten zu helfen. Ich berieth mich mit ihnen über das »Wie«, und ich hoffe, die Sache wird ganz der Erwartung Ew. kaiserlichen Hoheit entsprechend ausfallen.

Ich lege mich Ew. kaiserlichen Hoheit mit dem Gefühl der alleraufrichtigsten Verehrung zu Füssen, und nenne mich

Ew. kaiser. könig. Hoheit

ganz unterthänigster Diener
Graf Stephan Széchenyi

Pesth, den 1-ten September. 1835.

77.

Mária Dorothea főherczegnőhez.

(m. k.) Pest, 1835. szeptember 2-ikán.

Euer kais. kön. Hoheit.

Durchlauchtigste Erzherzogin!

Ew. kais. Hoheit geruhten vor einigen Jahren ein Paar Zeichnungen, die der Mahler Ender auf meiner Reise in Griechenland verfertigt hatte, von mir huldreichst anzunehmen. Es waren — wenn ich mich nicht irre — das Bild einer Mohren-Sklavin und das Potrait eines jungen Türken mit besonders klugen Augen.

Diess vorausgesendet, fragte ich mich dieser Tage, ob es denn Ew. kais. Hoheit beleidigen würde, wenn ich in aller Demuth, und im Sinne des vollkommensten Gehorsams, den ich Ew. kaiserlichen Hoheit in jeder Gelegenheit zu beweisen trachtete, Höchstderselben ein wohlgelungenes Portrait meiner unbedeutenden, aber dennoch existirenden Person zu Füssen

Digitized by Google

legte? — Mein Gefühl — welches mich zwar nicht selten irre geführt — sagte in dieser Gelegenheit ein bestimmtes »Nein;« und ich wage sonach, das erwähnte Gleichniss-Stück Ew. kaiserlichen Hoheit in der kleinen, hier folgenden blechernen Büchse zu übersenden.

Um aber den Sinn des Bildes, und meine für ein Portrait wirklich nicht alltägliche Stellung Ew. kaiserlichen Hoheit einigermassen erklären zu können, muss ich Höchstdero Geduld und kostbare Zeit noch länger in Anspruch nehmen.

Im Laufe mehrerer Jahre wurde ich von drei Comitaten angegangen, mein Porträt in Öhl und in Lebensgrösse für sie mahlen zu lassen. Ich lehnte diese Ehre stets ab, weil zu diesem Wunsche nebst der Liebe für mich, auch die weissen Wände der respectiven Comitats-Säle als Argumente dienen möchten, um ein geschenktes Bild zu bekommen; noch mehr aber, weil bei jetzigen Zeiten Bildnisse dieser Art nicht selten ausgesetzt sind, die Augen ausgestochen zu bekommen, oder gerade hinausgeworfen zu werden; noch weit mehr aber als alles dieses, weil ich mein Geld lieber in der Tasche behielt.

Endlich fiel es dem Honter Comitat ein, welches meinen Geitz vielleicht ahnte, eine Subscription zu eröffnen, und mich nur darum zu ersuchen, einige Stunden ruhig sitzen zu wollen, damit man mich mahlen könne. Es war an eine abschlägige Antwort nach so vieler Ehrenbezeigung und Delicatesse nicht zu denken, und ich liess mich sofort geduldig zu dem Maler Einsle bringen, der mich von 9 Uhr Früh bis 3 Uhr Nachmittag glücklich zu Leinwand brachte, ich aber beinahe ganz steif geworden bin.

Kaum war ich auf der Leinwand, als mich Herr Tomola, der Ew. kaiserlichen Hoheit vielleicht bekannt ist, und der in Pesth einen Kunsthändler vorstellt, auch auf den Stein und sodann auf dem Papier haben wollte. Ich willigte ein, wenn ihm das einmal Gemalte zum Vorbild hinlänglich ist, und ich weder sitzen noch zahlen muss. Welch ein Schrecken, und welche Indignation ergriff mich aber, als ich meine Büste, wie in einer Apotheose, auf den Wolken schwebend, ober Brücken, Dampfbooten u. s. w. in jener Lithographie erblickte, die Ew. kaiser-

1763351
Digitized by Google

lichen Hoheit vielleicht bekannt sein wird, und deren Stein: — wie ich höre — vor einigen Tagen, zu meiner grössten Freude, in Wien von der Polizei confiscirt wurde. Die Vertheilung vieler Exemplare konnte ich indessen nicht hindern, theils weil sie sehr schnell verbreitet wurden, theils weil Herr Tomola eine solche Jeremiade intonirte — im Falle ich die Erdrückung dieses seines, nicht so sehr »kostbaren,« als vielmehr »kostspieligen« Eigenthumes in vollem Erst verlangen wollte — dass ich endlich weich wurde und mich opferte.

Ew. kais. Hoheit können aber denken, wie mir das fatale Bild unangenehm ist — da nicht nur meine Feinde, sondern sogar meine Freunde (?) geneigt sind zu denken, ich selbst hätte mich in die Wolken erhoben, während ich ganz fremd dieser Sache, in Demuth und Schweiss meines Angesichtes, Tag für Tag, mit Resignation und Ergebung in Gottes unerklärbare Rathschlüsse den dicken Staub dieser König. Freistadt, aus der ich schreibe, im vollsten Masse schlucke und geniesse, und wo ich mich mit all meiner Einbildungskraft unmöglich in die süssen Illusionen hineinträumen kann, als sässe ich auf Wolken, denn Alles was mich umgibt riecht zu sehr nach Erde, und alles trägt zu sehr die mattgraue Farbe des Thones!

Diese Indignation, die ich fühle, so hoch hinausgehoben worden zu sein, damit ich desto tiefer falle, theilen aber zum Glück mehrere meiner Gönner; deren einer die Güte hatte, die beigebogene Abbildung zu verfertigen. Ich finde sie vortrefflich! Anstatt auf den Wolken zu sitzen, liege ich im Wasser; anstatt *ober* einer idealischen Brücke zu schweben, schwimme ich kläglich unter der jetzigen staubigen; anstatt endlich den Inzens, der in einem Topfe unter mir gestellt, zum Himmel emporsteigt, zu riechen, fallen Steine und andere Dinge, die man in guter Gesellschaft nicht zu nennen pflegt auf mich. Auch ist die Änlichkeit besser. Wesshalb ich dieses Bild als mein ächtes gelungenstes Porträt anerkenne, und als das einzige, welches von mir im ganzen Sinne des Wortes gebilligt wird.

Wenn es Ew. kais. Hoheit nicht verschmähen wollten, so würden Höchstdieselben jene Schuld des Dankes noch vergrös-

Digitized by Google

sern, mit der ich für Höchstdero mir stets bewiesene Huld und Nachsicht noch immer zurück bin, und die ich als ehrlicher Mann abzutragen mein ganzes Leben hindurch beflissen sein will.

Höchstdero hoher Sinn für alles Edle und Grossartige war stets — wenn ich es zu sagen wagen darf — der Gegenstand meiner aufrichtigen Sympathie und wiewohl in dieser Welt nur niedrig gestellt, so erlaubte sich meine Seele dennoch jenen Schwung, Ew. kais. Hoheit in Höchstdero Gedanken, Ansichten und Gefühlen oft zu begegnen.

Fahren Höchstdieselben fort, Ihren aufrichtigsten, bereitwilligsten Diener auch in der Zukunft mit Wohlwollen und Güte zu beurtheilen, und möge das, mit dem tiefsten Sinne der Verehrung dargebrachte Portrait mich manchmal in Höchstdero Andenken zurükrufen, — der ich mich mit dem Gefühl der unbegränztestn Ehrerbittung Ew. kaiserlichen Hoheit zu Füssen lege.

Ew. kais. kön. Hoheit

allerkleinster Knecht und Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 2-ten September 1835.

78.

gróf Apponyi Györgyhöz.[1])

(m. k.) Pest, 1835. szeptember 5-én.

Tisztelt Barátom!

Meg lévén győződve, hogy nemzeti kifejlésünk s honunk javának előmozdítása őszintén fekszik szíveden, e sorokkal vagyok bátor felszólítni tisztelt Barátom »vennél a következő 6 esztendőben is részt Pesti Casino Társaságunkban.« A részvényi díj az, mely vala, t. i. 50 pengő forint évenként; az új aláírás ez idén kezdődött s 1840-ben szakad vége.

Tudom, de sajnálom egyszersmind, hogy eddigelé ezen intézetnek igen kevés hasznát vevéd; tudom azonban más részrül azt is: nem egyenlő előtted, honi intézetink sikerülnek vagy

[1]) Szül. 1808. decz. 29-én, m. kir. udv. kanczellár.

Digitized by Google

ismét pusztulnak-e, s hogy lesz idő, mikor örömmel fogsz visszaemlékezni azon kis áldozatra, melyet minden közvetlen haszon nélkül, csupa hazaszeretetből tevél a haza oltárára és melynek gyümölcsit látni fogod élted azon szakában, midőn az ifjúság tavaszának levelei hullni indúlnak, s az marad a korosb férfi örömeinek legbiztosb, legtartósb kútfeje, mit nemes hazafiúi tettek által nyitott magának.

Kérlek, teljesítsd ha lehet kérésemet, s légy bizonyos: midőn hazádnak az ajándékot teszed, személyesen is lekötelezed azt ki nyájas válaszodért esedezik és további jóvoltodba, barátságodba ajánlván magát, marad legvalódibb szolgád és barátod

Gr. Széchenyi István

Pest, szeptember 5-én 1835.

79.

gróf Bethlen Domokoshoz.

(m. k.) Pest, 1835. szeptember 5-én.

Méltóságos Gróf,

Tisztelt Barátom!

A Pesti Casino Társaság meghagyásából bátorkodom Nagyságodhoz azon kéréssel fordulni: méltóztatnék mint eddig úgy tovább is pártolni ezen intézetet, mely főczéljának, t. i. nemzeti kincseink kikutatásának már eddig is némileg megfelelt, de valódiabban még csak idővel felelhet meg. A régi aláírás lepergett s ennek következésében éppen azon feltételek alatt 1835-től 1840-ig új nyittatott.

Nincs szükségem — igen jól tudom s tudják mind azok, kiknek Nagyságodat ismerni szerencséjük van — Méltóságodnak hazaszeretetét felébreszteni, mert azt mindig élbredtnek leltük. Engedje meg mindazáltal e néhány közlést. Az intézet egészséges lábon áll, 400 részvényesnél többet számlálván keblében; tőkéji 20,000 pengő forintot haladnak. Nagysád tehát nem pusztulásnak induló tárgyra pazarolná áldozatit, hanem oly intézetre, mely a haza közepén létez s naprul napra gyarapodik is; de csak

Digitized by Google

akkor verhet — házvétel s ilyféle rendezkedések által — soha ki nem irtható gyökeret, ha mindinkább szaporodnak az azt gyámoló kezek, s egy váll sem vonja ki magát ezen kis közteher alúl.

Vigasztaljon nagyságod nehány sor válaszszal, s hadd részesüljek azon örömben: jelenthetni a Társaságnak, hogy oly lelkes hazafi mint Nagysád utóbb is társunk marad.

Őszinte tisztelettel Méltóságos gróf

legvalódibb barátja, legkészebb szolgája,

Gr. Széchenyi István

Pest. szeptember 5-én 1835.

80.

Horváth Jánoshoz.

(m. k.) Pest, 1835. szeptember 5-én.

Igen tisztelt Barátom!

Több évvel ezelőtt felszólítottalak, vennél részt egy Pesten felállítandó Casinoban, és te Kedves Barátom legnagyobb nyájassággal teljesítéd kérésemet. Azóta ezen intézet felállott, s hála az égnek, e pillanatban is áll jó egészségben, s mindinkább gyarapodik. Te azonban — mit sajnálkozva mondok, mert soha nem volt szerencsénk hozzád, — ez intézetnek legkisebb hasznát és kellemét sem vetted, s így hozzájárulásod egyenesen hazafiúi áldozat vala.

De a régi aláirás lepergett s 1835-tül 1840-ig bezárólag éppen azon feltételek alatt mint az eddigiek, új aláírás nyittatott. A rég részesek mind felszóllíttattak, s most is felszólítatnak még »új részvétel és pártolás iránt,« minthogy nem valami új tárgy feállításárul, hanem egy már megkezdettnek jobb és biztosb lábra tételérül forog szó. Nem is volt ez okból a felszólítás siker nélkül, és régibb s újabb tagokkal ismét 400 részesnél nagyobb szám alkotja Társaságunkat.

A régi tagok felszólítása pedig úgy eszközöltetik, hogy az itt helyben levők a Társaság nagy gyűlése által megbizatának: ismerőseiket, barátjaikat új részvételre meghíni.

S ez oka Barátom, hogy ismét bátorkodom — mint tettem

Digitized by Google

ezelőtt több évvel — azon kérdést intézni hozzád ne vonnád magad oly intézettül el, melynek legfőbb czélja »Egymással megismerkedés, és gazdasági, kereskedési s nemzetiségi lappangó kincseinknek napvilágra hozása.«

Legyen azon örömöm, Barátom, a Társaságnak, melynek nevében irok, s melynek megbizottja vagyok, jelenthetni, hogy téged tovább is mint hű részesünket tisztelhetünk. Háládattal fognak viseltetni Irántad mindnyájan, engem pedig személyesen s különösen le fogsz kötelezni.

Tisztelj meg nyájas válaszoddal minél előbb, s maradj barátom, jóakaróm, ki legőszintébb tisztelettel vagyok kedves barátom legkészebb barátod és szolgád

Széchenyi István

Pest, szeptember 5-én 1835.

81.

Ságody Sándorhoz.[1])

(m. k.) Pest, 1835. szeptember 6-án.

Geehrtester Herr von Ságody!

Sie würden mich recht sehr verbinden, wenn Sie Gelegenheit gäben jene Schrift zu überlesen, die Sie am 29-ten August l. J. nach der Vorlesung des Protocolls, der Relation des Herrn Patatsits, und der Denkschrift des Herrn von Mukits, der ehrsamen Wahlbürgerschaft vorgetragen haben. Könnte ich Sie zu Hause lesen, so wäre es mir äusserst angenehm; wo nicht, so bin ich bereit, um sie zu lesen, mich dahin zu verfügen, wo man es haben wird wollen.

Indem ich eine geneigte Antwort gewärtige, nenne ich mich mit dem Gefühl der aufrichtigsten Werthschätzung Ihren ergebensten Diener

Gr. St. Széchenyi

Pest, den 6-ten September 1835.

[1]) Pest városi jegyző, s 1863-ban alpolgármester.

Digitized by Google

82.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest, 1835. szeptember 7-én.

Eur. kais. könig. Hoheit.

Durchlauchtigster Erzherzog!

Die beiden Erklärungen der Wahlbürgerschaft von Pesth, die ich Ew. kaiserlichen Hoheit den 30-ten August in aller Unterthänigkeit zu unterbreiten die Ehre hatte, nahm der Magistrat in seiner Sitzung vom 5-ten September auf. Und da der Vormund kaum die Vorlesung, viel weniger die Erörterung jenes Erklärungs-Vorschlages zugelassen hatte, den die Minorität eingab, und den — wie ich höre — der Magistrat beinahe einhellig für den passendern hält, so wurden beide Erklärungen vermöge des sub ·/. hier beigebogenen Magistratual Bescheides an die Wahlbürgerschaft zurückgesandt. Herr Kolb und seine Partei — die ich wirklich ob ihrer Leidenschaftlichkeit so nennen darf — sind aber dermassen aufgeregt, und schürren das Feuer der gesammten Bürgerschaft mit solcher Beharrlichkeit und Ausdauer, dass ich — von dem allgemein gesagt wird, ich verkaufte die Bürger und die Stadt — sehr wenig Hoffnung zu einer Conciliation habe. Der Vormund wird die Sache entweder in die Länge hinausziehen wollen, um sie von der Stadt aus — wo möglich nach Auflösung des Landtages — zu einer Conclusion zu bringen, oder bei seiner schroffen Erklärung bleiben, in der nebstbei, wie Ew. kais. Hoheit gesehen werden haben, sehr viel Unhaltbares angeführt ist.

E. k. Hoheit, es sind nun bereits 4 Jahre, dass ich — Gott weis es — mit unsäglicher Mühe und Arbeit diese Angelegenheit ganz nahe zu ihrer Vollendung zu bringen half. Nur ein Kleines fehlt noch, um einen Gesetz-Artikel über die Gleichförmigkeit des Zahlens bringen zu können. An dieser Kleinigkeit könnte aber Alles scheitern. Geruhen demzufolge Höchstdieselben, den letzten Impuls zu geben: 1. dass der hiesige Magistrat — dem die

Digitized by Google

Communität nicht wenig imponirt — in sich selbst ein wenig mehr Vertrauen gewinne. 2. Dass, nachdem die Stadt Ofen ihre Erklärung bereits morgen oder höchstens übermorgen einreichen wird, der Stadt Pesth ein Terminus Praeclusi, vielleicht den 21-ten oder 28-ten September gegeben werde, damit sie auch ihre Entscheidung einreiche.

Ich bitte Ew. kais. Hoheit, lassen mich Höchstdieselben nicht sinken, und geruhen — wo möglich — directe auf den Magistrat zu wirken. Ich weiss es zu gut, dass Ew. k. Hoheit in Höchstdero Weisheit, den Schein eines directen Einflusses in diese Angelegenheit stets vermeiden wollten. Es handelt sich aber hier um nichts Anderes, als um die Beruhigung der Bürger, die — ich muss es freimüthig sagen — auf die gehässigste Art aufgeregt wurden. Ich gewärtige übrigens Höchstdero Befehle, und würde mich zu glücklich schätzen, wenn Höchstdieselben in der gebeugten Stimmung, in welcher ich mich befinde, mich mit einigen Zeilen wieder zu beleben geruhten.

In der Angelegenheit des Herrn von Péchy muss ich Folgendes mittheilen. Graf George Károlyi, der sich wegen den Sitzungen der ungrischen Academie hier aufhält, und bei einer Classe des Auditoriums bedeutenden Anhang hat, ist ganz für die Revocation des besagten Ablegaten gestimmt gewesen. Ich sprach offen mit ihm, und ohne mich in Principien einzulassen, gab ich ihm gerade die Erklärung »Er würde Ew. kais. Hoheit persönlich verbinden, wenn er hälfe, von Höchstdemselben diese Unannehmlichkeit abzuwenden.« Er verhiess es mir. Nun wird es sich zeigen, ob er durch den Torrent nicht mit fortgerissen wird, was denen oft zu geschehen pflegt, die nicht auf den festesten Beinen stehen. Ich sage den Torrent, den ich sehr befürchte Graf Ráday ist unbiegsam. Die Gemeinden von Áporka, besonders aber von Körös und Kecskemét sollen glühend gemacht worden sein. »Bemocskolta, bepiszkolta vallásunkat,« sagt einer wie der Andere. Warum sie diess sagen, wass dazu Anlass gab, oder wer Ihnen dies beigebracht hat, weiss ich nicht. Genug, sie sagen es und diese plausible scheinende Sentenz dient ihnen als point de ralliement.

Digitized by Google

Auf Grafen Ráday, mit dem in dieser Angelegenheit B. Laffert, B. Alb. Prónay, B. L. Podmaniczky und H. von Patay eng verbunden sind, wurde bereits durch S. Excellenz von Mérey gewirkt, wie es Ew. kaiserlichen Hoheit bewusst sein wird, aber ohne Erfolg. Nun wollte ich mein Glück versuchen — obschon ich in gar keiner engern Relation mit ihm bin — und heute Morgens nach Péczel fahren, als ich aus Zufall gestern Abends durch Grafen I. Teleky in Erfahrung brachte, Gr. Ráday wäre in der Stadt. Ich suchte in sogleich auf, blieb lange mit ihm, verschwendete umsonst alle meine Argumente. Er sprach von Überzeugung, Gewissen u. s. w. und blieb bei seinem Vorsatz. Nur glaube ich aber, dass er sich zu weit angagirte, nicht mehr retractiren kann, ohne darüber mit den seinigen überein zu kommen, und das sich somit bis übermorgen noch manches ändern könnte. Wozu ich das Meinige, so gut ich kann, in Stillem beitragen werde; denn in meiner Stellung mich öffentlich über diese Angelegenheit weder pro noch contra auszusprechen, halte ich für räthlicher. So wie heute der Tag steht, sind für das Gelingen Höchstdero Wunsches nicht viel mehr Probabilitäten vorhanden, als dagegen. Diess glaube ich und sage es denn: »Ehrlich dauert am längsten.« Nun ist es zu erwarten, aber dafür auch zu arbeiten, dass sich die Chancen bis übermorgen bessern mögen. Ein Leichtes wird es indessen auf keinen Fall sein.

Ich lege mich Ew. kaiserlichen Hoheit zu Füssen und nenne mich mit dem Gefühl der allertiefsten Ehrfurcht

Ew. k. k. Hoheit

ganz unterthänigsten Diener
Gr. Stephan Széchenyi.

Pest, den 7-ten September 1835.

Digitized by Google

83.

József fhczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest. 1835. szeptember 7-én.

Euer kaiser. königl. Hoheit.
Durchlauchtigster Erzherzog!

Höchstdero eigenhändig geschriebenen Brief vom 6-ten d. M. erhielt ich gestern spät Abends, als ich zu Hause kehrte. Höchstdero Schreiben vom 4-ten in der Brücken-Angelegenheit aber erst heute Morgens.

Ich finde keine Worte, um Ew. kais. Hoheit für Höchstdero Güte und Wohlwollen zu danken, suche aber auch keine, denn ich hoffe, durch mein Benehmen — wenn es anerkannt und verstanden ist — beweisen zu können, das Höchstdieselben Dero Huld und Vertrauen an keinen ganz Unwürdigen spendeten.

Herr von Péchy's Angelegenheit, als die dringendste, beschäftigte mich dieser Tage vor allem Andern. Heute war ich in einer Conferenz, die der Vice-Gespann von Földváry in der besagten Angelegenheit halten lies. Es waren nebst ihm noch Folgende zugegen: Herr v. Lónyay, Graf Ráday, Baron Laffert, Baron Alex. Prónay, die Herrn von Szilassy, Patay, Lissovényi, Glosius, Takács, Zlinszky, Sárközy und Belák. Nach meiner unterthänigsten Meinung wurde der Gegenstand durch das Praesidium in ein ungünstiges Licht gestellt, uud von der letzten Sitzung so ein Protocoll verfasst, an dem alle vorangegangenen Bemühungen scheitern könnten. Es ist nämlich die Frage schroff aufgestellt: »Was Herr v. Péchy denn eigentlich verschuldet hat, und ob die Communität ihn unangehört zurückzurufen befugt sei?« — wärend ich es für räthlicher gehalten hätte, alle Principien ruhig schlafen zu lassen, und allein ausschliesslich sich daran zu halten, dass man es nicht mehr für nothwendig erachtet, Herrn von Péchy zurückzurufen, und hiemit die Motion zurücknimmt, weil der Landtag ohnehin bald vorüber sein wird, und man Alles vermeiden will, was zu irgend einer Discussion dieser Art führen könnte. Ich habe mich an Ort und Stelle vollkommen ausgesprochen.

Digitized by Google

Alle — selbst der Vice-Gespann — gingen zu meiner Ansicht über; es war aber vielleicht schon zu spät, denn Graf Ráday, Herr von Patay und Baron Laffert (alle übrigen Anwesenden waren gegen die Revocation) liessen das Princip nicht mehr los, und konnten davon nicht abgebracht werden, zu sagen, dass »sowie der Herr von Péchy durch das allgemeine Vertrauen ohne Motive zum Deputirten erwählt ward, so könne er durch das allgemeine Misstrauen ebenfalls ohne Motive zurückberufen werden.« Ich hätte mich — wie gesagt — auf ein günstigeres Terrain gestellt, als es der Magistrat des Pester Comitats that, und würde den Sieg wahrscheinlich davon getragen haben, denn ich hätte mich nicht gegen die Fluth gestellt. Ob der Magistrat so glücklich sein wird, steht zu erwarten, ist aber schwer zu glauben. Am übelsten ist das Protocoll, welches nun nicht mehr geändert werden kann, und welches geradezu auf das unvortheilhafteste Terrain führt. Der Vice-Gespann und die Seinigen meinen es für Ew. kais. Hoheit ehrlich. Wenn nur auch Alles damit abgethan wäre! Ich werde meinerseits — so gut ich kann — die Sache repariren helfen.

In Hinsicht der Brücken-Angelegenheit glaube ich das für hinlänglich, was Ew. k. Hoheit mir zu schreiben geruhten, um die Sache ins gehörige Geleis zu bringen. Nur würde ich Ew. k. Hoheit bitten, durch ein Praesidial-Schreiben an den Pester Magistrat einen Terminum Praeclusi, vielleicht auf den 28-ten September, bestimmen zu wollen, damit diese Sache nicht hinausgeschoben werden könne.

Morgen werde ich die Ehre haben, dieses Schreiben zu beendigen.

Pest, den 8-ten September 1835.

Ew. k. Hoheit sind in dem Augenblicke, als Höchstdieselbe diese Zeilen empfangen, von dem Hergange der heutigen Pester Congregation bereits durch den Herrn Vice-Gespann Földváry unterrichtet, wesshalb ich mir nur folgende Bemerkungen darüber erlaube.

Die Aufregung und Indignation gegen den Herrn Péchy war so allgemein, dass ihn der Vice-Gespann — wäre er noch einmal so gewandt als er ist — unmöglich retten konnte; dess-

Digitized by Google

halb war es am klügstrn. dass er ohne auf das Protocoll zu reflectiren, die augenblickliche Vorlesung des Herr von Péchy's Resignation verursachte. Auch muss ich billigen, dass der Herr Vice-Gespann von der Votisation abgestanden ist, da der gewesene Deputirte auch so bestimmt ausgeblieben, und dadurch seine Resignation factisch so zu sagen annulirt geworden wäre. Was ich aber nicht gut heissen kann, und wo der Vice-Gespann nicht sehr bedacht handelte, ist, dass er — bevor der Herr von Fáy seine Erwählung acceptirt hatte — plötzlich die Sitzung solvirte und den Saal verliess. Nun ging aber kein Mensch fort, man sprach vom Eid, vom Protocoll, und eine Menge anderer Ideen entwickelten sich. Worauf eine Deputation den Herrn Vice-Gespann einlud, wieder zu erscheinen, was er abschlug. Da man aber im vollen Ernste Miene machte, einen andern Vorsitzer zu surrogiren, so erschien er endlich, und war so weich geworden, allen Wünschen der Stände — ohne Aufschub für den nächsten Morgen — zu willfahren; und demzufolge wurde der Eid vom Jahre 1590 ins ungrische übersetzt, und von dem neuen Deputirten geleistet, und das Protocoll so zu sagen an Ort und Stelle verfasst, welches ganz anders gestellt geworden wäre, hätte der Vice-Gespann die Sitzung anstatt um 10 Uhr 30 Minuten nur um 5 Minuten später aufgelöst, und die Authentication des Protocolls u. s. w. auf den nächsten Morgen festgesetzt.

Es wäre mir äusserst angenehm, E. k. Hoheit erwünschtere Nachrichten mittheilen zu können, da ich so gut wie Einer Höchstdero Stelle begreife, und mich gar zu glücklich schätzen würde — wenn auch nur auf niederer Stufe und in engem Kreise — nach meinen besten Kräften alles Unannehmliche von Ew. kaiserlichen Hoheit abzuwenden.

Ich lege mich Ew. kaiser. Hoheit zu Füssen, und nenne mich mit dem Gefühl der allertiefsten Ehrfurcht

E. k. k. Hoheit

ganz unterthänigster Diener

Pest, den 7-ten Sept. 1835.

Gr. St. Széchenyi.

Digitized by Google

84.

Ságody Sándorhoz.

(m. k.) Pest, 1835. szeptember 8.

Liebster Herr von Ságody!

Ich danke Ihnen für Ihr gefälliges Schreiben, es ist aber weder die Relation des Ablegaten Patatsits, noch der Recours der gesammten königlichen Freistädte, die ich zu haben wünschte, sondern die synoptische Darstellung der Brücken-Angelegenheit, die Sie ebenfalls vorgetragen haben.

Ich gewärtige Ihre gefällige Antwort und nenne mich

Ihr ergebenster Diener

Pest. den 8. September 1835.

Graf Stefan Széchenyi.

85.

József fhczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest, 1835. szeptember 13-án.

Euer k. k. Hoheit,
Durchlauchtigster Erzherzog!

Die Stadt Ofen hat ihre Erklärung in Hinsicht der Brücke gestern officiose eingereicht. Sie ist aber etwas lang, wesshalb ich sie Ew. kaiserlichen Hoheit persönlich zu überreichen die Ehre haben werde, und stimmt im Wesentlichen mit den Wünschen des Landtages überein.

Was in dieser Angelegenheit seit der Zeit aber, als ich Ew. kaiser. Hoheit meinen letzten Bericht zu erstatten das Glück hatte, in Pest geschah, halte ich für meine Pflicht, Höchstdemselben hiemit in aller Unterthänigkeit zu Füssen zu legen.

Der Magistrat sandte die beiden Erklärungen, die der Majorität nämlich und die der Minorität, der Communität mit dem Becheid zurück: »Mann solle trachten, die Meinungen zu einer Einhelligkeit zu bringen.«

Digitized by Google

Der Vormund liess demzufolge mittelst Einladungskarten alle, aber einschliesslich nur jene den 11-ten dieses auf das Rathhaus berufen, die seine Erklärung mit unterschrieben; keinen einzigen aber von denen, die die andere Erklärung unterfertigt hatten; und reichte gestern, den 12-ten ein langes, von ihm und den beiden Senioren unterfertigtes Memorandum dem Magistrat ein, in welchem die Verbleibung bei ihrer vorigen Erklärung motivirt ist.

Der Magistrat, der eben in pleno zugegen war, nahm die Sache sogleich in Berathung, die der Bürgermeister, wie ich höre, damit anfing: »Er habe in den Vorstädten herumgesendet, und habe die Aufregung allenthalben so gross gefunden, man trinke die Gesundheit des Herrn Kolb etc., dass nun die Frage sei, quid consilii«. Worauf Herr Szepesy sagte: »Ja, wenn es so ist, und wenn man risquirt etwa die Fenster eingeschlagen zu bekommen, dann muss man freilich nachgeben.« Herr Voiditsek, Hupf und Sloboda sprachen nun heftig gegen die Erklärung der Minorität. Die Andern schwiegen bis auf den Herrn Veidinger, der sich für weitere reifliche Berathung aussprach, was den Magistrat endlich aufmerksam machte, dass der ganze Hergang der Sache nicht in Ordnung sei, indem der Vormund eigentlich gar keine Communitäts-Sitzung halten liess und nichts für die divergenten Meinungen gethan hat. Worauf das ganze wieder an die Communität zurückgewiesen ward.

Was nun geschehen wird, kann ich mit keiner Bestimmtheit sagen. So viel ist aber gewiss, dass der Magistrat von dem Vormund dermassen eingeschüchtert ist, dass dieser letztere durchaus machen wird können, was er wird wollen. Mir dünkt, er wird in dieser Sache keine Communitäts-Sitzung halten, denn er fürchtet sich vor jeder Discussion, wo man auf ruhige Erwägung und kaltes Blut appellirt — und wird den Magistrat zwingen, sich zu ihnen zu schlagen. Aufregung ist in dem grossen Publicum durchaus keine, ausser der, die durch Herrn Kolb selbst und seine Helfer erzeugt wird, von denen Herr Károlyi, Gamperl, Lechner und Láncz sich vorzugsweise auszeichnen, und Herr Kovátsy besonders bei den Josefstädter Bürgern die Rolle über-

Digitized by Google

nommen hat, die der Herr Paul Bod bei Restaurationen zu spielen pflegt.

Ich verhalte mich ganz ruhig, trachte die Rechte der Vernunft geltend zu machen, und ertrage mit Resignation alle jene gehässigen Verläumdungen, die man über mich schmiedet, und zu denen ich wahrlich keinen Anlass gebe noch gab.

Höchstdero Schreiben vom 4-ten September l. J. zeigte ich Mehreren. Es schien aber keinen besondern Eindruck zu machen da man allgemein der Meinung ist: »Ich sei in der fraglichen Angelegenheit von einer allerhöchsten Regierung sowohl, als persönlich von Ew. kaiser. Hoheit nur scheinbar protegirt, und man sammle sich in dem grade Verdienste, als man mir Prügeln zwischen die Füsse wirft.«

Welchen sordiden Eigennutz, welche kriechende Falschheit, wie viel doppelte Gesichter ich aber in diesen zehn Wochen, die ich hier lebe, begegnen musste, können Ew. kaiser. Hoheit wohl denken, denn Höchstdieselben mögen in derlei Dingen eine grosse Erfahrung haben. Zum Glück war ich, wenn auch nicht geradezu auf alles, dennoch auf das meiste gefasst, und so stehe ich — wiewohl mit verwundetem Gemüth — noch immer auf Füssen, und kann nimmermehr glauben, ein Magistrat von der Stadt Pest könne aus Nebenansichten oder Feigheit einer Opinion sklavisch und unbedingt beipflichten, die nicht nur unverzeihbar schroff ist, sondern auch Dinge enthält, die auf keinem soliden Grund stehen.

Es müssen Menschen mit im Spiel sein, die die Gemüther, ihres Vortheils und ihrer Nebenabsichten wegen aufzuregen trachten, während Herr Kolb sich und seine Partei überschätzend, beiläufig eine solche Rolle spielt, wie man es hie und da von aufgehetzten Bauern-Communitäten von Zeit zu Zeit erfährt; was — woher es auch immer ausgehen mag — zu beklagen ist, die Stadt Pest aber, wo man mehr Aufklärung und richtigere Ansichten erwartet, vor einem jeden billig Denkenden wahrlich nicht in das allervortheilhafteste Licht stellt.

Ich will nun noch warten. Was immer indessen geschehen soll, so werde ich in den Violenzen Ruhe, dem Parteigeist den

Digitized by Google

Sinn des Gehorsams, der Leidenschaft endlich die Sprache der kalten Vernunft entgegen zu stellen trachten. Der ich Ew. kais. Hoheit versichere, dass diese ganze Resistenz der Stadt Pest nur von einigen Menschen ausgeht, während der grössere Theil diese Antriebe nur missbilligt und tadelt. Auch können Ew. kaiserl. Hoheit auf mein Wort glauben, dass der Vormund aller jenigen, die in dieser Opposition mit eingeflochten sind, wegen Vermeidung von Unruhen nachgeben zu müssen« lediglich faule Fische sind, um Ew. kaiser. Hoheit irre zu führen und wankend zu machen.

Gestern wurde an die Stelle des Herrn von Döbrentey, der sein Amt resignirte, Herr Schedel zum Secretair der ungrischen Academie, anstatt diesem zum segéd-jegyző aber der Benedictiner Czuczor so zu sagen einstimmig gewählt. Für die erste Stelle hatte Herr von Kölcsey nur 3 vota. Heute wird öffentliche Sitzung im Comitats-Hause, und bis nächsten Dienstag werden die Geschäfte der Academie ziemlich beendigt sein, in der sich nichts besonderes zutrug, und alles auf das ruhigste ablief. Baron Sigmund Perényi wurde einstimmig an die Stelle des verstorbenen Stephan von Vég zum Mitglied des Directoriums erwählt.

Ich lege mich Ew. kaiser. Hoheit zu Füssen, und nenne mich mit dem Gefühl der allertiefsten Ehrfurcht Ew. k. k. Hoheit ganz unterthänigsten Diener

Gr. St. Széchenyi.

Pest, den 13-ten September 1835.

86.

Tige grófnőhez.[1])

(m. k.) Pest. 1835. szept. 15-én.

Liebenswürdigste Gräfin!

Ihrer gütigen Erlaubniss zu Folge sende ich Ihnen hier beigebogen mein best getroffenes, und das zu meiner Lage best

[1]) Gróf Tige József cs. kir. kamarás 1827-ik évi 42. törvényczikkel honfiúsittatik; ugyanazon évben a 44-ik törvényczikkel. annak testvére gróf Tige Lajos lovas örnagy is honfiusítást nyer.

Digitized by Google

passende Portrait! Nähmlich nicht auf Wolken sitzend, und ober einer schönen festen Brücke schwebend, sondern im Wasser liegend, unter der jetzigen schmutzigen.

Ihr, durch Bosheit seiner Mitbürger tief gebeugter Verehrer

Széchenyi.

87.

Bellendenker Henrikhez.[1])

(m. k.) Pest, 1835. szept. 16.

Sir!

In answer to your Letter of the 15-th instl I beg to inform you, that there are three quite distinct Libraries at Pesth which may be called public, viz those of the University, Museum and Hungarian Literary Society, and therefore I do not know, which of these Libraries the Commisioners on public Records in England intend to honor with the said Records. If it be the Library of the Hungarian Literary Society, of which I am the Vice-President, I am sure, the Society will feel very grateful, and accept of them with the greatest pleasure. And in that case you will oblige me very much by sending them to Mr Rothschild in London with the Letter which I take the liberty of inclosing, and he will forward them to this place.

Pray be so kind as to present my respects to the Commisioners on Public Records in England and believe me with the sincerest sense of gratitude for the interest you have taken in our country

Yours very faithfully
Stephen Széchenyi.

[1]) Értesíti, hogy Pesten három nyilvános könyvtár van, de nem tudja, hogy az angol nyilvános archivumok megbizottai, melyiket kivánják megtisztelni, ha a magy. tud. társaságit, a melynek ő alelnöke. — az esetben biztosítja, hogy nagy örömmel látandják őket.

Digitized by Google

88.

Rothschildhoz.[1])

(m. k.) Pest, 1835. szeptember 16.

An den Herrn Rotschild et Co in London!

Der Herr Bellendenker. einer der Commissionärs on Public Records in England wird Ihnen gegen 70 folio Bände der besagten Records übersenden, die Sie so gefällig sein wollen, gut eingepackt und auf die möglichst wohlfeile Art an Ihr Haus in Wien zu senden, an welches ich die Ordres geben werde, was weiter mit den besagten Büchern zu geschehen habe.

Ich bitte Sie Ihre Ausgabe auf meine Rechnung zu stellen, die ich nach Sicht auszugleichen mich hiemit verpflichte.

Genehmigen Sie die Versicherung meiner ausgezeichnetsten Hochachtung, mit der ich mich nenne Ihren ganz gehorsamsten Diener

Gr. St. Széchenyi.

89.

Bellendenker Henrikhez.[2])

(m. k.) Pest, 1835. szept. 17.

Sir!

As from what you have seen here, you think the Reports of Parliament may be useful to us, I should be obliged by your making the application to the Speakers of the House of Lords and of the House of Commons for the transmission of them to Pesth, if it is possible that this favour should be granted to us.

[1]) Valószinűleg a londoni Rothschild czég fejéhez van intézve.

[2]) Köszöni Széchenyi, hogy a parlamentről való értesítést eszközölte, azt magunkra nézve hasznosnak találja; s nagyon lekötelezve lenne, ha az alsó és felső ház szónokairól szóló jelentést a parlamentnek Pestre is átküldené.

Digitized by Google

I hope you will have a pleasant journey. and remember now and then Buda-Pesth and the Blocksberg.

Yours very truly
St. Széchenyi.

90.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest, 1835. szeptember 19-én.

Euer kaiser. königl. Hoheit,
Durchlauchtigster Erzherzog!

Höchstdero gnädigste Zuschrift vom 15-ten dieses beantwortend, berichte ich ganz unterthänigst, dass der hierortige Stadt-Vormund — wie ich es in meinem letzten Berichte vom 13-ten dieses vorhinein sagte — weiters keine Communitäts-Sitzung halten liess, wonach der Magistrat die Sache selbst in Berathung nahm: und das Resultat hievon ist, dass der Magistrat — wie man es bis jetzt hört — alle beide Erklärungen der Landtags-Deputation übersenden, und dazu noch eine dritte Erklärung beischliessen wird, die beläufig nichts Bestimmtes enthält, aus der man aber Alles machen wird können, was nothwendig ist um einen Artikel zusammen zu stellen.

Morgen oder höchstens übermorgen wird dieser Gegenstand von Seite des hierortigen Magistrats ganz bestimmt entledigt, wesshalb ich unter Einem an die Herren v. Dubraviczky und Beöthy schreibe, um sie zu bitten, sich auf einige Tage nächste Woche herunterbemühen zu wollen.

Auf jeden Fall hoffe ich sodann, mich noch im Laufe dieses Monats Ew. kais. Hoheit zu Füssen legen zu können, der ich mit dem Gefühle der allertiefsten Ehrfurcht verharre Ew. kais. königl. Hoheit ganz unterth. Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pest, den 19-ten September 1835.

Digitized by Google

91.

Dubraviczky Simonhoz.

(m. k.) Pest, 1835. szeptember 19-én.

Tekintetes Alispány Úr,
Igen tisztelt Barátom!

A Pest és Buda közt építendő híd tárgyában Buda városa újabb nyilatkozatát már elküldvén, Pest városa a magáét ma vagy holnap adja be. Ez okból a Tekintetes urat Beöthy Ödön úr kiküldött társunkkal együtt ezennel bizodalmasan meghíni bátorkodom, méltóztassanak a forma végett egy két napra Pestre berándulni; ami annál könnyebben megtörténhetik, minthogy a jövő héten 2 gőzhajó fog Pozsonból jönni, az új Zrinyi t. i. csütörtökön, Pannonia pénteken; a Tekintetes úr követtársa Fáy András pedig holnapután indulván innen, szerdán Pozsonban lesz és így helyt állhat a Tekintetes Úrért, kinek Beöthy Ödön társunkkal együtt különben sem ártand a sok pozsoni ülés után egy kis kiszellőztetés. Mihelyt a forma végett teendőket megteszszük, egy két nap mulva ismét együtt visszatérhetünk Pozsonba. Beöthyt szivesen köszöntöm, és a Tekintetes Úrnak azonnali becses válaszáért minden esetre esedezvén, állandóan maradok Önnek igaz tisztelő barátja s szolgája

Széchenyi István.

Pest, szeptember 19-én 1835.

92.

Báró Bruckenthal Mihályhoz.[1])

(m. k.) Pest, 1835. szeptember 22-én.

Méltóságos Báró, tisztelt Hazámfia!

A Pesti Casino régibb aláirása ez év kezdetével lepergett, de éppen azon feltételek alatt, t. i. 50 pengő forint esztendei díjjal, új aláírás nyittatott, mellynek kezdete 1835 s vége 1840. Mint

[1]) Szül. 1804. jul. 12-én, megh. 1855 febr. 5-én Kolozsvárott.

Digitized by Google

központi intézet nagy érdekre talált ez s ismét már 400 tagnál többet számlál keblében e társaság. Azon felül minden bútorai, ezüstje s. a. t. már sajátivá váltak s több mint 20,000 pengő forintott adott kamatra, úgy hogy valóságosan virágzó lábon áll s csak egy kicsi kell még az Egésznek eldönthetlen alapra tételére.

Nagysád nagylelkűséggel pártolni méltóztatott ez intézetet, midőn annak lábra állításárúl volt szó, és sikere kétes. Hálaérzéssel viseltetik is ez okbúl Nagysád iránt az egész Társaság, mellynek minden tagja tudja, hogy Nagysád az intézetnek úgy szóllván legkisebb hasznát sem vette, s azt egyedűl nemes honi ösztöne után gyámolítá. De egyszersmind azt is reméli ezen Társaság, mellynek tolmácsa vagyok, hogy Nagysád azt fentartani is fog igyekezni, minek alkotásához méltóztatott járulni nagylelküleg. S ha ezen reményhez még személyes kérésemet is szabad kapcsolnom, s annak nyájas fogadásában részesülhetek: — akkor minden fáradozásimért ez intézet körül bő kézzel nyertem béremet.

Vigasztaljon Nagysád kegyes válaszával s fogadja legmélyebb tiszteletemet szokott nyájasságával, ki maradok

Méltóságos Úrnak

legvalódibb szolgája
Gróf Széchenyi István.

Pest, szept. 22. 1835.

93.

Aczél Sándorhoz.

(m. k.) Pest, 1835. szeptember 22-én.

Tekintetes Alispány Úr,
tisztelt Hazámfia!

Mint a Pesti Nemzeti Casino megbizottja bátorkodom e sorokkal a Tek. Úr elibe azon kéréssel minden tekervény nélkül állani, »Méltóztatnék e hazai vállalatot szíves hozzájárultával ezentúl is pártolni.«

A Tek. Úr már kezdete óta gyámolítá azt, noha közvetlen hasznát szinte soha nem vevé, s így bizonyos, hogy semmi egyébb, mint hazafiúi ösztön bírá a Tek. Urat e szép áldozatra. De a

Digitized by Google

vállalat — jóllehet állandóbb gyökereket kezd verni már — még ezentúl sem lehet híjával olly hazafiaknak. mint a Tek. Úr. A régi aláírás ez év kezdetével lepergett; s éppen azon feltételek alatt. mellyek a társakat kezdettűl egyesíték. nyittatott új aláírás 1835-tűl 1840-ig, 50 pengő forint esztendei díjjal.

Igy áll a dolog, s ha a Tek. Úr nehány sorokkal szerencséltetné igaz tisztelőjét — mi őszintén vagyok — hálaérzéssel kötelezné le maga iránt az egész már már ismét több mint 400 tagbúl álló társaságot, s mindenek felett személyemet, mely édes örömest fárad éjjel nappal a közjóért, csak ne tagadják rokon keblű hazafiai tőle el a gyámolt. Ki legvalódibb tisztelettel vagyok a Tek. Alispány Úrnak legőszintébb szolgája

Széchenyi István.

Pest, szeptember 22-ikén 1835.

94.

Breczenheim Alfonz herczeghez.[1])

(m. k.) Pest, 1835. szeptember 22-én.

Mein sehr werther Freund!

Ich bitte dich im Namen der Pesther Casino-Gesellschaft, auch fernerhin ein Mitglied dieser Gesellschaft bleiben zu wollen.

Die Subscription, in der auch Du die Güte hattest Theil zu nehmen, lief im Anfange dieses Jahres ab; worauf mit denselben Conditionen, mit einem jährlichen Beitrag nämlich von 50 fl. C.-M., eine neue Subscription eröffnet ward, die 1835 beginnt und mit dem Jahre 1840 endet. Es wurden alle Mitglieder aufgefordert, auch ferners Theil zu nehmen; und in diesem Augenblicke zählen wir über 400 Mitglieder, haben über 20,000 fl. C.-M. Capital bereits angelegt u. s. w., so dass das ganze Institut in jeder Hinsicht im blühenden Zustande ist. und nur ein wenig noch braucht, um gänzlich auch für die Zukunft consolidirt zu sein.

[1]) A Breczenheim család 1827-ben honfiusittatott. Alfonz szül. 1806. decz. 23-án cs. kir. ezredes és kamarás.

Digitized by Google

Dich anzusprechen und zu bitten, fortfahren zu wollen unser Mitglied zu sein, hatte ich den Auftrag zu thuen. Die Hoffnung indessen, dich irgendwo zu begegnen, verursachte meine bisherige Saumseligkeit. So dass es nun an dir ist, »mir diese Nachlässigkeit zu vergeben, wie nicht minder unsere Bitte zu gewähren.«

Pest gewinnt mit jedem Tage einen grösseren Aufschwung. Besonders tragen dazu die Dampfboote bei. deren wir im nächsten Frühjahre bereits achte haben werden. Und ich bin sicher, es wird dich freuen — sollte das Geschick dich wieder in diese Gegend bringen — eine Anstalt zu sehen, die Du ausschliesslich aus reinem Triebe das allgemeine Beste zu fördern, nicht nur zu ***begründen,*** sondern auch zu ***erhalten*** geholfen hast; was die Hauptsache ist.

Erfreue mich mit einigen Zeilen, und bleibe mein Freund, wie ich es der Deinige bin.

Graf Stephan Széchenyi.

Pest, den 22-ten September 1835.

95.

Beöthy Lászlóhoz.[1])

(m. k.) Pest, 1835. szeptember 22-én.

Tekintetes Úr, tisztelt Hazámfia!

Megbizatásomban hiven eljárni kívánván, jelentem a Tek. Úrnak, hogy a Pesti Nemzeti Casino aláírása ez év kezdetével lepergett, és szint' azon feltételek alatt, mellyek kezdetét irányzák, 1835-től 1840-ig új aláírás nyittatott.

Célunk: ezen intézetet állandó lábra emelni, s célunk elérését reménylenünk szabad, mert szép tehetsége van immár társaságunknak; magában többet négy száz tagnál számlál, s mind régibb aláíró, mind később hozzájárult versengve iparkodik érdekit nevelni. A Tek. Úr közvetlen hasznát alig vette, mit leginkább én sajnálok, mert kellemes társaságában részesülnöm olly ritkán volt alkalmam. De a Tek. Úr inkább csak hazafiúi ösztönénél

[1]) **László**nak a híres Biharmegyei alispánnak fia, 1804 cs. kir. hadnagy.

Digitized by Google

fogva segíté lábra állítni e központi hazai intézetet; s im azért ismét semmi egyebet csak hazafiúságát szóllítom fel az egész társaság nevében: Ne hagyná e most már csirázó s állandósági biztosságot is nyujtó intézetet gyámola nélkül, de segítné azt elé, legalább egy darabig még, míg eldönthetlen létben bizonyítni fogja, mit vihet végbe állandóság s rokon lelkesedéssel egybevetett honi vállak.

Sok dologtúl időmben nem csekély veszteséget szenvedvén, nem folytathatom e sorokat kényem s kedvem szerint, s így, mig becses személyéhez személyesen lesz szerencsém, legyen szabad ezennel nyájas válaszáért esedeznem s magamat további jóvoltába, barátságába ajánlanom, ki legvalódibb tisztelettel maradok a Tek Úrnak legőszintébb szolgája

Széchenyi István.

Pest, szeptember 22-ikén 1835.

96.

Péczeli Józsefhez.

(m. k.) Pest, 1835. szeptember 22-én.

Igen tisztelt Hazámfia!

Tudva vannak előttem önnek azon nemes fáradozásai, mellyekkel a világot, jól értett honszeretetet és nemzeti sajátságunkon épülö szebb izlést, éppen ott, hol ezekre legnagyobb szükség van, nemcsak a kormánya alatt levő s a természettűl minden jóra s nagyra képessé alkotott magyar ifjúságnak, hanem több laktársainak körében is, mintegy miveltebb magyarság apostola, csüggedhetlenűl terjesztgeti. Ily férfinak jó véleményét s helybenhagyását azon jutalmak közzé számlálom, mellyeket semminemű külfény nem adhat. Annál kedvesebb érzéseket gerjeszte ennélfogva bennem Önnek még e folyó évi julius 23-án hozzám intézett becses levele, mellyből szintúgy mint a melléje zárt »Lant« czimű gyüjteményben [1]) rólam mondottakbúl önnek iránttami nagy

[1]) Lant. Kiadta Péczeli József. Negyedik esztendő, Debreczen 1835. Az ezen czím alatti verses-közlemények 142-ik lapján 146-ik lapig van egy

Digitized by Google

szívessége és engedékeny bírálata tetszik ki. Vegye kérem mindezekért legőszintébb hálámat, és hogy válaszom eddig haladhatott, egyedűl halmozott foglalatosságimnak méltóztassék tulajdonítni. Egyébiránt a lelkes munkálódás folytathatására állandó erőt s egészséget kívánva

Önnek legkészebb szolgája
Pest, szeptember 22-én 1835. Széchenyi István.

97.

Gróf Csáky Józsefhez.[1])

(m. k.) Pest, 1835. szeptember 34.

Méltóságos Gróf, tisztelt Hazámfia!

A Pesti Nemzeti Casino nevében kérem Nagysádat, méltóztatnék e központi Intézetet további hozzájárultával is elősegítni.

A régi aláírásnak vége lőn; minek következésében ez évvel új nyittatott, 1840 végéig tartandó. Az esztendei díj ismét 50 pengő forint, valamint minden egyébb feltételek is ugyanazok.

Nagysád akkor járult ez intézethez nagylelküleg, mikor csak felállításárul vala szó, és sikere még kétes; reménylenünk szabad tehát, hogy Nagysád azt most — legalább egy darabig még — annál inkább fogja pártolni, mert már-már állandóbb gyökereket ver, és sikere többé nem kétes. Ugyanis 400 tagnál többet számlál keblében, 20,000 forintnál nagyobb tőkéje kamatra, bútorjai, ezüstje stb. mind kifizetve; úgy hogy csak egy kicsi kell még az egésznek eldönthetlen lábra tételére.

Nagysád ugyan alig vette közvetlen hasznát; de tudom, jól fog esni lelkének azon gondolat — habár tán ezentúl sem használná azt egy kissé többet, mit igen sajnálnék — hogy néhány év lefolyta után nem bomlott s nem pusztult el ezen hazai intézet, melynek némi kis hasznát legelszántabb ellensége sem tagadhatja.

költemény Baksaitól, s egy másik két soros vers O.-tól; mind a kettő Széchenyi Istvánt dicsőítő költemény.

[1]) Született 1782., megh. 1848. jan. 20-án cs. kir. kamarás.

Digitized by Google

Vigasztaljon Nagysád néhány sorral minél előbb, s fogadja hódolatom bebizonyítását szokott szívességével. Nagyságodnak

legkészebb szolgája
Gróf Széchenyi István.

Pest, szeptember 24-én 1835.

98.

Tattersall Richardhoz.[1])

(m. k.) Pest, 1835. szeptember 26-án.

My dear Sir!

I am very glad to hear that the Tokay arrived save and proved good. Allow me to tell you, that it should be always iced a little to make its taste still better.

Our steam-navigation on the Danube begins to take a little, bot it is very far from being in good order; perseverance and time will mend it; next spring our Company will have 8 boats; 5 are already in activity and three are building. As to the profit, I dont believe it altogether a bad speculation.

You are very kind, dear Tattersall, to offer me your services with so much cordiality. There is certainly nobody who showd me in all times as much kindness as you did, and I shall avail myself of it by and by.

I shall want most likely next year a good horse for the Vienna and Pest races, and send my groom to England. He will present himself to you, and ask your advice and protection.

By the by I shall feel very much obliged to you, if you will send me Bell's Life, which you mention, and continues to pay the Sheet Racing Calendar, as well as the book.

[1]) Örömét fejezi ki Széchenyi a felett, hogy a tókaji bor épen érkezett Tattersallhoz, és az jónak bizonyúlt. Írja neki, hogy a dunai gőzhajózás megy, megy, de még messze távol van a kivánt eredménytől, de hogy a jövő tavaszra a társaság hajóinak száma hárommal szaporodni fog. Viszontszolgálatait ajánlja fel Széchenyi a sok szívességért, mit irányában tanusított, s melynek annyi hasznát vette. A jövő évre a futtatásokhoz egy jó lovat kér tőle, s groomját küldi érte; Bell életének leirását is kéri tőle.

Digitized by Google

I dont think, I shall go to England neither this nor next year, but most likely in the course of 1837. I am too busy.

And now dear Sir, tell my best compliments to Mrs. Tattersall, and believe me yours very truly

C. St. Széchenyi.

Pest, September 26-th 1835.

99.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest, 1835. szeptember 26-án.

Euer kais. königl. Hoheit,

Durchlauchtigster Erzherzog!

Es ist eine Stimme in mir, die ruft »Ich sollte die morgige Gelegenheit nicht versäumen mit Zrinyi hinabzufahren, um die untere Donau-Arbeiten zu besehen, und Ew. k. Hoheit über dieselben einen Bericht zu erstatten.« Wie mir diese Reise jetzt unangenehm ist, können Ew. k. Hoheit denken. Höchstdieselben sollen aber nie Ursache haben zu bereuen, ein Geschäft mir anvertraut zu haben, das ich lau und nicht mit aller meiner Thatkraft betrieben hätte. Ich fahre also morgen mit Zrinyi ab, und nachdem man in 24 Stunden mehr sehen kann, als von 24 Relationen entnehmen, so hoffe ich mit etwas angestrengter Zurückreise höchstens bis zum 15-ten October mich Ew. k. Hoheit vorstellen zu können.

Einstweilen nehme ich mir die Freiheit, die Erklärungen der beiden Städte über die Brücken-Angelegenheit hier beigeschlossen Ew. k. Hoheit in aller Unterthänigkeit zu übersenden, und bitte wegen der etwaigen Unregelmässigkeit dieses Schrittes mir vergeben zu wollen. Ich denke aber, dass es so am besten ist, und nach so vieler Mühe Schade wäre, die Sache der Form aufzuopfern. Ew. k. Hoheit können nun diesen Gegenstand nach Höchstdero Weisheit bis zu meiner Rückkunft aufschieben. Die beigeschlossenen Berichte — wenn in Händen Ew. k. Hoheit — werden im voraus nicht zu viel besprochen — was nichts taugt,

Digitized by Google

und ich werde so frei sein, gleich nach meiner Rückkunft dieselben von Ew. kaiserl. Hoheit, zur Überreichung an die Subdeputation, mir wieder auszubitten. Sollte ich aber, durch Krankheit oder andere unvorhergesehene Umstände verhindert, zur gehörigen Zeit nicht zurückkehren, so geruhen Ew. kaiserl. Hoheit das ganze vielleicht dem Herrn Dubravitzky mit gehöriger Weisung zu übergeben.

Alles hängt von der Dauer des Landtages ab, und ich fühle, dass es gut wäre, wenn ich jetzt auch nach Pressburg ginge, um die Brücken-Angelegenheit zur Conclusion bringen zu helfen. Gehe ich aber jetzt nicht nach Orsova, wo sich gerade so eine gute Gelegenheit darbietet, so bliebe es für dieses Jahr aus; und das wäre wieder gefehlt. Denn die Dampfschiffahrt gewinnt so viel Entwicklung, man ist in so grosser Erwartung, dass über die Strecke von Moldova bis Skela-Gladova auch ernstlich nachgedacht werden muss.

Folgte ich meiner Neigung, so ginge ich hinauf; ich will aber dem Gefühl meiner Pflicht gehorchen und deshalb gehe ich hinab. Sollte ich unrecht handeln, so vergeben mir Ew. k. Hoheit.

Zrinyi ist mit schlechten Kohlen in 11 Stunden 37 Minuten von Pressburg hier angekommen. Gestern machten wir damit eine Spazirfahrt, um der Pannonia entgegen zu fahren. Wir begegneten sie unterhalb Waitzen, kehrten sodann um, und überfuhren sie sehr leicht. Zrinyi ist unser schnellstes Schiff, es waren gegen 500 Personen darauf, und ich fange an, das Gelingen dieses ganzen Unternehmens mit grösserer Zuversicht zu sehen als vorher.

Ich lege mich Ew. kaiserlichen Hoheit zu Füssen und nenne mich mit dem Gefühl der allertiefsten Ehrfurcht Ew. kais. königl. Hoheit ganz unterthänigster Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, de 26-ten September 1835.

Digitized by Google

100.

Báró Bánffy Pálhoz.

(m. k.) Pest. 1835. szept. 27-én.

Igen tisztelt Barátom!

Szeptember 20-iki leveledet Farkas Sándor és Horváth Ferencz urak által vettem. Mily jól esett e két hazánkfiának megjelenése, gondolhatod. Csak az baj, hogy ily megkülönböztetés — melytől leveled is telisded teli — igen is magasra helyez — hol nem tarthatom fenn magam! Iparkodni fogok egyébiránt, ezentúl is cselekedni tiszta szándékom és erőm szerint.

Élj boldogúl, e pillanatban ülök Zrinyire Orsovára menendő.

Gőz-részvény többé nincs kiadandó most, tán lesz utóbb, s arrúl, ha Novemberben ide jösz, értekezendünk.

Isten velünk!

Széchenyi István.

Pest, Szept. 27. reggeli $4^1/_2$ órakor 1835.

101.

Báró Wesselényi Miklóshoz.

Pozsony, 1835. okt. 4.

Barátom!

Szept. 25-ikén írt leveledet ma vettem, s kettő közt lévén választásom: Neked egy kis időre palliative segítni, vagy magam dolgait zavarba hozván, hazai vállalatimban nagy csorbát ütnöm, melynek egyikéhez most sok pénzre lesz szükségem, arra határoztam el magam, hogy kívánatodnak eleget ne tegyek.

Vedd e kijelentésemet szokott igazságszeretetteddel.

Gondoktúl eltelve, ma reggel érkeztem Orsovárúl. Egy kellemes levél vagy hír sem fogadott, s mind ezek közt azt sajnálom leginkább, hogy kívánatodat tekintvén, nem »Magam és Magad« közt van választásom, mert akkor minden áldozatra készen találnál.

Digitized by Google

Nemsokára Posonyban látjuk egymást. Élj addig is boldogúl

Posony, oktob. 4-én 1835. Széchenyi István.

102.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. október 12-én.

Barátom!

Istenem! A polgármester vagy szamár vagy gazember! De egy kissé Önt is csudálom. Hiszen nem *plánumról* van szó, hanem hogy a város végkép decidálja, hová jöjjön a 30-ad s pedig mindez a »Magyar, a szerencsétlen magyar theátrum miatt«, melynek ily körülmények közt, ennyi ügyetlenséggel, ugyancsak veszni kell.

Ha a város, azaz Magistratus elküldené végkép a főherczegnek, hogy t. i. a harminczad feljebb is jól állna, akkor tán még dieta alatt kinyerhetném a herczegtől a börse átelleni helyet, s a dologból végre mégis lehetne valami; mert tán nem engedné a dieta, hogy Pest vármegye az ország pénzét elkaszabolja. Hanem ha még Old Tasner is buktatni segíti a dolgot, akkor valóban desperálok.

A többi tudósításaiért vegye köszönetemet. Csak e pillanatban jövök Czenkről, hol minden tűrhetőleg. Itt, mint ha a halál üté volna fel lakhelyét, minden csendes, csak néha-néha egy vad sikoltása valami honi patvaristának et Comp. hasítja a nehéz levegőt. Mi újság, csak holnap tudom meg. Balogh dolga absolválva. A megye többször írt fel és mindég s mindég hathatosban, míg most suspendalva a pör s minden törülve, felejtve.

Allah kherim!

S most éljen boldogul s ne szomorkodjon, mert Önt szeretem és becsülöm. Széchenyi.

Pozsony, Octob. 12-én 1835,

Az 1000 frt kezemnél, tán holnap küldöm.

Digitized by Google

103.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. október 13-án.

Barátom!

A magyar theatrum még bolondházba visz. Most akartam a dolgot még menteni, s mintha ármány egész seregével ellenem munkálna.

Mint Ön tudja, a herczegnek a múlt nyáron írtam, hogy a 30-ad építését magamra akarom venni, ha, ha, ha, s többek közt ha a börse átelleni helyet nékem magyar szinháznak átengedné, Hol van ennek copiája? A fekete könyvben? Ha úgy, küldje mását, vagy a könyvet magát. Én azt tudtam, hogy a vörös könyvben van, melynek mind a kettejét magammal vittem, de nem lelem benne.

Itt minden hamu vagy kétes szinű.

Pozsony, octob. 13. 1835. Széchenyi.

104.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. október 15-én.

Barátom!

Örömtelve sietek mondani, hogy valóban lelkes Nádorunk kérésemre az Ullmann előtti házhelyet magyar szinház építésére átengedte. Irásban van. Földváry épen itt volt, csak holnap megyen, s barátságosan transigáltunk, kezet fogtunk. Most csak a Pest vármegyei közönségtől fog függni, hová építtessék szinház. Én a börse átelleni helyre 10,000 frt pengőt ajánlottam. Árkust nyitunk nemsokára s ha tart az ország gyűlése, hazai közdolgot teendünk az egészből. Sokan nagy lelkesedéssel fogják fel a doldot. Éljen a magyarok Istene.

Ön ezt, mit mondtam, cum discretione közölheti, csak hogy ne tudják, hogy öntől jön.

Digitized by Google

A híd dolgában minden jót reménylek. Ez maradjon szorosan; köztünk.

Isten tartsa Széchenyi.

Kéretem, fűtesse a kályhákat, látni, ha nincs-e baj bennök. A hasadásokat a falakban is jó volna rendbe hozatni, mint nem különben az ajtókat is. Ez utolsó, mint a faljavítás, tán a házi gazdát illeti. Sártorit meg kell szólítni. Mindenesetre csak kevés pénzt szeretnék rá fordítni, mert 10,000 pengő forint új tereh van vállunkon és a harminczadra is lesz szükséges.

105.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. október 15-ike.

Barátom!

Herczeg Odeschalchi August egy kis fiúval bir, ki valóban a természet remekje. Anyja lelkes magyar, apja igen jóra való és minden nap jobbra forduló uri ember. Ez utolsó néhány nap után — tán a legelső gőzös alkalommal — Pestre menend, ott fiának nevelőt keresendő. Ha nem talál, külföldit veszen. Ő önhöz fog menni s önnek tanácsát is kérni, mint nem külömben Desewffy Aurellel is akar ez iránt szólni. Én azért tudósítom Önt ez iránt oly eleve, hogy Desewffyvel tanácskozhasson etc. etc. Készítsetek addig is egy szép, okos, módos etc. nevelőt, ez egy.

Ide mellékelve csatlom B. Puthonnak levelet Bujanovichhoz. Ez hol lakik, nem tudom, úgy hiszem Felső-Magyarországban, Desewffy tudja — kit szívesen köszöntök. Tegye jobb copertával póstára. S ez a másik.

Ide csatolva küldöm sub ⌗ Hunter et Englisch — mint ha az egekből esett volna -- levelét, melyet tegnap vettem Puthontól. Nézze s combinálja, mikép áll a dolog. Ha már megfizettük, irni fogunk, ha pedig nem, minden lárma nélkül azon pénzből fizetendjük meg, mely kezeim közt van. Ej be jó volt, hogy annak idejében valamicske pénzt fentartottunk. Erről tudósítást várok. S ez a harmadik.

Digitized by Google

Ide csatlom végkép Puthon levelét sub O, melynek tüsténti visszaküldéséért esedezek. Azon két pontra kell felelet, melyet bekeríték. Tegye magát contactusba I. Lechnerrel, II. Grossschmidttel és III. Turteltaub, IV. Spiegel s más hajós emberekkel.

Az I-sőnek mondja, hogy a Vidra miatt szóltam a herczeggel és kérésemet szívesen teljesíti, s azért várom azt a kis plánumot és combinatiót az Óbudai kikötő iránt, melyet Lechner igért s melyet itt Pozsonyban gondoltunk egészen tisztába hozni, hol Lechnert várom. Így egyeztünk legalább. Irja meg, mikor jő Lechner ide. A II-ikkal szóljon s kérdezze, nem találnánk-e addig is, még a földek iránti kérdés eldöntve nincsen, helyet valami alkalmas ugar földön (vagy az sem kellene, *csak őszi vetés* ne legyen benne), a hajónak (I-ső Ferenczcnek) kijobbítására, mi, a hogy Puthonnak leveléből tetszik, tán már télen is végbe mehetne.

A N-o III. és IV. szóljon pedig megtudása végett.

1-ör. Ők ki tudnák-e húzni I-ső Ferenczet ennek károsítása nélkül az Ó-budai partra?

2-or. I-ső Ferencz bátran telelne-e ott?

3-or. Mikép tudnák ismét a vizbe ereszteni, mi igen nagy tekintet, mert a mélység ott nem nagy, und so ist von Lanziren keine Rede.

4-er. Van-e a Schiffamt etc. és az el van-e látva mindennel.

Itt, hála az égnek, mintha jobban állnának megint a dolgok. A T. articulus valóban lelket emelítő.

God bless you. Sok munkát adtam, végezze mint lehet. Spiegellel kellene beszélni legelőbb Turteltaub nélkül.

A herczeg ezekről mind tud, s igen-igen kedveli. Jó lesz azt Lechner, Grossschmidtnek és Spiegelnek sejdítni engedni.

Pozsony, octob. 15. 1835. Széchenyi.

Digitized by Google

106.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. október 17-én.

Barátom. octob. 13-ik levelét vettem. Hörmann észrevételét Hunyady Ferencz iránt — ha lehet — vizsgába hozni és pártolni fogom. Hogy *házasodni* fogok-e? mondja már ***házasodtam,*** hiszen épen most fizettük ki Aczélnak a 9333 frt 20 kr. pengőt Bálvány utcza házunkért. Már hogy feleséget veszek-e, az más. Magam sem tudom. Hogy beszélik, az igaz, nékem is mondták sokan. S hát ha történne, mi volna következése? Az, hogy ismét *egész* lennék, ha már fél vagyok; mert egy fél és egy feleség ismét egészet alkot, ha pedig ***egész,*** akkor ***feleséggel másfélre*** emelkednék, mi mostani körülményeinkben nem ártana. mert bizony csak duplázott erővel tehetünk valamit honunkért.

A Pökösdi czikk.[1]) gondolja csak, Dubraviczkynak igen tetszett.

Tegnap érdekes gyűlés volt. A baj most az, hogy minden superioritás sértő. Deák ellen igen sokan.

Ide mellékelve csatlok 300 pengőt, fizesse ki a pezsgőt s gazdálkodjon.

Sietve Széchenyi.

October 17. 1835. Pozsony.

Vargának nálamlétét jövő Szt György napig biztosítám.

Többek közt tudná meg Gabrieli által, leszen-e valami a Libasinszky és Jankovich Izidor dolgából? Ön tudja, ez utolsó meg kívánja venni az elsőnek házát. Hát Gábrielit nem kellene-e bevenni casino-tagnak? Új részvényes, candidát hány van?

---

[1]) Az említett pökösdi czikk, mely a mindenhová köpés rút szokását ostorozza, a Társalkodó 1835-ik évfoly. 81-ik számában »Néhány szó a Duna hajózás körül« czímű közleményben, Vukovárról szept. 28-án keltezett levelére vonatkozik, melyben a »Zrinyi« nevű hajónak a pökés általi elrondítását irja le.

Digitized by Google

S hát Mayerffy végzett-e valamit a gyep iránt? Piszkálni kellene.

Hunniát mikor dobjuk a világba? Ha néhány hónap után nem, már késő lesz.

Alig hiszem, de meglehetne, hogy novemberi vármegye gyülésre lemegyek. Kérem próbáltassa meg a kályhákat. Kivált a hálószobám kandallóját. A két billikom rendben-e? Ezüstünk bepakolva, biztosítva? Jó volna, ha tán Ferencz Semodan szobájában lakna, két erősen töltött pisztollyal.

A múlt nyáron fát vettem Semodan tanácsára, több ölet. Ugyan nem hurczoltatik-e el. Kérem barátocskám, nézze egy, kicsit.

Magunk közt. Többek, de kivált Balázsházy nagy panaszt koholtak old Helmeczy gorombaságai ellen. Balás . . . nékem és Telekinek irt is ez iránt. Nem tudom, mit feleljek. Ha tudnám hogy B. tréfának fordítná a dolgot, azt irnám »Vívna kettőst a Jelenkorral«, de nem merem tenni, mert ki tudja, ha B. komolyan veszi. S pedig a Pimpuska nélkül — Obwohl er ein sehr grober Kerl ist, und sich weil es ihm gut geht übernimmt — csak nem lehetünk. Szeretném, ha Ön maga vagy Vörösmarty, vagy Schedel által *enyelegve*, megtudná Helmeczytől, ugyan mi van mindezekben, mert hiszem könnyen eszére lehetne ismét birni az *öreget* (!) ha szeme elibe tétetné jó móddal azt, hogy mint ujságiró magának *és erszényének!!!* árt legjobban. Argumentum ad hominem.

107.

Grosschmidt Ó-Budai Kameralis Praefectushoz.

(m. k.) Pozsony, 1835. október 20-án.

Igen tisztelt Praefectus Úr!

Legyen szabad az Ó-Budai kikötő tárgyában néhány felvilágosító szót Tekintetes Úrhoz irányzanom.

A Gőzhajói társaság vállalatának középpontját Ó-Budán akarja megalapítani. Ehez saját föld kell az Ó-Budai Duna azon ágán, melynek torka már-már elrekesztetett; mert saját ingatlan

Digitized by Google

birtok nélkül nem épülhet raktár etc. etc. etc., — ilyes nélkül pedig nem létezhet biztos középpont. De mind ez, bár mi szükséges legyen is, nem a leg és legsürgetőbb: hanem a dolognak a philosophiája 1835-nek October havában abban áll: Eldönteni azon elvet, hogy a társaság végkép maga lábán álljon s szünjön meg valahára másnak adózója lenni. I-ső Ferenczet javítni kell. Ez vagy Bécsben fog eszközöltetni, a társaság tetemes kárával, néhány angol hasznára, vagy Budán az *Egésznek* lehető legnagyobb javára, minthogy ezen első lépés — melynek azonban *most* kell eldöntetni — száz, vagyis inkább minden e tárgyban maga után vonzó lépéseket fog következtetni. A kérdés tehát most csak a körül forog: »Lehet-e I-ső Ferenczet még az idén a hajózásnak — mely November vége felé, de tán még előbb is, szünend meg — bevégzése után, az említett Ó-Budai dunaparton kijavítni?« Mennyire alkalmas ezen part, az megint más kérdés; de Tekintetes urat legfőkép csak az illeti, lehet-e kapni e czélra helyet exorbitans pretensiók nélkül. Mostanság csak e körül forog minden. Ha egyúttal tovább is lehet haladni, nem árt, de csak annyi is elég; egynehány 100 □ ölet ezen esetre illendő kárpótlás után vagy bérért biztosítani.

A fő Herczeg igen pártolja a dolgot, mely azonban magamagát is pártolja mindazok előtt hathatósan, kik combinálhatják: ily kicsinynek látszó magokból mily hasznos gyümölcsök szoktak érni. Ajánlom szivességébe, szorgalmába. Nose és Tasner urakkal tudom egybeköttetésben van Tens úr, s így időt, melynek így is elég szűkiben vagyok, veszteni nem akarván, maradok a Tens Úrnak igaz tisztelője és kész szolgája

Gróf Széchenyi István.

Pozsony October 20-án 1835.

108.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. october 20-ikán.

Barátom, mindenekelőtt Ön most oly szépen ír (szép irással) leveleiben, hogy megszántam Önt, s azért megengedem, sőt

Digitized by Google

kivánom, »ne oly igen szépen és commodabb papiroson írjon, hibák is lehetnek.« Ön annyira el van foglalva, hogy majd igen is elsoványúl, a mit nem akarok. Also leserlich, aber ganz bequem. Ha idegeneknek írunk, akkor lehető legszebben etc., de magunk közt semmi czeremonia és idővesztegetés.

Ide mellékelve küldök Grossschmidt számára egy levelet, melyet ön olvasson, rekeszszen be s küldje helyére. A herczeg már 3 nap előtt igérte, éppen e tárgyban irand neki. Tudja meg, tette-e? S közölje miben a dolog.

Grf Desewffy Aurélnek írtam tegnap a szinház dolga iránt. Közöltesse vele levelemet. S tegyetek valami hathatósan okosat? Mert máskép felzavarom a tenger fenekét.

Más két levelet is csatlok ide. Egyik Beöthy László, másik Aczél Sándoré. Mind a kettőt el kell tenni. Az elsőre külön paquetet kell archivumunkban alapítni, hogy az is rendben legyen, kik nem akarnak többé állni a társasághoz, nehogy utóbb piszkáltassanak. Old Cziráky's letter will be put there too. Aczél Sándor levele arra int, tennénk valamit a *Rósteły* iránt az ujságba; mert bal hiedelemben vannak az emberek. Ha most, hogy dispensálom Önt oly igen szépen írni, erre egy kis időt nyerne, tán tehetné. Csak néhány sorral s Aczélt távolról sem érintvén. A többiek nem írtak még. De hagyján (Wie schreibt man das, nicht hadján, hagyán, hadgyán?) Csak fele fizessen, a többieknek innen még nem irhattam, noha mindég dolgozom, még sem leltem rá időt.

Most jut eszembe, tán nincs grf Desewffy A. Budán. S azért levelét ide csatlom. Ha nincs Budapesten és 24 óra alatt meg nem érkezik — nyissa fel — cselekedjen értelmében és küldje utána. Es kostet nichts als eine neue Adresse und eine Apologie, warum Sie den Brief aufgemacht.

A fekete könyvet ma, mását pedig azon levélnek, melyet a herczegnek írtam a magyar szinház dolgában, tegnapelőtt vettem. Hála az Egeknek nem szükségesek már legalább e tekintetben.

Ma délután hídülés volt. Köztünk maradjon, de úgy hiszem jól fog menni. Akár kivel szólok, mind dicséri Budát és Pest *felét*, melyet senki votum separatumnak nem vesz.

Digitized by Google

Ha valami non putarem nem jő közbe, az expropriatio bizonyos.

Önnek 14., 15. és 17-iki leveleit vettem Brunswick Terézia is itt van. Az öreg asszony dirr durr etc. etc. azt akarnám mind p. . . ülne etc. de mit tegyek írnom neki csak kell.

Igen örülök, hogy Pollack oly lágyan vagy hamissan viseltetett irántam, most jó ürügyöm van őt kerűlni s így Hildnek jut a harminczad. S a szinházat is építse ő, melyet ha Isten segít s Pest vármegye nem ront, 1836-nak tavaszában meg szeretném kezdeni. A Társalkodóbani utolsó czik hibátlan, csak azzal hiányos, hogy nincs a végén, folytatása következik. Ki czensurálta az utolsó Társalkodói czikket?

Pazziazi szinte átfordítá Társalkodói leveleimet. Nem volna-e jó németre nyomtatni? Tán 10 árkus lenne. Ha meglehetősen fizetnék, magam is átnézném egy kicsit.

Mégis jobb lesz, ha ön Aczél Sándor levele szerint a rostélyos tábla [1]) iránt nem teszen semmit a Társalkodóban. Hagyja azt rám; de hogy jól végezhessem, irassa Szekrényesi által a jegyzőkönyvből ***rendesen*** mindazokat ki, mik e részben elejétől határoztattak. Küldje meg e felett Praznovszkytól, mennyi a restantia egész sommája most, a rostélyba volt-e már valaki neve, azaz a törvény valjon applicatióba jött-e valaha már? Azt veszem észre, ilyféle papirosra sokkal szaporábban írhatok én. Ön is, nehogy mint mondom sok dologtól igen elsoványodjék, válasszon olyast, milyenen megint Ön irhat könnyebben, csakhogy 1. olvashatóbb legyen mint Bellenderkeré, 2. ne legyen tán még transparent, mint ez melyen írok.

Az építendő szinházra tegyetek aláírást. Adjatok magatok is. Ez oly tárgy, mely bizonyosan fog erkölcsi dividendet hajtani, ki nem adhat 1000-ket, adjon 100-kat. ki ennyit nem, 50., 20., 5-öket.

God bless you

Széchenyi.

[1]) A Nemzeti Casinoban alkalmazott tábla, a mely rostélylyal volt behúzva, s a mely rostély alá jött azon Casinotagok neve, a kik tagsági díjaikat be nem fizették.

Digitized by Google

109.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. october 20-án.

Barátom, 18-iki levelét ma reggel vettem. Ha herczeg Odeschalchinak egy szép nevelőt találna, irná meg, mert meglehet Ő most nem mén Pestre. Bánom Desewffy A. nincs Budán. Dolgozzon Ön a néki átküldendő levélnek értelmében legjobb tehetsége szerint. Apponyinak tán Tessedik irhatna Desewffy helyett.

Gr. Ráday Gedeon hány részvényt kiván gőzhajókra? Jankovich iránt ma gondoskodtam, mert 20-at rendeltem magamnak. 10-et másoknak engedendőt.

Hunter etc. dolgát végzendem. A czigeli felfedezést, melyet Ön s tán Nose is felségesnek nevez, én éppen nem tartom annak. Fogadom szép időben mentetek oda s pedig mostani szükségeinkre azért nem tartom felségesnek: 1-ször mert egyátaljában ki van téve a víznek, 2-szor mindég nedves és szunyoglak, 3-szor mert több 100,000-et kellene költeni, hogy haszon vehető legyen 6, 7 láb víz lancirozásra nem elég, ahhoz legalább 15 láb kell.

Nékünk bocskorban kell kezdeni. Ha a budai parton, mint a prefectusnak megirám, néhány 100 □ ölet kapunk bérbe, miért többet adhatunk mint hét holdnak legjobb termése — olcsóbb, mint minden egyébb *pro hic et nunc*. Lakást az embereknek Ó-Budán kapunk. Korcsma ott kész s nem kell minden csip .... ladikázni, a szigetet theoriának tartom *most*, nem mondom, hogy ki nem fejlődhetik idővel. S ugyan 1775-iki áradás mért ne lenne az idén? A legrosszabbat kell feltenni. Tanácskozzatok újonnan Nose és Grossschmidttel. Tán csalatkozom; de vén fejemnek a sziget éppen nem akar tetszeni. Szeretem, hogy Grossschmidt örül; mert részvételt mutatok a budai kikötő iránt, mi eddigi saját tettem, munkám, saját gondolatom, gyermekem.

Lechnerrel szóltam. Grossschmidtnek a főherczeg tegnapelőtt Schedius által iratott, úgy Nyékinek a vasasi kőszén miatt, mondja meg ezt Nosenak. Nem tudná-e ez utolsót rávenni ön és Ferdinándiné (!). kit köszöntök. hogy tanulna magyarul. S hát

Digitized by Google

közbevetőleg nem tudná Schedelt rávenni, hogy idomtalan bajuszával hagyna fel. Ich hätte — holt mich der Teufel — nicht für ihn votisirt, wenn ich den fürchterlichen Schnautzbart ahnden hätte können — pedig mily szép ember volt. Kár, nagyon kár.

A fekete könyv megjött. Bravó, a két estve minden héten magyar szinjáték a mostani szinházban. Csak ne legyen zavar belőle, mert így 3 helyünk is van, három felé fogunk tán húzni

Mi a börse átelleni helyet illeti, most kann mich der Bürgerm. etc. W. Pollák. . . . .

Egészen köztünk maradjon, ma valaki azt mondta, a f. her. ki akarna nevezni engemet a szépitő commissió praesesének, ha tudná, nem veszek-e fizetést?

Én így válaszoltam: Időmet s tehetségemet a dunai commissióban is mindig ingyen áldoztam, s csak akkor vettem úti és napi díjat, midőn magam erszényéből kellett volna pótlanom. A dunai tárgy körül nincs nap, hogy valamit ne tegyek, de azért díjat nem veszek, mert se póstát fizetni, se tractálni nem kell. Miután pedig Pest alkalmasint lakhelyem, természet és elveim szerint az foly, hogy mint elnöke a szépitő comiss. díjt nem veszek, ha NB. sehová, Müchenbe, Britanniába, Bécsbe a f. h. által nem küldetendem, diess ganz unter uns. Tréfa volt-e ez vagy sondirozás, nem tudom.

Czirákyt, hol látom, kerülöm s soha nem köszöntöm. Az óta ő keres engem — kezemet szorítja beszédbe kiván eredni. Én hideg maradok, de belsőleg igen nevetek.

Bravó. 10 arany is jobb mint semmi. De ugyan jól végezte-e? God bless you!

Többek közt ha ma meghalna a f. h., nem csiphetnének-e meg számadásainkkal? Ist alles in Ordnung? Kan ich ruhig schlafen?

Széchenyi.

Kérem Pregardt, kit köszöntök, tétetett-e valamit Szekrényesivel, az adandó piquenique, tánczmulatságokra nézve? Én azt kivánnám, bizonyos tabellák készülnének, melyekben fel volna jegyezve minden casinofähig ember. Már most kellene azon dolgozni.

Digitized by Google

110.

gróf Brunszwick Therese kisasszonyhoz.[1])

(m. k.) Pozsony, 1835. október 21-én.

E f. évi October 9-én írt becses sorait néhány nappal vettem ezelőtt. Feltornyosúlt munkáim válaszomat ez óráig hátráltaták.

Nagyságos Grófné! Noha nem szeretem, sőt elveim ellen van, pénzbeli tehetségimet eldiribolni, s így egyeseket pártolásom alá venni nem szoktam, jóllehet honunknak még igazi színe nincs és ekép a festés, csekély itéletem szerint, a napirendtül még felette távol esik, s ámbár legutolsó garasomnak is van bizonyos helye már, hova annak okvetlen folynia kell, — azért Nagysád iránt — őszinte tiszteletem bemutatása végett — mégis kivételt akarok tenni magam alkotta rendszabásimban, s ide mellékelve csatlom a hozzám irányzott aláírási ívét, melyen évenkénti 50 pengő forint hozzájárultam mutatkozik, s pedig az 1836., 7.. és 8. évre.

Vegye Nagysád hódolatom e bebizonyítását nyájas leereszkedéssel, míg Nagysádhoz személyesen leend szerencsém, ki vagyok Nagyságodnak legalázatosb szolgája

Gr. Széchenyi István.

Pozsony, október 21-én 1835.

111.

gróf Apponyi Antalhoz.[2])

(m. k.) Pozsony, 1835. október 22-én.

Mein Hochwerther Freund und Gönner!

Dieses Frühjahr brachte mir ein junger Mahler, Namens Schoefft ein Empfehlungsschreiben von Dir. Ich fühlte mich

[1]) Antal Septemvirnek leánya szül. 1775-ben, a hazai kisdedóvó intézeteknek alapítója, egyike a legnemesebb lelkű magyar hölgyeknek.

[2]) Szül. 1782. szept. 7-én, meghalt 1852. oct. 17-én. 1806-ban az osztrák würtembergi követségnél van, 1814. toskánai követ, val. titk. tan., 1819

Digitized by Google

dadurch beehrt, nahm mich seiner an und leistete ihm alle Dienste, deren ich fähig war. Er ist jetzt in Bukarest -- wohin ich ihm an S. Gika Empfehlungs-Schreiben gab und soll -- wie ich höre — recht gute Geschäfte machen. Indem ich Dir nun danke mir Gelegenheit gegeben zu haben, Dir zu dienen, und einem Landsmann von uns nützlich zu sein; bitte ich dich zugleich: mit mir auch in der Zukunft in jeder Hinsicht ohne Umstände disponiren zu wollen. Mit meiner Bitte bleibe ich aber hier nicht stehen, sondern ich ersuche Dich um einen Gegendienst, der zwar mich auch, aber dennoch das Allgemeine noch näher betrifft.

Seit langer Zeit ist der Wunsch in Ungarn rege »endlich die Grundlage eines ungarischen Theaters zu legen, das sich sodann mit der Zeit von sich selbst entwickeln würde.« Ein stabiles Gebäude wäre die Hauptsache, — zur Erbauung dessen die Gelder schon zusammenzubringen wären. — Bis jetzt fehlte indessen ein passendes Terrain dazu. Doch ist auch in dieser Hinsicht, jede Difficultät gehoben, da vor einigen Tagen S. k. H. der E. Palatin zu diesem Zweck jene Stelle unentgeltlich zu bestimmen geruhten, die gegenüber vom Pester Casino, an den Ufern der Donau ist, wodurch ein schöner Platz gebildet würde, in dessen Mitte wohl mit der Zeit die Auffahrt der eventuel zu erbauenden Brücke zu stehen käme.

Nun soll den kommenden Frühjahr gebaut werden. Baumeister haben wir — man kan sagen — gute. Ein Theater-Bau ist aber eine kitzliche Sache. Es sollte nicht zu gross sein, aber dennoch viele Menschen halten können. Schön warm in Winter; hübsch kühl im Sommer, und besonders sociable; Conditionen, die bei dem Bau eines jeden Theaters in Auge gehalten werden sollten, bei einem ungarischen aber durchaus nicht zu beseitigen sind, wohin man im Anfang wenigstens (denn warum sollten wir uns nicht auch ausbilden können) nicht so sehr der Theater-Stücke wegen, und des Sehens und Hörens halber ginge, als um

---

római követ, 1824 nagybritanniai követ. de Nápolyba–küldetett; 1825 osztrák követ Francziaországban.

Digitized by Google

sich zu begegnen, sich zu sehen, irgendwo zu sein u. s. w. Ein ungarisches Theater sollte also vorzüglich heimisch und confortable sein.

Ich fühlte mich in den Pariser Theatern am Besten; doch bin ich zu lang abwesend von dort — erinnere mich nicht ganz genau, in welchem. Es handelt sich bloss um einen Plan des Inneren, wo die Längen, Breiten, *Separationen* etc. etc. etc. à peu pres angegeben würden. Die Grösse meine ich, des Wiener Kärtnerthor Theaters wäre beiläufig die gewünschte und auch passendste. Ich würde alle unnöthige Pracht zu vermeiden suchen, und Alles, was auf ein Fest deutet, So etwas, was bei »näherer Bekanutschaft« gewinnt, und »weiss nicht warum« immer mehr und mehr fesselt, so ein Gebäude wünschte ich, denn ein solches würde nebst seinem eigentlichen Zweck auch dazu wesentlich beitragen, »den allgemeinen Geschmack in Ungarn zu rectificiren, zu verfeinern.«

Nun erlaube ich mir geradezu auf die Sache zu kommen, und dich zu fragen. »Willst du, vielgeachteter Freund, Dich damit befassen, mir einen derlei Plan eines stehenden Theaters in Paris ausmitteln, und mir baldigst zu übersenden?« Wie gesagt: brauchen wir in dem Plan nur die Hauplinien; — zu grossen Auslagen kann das also nicht führen, sollten die aber auch bedeutend sein und grösser, als wir — von hieraus — vermuten, so werde ich mit vielem Dank Deine Ausgaben ersetzen.

Die Wahl des Theaters, dessen Plan genommen werden sollte, überlasse ich deinem Urtheil. Wiederhole nur, dass er vor allem Andern heimisch und confortable sein sollte, — und setze hinzu, dass es einen geräumigen foyer haben, und die Logen für Privat-Logen berechnet sein müssten (wenigstens jeder Theil), was in Paris und London im Allgemeinen nicht der Gebrauch, aber bei uns schon einmal Sitte, und im Grunde weit angenehmer ist. In unsern Theatern obwaltet aber -- meines Erachtens noch wieder der Fehler, dass man ausser Logen, gesperrten Sitzen, dem Parterre, und dem sogenannten 7-ten Platz, keine weitere Wahl mehr hat, — während in manchen französischen Theatern so viele extra Dinge und vortreffliche Schlupfwinkel sind, die

Digitized by Google

eben so viele Procente grösserer Bequemlichkeit und grösserer Gesellschaftlichkeit bilden.

Unser Grund ist beinahe 22 Klafter breit und beiläufig 30 Klafter lang, wovon die zwei kürzern Seiten und eine lange frey stehen, und nur eine Seite angebaut kommt.

Einen neuen Plan verlange ich aber durchaus nicht; eine Copie eines solches Theaters, das sich bereits durch Praxis als »Angenehm« bewährt hat, ist für uns, die wir uns auch das Locale in Pesth werden halten müssen, weit nützlicher. Die Italiänische Oper, das neu arrangirte Théâtre français z. B. gefallen mir recht gut; ich kenne sie aber nicht hinlänglich. — Andere können noch mehr »Zu sich ziehendes« haben. Deshalb unterwerfe ich mich gerne Deinem Urtheil und Deiner Wahl. Nur bitte ich dich die vielen deliciösen »Schlupfwinkel« nicht zu vergessen, die. wie gesagt, so viel zur Sociabilität beitragen.

Beehre mich bald mit einer Antwort. Ich bin seit kurzer Zeit von Orsova zurück, wo sich alles zu einer grässern Entwicklung gestaltet. Im nächsten Frühjahr haben wir bereits 8 Dampfboote, und das Ganze gehet, man kann sagen »Über die Erwartung«. Nun bleibe ich aber hier, und schliesse meinen langen Brief — um Deine Zeit nicht noch länger in Anspruch zu nehmen — mit der Bitte: mich in das Andenken Deiner liebenswürdigen Frau und Deiner hochgeachteten Familie zurückzurufen, und fortfahren zu wollen, mein Freund und Gönner zu sein

Steph. Széchenyi

Pest. den 22-ten October 1835.

112.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. octóber 23-ikán.

Ide mellékelem B. T.[1]) fvét válaszommal. Olvassa, pecsételje (t. i. a levelet) és búsuljon velem a 150 forintért. Ezt azonban ne

[1]) Gr. Brunszvik Teréz.

Digitized by Google

mutassuk. Csak mégis kicsikart belőlem valamit a vén sárkány, magam is csodálom, már nem élek sokáig.

Ide zárok egy más levelet is. Olvassa. Horváth el akarja adni manuscriptumait. Én nem olvashatom. Fáy és Vörösmarty ismerik, de itéletem szerint nem competens birák. Pazziazi dicséri. Engem pedig Horváth kért, »ajánlanám«, t. i. irásit. Én azt nem tehetem, mert nem ismerem, de a levelet, mely valami könyvárushoz szól. átküldöm Tasner barátomnak. Az itélete szerint ráírja Heckenast vagy Kilián etc. etc. etc. nevét s az vegye meg ha akarja. vagy legalább olvastassa. Honunkban a talent oly csekély. hogy sehol sem kell visszalökni, akár hol mutatkozik is. Telisded teli van egyébiránt minden lap a *legnagyobb* hibákkal, min tudom senki nem fog kételkedni, ha már én is észreveszem. Valakit Horváthnak meg kellene kérni, hogy bizonyos egyezés után nézné át s rendelné el. Ő ezt igen átlátja s Önnel Pesten beszélni fog, hová 14 nap múlva megyen.

24-kén.

Nose levelét s jelentését kaptam. Mondja nincs időm köszönetemet kijelenteni. Pannonia tegnap délután 3 ó. érkezett. Rau is igen dicséri a szigetet. Desto besser.

Ide mellékelem gr. Apponyi György levelét Ich habe so eine Antwort erwartet. Ebből lesz valami, mert fiatal korában is teli jésuita fogásokkal »Őszintén« nékem soha nem tetszett. A levelet el kell tenni.

Ide csatlom továbbá Játékszíni czikkeimet. Mindent meg fog találni, mit e részben tudni szükséges.

Sietve Széchenyi.

Minapi levelemben kértem Önt, küldene egy kis quart és octav írópapirost, most arra kérem, küldjön vagy 8 ív legszebb fóliót is.

Digitized by Google

113.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. oct. 26. [1])

Jegyzék a szinházi játékszíni czikkhez.

A főherczeg hozzám irányzott levelét azért csatlom ide, nehogy az mutattassék akár kinek is, de hogy azzal ön valamint a játékszíni czikkel a censorhoz, akár ki legyen is, személyesen menjen. Ön nevemben kérni fogja a tüsténti czonzurálást. — A herczeg leveléből látszik, hogy a dolog bizonyos, mi pedig a felőlei tudósítást illeti, a herczeg általam praeveniálva van, s jóváhagyta; mert ezen első lépésre most rögtöni a szükség.

1-ső hogy a Grassalk. telkén való épités felfüggesztessék. 2-or. hogy a község némi áldozat tételére idomíttassék. Ha a censor olyast akarna törleni, mi a dolog velejéhez tart, ne bocsássa a czikket sajtó alá; de küldje minél előbb ide vissza. Mit egyébiránt nem remélek.

2-ik lapon 1. meg kell adni Czirákynak kellő titulusát.

3-ik lapon 2. néhány másokat is kellene odaszúrni, Erdélyről is lehetne említést tenni. Erdély Székesfejérvár.

3-ik lapon 3. valami egyformaságot kellene tartani, midőn Pest vármegyéről s magistratusról teszet említést.

detto 4. oda kell írni czímét játékszini munkámnak.

4-ik lapon 5. Megismeri Hagent? E czikknek tudom a vastag megörűlend. Legjobban neheztelhetne ellene Beleznay. de hiszen az most nem társalkodozik.

Legyen azon, hogy a czikk minél előbb jőjjön ki, s ha lehet a Társalkodó egy lapjában *vagy egyszerre.*

Nagy változásokat nem szeretnék, ha Ön tenne benne; de amit szükségesnek gondol tegye hozzá vagy törűlje el.

---

[1]) Széchenyi István ezen érdekes jegyzéket kelet nélkül intézte ugyan Tasnerhoz, de azt bizonyára oct. 26-án írta, minthogy a czikk, maga oct. 24-ről van keltezve, s az a Társalkodó oct. 31-iki 87-ik számában megjelent, a *Jegyzékben* jelzett változtatásokkal, s oct. 30-ki levelében örömmel említi, hogy Tasnernak tetszik szinházi czikke.

Digitized by Google

5. lapon NB. 1832-ben s nem 1833-ban volt írva játékszíni munkácskám. Ez rendben legyen.

detto 5. Nem tudom jól, írjak-e, s nem volna-e jobb az első betűt tenni ki, neve igaz igen alkalmas Döbrentei et Comp. magyar szinházi aberratioit egy kissé ostorozni.

6. lapon 6. E szavakat szóról szóra meg kell tartani; mert a megyei végzés szavai.

8. lapon 7. meg kell e szót *transigálni* tartani. Tudom okát.

114.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. október 28.

Barátom számosbb levelire sok munkáim miatt eddig nem felelhettem.

Köszönöm, hogy ezüstünket bátorosította, a tokokra rá vésette a rávalókat. Az agg serleget Szt. Péteri kezeibe adta s. a. t.

A fekete könyv,[1]) mint érintém, megjött. Pannonia megjött, mult vasárnap ismét el is ment. Pearsonra nagyon ráijesztettem. Palliativumkép talán használni fog. De Anglia pere Rajnával ránk nézve felette bajos.

Bánom mik történnek a magyar szinház körül.

Az aranytoll-levelet Farkasnak irányozom, ezt octob. 17-re. Most pedig octob. 18-ik levelére: lesz állandó híd, állandó casino, állandó szinház etc. így szól ön. Amen. Rajtam nem fog múlni. Sártoryt nem kell a falak etc. iránt sokat nógatni; mert köztünk maradjon, aligha sokáig maradok többé már az említett quártelyban. Oct. 19-ki levelére.

Igen nevettem önnek hosszú Johnson Rasselas-i czikkje iránt. Hm, hm! Csak nem akar maga is megházasodni? Csak oly bolond nem lesz? Házasodni jó (ha el nem kerülheti becsülettel az ember) s felette józan, de csak 44 esztendei kor előtt ne.

[1]) Széchenyi leveleinek legnagyobb részét lemásoltatta, s ezen másolati könyveket nagy fólió ívrétben, egy-kettő kivételével, fekete kemény bőrtáblákba köttette. Ezek közül hozatta el azt, a melyikben a szinház ügyében a nádorhoz írt levele van lemásolva.

Digitized by Google

Ön most 25. hát még 19 esztendeig bátran várhat. Szeresse addig a hazát s ha ez nem elég F . . . . nét punctum.

Ön már, mint mondja, az országgyűlést sem félti többé. Bravó bravissimo! In so einer guten Laune, in solcher Inspiration war old Tasner schon lange nicht O Johnson! O Rasselas!!!

Fényes által csak fényeskedjék, vagy legalább szaporodjék casinónk, úgy Gabrieli is jó nyereség volna. Én itt semmi egyebet nem tettem, mint Keglevich Hanzit (300 frt pengő) irattam alá, most igen osto — de jól viseli magát. Mayerffyt nem kell felejteni. Heinrich nem jött még vissza? Hunniát rázza csak.

A pesti gyűlésre a szinház miatt alig jövök. Non omnia possumus omnes. A 10,000 megtartom s lelkem ismerete nyugodt. Ha Pregardt, Laczkovich is ellenem, victus do manus. A fa historiára el valék készülve.

Semodan, mondják, megint igen rosszúl van. Petrotti mit mível? Helmeczy és Bal. dolgát Teleki rendbe hozta. Én hallgatok felőle. Rau volt nálam, jó ember de azt is lehordtam egy kissé. Auernek én »Von so einem gescheidtem Menschen, der lesen und schreiben kann, hätte ich so eine Geschwätzigkeit nicht vermuthet, mit gemeinen Schiffsleuten: Pfui Teufel etc.« Csaknem sírt, én pedig majd hogy el nem nevettem magam.

Nosénak jelentését is vettem. Még nem tudtam olvasni. Szép de kutya írás. Nosenak tudom előbb lesz bajúsza, mintsem hogy magyarul tanúljon. Das ist die gewöhnlichste Art der Teutschen ohne viel Mühe den Ungarn ein Opfer zu bringen. Schedeltől, ki oly szép ember volt, már előre irtózom. Hála az Egeknek, hogy Czuczor lecsípte a magáét. Egy bajszos pap! Ich sehe jemanden in der Herren-Gasse (in Wien) darüber erblassen.

Octób. 22-ik levelére. Hozasson Inhof által fát, ha van gazdaság benne. Mikor lesz a dieta vége, ki tudja? Helyünk van-e? Bizik ön a casinói házi szolgába? Ha bizik én is bízok. Kedvetlen ezen emberi lét, ha nincs, az is baj. ha van, az se egyébb.

Már ha Nitzky Sándor sem tud mondani bizonyost Libasinszky házáról, akkor *male*. Ezt a galambot is én süssem meg?

Digitized by Google

O indolentia piszkálja. A papiros megjött; mit Vásárhelyi tanu levele iránt tett, helyes.

Octób. 23-iki levelére. A szinházi dolgot tán elejtem. Földváry megint megcsalt. Durvaság és görbeség (Schlauheit) egy személyben igen sok. Egy kővel kevesebb rajtam s annyi ellenséges indulat ellenem, tán ki fogja vinni a dolgot sikeresen, adja Isten. Nem tudom mily benyomást tett önre s teend a közönségre újsági czikkem.[1]) Nincs keserün írva, kiváncsi vagyok tudni sorsát. Záborszky, par principe, ellenezni akar. Kár.

Octób. 24-ike. Igen örülök, ha a kis sziget czélunkra jó volna. Jövő hétfőn lemegyen Vidra Clarkkal a portusban dolgozni. Lechner viszi a dolgot, a Nádor egészen velünk etc. etc. etc. Czir.. val megbékülök; mert sajnálni kell szegényt. Noha magam is haraptam rajta, felette szomorú volt látni a T. artik. 3 conferentiában és 3 ülésben, mily magányosan maradt. Szégyenlem, de már régóta annyit nem nevettem belsőleg s oly jó mulatságom nem volt. Zichy a vörös, Batthyányi a halovány, Keglevich a bácsi, még azok is elpártoltak tőle. Véle senki, mint Orczy a vak, Pongrátz és Jordánsky. Quelle bonne compagnie! Majláth Antal csak hogy össze nem szidta. Ma sírt szegény. Én a kis nemesség sorsát oly őszintén etc. etc. etc. Minden ember nevetett. Pálffy F. sem vigabb szerepet. Ketten maradt a két zászlós. És Czir. mindig bennem látja a diabolus rotae-t. Es ist ein unvergleichlicher Spass.

Bravo, hogy tökéletesen megnyugtat a számadások iránt.

A főherczeg levelét a szinház iránt tegye el; de ugyancsak jól.

Octob. 24-ikén. Mily külseje van azon nevelőnek kit ön Odes.-hoz ajál? Beszélni fogok véle, de most nincs itt. A vasrostély iránt iakat vettem. Jó ha Pregardt ülést tart, csak ne csináljatok valami *különöst*. Ihr seid gute Leute, aber immer in den Wolken, zu viel Poesie. Egészen köztünk. Azt mondta itt valaki. Preg. banquerottot csinál. Nem hiszem; de a világban minden lehető s kivált M.-országban: Praznovszky ne bocsásson semmi pénzt

[1]) Néhány szó a magyar játékszín körül, megjelent a Társalkodó 1835. 87-ik számában oct. 31-én.

Digitized by Google

nagyobb summákban kezeiből. Mindez tán szükségtelen. Senki és kivált P. soha ne tudja meg. Es wäre der Teufel. De előttem mindég több az ügy, a közös ügy, mint az egyes ember, bárki volna is.

Gritti miként viseli magát? Hízik Latz.[1]) és Vigy.?[2]) s hát a vadásztkürti table d'hôtes mikép sikerült? A gyepkönyv?

Öreg Gosztonyin mindég nevetnem kell. Ő oly igen keveset gondolható muzsák közé, höchstens wie ein.... Ám legyen, építsék. Én sem egy garast nem adok hozzá, sem egy perczet nem fáradok körülötte.

Isten áldja, tán holnap adok még valamit hozzá, t. i. ezen levélhez és nem a szinházhoz.

Október 29-én.

Ide csatlom Schuller levelét. Olvassa át, tüstént fogja tudni, miről van szó, s küldje Schuller levelét oly válasszal vissza, mely után tudjam, hogy áll a dolog és mitévő legyek, küldje ezt erga recepisse.

Clark azt mondja consignatiót adott azon dupplicates iránt, melyek Vidrához tartozók *és hozatni kellene Angliából.* Nincsen ez kezeiben? Ha van, küldje ezt is meg, de tartsa mását kezeiben.

Szluha munkáját olvastam, igen-igen köszönöm, hogy átküldé. Mily zavar. Im ez legnagyobb bajunk, hogy annyi elficzamlott ész van köztünk, so eine Affen-Vaterlandsliebe, mely szeretete által legtöbbet ront.

Azt tudtam, szerzője fiatal ember s így sok tetszett benne; de azt mondják 50-en felül. Male. Ez már csak vén bolond, nézete ábrándozás.

God bless you Széchenyi.

Minden, a mi a Dunárúl iratik német nyelven, igen-igen jól fog kelni Németországban, hol a dolog most nagy érdeket szül, s azért 12 frt pengőért korántsem adom a kéziratot.

[1]) Laczkovics.

[2]) Vigyázó.

Digitized by Google

115.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. október 29-én.

Barátom! E levél által Lord Clam Hamiltont és W. Herbertet ajánlom. Az első parliament tagja. Sir R. Peel elvein, a másik irlandi földbirtokos, legyen mennyire lehet hasznukra; de pénzt ne kölcsönözzünk senkinek többé.

Sietve Széchenyi.

E két angolt hg. Esterházy Pál ajánlotta nékem. Midőn ön e levelet kapja, tüsténT elmegyen »as smart as possible« a két angolhoz Mylord, I am quits to your disposition etc. etc. etc.

116.

József fhrczeg nádorhoz.

(m. k.) Pozsony, 1835. október 30-án.

Euer k. k. Hoheit, Durchlauchtigster Erzherzog!

Der Contract des Maschinisten der Vidra, Mr. Clark lauft zu Ende des nächstfolgenden Decembers ab. Da nun die Vidra stets eines Maschinisten bedarf, sich's aber nicht immer trifft, dass derselbe Maschinist sowohl die Dampfmaschine, wie auch die Bagger Vorrichtung zu handhaben versteht; diese Eigenschaft sich aber in dem benannten Mr. Clark vereinigt, so frage ich mich bei Ew. kaiser. Hoheit ganz unterthänigst an, ob ich nicht versuchen sollte, mit dem Herrn Clark einen ferneren Contract abzuschliessen? Ein etwas längerer Contract, etwa auf einige Jahre, würde vielleicht nicht nur jene Schwierigkeit beseitigen, die Mr. Clark vorgibt, »Nicht länger in den k. k. österreichischen Besitzungen bleiben zu wollen,« — aber auch höchstwahrscheinlich die Verminderung der Bezahlung des mehrmals erwähnten Maschinisten herbeiführen.

Ew. k. Hoheit wollen geruhen mir Höchstdero Intentionen

Digitized by Google

über diesem Punkt zu wissen zu machen, der ich mich mit dem Gefühle der allertiefsten Ehrerbietung nenne Ew. k. Hoheit

Gr. St. Széchenyi.

Pressburg, den 30-ten October 1835.

117.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. október 30.

Barátom, ide csatlom Rádely József levelét és válaszomat is. De ezen utolsót nem tudom merre irányozni, Pesten könnyebb lesz kitudni, írja rá és küldje. Barkassi, ki Pestről jött, mint mondják, tegnap fűnek fának beszélte, hogy már bizonyos Széchenyi I. ki fogja építni a börse átelleni szinházat. Ez tán Földváry R. Á. R. Á.! Ha Széchenyi maga akarta volna felépíteni a szinházat, nem kért volna a pesti megyétől felfüggesztést 1836. tavaszáig. Sz. I. mindentűl vissza fogja húzni magát; mert mi sok az sok, de minek előtte ezt teszi, fog ez előtt némieknek szemközt pökni. Ily igen buta kelepczébe ugyan meg nem csipnek.

A pesti gyep iránt már mozdult Seeber etc. etc. Comp.? Piszkálja Heinrichet, Mayerffyt. Ugyan azon pesti jurisdictiók közzé is kellene a Vasvilla. Um all den .... auszuputzen.

Ma reggel Lord Clam Hamilton és W. Herbertnek adtam levelet önhez irányozva. Most praevenialom, hihetőleg e levelet tán előbb fogja ön kapni, mint azon másikat, melyet az angolok visznek. Mind a kettő fiatal; de gazdag ember. Pestre csak azért megy, hogy mondhassa: »ott voltunk«, a gőzössel ismét vissza jönnek s Pesten igy csak egy nap maradnak. Ha önhez tán nem küldenék levelemet, akkor ne keresse fel, ha pedig küldenék, menjen tüstént hozzájok. I am all to your disposition. Mutassa meg nekiek a hid helyét. A szinház helyét etc. etc. Vigye a Szt. Gellért hegyére, tán a muzeumba, akademiába, hadd lássák, hogy köztünk is vannak hazafiak. Szeretnek mindent látni Szt. Péteri, a két nagy redoute-szála etc. Show off old Buda and young Pest to its best advantage.

Octob. 26-iki levelét és a folio papirost vettem. Örülök, ha

Digitized by Google

szinházi czikkem önre jó behatást tett. Annyi munka mindenféle tárgy, censor etc. közt nehéz valami meglehetőst írni, s ha csak 10—20 nap heverhetne. Remélem senkit sem bántand meg és a censor fogait is elkerüli — Isten és Tasner segitségével. Berzevitzy, Kisfaludy etc. mellé tegyen akárkit. Erdélyt, de ez alkalommal Wesselényit hagyjuk ki. A nádor nem igen szereti őt és igy bennem nem mutatna igen gyengéd érzésre őt oly helyen dicsérni, mikor leginkább a főherczeget illeti az a szinházi telek ajándékozása miatt. So was kann nur ein gewisser Takt geben, den man sich zueignen muss.

Többek közt a városiak előtt nem nevelte az tekintetemet, hogy a herczeg oly szaporán kiadta kérésemre az említett telket. Nem vette ön egy kissé észre. Holnap lesz országos hid deputatio ülésünk Szegedi előlülése alatt. Köztünk maradjon. Igen félek. Aczélt tegnap hozta az ördög. Pesten akárki fellovalta, gondolja csak Plathy is az expropriatio ellen — ki a pennát viszi. Mind ez szorossan köztünk. Ellenem igen sok hevesen, mellettem számos, de langyosan. Bizon félek, imádkozzék.

A tegnapi rescriptum nem teszi Hunniát szükségtelenné, 1836-ban világot kell neki látni, s tán lesz időm *felét ki hagyni*, jobban elrendelni, tömöttebbre csinálni, hozzá adni, végezni.

Széchenyi.

118.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. november 1.

Barátom, ha jól emlékszem Helmeczyvel azon egyezésre léptem »Társalkodóba dolgozásom iránt,« két példányát küldené ez utolsónak, ha én tőlem czik is létez benne. Emlékezem továbbá mintha eleinte két példányt is küldött volna, de később — tudja miért — ismét elmaradt. H. ususba tette magát csak egy példányt küldeni. Én ususában nem turbáltam, már a kérdés most az, praescriptio fordul-e e tárgyban elő s már határon tuli-e mostani megjegyzésem, — őszinte mondva Helmeczyt semmiben terhelni nem akarom, és Isten mentsen, hogy én kössek súlyt a

Digitized by Google

Jelenkorra; de igaz. jó volna két példány. az egyik eltenni való, a másik olvasni. Eltenni pedig csak kell az irónak egy példányt, hogy állításinak fonalában maradjon, de vegyük tettlegesen.

Itt casinót állítanak. Egyetlen egy ujságuk sincsen. Én természetesen átengedtem 3 magyar ujságomat. Mit tegyek a játékszini czikkemmel? Azt ne küldjem a casinonak, vagy ha küldöm ki legyek azon hihetőségnek téve, hogy fidibus lesz belőle s. a. t. De a mi több, a hg. megengedte, hogy tegyek valamit a játékszín tárgya körül az ujságba. Mi volna már most illendőbb kérdem, mint az, hogy tüstént mutatnók be az irottnak egy példányát; de ha ezt teszem, a casinónak nem jut belőle semmi, én pedig kiesem a filumból. Ezen egy esetre tehát addig is kérem önt, küldjön ha lehet 3 példányt, egyet számomra, egyet a hg. számára, egyet pedig a casinónak.

Octob. 26-iki levelét vettem, mint érintém remélem, hogy W.[1]) neve a játékszíni czikben nem forduland elő; mert ez megronthatna mindent, mi a sok poezis miatt -- Honny soit qui mal y pense — tán megtörtént.

Ha azonban ben volna már, és nem lehetne rajta segítni, akkor ne tépje haját, mert »Allah Kherim.«

Tegnap hid ülés volt. *Egészen és szorosan* köztünk. Nagy majoritás pro expropriatione, de végkép Plathy annyira összevissza zavarta a dolgot, hogy szinte elbukott. Csak egy hajszálon függ. A hg. mindig mellette, de negative, Cziráky és az egész curia pedig ellene, legnagyobb activitással. Reményemet szinte elvesztém; de nem még lelkemet.

Isten áldja

Széchenyi.

Több nap óta szenvedő vagyok, erkölcsi-testileg. Mindig ez jut eszembe:

Jó hazafinak lenni nehéz, de nem lehetetlen.

November 1-sö 1835. Pozsony.

Novemb. Pest vár. gyülésre szinte bizonyos, hogy nem megyek; mert itt létem még szükségesb.

---

[1]) Wesselényi.

Digitized by Google

Ha mikor önre levelet veszi a Jelenkor már ide küldetett, tüstént két játékszini czikket küldjön ide. Egy velin legyen és nem össze vissza hajtva, a főhg számára, mert a magamét inkább addig a casinóval osztom.

119.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. nov. 2.

Barátom, egészen köztünk a hidban jobban állok megint. Ez éjjel votum separatumot dolgoztam ki, ha elbukik is a tárgy, becsületem nem bukik és a választmány, melyben több jó barátim fél, mert mellettem a nagy pozsonyi község etc. A herczegnek mondtam, elbomolhat a dolog, de bolonddá nem tesz senki, lássa a világ, hogy nem vagyok mindennapi phantasta, ki sokat akar és semmit nem bir. Lássa, hogy tervem józan volt, melyet segítség nélkül ki is viszek, csak ne rontsanak. Vagy keresztül megyen a küldöttségen, vagy scandalum lesz. Jő aztán 3 csata vagy 4 circulus, rendek, mágnások, kormány! No Jézus!!!

Clark néhány nap mulva Vidrával lemén Pestre. Lechner viszi a portusi dolgot, költség reá resolválva van, aus dem Donau-Rechnungsfond. Szeretném, ha Vidra a casinó előtt produkálná magát. Combináljátok ezt majd Lechnerrel. Ha történik, önnek személyesen s nevemben meg kell híni Lederert, még 2 vagy 3 tábornokot, Keglevichet, Lónyait, Nyékit, Mosert s. a. t. minden esetre nyomtatva jelenteni kell.

Holnap irok Bécsbe, hogy az ott levő phaeton angol kocsimat küldenék hajón Pestre önnek czime alatt. Tartsa ezt figyelemben és annak idejében tétesse pesti szinünkbe Libasinszky-háznál.

November 16-iki pesti gyülésre nem mehetek, mert itt hid, magyar nyelv etc. még inkább megkiván, de ha csak győzöm, még ma irok Rádaynak »tenne Motiot.« Önnek küldöm a levelet nyitva, iratná le s dolgozzon szellemében.

Isten tartsa

Széchenyi.

Digitized by Google

Clark meghagyásom következtében önhez fog menni. Ő többet ért portusrúl, hajóépítésrűl s. a. t., mint akárki *mi embereink közül.* Fürkészelje, kutassa ki nézeteit és közölje irásban, ha sürgető, ha nem, később szóval.

120.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. november 3-án.

Barátom, octob. 30, 31-iki levelét vettem. Mit Stankovich kihagyott, azért vigye az ördög; de mi már megszoktuk az ily féle méltatlanságokat s azért sajnálom ugyan elcsorbított czikkemet, de haza oltárán áldozom. Ha jól emlékszem, minden censor törléseink, mióta irok a Társalkodóba, megvannak önnél. Legyen iránta gondja idővel is, mert tán egykor minden kihagyottat is a világ elibe terjeszthetjük.

Örülök, hogy a 11 casinói candidat ki van választva. Nem marad ki egyik is? Irná meg Szekrényesi neveiket. Ez alkalommal a következőt: Matkovichot én nógattam leginkább arra, hogy álljon közibünk, mikor Bel. kiesett. Ezt demonstrátióul tettem, vagy akartam tenni, hogy nem Matkovich ellen kifogásunk, se magnás vagy a nemesi rend ellen, de egyenesen az undok *magaviselet etc.* Kérem, kérem biztosítsa Matkovich kiválasztását. Elviszi majd nénjét, hugát a casinóba, ám vigye, hisz azok ellen kifogásunk nincs. Pique-nique-be csak maga jöhet, jogai szerint, de családját *invitálni* kell. Pour tenir le contre point. Apponyi levelét ide mellékelem. Tétessék el és Szekrényesi mindezeket legjobb rendben tartsa. Mindjárt megvisitálom, mikor Pestre megyek, legelső munkám lesz, és jaj akkor ha etc.! Sugja meg ezt neki.

Mintha minden Szluha bolond vagy szamár volna.

Jól van. Mayerffyt piszkolja szüntelen. Petrottinek ki kell fizetni díját rendesen.

Sietve

Széchenyi.

Pozsony, novemb. 3-kán 1835.

Digitized by Google

121.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. november 4-én.

Barátom, ma esik tudtomra Fay András által, kinek Jankovich irt (s ekkép nem tudom, igaz-e, nem-e a dolog), hogy az utolsó ülésében a szinházi deputatiónak, a városi követek (szeretném tudni, kik ezek?) ilyest declaráltak. Ő herczegsége mint a decoratoria commissio praesese, a magyar theátrum építésére a *városnak* börzéje általellenében levő egy puszta fundust irásban resolvált és azon a város csupán maga költségén magyar theátrumot épiteni eltökélett, melynek épitésében és kormányzásában idegen jurisdictiobeli befolyást nem engedhet. Ezzel tüstént a herczeghez mentem, ki csudálva és indignatióval hallá ezeket. Ugyanis: Ő: Ich habe diesen Fond für das ungr. Theater für den Zweck, aber weder dem Comitat, noch der Stadt, noch irgend einer Partei resolvirt, aber ausschlüsslich für die Sache. Én: Darf ich das weiter sagen, davon Gebrauch machen, mich auf E. k. H. provociren? Ő: Ohne Anstand, ich gebe Ihnen sogar die Copie dessen, was ich in der Hinsicht der Verschönerungs-Commission geschrieben, aus der die Sache klar hervorgeht etc. etc. etc. Azon copiát ide mellékelve küldöm. Ily inpostorságok után igen elérthetni Pestvármegyének lépéseit. Tegyen most mit legjobbnak gondol. Ijessze meg a két városi követet; mert a hg., kinek ideje nem volt haragudni, mert dialogusunk után tüstént Bécsbe indult, igen felingerlett. Rám bizta a dolgok elintézését; de én innen most nem távozhatok. Menne tán Jankovichhoz. Földváryhoz, tán magához etc. etc. etc. Én alkalmasint petitiót irok a vármegyére — mert jó és fontos okoknál fogva nem mehetek a 17-iki közgyülésre és valaki által megkérem a vármegyét petitiomnak elolvasása engedelmét.

A városnak én bizony inkább akasz... fát, mint szinházi fundust kértem volna a hg-től. És majd mást mondok, 10.000 pengőt annyi kajánság és gazság után.

Digitized by Google

Ha minden részek nem tartanak együtt, akkor én vissza vonom magam. A Rom Istennek én még most nem áldozok.

Novemb. 1-sö levelét vettem, melyet Zichy F. hozott.

Mindeneknek hasznát veszem s mindent elrendelek.

Ha Andrássy György ide jönne 4 hétre, bizonyosan kivinnénk a hidat. Istenem! oly közel vagyunk a diadalhoz és félek, igen félek, minden eldül. Sok másban is csudákat lehetne müvelni. Károlyi Gy. tudja az ördög hol van csak, felénk se jö. Wess . . . nem csak magát ölte meg, de közbenjárása is halál.

Mondhatom lelkem beteg, egészségem is rosz e végett.

Nékem nincs időm; de irjon ön A.-nak szivreható levelet, hogy maga magát vádolni fogja egykor, ha nem jö most, lehet jót tenni, néhány hónap után többé nem, lesz aztán idö pihenésre etc. etc. etc.

Ha nem is jö, megtettük kötelességünket.

Széchenyi.

Dessewffy Aurel Pest-Budán van már?

122.

Tasner Antalhoz.

Pozsony. 1836. november 4-kén.

Barátom, sarok szobámban bizonyos hengeren — sárga faládában — oly levél van, melyre 1832-nek kora tavaszában ezt irattam alá sokakkal: »E mai nap penditetett meg a Budapesti álló hidnak tárgya.« (Nem tudom, ezen szavakal-e.) Kérem irassa le minden aláirásokkal s küldje. A hid tárgya itt jól áll most (!), de mindég mindég félek. Ön a dologról hallgasson, fejét csüggessze, és ha éppen kérdik, mondjon ilyest: »Széchenyi már most maga is azt hiszi, nem lesz belöle sok, de becsülete körül aggódván, inkább csak azon ügyekszik megmutatni a világnak, nem benne és számolásaiban a hiba; de Pestnek és Pestet felingerlök vakságában. Man muss die guten Leute einschlafen und glauben machen, der Sieg sei schon der ihre, denn sonst entwickeln sie immer mehr und mehr Kräfte und Intrigue (mint Val.[1]) mondja). Teg-

[1]) Valeró.

Digitized by Google

nap conferentia nálam, 31 vármegye bizonyosan mellette — 5—6 hihető, *de ez szorosan köztünk.* Kivált Károlyi István nyomtatóra kellene hatni tán H.[1]) által — kit egyébiránt nem kell a confidentiába tenni — valamint senkit se, hogy Széchenyi már megadta magát etc.

Ide mellékelve csatlom Clark levelét, ki fel volt szólítva a főhg, de Lechner közbenjárása által, telepedne le nálunk, tenne mozgásba gyárt etc. Én jobbat respublicanus szellemben szinte semmit nem ismerek. Tegye el — annak idejében valamit irok melléje és közlöm.

Ide mellékelve valami mást is küldök, mi Angliából jött... Nézze át, tegye el, annak idejében beszélni fogok a dologról önnek. — Végre Nosenak irom e nehány sort, mit ön adjon neki át.

Vidra ma megyen Budára és ott dolgozni fog. Ha Zrinyi tán tovább heverne Pesten mint hirdetve van, mi meglehet s miről ma irtam Benvenutinak, tán nem volna rosz Zrinyivel megnézni Vidrát mint dolgozik; mert ezt levinni a casinó elibe igen költséges. Ezt conbinálni kell. Benvenuti Nosenak bizonyosan irand. Kecskés geometra viseli Vidra gondját *erkölcsi* tekintetben, tehát azzal kell beszélni e tárgyban, arrúl kell tanácskozni, hogy ne legyen une fête manquée. Az elsőhöz szükséges: *a)* hogy Zrinyi november 8-án ne menjen el, de legalább 12-ikéig maradjon, mi a directortúl függ; *b)* hogy Zrinyi munkában legyen akkor, mert az említett productiónak 8-ik és 12-ik közt kellene történnie; *c)* hogy Zrinyi *valahol* közel Vidrához meg is állhasson... A fête manquée ellen pedig ezen óvásokat ajánlanék, ha t. i. az *a)*, *b)*, *c)* rendben van. 1-ső Ülést tartani ezekkel: Nose, Grossschmidt, Kecskés, Kaspár, Rau (und sein Pilot) és Clarkkal. 2-or. Hirdetni általánosan, de Lederer etc. Keglevich etc. Mezey et Pest és Buda belső és külső tanács, Verschönerungscommision. 3-or. Úgy rendelni, hogy Vidra igazán dolgozzék és ne vesse a sarat et Co. megint a vizbe, de azt tüsténti a szigetünkre rakva s pedig Buda ezen részére, nehogy a netalán nagyobb viz ismét könnyen belé sodorhassa □ ágba, mi nehezebben történik, ha a viznek a súlyt az egész szigeten kell

[1]) Helmeczi.

Digitized by Google

átvinni, hol természetesen sok deponáltatik, mi czélunkra jó. 4-er. Hogy Zrinyinek a kitüzött órában elég gőze legyen. 5-ör. A Vidrai óra és a Zrinyié egy járásúak legyenek, nehogy miután Zrinyi tán $^1/_2$ később indul, Vidra $^1/_2$ előbb kezdi munkáját a dolog érdeke veszítsen, mely abból áll, látni mily kicsi időben tölt meg egy dereglyét. Ez szinte 10—15 minuta alatt történik annak kivitele, mit belé hányt, érdekes látvány ugyan, ha megelőzte az elsőnek szemlélése; de ha azzal kezdődik az exhibitio, felette unalmas, kivált a nagy közönség előtt, melyre csak a szilárdabb benyomások hatnak, itt pedig ez utolsóra van szükség, as our public wants drodging even more than our Danube.

Pannonia semmi esetre nem szolgálhat ezen czélra; mert ennek szorosan kell tartani Tariffát, mely szerint csak egy nap maradhat Pesten.

Novemb. 3-ik levelét vettem Vidra duplicates jegyzékkel. Kérdezze még egyszer Clarkot. Mind az, mi fel van írva, elmulasztlhatlan szükséges-e, ha igen tüstént hozatom. Lisovényin csudálkozom, ilyes szomorit, de el nem puhít. Mit tenni? November 17-iki ülésre nem mehetek: mert egy napi innen távozatom pótolhatlan kár dolgaimra nézve. Földváryval mind ezek után, mindig mértéklettel, mindig engedve? nem lehet. Ő annyira megbicsakolta magát, hogy decenter szinte hátra nem léphet. Egyéb iránt — minek tagadni — felekezete nagy, mely, ha mi győzünk, mind ellenünk. Legjobb volna visszavonni magamat, vagy kivivják maguk s adja Isten vagy saját hatásom nagyobb lesz és akkor tán el fogjuk végezhetni, mi ellen most annyi akadály.

Eddigi tervem csak az, a vármegyére irásbeli nyilatkoztatást küldenem, melynek elolvasásáért Rádayt kérem meg, az ide mellékelt levelemben; melynek copiáját csipje le, mint hogy Varga nincs ide haza, nékem pedig nincs időm. Hallom azon vannak, csak novemb. 18-án vagy később jöjjön a dolog elő.

Legjobb, tudja meg, Ráday Péczelen van-e, ha ott, ránduljon ki hozzá tüstént e levéllel, melyet azonban be kell pecsételni, kérje válaszért és azt küldje. Declaratiom 10. vagy 12-ik novemb. előtt Pesten lesz. Corrigálja, rendelje el, de fővonásit ne változtassa.

Ha R. nem akarna ezekbe elegyedni, akkor Jaj. — de min-

Digitized by Google

denesetre kell gondolkozni, ki tegyen motiot declaratiom elolvasása végett.

A legutolsó napokban transpirálhat az, hogy declaratiot küldöttem, de hogy mi van benne, azt csak Ráday (vagy ki a motiót teszi) és ön tudja. *Senki mást* nem kell a titokba vezetni; mert ha senki nem tudja, mi van benne, so wird das Publicum aus Neugierde mit Ungestüm verlangen zu wissen, was drin ist.

Irja meg tüstént. Pannonia mikor érkezik Pestre.

Széchenyi.

Allah Kherim.

123.

Gróf Ráday Gedeonhoz.[1])

Pozsony, 1835. november 5-én.

Tisztelt Barátom! Sietve és előlegesen arra kérlek, nem vállalnád-e magadra, hogy nov. 17-én tartandó Pest megyei gyűlésen, egy kis értekezésem a szinház dolga körül — mellyet mint a Megyének Táblabírája a Tek. KK. és RR.-hez intézek — nyilvánosst elolvastatnék? Magam nem mehetek, mert itt még több jót tehetek, vagy inkább »több rosszat hátráltathatok.« — Ezen értekezést a dolog sikere végett kivánnám a T. KK. és RRk.-el közleni. Engesztelő hangon irandom — s mindenesetre több nappal a gyülés előtt megküldöm. Hidd el Barátom, alig lehet érdekesb tárgyunk — nemzeti kifejlésünket tekintvén — mint játékszinünk kifejlése. Minden erőket egyeztetni kell! Ha ezen dolognak használni és azt pártolni akarod, kérlek tedd magadat Tasner

[1]) Szül. 1806. jun. 23-án. Pest megyének országgyülési követe 1839-ben és 1842-ben is, s az ellenzéki párt egyik jeles szónoka. 1840. Nógrádmegye főispánja, s 1850 után a magyar nemzeti szinház főintendánsa. Egyik legszebb hazafi tette, hogy nagybecsű könyvtárát a pesti ref. főgymnasiumnak ajándékozá; s a Dunán inneni ref. egyházkerület főintendánsa volt. Megh. 1873. jul. 14-én. Benső baráti viszonyát jelezik levelei, melyeket Rádayhoz irt, s a Pest vármegyei gyüléseken kivált Földváry alispán ellenében intézve megbizásait is végezte Széchenyinek.

Digitized by Google

Antallal tüsténti egybekötésbe. Ő mindenről tudósítni fog, mit most előhozni nincs időm.

Declarátiómat egyenesen a Vármegyéhez küldenem nincs bizodalmam. Félre teszik vagy akkor olvassák, mikor senki nincs jelen. Úgy is azt hallom, a szinház dolgát nem 17-én, de később veszik fel. — Te vagy az Barátom, ki többekkel szólhatsz; — a dolog veleje az, mit a »Társalkodó« által közlöttem. Olvassad figyelemmel. Hozzá még azt adhatom, hogy a Nádor nem a városnak engedte át az említett telket, de a czélnak, a dolognak, a magyar játékszínnek!!

Declaratiómat nyitva küldöm hozzád — s melléje levelet, melly által megkérlek: »Esedeznél a KK. és RR. előtt, minthogy magam nem mehettem Declaratióm kihallgatása végett.« Ha erről többeket informálsz, kik aztán pártolnak, úgy hiszem, nem fogja megtagadhatni Földváry. Csakhogy az első napon kellene mindannak történnie. Declaratiómat azonban nagy titokban kellene tartani, mert máskép nemcsak minden érdekét és hatását veszti el, conbinált ellenfegyvereket is okoz.

Kérésem tehát az, vedd magadra e hazai ügyet, s többek közt pótoljad személyemet is ki, Declaratióm elolvastatása által, s szerencséltess néhány sorral minél előbb. — Isten véled

Pozsony, nov. 5-ikén 1835.

Széchenyi István.

124.

Tasner Antalhoz.

Pozsony. 1835. november 7-én.

Barátom mi az: ung. deutsch und deutsch ungarisches Taschen-Wörterbuch mit Aufnahme aller neuen ung. Wörter bei Georg Kilian senior von A. F. Richter, kérem mondja meg.

Tegnap vettem önnek datum nélküli levelét, melyben a szinház dolgát egész világba állítja elibém. Male pessime! Ha igy áll, akkor én nem tehetek semmit. Csudákat nem müvelhetek. A nov. pesti ülésre szinte bizonyos, hogy nem megyek, mert most itt rám nagyobb a szükség.

Digitized by Google

A főherczeg, kár hogy nem adta előbb ki a bőrze átelleni telket. Ezt ön mondja! De miért nem adta ki elébb? Mert én nem kértem. És miért nem kértem, mert bona fide biztam az 1834-iki határozatban. C'est l'énigme! Az eventualis szó miért van a főhg. nyilatkoztatásában! Mert *annak idejében* én éppen azon szóval éltem, s miért éltem azzal? Mert csinyán kellett bánni etc. etc. etc. s nem vagyok oly bolond mint sok más, a kapuval együtt esni a házba.

Hogy combinatióim jók voltak, mutatja az effectus, és ha az 1834-iki határozat áll s kajánul el nem döntetik, minden rendben.

Ön azt mondja, hogy A-túl Z-ig a polgárság ellenem tör Lischovényi is csal etc. etc. etc. Mi legjobb politka ezen körülmények közt? Ha nem egy napot tekintünk és egy tárgyat csak? Nem egyéb, hanem férfias declarátiót adni s ha az nem függeszti fel, legalább tavaszig hagyni a dolgot, hadd menjen, mint mehet.

Földváry és Kolb része velünk tartani soha nem fog, ha tehát meggyőzzük, semmit sem teszünk, mint paralisáljuk, semmit sem nyerünk. Egyébiránt az ellenfél activus és pénzt ád, ti pedig activusok vagytok, de zsugoriak. Mindent én s csak én tegyek. Nékem az áldozat könnyü, néktek lehetetlen. Miért nem kezdtetek aláírást az egészre, t. i. ha minden részek egybe tartanak s mind a két telekre jő épület. Építsék fel ám legyen. Én egy garast sem adok hozzá. A hg. adta telken épüljön casinó. Ha mind ellenem, az igen jó, mert egyesülési kapocs. Vörösmarty, Bajza etc. etc. etc. miért nem állnak elő 50, 100, 200 pengő forinttal egyik egyik, mindjárt nagyobb pondusa volna a dolognak. 20—30 ezer forint az *egyesülésre most* nagy pondus volna. Adjanak az orsz. nagyai Batthyany etc etc. etc., mindég ezt hallom, und der Hunger ist nur gross im Reden, mit Wörtern, aber klein in Handeln. 10.000 frt. 6-ik 7-ik része jövedelmemnek, s bizonyosan nem könnyen adom. némieket meg kell magamtól tagadni.

Die anderen sollen es auch so machen. Nicht auf andere sehen und andere denken. Gehet voraus, aber selber voraus gehen.

Itt tüstént kell subscriptiót nyitni, igy szól Gosztonyi et Co., de maga nem ád egy garast is hozzá. Itt most nyugoti havasok

Digitized by Google

mellett. O die armen E . . ln! Sie sind nicht geschaffen, um etwas zu combiniren.

Hogy a dolog szivemen fekszik, azt Ön gondolhatja; de most jobb a dolgot nem violentálni.

Ha indulatom után cselekszem, Földvárynak *ha kiáll* — bizonyosan ón golyó a hasában — de ez elősegitené a dolgot . . .? Csak induljanak saját lábaikon, majd majd fogják érezni — fájdalom — hogy rám e tárgy körül nagy szükségök lett volna.

Társalkodói czikkemet is megbántónak, sértőnek, feleslegesnek tartja *még Lissovinyi* is, irja meg: was kann man den thun? Das ist ja ein Beweis, dass die Leidenschaften dermassen aufgeregt sind, so blind und gehässig urtheilen, das man *jetzt* vergebens sich dem Strom entgegen stemmen würde. Alles das muss sich legen, damit *ich* wirken könne. Ein anderer könnte es. Ráday. Prónay, Podmaniczky etc. etc.

Itt kik beszélnek a tárgyrúl. indignálva vannak. De itt annyi a munka, divergentia s más körülötti és egymás elleni indulat, hogy e *tárgyat itt most sikeresen megpenditni* szinte a lehetetlenségek sorába tartozik. Én Pesten nem tudnék most sokat tenni.

Nimmt euch also zusammen, ne gyengüljetek el, bizzatok magatokban etc. etc. etc.

Ide mellékelve küldöm Csáky József levelét. Es gehet denn doch. Sok leveleink csak mégis használtak egy kissé.

God bless you my dear old fellow.

Széchenyi.

Pozsony, november 7-ikén 1835.

Igen kiváncsi vagyok tudni, Rádayval mit végezett?

125.

Alsó Fejér-Vármegye rendeihez.

(m. k.) Pozsony, 1835. november 9-én.

Tekintetes Karok és Rendek.

Tisztelt Hazámfiai!

Múlt évi sz. Jakab hava 5-én irott és T. Farkas Sándor és Horváth Ferencz által kezeimhez szolgált meleg soraik, mellyek-

Digitized by Google

kel az által küldött aranytollat kisérték, ellentállhatlan, de gyönyörteli hatalommal intenek: Felhagyni a társaság szokott hideg szabályaival s köszönetemet édes jutalmukért tüstént minden tekervény nélkül, de lelkem legbelsőbbjéből im itt egyenesen kijelentenem. Boldog én, még éltemben arathatni honosim illy rendkivüli megtisztelését, mellynél nagyobb és tisztább öröm nem lehet; de még boldogabb haza, hol az örök valónak elvei — millyenek régibb Nemzetek tapasztalásin indúlt csekély irományimban is fordulnak elő — olly nyilt, olly fogékony keblekre találnak! Ha nem vártam általányos gyülöletet s üldözést, midőn katona-pályámrúl lelépvén, sorsom szabadabban szólni s tenni hazánkért engedett — el valék rá legalább készülve. De nem! s Hunnia maga magán legszebb diadalmat nyert, mert honosim jobb része újoncz tehetségimet felejté, sokszori botlásimat számba nem vevé, s csak lelkem tisztasága után itélt; egyedüli érdemem után, melly azonban ki fogja mindig állni — milly félreismeréseknek legyen is martaléka sokszor a legderekabb — az élet s halál minden próbáit. Mit öntudattal, önérzéssel merek mondani, — midőn másrészrűl koránsem vagyok olly gyenge: hinni, mintha próbairásim, mellyek jobbadán más boldogabb nemzetek hiányos utánzásai, csak tökéletlen vitatások — aranytollra volnának érdemesek. O nem; s ha azt kellene gondolnom s hinnem, hogy e jutalom engemet Széchenyi Istvánt illet, legnagyobb szomorúságba esném, mert érdemtúli nagyságra emeltetni nem szerencse, hanem kín, s nem kevésbé kinos, mások előtt ragadni el azt, mi inkább őket illeti. De szeretett Hazámfiai írásimban, sokszor tán saját lelkük sugtát lelék, s azt, mi önkeblük s szivükben lakott, mit azonban könyvbe iktatni s könyv által tudatni, nem vala idejük, módjuk, midőn saját tán függetlenebb helyzetem illyest tenni engedett.

S kétségen kivül igy van! Nem rólam, de inkább sokaknak közvéleményéről van itt szó! Mikép lehetne is máskép, hogy az, mit elég hiányosan s féloldalúlag adtam elő, s mi olly kimondhatatlan bajok közt született, sokakban mégis olly gerjedelemnek lehetett volna oka. »Értettük egymást, s a hazafiság legédesb sympathiája köztünk minden titkot feloldott, s tisztán állott mi

Digitized by Google

előttünk az, mi másoknak — kik a honszeretet nyelvét nem értik — örök sötétségben maradand.« Itt van alapja megismerkedésünknek, itt kapcsa rokonkeblű vonzódásinknak. S ne keressünk egyebet, mert bármilly hiányosak, felszinesek vagy csorbák legyenek is kitételink, érteni fogjuk egymást mindaddig, mig honszeretet s fejedelmünk iránti hűség egyiránt lelkesít. Több ékesszólás és elhatározott értelem van ezen nemes, emberhez illő érzetekben; — mint a szónak vagy betűnek kikerülhetlen sok hiányiban, bármilly szabadságban létezzenek is; s hát ha még órárúl órára önkény által is korlátoltathatnak, midőn az elsőknek nyelvét semmi nem vághatja ketté, mint a halál!

S igy mig emberileg szólva, teljesen érzem a földi örömök legnagyobbikát »Honosim jobb s nemesb részének kegyeit s rokon érzelmit birnom«, Honunk jövendője is vajmi szép szinekben mutatkozik lelkem előtt. Mert melly Nemzet a Valónak szövétnekét el nem taposta, az Igazságnak gyáván hátat nem fordít, gyengeségeinek felfedezőit, támadóit nem üldözi; de bátran tekint a maga-megismerés keserű tükrébe, nagylelküleg elismeri önhibáit, s nemes szellemtűl lelkesítve hathatós javulásnak indul, — annak sírja ásva még nincs, s ujjászületését még gáncsolhatja, nehezítheti ugyan vak buzgalom, hitszegés s kajánság kétségbeesésig, de emberi erő azt hátráltatni többé nem bírja. S ha nem erősítne azon egy gondolat, minden lelki tehetségimen szünet nélkül átható ezen hiedelem, melly szerint tisztán látom *Magyar közös Honunk* egykori nagyobb diszét, nemzethez illőbb állását, földi létemnek egy percze sem volna édes, de csak tűrhető sem. Ám, de nem kecsegtető reményben csak, hanem vallási szentségben lebeg előttem Honunk szebb jövendője. S e hitemben semmi el nem gyöngíthet, s bátran várom bé Nemzetünk utóbbi sorsát mert annak elvégre csak szerencsésbnek kell lennie. »Ha saját hibáink által minmagunk nem döfjük a megsemmisitő vasat keblünkbe.«

E tengely körül forog szeretett hazafiak, »*Létünk s enyészetünk.*«

A magyarnak semmi időben sem volt nagyobb vagy legalább »károsb« ellensége mint önmaga. S ezen boldogtalan ön-

Digitized by Google

gyilkolási szellem, melly évrajzink minden lapjait dísztelenîti, sehol egyebütt, mint nemzetünk tengerhiúságában s korlátot nem ismerő kevélységében vette eredetét. Mindenki mindenben első s vezető vágyott lenni, igaz szó sérté, hízelgés könnyen bilincselé; — mibül mind azon határtalan rossz háramlott szegény hazánkra szünetlen, mit a megbántott hiúság, bosszút szomjazó agyarkodás s rokon vér utáni esengésnek poklai az emberi nem lealacsonyitására, megsemmisitésére csak forralhatnak.

Vegyük például a multat, s tanuljuk meg elvégre az »Önmegtagadást« a polgári erények e legnagyobbikát; s hazánk boldogabb sorsa biztos. Mert önmegtagadás türödelmet szül, nagyobb tulajdonoknak irigyül utat nem zár, s örömit a közjóban, közszerencsében, s nem személyt-érintő dicséretben s jutalomban leli. S mi legfőbb, »pánczélul« szolgál a nemzetiség mind azon megtámadásai ellen, millyeket a Világ nemzet-nélküli selejtesei, minden időben s szünet nélkül koholtak az emberiség lelkesb része ellen.

Erdély szomorú állapotban van; s minden oldalrúl feltornyosult fölötte a ború. De tiszta lélek, tiszta szándék és türödelem — az önmegtagadásnak e szülöttjei — ki fogják határai közt is vívni a *Szent Igazság* jogait; s ellenségei megalázva ismét s ismét például szolgálandnak a világnak, hogy önkénnyel párosult erő békózhat ugyan, de nemzeteket csak lelki erő — bölcseség t. i. és igazság — hódíthat. Ki fog válni a valódi belső érdem a bitorlottúl — s szeretem hinni, majd majd véget szakaszt a nemzetiség angyala mind azon keserűknek, miket vakság, indulat és kajánság vetett Erdély s Ausztria közzé, és hogy nincs távol azon hajnal-támadat, midőn mind a nemzet, mind a fejedelem jogai a nagy világ elibe állítva, tagadhatlanul bebizonyítandják legjobb fejedelmünk tiszta szándékát, a ***Magyarnak*** pedig szerencsében, balsorsban, kedvelve bár vagy üldözve is tántoríthatlan hűségét.

Önmegtagadás, drága hazafiak, és minden kisérteteken győzni tudó türelem, im ezek menthetnek meg, s csak ezek. S fogadom, nem lesz legcsekélyebb részem bennük utolsó leheletemig. Erdélynek s Magyarországnak érdekei ugyanazok, s így ki őszintén s üggyel szolgálja az egyiket, a másiknak is hű embere,

Digitized by Google

ne felejtsük ezt, s bizzunk a valóban, az Igazságban, s mindenek fölött tiszta szándékunk s férfias állhatatosságunkban; csekély, de háladattal teli személyem pedig ezentúl is kegyes s barátságos indulattal ítéltessék Alsó Fejér-Vármegye nemes rendei, kedves atyámfiai által, — ki a hódolatnak s rokonvérnek legvalódibb érzetével vagyok tisztelt Hazámfiainak, Alsó Fejér-Vármegye nem. rendeinek legháladatosb szolgája, leghűbb rokona

Széchenyi István.

Pozsony, november 9-én 1835.

126.

Grosschmidt óbudai kamarális praefectushoz.

(m. k.) Pozsony, 1835. nov. 10.

Tisztelt Praefectus Úr!

Jóllehet a Tens Úrnak a Hon előmenetele körül ismert buzgósága minden szót szükségtelenné tesz, mellyet az Ó-Budai kikötő iránt mondhatnék, még sem tartom e nehány sor közlését feleslegesnek, s ha csak azért volna is, hogy Tens Úrnak eddigi szivességéért személyem- és valódi szolgálatáért a gőzhajói vállalat iránt őszinte köszönetemet kijelentsem.

Ő Herczegsége Lechner urra bízta az említett kikötőnek ideigleni elrendelését és az iránti költségeket a Duna-tisztító fundusból assignálta.

Kérésem tehát Lechner urat pénzért és jó szavakért lehetőleg elősegiteni; valamint a gőzhajó vállalatot is, melly még csak felette gyenge és praecarius lábon áll, és így kár volna azt a sziget etc. átengedéséért nagyon is terhelni.

Mind ezeket Tens Úrnak bölcs itéletére bízván, becses idejét mással csorbítni nem kivánom, s maradok legőszintébb tisztelettel Tens Praefectus urhoz. Pozsony, nov. 10. 1835. Igaz szolgája

Gr. Sz. Istv.

Digitized by Google

127.

Gróf Ráday Gedeonhoz.

(m. k.) Pozsony, 1835. november 10-ikén.

Igen tisztelt Barátom! — Sokan azt hirdetik: »hogy én csak azért avatkozom a magyar játékszín tárgyába, mert ezt ekkép könnyebben megakaszthatom.« Én tehát egészen visszavonulok e tárgytúl. Declaratio helyett im e Jelentést küldöm. Kérlek tisztelt Barátom, tartsad foglalatját titokban, ne olvastasd küldöttségi gyülésben, de légy annyi türödelemmel »bevárni azon időpontot, midőn a Rendek vagy jobban mondva az Elnökség a szinházi dologrúl kezdend tanácskozni; — akkor s ez a dolog formája. — felkelsz, a praesidiumnak benyujtod Jelentésemet és kéred a Rendeket, »engednék elolvasását annak mit szóval mondani — egyéb dolgaim miatt — szerencsém nem lehete.« Földváryra tán lehetne hatni, hogy a játékszini dolgot ne hagyná akkorra, mikor már eloszlottak a Rendek.

Barátom, Becsületemet kezeid közzé állítom. Jelentésemet Tasner nyitva adandja néked át; olvassad, s aztán nyomjad pecsétemet rá, mellyet Tasnernek megküldék.

Látni fogod belőle, hogy csatát vívni én többé nem akarok. 1834-nek határozatától, mellyben bona fide bíztam — eltávoztak. Volt ülés ugyan, én is meg valék híva, de nem hittem, hogy őszkor más határozatot tegyen a vármegye a szinház dolga iránt — s illyest velem, ki az 1834-iki határozatnak eszközlője voltam, ne is közöljön.

1834-nek gyülésében jobb, vagy más telket ugyan nem igértem s előre azzal nem pajkoskodtam, de dolgoztam emberségesen. Jobb telek van is 1836-nak tavasza előtt, s tán nálam nélkül nem volna. Én tehát tisztán állok a hon ügyében, az Isten előtt, mit a Pesti Rendekrűl mondani nem lehet és kell nevezni.

A Jelenkor, és nem tudom ki engedelmével, s kinek meghagyásábúl már kürtöli, hogy én a főherczegi telekre 10,000 pengő

Digitized by Google

forintot ajánlottam,[1]) s több másokkal 30,000-nél többet. A versfutásnak ugyan nagy barátja vagyok, de egy oly igen esztelen és ostoba versengésben, mint a magyar theatrum közti versenyfutás volna, részesülni ugyan nem fogok, s nemcsak egy garast sem adok, ily eldiribolt és szenvedélyes erőlködésekre, de szót sem akarok hallani felőle.

Egészségem változó, kedvem csügged, s naprúl-napra jobban látom, mily meghasonlási átok nyomja hazánkat.

Barátom, ne vedd rossz néven, ha soraimmal untatlak, s gondold, hogy midőn Becsületemrűl a szó, benned legtöbb a bizodalmam.

Széchenyi István s. k.

128.

Pest vármegye rendeihez.

Pozsony, 1835. nov. 10.

Tekintetes Karok és Rendek!

Az 1834-iki augusztusi közgyűlésen azt méltóztattak határozni, hogy a »Magyar Szinháznak építése 1836-nak tavaszáig függesztessék fel; és e határozatot legfőkép csekély személyem indítványára kegyeskedtek a Tekintetes Karok és Rendek hozni. Kötelességem ennélfogva a Tekintetes Karokat és Rendeket hivatalosan tudósítani, hogy Ő cs. k. főherczegsége fenséges nádorunk, e folyó évi október 15-én e következő sorokat volt kegyes velem közleni, 1274-ik szám alatt:

»A grófnak e folyó hónap 13-án hozzám intézett irására, tekintetbe vévén az e tárgyban előrebocsátott értekezéseket is, ezennel kinyilatkoztatni kivántam, miképen semmi további nehézség az iránt fenn nem forog, hogy egy Pesten építendő eventualis Magyar Szinházra, a Duna partján készülő Ullmann-ház előtt és a kereskedői épületnek átellenében fekvő helyen, oly kiterjedésű telek szakasztassék ki minden fizetés nélkül, a mennyi

[1] A Jelenkor 1835. 89. számában nov. 7-én 705-ik lapon közli a hirt »a nemes gróf maga 10,000 pengőt ajánlott«.

Digitized by Google

az e tárgyban teendő előkészületek szerint az említett szinház építésére szükségesnek fog találtatni. Miről egyszersmind a királyi szépítési biztosság is tudósíttatik. Költ Pozsonyban October 15-én 1835. József nádor s. k.«

Köteles vagyok továbbá jelenteni, hogy miután értésemre esett némelyiknek abbeli aggodalma, mintha Ő cs. k. fönsége az említett telket kirekesztőleg Pest városa által építendő magyar szinházra akarná szánni és mintha a felhozott nyilatkoztatásban előforduló »eventualis« kitétel alatt némileg a dolog halasztása lappangna; rögtön Ő cs. kir. főherczegségének színe elibe léptem, s mélyen tisztelt személye nem csak minden már-már bennem is támadó aggodalmat szétoszlatni méltóztatott, de meg is engedte a tekintetes Karokkal és Rendekkel a következőket közleni: »Ő cs. k. főherczegsége a kimondott czélnak elérésére egyességet s együttmunkálást tart mindenekelőtt szükségesnek, s azért az említett telket sem a városnak, sem a vármegyének, sem egy felekezetnek, hanem a dolognak — t. i. a magyar szinház építésére szenteli; az »eventualis« szót pedig azon értelemben kivánja értetni. hogy a magyar szinháznak építése egyenesen s csupán czélirányos előkészületektől s elégséges pénztől függ, — mi ha rendben van, örömmel látandja az állandó magyar szinháznak, habár e pillanatbani felépítését is.«

És így, midőn kötelességemben híven eljárni iparkodtam, a tekintetes Karok és Rendek kegyébe ajánlott mély tisztelettel maradok a tekintetes Karok és Rendeknek

Pozsony, november 10-én 1835.

legkissebb de leghübb szolgájok
Széchenyi István.

129.

Döbrentei Gáborhoz.

Pozsony, 1835. Nov. 10.

Kedves barátom!

E levelet két testvér M. Turnbull viszi. Igen tudós két angol és több nyelveket is szól. Passusa rendesen át van nézve a

Digitized by Google

m. kancelláriánál. Kérem legyen önnek egy kis figyelme reájuk, — s kedveltesse meg vélük mennyire lehet Hunniát. Pestről ismét Gráczba szándékoznak.

God bless you my dear Sir. Széchenyi.

130.

Farkas Sándorhoz.

(m. k.) Pozsony, 1835. november 11-én.

Igen tisztelt hazámfia!

Különös szerencsémnek tartom az ide mellékelt választ.[1] mivel saját kezemmel nem adhatom át — legalább derék fia által küldhetni meg.

Terjessze Ön azt Alsó-Fehér vármegye Tekintetes Rendei elibe, kiket üdvözlök; iránt ami rokonkeblűségéért pedig, melyet őszintén viszonzok, vegye hálám.

Horváth Ferenczet magyar érzéssel köszöntöm, s maradok mélyen tisztelt barátomnak kész szolgája, hű barátja

Széchenyi István.

Pozsony, 1835. november 11-én.

131.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. november 12-én.

Barátom, e levelet hg. Odeschalchi viszi, legyen gondja iránta. Nov. 9-ik levelét vettem. Örvendek, hogy nézeteink coincidálnak. Igen, igen, nem kell erőltetni. Örülök casinónk gyarapodásán. Csak Matkovich ne maradjon ki. Ügyeljen erre. El kell készítni a körülményeket. Richter szótárát, nem azért tudakoltam, mint ha félteném a mienket, hanem azon reményben, hogy az is jó, vagy tán jobb mint a mienk (mi nem volna nehéz, mert

[1]) A Széchenyi által itt említett válasz az, a melyet a nádor 1835-ik évi október 15-én adott Széchenyinek az építendő magyar szinháznak ajándékozott telek tárgyában, s melyet Széchenyi Pest vármegye rendeivel 1835. novembor 10-én közölt. Lásd a 128-ik levelet.

Digitized by Google

későbbi), mert nem az akadémia sikere fekszik lelkemen; de a honi előmenet. A Jelenkor idő előtti kikürtölése ellen írni fogok, de megvárom a novemb. 17-iki ülést. Irjon erről mindent meg. Remélem e pillanatban egy levelem jelentésemmel önnek már megvan.

Clarkot nem volt jó bevezetni. Még nem vagyunk arra érettek, e szerint minden Engine Worker is közibünk való, das war theoretisch. Asztalomhoz soha nem hívnám, faluhelyen tán igen.

Ma koronaőrválasztás volt. A rendek engemet akartak. Minek előtte olvastatik a királyi leirás, felszólamlik »Kövér« és engem nevez. Nagy zaj és éljen. Fölkelek én, jól beszélek: Köszönöm s nagyon örülök, kivált mert soha hivatal után nemcsak nem csúsztam, másztam; de ez alkalommal is felhivom az itt és itt nem levőket, tettem-é egy lépést, csak egy szót? Szóljon ki mer? Hagyjanak fel véle, esedezem. Mindig védem a hon jussait, a nemzet igazait; de viszont a fejdelmét is, ha kell, véremmel. A koronaőri candidatio a fejedelemé, azért hadd olvassa az itélőmester nyugalomban etc. etc. etc. Vivát! S később kiválasztják Szilassyt. Ha én nem szólok, nagy csata, nagy vita. Ich erscheine im passablen Licht. A főherczeg mindjárt elhivat, igen-igen köszöni, nagyon leköteleztem. Cziráky ki, mint mondják, mindenütt terjeszté »Was der Republicaner, t. i. én, um einen Tittel intriguirt« etc. (pedig egy szót sem vesztettem, de senkivel sem szóltam), utánam szaladt a szálában, mert érzém, hogy vadász, végre megcsipett, és igen nevetséges contorsiókkal könyükkel etc. Cz. kezemet szoritá s valamit mormolt, én hideg és ünnepélyes. Igen meg vagyok mai napommal elégedve, valóban meglehetősen beszéltem. Felséges haza etc. etc. Soha hivatalok, megkülönböztetések, jutalmak után nem csúsztam, másztam etc. habe ich mit Energie gesagt.

Tán most a hiddal könnyebben mén, adná Isten. Holnap az elhatározó ülése a kiküldöttségnek.

God bless you. Senkinek ne árulja el gyengeségemet, hogy magamat oly igen nagyon dicsérem. De Isten tudja, az ügy van szemem előtt. Széchenyi.

Digitized by Google

Ma délután conferentia volt a rendeknél *Beöthy csödíté egybe.* Alkalmasint az lőn a végzés, hogy minden követ irna stafetaliter haza, hatalmaznák meg 200,000 pengő forintra, a herczeg szentelte telekre építendő magyar szinházra. Nagy Pál csaknem elrontá, 1.000,000 akart kicsikarni. 200,000 a szinházra, 800,000 a magyar nyelv terjesztésére. Eine Propagand. Erziehung von Schulmeister nach Bell et Lancaster!!! O wie tief gedacht, wie alle Umstände gut erwogen, wie praktisch.

A hidamat is csaknem eldönté már, s még sok bajt okoz. W. vadász. Igazi maskara, oly nagy szakálya van! Das Comoedispielen, sich auf eine Scene stellen, das kann er einmal nicht lassen. Szapáry Tóniból lesz még ember. Igen dicséré orsovai munkáinkat. Minden társalkodói czikkeimet olvasta et il sait les apprécier.

Dessewffy Aurélt igen barátságosan köszöntöm. Kérem irja meg seine Ansichten (mert ő igen talpra esetten fogja fel) über den Lauf der Sitzung vom 17-ten und die Lage der Dinge.

Ne vegye rosz néven, hogy nem irok, alig hogy lélekzetet wan idő venni.

132.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. november 13-án.

Barátom, kérem függesztesse ezt a casinoba ki:

Gróf Széchenyi István
részvényesnek ajánlja
Fauschmied Eduardot,
Szepes vármegye követét.

Ez aulicus ember, mert elő akar menni, de igen jóindulatú, nékem igen jó emberem. Ha bizonyosan ki nem választják, ne is jöjjön sorsolás alá; mert én igen nagyon compromittáltatnék.

Sapienti pauca **Széchenyi.**

Digitized by Google

133.

Gróf Revitzky Adámhoz.

(m. k.) Pozsony, 1835. November 14-én.

Kegyelmes Úr, nékem különösen tisztelt kegyes Uram!

Négy esztendei nem csekély fáradozásim után — melyekben a mennyei Gondviselés megáldott — annyira birtam a Buda s Pest közt építendő állóhíd ügyét, hogy csak egy kicsi kell még a tárgynak oly befejezésére, mely szerint törvény készülhessen, — s ennek következésében híd is épülhessen.

Kegyelmes Uram, nem sine cura után sóvárgok és szomjazok, de férfiasan szeretném bevégezni, mit nem lágy koponyájúlag kezdettem. — Ne tagadja meg tőlem, mélyen tisztelt uram, segédkezét, pártolását.

Tegnap végezte be az eziránti Országos Küldöttség munkálódását. Egy hét alatt felveszik a Rendek, rögtön utánuk pedig a főtábla. A dolog meglehetősen áll, kivált az alsó táblán, — de Kegyelmes Uramnak erkölcsi pondusa azt biztosíthatná.

Az Ország elhatározta — t. i. ez már mind a két táblán végzésbe ment, hogy Buda s Pest közt állóhíd legyen, azon mindenki fizessen, a híd a szerződési idő után az Ország tulajdonává váljon — s hogy a két város nem csak igazságos, de illő kárpótlást nyerjen. Minekutána azonban Pest városának egy része — mely innen bizonyos emberek által ingereltetett fel — nem kívánja tulajdonát az Országnak, bár mily kárpótlással is átengedni; igen sokan — kik azt akarják, hogy a hídból ne legyen semmi — abban gáncsoskodnak, hogy a hídépítésnek nem lehet helye Pestnek e fractiója miatt, — jóllehet egész Buda és Pestnek józanabb része — mely igen is látja azon hasznot, mely egy állóhídból a két városra háramlanék — édes örömöst átengedi illő kárpótlásért hídját a Nemzetnek, mely conditiót, sine qua non tesz hogy a nemesi Rend csak az Országnak s nem a városnak lehet adózója.

A Főherczeg igen pártolja a dolgot, — s valóban piruln kellene nemzetünknek, ha a 19-ik században meg nem vetné alap-

Digitized by Google

ját azon elvnek — s most kivált, midőn oly könnyen lehetne — mely nélkül minden nagyobb vállalatba csak kezdeni sem lehet.

Kérésem az: vesse, Kegyelmes Úr erkölcsi súlyát a mérő serpenyőbe, hogy itt a dolog minél előbb, mind a két táblánál sikeresen menjen keresztül. Ennek végeztével személyesen fogok Kegyelmes Úr szine elé lépni — mert most egy pillanatig se akarok innen távozni — s akkor szerencsém lesz — minthogy négy esztendeig fáradok e tárgyban, s így körülte némileg jártas vagyok — Kegyelmes Úrral legalázatosban mind azt közleni, mit kellene a kormány részéről tenni. »Oly törvénynek alkotására, mely mind a Fejedelem, mind honnak hasznára és díszére szolgálna okvetlen, minthogy annak hozása után nemcsak Buda és Pest között állhatna fel díszes híd, de minden nagyobb vállalatra — mint például Pestnek Szolnokkal és Szegeddel vizcsatorna általi összeköttetése stb. — el volna készítve az út.

Kegyelmes Uram, bizzék becsületemben s belátásomban; bizony nem bánja meg, ha ügyemben pártol, — s engem mindezek felett, mint igaz tisztelőjét a háladatnak újabb lánczaival kötelezend le.

Becses idejét csorbítni nem kivánom, s ekkép legőszintébb tisztelettel üdvözlöm Excellentiádat s maradok Kegyelmes Úrnak legkisebb de leghűbb szolgája

Gr. Széchenyi István.

Pozsony, november 14-én 1835.

134.

Hertelendy Ignáczhoz.

(m. k.) Pozsony, 1835. november 15-én.

Méltóságos Főispáni Helytartó Úr!

Kegyes Uram!

Ez évi Július 22-én hozzám intézett legbecsesb sorait mély háládattal vettem. S valóban nem tudom, mi által érdemlém Ns. Torontál vármegye Rendeinek ennyi kegyelmét: mert csekély tetteim nagy sikert eddigelé semmiben sem szültek és egész

Digitized by Google

érdemem — ha van — kirekesztőleg tiszta szándékomban s forró szomjamban létez »Hol csak lehet előmozdítni Honunk javát, Honunk díszét.« De nemes Torontál v.-megyének Rendei — tudván, mily nehézségek közt lehet sokszor szolgálni a közjót — inkább állhatatosságra kivántak buzdítni fáradozásaimban. S valóban vajmi jól esett hazafiui kegyelmük lelkemnek; mert mi gyújtana új erőt a sokszor lankadónak keblébe hathatósban, mint Honosinak megbecsülése, szeretete? Bizonnyára semmi! S pedig ki mondhatja, hogy az életnek tömérdek viszályai közt soha el nem gyengűlt? Senki e földön! Igen érzem tehát teljes becsét szives megtisztelésüknek: de azt nem annyira mint jutalmat tekintem, melyet nem érdemlettem, mint inkább serkentésül veszem: Bevégezni iparkodom mindazt, mit Honunk javára kezdék, s miben bizonyosan czélt érni is fogok s még többekben, ha nemes Torontál vármegyének Rendei, valamint Hazánknak többi törvényhatóságai nézetimet bölcseségükkel irányzani, s őszinte szolgálatimat elfogadni s pártolni méltóztatnak. E nélkül azonban, érzem mindazon terveim, melyek — öntudattal mondhatom — nem egészen gyáva lélekben s ábrándozó koponyában vették eredetüket, csak mindannyi kínos álmok maradandnak, s csekély személyem használatlan s felejtve, ismét elmerűl az emberiség titkaiba.

Méltóztassék Nagyságos Administrator Úr e sorokat Ns. Torontál vmegyének mélyen tisztelt Rendjeivel közölni, kiket őszintén üdvözlök s kiket kész leszek szolgálni kicsinyben, nagyban, éltemben s enyésztem óráján; — de ők se vonják tőlem el, esedezem, pártolásikat, védkezeiket. Nagyságos Administrator Úrnak további kegyeibe ajánlott legvalódibb tisztelettel maradok Méltóságod legkisebb szolgája

Gr. Széchenyi István

Pozsony, 1835. november 15-én.

Digitized by Google

135.

Tasnner Antalhoz.

Pozsony, 1835. novemb. 15-ikén.

Barátom, ide mellékelve küldök 200 pengőt, gazdálkodjon, mert máskép megbukunk.

Tegnap elvégeztük a híd deputatió dolgát. Aczél s Sluha vadakat beszélt etc., de meglehetősen eldűlt a dolog. 5., 6. nap után felvesszük Mixtában az országos küldöttség jelentését s. a. t. s reményeim nevekednek. Ez köztünk még Cz.[1]) et. Co. jól meg fog vívni, lépésről lépésre védelmezi a sárvárt.

Széchenyi

Az álló hídra igen jól szolgál az, hogy már a hajóhídat itt is kivették. Az okosabb rész igen igen nevet azon szabadságon, mely rabbá teszi az embert, vagy úszásra kényszerít.

Barátom; az illendőség azt hozza magával, hogy a casinókönyv 41-ik lapján etc. felírt casinó részesek, levél által még ez évben szólíttassanak fel »Megmaradnak-e vagy sem?« Ezt azonban csinján kell eszközölni és azért én cselekszem. Többek vannak kikhez azonban nem akarok írni és így azon leveleknek tüstént Pesten (ön által) kell készűlniök, és Pregardt által az egész társaság nevében alá iratniok. 1-ör Meg kell köszönni az eddigi részvétet. 2-or A casinó jó álladalmát dicsérni. 3-or Egészen szabadra hagyni az aláírást, vagy kiléptet, de észrevétetni, mily nagyon örűlne az egész társaság, ha ily taggal gazdagodna etc. etc. vagy inkább tovább is büszkélkedhetne. Das wäre à peu près, der Styl des Briefes, mit Variationen NB. die dem Character des Individuums angepasst werden müssen, das gewisse *presse cole* setzen à la Bánffy taugt in Briefen nichts. Es kann oft mit Vortheil verwendet werden, wenn man wie eine Bombe auf einen herein stürtzt, und ihn so zu sagen par surprise anfällt.

Ezek volnának azok, kikhez ön és Pregardtnak kellene írni:

---

[1]) Cziráky.

Digitized by Google

Christen Kristof. Lacsnyi Miklós.
Dessewffy József gr. Nagy Benedek.
Farkas Imre. Széchenyi János.
John Lajos.

A többieket mind magamra vállalom. Kiváncsi vagyok a pesti ülésről hallani egyet és mást.

Godd bless you Széchenyi.

Mit művel Semodan? S hát Mayerffy és a gyep? Heinrich megjött? Mikép mén a casinói munka? Hány függ megint candidátióra? Van-e pénz Prasznowszkinál?

Én egy garast sem adok a szinházra; mert versenyre két magyar színház között adni igen nagy otrombaság volna.

Die 10,000 fl. C. M. betrachte ich wie eine neues Ersparniss.

136.

Cs. kir. udvari haditanácshoz.

(m. k.) Pozsony, 1835. november 16-án.

Hochlöblicher k. k. Hofkriegsrath!

Hier beigebogen nehme ich mir die Freiheit, Einen Hochlöblichen Hofkriegsrath den Situations-Plan von Drenkova und der Umgebung aus der Ursache mitzutheilen, damit ich meine gehorsamste Bitte kürzer und deutlicher vortragen könne.

Um die Fahrt auf der Donau zu beschleunigen, müssten die Dampfboote, anstatt Moldova, regelmässig bis Drenkova gehen. Auf diesem so eben benannten Punkt stehet aber durchaus kein Haus. Da nun die Überladung auf kleinere Schiffe und alles was damit verbunden ist, hier zu geschehen hätte, — so wird die Errichtung mehrerer Magazine etc. ein unausweichliches Bedürfniss. Ich bin diesem zu Folge bei dem löbl. Wallachisch Illyrischen Gränz-Regiment bereits seit längerer Zeit eingekommen, einen tauglichen Platz an der besagte Stelle — auf meinen Namen — gegen Bezahlung und allen Unterthans-Pflichten überlassen zu wollen, und bekomme vor einigen Tagen den Bericht des Dir.

Digitized by Google

Ing. Herrn von Vásárhelyi, in welchem er mir meldet, dass mir vom Hochlöbl. Hofkriegsrathe 1800 Klafter auf den mit X. durchaus nicht, sondern der mit Y. bezeichnete zur Landung der Schiffe etc. tauglich sei.

Indem ich nun, — ein geeignetes Terrain nicht für mich gebeten habe, – meinen Namen aber nur deshalb hergab, weil Gründe dieser Art leichter an Einzelne als an Communitäten überlassen werden, und überdiess die Entwicklung der Dampfschiffahrt – der die Protection einer Allerhöchsten Regierung in jeder Gelegenheit auf das Feierlichste verheissen wird, jenen Ufern gewiss keinen Schaden zufügen wird, an den sie bis jetzt, leider, keinen solchen Vorschub fand, als sie zu hoffen berechtiget war; so bitte Einen Hochlöbl. Hofkriegsrath ganz unterthänigst bei dem löbl. k. k. Wall.-Illyr. Regiment verursachen zu wollen, dass gegen billige Bedingnisse ein nicht nur illusorisch, aber praktisch guter Ort für die angeführten Zwecke bei Y. et Z, je ehestens auf meinen Namen überlassen werden möge.

Eine geneigte Antwort gewärtigend, nenne ich mich mit der allertiefsten Ehrfurcht Eines Hochlöbl. Hofkriegsrathes unterthänigster Diener. Gr. St. Széchenyi.

Pressburg, den 16-ten Nov. 1835.

137.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. nov. 17.

Barátom még nem vagyok megnyugtatva. Ön egyik levelemet megkapá-e a jelentéssel s pedig az elsőt november 11-ikén a másikat 13-ikán bocsátottam útnak. Most aligha nincs eldöntve a dolog. Igen kiváncsi vagyok tudni kifejtését.

Küldene legelső biztos alkalommal egy ezüst angol sótartót kis kalánnal. Hg. Grasalkovichné szeretné mintául. Legjobb volna valami privát alkalommal, de jól bepakolva valami skatulába.

Széchenyi.

Ugyan nem írtam-e Kis Antalnak a casinó dolgában mondja?

Digitized by Google

138.

Bencsik Györgyhöz.[1])

(m. k.) Pozsony, 1835. november 17-én.

Tek. Táblabíró Úr, igen tistelt Uram!

Noha nincs szerencsém Tekintetes Uram közelebbrül ismerni, remélleni akarom, »Nem fogja rosz néven venni, ha e sorokkal becses idején netalán csorbát ütnék.« — S ezt annál biztosban hiszem, mert nem magam ügyében, de a pesti casinó Társaság meghagyása után járulok Tekintetes Úr elébe.

Ugyanis e Társaság a mult esztendő végével lepergett aláírás szerint a Tekintetes Urat, mint tagját volt szerencsés tisztelni. — E szerződés azonban megszünt, s ez évnek kezdetével 1840-ig bezárólag ismét új aláírás nyittatott. Az évenkinti díj 50 pengő forint, valamint azelőtt vala; a többi feltételek szinte az előbbinek s már már jóval több mint 400 taggal diszeskedik ismét az Egyetem.

Kérésünk s személyes kérésem tehát az: »Méltóztatnék Tekintetes Úr az említett 6 esztendőre is szives hozzájárultával pártolni s biztosítni közügyünket, mely jó lábon áll ugyan; de erős gyökereket egészen nem vert még, s nem is fog biztos lábra jutni soha, ha legalább még egy darabig nem védik azt minden ezelőtti és mostani tagjai is.

Szerencséltessen Tekintetes Úr néhány sorral, s higyje, hogy igazi tisztelője vagyok s mindig maradni fogok kész szolgája is Széchenyi István.

Pozsony, 1835. novemb. 17-én.

---

[1]) Nagyszombatban született 1790. megh. 1840-ben. Mint huszártiszt Mária Luiza főherczegnőt, I. Napoleon franczia császár nejét, Párisba kisérte.

Digitized by Google

139.

Gróf Festetics Imréhez.[1])

(m. k.) Pozsony, 1835. nov. 17.

Igen tisztelt Uram Bátyám és szeretett Barátom!

Noha hivatalosan van csak szerencsém e néhány sort Hozzád intéznem drága Bátyám, mégis jobbadán szívem sugallását követem, ha magamat e levél által kegyes emlékedbe hozom vissza.

A Pesti Casinónak aláírása lepergett s Nagy gyűlésünkben többeknek közűlünk kötelességül tétetett, ezt minden tagokkal közleni. Tisztelt személyed rám jutott, s ennélfogva tisztem teljesítését nem halaszthatom továbbra.

Az egész Társaság üdvözöl s őszinte köszönetét általam jelenteti, hogy igaz hazafisággal méltóztatál ezen intézetet előmozdítni, melynek jóllehet — közös fájdalminkra alig vetted legkisebb — közvetett vagy közvetlen hasznát is. A volt aláírás azonban új aláírás által pótoltatott ki, s már már jóval több mint 400 Tagot számlál Társaságunk tsmét. Az esztendei díj ugyanaz, mely volt. t. i. 50 pengő forint; a feltételek szinte az előbbeniek, s az aláírás 6 esztendőre kötelez — 1835-tül kezdve 1840-ig bezárólag; kamatozó tőkéje az intézetnek 20,000 pengő forintot felűl halad, butorai, ezüstje stb. 10,000 pengőnél többet érnek — úgy, hogy azt nemcsak létező de virágzó állapotúnak nevezhetni, s csak egy kis részvét, egy kis állhatatosság kell még annak teljes meggyökereztetésére, minden időkrei megállapítására.

E soroknak vezér-oka tehát az: Tőled tisztelt Barátom tudakolni »Nevedet ezúttal kihagyatni kivánod-e, vagy pedig utóbb is kívánsz ezen Intézetben résztvenni?« Ha elhatározásod az első, legyél meggyőződve: mindenki természetesnél természetesbnek találandja; mert minek költeni szünetlen olyasért, mi

[1]) Cs. kir. kamarás. az 1807-iki országgyűlésen határszéli országos választmány tagja, Széchenyi István anyjának testvére; szül. 1763., meghalt 1847 április 1-én.

Digitized by Google

közvetlen hasznot nem hajt; — ha pedig »Tovább hozzájárulást« akarol, akkor hidd el: Társaságunk ünnepet ül, s pedig nem azon néhány forint végett, melyet egy részvényes után nyer, hanem azon kimondhatlan öröm miatt »Oly Hazafit, oly hasznos polgárját a honnak, mint te vagy, tovább is — szorosb értelemben — magáénak nevezhetni.«

Becsülj meg nehány sorral minél előbb, s légy bizonyos, hogy valódibb tisztelőd mint én, sehol sincs. Bár többször lehetne hozzád szerencsém, de ez csak a jövő nyáron lehet. Isten hozzád, tisztelt Uram Bátyám, kedves Barátom.

Pozsony, nov. 17-én 1835. Gr. Széchenyi István.

140.

Komárom város tanácsához.

(m. k.) Pozsony, 1835. november 17-én.

Tekintetes Tanács! Gőzhajói vállalatunkat az időnek negédjei s makranczai valóban erős próbára teszik. Majd víz nincs, majd pedig a jég igen sok.

Ilyesek ellen azonban nem állíthatni egyebet, mint kettőztetett állhatatosságot s férfias akaratot, mely végkép mindenen győz.

Éppen most esett értésemre, hogy Pannonia a Komáromi kikötőbe sietett, ott keresni menedéket; ha úgy van s tovább kellene ott maradnia, kérem a T. Tanácsot: e hajót pártolása és védje alá venni. Mint minden újnak, úgy gőzhajóinknak is vannak számos ellenségei; de soha nem féltem a »jót« Magyarország szinte legmagyarabb városában, azért még sem akarám elmulasztani, Pannóniát, valamint általjánosan az egész Gőzhajói vállalatot kegyeibe ajánlani, mert így egyúttal csekély személyemmel is tehetek ennyit — ki mindig igaz tisztelettel viseltettem Komárom város Tanácsa és polgárai iránt, mindig igyekezék magamat náluk bémutatni, s addig is míg az nékem — tenger foglalatosságim közt — engedtetik, őszinte magyar érzéssel nevezem magamat a Tettes Tanácsnak etc.

Pozsony, nov. 17-én 1835. Gr. Széchenyi István.

Digitized by Google

141.

Vásárhelyi Pálhoz.

(m. k.) Pozsony, 1835. november 19.

Hier beigebogen sende ich Ihnen die Copie des Schreibens Sr. k. k. Hoheit ddt. 17. November 1835, das ich soeben bekam.

Ich füge nur das hinzu, dass ich viele Ursache habe zu glauben, dass eine Allerhöchste Regierung wahrscheinlich schon das nächste Jahr die volkommene, wenn auch nicht Vollendung — wenigstens Brauchbarmachung der Strasse von Drenkova bis Orsova bezwecken möchte; wesshalb Sie nebst der Relation über das was bereits geschah, auch das auszuarbeiten hätten »was zur Erreichung des soeben Besagten nothwendig wäre.«

Genehmigen Sie die Versicherung meiner ausgezeichneten Hochachtung, womit ich mich nenne

Ihr bereitwilligster Diener
Graf Stephan Széchenyi

Pressburg den 19. November 1835.

142.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. novemb. 20-kán.

Barátom, ismeri elveimet »Másét semmiben sem bitorlani. de magamét se hagyni csorbítani.« Ezen elv szerint cselekszem. mint k. biztos. Így akarok cselekedni másban is. Már igen sok casinótagnak irtam, franco erga recepisse — többeket meg is nyertem ujonnan társaságunknak. Az irás etc. ingyen legyen; de a póstapénz, mily csekély is, a casinó által fizetendő. Majd beadok egy kis számadást, rámegy 5 pengő forintra legalább is. Ön is úgy tegyen. Mit egyenesen a casinónak teszünk, fizesse a casinó. Ide mellékelve zárok egy levelet Bencsik György számára (Abony) franco és recepisse mellett póstával kell küldeni. Amade T. gr. levelét is van szerencsém ide csatlani. Wer hätte das gedacht! Nagy az Isten!

Digitized by Google

Irja meg kik ezek, Eördögh Aloiz 42. lap, Gömöry András 43. lap, Gyurkovich Ödön 43. lap, Haller Ferencz és Imre grófok ibidem, Horváth János (Disznosi) ibid.. Horváth Vilmos ib., Jakabfalvi Dániel, Nagy Ignácz et István lap 44., Németh György et József ibid., Palásthy Ágost, Péchy Eman gr. ibid. Szász Mátyás lap 45., Szilassy György ib., Szirmay Ant. ib.. Szulinyi János, Tahy Károly, Tajnay János, Urbán József.

Ha tudom, mily czímmel írjak hozzájuk, — hová, mindegyiknek saját markommal írok, mert ha Amade Th.-ra tudott hatni lelkem, tán a most említettekben is lesz nehány. Egyúttal küldje meg az 1833-ik casinó, könyvet.

Nulla dies sine linea.

A pesti mostani szinházban hogy sikerül a budai magyar társaság? A casinó hangászat mikép van? Andrássy György azt hallom igen pezderkedett a T. articulus ellen. Itt nagyon nevetik s becse kicsi. Irjon felőle nyiltan. Mily benyomást teszen önre? Igaz, hogy a híd ellen dolgozik? Itt mindenütt azt hirdetik.

Tegnap vettem november 15 és 16-ik levelét. Meg vagyok nyugodva, hogy jelentésem elérkezett.

Sietve Széchenyi.

143.

Gróf Haller Imréhez.

(m. k.) Pozsony, 1835. november 20-án.

Méltóságos Gróf, tisztelt Hazámfia!

A Pesti Nemzeti Casinó-Társaságtul megbizott van szerencsém e sorokkal Nagyságod elibe járúlni s jelenteni, hogy múlt évvel vége lőn azon aláírásnak, melyben Nagyságod is részesűlt, — de tüstént ez évben új szerződés nyittatott, 1840-ig bezárólag tartandó — s így kereken 6 esztendőre — 50 pengő forint esztendei díjjal s szinte az előbbi feltételekkel.

Száma a társasági tagoknak már 400-at is túl halad; kamatoló tőkéje több mint 20,000 pengő forint, butorai, ezüstje stb. legalább is 10,000-et érő; úgy hogy az intézetet jó s virágzó állapotban létezőnek nevezni bátran lehet, — s csak egy kis szi-

Digitized by Google

ves s állhatatos hozzájárulat kell még annak tökéletes biztosítására, s minden időkre meggyökereztetésére.

Ezeket felvilágosítván, tisztem az, Méltóságodat hivatalosan kérdezni, kívánata mi: ezentúl a casinói Tagok sorából kihagyattatni, vagy tovább is számláltatni részesei közé?

Nagyságod eddigelé oly kevés hasznát vette ez Intézetnek, s fájdalmunkra tán ezentúl is oly keveset veendi, hogy abbúli kilépte ellen igazságos kifogása senkinek nem lehet. Hanem, hogy az egész Társaságot igazi örömre, engem pedig különös háladásra gerjeszt, ha benne tovább is részt venni sziveskedik, azt bátran állíthatom.

Várom parancsát s azt pontosan teljesítendem, magamat pedig addig is úri barátságába ajánlom. Nagyságod őszinte szolgája Grf. Széchenyi István.

Pozsony, 1835. november 20-án.

144.

Báró Kemény Domokoshoz.[1])

(m. k.) Pozsony, 1835. november 21-én.

Nagyságos Báró!

Nagyságod a Pesti Nemzeti Casinoban részt venni méltóztatott azon aláírás által, mely 1834-nek végével szünt meg. Midőn azonban ez év kezdetével új aláírás nyittatott 1840-ig bezárólag tartandó, szinte 50 pengő forint esztendei díjjal s az előbbi feltételekkel, s már-már jóval több mint 400 tagú ismét a társaság; ez utolsótúl megbízva, hivatalosan kérem Nagyságodat: »Utóbb is barátságos részvételével szerencséltetni azt.«

Kamatoló tőkéje több mint 20,000 pengő forintja van az intézetnek, bútorai, ezüstje stb. 10,000-et felülmuló; úgy hogy egy kis barátságos hozzájárulat és állhatatosság által, nem sokára mostani virágzó állapotjából legbiztosb lábra tétetendik át, s fenmaradása örök.

---

[1]) Született 1806. Maros-Vasárhelyt, meghalt Puszta-Karácsonyon 1885. okt. 12-én, az erdélyi ev. ref. egyházkerület főgondnoka.

Digitized by Google

Parancsát várom Nagyságodnak, s addig is, mig soraival szerencséltet, maradok Nagyságodnak hű szolgája

Gróf Széchenyi István.

Pozsony, 1835. november 21-én.

145.

Kolosváry Miklóshoz.

(m. k.) Pozsony, 1835. nov. 22-én.

Tek. Táblabiró Úr, Tisztelt barátom!

Brittaniárúl értekező munkáját, [1]) mellyel megbecsülni méltóztatott, igazi háladattal vettem. Minden, mi azon boldog hazának körülményeit és kifejtését tárgyazza, felette kedves előttem; de megvallom, személyem iránt mutatott figyelme és barátsága nem vala csekélyebb öröm forrása. Ugyanis Brittania mibenlétének minden részletéről vannak némi kis tapasztalásim, midőn viszont annyi szívességet s barátságot nem tapasztalok mindennap, mint mennyivel Tekintetes Úr minden időkben szerencséltetni méltóztatott. Vegye azért őszinte köszönetem mind könyvéért, mind szivességéért, mellyel az kisérte, nyájas indulattal, s

[1]) Kolozsváry Miklós szül. 1779-ben, meghalt 1844-ik évi augusztus 26-án Szil-Sárkányban Soprony megyében; több megyének táblabirája volt. Hogy az irodalom terén is munkálkodott, mutatja a jelen levél tartalma. Mi volt azon munkájának czíme, melyet Széchenyinek megküldött, azt kikutatnom nem sikerült, minthogy Kolozsváry Miklós neve alatt sem a múzeumi, sem az egyetemi könyvtárban nyomtatvány elő nem fordúl. A »Nagy-Britannia polgári alkotmányának rövid előadása« czímű, 1835-ben anonym megjelent mű lesz minden valószinűség szerint az, a melyet Kolozsváry Miklós irt és Széchenyinek megküldött. Van ugyan a múzeum kéziratárában ugyanezen Kolozsváry Miklóstól még egy kézirat 1225. 4. Hung. a következő czímmel: »Mikép lehetne a Rómaiak s Angolok biráskodását Honunkba létesítteni« stb. Irta Kolozsváry Miklós több T. N. vármegyéknek Táblabirája. 1839-ik Esztendőbe. Ez valószinűleg meg is jelent nyomtatásban, minthogy Altmeyer Antal könyvcensor engedélye a kinyomatásra 1839. nov. 5. a kéziratra reá van vezetve. Ezen mű azonban nem lehet az, a mit 1835. Széchenyinek küldött, minthogy négy évvel később iratott.

Digitized by Google

tartsa meg emlékezetében s jó akaratjában tovább is igaz s kész szolgáját Gróf Széchenyi István.

Pozsony, 1835. november 22-én.

146.

Gr. Mikes Jánoshoz.[1])

(m. k.) Pozsony, 1835. november 22-én.

Méltóságos Gróf, tisztelt Hazámfia!

A Pesti Nemzeti Casino szerencsés volt Nagyságodat tagjának nevezhetni. Azon aláírás azonban, melyben Nagyságod is részesült, múlt évvel bevégződött, ennélfogva hivatalosan vagyok bátor Nagyságodat felszólítni: »Ki akarja-e hagyatni ezentúl Úri nevét az említett casino névsorából, vagy pedig utóbb is akarja azt aláírásával díszesíteni?«

Az új aláírás ez év elejétől veszi kezdetét s 1840-nek bezárólag végeig tart s így kereken 6 esztendőre. Az évenkinti díj, valamint az előtt vala, 50 pengő forint, szintolyanok a feltételek is.

Nagyságod, fájdalmunkra, a Casinonak alig vette hasznát, felállításában azonban mégis tetemes részt vőn. — Az intézet most tűrhető állapotban van, mert már-már ismét jóval több mint 400 tagot számlál keblében, 20,000 pengő forint meggazdálkodott tőkéje van; bútorai, ezüstje stb. felér legalább 10,000 pengőt. — úgy hogy nincs oly szüksége részvényesekre, mint inkább kötelességének érzi háladatát azok iránt kimutatni, kik, mint Nagyságod — alkotói részt vettek benne. Üdvözlöm is ez okból Nagyságodat az egész Társaság nevében s meghagyásából, s őszinte köszönetét im itt, mint megbizottja, örömmel jelentem ki.

Várom Nagyságod válaszát, s legyen bizonyos »Senki balra magyarázni nem fogja, ha ezentúl részt venni Intézetünkben nem akar — valamint másrészről, ha ismét közébünk áll, az egész társaságot szerencséltetni, személyemet pedig különös hálával lekötelezni fogja.

---

[1]) 1848 előtt a kolozsvári szinház, conservatorium, a művészeti egyletek elnöke, pártfogója, s 1848-ban a kolozsvári nemzetőrség főparancsnoka.

Digitized by Google

Vegye Nagyságod legmélyebb tiszteletem bebizonyítását szokott nyájassággal, ki vagyok Nagyságod legőszintébb szolgája

Gróf Széchenyi István.

Pozsony, 1835. november 22-én.

147.

Szegedy Károlyhoz.[1])

(m. k.) Pozsony, 1835. november 23-án.

Igen tisztelt Barátom!

Tudom, sokszor nem vagy velem egy vélekedésen; de azért mégis reméllem, engedékeny indulattal birálsz, — s e reményt bennem az táplálja, hogy én viszont Téged becsüllek s tisztellek saját nézetid mellett, melyeket tiszta kebelből hiszek fakadóknak, — valamint személyes szándékim is egyedül honunk javát szomjazzák.

Ezeket előre bocsátván jelentem alázatosan, hogy a pesti Nemzeti Casinó aláírása, melyben Te is résztvenni szíveskedtél, a mult évben megszűnt: de ismét új aláírás nyittatott 6 esztendőre — t. i. ez évtől kezdve 1840-ig bezárólag — szinte 50 pengő forint esztendei díjjal, s az előbbi feltételek mellett. Legelsőbb is — mert erre meg vagyok bízva az egész Társaságtul — őszintén köszönöm mindnyájunk nevében, hogy ez intézetet, noha legkisebb hasznát sem vetted, pártolni méltóztatál, s aztán kérni vagyok bátor, folytatnád kegyességedet, s állnál ismét a most érintett 6 esztendőre közibünk társul. Négyszáz tagnál jóval többet számlál az Egyetem. Meggazdálkodott kamatoló tőkéje 20,000 pengő forinton túl van, bútorai, ezüstje legalább is 10,000-et érők; úgy hogy virágzó állapotunak mondhatni azt, — de mind a mellett gyámolra legnagyobb szüksége van.

Szerencséltess drága Barátom mindnyájunkat aláírásoddal, s hidd el, igazi örömérzésre fakad az egész társaság, személyemet pedig különösen le fogod kötni a háladatnak legerősb lánczával.

---

[1]) Szül. 1779-ben, meghalt 1858. szept. 3-án. csász. kir. kamarás.

Digitized by Google

Parancsidat várom, s addig is szives indulatodba ajánlván magamat, maradok kész szolgád s hű barátod

Gróf Széchenyi István.

Pozsony, 1835. november 23-án.

148.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. november 26-án.

Barátom!

Sietve irok. Pázmándy Dénes (Komárom) és Ghéczy Péter (Zólyom) a casinóba akarnak lépni. Függessze ki saját ajánlásom mellett s legyen gondja, ki ne maradjanak. Dewar maradjon Pesten vagy Budán, Victory a kikötőben telelendő, Dewar ezen hajóra és többi (pesti) hajóinkra felvigyázó. Mondja meg néki, később Bécsbe fog menni az ottani hajómat elrendelni, Victoryt igen jó rendbe akarom hozatni. Kérdezze mikor lehetne legjobban? Jó lesz computisalni véle, hogy ebben is legyünk rendben. Jó lenne őtet valamire occupálni, Clarkkal összehozni, mert máskép egészen elromlik.

Ha Seeber már unni látszik önnek visitáit, hagyjon fel vele. You must not tease him.

Károlyi Lajos tudja Isten hol kóborog. Igazán baj ily emberekkel dolgozni; de valamit ki kell gondolnunk, hogy jövendőben előbb lássa gyepkönyvünk a nap világát.

Pozsony, november 26. 1835. Széchenyi.

149.

Gróf Károlyi Györgyhöz.[1]

(m. k.) Pozsony, 1835. november 27-én.

Barátom!

Magamnak tartozok azzal, hogy a Budapesti híd dolga iránt némieket közöljek veled.

[1]) Született 1802. mart. 28-án; meghalt 1877. nov. 9-én Budapesten; a magy. tud. akad. igazgató és tiszt. tagja, 1841-ben Békés vármegye főis-

Digitized by Google

Négy esztendeje annak, hogy a dolgot megindítottuk. Mikor még erősb kapcsok által egyesítve — melyek azóta (keserű fájdalommal mondom) igen tágultak — az egész ügy olyannak tekintetik, mely Károlyi György, Wesselényi Miklós, Andrássy György és Széchenyi István barátság — frigyébül vevé eredetét. Te azonban és Wesselényi első hozzájárultatok után legkisebb munkás részt sem vettetek, a tárgyban, és a dolog terhe Andrássyn és rajtam feküdt. De csakhamar Andrássy élete is oly irányzatot nyert, mely szerint a dolog egész súlya egyedül személyemen maradt. Hanem azért én nem lankadtam, sőt naprul napra — önérzéssel mondhatom — zarándok elhatározottsággal közelíték az általunk kitűzött czélhoz. Te ezen időközben szinte mindig a külföldet laktad, míg a Magyarok Istene közibünk ismét viszsza hozott. Itt maradásod egyébiránt, mint hallom, csak néhány heti lesz, és így tán keserűbb érzéseket gerjeszthetne Benned egykor azon gondolat: hogy ezen kis időközt, melyet velünk most élni fogsz, nemcsak ügyünk pótlására nem használtad, de annak elbomlását eszközléd. — S azért kérlek barátom, — mert annak akarlak tartani, noha sokan mondják, hogy a többé nem vagy — emlékezz: mily nemes érzések hoztak össze; mily gyenge szerencsétlen hazánk; s mily diadalt énekelnének ellenségeink, ha még oly tárgyakban is meghasonlanának, melyet közösen kezdettünk. Azt mondják Lajos és István Bátyád is személyes indulattal viseltetnek irántam! Miért? Tudja Isten! Mind az kimondhatatlanul busít, s érezteti vélem a mennyek haragát, mely szegény anyaföldünket nyomja; mert nemcsak nem segít honfi honfinak, barát barátnak; de a Magyar gázolja a Magyart.

Vigasztalj néhány sorral, s ne vond meg tőlem pártolásodat. Hidd el: ama gondolat, hogy azon kis számú hazafiak is sár-

---

pánja, cs. kir. kam., val. b. t. tan., cs. kir. főudvarmester. Károlyi György meghitt jó barátja volt Széchenyinek, s együtt nyújtották be a nádornak a híd iránti tervüket, s együtt utaztak Doberánba, kiváló megfigyelést fordítva a híd ügyében tett tanúlmányaik bővítésére, tanúlmányozták a lóversenyeket s. a. t. Elhidegült barátsága Széchenyinek iránta, midőn keserű csalódások között írja neki jelen levelét.

Digitized by Google

ban hagynak, kik közé téged mindig számlaltalak, keserűbben esik lelkemnek mint a halál.

Erősen hiszem, a dolog velejéről nem vagy jól informálva, s azért engedd, hadd világosítsam azt minden oldalrúl fel, melyből bizonyosan kitünend, hogy itt nincs szó egyesek kárárúl s javaik csorbításárúl, de valóban hazai áldás forog kérdésben s *hozzájárulásod* nélkül »Veszélyben« is! Idővel tudom el fogod ismerni: Honunk hű szolgája valék s néked őszinte barátod, ki nem érdemli visszavonulásod, ellenzésedet!

Szerencséltess néhány sorral, vagy inkább jőjjünk össze értekezzünk barátságosan. — Bizony nem lesz honunk kárára, ha kezet fogunk. Széchenyi István.

Pozsony, 1835. november 27-én.

150.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. novemb. 28-ikán.

Barátom, noha a főhg. változó egészségben, ma elegyes gyűlésben referáltatta a híd dolgát, Cz—y és Z—y[1]) der sogenannte rothe Ochs vad képeket mutattak. A hévmérő e tárgyban ismét egy kissé jobb; de Károlyi L. et Gy., Esterházy M. ellene. Mennyire szomorít ez, nem gondolhatja. Casinói részvényesnek ajánlom Kövér Jánost temesi követet, függesztesse ki tüstént. Mikor ez, és azok kiket előbb ajánlottam, ki lesznek választva, tüsténi meg kell jelenteni. Istenért ki ne maradjanak Kövér igen jó nyereség leend.

November 26-ik levelét vettem. Hány függ a casinói táblán most, Szekrényesyvel számoltassa ki, *ezekkel,* az intézetnek hány részvényesei.

Melyik száma a Quarterly-nek az, melyben említés rólam? Irja ezt meg. Fries levelét vettem, Grund-ot tisztelje nevemben, úgy feleségét is. Ennek társasági tekintetben nem segíthetek, hiszen tudja ön, hogy magam is csak fél labbal állok ezen aristo-

[1]) Cziráky és Zichy.

Digitized by Google

kratikai nimbusban. Ha Dessewffy Auréllel nem tehet, én nem. Egyébiránt egy kis felvigyázattal kell lennünk ezentúl — s ezt a Turnbull iránt is tanácslom — Quin és Mr. Talbot 200 forintjával megtanítának erre. Az elsőnek czikkei az Allgemeineben mily benyomást tettek önre? [1])

Dewarral ön mint fizetett actuariusa a Duna-szabályozásnak szilárdul beszéljen. Man muss Ernst zeigen.

A tudomány-tárt igen kivánesi vagyok látni.

God bless you Széchenyi.

151.

Horváth Jánoshoz.

(m. k.) Pozsony. 1835. november 28-án.

Tekint. Táblabíró Úr, tisztelt Hazámfia!

Tekintetes Urat, mint a Pesti Nemzeti Casinónak részesét volt szerencsénk tisztelni. Azon aláírás azonban, melyben részesűlni méltóztatott, a múlt évvel lepergett, minél fogva a Társaságtul, mint annak egyik Igazgatója, megbízva bátorkodom a Tekintetes Urat ezennel alázatosan megkérni: nyilatkoztatná ki, valjon ezentúl a Társaság névsorából ki kivánkozik e hagyatni, vagy azt becses nevével tovább is szándékozik még díszesíteni?

Az új aláírás folyó évvel kezdődik; s 1840-nek végével

---

[1]) Quin spanyolországi útjáról »A visit to Spain« czím alatt egy érdekes művet adván ki, annak következtében a »Quarterly Review« megjegyzése szerint Quin 1834-ik évben az angol kormány által félhivatalos minőségben a Duna vidékének tanulmányozására kiküldetett, hogy kormányának némi kérdéseit felvilágosíthassa, és utazásának leirása által az angol közönség figyelmét a Duna felé terelje. Ezen utazását 1834. szeptemberben hajóval a Dunán lefelé befejezvén tapasztalatainak eredményét, 1835. kiadta Londonban »A Steam-Voyage down the Danube. With Sketches of Hungary, Wallachia, Servia and Turkey. By Michael I. Quin, Author of a Visit to Spain« czím alatt két kötetben. Quinnek ezen munkáját ismerteti az Augsburgi Allgemeine Zeitung 1835-ik évi folyamának, rendkívüli melléklete 445., 446. és 447-ik, 450. és 451-ik, 452-ik, 465., 466. és 467-ik, 470. és 471-ik és a 472. és 473-ik számában. Ezen czikkekre vonatkozik Széchenyi kérdése Tasner Antalhoz.

Digitized by Google

szűnik meg, s ekkép kereken 6 esztendőre terjed. Az évenkinti díj 50 pengő forint, mint azelőtt vala; a többi feltételek is szinte az előbbiek.

A társaság meglehetős állásban van. Meggazdálkodott kamatozó tőkéje 20,000 pengő forinton már túl ment. Bútorai, ezüstje s. t. b. többet érők 10,000-nél. Mostani részvényesei száma 420-nál több; úgy hogy egy kis állhatatosság és bárátságos részvét után, szinte már biztos alapon nyugvónak lehet tartani azt.

Ezeket előre bocsátván, szives válaszáért esedezek. S higyje Tekintetes Úr további pártolásáért az egész társasaság köszönettel, én pedig különös háladattal fogunk viseltetni a Tekintetes Úr iránt, addig is pedig legőszintébb tisztelettel maradok Tekintetes Úrnak igaz s kész szolgája Széchenyi István.

Pozsony, 1835. november 28-án.

152.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. november 30-kán.

Barátom, Török Gábort aradi követet függesztesse nevemben casino részvényesnek.

Novemb. 27. és 28-iki leveleit vettem. Az a fene római fal nagyon büsít. Jó volna, ha ön *nevemben* consiliumot tartana az egész iránt. Nose-, Clark-, Lechner s tán a két Rau-val. Ön mint actuarius teheti azt.

Tán Vásárhelyi is Budán lesz már, kit jó volna elhívni. Man muss regelmässig eine Sitzung halten und Protocoll führen. Lechnert meg kellene kérni praesideálna.

Itt annyi bajom, mint hajszál a fejemen. Ma nálunk a magyar nyelv fordúlt elő. Én egyedüli őszinte pártolója az ügynek. Zichy K. is mormolt valamit azon értelemben, a többi dicsőségesen hallgatott.

Itt csak Esterházy M. szólott, Bécsben mind hid ellen. Átok fekszik honunkon. Azért nem hagyok fel véle.

God bless you Széchenyi István.

Digitized by Google

153.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. deczember 2-án.

Barátom, ma vettem Malvieux novemb. 28-iki levelét, mely által felszólít, fizetném kezébe 10 Maina-Duna részvényeim tized részét 500 könnyű, avagy 416 frt 40 kr. nehéz forinttal. Tüstént irtam Czenkre, küldenének 500 nehéz pengőt önnek Pestre. Hozza akkor ezen dolgot rendbe.

Darvay (nem tudom nevét) szatmári követet függessze nevemben casinói részvényes candidátnak (ajánlottnak).

Most innen ezeket ajánlottam:

Kubinyit
Darvayt
Pfanschmiedt
Török
Kövér
Pázmándy
Ghéczyt

} ha ki vannak sorsolva, jelentse tüstént, hogy aláirathassam. Egy iv kezeim közt van.

Széchenyi.

154.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. deczember 4.

Barátom! December 1. levelét vettem a sótartóval, ezüst kalánnal, 2 casinó könyvvel, Tudománytárral s. a. t.

A Tudománytár mindig boszant. Gelb und abgeschlenkt, wie ein ersoffener Kanarien-Vogel. S micsoda nyomtatás. Ebben változtatást kell tennünk, 1837, s miért ne lehetne már 1836-ban is? Es ist wesentlicher als man glaubt. Jobb papiros kellene, egy kissé jobb és nagyobb betü, és a boritéka *sötét kék, welches nicht schmutzt.* A papirosnak is egy kissé nagyobbnak kellene lenni és a bekötésnek szilárdabbnak. Kann es nicht sein 1836, so muss es

Digitized by Google

1837 sein. Én sehol a jobbnak s jobb izlésnek csak egy száztóliát sem szeretném feláldozni. Car il n'y a que le bon droit qui donne du courage, rien que la supériorité morale triomphe enfin, rien ne séduit, que le bon goût etc. etc. etc.

A Hazai Tudósitásoknak igen jó izűt nevettem. Jobb a kicsiny jó a sok semminél. Das war auf mich gemünzt, passt aber auf keinen schlechter, mert hála az Egeknek. csak állnak intézményeink.

Hunter et Englishnek már irtam. Itt a dolgok legfurcsább állapotban, igen sok jó s temérdek rosz is születhet nemsokára.

A dieta vége alig január vége előtti. A hid inkább jól mint rosszul áll; de minden pillanatban eldülhet örökre. Dunaparti szinházra (s igy kellene nevezni, damit alle anderen Spitznamen und Circumscriptionen aufhören) sok instructio van s jön 400.000 pengőre. Több vármegye azon egyenes föltétellel, hogy *én* leszek az egésznek végrehajtója; *mert munkáimnak látszik sikere* köztünk. Én, mennyire lehet, nógatom a tüzet e tárgy körül — in persona erscheine ich aber nicht. Tán keresztül megy, akkor megtartom a 10.000 holtomig, tüsténti subscriptiót formálok s az 5 percentet fizetem, fizessék a többiek is. Ez nékem s nekünk könnyebb, a játékszini ügynek pedig, ha 400.000. ád az ország, nem csak tüsténti nem szükséges, de jobb, mert jó a »Reserva«.

A tervek Párisból addig megjönnek, s igy meglehet 1836-ban már a Dunapartit is építjük.

A harminczad pedig, mindenesetre úgy hiszém 1837 részint födél alatt lesz.

Egészségem jó időtől fogva nem volt jobb — En fin — Allah Kherim...

A hid iránti utolsó nyomtatványt ma küldi *Varga önnek* ha lesz alkalom.

Ha megjő, mutassa gr. Dessewffy Aurelnek, *de csak néki* s senkinek sem szólni felőle, semmit. csak Dessewffynek, kit köszöntök.

A Tudománytár iránt irjon — lehet-e tenni valamit *s mennyivel kerül többe,* was die Hauptsache ist. Mert ha nem telik, — mi alig lehetséges, — akkor simpliciter meg lehetne tenni

Digitized by Google

a változtatást, - kivált mert Czuczor viendi most. Ha pedig telik is valamibe — de idő van — tán röviden elvégezhetem Telekivel. Schédellel csinján kell bánni, wegen den Kanarien Gelb. Er ist ausnehmend apprehensiv — s mióta oly nagy bajszú, félek tőle, mely mint K. György mondja. egészen elcsúfítja.

Többek közt ez utolsóval nagy explicatióm volt. melynek jó sikere legalább mostra.

155.

Schuller-czéghez.

(m. k.) Pozsony, 1835. deczember 4-én.

An die Herrn Schuller et Co!

Haben Sie die Güte, das beigebogene Verzeichniss an die Herren Wilson et Co. in London, mit der Weisung zu senden: Dass sie die Herren Hunter et English — die den Apparat zur Vidra lieferten — auffordern mögen: jene Gegenstände, die in dem besagten Verzeichniss enthalten sind, ja ehestens und in der bestmöglichen Beschaffenheit liefern zu wollen. Die Herrn Wilson hätten sodann die Versendung dieser Dupplicate nach Triest zu veranstalten, — uns aber bei Zeiten zu avisiren, wenn diese Gegenstände eingeschifft sind — und wohin; oder vielmehr: an welches Haus sie in Triest expedirt wurden, damit deren directe Versendung nach Ofen bewerkstelliget werden könne.

Sie aber meine Herren wollen alle aus diesem Gegenstand entspringende Ausgaben auf die Rechnung einer allerhöchsten Regierung stellen, für deren Ausgleichung ich mit meinem Wort hafte.

Es wird gut sein, den Herren Wilson et Co. die Weisung zu geben, dass alle die benannten Gegenstände, an die Adresse Sr. k. k. Hoheit dem E. H. Palatin von Hungarn gerichtet werden.

Genehmigen Sie die Versicherung meiner ausgezeichnetesten Hochachtung, mit der ich mich nenne Meiner Herren ergeb. Diener Gr. St. Széchenyi. Pressburg, 1835. 4. Dec.

A list of such Duplicates as are thought necessary for the Dredging Machinery in Hungar.

Digitized by Google

18 Dredging Buckets with 36 double links fitted and botted to do — calculated to work in very hard gravel — to contain wen full about $2^1/_2$ cubic feet. 36 single links with 72 steel bolts and split keys.

1. Bottom roll complete — one top Do without shaft and 2 sets of.

About 200 fathoms of $^9/_{16}$ cable chain.

156.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. deczember 5-én.

Barátom, a tegnapi decretum — félek igen szomorú következményeket fog maga után húzni, itt küldöm.

Ide mellékelve csatlom Bencsik levelét. El kell tenni.

Oly jól esett lelkemnek, hogy válaszolnom kell, ide ragasztva küldöm, bocsássa odébb.

Minél többet gondolkozok a Tudománytárról, annál szükségesebbnek tartom külseje javitását, s mindig azt gondolom, most *lehetne legalkalmasban*. 7. kötet kijött, 8-ik még sárga és éppen oly képü lehetne, mint eddig vala, s a 9-ket új köntösbe lehetne ruházni.

December 6-ik.

Tegnap a hid dolgába mentek. Holnap végzendik. Igen roszul áll. Engemet akarnak büntetni. Már mindenre el vagyok készülve, legjobb akaróm e tárgyban Nagy Pál.

Ma még teszek mindent, mit csak lehet C...y[1]) et Co. dühösségig ellene. Tán holnapig jobbra fordúl.

Ide mellékelve küldök egy csomót, legyen gondja iránta.

Széchenyi.

Itt azt beszélik, hogy Sártory pezderkedik.

A választ Bencsik levelére később küldöm.

[1]) Cziráky.

Digitized by Google

157.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. deczember 7-ikén.

Barátom, néhány óra alatt alkalmasint el leszen döntve a budapesti hid dolga a kerületben. Ugy látszik, jól áll; de félek a non putaremtől. Legnagyobb ellensége Lamotte és Prényi a tyű, tyű, tyű. [1]) Aczélt némileg lekenyereztük.

Bárczay Mihályt abauji követet casino részvényesnek ajánlom. Gehet das eine nicht, so gehet das andere.

A dieta alkalmasint februárig eltart. Megint rózsaszinűbb az ég.

Deczember 4-iki levelét vettem Pfandschmiedt E.-ot és Kubinyi F. itt irattam alá!

Szeretném, ha 1836-nak január gyüléséig 450 tag volna. Naponként dolgozok e tárgyban egy kicsit.

Mayer Auszugját kaptam.

Duna mappákat nem szabad lerajzoltatni, a triesti társaságnak még erről nem irok.

Bertha most már nem vonakodhatik, ha Pázmándi casinoi tag lesz.

A kereskedők által adandó bálok, nem rosz gondolat, én nem vagyok ellene.

Széchenyi.

158.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. deczember 7-ikén.

Barátom, ma deczember 7-én 1836. a budapesti épitendő hidnak tulajdona virtualiter átment 35 vármegyei votummal 9 és a többi hallgató ellen az ország kezében. Aczél – mint Szt. Pál

[1]) Báró Perényi Gábort, az 1827, 1832—36-iki országgyülésen Ugocsa vármegyének követét hebegő beszéde miatt tyű, tyű, tyű csúfnévvel illették.

Digitized by Google

— par la vita mellette!!! C . . y [1]) hasmenést kapott etc., de még nem kürtölök diadalt. — Nem akarok elaludni etc. Marengo . . . ! Ezt ön cum summa discretione közölje.

Az én javaslatom pontonkint felvétetett, melyet Varga megküldött. Ma csak az első három pont végeztetett el, s pedig kedvezőleg, a többi holnaputánra maradt.

E napokban az öreg ur azt kérdi: Ist es war, dass Sartory so gegen die Brücke etc. und dass er alle Leute aufhetzt? Én: Ich glaube nein, aber etc. etc. etc. Ha lehet, súgja meg ezt neki; mert valóban magának s mind a két casinonak árt. Ezt azonban csinján, vagy éppen nem.

Tán ha ön nem szólna, szeretném tudni, mily benyomást tett ezen hir az egészre.

Jó éjszakát.

8-ikán.

Éppen most jutott eszembe: Van legalább 6 hete, megkértem a főhget, parancsolna Vásárhelyi számára ismét 20.000 pengőt, mely a 100.000 completálja. A hg. ennek tüsténti eszközlését igérte. Én *elaluttam* és 14 nap később véletlenül azt tudom meg: a hg. semmi rendelést nem tett, és átaljában azt is, dass es ihm leichter ist, wenn er eine Zahlung, sei sie noch so dringend, postponiren kann. Én iszonyú lármát ütök s meginditom a dolgot. Tegnap azonban november 26-án Plavischevitzárúl ír lamentabiliter Vásárhelyi. Még nincs pénz minden zavarban etc. Én tüstént Schediushoz. Ez, már bizonyosan elment a pénz etc. Már most menjen ön tüsténT Kazinczyhoz, tudja meg a dolgot, miben van. Ha rendben, irja meg, okkal-móddal, ha nem, irjon stafetaliter.

Széchenyi.

[1]) Czíráky.

Digitized by Google

159.

Gróf Festetics Imréhez.

(m. k.) Pozsony, 1835. deczember 7-én.

Igen tisztelt Barátom,
különösen szeretett Bátyám és rokonom!

Régóta nem szivtam, tövistele pályámon, az örömök olly tiszta forrásából, mint kegyes soraidnak vétekor! Milly meleg és őszinte sympathiára gerjesztettek azok! Valóban nem magyarázhatom.

Már megszokva, legőszintébb vágyaimat, minden alacsony és mellékes czéltúl ment fáradozásimat, ócsárolva, rágalmazva látni, nem hiheted, kegyes barátom, milly ‚Uj' erőre s állhatatosságra gerjesztének honfi szavaid. Mert hiszen tán tapasztalásból tudod, hogy a legerősb, legelhatározottabb is lankad, lankad néha, de »Egy jó szó, egy szives barátnak gyámolya, részvéte uj életre gerjeszti ismét őt!«

A casinó könyvet 1835-ről megküldöm nem sokára, Pestről várom. Az 1836-ki februárban nyomtattatik, — különös gondom lesz azt is tüsténti kezeidhez szolgáltatni. Az előtt minden részvényes két »Tudni valót« kapott évenkint. De annyi volt ezekkel a baj, hogy ezentúl a »Jelenkor« a Társaság organuma, s minden, mi azt illeti, benne van. Ugy közli a »Jelenkor« a gyep tárgyakat és a Tudós Társaságot illetőket. E két intézet is kezd zöldelni egy kissé már — de a virágzástúl még messze vagyunk. A dunai dolgokról a »Társalkodó« által érintek néha-néha egy két szót — és ez is meglehetős állásban van. Most pedig egy budapesti Magyar Szinház és egy állóhid foglalatoskodtat, s pedig oly mértékben, szeretném mondani »Olly irtóztatólag«, hogy alig birom sulyát.

Mind ezen munkáimban kedves barátom, ugy szólván, senki igen nagyon nem segit, de hátráltatók, azok ugyan szép számban vannak! S· ha sokszor egészen el nem csüggedek, részint azért nem; mert néha néha olly édes szavakkal ápolgattatom, mint minap te soraid által, részint mert van bennem valami - - minek nem ritkán érzem halhatatlanságát — s mit kifárasztni, megsebesitni, elnyomni lehet ugyan, de megsemmisitni s egészen ki-

Digitized by Google

verni sarkából lehetetlen! S azért, akármilly gyenge is lelkem alkonyatkor, szinte mindig uj erőben talál a hajnal-támadat.

Ritter kezemhez juttatá a 100 pengő forintot. Legyen e sor addig is nyugtatványként irva, mig ezeket rendesen meg fogom küldeni. A casinót illetőleg ezt vagyok bátor jelenteni. Az aláirás csak 1840-ig tart, s én hosszabb időre nem nyitám ezt azért; mert a közakaratnak engedni valék kénytelen. Azonban ügyelek ez intézet öröki fentartására. Ugyan is »Házat akarok« szerezni a társaság számára. Ennek pedig 1840-ig nagy része kifizettethetnék. Ugyan is most vagy 22.000 pengő jövedelme van a társaságnak. Évi költségei 12.000-re mennek és igy 10.000-et évenként félre tevén, 6 év alatt 60.000-et teszen; ma már tőkén heverő 20.000 pengővel 80.000 pengőt teszen. Már illy summa körül fog bizonyosan utóbb is társaság egyesülni s kivált, mert 1838-ban fogom megkezdeni az uj aláirást, ha élek — — mit egyébiránt »akarok.« Ha 60.000 pengő nem jő egybe, csak abból származand, hogy a dicső restantiákból nem vagyunk képesek kivergődni. Most is 10.000 pengőnél több van hátra.

Most szinte 450 részvényes van, s kétségen kivül felmegyen 500-ra, mi 25.000-et teszen. 20.000 forint tőke pedig 1.200 kamatot ád, – ugy hogy szinte 26.200-ra lehetne tenni a számolást — de az a fatalis restantia!!! — Hogy mostani értékünk, mely butorokkal 30.000-en legalább is felül, mire forditassék, ha tán megszünne a társaság, arrúl tett már motiót valaki — — — de conclamáltatott »Hogy ennek végét nem akarjuk feltenni«, s igy bizonyosan azon 6-é, 50-é, 100-é etc. fog lenni, ki megmarad a társaságban. És ez — ha 80,000 vagy csak 50.000-re nevekedik is a társaság értéke — nagy kezesség lesz annak öröki fentartásáért!

Dolgaim parancsolják, hogy véget vessek e soroknak. Áldjon a Magyarok Istene, kedves vérem, érdemeid, mellyeket csak a philosophus Magyar értheti egész kiterjedésében, sok jót jót árasztsinak honunkra, s mindig tágasb s tágasb körben fognak felvirulni.

Élj boldogúl, s vedd hálás köszönetemet Uj erőt adó szavaidért.

Pozsony, 1835. deczemb. 7-én.

Széchenyi István, m. k.

Digitized by Google

160.

Gróf Apponyi Antalhoz.

(m. k.) Pozsony, 1835. deczember 9-én.

Mein sehr hochgeachteter Freund!

Dein Brief vom 17-ten November hat mich mit grosser Freude erfüllt, und meinem Gemüth hat es unendlich wohl gethan auch jetzt wie immer, so eine freundschaftliche, wohlwollende Aufnahme bei dir gefunden zu haben.

Hier beigeschlossen erlaube ich mir einen Credit von 1000 Francs beizulegen, Mr. Ciceri glaubt, dass die gewünschten Pläne 700 bis 800 Francs kosten werden, ich ermächtige Dich also auf 1000, um Dich gewiss in keine Verlegenheit zu setzen, im Fall diese Ausgabe sich vielleicht höher stellen könnte, als die Angabe ist. Da ich aber nicht gerne über Gebühr bezahle, indem man nur durch stricte Oeconomie viel leisten kann, so bitte ich Dich, die Sache gut leiten und vollenden, aber so wirthschaftlich abthun zu wollen, wie nur möglich.

Was die Dimensionen des Inneren betrifft, so wünschte ich — wenn wir bei der italienischen Oper bleiben wollen — gerade dieselben zu haben, wie jene dieses Hauses sind, wollte aber auch gerne wissen: »Wie viel Menschen dieses Theater fassen kann.« Aus diesem wird sodann hervorgehen: Ob unser Theater — dieselben Proportionen beibehaltend — grösser oder kleiner sein müsse.

Was aber die Auffahrt zu dem Théâtre Italien in Paris, das Vestibule, die Stiege, das Foyer etc. anbelangt, da wäre, wie ich glaube, viel zu verbessern fähiges. Und diess sollte Ciceri andeuten. Der Platz, auf dem gebaut werden soll, ist oblong 22 zu 22 Wiener Klafter auf den kurzen und 30 zu 30 Klafter auf den langen Wänden; und zwar eine lange Wand angebaut, eine kurze gegen die Donau — oder vielmehr auf eine breite Strasse vor der Donau, sodann eine lange — wo die Auffahrt unter einem Säulen-Gang sein könnte — gegen einen grossen Platz; und endlich wieder eine kurze, gegen eine breite Strasse. Im Ganzen ein

Digitized by Google

Flächen-Inhalt à peu près von 660 Wiener Klaftern, die Ciceri leicht auf das Pariser Mass reduciren kann.

Stelle dir vor: »Es ist eine Anarchie, oder um es glimpflicher zu nennen, ein Schisme in der Theater-Angelegenheit bei uns eingetreten.« Fürst Grassalkovich schenkte zu diesem Behuf auch einen grossen Grund bei dem sogenannten Kerepeser Thor, in einem der hässlichsten Theile der Stadt. Dies bewirkte eine Trennung der Meinungen etc. – und die Sache wird mit so vieler Gehässigkeit und Leidenschaft betrieben, dass es möglich, ja wahrscheinlich ist, dass sie, trotz meines Bemühens, scheitern oder wenigstens postponirt werden dürfte.

Diess macht aber nichts. Wenn nicht heute, so morgen; und es ist möglich, dass sich das Ganze auch jetzt noch günstig entwickeln wird —; weshalb ich dich bitte: die Pläne baldigst verfertigen und auszahlen zu lassen, und mir durch eine sichere Gelegenheit übersenden zu wollen.

Kommt es zur Ausführung, so ist, meines Erachtens, Ciceri ein gefundener Handel. Es wäre also nicht schlecht, ihm von weiten ahnen zu lassen, dass der Bau quasi sicher ist, nur die Zeit noch nicht bestimmt, und er gegen billige Conditionen alle Hoffnung haben dürfe verwendet zu werden. Bei dieser Gelegenheit könnte er vielleicht angeben, wie hoch beiläufig die innere Einrichtung zu stehen kommen würde NB. nur nach Pariser Preisen berechnet, was uns bei unserem Calcul schon zur Cinosure dienen könnte.

Gehet der Gegenstand durch, so werden (diess bleibt ja unter uns) 400.000 fl. C.-M. oder 1.000.000 Francen zum Bau etc. bewilliget. Das Bauen kostet in Pesth wenig, so dass der Baumeister mit 300.000 francen gut auskommen könnte, und somit blieben für die innere Einrichtung, Decorationen, Garderobe, perenne Fond etc. 700.000. — Grosse Wunder sind aus dieser Summe zwar nicht zu bewerkstelligen, mit Einsicht und Klugheit kann man aber Vieles; — und Etwas ist damit doch zu leisten.

Ich glaube, ich habe den Gegenstand nun erschöpft, und mit unendlichen anderwärtigen Geschäften überhäuft, will ich auch deine Zeit nicht mehr in Anspruch nehmen, sondern be-

Digitized by Google

schränke meinen Brief darauf, Dir für die gute Meinung, die Du von meinen kleinen Verdiensten um das Vaterland hast, herzlich zu danken.

Pressburg, 1835. den 9-ten Decb.

Graf St. Széchenyi.

161.

Rotschildhoz.

(m. k.) Pozsony, 1835. deczember 9-én.

Meine Herren!

Da ich durch die Herren Sina in Wien bis auf die Summe von Zehn, oder wenn ich mich recht erinnere, sogar auf Zwanzig Tausend Francen bei Ihrem Haus in Paris permänent accreditirt bin, so ersuche ich Sie Sr. Excellenz dem Herrn Grafen von Apponyi k. k. österreichischen Botschafter am französischen Hofe, jene Summe bis inclusive Eintausend Francen auszahlen, und diese Ausgabe auf Ihre Rechnung stellend, an die Herren Sina in Wien einsenden zu wollen; wogegen ich deren prompte Ausgleichung hiemit, mit meinem Wort verheisse.

Erlauben Sie, dass ich Sie bei dieser Gelegenheit bitten dürfe, die Gefühle meiner ausgezeichneten Hochachtung zu genehmigen, mit der ich mich nenne etc.

Graf St. Széchenyi.

Pressburg, 1835. den 9-ten December.

162.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. deczember 10-én.

Barátom, decemb. 7-ik levelét vettem. Auspitznek méltóztasson az ide mellékeltet átadni. Ez ugyan szép árát akarja adni 1836-iki gyapjunknak, t. i. 130 frt és 1 aranyat — mint ön olvashatta — mi köztünk maradjon; de mégis várni akarok még inkább.

Digitized by Google

Ma elvégezték a hid dolgát a kerületi ülések.

Mint mondám, az én előadmányom 1-ső és 2-ik pontja felkiáltással ment át a 3-ik voksok többsége által.

A 4-ik pont is átment voxolással, de a »nem csak igazságos, de illő kárpótlást is nyer«, ez jött hozzá a törvények értelmében.

5-ik, 6-ik pont felkiáltással fogadtatott el, a 7-ik ellenben egészen kimaradt.

8-ik ismét cum acclamatione Havas ugy viselte magát mint gaz vagy ostoba ember. Én ez utolsót gondolom. Nagy B. igen okosan, mert egyetlen egy szót sem szólt.

Minden ember azt hiszi, nincs már kétség a dologban. Bécsből lejön Károlyi Gy. és Ist., Ester. M. és Károly etc. etc. etc. mind mellettem.

Legtöbbet dolgozott pro Atzél Antal.

A herczeget megkérik a magyar nyelv iránt intermediatio végett s szinte bizonyos — mint mondják — a magyar lesz a dirimens. Hunnia többé nem kell. Annál jobb, semmi esetre január előtt — mint most látom az o. gyülésnek nincs vége. Egészen köztünk, már 18 vármegyének van hatalma 400.000 pengőt a dunaparti szinházra ajánlani, 6 usque 8 hét alatt már itt lesz Párisból a plánum, 1000 francba telik circiter.

Mind ez szorossan köztünk. Szinte látom a kerepesinek örökös romját! Ha ha ha! De most még csak magamba nevetek.

Bravo Robicsek! gr. Péchy Emánuel, — ki nagyon tetszik, — e napokban aláirja az itteni kezemben levő ivet. Fanschmiedt és Kubinyi aláirták magukat. Nemsokára új candidásokkal jövök, már munkában vannak.

Cz. legnevetségesebb rollát játszik. Er ist der Niemand, blast sich aber ungemein auf.

A magyar nyelv iránti szólásomat igen roszúl vették Bécsben. A Staatsrathban sokáig tanácskoztak, nem kellene tőlem elvenni a dunai biztosságot. Welche Strafe.

Igen jól tette Rau H.-nek levelet adni Ghyczy I. számára. Well done old fellow.

Mi a hid iránti irományainkat illeti, az egész csomóból azt

Digitized by Google

vették ki, hogy az expropriationak van-e helye és szüksége, mi: mint mondám:

37 vokssal favorabiliter eldült, 3 absens, 3 nem szavazás és 7 ellenes ellen.

Minden egyébre csak az én előadmányom szolgált. Szeretem, ha Glückswerthet felkeresi. Ez írt nékem. Köszönje nevemben. Beszélje néki ezeket. Igen mulatna, ha tudhatnám K . . t et Co. most mit mivel. Irjon ezekről, mit megtudhat. Egyébiránt még mindig nem fújom meg a diadalmi tárogatót; mert még több csatát kelletik vivnunk és megnyernünk.

A hid országos küldöttség dicső jegyzőjével együtt kezdi szégyenleni, hogy az én gyenge szavacskám, melyet ő nem pártolt. annyi kedvezéssel talált az ország előtt. — Ismét s ismét Allah Kherim.

Sz. I.

Pozsony, december 10-ik 1835.

Januári casino gyülésre alig mehetek. Már most kellene errűl gondoskodni. Pregartnak épen most irok az iránt.

Az akademia mit mivel? Heinrich megjött? S hát Mayerffy? és a gyep?

A kerepesi szinház most is épül? Tán nem volna rosz lassan lassan terjeszteni, hogy 400.000 pengőt ád az ország a dunapartira..

Én semmit sem akarok tudni az egész tárgyról etc.

163.

Pregard Jánoshoz.

Pozsony, 1835. decz. 10.

Tisztelt barátom, decz. 5-iki levelét vettem. Tömérdek munkáim miatt csak ezeket felelhetem. Igen örülök, hogy casinónkban minden olly renddel megyen. Szomorú, hogy annyi ellenségei és rágalmazói vannak, mellyek hirén nevén erejük szerint rágódnak. De hagyján! Vigyük csak mint eddig, s biztosan várom, kivilágland mindinkább, hogy azért, mert a magyar conversál.. jobb társaságot keres, és olvas, azért még nem revoltál!!

Digitized by Google

Orülök, hogy olly nagy számra ment már társaságunk. Most már inkább a qualitásra kell tekintenünk.

Ej be szeretném, ha ismét 5000 pengőt elocálhatnánk 1836-ban mint ön mondja. Hová? az majd kisül, de 5-nél alig ha többet kapunk 100-tól.

A tánczmulatság ellen nincs kifogásom . . . csak azon kell lenni . . . semmi excessus ne történjen, mert ez igen ártana.

A januari gyülésre is kell készülni már. Mik lesznek tárgyai, ki fogja nyomtattatni a casino könyvet, ki legyen Pregardon kívül igazgató, ki a választmányban? etc.

Itt sehogy se vagyunk. A hid meglehetősen áll . . . a többi valóban a szerencsétől függ. Igen jó vége lehet.

Sietve. Szives hajlandóságába ajánlom magamat.

A januári gyülésre alig ha elmehetek.

Széchenyi.

164.

Döbrentey Gáborhoz.

Pozsony, 1835. decz. 11.

Igen Kedves Barátom!

Utolsó levele igen jól esett lelkemnek. Nem válaszoltam betükkel, mert szóval kivántam azt tenni. Most midőn azonban új kérésem van . . . ezt őszinte köszönetemmel kivánom megkezdeni! Higyje . . . hogy együtt munkálódásinknak emlékezete mindég felette kellemes érzésekbe ringat; minél csak azon remény örvendeztet még jobban, hogy ezután — még többet és sikeresben fogunk együtt tehetni, s munkálni mint eddig elé, mert hiszen, élek még én, legalább is mint »Egy« — ön pedig — egésségénél fogva — mint »Kettő« — — s mindenek fölött él a magyarok stene is, — s tiszta lélek, tiszta szándék — minden nyom nélkül — — el nem pusztúl.

E levelet egy igen érdekes férfiú viszi ki herczeg Ghika főorvosa és protomedicus Oláhországban. Most jő Angliából . . . jelen volt a Bonni tudós összejövetelen, s Bukarestbe igyekezik. Ön

Digitized by Google

tudom igen fog örülni ez ismeretségen. Kérem adjon neki assignatiót, hadd folytassa útját Temesvárnak, Szebennek.

Én felette el vagyok foglalva, egésségem is változó, de azért élek... s önérzéssel mondhatom: »Nem a legnemtelenebbek után szomjazom!«

Széchenyi István.

Pozsony, Decemb. 11. 1835.

165.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. deczember 11.

Barátom, e három könyvet Mayer, ki Londonból jő, viszi. Nem helyesb-e mint a mi canári szinünk? Mindegyik szép. Nagyobb a formatum; de ez szükséges, mert igy kettőt kettőt jól be lehet köttetni, mit a mi Sárgánkkal tenni nem lehetne, denn es würde gar dick und kurz ausfallen.

Képzeljük most azt, hogy mind azt, mi a Sárgán kívülről aber nur von einer Seite reá van nyomtatva, e kékekre tétetnék, nem lenne rút képe s csak ez által is ajánlkoznék. Mi azonban a mi sárgánkon a sárga *betükről* és *hátulról* van nyomtatva; mint hogy ez tudni való és Index, fehér papirosra kellene nyomtatni, Weil alle ordentliche Leute Bücher dieser Art endlich gut einbinden lassen, wozu die zweckmässige Möglichkeit dargeboten werden muss. A kékek formatuma nagyobb, de ez, mint mondám, szükséges. Most a kérdés a jobb betük és papiros körül forog.

Éppen most veszem 8-ki levelét. Je ne suis pas pour Nagy L. à present, au reste, on fera ce que l'on voudra. Nem hiszem én, hogy a casinónak rosz szaga van; de sokan úgy találják, és betyár van nemcsak kicsi, de sok N.-ben. Ha lehet auf eine kluge Art most elmellőzni. Közgyülés után könnyü lesz, ha teszi, engem még Pregardt előtt se compromittáljon. Ez utolsónak tegnap irtam, mintha ezt sejditém. — Most inkább csak a qualitásra, mint quantitásra kell törekedni.

Ha Schedel jól vette a tudománytári dolgot, igen örülök;

Digitized by Google

de most sürgetni kell, mert én azt kivánom, hogy legkisebb se történjék Teleki nélkül. Ez utolsóval én végezek.

Mi a kék szint a sárga helyett, und den steiferen Einband illeti, az nem nagy dolog; de a nagyobb formatum, jobb papiros, jobb és nagyobb betü. Ez számolás dolga.

Tudom Teleki nem ellenzi, ha elbirja a pénztár, ezt most tüstént combinálni kell, s ha megvan, küldje ön a három ide mellékelt könyvből, mely *nektek* kell — ha nem lehet máskép, gyors kocsi által — NB. a differentialis calculussal. Mennyiben lehet a sárga, mi volt a nyereség vagy veszteség, s mit lehet várni a kéktől, melynek ára ez és ez etc., diess Letztere mit Salbung motivirt. Andrássy nékem még egygyel és mással tartozik, azért nem kell kifizetni a 176 frt 16 kr. a hengerekért. Nézze meg simák-e?

Egészségem változó, nem tudom K. [1]) Györgygyel hányadán vagyunk.

Ide mellékelve csatlom Festetics L. levelét. Még *ne tétesse* a többiek közé. Es ist ein Scandal. Ez felelet egy igen szives és egyszerü levelemre. Gott ich frage Dich. Wer ist der verfaulte Punkt im Land, er oder ich?

Zrinyi et Comp. hol és miként vannak?

God bless you

Széchenyi.

Timoni gombjairúl nem szóltam semmit Mayernek. Ha megtalálja kis iró kabinetemben, venne belőle annyit ki, mennyi szükséges $1^1/_2$ frackra és laiblira, t. i. egy egész csapat és fél im Fall eines Verlustes. Irna egy levelet az én megbizottságom után, ki igen el vagyok foglalva.

Schöne Wörter als möglich, aber úgy irva, hogy Mett. is olvashassa magyarra, vigyázni kell, vagy inkább minden szóra, melyet ön szól vele; *mert ő is ír*. Bécsbe úgy hallom, oly rosz szagban vagyok, hogy nem sokára önkényt lelépendek biztosságomról. Ha a fhg. nem tud annak rendje és dísze szerint fentartani, akkor ez ügy körül is inkább csak mint simplex Széchenyi István munkálandok. Ma a hogy Cassiopea áll, *minden rózsa-*

[1]) Károlyi.

Digitized by Google

szinben. Legveszedelmesb idő; mert elaltat, de nem engem. Én két esztendő utáni változtatását a T. Tárnak — formájára nézve igen szeretem.

Mir ist es aber lieb to lake the lead, of every days improvement. Where it can be done.

166.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. deczember 13.

Barátom, Vajai Vay Jánost szabolcsi követet ajánlom casinoi részvényesnek. Ennek okvetlen ki kell választatnia, mert érdemes ember, de felette büszke és apprehensif (sérelmes).

Itt igen furcsán állnak a dolgok, minden lapang. Egy véletlen örömben ringatand, vagy gyászba borít.

A hid a rendeknél meglehetősen, a főknél roszul áll. A főhg. köhög. Az Intermediatiót átvette, mikor mén Bécsbe, még nem tudom.

Önnek mennyi pénz kell új esztendőig mindenestül? S ha maga Dewar és Hunter et English ki lesznek fizetve Schuller által, mily irányban leendek az aerariumhoz? E két kérdésre feleljen.

Isten tartsa Széchenyi.

Decemb. 13. 1835. Pozsony.

December 11-iki levelét vettem. Atzél pénzét legjobb volna Nosenak adni át etc. Ez jelentse a directionak. Bravo hogy ismét 6 részes kiválasztatott.

Nagy Leo bizony csak maradjon még ki, ha a most választandókkal 437-en leszünk, a fenérintett 3-mal és Vay-al 441., remélem felvisszük 450-re januári gyülésig.

Digitized by Google

167.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. deczember 15.

Barátom 13-iki levelét vettem. E pillanatban remélem a 75-nek orra alább szállt már; mert a főhg.-től reá ijesztett.... Havasnak relátiója gondolom csak volt némi hatással Kolb és Seeberre! Ha nem, az sem árt.

Itt semmit nem tudnak ezen új fogásrúl. Egyébiránt mindegy már most; mert a főrendek akár mikép teketóriáznak, igen hihető, megállnak a rendek. Furcsa volna, ha a 75 a 23-hoz hajlana. Wenn mir diess gelingt, nem ártana Hitelemnek. Szinte látom Károlyi Istvánt a nyomtatót!!! Még mindig el nem akarom adni a medvebőrt, még kezemben és körmeim közt nincs; de ha el is esem a tárgytúl, mindinkább kiviláglik lelkem előtt.

A »justum ac tenacem etc.«

Azonban nem tagadom, sok bajba van, sok munkában.

Itt igen sokat mozgatok s senki nem sejditi. Keresse fel Glückswertet s mondja igen hálálom, köszönöm tudósitásit. Valerónak pedig a nélkül, hogy valaki észre vegye, szolgáltassa e leve et ád.

Stáray itt volt, 3 óráig volt a Dunán. Mindenütt beszéli. Holnap Bécsbe megyen. A bank dolga keresztül ment ma a curián. Hubay József ismét a casinóhoz állott. Holnap iratom alá, 450-re felviszem nyomtatás előtt.

Aligha februárig eltart az o. gyülése. A hg nagyon köhög. Remélik az ő közbenjárása után a magyar leszen a dirimens. Ez elég. Én nem merem elhinni, csak reméleni is alig!

Isten tartsa Sz.

A bécsi III. árkusra aláirtak:

Gróf Péchy Emánuel	Török Gábor
Géczy Péter	Kövér János
Pázmándy Dénes	. . . . .

Nem sokára új »függesztendőkkel« szolgálok.

Allah Kherim!

Digitized by Google

Deczember 16-án.

Küldjön casino könyvet 1835-iket, ha lehet hat darabot, de mindenesetre egyet.

Ide mellékelek egy furcsa levelet Rumytúl. Wie gnädig!!! Küldje vissza, ugyan mit feleljek neki? Tanácsolja.

1-ső. Nem akarok e koczka játékra adni semmit; mert inkább másokra adok.

2-or. Rumy mindig ellenem volt, s most ha hajlok szavára, azt hiszi, igen féltem tőle.

3-or. Also ich möchte ihm eine recht spitzige Satire zurückschreiben. Csak tudnám, mivelt-e ellenem, vagy ellenünk valamit s mit. A Tudománytárt igaz Csató viszi, de azért mégis szükséges a javitás. E tekintetben remélem megkapta minden közlésimet s kimerítő válaszát várom, hogy mig nem késő, Telekivel is egyezhessek.

Igen különös uton kezeimhez jött e könyv.

Két eredeti szinjáték.

Ponori Tewrewk I.

Ismerie-e? Ismerik-e? Vörösmarty — kit köszöntök s kiről sokat beszélek Deákkal — Schedel etc. etc. etc.? Mi hirben és hitelben van? Irja meg.

A gőzhajók mind a kikötőben vannak? Vidra jól munkált? A kerepesi szinház még mindig épül?

E levelet szolgáltassa Vásárhelyinek, ki tán már Budán van vagy megjő.

God bless you.

Vásárhelyi levelét nem csatoltam ide — So eine Generositäts-Scene a la Attila past nicht für Rumy.

Er und seine Partei soll wissen, dass wir sie vilipendiren.

Digitized by Google

168.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. deczember 16.

Barátom, casino részvényesnek ajánlom: Almássy Károly »Heves v. követ.« Szallopek János verőczei követ.

Jó éjszakát Széchenyi.

Istenért ki ne maradjanak!

169.

Báró Wesselényi Miklóshoz.

Pozsony, 1835. deczember 18.

Barátom!

Tegnap Károlyi Lajos olly vadakat beszélt a hid tárgya körül — hogy lehetetlennek hiszem »szavainak szivéből folytát.« Egyenesen személyem iránti »Tudja Isten« mi félék. György is — — — ellenem. — Kérlek tudd meg ez utolsótúl »hányadán vagyok véle«, mit **én** nem akarok tudakolni. Egy-két vox körül forog a dolog sikere. S én elhatározva — hogy 4 esztendei munkám — *szántszándéki elrontóját* füleinél ragadom.

Ments meg Uram ettűl ha lehet.

God bless you Sz.

Pozsony, Deczemb. 18-ik 1835.

170.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. deczember 18.

Barátom, keressen alkalmat Clarkkal beszélni s hozná elő, mint maga gondolatját: »A hid épitése ellen csak az nagy akadály, hogy sokan gondolják, a jég elviszi s igy az épitést lehetetlennek tartják.« Ön ugyan nem Engeneer, de sokat látott, vigyázzon télen át, tegye észrevételeit, és annak idejében mondja meg vélekedését.

Digitized by Google

Közel Visegrádhoz ugy-e gránit van? Kérem egy vagy 2 fontnyi darabot — de bizonyosan abból legyen — egy oldalán simittassa meg és küldje ide.

Deczember 15-ki levelét vettem. Adja Isten, hogy a 80 eszére jöjjön. Ma meginl minden jó fordulatot vőn. Február előtt alig vége az o. gyülésnek. Ide mellékelem Festetich I. és Szegedy F. leveleit. Festetich L. *egy* kutyáért, két nemes lélek. Es ist immer ein gutes Geschäft. Ej be szeretnék most Pesten lenni . . . ugyan mit beszélnek rólam? A 23 tán csak megelégedve? A főhg. iránt tam igen kegyes és okos, mert érti vágyaimat, becsüli és nem kivánja, hogy szerepemből kilépjek.

God bless you Széchenyi.

Több napja egészségem igen változott. Az ide mellékelt csomót küldje Budára. Igen félek . . . . a casinoi privát bálokban valami excessus ne történjék, igen csorbitná hitelét, mely most meglehetősen áll.

171.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. deczember 18.

Barátom Hubay József (volt részvényes) ismét aláirta nevét a III. bécsi árkusra. Disznósi Horváth János levelét — melyet hozzá utasitottam — visszaküldötték és ez vala rá irva: »Gestorben.« Bujanovits Sándor (Lukács fiát) ki Pestre telepedik, s most Arad v. főjegyző s igen jeles fiunak mondatik — részvényesnek ajánlom.

A rend miatt, mely csak mindennapi utánnalátás által tartathatik fen, Szekrényesi az első nevet vörös tintával irja a könyvbe, a második iránt irjon Komáromba »meghagyásból és hivatalosan« a magistratushoz, megtudni az igazat; a harmadikat pedig függessze fel s ön jó barátocskám ügyeljen arra, hogy tán ne maradjon ki. — 450-re csak kivisszük. Valamit ajánlok, mit a legelső választmányi ülésben úgy kellene megpendítni, hogy »a telket előlegesen elkészítve« fogamzanék is a »mag.« Ha új részvényesek ajánltatnak, mindig ki kellene tenni a jegyzőkönyvbe,

Digitized by Google

ki ajánlá — és ezt — t. i. hogy ez történik — a casino könyvben is kellene érintni azon könnyüség után itélve, mellyel most akárki is örömest beáll, kit csak felszólitunk, inkább attól lehet félni, igen tarka barkák leszünk. Ha mindig tudatni fog, »ki ajánlá ezt meg ezt«, — *és az is tudva lészen,* hogy ez a jegyzőkönyvekbe leszen irva, mindenesetre nagyobb meggondolást és igy nagyobb kezességet is szül. Itt megint igen igen egybekeveredünk. Mint mondám, csak a véletlentül függünk.

Deczember 15-iki levelét kaptam Auspitzével.

Adja e levelet Gl.

A tudománytári calculust nyugtalansággal várom.

Sietve Sz.

172.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. deczember 19-kén.

Barátom, Földváry Ferenczet, kir. tábla assesorát ajánlom casinoi részvényesnek. Remélem e főtül talpig becsületes ember ki nem marad. Jó pillanat van casinónkra nézve, nem kell elszalasztani, Gyertyánffy, Csepcsányi, Jakabfalvy követek is bizonyosak már; *de még nem kell kifüggeszteni.* Földváryt azonban lehet.

Atzél Antal 400 pengőt fog önnél lefizettetni, — melyet én téritek itt vissza. Adjon erről rendes nyugtatványt és vegye számadásba . . . . . 20-ikán reggel.

Deczemb. 17-ik levelét vettem. Már magam is nyughatatlan vagyok megtudni, mi lesz a pesti polgárok véghatározata a hid iránt. Állásom a városhoz, valamint a vármegyéhez — mit a Jelenkornak desavouirozása is ujra bizonyit, felette kellemetlen, rám nézve ugyan nem; mert mit bánom én, de bizonyosan a közügyre. De kiben a hiba? Ha engedek az elsőnek, valamint a másodiknak und ich mich für sie complaisant bezeige, se hid, se dunaparti szinház. Most pedig a hid meglehetősen áll és a dunaparti szinház iránt 400.000 pengő . . . igy létez e pillanatban 4 vármegye ellene, 4 kétes, de jóakaratú és a legroszabb esetben »hallgató« 24 pro! Két vármegyének egyenes instructiója Enge-

Digitized by Google

met proponálni azon küldöttség elnökének, mely országosan ki fog neveztetni. *Ez szorosan köztünk;* mert én úgy látszom e dologban, mintha messziről sem akarnék szót hallani felőle. Már ha ez a kettő elsül, akkor mindent el fogunk követni a megbékülés iránt, más sikerrel-e, az más kérdés. De hogy nem én vagyok oka e két »háborúnak«, azt mindenki mondani köteles, ki a dolgok fektét ismeri és tudja, mily önmegtagadással s ki nem mondható türelemmel viseltettem Földváry és Kolb iránt; de az ügyet fel nem áldozhattam.

Én is szeretném nagyon, ha Pregardt igazgató maradna, de F. helyett bizony jó volna Szapáry Józsefet próbálni meg. Pr. ellen sokat beszélnek a pénz dolga iránt. Menne ön egyszer Praznovszkyhoz en visite, kérdezze nevemben: »Mennyi a pénz a cassában, mennyi a restantia és ezt irásban kérje, ha ön betoppan hozzá, a képén meg fogja látni: nem assignált-e Pr. valami nagyobb summát, a mire tán nem kellett volna? Es thut einem Weh solche Massregeln ergreifen zu müssen, aber da es sich um das Ganze und nicht Einzelne handelt, so kann man es besonders in Ungarn nicht vermeiden.

Halbauert ki nem kell fizetni mig, mondom.

Kérem önt, gazdálkodjon tehetsége szerint. Nem kapott most ön 500 pengőt? És még azonkivül lesz 1835-nek végéig 800 pengőre szüksége? Irja meg ezt tüstént.

Néhány nap alatt 500 aranyat küldök önnek gr. Keglevich Gábor számára; de levonom belőle a 80 pengőt, melyet Ő az eladott pony-ért tartozik, hogy is híják emberét? S ugye önnek átadtam e ló iránti nyugtatványt?

God bless you Széchenyi.

173.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. deczember 21.

Barátom, deczember 19-iki levelét vettem. Bravo, bravo, de még sem hagyom magamat át a diadali nyugvásnak. Mindig félek.

Digitized by Google

A hidat alkalmasint holnap veszik át az országos gyülésben a rendek. Ugy hiszem, meglehetősen áll, de mindig félek.

A hg. fekszik ugyan, de nincs nagy baja, Cz . . . ky is beteges, de már jobban van.

A dunaparti szinházra 400.000 pengőt már 29 vármegye. Ez szorosan köztünk, mához egy hétre veszik fel. Ki fog akkor adni egy garast is a kerepesire? Ki másnak vermet ás etc. etc. etc.

A Théâtre Italien tervét Párisból 4 usque 6 hét alatt várom, miért ne kezdenénk a dunapartit május 1-én 1838-ban?

Casino részvényesekre ajánlom ezeket:

Lónyai Zemplényi,

Jakabfalvi tornai,

Gyertyánffy Dávid torontáli,

Csepcsányi Tamás békési követeket.

Itt is segitek, mennyit lehet intézetünkön. Sok a dolgom, rosz az egészségem; de érzem s ez boldogit — hogy hiába a magyar kenyeret nem eszem!!!

Jó éjszakát Sz.

22-kén.

Sopronban gőzmalmot akarnak állitani. Megakadtak. Most hozzám folyamodtak. Használjuk ez alkalmat. Clark Millwright és ön tudna ezekről adni legjobb felvilágositást. E kérdéseket kellene megfejteni.

1-ör. Miben telik 6 járásu (mit 6 Gängen) malom? Ez hány lóerejü leszen? Magas vagy alacsony nyomásu?

2-or. Mennyibe telik a hozzá való épület?

3-or. Mennyi kőszén kell hozzá?

4-er. Mennyi nép s ezeknek mi a fizetése?

5-ör. Mennyi a conservatioi költség?

6-or. Mi volna keresménye?

Ha mindezekre nem tudna felelni Clark, irná meg Hunter et Englishnek. Ha elmult az ország gyülése, Clark Sopronba jöhetne, és akkor combinálnánk a dolgot.

Digitized by Google

174.

Gróf Reviczky Ádámhoz.

(m. k.) Pozsony, 1835. deczember 23-án.

Euer Excellenz!

Da Sie es gewiss billigen, wenn ich eine angefangene Sache, die nützlich ist, bis zur Conclusion zu bringen helfe, werden Sie mir wohl verzeihen, wenn ich Sie davon in Kenntniss setze, oder vielmehr zu erhalten suche »Wie sich die Ofner und Pester Brücken-Angelegenheit entwickelt.«

Heute morgens bekamen die beiden Pester Stadt-Ablegaten estafetaliter die officiose Mittheilung von dem Pesther Magistrat, dass dieser letztere sich gänzlich dem Wunsche des Landes zu fügen bereit ist, da er sich durch den Gesetz-Antrag, der neulich in dem Cirkel ausgesprochen ward, über die Jurisdiction und das wahre Interesse der Stadt Pest gänzlich beruhigt fühlt. Jener Theil der Pesther Wahlbürgerschaft aber, der sein Recht um keinen Preis dem Lande überlassen will, blieb fest bei seiner vorigen Erklärung, die der Pesther-Stadt Magistrat für gut befunden hat, ebenfalls ihren Ablegaten zu übersenden, und in welcher die Absicht ausgesprochen wird: »Dass die Stadt Pest den Bau der Brücke selber übernehmen will.«

Privat-Briefe melden mir weiter, dass dieser Theil der Wahlbürgerschaft, eine Solenne Deputation unmittelbar an Se. Majestät, unseren Allergnädigsten Kaiser senden wird, um Ihn kniefälligst zu bitten, ihre Rechte gegen Eingriff und Willkühr gnädigst schützen zu wollen.

Ob sich das nun so verhält oder nicht, kann ich mit Bestimmtheit nicht verbürgen; glaube aber Ew. Excellenz — ohne voreilig diese Tendenz der besagten Bürger auszuposaunen — doch davon im voraus in Kenntniss setzen zu müssen; was meiner schwachen Einsicht nach, in dieser Angelegenheit für das Gelingen derselben gefährlich sein könnte.

Die Bürger, die sich dem Wunsche des Landes entgegenstemmen, werden vorgeben: »Sie wollen die Brücke selbst bauen«,

Digitized by Google

— und das dürfte sehr viele, die von der Sache nicht hinlänglich informirt sind, irre machen, und gegen den ausgesprochenen Wunsch des Landes stimmen. Die Philosophie des Gegenstandes stehet aber so:

Der Adel sagt »Wir wollen zahlen, aber nur uns und nicht den Bürgern, deshalb muss die Brücke des Landes sein.«

Will nun die Stadt die Brücke selbst bauen und ihr Eigenthum nennen (denn es handelt sich in der That nur um die Benennung, wie es Ew. Excellenz weiter unten sehen werden), so zahlt der Adel nicht — so lauten beinahe alle Instructionen — und das Ganze bleibt »Eine Selbstmystification«, — denn wie soll die Stadt Pesth — die gänzlich von der Kammer abhängt, und zwar im Entwickeln, aber keinesweges sehr reich ist — wenigstens 2.000.000 fl. C.-M. für eine Brücke auffinden können, die nicht 2 Procent trägt — und sie trägt vielleicht das nicht, wenn der Adel nicht zahlt, oder vielmehr unter diesem Titel kein Mensch zahlt, der nur einen guten Rock hat.

Es ist eine Conditio sine qua non, um eine Brücke zwischen Ofen und Pesth bauen zu können, dass jeder Mensch darauf zahle, der Adel willigt aber in die Suspension seines so theuren Privilegiums ausschlissslich nur dann, wenn die zu erbauende Brücke »Landes Brücke« genannt wird. Wahrlich keine zu grosse Praetension! Denn von einem wirklichen Eigenthum ist gar keine Rede, indem der Gesetzentwurf, der heute bei den Ständen regnicolariter angenommen ward, feierlich ausspricht: Dass die Brücke für Jedermann frei sei, wenn die Gesellschaft einmal ausgezahlt ist, die sie gebaut wird haben, und durch die etwas längere Suspension des Privilegiums so ein Kapital zusammenkam, dass für die ewige Conservation etc. der benannten Brücke Bürgschaft leistet.

Bleibt nun dieser Gesetz-Entwurf bei der Oberen Tafel ohne Alternative stehen, und wird er, nach dem so eben angeführten Sinne von Sr. Majestät sanctionirt, so gehört die Brücke, nach den zwei Perioden, in welchen nämlich die Gesellschaft sich durch sie zahlhaft macht, und ein Conservations-Kapital aufgehäuft wird, Niemanden oder Jedermann; Niemanden, denn sie gibt

Digitized by Google

Niemanden Einkünfte, und Jedermann, da sie ein jeder frei und unentgeldlich benützt.

Ew. Excellenz werden übrigens aus dem Gesetzentwurf entnehmen, wie die Sachen stehen.

Alles, was man dagegen sagen kann, sind faule Fische, oder quillt aus persönlicher Gehässigkeit.

Länger will ich Ew. Excellenz mit meinen Zeilen nicht belästigen, und nenne mich auch einstweilen, bis ich das Glück haben werde Ew. Excellenz persönlich wieder zu sehen, mit dem Gefühl der innigsten, aufrichtigsten Ehrfurcht Ew. Excellenz.

Pressburg, 1835 den 23-ten December.

175.

Rumy Károlyhoz.[1])

(m. k.) Pozsony, 1835. deczember 23-án.

Tekintetes Ur!

A Tekintetes urnak deczember 6-án kelt levelét volt szerencsém venni, hogy azonnal nem feleltem, nagy elfoglaltságomnak méltóztassék tulajdonítni. Köszönöm a Tekintetes Urnak irántami jó véleményét; de annál inkább sajnálom, hogy kívánságára megtagadó választ vagyok kénytelen adni. Ugyanis erősen feltett elvem, tehetségemet el nem darabolni, hanem némelly, részint már fenálló, reszint még állítandó nagyobb honi intézetek előmozdítására összesítni. Száz meg száz levelet mutathatnék a Tekintetes urnak, mellyekben az Ország minden részeiről különféle segedelmezésekért szólitnak fel, egyedül azon oknál fogva, mivel tudva van, hogy én egyre s másra már áldoztam a hazában. Ha ezen felszólításoknak, mellyek gyakran a legüdvesebb czélokra történnek, csak egyikét is teljesitném, nincs ok, miért nem a többit is.

[1]) Született Szepesmegyében Iglón 1780. nov. 18-án, meghalt 1847. április 9-én. 1828-ban esztergomi érseki segédkönyvtárnok, jogtanár az ottani presbyteriumban; gazdasági, régészeti, nyelvészeti, történeti, földrajzi és statisztikai iró. Tanított Keszthelyen a Georgiconban, kiadta a Monumenta Hungarikát három kötetben, tekintélyes kézirat gyüjteménye, bibliographiai és biographiai tekintetben volt nevezetes.

Digitized by Google

Ha pedig ezt cselekszem, már rég egészen tehetetlenné kell vala válnom, oly nagy a hasonló, noha egyenként csekélyebb summákért hozzám fordulóknak száma. Mindezt csak azért hozom fel, nehogy a Tekintetes ur kívánságát minden ok nélkül látszassam megtagadni. Szivességébe továbbá is ajánlott tisztelettel maradok a Tekintetes Urnak kész szolgája

Széchenyi István.

Pozsony, 1835. deczember 23-án.

176.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. deczember 24.

Barátom!

A pesti gyepre 1836. e következő lovakat jelentem:

Báthory	Lionel
Bordeaux	Ronda
Dőre	Shelelagh
Hiretlen	. . . .

Mik ezen lovak? Részint tudja ön és igy nincs ok leirásukra, részint *leirom* (!) annak idejében. E levelet tegye el.

Tegnap a hid dolga a rendeknél — úgy mint azt kerületi üléseikben elhatározák, tandem aliquando megállott!!! Egy pillanatig legnagyobb veszélyben vala 21 vármegye azt kivánta: A lucrum cessans ne vétessék a kisajátitásnál tekintetbe. Este Valero és Farkas ide érkeztek. A főhg. beteg. Tegnap, tegnapelőst roszacskán vala, de ma sokkal jobban.

Tegnap nálunk is ülés vala Pálffy F. elnöksége alatt magyarul (mátyárul) beszélt, közkaczaj!

Tegnapelőttről tegnapra éjjel . . . Wesselényi kolikát kapott. Ő mint ily alkalmakban közönségesen, egy kis »Szindarabot« adott. Er ist vergiftet etc. etc. azt rebesgették. Ja ein gezwängter F . . z. ist keine Kleinigkeit!

Én boszankodtam. So much farel again about nothing.

God bless you

Széchenyi.

Digitized by Google

177.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. deczember 24.

Barátom, Zólyom táblabirává tett s hallom Arad is. Már alig tudok ilyesekre felelni. I am quite sick of so much honor. Pregard igen hosszú és okos levelet írt, mondja neki köszönetemet.

Nincs időm felelni. Ha csak lehet január végét Pesten töltöm. 22-iki levelét vettem. Nosenak ajánlata éppen jól jött. Mondja igen szivesen veszem ajánlatát, levelét kaptam s igen örömest fogom előmozdítni tervét, csak hadd végezzük be előbb az országgyülést. Erről Clarknak nem kellene semmit is mondani; legyen »választásunk.«

Hála Isten a főhg. ma megint sokkal jobban van, ágyát azonban aligha holnapután előtt elhagyhatja.

Valero és Farkasnak ide jöttét mindjárt megjelentettük neki. Köszönte fáradságukat »Für die gute Sache«, de »Nem szükség« azt mondja, hogy Bécsbe menjenek, s igy e két jóakaróm holnap ismét Pestre visszarándul. — Lunkányinak ma irok, hogy önnek küldessen ismét 400 pengőt s igy az Atzél »adta« 400-al ön 800-at vett számolás alá.

Pagetrúl nem tud semmit?

Széchenyi.

A Tudománytárt, vagy inkább Schedel jegyzékét várom nyughatlanul.

Heinrichet köszöntse. Hogy van Mayerffy? Mikép a gyep? Jövő hétfőn a szinház dolga aligha elő nem kerül. 30 vármegye pro — 4 hallgat — (400.000 pengő). Meglehet, hogy a Muzeumra 600.000! Das wird eine Bauung werden!

Digitized by Google

178.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. deczember 27.

Barátom, a levelet és aranyokat Jeszenák viszi. Keglevichnek 500 aranynyal tartozok. Ő nékem 80 forinttal, mi praeter propter 17 arany és igy 483 aranyat küldök néki. Vigye ezeket levelestül hozzá át és kérje tőle a nyugtatványt s ezt tartsa magánál saját kezeim által elszakitandót.

A hid áll megint! But my Exertions kill me. Cz. holnap fel akarta venni. Hanny Keglevich mint Whipperin-éje 30 votumot összekorbácsolt neki; de a főhg. ma reggel eltiltá őt!!! Gostonyit lehordta iszonyuan a hg. asszony!!! Már belsőleg ha ha ha, de nem mutatom. Bécsben minden jól el volt készítve, de mindig félek félek etc.

Itt mellékelem egy casino ausreisser levelét etc. El kell tenni a többiekhez.

Isten védje. A főhg. már igen jól van, de aligha 14 nap előtt viselheti az elnökséget.

Sz.

Pozsony, deczember 27. 1835.

179.

Nagy Ignáczhoz.[1])

(m. k.) Pest, 1835. deczember 30-án.

Igen tisztelt Barátom!

A Pesti Nemzeti Casinonak mult aláirása 1834. végével megszünvén, 1835-től kezdve 1840 végeig ismét uj 6 évre nyittatott aláirás. Az évenkénti dij 50 pengő forint, szint úgy mint ezelőtt vala, a többi feltételek is szintén az előbbiek, s már mintegy 450 taggal diszeskedik ismét egyesületünk.

A társaság különös hálával érezvén magát azon részesei

[1]) Tordatsi Nagy Ignácz aranysarkantyús vitéz 1818-ban.

Digitized by Google

iránt lekötelezve, kik azt eddigi pártfogásuk által mostani álladalmára jutni csupa hazafiui indulatból segítették a nélkül, hogy az intézetnek személyesen sok, vagy éppen valamely hasznát vették volna: az utolsó közgyülés határozata következtében engem ért azon szerencse Neked, tisztelt Barátom, eddigi részvétedért az egész Társaság köszönetét és egyszersmind azon kérését kijelenteni, »Méltóztatnál az említett uj 6 évre is szives hozzájárultoddal pártolni s biztosítni közügyünket, melly jó lábon áll ugyan, de erős gyökereket egészen nem vert még, s alig fog verhetni, ha legalább még egy darabig nem védik azt minden ezelőtti és mostani tagjai.«

Melly megbizatásomban édes örömest eljárván becses válaszodért esedezem, s barátságos emlékedbe ajánlott állandóan maradok

Pest, 1835. deczember 30-án.

igaz tisztelő barátod
Széchenyi István.

180.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. kelet nélkül.

Barátom!

A hid dolga ebül van megint. A főhg. átaljánosan átadta az elnökséget Cz--nak. Ez mint mondják holnapután az említettet felveszi, s akkor bizonyosan hasra esik nem »s . . . re.« Azért eltemetve a dolog még azonban nincsen, mert állnak a rendek. Áll Buda, él magyar még. Ily pillanatban, hol Cz. kezében van a hon, hol maradnak Prónay, Ráday etc. etc. etc.? Do what you can in this respect but Gescheidt.

Istenem a kormánynak oly őszinte, oly emberséges czélja van: közboldogságunk t. i. Az ország képviselői is tele vannak a legjobb szándékkal. Was ist aber da zu erwarten, wo Leidenschaftlichkeit an die Stelle der Vernunft getreten ist, wenn man nicht klar sehen will. Indessen hoffe ich noch immer das Beste, und die

Digitized by Google

Regierung wird einsehen, dass sie an mir nicht den schlechtesten Diener hatte.

A hg. sokkal jobban van, de azért 10—14 nap előtt semmi elnökség.

Tudománytár félieket megkaptam, mondja ezt Schédelnek, and that his should shave for gods sake.

Többi közt: Nincs-e könyv, melyben az ember (azaz én) meg tudná keresni a franczia keresztnevek mikép iratnak? Irja meg ezt.

Jól van, hogy 400 pengőt átvett Atzéltúl. Nemsokára, mert már több napok előtt megtettem a rendelést — Szalay is küld 400 pengőt.

Schumayert meg kell a 400 pengőért szorítni.

Sietve Széchenyi.

Gondolja csak mily hiuság! sokszor azt mondom magamban, jó az okos ember a háznál, és akkor magamra gondolok!!! De ezt senkinek sem mondom. Gömöry itt, Kolb ott. — Figaró qui, Figaro la etc. etc. etc. ha ha ha.

Barátom ha ha ha, a hid dolga megint ebül áll Cz. és T. a dolgot egész dühösségig viszik, minden püspök mellettünk, kivévén Pirkert, ki úgy áll, mint a kőszikla és kit a *mély esze s politikája* a m. Tudós Társaságnak soha nem akart bevenni tiszteletinek. Nyitra vármegye egyenesen representál ö Fölségéhez, hogy a hidat ne engedje etc. etc. Mind ez a rendeket is zavarja, Bécsben pedig tudja mit látnak?: Non quod patet, sed quod latet! A rendek azonban, mint most látszik, úgy állnak s fognak állni mint a fal. Én nem esem kétségbe, de azt hiszem, hid ez alkalommal ugyan csak nem lesz; de kedves dolga maradand a nemzetnek és az anathema Cz... n és Pall... n marad vagy Bécsen. Nagy az Isten! Mellékesen valami jobbat érünk el, mint a hidat etc. etc. etc. Ez mind köztünk.

Ismét 3 casino részvényessel több. A régiekből t. i. közibünk állott ismét gr. Péchy Emanuel, gr. Festetics Imre és Szegedy Károly. Az első a nálam levő bécsi árkusra Nro III irta nevét alá, melyet első alkalommal megküldendek.

Erdélyben Kornis meghalt. Kit válasszunk akadémiai igazgatónak?

Digitized by Google

181.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1835. Kelet nélkül.

Barátom, ide mellékelve küldök 1. Egy albát, 2. Azon jelentést, melyet a pesti rendeknek tenni akarok, 3. gr. Rádayhoz levelet.

Ön az albára le fogja irni jelentésemet, melyet a stylusra igen, de velejére nem változtathat, t. i. nem szabad változtatnia! A főherczeg hozzámi levelét magyarra fordítva oda iktatja, hol a veres ceruza — és nyitva gr. Rádayhoz viszi. — Gróf Rádaynak levelét nyitva küldöm. Ezt olvassa, miből látni fogja, mit határoztam. Titok legszükségesebb — mert — és ez köztünk maradjon, titkosan mint a koporsó. Földváryt oly oldalról kerítem be, milyről éppen nem veszi észre. Ő tőlem megtámadást vár — minden erejét concentrálja ellenem — s én felhagyok a dologgal. Ez tán reactiot szül. S ha nem, nincs publicumom s temporisálni kell. Alles muss auf den Effect berechnet sein. »Széchenyi küldött declaratiot«, ezt mindenütt jó volna rebesgetni. »Kinek?« »Azt titkolni kellene.« »Mi van benne.« »Nem tudatik;« »das wird eine Hetz sein, majd lesznek benne invectivák, biz én elmegyek« etc. etc. so wird man sprechen. Az ülésben igy kellene: »Tek. vice Ispány Ur mindnyájan itt vagyunk, igen érdekes a játékszin dolga, tanácskoznánk most arrul, olvasnánk Széchenyi declaratioját etc. Ha valaki igy szólamlana meg — s miért ne tehetné valaki — Földváry mindenesetre de mauvaise grâce fogja viselni magát. Ha nem engedi a tárgy akkori felvételét, annál jobb. Er wird das Publicum gegen sich stimmen. Eljő végkép a percz. Alles ist auf die Grobheiten, Vehemenzen des gr. Sz. vorbereitet und es erscheint ein unterthänigster Bericht der auf eine Comitats-Determination gestellt ist, die man aber mit dem Selbst-Betrug »Interimalis« eludirte, und ich erscheine im guten, Földv. et Co. in ihrem wahren Licht. Ist der Effect gut, das heisst, der Moment glücklich; gilt Wahrheit und Ehre bei der grossen Menge noch etwas, dann könnt Ihr alle wenigstens die Procrastination des Gegen-

Digitized by Google

standes durchführen — und kommt Zeit kommt Rath und Sz. I. itt sem alszik. E levél egészen köztünk. Károlyi György a hid ellen, das schmertzt mich.

Félti a fekvő jószágát a jámbor, mintha ma nem foglalhatná el a kormány — minden korlát nélkül — csurgói házát sáncznak, várnak, ha kell! Tán egy kissé biztosabb volna, ha ilyesekhez az országgyülésnek is volna egy kis szava. Es wäre doch ein wenig mehr Publicität.

Dessewffy Aurélt köszöntöm. Többé neki nem irok. Wirken Sie auf alle diese indem Sie sagen: Es scheine, ich sei disgustirt, sei auch unwohl (tán sok azt hiszi, majd meghal nem sokára) wolle mich zurückziehen, räume das Feld ein u. s. w. Semmi terv összeállításában Földv. ellen ne vegyen részt. *Es ist bloss diese Art* oder keine, der Sache eine Wendung zu geben.

God bless you.

Ide mellékelve küldök két pecsétet, ha decenter rá tudja ragasztani a rendekhezi jelentésre, jó lesz, ha nem, süssön valami talismánt rá etc. Két szinüt küldök, mert éppen azon szinüvel kell félig-meddig bepecsételni a levelet, kisebbre s aztán jó az ilyféle mint ostyára. A herczeg levele önnél van, s azért fordítsa, — ha nálam lett volna, az egészet megkészítem itt. Ha — nem tudom mi okból — a hg. levele nem volna önnek kezeiben, akkor tegye belé tartalmát, hiszen eléggé jól emlékszik róla, mert ha ez ülésben levelem fel nem olvastatik, szörnyü halált halok!

Széchenyi.

Mit Rádaynak mondok a jelentés beadása végett, többeknek tanácsa, kik tudják a módot, de kiket nevezni nem akarok.

Én aligha távozok innen a dieta előtt egy léptet is.

182.

Bernáth Ferenczhez.

(m. k.) Pest, 1836. január 6-án.

Tekintetes tábla Biró Ur,
tisztelt Hazámfia!

Több ideje már, hogy érdemes követje Unghnak s nekem különös jóakarom Bernáth Zsigmond ur Önnek levelét közlötte,

Digitized by Google

melly által tudtomra esék, mennyire pártolja Ön — sokak között — a dunai gőzhajó vállalat ügyét is, s ez okbul bizonyos fiatal embert szándékozik gőzhajói kapitányságra neveltetni, őt évenkénti 100 pgő forinttal segitendő.

Válaszom azért késett, mert illyesek elhatározása a gőzhajói Igazgatóság köréhez tartozik. De miután azzal érintésbe tevén magamat, ezeket vagyok bátor felelni. Hajókapitányságra, azaz hajós emberré nevelni valakit attul függ, mi válik belőle, s mennyire alkalmas; minthogy eféle vállalatoknál — ha sikerüket óhajtjuk — soha semmi nem vétetik tekintetbe, mint ügyesség, akár kiben és akármilly rövid idő alatt fejlődik is ki, mi okbul sokszor a legutolsó és ujabb emberből rögtön fő ember lesz; sokan pedig mindig csak egy helyt állnak vagy még hátrább tétetnek. Hajós kapitánynak legalsóbb helyzettől és kora gyermekkortól kell formálódni; mert annak »Mindent« legjobben kell tudni és érteni, mivel máskép nincs hatása, sőt kinevetik. Ezeket röviden érintvén, megvallom, igen félek Tens ur olly tiszta szándékának nem fogna megfelelni a következés; a vállalat pedig, mostani álladalmában, hol minden a tiszta nyereségtől függ, legkisebb terhet sem mer vállaira venni, s ekkép egyetlen egy individuummal sem akarja nevelni embereinek számát, jóllehet azok mások által segíttetnének; mert végkép valami teher, s minden esetre nagy felelet mindig csak magán maradna. Szóval sokkal jobban lehetne mindezekről értekezni, és bár lenne egyszer, itt Honunk közepén, Tens Urhoz szerencsénk, kinek hazafiui szép lelke olly ismeretes. Közerővel sokat vihetnénk végbe, s On saját szemeivel láthatná, mily tenger nehézségek közt állíthatunk egyet s mást elő, mint fejlik viszont sok más, lelket derítő csirára!

Ajánlom magam szives barátságába, s addig is, mig személyesen lesz szerencsém megismerkednem, igaz hazafiui rokonérzéssel maradok Önnek igaz szolgája

Sz. I.

Pest, 1836. január 6-án.

Digitized by Google

183.

Stettner Györgyhöz.[1])

(m. k.) Pest. 1836. január 7-én.

Tisztelt Barátom!

Mult decz. 23-ikán irt sorait nagy örömmel olvastam. Tenger munkáim e rövid válaszra kényszerítnek. Szerencsétlen versengés van a kerepesi és dunaparti szinház ügye közt. Nem tudom, mire vezetend, de én saját helyzetemet s hatásomat fontolván s ismervén, mostanság egészen visszavontam magamat e tárgytól: s ezért arra kérem Önt: Tartaná fen mind az egybegyült pénzt, mind saját s jóakaróinknak szinjáték iránti buzgóságát — valamint én cselekszem — jobb időre, melly egyébiránt szaporábban viradhat, mint magunk is gondolnók. Szives emlékezetébe ajánlott hazafiui rokonérzéssel maradok Önnek kész szolgája

Sz. Ist.

Pest, 1836. január 7-én.

184.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pozsony, 1836. január 11.

Euer. kais. königl. Hoheit.
Durchlauchtigster Erzherzog!

In Erledigung der höchsten Verfügung ddto 17. November 1835 wird Euer k. Hoheit anliegend der Hauptbericht des dirigir.

[1]) Makkos-hetyei Stettner György szül. 1799. jul. 3-án, meghalt 1866. aug. 17-én; nevét Zádorra változtatá, irói neve Fenyéri Gyula, 1848. a pesti váltótörvényszéknél előadó; 1852-ben a sopronyi főtörvényszéknél, 1855-ben a bécsi legfőbb és semmitő törvényszéknél ülnök, 1861-ben a hétszemélyes tábla birájává neveztetett. A Kisfaludy-társaság tagja; 1831. a magy. tud. akad. levelező, s 1832-ben rendes tagja lett. Szépirodalmi és jogtudományi iró; s ugyan csak ő fordítá le az »Ezer egy északa« négy füzetét.

Digitized by Google

Ingenieurs Vásárhelyi über den Fortgang der an der untern Donau im Zuge stehenden Arbeiten gehorsamst unterbreitet.

Euer k. k. Hoheit
ganz unterthänigster Diener
Graf Stephan Széchenyi.

Pressburg. den 11. Jänner 1836.

185.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pozsony, 1836. január 11.

Euer kais. königl. Hoheit,
Durchlauchtigster Erzherzog!

Die durch den dirigir. Ingenieur Vásárhelyi mir eingesandte Verrechnung über 57.421 fl. 48$^{17}/_{20}$ Ar. C.-M. nebst den Material- und Requisiten-Verwendungs-Ausweisen des Rechnungsführers Wolfram, unterbreite ich mit der gehorsamsten Bitte: Euer k. k. Hoheit, geruhen solche der Cameral-Buchhalterei zur Revision hochgnädigst anzuweisen.

Euer k. k. Hoheit
ganz unterthänigster Diener
Graf Stephan Széchenyi.

Pressburg. den 11. Jänner 1836.

186.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. január 11-én.

Barátom, ma $2^1/_2$ reggel itt voltam. A főhg jól van, de senkit sem lát még. Nekem semmi bajom sem esett; de megfáztam jóformán. Ide mellékelem Teleki levelét, de a könyvet is, köszöntöm Schedelt, Czuczort. Csatót s eszközöljétek addig is a Tudománytárnak *kék* etc. átváltozását, t. i. minek utána a 8-ik kötet, melynek még sárgának kell lennie — kijött. Ne vegye Schedel és a többi rosz néven, hogy ön által eszközlöm ezeket, de kifogyok az időből.

Digitized by Google

Hogy Telekinek ide mellékelt levelę ön előtt érthetőbb legyen, Schédelét is ide mellékelem. Tegye mind a kettőt a tudós társasági fiókba.

Továbbá küldök több angol levelet. Tegye el s gondolkodjon felőlük — Shilelagh [1]) megsántult már Londonban. A gyapjú igen száll. Czenken nincs hó. Rosz akaróm, kit most ujlag leltem — több mint gondolám. Ezeket tapasztaltam ma. A holnapi reggel tán jobbat hoz.

Pinczénk elrendelésére jó volna, ha ön a borok számára is könyvet szerezne s igy minden uj csapat bornak egy-egy levél lenne. Ez legrendesb volna s ha egészen megittuk.

Ugyan mikor van az Atzél ház iránti terminus? Ezt tudja meg okkal-móddal Steinbachtól. Nem sürgető.

Széchenyi.

Quoiqu'agité, toujours ferme!

187.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. január 12.

Barátom, Bihar élet hosszában kivánja képemet. A pesti festőt hogy hivják? Fest-e ily nagy képet? S mi az ára? Irja meg ezeket tüstént; mert tán úgy intézhetném, hogy engem is, Beöthyt is ő fesse. Er sollte sich in seinen Preisen nicht geniren, 100 Dukaten glaubte ich und nicht weniger als 80 Dukaten. Ohne dem Ramen. Bústavi ki az? [2]) s Csaba? [3]) Unsere Dichter brauchen leider noch kein Incognito.

Itt minden lassú és élet nélkül.

Sietve

Széchenyi.

[1]) Széchenyi István versenylova.

[2]) Kunos Endre irói neve.

[3]) Vörösmarty Mihály irói neve.

Digitized by Google

188.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. január 15-én.

Már nem tarthatom a ha ha hát. De csak köztünk! E levelet a plenipotentiarius Havas viszi!!! ki mindent megmond önnek, ön segítheti etc.

Ide zárok egy jó levelet megint!!! Már most könnyebben türöm, ha Shilelagh meggebed is.

Holnap Czenkre és Bécsbe megyek, 3—4 nap alatt vissza.

Az ön előszobájába tétessen egy kis vaskályhát. Inkább jobbat (Von inwendig zu heitzen) majd elvihetjük, ha új lakásunk lesz.

Vogel Werkführerje teljesíti-e mit neki mondtam? Ezt sürgesse; mert lehet, hogy nem sokára Pesten leszek. Ugyan elvitte-e ezen Werkführer Valerohoz a tafota mustrát?

God bless you

Széchenyi.

189.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. január 17.

Barátom, tegnap és tegnapelőtt nagy változást éreztem az egészségemben, ma azonban annyira vagyok megint, hogy e pillanatban Czenkre és Bécsbe megyek, ide 23. vagy 24-én visszatérendő. Kaptam levelét. Kolb tán igen is korán adá el a medvebőrt. Nem tudom, mit fog Havas, Mérey és Seeber művelni. A hg. mindezeket nagyon roszúl veszi etc. Man sollte nicht glauben, dass man im 19. Jahrhundert in Pest einem Vormund eine Musik geben könnte: Weil er hindert, dass der Adel zahle und endlich eine Brücke zwischen Ofen und Pest gebaut werde. — Ennek okvetlen lesz reactioja. Egyébiránt jó ezt okosan Dessewffy-ek, Turnbul-ok, Gundok etc. által nevetségestetni (ridiculiser).

A leopoldvárosi plébános megteszi a teendőket — úgymond

Digitized by Google

ön — de neki írni kell Esztergomba — ugyan írja meg, mikor ez megjött vala, s azért jó lesz elmennie az említett lelkipásztorhoz.

Vásárhelyi 1000 pengőt fog önnek kezeibe szolgálni. Vegye számadásába. Sakranicsek és ilyféle embereknek tartozok néhány forintokkal. De nem kell kifizetni, de ilyent mondani: Der Graf kommt zuversichtlich Anfangs Februar hierher, es wäre aber möglich, ja es ist wahrscheinlich, dass er schon Ende dieses Monates hier sein wird. Geduldigen Sie sich bis dahin etc.

A casino ülésre aligha mehetek. Bécsben február 2-án lesz »Göz ülés«.

Isten tartsa.

190.

Vásárhelyi Pálhoz.

(m. k.) Pozsony, 1836. január 17.

Um durch keine unnöthigen Schreibereien die Zeit zu verlieren, Sie aber dennoch von Allem dem in Kenntniss zu setzen, was Sr. k. Hoheit der Palatin zu haben wünscht, schliesse ich Höchstderoselben Schreiben vom 15. Jänner 1836 Nr. 78 hier bei, nach welchem Sie sich zu halten, und mir dasselbe bei Gelegenheit zurückzusenden haben.

Genehmigen Sie die Versicherung meiner ausgezeichneten Werthschätzung, mit der ich mich nenne

Ihren ergebensten Diener
Graf Stephan Széchenyi.

Pressburg, den 17. Jänner 1836.

191.

Tasner Antalhoz.

Bécs, 1836. január 21.

Barátom!

Jó egészségben ide érkeztem tegnap este Czenkről. Holnap után ismét Pozsonyba menendő. Kérem küldje jól bepakolva az

Digitized by Google

Angol kertkapu modelláját egyenesen hg. Metternichnek. Irja ki egy részét az adressnek s alatta: Le ct. E. Széchenyi. Ugy kell eszközleni a dolgot, hogy Metternich semmit sem fizessen.

Sietve

Széchenyi.

192.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. január 24.

Barátom, e pillanatban jövök Bécsből, hol a dolgokat »Jól hagytam.« Önnek több leveleit örömmel vettem. De azon búsulok, hogy Ullmanntól lakásom miatt semmi levél, mi nem kis aggodalomba tesz; mert itt van febr. 2-ka szinte már s igy a casino lakásomat fel kellene mondani, mert egyébkint nem lehet többé tüsténi kiadni rajta és meg kell tartani Jakab napig s itt is ott is fizetni. Még most van idő, kérem menjen tüsténi s beszéljen Hilddel etc. etc. Es sieht aus, als wäre es ein Judenpfiff um mich in Verlegenheit zu setzen, und sodann zu taxiren. Ezt ne sejdittesse — s ha Ullmann Pesten van, menne ahoz, vagy embereihez s azoknak ilyest: Der Graf möchte nur in Sicherheit sein, denn bekommt er keine Wohnung, die ihm bequem ist, so bleibt er in seiner Wohnung im Casino. Die Gräfin, wegen welcher er ein grösseres Quartier nimmt, kann auch interimaliter da wohnen und die Kinder in Ofen. Er wird ohnehin aufs Land gehen, bis Michaeli könnten beide sich also so durchwinden und bis dahin wird sich wohl eine Wohnung finden, der Graf hätte sich bei seinem letzten Hiersein vielleicht entschlossen die Quartiere No. 2 und 3 im ersten Stock und das Quartier in 2-ten Stock auf die Donau zu nehmen, wenn diese in irgend einer Verbindung sein könnten, da aber Herr Hild sich geneigt gefühlt hat seine Wohnung im 2-ten Stock zu überlassen und dafür das No 2 im 1-ten Stock zu nehmen, so wartete der Graf auf den Herrn Ullmann oder dessen Schreiben. Da das aber nicht kam. so bittet er jetzt um baldige Entscheidung, da er in Pesth und die Gräfin ihre

Digitized by Google

Wohnung in Ofen vor dem 2-ten Febr. aufsagen müssen. Ich glaube nicht, dass der Graf die Wohnung des Herrn Ullmann nehmen würde. Er hätte gerne die Wohnung im 2-ten Stock auf die Donau, die Wohnung des Herrn Hild und die Wohnung Nro 3 im 1-ten Stock, wo möglich von Georgii an auf 3 Jahre möglichst billig. Herr von Ullman ist ein Cavalier, so ists der Graf. Wenn nur die Hauptlineamente jetzt entschieden wären; wegen Stall, Keller etc. etc. werden die beiden Herrn sodann nach Billigkeit schon übereinkommen können.

Ezt tüstént eszközölje s tüstént iparkodjék végezni s tüstént irjon.

Holnapután itt el lesz döntve a hid dolga.

Igen félek!

Széchenyi.

193.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest, 1836. január 26-án.

Euer k. k. Hoheit,
Durchlauchtigster Erzherzog!

Höchstdieselben erfüllten mein ganzes Wesen mit der unterthänigsten Bewunderung. Geduld wie Christus, Kraft wie Achilles! — Ich fühle es mit jedem Tag mehr, welch ein Glück es ist, unter Hochderselben Fahne zu stehen und *treu* zu dienen.

Die Schlacht ist aber noch nicht ganz gewonnen; manche Gefahren drohen! — Die letzte Declaration der Pester Wahlbürgerschaft kann verschiedenartig interpretirt werden; die Gegner sind aufgeregt, eines jeden Schrittes fähig, ganz vorzügliche Rabulisten. — Gleich nach der Sitzung suchte ich Herrn v. Havas auf; auf ihn kann man sich ganz verlassen. Da Kopf und Herz in Ordnung ist, auf seinen Collegen sollten Euer k. k. Hoheit aber allsogleich einwirken.

Ich fürchte mich noch immer, zittere aber nicht mehr!

Hier beigebogen sende ich Eurer k. k. Hocheit — ich bitte

Digitized by Google

aber ganz für Hochderselben eigenen Gebrauch — das Pro Memoria, das ich Sr. Durchlaucht dem Fürsten Metternich einreichte.

Ich lege mich Eurer k. königlichen Hoheit mit der allerinnigsten Verehrung zu Füssen, Eurer kais. königl. Hoheit ganz unterthänigster Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 26-ten Jänner 1836.

194.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. január 26.

Barátom, a mai conferentia jól ütött ki. A főhg. okos és erős volt. Holnap lesz a csata, tán csak megnyerjük azt is! Én most már mindent remélek. Mind ez szorosan köztünk. Január 24-i levelét vettem. Mikor megyek Pestre? nem tudom, alig febr. 5—6 előtt s akkor szinte csak Budán fogok maradni. Kérem mondja Dessewffy Aurelnak, kit tisztelek:

1-ső. Tegye Pregardt-ot igazgatóvá.

2-or. Iránt am ne legyen *semmi* ünnep, ebéd stb. Szóval *semmi*. Es ist mein fester Wille daran nicht Theil zu nehmen und ich gehe durch — vielleicht nach Gödellő! Wie neulich von der Nachtmusik. Warum? Azt meg fogom mondani. Kimondhatlan kárt okoznánk mi magunknak. Csak D. A.-nek kell mondani. Sed quod differtur non aufertur. Nach beendigten Geschäften sehr gerne. Ilyesekről se többet, se világosbat nem mondhatok.

Breczenheim Alfons hg. és Bruckenthal Mihály báró levelek által jelentik, hogy szivesen beállnak 1840-ig. A leveleket nem küldöm most; de addig bele lehet írni. S igy 454. vagyunk. Ich wäre trostlos, wenn Pregardt ausbliebe. Inkább én. Festetits V igen jó lesz III-nak. A casino bálok helyes. Nur sollen sie ordentlich vor sich gehen. Most, hogy a magyar nyelv dolga etc. etc. prudentia.

Kérem küldené az én megtiszteltetési ebédem bevezetését. Az ebédet postponálni kell. Ha el is jövök házasodni — s mikor nem tudom még, csak néhány nap maradok, ide tüsténi vissza-

Digitized by Google

térendő; mert most legény kell a gátra és én nem azért házasodok, hogy henyéljek, hanem hogy sikeresebben szolgálhassam a hazát. Shilelah (igy írják) január 8-án Calaisban volt. All right again and Nevin in High spirits.

Istenem, mily mulatságos comedia volt ama reggeli! Welche Gesichter, — welche Contorsionen, als ob eine Büffelkuh um ihr Kalb käme!

Jó éjszakát. Az említett leveleket kérje el tőlem annak idejében.

Nagy Ignácz levelét elküldöttem ugy-e.

Széchenyi.

27-ikén estve.

Ma a főtáblán szerencsésen elvégződött a hid dolga. Keresse fel Valerót, Farkast, ki ezzel Pozsonyban volt, Glückswerthet és Appelt. Farkasnak s Appelnek mondja, kaptam leveleiket, de ha meg is ölöm magamat, nem válaszolhatok. Ha lehet, egyenkint olvassa ezt nékiek. Heute ist die Brücken-Angelegenheit bei der oberen Tafel glücklich durchgegangen, der E. H. hat sich weise wie Gott benommen! Er fand die Mittelstrasse, auf welcher die Brücke erreicht wird, alle Parteien zufrieden gestellt sein werden und nur die Aufwiegler . . . allmählig entlarvt werden dürften Der E. H. wird, was noch in Wien fehlen sollte, durchführen und er machte diese ganze Sache zu der Seinigen. Wir müssen ihm aber das, was noch zu geschehen hat, nicht erschweren. Und das können wir so erreichen, wenn wir ruhig und discret sind. Kein Wort von Sieg, Vorwurf, keine Zusammenkünfte, keine Diner etc. Gesundheiten.

Göthe sagt: »Der Kluge überholt sie alle«. Bald wird es klar werden, dass der E. H. der Vater und Wohlthäter der beiden Städte und der rechtlichen Einwohner dieser Städte ist, und dass ich nur als Werkzeug *treu*, wiewohl ungeschickt genug diente. Gott ist gross. Ich lasse alle die Unsrigen grüssen, sie sollen ausharren, Geduld haben. Der Tag unseres Sieges bricht bald heran.

Széchenyi.

Azért szorítom az elolvasni valót a másik lapra, hogy könnyebben olvashassa. Senkinek sem kell kezébe adni, vagy leírni

Digitized by Google

engedni. Sie müssen es einzeln und im grössten Vertrauen anbringen.

Igen, igen sok fordul rajtam. Memoirokat irok Bécs számára etc. csiklandós út; de Isten tán csak el nem hagy, mert vonzódásom hozzá mint a legfőbb Jóhoz kimondhatlan. Dé testileg oda is vagyok, *ez köztünk*. 14 napja sem nem eszem, sem nem alszom. Éppen most volt 14 piócza vesémen, már nem tudtam segítni magamon. God bless you.

Ullmanntúl semmi hír! legjobb lesz, Jakab napig tartom meg a casino quartélyomat. Mondja ezt Sartorinak. Ich bin genöthigt, die Wohnung im Casino vielleicht bis Jacobi zu behalten, auf jeden Fall werde ich bis 2-ten Febr. mich darüber entscheiden. Valerónak is vettem levelét, hogy nem felelek, tegyen apologiát. Ezeknek megsúghatja, hogy beteg vagyok.

Ide mellékelek egy levelet. Olvassa. Quelle susceptibilité. mert nem válaszoltam, meg voltam bántva, kérem hozza addig is rendbe, míg magam megyek haza. Die Leute bringen mich à la lettre um. Mindezt jó móddal.

28-án reggel.

Sokkal, sokkal jobban vagyok.

195.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pozsony, 1836. január 28.

Euer k. k. Hoheit,
Durchlauchtigster Erzherzog!

Aus den hier beigebogenen Schreiben des dirig. Ingenieurs Vásárhelyi werden Höchstdieselben zu entnehmen geruhen, dass in Hinsicht der Ingenieure Tomsich und Weszter ein Irrthum obwalten muss.

Es ist mir nicht bekannt, dass die Donau-Regulirungs-Arbeiten eingestellt worden sind, denn es wird doch auch den Winter über gearbeitet; besonders ist das technische Personale schon in Folge der durch mich erhaltenen Aufträge und laut den Anzeigen des dirigir. Ingenieurs in steter Beschäftigung. Ich

Digitized by Google

würde also Euer k. k. Hoheit ganz unterthänigst bitten, die soeben benannten Ingenieure bei meiner Commission zu lassen, oder mir zu erlauben, sie durch taugliche Individuen zu ersetzen, — was ich vielleicht am zweckmässigsten auf Höchstdero Befehl bewirken könnte, wenn ich nun persönlich mich nach Ofen verfügen werde.

Ich lege mich Höchstdero zu Füssen und nenne mich Euer k. k. Hoheit

ganz unterthänigster Diener
Graf Stephan Széchenyi.

Pressburg, den 28. Jänner 1836.

196.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. január 28-án.

Barátom, ide csatlom Ullmann levelét. És most ezeket:

Gehen Sie zu dem Geschäftsträger des Herrn v. Ullmann und zeigen Sie sowohl den Brief des Herrn Ullmann, als auch die hier beigebogene Berechnung, die man mir von Seite der Ullmannischen Kanzlei in Pest ausfertigte. Hier folgt meine Erklärung:

Bekomme ich die Quartire No 3 im ersten Stock, cedirt mir Herr Hild seine Wohnung im zweiten Stock und bekomme ich das Quartier im zweiten Stock auf die Donau, so würde ich gerne bereits auf Georgii laufenden Jahres einziehen. Was den Zins anbelangt, so glaube ich, dass ich mit dem Herrn von Ullmann übereinkommen werde. Jedoch wünsche ich sodann auf 3 Jahre zu contrahiren.

Sollte ich indessen die Wohnung des Herrn von Hild nicht bekommen können, die ich nicht aus Caprice haben möchte, aber um unter den 3 Wohnungen eine Verbindung zu erlangen, so wünschte ich einstweilen bloss die Wohnungen No 2 und 3 im ersten Stock und wie es gewöhnlich ist auf 3 monatliche Aufkündigung zu nehmen.

Herr v. Ullmann war für mich stets so wohlwollend, dass ich mich gänzlich auf seine Billigkeit verlasse.

Digitized by Google

Ich meinerseits verlange nichts anderes, als was recht ist. Sobald es möglich ist, gehe ich selbst nach Pest. Weiss aber in der That den Tag noch nicht anzugeben. Werfen Sie indessen die Basis eines vollständigen Contractes — den wir sodann »Auf den Grundsätzen der Billigkeit« freundschaftlich ausmachen werden. Wegen Stall, Wagen-Remise, Kühe etc. sodann. Einige Veränderungen behalte ich mir vor zu seiner Zeit meine Ansicht — und Wunsch zu äusseren.

Vor den ersten Tagen des Februars werde ich auf keinem Fall nach Pesth kommen können.

Sagen Sie Hild, dass er mich sehr obligiren würde: Mir seine Wohnung zu cediren, dass ich jedoch ebenso gerne darauf Verzicht leiste, wenn ich ihm oder seiner Frau nur im Geringsten zur Last fallen würde. Er soll sich gar nicht im Mindesten geniren.

Meine Wohnung im Casino behalte ich aber einstweilen bis Jakobi. Ich bitte Sie, sagen Sie das meinem Freund Sartory, den ich recht sehr bitte »Mir nicht übel zu nehmen, dass ich nicht gerade an ihn schrieb.« Man weiss noch nicht, wenn der Landtag beendigt werden wird, die Gräfin und ich auf einmal ausziehen geht nicht leicht, und da Sie ihre Wohnung auf Georgii vergibt, so muss ich wenigstens das meine bis Jakobi behalten, um mit so vielen Kindern bei der Ausziehzeit nicht ganz in der Luft zu sein.

Die zwei hier beigebogenen Dinge wollen Sie gut aufbewahren.

Széchenyi.

Éppen most van scrupulusom. Ön azt irja, Mérey Glückswerth által kéreti Nagyságodat etc. Ez csak Sándor és nem László lesz, ugy-e? Mert ha ezen utolsó volna, menjen tüstént a grófnéhoz Budára s igazítsa ki a confusiót. Éppen most kapom levelét. Jankovich Izidor et Libasinszky, ha ha ha. Mérey iránt irtam éppen most magának a grófnénak. Ez hát jó móddal rendbe jő. Bravo kamarás ha ha ha!

Még többet is mellékelek ide. 1-ör. Schuller contóját 376 frt és 18 kr. Ezt Lunkányi kifizette. Nem fizettük mi is ki? Tartsa

Digitized by Google

szemben s annak idejében emlékeztessen rá. 2-or. Andrásynak praetensiója Dewarhoz? Quid est hoc?

Ezt is észben és szemben. God bless you.

197.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. január 29.

Barátom, január 19-iki levelében azt irja, átvette az 1.000 frtot V.-től. Ez jól van. A nyugtatvány Lunkányi kezében. Már írtam érette. Emlékeztessen annak idejében. Azt írja továbbá, az utolsó Regélőben én és Eötvös házasodásra van czélzás. Melyik az utolsó regélő? Én nem találok benne semmit. Emlékeztessen erre is annak idejében.

30-kán.

Ezt éppen most találom. Nem árt - - ily alacsonyságok csak használnak becsületes embernek. Ily roszakarók! *Jó akarók.* Shilelagh egészségesen megérkezett január 17-én Brüsselbe. Nevint, ki megelőzi, minden órán várom.

Szulinyi Antal szives levelében azt írja, megmarad a casinoban 1840-ig. Most három ilyes levél van kezeimben. Magam viszem Pestre. Oda azonban mikor megyek, nem bizonyos még. A hid is ing, ing ismét. Cz. et Co. nem hágy fel hátráltatással a legalacsonyabb fogásokkal, úgy látom koporsóig. Itt azt gondolják: »Most elmén házasodni, ott majd elalszik, s akkor mi itt munkálhatunk.« Én azonban sem nem megyek, sem el nem alszom, mig ez és más némi rendben nincsen, Bánffy is hasonló pedig, még ha már közel leszek is a sirhoz szünet nélkül: »Csak el ne hagyná, mit kezdett, bizony most már elveszti minden kedvét« etc. etc. etc.

S igy itélnek, mert azt hiszik szenvedelmim után cselekszem, - - noha nem úgy van, hanem elhatározott elveim után. Azok minden pillanatban változók, ezek még a túlvilágba is átlépnek.

Isten tartsa. Aligha 3—4 nap előtt indulhatok; de azért készen legyen minden. Egy kissé fűtetni etc. Ön addig csak megmaradhat lakásában: Az expropriatio még nem szükséges s tán

Digitized by Google

nem is lesz, kiköltözésre mindenesetre egy két nap. Egészségem bizony rosz. Nem tudom elveszteni a baloldali fájdalmimat. Irjon még nem lát Pesten, mert tudja Isten mikor leszek ott.

Brougham levelét visszavártam; de most csak tartsa kezei közt és annak idejében emlékeztessen, hogy feleljünk rá. Engedelmet bizony nem kérek 1-ör, mert csak köszönni fogok; de corespondeálni nem, 2-or, mert nem kivánom, hogy czimjeimbe irják. Széchenyi.

198.

Herczeg Esterházy Pálhoz.[1])

(m. k.) Pozsony, 1836. január 30-án.

Igen tisztelt jó Uram!

Herczegségednek itt küldöm az igért két könyvet. Régen irattak ugyan, de a nemzeti sajátságnak tisztelése azóta még inkább nevekedett Britanniában. Méltassa a Herczeg néhány üresebb pillanatira. Hiszem, sőt tökéletesen meg vagyok győződve: Esterházy Pál, kinek eldődei olly gyakran és olly dicsően vérzettek a hazáért, nemzeti hűséget, hűséget a szent Anyaföldhez, nem tud ábrándozásnak tartani, s ama szent érzelmet a vak hiuság gyáva viszketegivel, vagy az elpártolás gyülöletes maszlagaival soha egybe nem keveri.

Legyen is azért védangyala földieinek, a becsületes hű Magyarnak, bennem pedig bizzék; Herczegséged igaz hive

Széchenyi István.

Pozsony, 1836. január 30-án.

---

[1]) Pál Antal szül. 1786. márcz. 10-én, megh. 1866. máj. 21-én Regensburgban. 1810. drezdai követ, rendkivüli nagykövet a londoni udvarnál, 1830—38. a londoni conferenczia tagja; 1842. állásáról lemondott; 1847. sopronyi főispán, a természetvizsgálók és orvosok nagygyülésének elnöke Sopronyban; 1848. márcziusban magyar külügyi miniszter lett, de már szeptemberben lemondott, s a magánéletbe vonúlt. Esterházy Pál iránt Széchenyi mindig nagy respectussal viseltetett, s ezen tiszteletének kellő tápot nyujtott azon útja, midőn herczeg Esterházy kiséretében X. Károly franczia király koronáztatására kiküldve lett 1825-ben s vele együtt utazott, s útközben élénk eszmecsere fejlődék ki közöttük. Lásd Zichy Antal i. m. 145. lapon.

Digitized by Google

199.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. január 30.

Barátom, gr. Illésházy István aláirta a nevét az új casinói ívre! Ma a kerületben keresztülment a dunaparti szinház 400.000 pengő 33 vármegye, 8 ellene, Tolna etc. a hg.-nél voltak. »Instructiónk azt tartja, gr. Széchenyi István legyen a director.« »Lábra állítja«, mert mit kezd, annak sikere, – mit tegyünk? A hg.: Én is őt választanám.

Shilelah quite well indult el Brüsselből 18-án. Goodnight! Mind ez köztünk. Károlyi L—nak be akart forrni a nyaka. Homeopathice 15 piócza tüstént segített! Sokára-e? *Ez más kérdés!*

31. reggel.

Aligha 2—3 nap előtt indulhatok csak, nem tudok jobban lenni. Nem eszem, nem alszom, gyenge vagyok; de fejem tiszta s lelkem erős.

Isten veletek.

A Tudománytárrúl nyugodt vagyok, mert ön el fogja végezni ugy-e? Nem volna-e jó Kornis helyébe választani Csáky Károlyt.

Adieu.

200.

Gróf Apponyi Antalhoz.

(m. k.) Pozsony, 1836. február 1-én.

Mein sehr hochgeachteter Freund!

Es gereicht mir zum grossen Vergnügen Dir sagen zu können, dass zur Erbauung eines ungarischen Theaters in Pesth an den Ufern der Donau, gegenüber des Börsen-Gebäudes in der gestrigen Circular Sitzung der Stände 400.000 fl. C.-M. votisirt wurden. Höchst wahrscheinlich wird dieser Gesetz-Entwurf weder in dem Hause der Magnaten, noch von Seite der Regierung difficultirt werden. Die Pläne sind also — die Du mir senden wirst —

Digitized by Google

nicht nur nächstens nützlich, sondern höchst nothwendig. Aber Ciceri selbst dürfte verwendet werden. Diess Letztere hängt indessen noch von Umständen ab. Fürs Erste müsste man ihn für die Pläne auszahlen, um diesen Theil seiner Leistungen in's Reine zu bringen; dann wäre es aber höchst wünschenswerth, wenn du ihn sondiren wolltest, was er bei der ganzen Ausführung leisten wollte, und welche seine Bedingnisse wären. Den Bau, glaube ich, erhält der Pesther Baumeister Hild; er hätte also nur die Decoration und die innere Einrichtung zu besorgen. Je billiger seine Forderungen, desto grösser ist die Wahrscheinlichkeit seiner eventuellen Verwendung. Um ihn für seine einstweiligen Arbeiten zu bezahlen, sendete ich an Dich einen Credit von 1000 Francs. Dies ist also, wie ich glaube, in Ordnung. Meine Bitte concentrirt sich also nur darauf: 1. mit dem Ciceri — wenn Du ihn für den tauglichen Mann hältst — wie du dich in deinem letzten Brief ausdrücktest — »für weitere Dienste anzubandeln.« 2. Die baldige Beendigung dieser Zeichnungen, und deren Hierhersendung ehenächstens zu bewerkstelligen. 3. Ein wenig darüber nachzusinnen, ob das Théâtre de l'opéra comique vis-à-vis de la Place de la Bourse, in Paris, in mancher Hinsicht nicht passender für uns wäre, als das Opéra Italien; oder wenn das auch nicht, ob von dem erstbenannten Théâtre de l'opéra comique Eins und das Andere mit dem Opera Italien nicht mit grossem Vortheil zu vereinbaren wäre. Fürst Paul Esterházy gab mir diese Idee, oder um besser zu sagen »Erweckte in mir diese Scrupule.«

Gönne *uns* — denn das Ganze ist nicht meine Privat-Sache — einige deiner Augenblicke uns im Lande wohnenden, die wir Dich achten und lieben, und für deine Güte nie aufhören werden dankbar zu sein.

Länger will ich Dich mit meinen Zeilen nun nicht mehr belästigen. Das Einzige erlaube ich mir aber doch, Dir zu berichten, dass mich Hymen in einigen Tagen mit der liebenswürdigen und so sehr achtungswerthen Gräfin Crescence Zichy auf immer verbinden wird. Ich empfehle sie und mich, Dir, Deiner lieben Frau, und all' den Deinen auf das Herzlichste, auf das Angele-

Digitized by Google

gentlichste, und nenne mich nach wie vor Deinen treuen Diener und Freund St. Széchenyi.

Pozsony, 1836. am 1-ten Febr.

201.

Tasner Antalhoz.

Pest, 1836. február 3-án.

Barátom, mondja meg Auernek, hogy Zichy Marienál alszom — jönne tehát oda holnap délután 7-kor. Chrisztina templomban van copulatiom s ezt némileg magyar ruhában szeretném végezni. Hozna Auer kardot etc.

Sietve Széchenyi.

202.

Tasner Antalhoz.

Buda, 1836. február 5-én.

Barátom, tegnap óta házas és feleséges ember vagyok. Boldogúl érzem magamat, mert oly lelkes és szeretetre méltó lényhez vagyok kötve, mely által tudom mind emberi, mind polgári csekély becsem csak növekedni fog.

Igen sajnálom a rosz átmenetelt; mert semmit rendbe nem végezhetni, az is baj, most pedig feleségemet hátra hagyni, vagy aggodalomba hozni az sem megyen. Egy pár napot már csak felkell szentelnünk. Egyéb iránt dolgom itt is elég van, — most ezeket lássa, hogy Helmeczy ne tegyen vagy engedjen tenni valamit a Jelenkorba, mi feleségemet compromittálhatná, p. o. als ob ich nur als ehrlicher Mann gehandelt haben würde, oder a Széchényi azért megmarad a hazának etc. Az elsőt fájlalná a jó lélek, mert úgy is bántja azon gondolat, hogy Övéivel együtt terhemre van ... a mi pedig illeti a másikat, az olyan kelepcze forma, melybe Dessewffy A. is akart vonni R. A. R. A. Und zwingen.... sei es die leiseste Art lasse ich mich durchaus nicht. Ön ne jőjjön át; de írjon minden nap a pósta által Budára. Ha Auspitz jönne mondja: Ich weist gar nichts. S hát a quartély iránt történt-e valami?

Digitized by Google

S hát a tegnap előtti vagy tegnapi budai ujság a híd tulajdonának átengedése etc. nem tett sensatiót? Irjon minden félét. — Sermage fizetett? Menne Sahländerhez valami pretextus alatt s ott a kocsisunkal: »Most kend nem sokára a Gróffal megyen — én nem mondok semmit; de kend mit tart azon lovakrúl, melyek kezei alatt voltak, etc. Man muss es klug herausbekommen. Luka ki van kiáltva? Mit mondanak házasságomról? Ha jönne levél a pesti póstára; ide kell utasítani. A casino könyvet kinyomatja? s mikor? Nem kell igen sietni vele. Rajzolatokat nem kaptam, akét mást Auer hozza vissza magával: Gelber Polster, Dinte. Gutes oder eigentlich das beste Papier für Briefe circiter 24 quart, 24 octave. Alle die Paquette die ich mitgebracht. Mein Geld-Sack. Úgy tudom, hogy ott maradt a többiekkel vagy elzártam a cabineti nagy almáriumban -- melynek kulcsa Ön kezeiben.

Megvan az Angol zsákom? Semodan nem tudja tán — ez hol van.

203.

Biharvármegyéhez.

(m. k.) Pest, 1836. február 11-én.

Tekintetes Karok és Rendek!

Tetteim oly csekélyek, Honosimnak személyem iránti vonzódása ellenben annyi esetben olly érdemem fölötti, hogy igen igen érzem a T. K K. és R R. kívánata is képmásomat bírni sem lehet annyira jutalom, — mert erre legkisebb ok sincs — mint inkább egyik példája: mennyire méltatja a Magyar a becsületes tiszta honi szándékot is, és így milly édes bérre tarthat az igazi érdem számot!

Azonban, T. R R. tán czélirányosb volna, valamelly más érdemes hazafinak választani személyét, ki magasb polczon áll -- miután — s nem engem, kiben egyenesen megvallva, csak az a kis lélek ér tán valamit, — mellyet festeni nem lehet — de kinek sárgás, ránczteli képe és soványa törődött teste képnek sehogy se való.

Határon túl fínnyás lenni, egyébiránt nem akarok s ha T.

Digitized by Google

R R. okvetlen le kivánnak másoltatni, ám legyen, ellenzeni nem fogom, sőt mi több, a dolog gyakorlati részéről is bátor vagyok itt tenni néhány szót, mert ha jól értém a T. R R.-nek hozzám intézett kegyes sorait — fel is vagyok némileg híva s ugyan is:

Az országgyűlés lefolyta után — miután időm semmi új tárgyra nincs — Pesten leszek egy darabig, mig ismét Orsova tájékán szándékozom felütni sátoromat. Pest volna tehát a hely, hol a festés végbe mehetne; mi az által lesz teljesíthető, hogy valami — mondhatni igen szerencsés — véletlen csak kevéssel ez előtt hozott egy igen derék s ügyes festőt a hazai központba. Neve Barabás Miklós — szülőföldje Erdély — mintája »Olaszország remekei, mellyekkel lelkesen s gyakorlatilag jól össze barátkozott. Ajánlhatom, s jót merek állni.« hogy a T. R R. — parancsoljanak csak véle — minden esetre, ha nem is egy különös s szép arczú s szép testű embernek fogják bírni mását (ez okvetlen talpraesett munka leend): a festő munkája a T. K K. palotáját mint kép elrutítni nem fogja, s mi még ezen tekintetekhez is járúl: a T. R R. midőn Széchényi Istvánt igen megbecsülik, s ha lehet a hűségnek még erősb lánczaival kötik magukhoz, Barabás Miklós képírót, hazánkfiát is gyámolítják, elősegítik!

Az említett igen becses s ritka ügyességgel bíró festőnek lakja Pesten a Nákó-ház, Rakpiacz.

S most T. K K. és R R. alázattal kérem: vegyék nyájas leereszkedéssel e néhány őszinte soraimat. — Legyenek meggyőződve, soha nem szünendek meg kegyességük leszolgálásaért fáradozni, törekedni, s maradjanak ezentúl is jó Uraim, engedékeny Bírám, ki mély tisztelettel vagyok A. T. K K. és R R.-nek leghűbb szolgája.

Pest, 1836. február 11-én.

Széchenyi István.

Digitized by Google

204.

Gyürki Pálhoz.[1])

(m. k.) Pest, 1836. február 12-én.

Méltóságos Úr, igen tisztelt Barátom!

Ha soraim kellemetlenek, kérem dobja tüzbe és csak annyit méltóztassék válaszolni »Nem lehet, nem teszem« S most engedje a dolgot előadnom.

Néhány nap előtt Zichy Károly özvegyével egybekeltem, úgy hogy most egy igen számos család főnöke vagyok. Ezer öröm kiséri új életpályámat; de viszont nem kevés gond is van azzal egybekapcsolva. Még nem tudtam szerezni lakást, s e miatt valóban legnagyobb zavarban vagyok. Ullmann házában van ugyan több lakás; de alig lakhatóvá tehetem. Marczibányi-ház — még nekem is határon túl extravagans. Festetics Antal sarkháza tán nem is kiadó. Grassolkovichéhoz igen is közel a kolostor ect. ect. Mindannyi bökkenő. Ma azonban valaki, kit nem szabad neveznem, azt mondá, hogy Méltóságod nem volna attúl idegen átengedni, Ürményi-házban fogadott szállását. Én és feleségem, kit mind Méltóságodnak mind a Nagyságos Grófnénak jóvoltába, barátságába ajánlok, igen megörültünk ezen híren, s eszembe ötlött, hogy Nagyságod, lakása átengedéséről, már nékem Pozsonyban is mondott valamit. Kérésem tehát az, méltóztatnék tüstént egy kis válasszal megbecsülni: Van-e Nagyságodnak szándéka szerződését átengedni, ha más házban nem volnék képes boldogúlni és feleségemmel letelepedni.

Midőn a Nagyságos Grófné emlékezetébe s úri barátságába ajánltatni esedezem, maradok megkülönböztetett tisztelettel Méltóságodnak őszinte szolgája

Pest, 1836. február 12-én. Széchenyi István.

---

[1]) Losonczi Gyürki Pál 1803. Nógrádmegyei tiszteletbeli jegyző s még az évben alszolgabíró; 1806. főszolgabíró, 1808. elnökhelyettes, 1809. a megyei 300 önkéntes lovas mellé 24 főlkelőt állított; 1811. főjegyző, 1817 másod alispán 1828-ig; ezután cs. kir. kamarás, és Krasznavármegye főispánja 1846-ig; s azután val. bel. titk. tanácsos.

Digitized by Google

205.

Kis Józsefhez.

(m. k.) Pest, 1836. február 14-én.

Tekintetes Főbíró Úr!

A »Gőzhajó-Társaság« az idén egyik hajóját Ó-Budán tataroztatja ki, és idővel ugyanott új hajókat is szándékozik építetni. Az említett hajó-igazítás egy angol hajó-építőmester felügyelése alatt vitetik végbe, több olasz és idevaló munkások által. Ezen utolsók az olaszokhoz képest olly lassúk és ügyetlenek, hogy az építőmester teljességgel nem boldogúlhat velök és ő helyettük is külföldi ácsokat kíván hozatni. Milly szép alkalom volna ez földieinknek mind kereset módra, mind magok tökélyesíthetésére nézve, ha arra valók találkoznának hazánkban? Legelőbb akadhatnak illyesek, úgy hiszem, Szeged városa becsületes magyar hajóácsai közt: s ennél fogva szólítom hazafiúi bizodalommal a Tekintetes Urat fel, nem eszközölhetné-e, hogy némellyek a szegedi hajóácsok közűl próbára feljönnének. Nékem számos egyéb költségeim levén, e czélra semmit sem fordíthatok, hanem talán némellyeknek, ha a dolog tudtokra esik, kedvük kerekedik saját költségeiken felutazni és megtenni a próbát, mely magoknak is, hazánknak is hasznos lehet: mert a gőzhajózás ügye mindinkább képesedvén országunk határai közt, kívánatos, hogy lassanként az oda tartozó munkások is honunk keblébűl kerűljenek ki, és a külföldtűl magunkat mind inkább s inkább függetlenebbé tegyük. Ha saját költségeiken e próbát megtenni kivánók nem találkoznának, tán érdemes lenne nemes Szeged városának találni valamelly módot a fentebbi czél elérésére, melly idővel az egész nemes városnak díszére és hasznára válhatnék. Szíves válaszát kérvén s magamat mind a Tek. Úr mind többi szegedi barátim becses emlékezetébe ajánlván, legvalódibb tisztelettel maradok a Tekintetes Úrnak igaz szolgája

Széchenyi István.

Pest, 1836. február 14-én.

Digitized by Google

206.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. február 22.

Barátom, ma reggel 6 órakor itt voltam. A főhg. igen jól van. Az Intermediatiónak tökéletes sikere lőn. A magyar a dirimens! Ez által biztosítva nemzetünk léte, — csak mi el ne aludjunk! A generalis kisajátítás keresztül megy *mindenütt*, ma vólt conferentia nálunk. Ha némi rosz emberek mindent egybe nem zavarnak — haza viszünk húsvétra 1-ső Urbárium 2-or Magyar nyelv, 3-or Pesti híd, 4-er Expropriatio törvény, 5-ör plana successio és rövid executio. 6.-or Az alimentatioi kérdés alapja .... Ha Szegedről jönne levél, nyissa ki, ... ha ember, rendelje el.

Mint a dolgok állnak, igen fél Dubraviczky, hogy a pesti február 29-ki gyűlésben F ...y etc. el fog rontani mit csak lehet, magyar színház, Híd, 3-szor Expropriatió. Beszéljen erről gr. D. Aurellal, kit igen köszöntök. A főh. igen resteli ezen gyűlést, és ő is fog tenni .... nehogy confúsiót tegyen. F. ... de állása szerint felette csinyán. *Ez hát köztünk*.... D.-nek kellene tennie és Pronay A. Rádai gr., Lisovinyi, Patay, Orczy Gy., Dercsényi, Teleki S. öcscse Marczelnek etc. Man sollte sich recht »Einüben« sich im voraus nicht verschissen, Einer nach dem anderen.

Hier beigebogen sende ich Ihnen den verlangten Brief in eine Form zwar aber abscheuliche Form, ist nicht gut, so schreibe ich einen anderen.

Wägen den Eisenbahnen müssen wir reden. In Eile.

Ezt Puthonnak kellene vala írnom. Széchenyi.

Ullmann magára vette az új konyha eligazítását. A belső elrendelése ennek ránk marad — Sparherd stb. Az elsőt igen kell sürgetni, — a második iránt pedig ... a házmesterrel, ki pallér is egyszersmind, értekezni. Ő csinálja, eszközölje ezt s írja mibe telik ... lakatos etc. munka etc.? szóval minden mi hozzá való. Az istáló és kocsis szoba elrendelése volna mit sürgetni kellene, a testamentumomat csak tartsa magánál sietve

Pozsony, február 23. 1836. Széchenyi.

Digitized by Google

207.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. február 23.

Ez köztünk. Mai conferentiában ... ebűl állott a 400.000 forintnyi színház. Félek elbukik a mágnásoknál. De a rendek erősen állnak. Mi részünk hallgatott ... Es ist entsetzlich .... hogy egy lépést sem tehetünk ... baj és akadály nélkül. Én hallgattam, de fogok beszélni annak idejében, főtábla némi tagjai ... rosszabbak, kajánabbak mint a szomszéd legaljasbja. Ezeket semmi nem viszi jobb útra mint ... a »Végbíró«, t. i. a halál!

Felejtém mondani, hogy a gyep miatt igen angelegentlich beszéltem Keglevich-el. Szögyénivel is akartam; de részint kifogytam az időből ... részint K. úgy bíztatott, hogy arra nincs szükség; ... de én nem alhatok el. Mondja mindezt Heinrichnek ... s hogy jó volna Keglevich-el szólnia; ugyan volt-e ez utolsó Lőrinczin? God bless gou!

Pazziazy lefordítá ... a Társalkodó-i czikkeket, most még bele lehetne tán csusztatni, az Ocskay-féléket, küldené ezeket meg minél előbb.

A színház dolga, ha csuda nem lesz elbukik. Fő argument ez lenne. hiszen úgy is építenek egyet már a kerepesi-úton ... Én reményimet e részben elvesztém — mindez köztünk .... de azért mindent elkövetek.

208.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. február 25-én.

Barátom, 22-ki levelét vettem, kis tárgy, de mégis boszant a 3 gratia dolga; mert »Pesti gazság«. Én magam voltam a bóltban semmit sem küldöttek hozzám! és ott találtam gróf és grófné Sternberget, Orczy leányt s ott választám az egyikét. Aus Spass, dass ich was kaufe. Wie theuer? Sieben Gulden, Schicken sie mir die Rechnung. S most 12 forint! Ön nem hiszi mily kevés becsület van a pesti kereskedők között. Es ist infam — nem kell kifizetni.

Digitized by Google

A Theatrum, éjjel-nappali bajaim után, egy kissé jobban áll. Pirker már megbánta, hogy szólt. Legalább hallgatni fog. A harangöntő, félek, Önt is ki fogja játszani, valamint engem is bolonddá tett.

Reméltem On elmegyen a congregatioba, s nekem részletesen ír.

Czindery et Comp. ha ha ha!! Ilyeseket is kell számba venni. S And...y! Bár volna inkább itt, ha csak 8 napra is segíteni a színházban.

Én semmi sem vagyok a versenyben mint Actor. Végezzétek a Károlyi Stakes dolgát mint tudjátok. It cannot demid allof you are but poor theoreticiens Non gif out of the geopendy Isten véle Széchenyi.

209.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pozsony, 1836. február 26.

Euer k. k. Hoheit

Durchlauchtigster Erzherzog!

Mit Bezug auf die im Hauptberichte ddt. 11. Jänner 1836 gemachten Bemerkungen, über den Bau des Treppel- und Fahrweges, an der unteren Donau, habe ich die Ehre anliegend das Project und Kostenüberschlag des dirigirenden Ingenieurs Vasarhelyi's über die Verbindung des Treppelweges und Fahrtweges mit den vier felsigen Stromengen Kazán, Cottu, Dubóva, Rogács und Cottu Ogredina Euer k. k. Hoheit gehorsamst vorzulegen.

Ich lege mich Höchstdero zu Füssen und nenne mich in tiefster Ehrfurcht Euer k. k. Hoheit ganz unterthänigster Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pressburg, den 26. Feber 1836.

Digitized by Google

210.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. február 27-én.

A casino 5 gőz Actiokra írt alá . . . jussa szerint. Ez 2500 pengő. Melyeknek május 1-ső napja előtt le kell fizettetnie. Tartsa szemében, azaz: »Írja fel a casino sürgetőkre, melyeket systematice minden 8. nap el kell olvasnia. Pregárdot is bökdösse. Ide mellékelve küldök a számára levelet. Olvassa, zárja be a kis ragaszszal, melyet a levélben találand, s minél előbb szolgáltassa kezeihez. Tán lesz haszna, küldjön minél előbb — de ha lehet ingyeni alkalommal — egy velin játékszin munkácskámat . . . . A 400,000 színház . . kezd egy kicsit jobban állni, de köztünk. Réparation d'honneur . . . a graziak! Igaz 4 darab cigarót is vettem mustrául a bóltban, de ez sem tehet 5 frtot. Menjen Raitshoz vagy ki fő ember ott: »der Graf wünscht seine Wohnung einzurichten, bekommen Sie Englische Leinwand, so senden Sie — vielleicht durch mich — kleine Echantillons mit der Angabe, wie breit, wie theuer die Elle und welche Provision sie nicht erwarten, bekommen können, oder effective liegen haben, Sie können aber verkaufen wen Sie wollen; brauchen sich wegen den Grafen nicht zu geniren, wie auch er — findet er bis dahin, was er braucht sich nicht geniren wird.«

Széchenyi.

211.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. február 28-án.

Barátom, Ön Február 25-iki és egy datum nélküli levelét vettem. Tüsténti irtam a gombok iránt. Az a szamár Szakranitsek még fel volt szóllítva, tenne Calculust, és a helyett, hogy akkor szól, most nyitja meg cseh száját. Megint zavar, akadály és bosszúság? Man soll es mir schreiben, richten, so gut es geht. Azonban reméllem, nem sokára mindezekben rendben leszünk.

Digitized by Google

And Mr. Koller will have care. Csak hogy bevégezzük az ország gyűlését egyszer! Ennek aprilben vége. Irja meg mit végezett Noseval Mósernél. Ön most ne menjen ok nélkül feleségemhez; de ha van legkisebb is, miért ne menne? Én is szebb színben látom a jövendőt felviradni. Az 5-ik februárról nem tudok semmit. Károlyi Gy. erősen fogja pártolni a 400,000 frt szinházat. Andrásynak elküldé a leveléi?

Sahländernek irtam az előtt több napokkal, hogy 10,000 frint pengőig ereszthetí magát alkuba, és akkor 50 □ kap; s így ha, mint Ön irja, meg lehet kapni 9000 és 80 □ bizonyosan már megalkudta. Egyébiránt ilyest is irtam neki: »Sie haben so eine Gier nach Geld, dass sie mich — ohne es zu wollen — anschmieren könnten. Nehmen sie sich deshalb in Acht, denn ich lasse Sie fallen etc.« Már most csak azon kellene lenni... hogy őt (Sahländert) ne csalják meg. 1-ör. Dass man ihm nich weniger Grund gibt, keine ... auf dem Haus liegende ... Lasten, die uns nicht bekannt sind u. s. w. etc. etc.

Sollte der Hof gekauft werden, so darf keinem Menschen der darin wohnt aufgesagt werden, bis ich komme; auch würde ich die betreffenden bitten, wegen der Umschreibung und den damit verbundenen Zahlungen bis zu meiner Rückkehr zu warten.

Az öreg Ullmann felvigyázónak ... addig is ... 40 frt pengőt kell adni. Ich habe ihn 100 fl. versprochen, die soll er auch haben ... und bald ... wenn er alles recht treibt ... und gut machen lässt. Ich habe mich aber geirrt und glaubte, dass er mehr Einfluss etc. hat. Man muss deshalb so geben, dass er schweigt ... und die Anderen es nicht merken; denn sonst bin ich bald für Jedermann der paga Pantalone.

Aczél dolgát elvégzem. Küldje meg a 124 váltó forint contót. S Aczélnak »Grófom szívesen teljesíti, s számolhat rá, csak obligatiója legyen azon időben Schindler Agens Urnál.« A 124 forintnyi contót pedig küldje el jó előre Lunkányi Úrnak.

A Hasznos Mulatságok 15-ik számát — melyről szól — szívesen olvasnám, csak megvolna. De se azt, sem a Jelenkort nem látom többé. Hát a »Szemlélő« nem ád velin papirost? a hogy

Digitized by Google

jő . . . ugyan elég csudás külseje. Pedig arra nálunk még nagy szükség.

Ha Vásárhelyi azon 20,000 pengő forintot, melyek már assignálva vannak — maga viszi le — adna Önnek 1000 forintot belőle. Júliusig kell annyi és mostani temérdek kiadásaim közt nem szeretnék, ha csak lehetne, saját pénzemből tenni kiadásokat anticipative.

God bless you Széchenyi.

212.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. február 28-án.

Clark nem sokára el fogja hagyni a Vidrát. Ugyan tett-e már fel valami attestatumot számára? Ezt nem kellene halasztani. Jelenkort mióta elhagyám Pestet, itt nem láték még. Tévedés, de kellemetlen, kérem nézze okát. A többi rendesen jő. Szólítná fel ön Vásárhelyit, hogy olvasná Január 22. sz. bécsi újság czikkeit Nováktúl! ki az a Novák? Vásárhelyi írjon erről nékem. A főhg. . . úgy látom, igen restelte ezen czikkeket. Sietve

Széchenyi.

213.

Ikafalvi Baricz Györgyhöz.

(m. k.) Pozsony, 1836. február 28-án.

Különösen tisztelt Fő strázsamester Úr!

A »Gőzhajózási Társaság« e f. évben új részvényeket bocsátván ki, siettem igéretem szerint, tisztelt Főstrázsamester Úr részére egy pár Actiát szerezni, s nem kis fáradság után nyertem is az Igazgatóságtúl két részvényt, egyet-egyet 500 s így a kettőt 1000 pengő forintjával. Errül, midőn szerencsém van igen tisztelt Fő strázsameser Urat tudósítani, bátor vagyok egyúttal azt is jelenteni, hogy az ily részvények egy egész évig kamatot nem húznak, mit azonban a későbbi nagyobb kamat s maga az Actiák mindinkább nevekedő becse — úgy hogy most már-már 600 forinton kelnek — bőven kipótolnak. A részvények árának befi-

Digitized by Google

zetése Schuller et C. bécsi háznál történik, és pedig jövő Május 1-je előtt, méltóztassék tehát az értek járó 1000 pengő forintot az említett bécsi házhoz ezen határidőig megküldeni.

Szíves indulatiba zárt tisztelettel maradok alázatos szolgája

Gróf Széchenyi István m. k.

Pozsony. 1836. február hó 28-án.

214.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. február 29-én.

Mein Freund, menjen' a barátok quardiánjához és hozzá ezen kérdéseket tegye:

1. Gehört die Bank »*gli*« Bank dem Grafen oder Gräfin Franz Zichy? Liessen Sie es machen oder kauften sie sie?

2. War auf dem Platz, wo jezt diese Bank steht früher keine andere? War es ein leerer Raum, und zum Kreutzgang gehörig?

3. Gab der Graf oder die Gräfin dem Kloster ein Geschenk — für diese Bank, oder um diese Bank dorthin setzen zu dürfen.

4. Gibt der Graf und Gräfin vielleicht nicht auch noch jetzt ein bestimmtes Geschenk jährlich und auf *immer* dem Kloster.

5. Wurde über diesen Gegenstand zwischen dem Grafen, Gräfin Zichy und dem Kloster je ein mündlicher oder schriftlicher Vertrag geschlossen.

Nehogy azonban a szegény quardián megijedjen mindezekre felelni, mondja neki: »Ezeket csak pro Statu notitiae, akarom tudni . . . mert magát a dolgot majd végezze feleségem a grófnéval, ha összejönnek«.

Meglehet, hogy a quardián mindezekről nem tud eleget. S azért ahoz kellene járulni, ki ezeket tudja. Ezt pedig Gegő mutathatja ki, kérje meg nevemben. Stanislaus[1]) muss man ganz aus dem Spiel lassen . . . weil er interessirt erscheinen könnte, indem man eigentlich — um die Wahrheit zu sagen — seiner Predigen willen die Bank zu haben wünscht.

[1]) Albach.

Digitized by Google

Most Barátocskám csak okosan, szeliden és diplomatice.

Vogelnek ezt: »Für beide Betten die er jetzt für mich macht — sollen gut verfertigt werden, ich gebe 14 Tage, 3 Wochen länger Zeit. Wegen die Matratzen etc. werde ich später sagen, die gewisse Vorrichtung von Messing, um etwa einen Himmel oder Gelsen-Garren darauf zu geben, hat einstweilen ganz wegzubleiben.

E pillanatban kapom 26-iki levelét, a harangöntőnek lehet adni 50 frt pengőt. Nem szól semmit On: »Szépek-e a balustradok?« Mert ha nem azok . . . jó móddal illyest: »Ich habe keinen Auftrag anticipative Etwas zahlen, der Graf kommt aber bald an, machen sie die andern fertig« és nem kell adni pénzt.

Sartoryhoz illyest: »Der Graf hat vieles in das Quartier machen lassen Z. b. die $^1/_2$ — oder ganze (?) Vermachung des offenen Ganges, die Küche, das Fach vom Glas. Den schönen Kamin, mehrere Abtheilungen. Er will nun . . . wen er auszieht. Alles das gratis im Hause lassen. Wenn ihm von Seite des Hauses keine Secaturen (Máskép kell mondani) im Weg gelegt werden . . . Im Fall, das alles in die vorige Ordnung gebracht werden soll . . . da lässt der Graf ganz Fenster etc. Küche demoliren. Ezt csak csinyán; mert nem akarnék perpatvart. A konyhából azonban — mint Koller gondolja — semmit nem kell elbontatni . . . mert hiszen versfutáskor alig ha nem leszek kénytelen még ott főzetni. Ide mellékelem Kiss levelét, közölje tüstént Nose vagy Fowles-al, csak hogy én ne fizessek semmi esetre . . . de egyébiránt tegyetek mint gondoljátok legjobban. A szegediek is inkább csak beszélnek, mint tesznek, ha pénz körül van kérdés. Az Erdélyi Hiradó is, mely ma jelent meg, mily szennyes papiroson. Ön kivánta, hogy tartsam e leveleket. S igazsága volt; azért köszönöm is figyelmeztetését; de ezen szennyes formákról nem jó Impressiót teszünk, mindazokra, kik házamat fogják járni . . . s pedig ezen *oldal* is figyelembe veendő — s nemcsak hogy Karácsonyi et Co. részrehajlatlannak tartsanak. Ha lehet, intézze el. Vagy nincs jobb papirossa? Rothkrepft-féle a legcsinosb. Grasalkovichné minap beleszeretett. Ej mit adna mindent az s hacsak egy kissé volna ifjabb, el is lehetne fogadni, ha magyarul tudna?

Digitized by Google

Grittit megkötöttétek valahogy, hogy franczia szakácscsal ellása magát?

Sietve. Soha több és annyiféle dolgom nem volt mint most. Es geht alles passable. Széchenyi.

215.

Tasner Antalhoz.

Bécs, 1836. márczius 3-án.

Barátom! ezen levélnek »Hivatali« erőt adok. Lechner irt a Főherczegnek, hogy Piersont szeretné Vidrára hét évre per 30 pengő hetenkint. Más ember alig jő — Lechnert tehát authorisalom. Pearson-al végezne. Kann er auf eine geschickte Art — 25 fl. — (so viel hatte er auf Dampfboten) anstatt 30 mit ihm accordiren desto besser. Wo nicht... so sollten die 5 fl. per Woche... Ende des Jahr's als Premium behandelt werden, wenn nämlich die Regierung mit ihm ganz zufrieden ... és pedig nehogy irigység támadjon a gőzhajó erőműveseknél, végezze ezt minél előbb.

Másik tárgy ez: »Valami recursus van — mint hallom — a Consiliumnál »Um Dampfflösse zum remorquiren und Dampfflösse auf der Donau zu etabliren.« Ezt más cathegoriába akarják tenni és privilegiumot »Ellenünk« adni. Ez volna a köszönet, hogy közelebb hasznunkat nem tekintvén — Smirnával kötöttük egybe Pozsonyt! S most mi stabiliálnánk magunkat egy kissé, más húzza a hasznot. Öröki privilegiumot gyűlölök, de annyi míg fenékre léphet társaság, annyit adni kell.

Sietve beszéljen Usovich s Lónyaival nevemben.

Széchenyi.

216.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. márczius 9. késő estve.

E pillanatban szállok ki kocsimból. Vettem Önnek, Dessewffy gr. és Vörösmarty leveleit. Itt mikép áll a szinház ... nem tudhatom még meg. mert már az egész város alszik. Tán csak jól

Digitized by Google

sül el. Rajtam nem fog múlni. De ha olyanok, mint Andrássy György et C., nincsenek most itt . . . akkor az ördög győzze a sarat in infinitum! Bécsi magyarok mind ellene!! Reviczkyn kívül, ki tűzzel-vassal mellette. És ezt akarta . . . s tán akarja megrontani W . . .! O Verstand wo ist deine Vernunft geblieben! Posta innét Sopronba 11-én megy. Levelemet Lnnkányi 12-én veszi, 13-án Bécsbe megy; 14-én dispositiókat tesz, 15-én elküld 10,000 pengőt, hogy ön kifizethesse Krachenfeld majorát 9000 frt pengő és 100 □. Többet nem adok, im Fall man mich hinauf geschrauft haben würde. Das Umschreiben etc. können Sie auch besorgen. Man soll einstweilen keinem Menschen, weder Militär noch Civil aufsagen.

Se gr. Dessewffynek, se Vörösmartynak most nem válaszolhatok. Ezen utolsónak igen köszönöm figyelmeztetését. Igen nevettem Jankovichnak; de még inkább a 60 vagy 600 forintnak, melyeket a Schusterlegényeknek adtam volna!! am Ende wird man glauben, dass ich der Urheber, die geheime Triebfeder davon war.

Shilelah már Parendorfon, gyönyörű ló, de oly »abgemagert«, hogy csuda, ha nyer. Nevin igazi pénzhóhér. Shilelah, 2 anyakancza és egy pej ló kihozatala 8000 váltó forintba került. Es ist nicht zum aushalten, vagy én bukok meg vagy ő.

A 10,000 forintot a börzeépületben nem kell felmondani. Tán szerzek máshonnan. A casino számára most küldök — gőzhajótársasági jelentést. Hadd fizesse. De ön eszközölhetné, bogy Helmeczy fordítás végett megkaphatná tüstént, mai póstával megyen.

Csodálatos emberek vagytok. Dessewffy azt írja Bécsbe valakinek: »Ich bin voll Ärger, verlorne Schlachten etc.«

Én már megijedtem, mert részleteket nem írt. S mit találok . . . Semmit. Csak itt dűljön el jó a dolog — Pest megye et C. nem nyom semmit. És ha itt nem dűl jól el a dolog, felséges reactiója lesz; két fő regula: 1-ör. Soha nem kell előre eladni a medve bőrét. De 2-or soha nem kell megvallani »meggyőztek« . . . magának mondani igen . . . vagy rokonérzésűnek . . . de soha senki másnak.

Digitized by Google

Én egyébiránt diadalt látok mindezekben. A kisajátítás ellen semmi, a híd iránt kézzel fogható otrombaság, t. i. hogy küldöttségi tag részvényes ne lehessen. A theatrum dolgában . . . szívre ható dőreség . . . ergo, ergo semmi veszély . . . de maga magának előbbi utóbbi sir.

Isten tartsa, holnap ismét irok. Széchenyi.

217.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. márczius 10.

Barátom, a színház dolga ebűl áll, egészen köztünk 14. vagy 15-én vesszük elé. Nincs legkisebb reményem is. Csuda segíthet csak. Legalább jól ki fogom magamat expectoralni. A hid articulus valami mód csak elsül. — Ej be boszant mind ez! De lehetetlen győzni. Andrássy se jő. Ma írt W. magamagát b. — — meg. Itt jár mint egy nyájbúl csapott bika. De azért . . . még is mosoly előttem a jövendő. Reactiót fog szülni . . . s egyébiránt még megpróbáljuk a csatát.

Martius 8-ik levelét ma vettem. Remélem Pearsonal minden rendben. S hát Pannonián van vagy lesz más? Kiváncsi vagyok tudni, Fowles megjöttét és a Szegedieket . . . Igen örülök, hogy Dumare és Lemar nem sikerül; de szemben kell tartani. Andrássy van alatta — ki egészen oppositióba tette magát Puthon A. Coval. Csak Fowles tartaná meg függetlenségét. Volt-e sok nép Zrinyin? Milyen a kapitánya? A Tiszárúl fogok gondolkozni.

11-ik reggel.

Mindinkább fogy reményem a színház körül . . . Még az alsó tábla is ingadoz. Szluha et C. igen dolgoznak. Én bánom; de compromittalva nem leszek; mert félig-meddig csak fundust igértem s az megvan. Leginkább árt a kerepesinek megkezdése. Zu was zwei etc. Így szólnak és még Grasalkovichné is ellene.

Isten tartsa, írjon. Én néhány hét előtt alig leszek Pesten.

Széchenyi.

Digitized by Google

A new improvement! Csak magyarúl jönnek, ezután a meghivók. Cziráky et Co. ezen is haragjában csak hogy meg nem pukkad!

Lunkányi holnap megyen Bécsbe és tüstént küldi a 10,000 pengőt.

218.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pozsony, 1836. márczius 11.

Euer k. k. Hoheit

Durchlauchtigster Erzherzog!

In pflichtschuldiger Beantwortung Höchstdero gnädigsten Schreibens vom 1. März l. J. Nr. 319. eile ich das hier beigebogene Paquet sammt Landkarte, das mir heute Morgens durch eine private Gelegenheit überbracht wurde, Euer k. k. Hoheit zu Füssen zu legen und glaube hiedurch dem Befehle entgegen zu kommen, den Euer k. k. Hoheit mir durch das obbenannte gnädige Schreiben zu geben geruhten.

Unter Einem schreibe ich an den dirig. Ingenieur Vásárhelyi, damit er mir den Kostenüberschlag jener Arbeiten baldigst übermache, die nun in den kommenden drei Monaten zu beendigen wären, sich aber sodann unverzüglich an Ort und Stelle begebe, damit die Arbeiten mit desto mehr Energie und Zweckmässigkeit betrieben würden. Zu seiner Zeit werde ich diesen Ausweis Euer k. k. Hoheit mit der Bitte unterbreiten: Euer k. k. Hoheit wollen den fraglichen Gegenstand Höchstdero besonderer Gunst erfreuen lassen, ohne welcher mit unserem besten Willen und Ausdauer kaum alle jene moralischen und technischen Schwierigkeiten zu beseitigen wären, die die Natur und die Menschen der freien Schifffahrt der Donau entgegengestellt haben.

Die Diurnen der Ingenieure Asboth und Pribéck war ich genöthiget vom Anfange dieses Jahres von 2 & 2 auf 3 & 3 fl. C. M. per Tag zu erhöhen, wie ich es Euer k. k. Hoheit neulich mündlich zu melden und Höchstdero Bewilligung zu erhalten

Digitized by Google

das Glück hatte. Ich würde nun bitten, wenn Euer k. k. Hoheit die Gnade haben wollten, Höchstdero Gutheissen zu meiner Legitimation mit einigen Zeilen zu wiederholen.

Ich lege mich Höchstderoselben zu Füssen und nenne mich mit dem Gefühle der allertiefsten Ehrerbietung Euer k. k. Hoheit

ganz unterthänigster Diener
Graf Stephan Széchenyi.

Pressburg den 11. März 1836.

219.

Vásárhelyi Pálhoz.

(m. k.) Pozsony, 1836. márczius 11-én.

Ihr Schreiben vom 20-ten Februar, sammt den von Sr. k. k. Hoheit gewünschten Ueberschlägen und Landkarten, habe ich heute erhalten, und Sr. k. k. Hoheit unmittelbar zu Füssen gelegt. Ich hoffe, dass Höchstdieselben mit dieser Arbeit das erhalten werden — was Sie wünschen.

Nun fordere ich Sie auf:

1. Mir einen kurzen Ausweis zu machen, und ungesäumt zu übersenden: Welche Summe Sie in den drei Monaten März, April und Mai in den Unteren-Donau-Arbeiten benöthigen werden, damit ich Sorge tragen könne, dass die Arbeiten, wegen Mangel oder Ausbleiben der Gelder keine Verspätung erfahren.

2. Sich selber baldmöglichst an Ort und Stelle der Arbeiten zu begeben, damit Sie je eher persönlich die so nöthige Ersparniss an Zeit und Geld, mit Ihrer gewöhnten Energie bewirken, und das Ganze zur günstigen weiteren Entwickelung leiten mögen.

Ich werde es für meine Pflicht halten, Ihre Zukunft einstweilen zu sichern, und hoffe auf Sr. k. k. Hoheit den Erzherzog mit Zuversicht, dass Höchstdieselben Sie nun nächstens für Ihre gehabten Verdienste consoliren wird.

Schreiben Sie mir sodann — wenn auch kurz — alle 14 Tage einen Bericht, und womöglich öfters. Senden Sie diesen an

Digitized by Google

Herrn von Tasner. Ich werde vor dem 20. Juni schwerlich in der Gegend von Orsova sein.

Genehmigen Sie die Versicherung meiner ausgezeichneten Hochachtung, mit der ich mich nenne

Ihren ergebensten Diener
Graf Stephan Széchenyi.

Pressburg den 11. März 1836.

220.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. márczius 12.

Ide zárva küldöm gr. Keglevich hozzám irányzott levelét. El kell tenni a gyep-dolgok közé. De most reméltem az árok meglesz kezdve. Csak hogy magán a téren (Race ground) semmi ne rontassék. Henrich és Mayerfinek jelentse köszöntésemet.

Az expropriatiói törvény rosszúl áll Cz. . . . et C. pártolták látszólag, — most indirekte agyarkodnak ellene. Egészen összevissza van zavarva. Deák makacs . . . és Sina vagy Rothschildel nem törődik, pedig csak azokra is kell tekintet! A híd . . nagyon ing . . . és mozog. A színházhoz legkisebb reményem. Magamra vagyok hagyva . . . . de éjjel-nappal fáradok. Jó éjszakát.

Liberia gombokat ide mellékelve küldök . . God bless you. Ferenczynek galeriája . . . . a mutatvány után ugyan szép Orbis pictus lesz.

Széchenyi.

Kérem adja az ide mellékeltet gr. Andrássynak.

221.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. márczius 15.-én.

Barátom, a hid dolgát Cz. . . y et C. még mindég zavarja. az Expropriatioi törvény alig ha nem esik hasra . . . . A színház dolga pedig oda van. A püspökök mind ellene. Azt mondják. Nem lehet oly kedvencz tárgya a színház a Magnási rend előtt — mert

Digitized by Google

hiszen csak egy két mágnás fel jönne a dietára — pártolni azt; — de egy sem jött. S aztán építenek már egyet a kerepesi u. s. w.

Andrássy ellen elhidegűlt keblem. Ő csak ott szeret munkálni, hol ő az első, sőt nevezik. Itt . . . attúl . . . fél nem állna én előttem: Sok hiúság lappang ez alatt! Levelemre — érzékenyen felelt, hogy ki ki tudja legjobban hol s mit lehet. Most Pesten van dolga s aztán bányász dolgait sürgetendi. — E hónap 27-kére több megye egybe híva s így nem jöhet etc. Én röviden csak annyit feleltem. »Sok elfog pusztúlni . . . de én hallgatok és tűrök«. — Nem ártana ha ön vele szólna egyszer ganz von der Leber weg — s Ön tehetné — mert mit árt ha önre neheztel is . . . ily formán — W.[1]) el . . . a balta nyelét; Eszt. M. Bécsből ki nem megyen, ha csak egy orára volna is; K. . . . György . . . Cameleon lett. Nagysága pedig mindíg in partibus . . . és így Széchenyit mind magára hagyták: (Hand aufs Herz nicht aus Stolz und Eitelkeit . . um nicht hinter ihm zu gehen?): Ő megint — mint annyiszor . . . maga egyedűl áll a gáton. Pfui szégyenelje magát Nagysád! Hegyeit később is meg. . . . . borait etc. később rendezheti . . . de e jövő 3 hetet, honunk álladalmát s jövendőjét tekintve, soha semmi nem hozza többé vissza. — Az egész hon néz Nagysádra »Ej, követ is volt — de mióta a pendelhez szegődött . . . már nem látjuk soha;« s pedig most szinte lehet mondani gazember azon mágnás ki nincs itt. Nincs könnyebb mint a megyéknek írni: Meghívtalak benneteket — de most szentebb kötelesség engem hí a dietara, — ezt halasztani nem lehet . . . mi dolgainkat lehet; s ezért ne jőjjetek; . . . de a dieta végével meglátjuk egymást — s ültesse kocsira — s küldje ide.

Menjen tüstént feleségemhez — tegye mind erről confidentiába — s kéretem . . . piszkálja Andrássyt . . . De előbb beszéljen ön véle. Ő észre fogja venni, hogy mind ez tőlem jő — s akkor ne tagadja . . . mert jobb — ismernünk egymást végképen — s tudnunk, egyik a másiknak mennyit segít. Mert így vagy szorosb vagy semmi barátság nem fog kötni minket jövendőre egybe. — Prónay is ugyan jobban tenne — ha itt lenne. — Ó Isten! meny-

[1]) Wesselényi.

Digitized by Google

nyi hiába való ember tapossa e földet! — s még aztán prätensiója is van. Közölje ezt Dessewffyvel — de úgy hogy ő ne jőjjön — de küldene másokat. Köztünk mondva — Béla sem kellene denn alle ganz neuen Leute würden den Er. Hrc. in Verlegenheit setzen.

Mennyit nem lehetne most tenni. Jezt wo die Regierung es so loyal und ehrlich meint!

Ha az első színházi csata után jönne is csak — nem volna rossz, mert a másodikat is kívánjuk vívni: Holnapután — kis britskámat Pestre küldöm hajón 6 frt pengőt kell érte fizetni s aztán mi nyergesünkhez der taube Kölber küldeni, dass sie gleich frisch lackirt und zusammen gerichtet werde.

Mondaná meg feleségemnek: Sie sollte jene Stellen in meinem Brief an Sie dem Grafen Andrássy nur zeigen, im Falle er nicht in der Sache ahnet, die Sie für passend hält. Andrássynak még azt is mondhatná ön: Nézze Nagysága gr. Széchenyit. Czenken 50.000 pengő árút épitet az idén — annyi évek után — tandem aliquando ölelheti régi szerelmét: de iszonyú terheket vett magára Pesten, több dolga mint haja etc.

Se lakása se 100 mindenféléje, — de ez előtte semmi tekintet. Ő Pozsonybúl nem mocczan . . .

Isten tartsa, ma kellett volna felvenni a színház dolgát — de a szegény főherczeg . . . néz maga körűl — kommt denn kein Mensch mir zu Hilfe? Graf Széchenyi haben Sie keinen besseren Schweif! (tail.)

Und gr. Andr. et C. können sich in Ihrem Alter einstens sagen: wir haben den Sz. so recht a tempo sitzen lassen! Amen.

222.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. márczius 15-ik.

Csak ha tudnám, mi az a »*Kisded-óvó*« Intézet! Kleinkinder-schule, Findel-Haus, Kindor-Versorgungs-Anstalt, Assecuration-Anstalt. — Vagy micsoda? Nem jó szó . . mert ki nem találhattam vagy . . . bennem a hiba. »Remélem«, Lechner felfogadja

Digitized by Google

Pearsont — s erre Ön mindenek felett ügyelni fog. mert csak önnek írtam. Nem szeretnék disappointáltatni!

Igen rossz kedvben vagyok, csüggedek. Itt ebűl. Most midőn a kormány oly bölcs, néhány mágnás áll útban . . . s . . . kifakadnék bőrömből — én egyedúl ellenek! . . . Szégyen, gyalázat . . s bár átok nyomná mind azon A. et C.-féle erőlködéseket — — korral és vassal — midőn életi és lelki tárgy van veszélyben. — Látná a dolgokat itt — minden hamu szinű . . Tán egyedűl kivívok egyet s mást, — mit mir und A. — ist aber aus. Mind ezeknek hátat fordítok. Velünk többé semmi Sympathia.

Széchenyi.

223.

Gróf Andrássy Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1836. márczius 21-én.

Az igazi barát akkor hallgathat, midőn barátjának becsülete, jó neve s így jövendő nyugalma bármily távulról is, forog veszélyben. Haragudj rám, gyűlölj — tűrendem, de szólni fogok még egyszer, s ily dolgok körűl életemben Véled tán legutólszor.

Pozsonyban minden tűhegyre van állítva, ámbár soha ily kedvező körűlmények közt mi Magyarok még nem valánk. Az Expropriatio, a híd, a színház mennyire fog hatni nemzetünk kifejlődésére, úgy látod mint én, de alkalmasint mind bukik, ha néhány lelkes ember azt nem pártolja most. — Te követ voltál. — Te a hídat eddigelé velem vitted. — Minden szem, higy régi s tán nem legrosszabb barátodnak, rád van függesztve. Tőled többet kíván a közönség mint másoktúl; mert többet is bír vállad — s midőn háládattal említi sok és sikeres fáradozásidat, velem együtt ezt mondja: »Kár *illy* embernek *most* a centrumban nem lennie« — kár ollyasok körül az utolsó csatát nekie kivivni nem akarni, mellyekért annyit fáradott — kár ollyasokat ezen elhatározó pillanatokban nem pártolnia, mellyeknek mindíg őszinte bajnoka volt! — Kedvetlen árnyékot vet rád; de tudom ezekre ezt válaszolod »Justum ac tenacem sat.« S így illy argumentumokkal fölhagyok. De most arra kérlek, tekints őszintén lelkednek legbelsejébe, valljon

Digitized by Google

nincs e valami szálka benne, mellyet olly férfiúnak mint Te tűrnie nem kellene! te dolgod körűl Andrássy György legelső ponton áll. Pozsonyban tán volna ollyan ki így szólna: Im Andrássyt is felczitálta Széchenyi, s ez farkához tartozik (O'Conell and his tail). Ilyes fáj és iszonyú lelki erő s hazafiság kell elbírására. De benned jobb barátid szeretik feltenni e lelki erőt, e hazafiság ideálját, ezen nemes abnegatiót.

Sérteni fog tán ezen állítmányom. De ne csald meg Önmagad! Lesznek idők, hol téged is mindenkit elhagyandnak az ifjúságnak örömei. Földi remény eloszlik, a jelen hamúszínű, s csak a múlt terjesztheti jóltevő sugárjait éltünkre. Néked, tisztelt barátom, recollectióid édesek lesznek, mert mint becsületes ember jártad s járod pályádat. De gondold meg, nem leszen-e kebledben azon gondolat örökké sértő tövis, hogy miattad se vasút, se híd, se színház nem létesűlhetett — hogy 8 napot nem tudtál áldozni, s rajtad múlt, s te el nem jötted okozá a csata vesztét!

Kérlek ne mystificáld magad ílly közhelyű sententiákkal: »Nálam nélkűl is kivívjátok« — »Mit tehetek én?« stb. s adj hitelt szavamnak. »Én mint becsületes ember azt hiszem, te körülötted forog e tárgyak körűl az Igen és Nem.«

Mi természetesb, mint azt mondani kinek kinek a szám nélküli hiábavalóink közt: Miért menjek én, ha A. nem megy Pozsonyba. Ő 4 évig dolgozott a hídban, s így ha nem dolgozik benne többé, oka csak az, hogy vagy nem szűkség többé, vagy nincs reménység, vagy megbánta. Ha ő nem mozog vasutak miatt, mit fáradjunk mi? — s azon hiába való színházat minek pártoljuk mi? ha ő, ki mind ezek körűl olly fáradhatlan, nem akar részt venni benne.

Többet nem szólok. Hanem hogy valaha megbánod, ha most magunkra hagyhatnál, azt hidd el, s győzd meg, ha lehet, oly sokszor tapasztalt fejességedet, melly — ne vedd rossz néven. — sokszor lelki gyengeségnek jele, s mutass inkább az által charactert, hogy te nem csak kezdeni, de végezni is tudsz, s nem vagy képes barátidat a legnagyobb szükségben sárban hagyni.

Én néhány pillanat alatt ismét Pozsonyba megyek. Ha

Digitized by Google

senki, én megállok a gáton, s bár segítve, bár elhagyva, hűn teljesítem kötelességemet honomhoz nemzetemhez.

Élj boldogúl s nyugodt lélekkel. Én minden esetre tisztelni, sőt csudálni foglak, ha most őszinte szavamra nem hallgatsz is — mert én annyi erővel nem bírnék, — de érzem, minden magasb sympathia, mely eddigelé kötött hozzád, igaz barátod

Széchenyi.

224.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pozsony, 1836. márczius 23.

Euer k. k. Hoheit

Durchlauchtigster Erzherzog!

Der dirigir. Ingenieur Vásárhelyi hat sich bereits in die Gegend von Orsova begeben. Die Arbeiten an den Wegen werden mit aller Anstrengung geführt, wozu 50 Maurer von Pest hinabgesendet wurden. Ich bitte Euer k. k. Hoheit dem zu Folge ganz unterthänigst, neuerdings 20,000 fl. C. M. an das Dreissigstamt von Orsova anweisen lassen zu wollen, damit diese Summe in Mitte April dort eintreffen könne. Die Erwartung des Publikums ist gross, ja man kann sagen Europa hält die Unteren Donau-Arbeiten im Auge, weswegen jeder Aufschub oder Geldverlegenheit, in Hinsicht der Arbeiten, nicht nur den technischen, aber auch den moralischen Theil des grossen Unternehmens gefährden würde.

Ueberdies melde ich Euer k. k. Hoheit, dass die zur Vidra gehörigen Dupplicate, die ich im Einvernehmen mit dem Herrn Navigations-Inspector Lechner aus England bestellte, damit diese Maschine keinen Augenblick zu einem Stillstande gezwungen werde, bereits von England abgeschickt wurden, dass aber dafür an das Haus Schuller & Co. die Summe von 2612 fl. C. M. zu entrichten kommt. Euer k. k. Hoheit wollen nun geruhen, diese Summe directe an das besagte Haus oder an mich anweisen zu lassen.

Digitized by Google

Ich lege mich Euer k. k. Hoheit zu Füssen und nenne mich mit dem Gefühle der allertiefsten Ehrfurcht

Euer k. k. Hoheit
ganz unterthänigster Diener
Graf Stephan Széchenyi.

Pressburg den 23. März 1836.

225.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. márczius 24.

Ide mellékelve küldöm Steinbach recipejét poloskák ellen. Tán jó volna Nosével Fowles-al közleni. Ferenczyinek tán nem ártana. Sokba tellene? Mindenesetre le kell íratni, hogy nekünk is meglegyen. Steinbachnak Ön pedig ilyest mondhatna, ha éppen a Casinoban összejön vele. Reméljük Szemllinak recipéje sikeresnek fog találtatni, akkor valóban bennefaktora volna az utazó közönségnek etc. a gróf -- ki erre figyelmetessé tette a gőzhajóigazgatóságot köszönteti v, anticipative köszöni.

April 1-sője előtt alig megyek Pestre, s csak akkor is két-három napra legfeljebb. A Herczeg iránt am soha nem viseltetett annyi kegyességgel és bizalommal mint most. Ha A. és még egy nehány most ide jönne — mindent lehetne remélni mindenben. Többet nem mondhatok, menjen Hildhez ha kész a 30-ad mint mondta kész leszen 4—5. nap alatt . . . tán ön elküldhetné az első vagy második gőzhajó alkalommal.

A színház dolga ismét nyújt egy kis reményt, mind ez szorosan köztünk. Valami stratagémát gondoltunk. A tárgy csak husvét után vétetik fel. Ezt csak én tudom, s most Ön. Revitzky april 5-én jö ide. April 20-án úgy hiszem mindennek vége. Én alkalmasint lemegyek Pannoniával april 1-én. Budapesten csak 2—3 nap maradandó. Tán még minden elsűl szerencsésen. Én nem tudok kétségbe esni.

Ide mellékelve küldöm, a Hg. Kinszky átadta Verseny kardot, hibázik benne egy turquois s az egész kard, aus dem Leim.

Digitized by Google

csak úgy kell hagyni, mert helyre igazítását most ugyan nem fizetem.

Vissza küldöm továbbá Raitsnak vásznait, köszönje nevemben, s ilyest: Der Graf nimmt von dem was Sie haben nichts, bestellt auch nichts, wie er Ihnen dies neulich durch Herrn Koller sagen liess, wird sich aber freuem wenn er Etwas nach seinem Geschmack bei Ihnen finden würde.

Ide mellékelek végre valamit a Társalkodó számára [1]). Tüstént ki kellene adni. Nem remélem kifogás lenne ellene a censura részéről. Az egész nem igen tetszik nekem — érzem — jobban ki lehetne mind ezt mit írok — mondani, de arra semmi időm, sem Minervám. A fődolog a Hgrűl szólni valamit a tempo. Módosítsen — s hagyjon ki nach Belieben, csak ne tegyen semmi újat hozzá. April 1-én hozok megint egy más darabot. A község lássa legalább, hogy nem alszok.

Ha pénteken lemegyek, s Ön emlékeztet rá, april 2-án 12 órakor ismét Barabásnak ülhetek. Mit kezdek, nem szeretek félben hagyni.

Nem lehet mondani »Rendetlen« vagyok s még sincs rend nálam! Gondolja csak, két egész óráig kerestem Steinbach poloskareczipéjét és nem találtam. Adassa meg magának jó és okos móddal St.-túl még egyszer.

A kis franczia casinó reglementben ezek a hibák: 1-ső, hogy kimaradt a 8 napi időszak. 2-szor az 50. stb. forinthoz nem kellett volna tenni Argent de Convention vagy Bon argent. Mert erre azt kérdezheti valaki »Avez vous aussi de mauvais argent ou qui n'est pas de convention en Hongrie? Mire a felelet *nekünk* igen kellemetlen, s ekkép minden esetre *felesleges* mit érintek. Én ezt a »pengőt« még magyarban sem tenném. Mert *elhatározottság*, jó *példa* — mindenben tisztünk. A magyar mindég csak pengő pénzt érthet, ha egyiket sem teszi ki. S mily tévedéstől lehetne tartani? Attól, hogy valaki papirosban akarná díját fizetni — mire Ferencz. »De nem így van, nálunk csak juste ligae« etc. 3-szor. Ez tulajdonképpen nem hiba; de *omissio*. — Azt kellett vala hozzá tenni Aus

[1]) »Néhány szó a Dunagőzhajózás közül«. Társalkodó 1836. 27. sz. april 2-án, 101-ik lapon.

Digitized by Google

dem ungrischen übersetzt. — Traduit du hongrois. Ennek mi a haszna, hogy ha nem tökéletes német vagy franczia, mit írunk. — und man gerade Witz darüber machen will, — azt lehetne mondani — Ma foi le hongrois est l'original — on l'a donné à traduir je ne sais pas qui etc. etc. Veuillez le lire en hongrois etc.

Isten tartsa. S hát kék Tudománytár mikor lesz a világon? vagy sárga jön előbb még?

Széchenyi.

226.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. márczius 27.

15 mázsa jó s öreg szénára volna szükségem. Ne legyen kevesb. Sahlendernek nem kell adni comisiót. Heinrich segíthetne vagy Mayerffy. Zum *Fettmachen* ist das neue oder fette blumigte Heu besser, ich brauchte aber gesundes, — nicht saueres Heu wo viel Reigras war — um meinen Reitpferden etwas zum Kiefeln zu verhelfen. Mert 1834-iki széna kellene . . . azt szükség tekintetbe venni — nem vólt e *dohos*, levegő zárt — vagy viszont: napnak és *szélnek* igen kitett helyen? Ön ki tudós ilyeseket nem ért . . . azért valami *okos tudatlannak* kellene a dolog velejét előmutatni . . . a dolgot így végbe vinni. Ha pedig meg van vásárolva. *biztos* és alkalmas helyre kell állítni. Sahlender nagy kópé: mostani erősségeinél fogva. Majorunk nem ér semmit. Sok ott a hunyor s jaj leánynak, szénának! Legjobb volna Lőrinczy, mint hinlänglichen Vorkehrungen; mert ha tán messziről hoznák, azt gondolná sok »már neki is jobb« és ellopná vagy cserélné; holott ily széna csak versenyczélra jó . . . minden más czélra inkább a jó illatú fris új gazdag széna jobb . . . Ennyit kell fáradni, hogy egy lófejjel meglehessen előzni másokat!

Nem hiszem Beőthy Lászlót oly gyengének: s azt nem bánom.

Estve.

Pronay és Ráday tegnap estére igérkeztek — s még most sincsenek itt. Igy nem lehet csatákat nyerni. Tegnap a Múzeum

Digitized by Google

500,000 keresztül ment a kerületben. Ez alkalmasint agyon veri a színházat: de én még mindíg nem hagyok fel véle. A kisajátítás bizonyosan meg lesz állapítva, ez hídunkon segíthet.

Albach nem oly ember, hogy rálehetne valamit róni. Én nem fogom cselekedni. A rend itt nem az aláíró ívet megnyitni *megtölteni*, s aztán járúlni hozzá; de előbb őt megkérni s aztán koldúlgatni, mi egyébiránt nem kell; mert magam pénzéért is lefestetném. Ha többen meg akarják *engedelemért kérni*, írásban 100,000 aláírással, azt nem bánom szivesen aláírom ..... de első nem leszek, se második Es ist bei dieser Procedur eine Art surprise und Gewalt, die gegen Albach nicht ziemt. Fünf, sechs seiner bessern Freunde mündlich bitten wär am zartesten, csak hogy nekem igen igen erősen megtagadta egyszer már; s pedig igen csinyán bántam véle; s erősen kértem.

Tegnap Parendorfban voltam. Shillelah gyönyörű ló, de alíg ha nyerhet; mert nem lesz kész. Azonban ezt mindíg mondván magamban, még is igen sokat remélek.

A verseny példányokat vettem.

28-án.

Éppen most jövök az O.-gyülésből, a kisajátítási törvény »tant bien que mal« mind a két házban keresztül ment, a hídra ez sem kis nyeresség! A színház ebből áll. Ha az Isten s egy kis tactikánk nem segít — eldűl. A Hg. egyébiránt kívánja. A múzeumot fogja előbb felvenni — mi szükséges az elv miatt. Andr. Gy. hírét sem hallottam ... úgy Pron .... és Rád. sincs sehol is! Bizony szépen vagyunk.

Isten tartsa Széchenyi.

Dear Sir. Allow me to introduce to you acquaintance W. Bezeredy and W. Augusz two Hungarian you will me oblige me very much to putthem in way to see something.

Sahlendert köszöntöm. Wir werden unsere Angelegenheiten schon endigen. De most .... kérem írja meg kapott-e már pénzt, és a major hány □ öl.

Digitized by Google

227.

Gróf Reviczky Ádámhoz.

(m. k.) Pozsony, 1836. márczius 30-án.

Kegyelmes Uram,

nékem igen kegyes jóakaróm!

Éppen most jövök országos ülésünkből, hol hat kir. Resolutió és egy Roscriptumnak olvasásán voltam jelen. Ej be jól esett lelkemnek mind ezeknek hallása! Isten tartsa Kegyelmes Urat! Ennyit soha soha nem nyert a magyar még, s ezen időszak, melyet Kegyelmes Úr ritka bölcsességgel vezérel, évrajziban mindíg a leg- és legérdekesbb maradand. Örűlök, hogy éppen most élek!

De most kérésem van Kegyelmes Uramhoz. Méltóztassék mit mondok, kegyesen fontolóra venni s szokott bölcsessége szerint cselekedni.

»A Budapesti híd dolga mind a két táblán úgy szólván már keresztűl ment s tisztában van, úgy hogy most a dolognak tökéletes kivihetősége végett semmi egyéb nem kell, mint kedvezö királyi válasz.«

E tekintet miatt bátorkodom Kegyelmes Úrnak e néhány sort jó eleve irni, hogy a teendőket már most méltóztatnék az igazi kerékvágásba illeszteni, s ugyan is:

A Budapesti hídnál a Nemesség bizonyos időkre felfüggeszti nemesi kiváltságát s fizetni akar. A törvényjavaslatban ezen elhatározottságát az által teszi ki, hogy ezen eventualiter épitendö hídon mindenki kivétel nélkűl fizessen. De ezen kitétel alatt. »Mindenki« a kormány embereit is érti. Világosabban kitenni azt sok okok miatt nem akartuk. Most azonban, ha a kir. válaszban erről semmi érintés nem tétetnék, félek összerogy megint mind az, mit eddig elég ügygyel-bajjal nyertünk, mert soha nem állana a nemesség arra, hogy fizessen, ha a fizetés alúl a kormánynak emberei, mint katonák stb. akár mi szín alatt ki volnának véve. Tán nem is illett volna az országnak képviselőitűl ilyest mondani. »Fizetünk Uram ha te is fizetsz« — de inkább annak rende szerint látszik

Digitized by Google

lenni, ha a király szól így a Nemességhez. »Ha ti fizetni akartok új hasznokért, új kellemekért, én sem vonom ki magamat a teher alúl.« Ily félének kellene tehát lenni a királyi válasznak, ha azt akarjuk, hogy legyen híd, és az új dicső út megnyitva, mely szerint a Nemesség is járúljon a hazának szebb kifejtéséhez.

Kedvessen vette a fejedelem, hogy a nemességnek nagy lelkű elhatározását, melynél fogva az országnak nagyobb technikai kifejtése végett, egy Buda s Pest közé építendő állandó hídon bizonyos időkre fel akarja függeszteni nemesi kiváltságát. S midőn Ő Felsége helyben hagyja az Országnak ezen kívánatát, saját részéről is fog járúlni a dolognak sikeres kifejtéséhez, csak hogy — mivel ez practice lehetetlen — nem fog minden egyes embere, társzekere, ágyúja stb. után fizetni, de semel pro semper a hídnak mindígi szabad használása végett azon társasággal alkúra lépni, mely a hídat építendi, — mi úgy is a dolog természete szerínt, minden privát embernek szabad.

Ez által Kegyelmes Uram, még mind inkább növekedik a kormánynak popularitása, s mi legszebb — s fődolog — ez egy garasába sem telik a kormánynak! S pedig megmondom miért.

A szerencsés véletlen úgy akarja — de ez mennyire lehet köztünk maradjon — hogy az egyedűli hely, hol Buda s Pest közé józanúl hídat építni lehet, éppen egy ärarialis magazínra vág, mely a budai parton van. Ezen magazín fa- és széna-rakhely s proviant pékeknek műhelye. Ha ezt átengedi a kormány, nem csak örökké kiválthatja magát a fizetés alúl, de a hídépítő-társaság — mielőtt az említett magazínt átvenné, — éppen olyast, sőt sokkal czélirányosbat a kormánynak ínye s kénye szerint, kész leend egészen *ingyen* felépítni szinte a Duna partján, néhány száz lépéssel alább vagy fentebb mint e mostani áll. E szerint a kormány mind annak bírtokába jő, mivel most bír; mert egy magazín, melyben fa, széna és pékműhely van — csak hogy a Duna partján álljon — éppen oly czélirányos, akár egy kissé magasban vagy alantabb álljon is, azzal a különbséggel mindazáltal, hogy, ha e kitett czélra újra építtetik, annak sokkal inkább megfelelend mint a mostani, mely vajmi egy otromba s alkalmatlan rakvány. El volna így érve a czél s minden felek megnyugtatva.

Digitized by Google

Tudja Kegyelmes Uram, kívánatom nem más, mint szolgálni köz hazánkat, s ha ezt Kegyelmes Úrnak vezérlése és zászlói alatt tehetem, kétszeresen szerencsésnek érzem magamat; mert tiszteletem, szeretetem Kegyelmes Úr iránt határtalan, s igen érzem, mily biztos s bölcs Vezér alatt állek, ha Kegyelmes Úrnak parancsai alatt szolgálok.

Holnap az ünnepekre Budára rándúlok, megnézni »Háznépem mint van.« Husvét kedden ismét itt leszek, óhajtva várva, hogy Kegyelmes Urat közibűnk hozza honunk jobb csillaga minél előbb.

Legmélyebb hódolattal Kegyelmes Úrnak holtig híve

Széchenyi István.

Pozsony, 1836. márczius hó 30-án.

228.

Báró Prónay Alberthez.[1])

(m. k.) Pest, 1836. apríl 4-én.

Tisztelt Barátom!

Te és Rádai oly férfiak vagytok, kik iránt se hallgatással, sem hideg visszavonással nem viseltethetem, ha lelki fájdalmim okait bennetek lelem, de mind vonzódásom, mind hazafiúi kötelességem szerint »hozzátok szólnom kell.«

Várva vártam titeket, s bízván bennetek oly erősen mint egykori üdvösségemet remélem, nem tudtam mire magyaráznom elmaradástok, hallgatástok okát. Rövid itt létem alatt azonban kínos érzéssel azt hallom rebesgetni, se te, se Ráday többé nem jöttök fel, s pedig te azért, mert bátyádtúl nem válhatsz; s Ráday mert saját dolga is levén kérdés alatt, mende-mondáknak volna kitéve.

Én mindenkinek cselekvés módját menteni szeretem; mert

[1]) Szül. 1801. márcz. 31; megh. 1867. aug. 14. Tó-Almáson. Pest-vármegyének főispáni helytartója 1846-ig, azután a két személyes kir. tábla ügynöke; 1860 korona-őr, val. bel. kir. tanácsos; s a magy. tud. akad. igazgató tagja.

Digitized by Google

a legbelsőbb ok felette érzékeny s titkos valami. Jőjj tehát vagy sem, s így Ráday: barátságom iráutatok ingani azért nem fog; mert nem vizsgálom indító okaitokat. De a most mondandókat ide írnom, hazánk s saját magam iránti kötelesség.

A magyar színház alkalmasint egy két vox híja miatt megyen veszendőbe; mert sok azt gondolja, nála nélkül is meglesz. Eddig azért nem vétetett fel, mert én s nagyobbak mint én, segítség után vártunk, s magunkra hagyva nem mertünk kiállni a síkra.

Bátyád mindíg lelkes pártolója volt Magyarország józan kifejtésének. S ha tudja, Te oly szükséges ember vagy a mostani crisisében oda fenn, nem hihetem, hogy Ő tarthatna téged vissza. Rádaynak helyzete nehezb; de ezen kis szó »Abnegatio« azon is segít. Én legalább — hiába való ember — mennyit mozgatok ezen egyedüli kis talismannal!

Mint mondám, néhány vox fogja jobbra vagy balra dönteni a tárgyat. S gondolkozzál te s Ráday, mily tövis volna néktek agg napjaitokra azon gondolat. Mi miattunk nem nyílt ki virágra ezen szép honi csemete, mely nemzeti létünkre oly díszes koszorúban fejledezett volna!

Én legalább — bár siker, bár nem — ha egyedül maradok is, megállok a gáton!

Holnap reggel megyek. Bús lélekkel ugyan s e tárgyban felette kevés reménynyel — de megyek; mert semmiben a világon, csak szent kötelességim hű teljesítésében találom lelki nyugtomat.

Légy boldog s köszöntsed Rádayt

Széchenyi István.

Pest, 1836. april 4-én.

Értődik, e levél csak köztünk maradand.

229.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. april 6-án.

Az ide mellékelt levelet tüstént Budára. Andrássy Bécsben van és az országgyűlés végéig itt marad!!! kérem, — küldje a gőzhajóval — 2 vagy 4 kettős ostoromat (for agig): melyek az író

Digitized by Google

szobába vezető ambitusban függnek. NB. 2 jó papirosba betakarva és egy faládácskába pakolva | - - - - - - - - - - | és beszegve. Úgy küldettek Pestre. A ládának meg kell valahol lenni — ha *félre* nem manipuláltatott. Semodan tudja.

Fowles-al közölte-e a Steinbach-féle poloska recipét! Ferenczynek erre nagy szüksége volna. Most jövök Parendorfrúl. Márkét fogadást nyertünk. 1-ső Senki nem hívta ki a Chalenge Cup-ot. 2-dik Báthory antagonistája t. i. Bogát sánta etc. must pay forfeit 100 ☐! Ha Clark még Pest Budán volna, kérdezze meg tőle, a gőzmalmokban szárazon vagy nedvesítve őrölnek-e. S a bennük őrlött liszt bepakolva odébb tétetik . . , . kell-e azt előbb megszárítni? Ezt tán Fowles és Pearson is tudja.

Sietve. Itt se ború, se derű. Széchenyi.

Küldje meg azoknak neveit, kik a casinóhoz még nem állottak s kiknek neveik az 1836-iki könyvben előjönnek. Tán — mert úgy sincs más dolgom!! en passant egynehányt megcsíphetek.

Gr. Festetichnek szóló levelet is, minél előbb szolgáltassa kézhez. Hild plánumát ha lehet küldje a gőzössel.

Ha az ostor verslag meg nem találtatnék, egy újjat kell rendelni.

Földváry azt írta ide a Hgnek »Csak pro forma épített.«

230.

Tasner Antalhoz.

Pozsony. 1836. april 7-én.

Az egyszerű bival markolatú török kardomat küldené ide a legelső gőzhajóval.

April 8.

Minden függőben van. Teleki S. is itt. Ha Pron. és Rád. kivinnénk mindent. Tüköry mit tudhatott meg a város sziget. iránt? Én ezeket szeretném tudni.

1-ör. Thurn még mennyi ideig tartja?

2-or. Mit fizet?

Digitized by Google

3-or. Lehetne-e biztosítni most azt, hogy a Társaság, mely Thurnal addig is valami egyezésre lépne — a várostúl *aztán* kikapná a szigetet legalább is 12—15 évre? S micsoda conditiókkal?

4-er. Thurn átakarja-e engedni a szigetet addig is, és quanti?

5-ör. A sziget felső csúcsa (im Rechten Winkel) hová vág.. a partra, Károlyi vagy városi határra? p. o. ezen pont Károlyi vagy városi határ-e? — .. Pingáljon ön

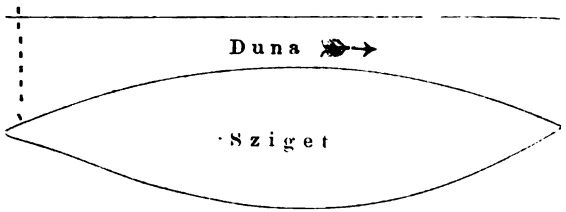

ez iránt éppen oly kis rajzot, mint az itteni enyim.

Zrinyi II. — melynek neve Arpád lesz — 6 hét alatt már meg fog kezdetni. Hihetőleg ismét Bécsben — ha nem a pesti szigeten. A Vidrának is elkellene dolgozni kezdeni . . . de hol? Hasztalanúl Ó-Budán . . . .? Itt tehát nem szabad késnünk. Mondja mind ezt Tükörnek. Legelső Thurnnal beszélni. – Ad-e helyet a hajóépítésre? és quanti; das übrige ist nicht dringend und wird sich finden.

Dominique (Wurmhoffban előbbeni szakács): Első Ferenczre van fogadva. Ez mikor mehet? kérem tudja meg. Én alig hiszem július 1-seje előtt — s így beszéltem Dominiquel. Nem akarna-e nálam főzni . . . a peu près du 20. Mai jusqu'au 20. Juin? — Ő igen szívesen teszi . . . ha nem megyen Ferencz előbb — de tán valami más akadály is lehetne, melyet innét nem látok — és azért beszéljen Noséval is . . . és Dominiquel és tudósítson felőle.

A főhg. június 10. és 20. közt bizonyosan Orsovára megyen, vagy Zrinyin vagy Nádoron. Ez köztünk, akkor jó lenne a dunai mappákat magunkkal vinni, melyek Nosenál vannak. Ennek lehetne most felőle szólni, — de csak köztünk legyen ez is, — és tartsa szemben.

Digitized by Google

231.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. április 7-én.

Mayerhoffernél megrendeltem a verseket, most Önnek arról kellene gondoskodni, hogy a kis városi serlegen is legyen vers. melyre ezt ajánlanám: »Lóra magyar! Szép pálya ragyog, ha előre törekszel«. Kisfaludy Károly.

Ezt Varga elfelejté, pedig annyival tán csak mégis tartoz nánk K. K. árnyékának.

Mayerhofernek ezeket küldöm az asszonyságira: »Küzdve lehet nagygyá az Erő és férfi tehetség.« Kisfaludy Károly.

A Károlyi h. pedig: »Győzni, előre magyar, az idő s fejedelmed akarja«. Vörösmarty.

A Károlyi Tételre: »Rajta magyar pályázva szakassz koszorunkba virágot«. Veres István.

Végre a Nemzeti 30 □ serlegre: »Nemzeti fény a czél. hogy elérd, forrj egybe magyar nép«. Költsey.

Az első alkalommal visszaküldöm a verseket. Ezeket is rendbe kellene hozni. Irassa tüstént le, s mennyire lehet (kár volt ezt elejétől fogva nem tenni) jegyeztesse meg azokat, melyek mikor s *micsoda* Billikomokra használtattak. Mind a verseket nagyobb papiroson kell írni s oldalt hagyni. »Um sagen zu können diess wurde schon gebraucht;« nincs mondva, hogy egy jó vers. kétszer. sőt százszor ne használtasson; mert 1-ső vannak oly mondások, melyeket soha se mondani, se hallani nem lehet elegendőleg; 2-or, mert a serlegek nem mind egy kézbe jönnek. E tárgyba is, bár mi kicsi, mégis rendet kell hoznunk — s új verseket szereznünk. Éppen most mondja Varga, a Károlyi h. serlegre való vers már tavaly volt a királyi Billikomon. *Egymásután* ilyest tenni nem lehet — und ich bin wegen der Unordnung — und das nichts bestimmt ist wieder in Verlegenheit O. O. O!

Károlyi Lajos *most* kérdez engem? Micsoda Serlegek készülnek Bécsben, s hogy Ön mondta volna, a Nemzeti dij Serlege

Digitized by Google

Pesten készül, kár hogy ez előttem titok volt, s most nem tudom, nem lesz-e az egészből zavar.

Serleg tudtomra 5 kell; s pedig 1-ső Asszony, 2-ik K. h., 3-ik Város, 4-ik K. Tétel, 5-ik Nemzeti. Irjon erről minél előbb, hogy mig idő van — rendelhessem el, a mi nincs helyén.

A casino épület iránti kőre mettszet ív — vagyis inkább kötet — mely nekem jutott, hibásan van bekötve; t. i. egy felesleges lap van benne.

Ide mellékelem, mi a Társalkodói fordításhoz való.

Széchenyi.

232.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. április 8. és 9.

Gyürky igen köpi markát, senkinek jobb kőszene Magyar Orsz. nincs, mint neki Mátra alján. Meglehet — mert ez eredeti formatio. Minél előbb próbára 100 Ct. küld Pestre. Preveniálja Nosét. Meg kellene próbálni. Gyürky azt hiszi 50 frt vagy 1 frt váltóért per Ct. akár micsoda mennyiségben Pestre.

A szinház dolga tán ma jön elő . . . de nem bizonyosan. Szép csata lesz. Ha elveszünk — becsületünk minden esetre megmarad. A híd még nincs rendben — ismét visszament a Rendekhez . . . nem enged Cz . . . et Co. egy hüvelknyi előmenetelt is . . . gáncs és akadály nélkül.

Kérem mondja meg. Komáromi biztosításba mennyit íftam alá . . . s mennyit fizettem ideig óráig összesen.

A casino könyv mikor lesz készen?

A Rajzolatokat és Kultsár félieket éppen most kaptam. A Jelenkort nem! . . ne tartsam többé? Ha mind látom, semmi figyelemmel hozzám! Das gehört auch zu den kleinen Secaturen, um meine Existenz hier recht angenehm zu machen.

Digitized by Google

233.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. április 10-én.

April 6. és 7-ik levelét vettem, a Tüköry-féle adatokkal. Ez által némi kérdéseim már meg vannak fejtve, de a következők még sincsenek tisztában.

1-ör. Carl Thurn most tüstént t. i. 4 usque 8 hét alatt adna-e helyet, No 8. gőzhajónak építésére? 2-or. Szabad volna-e a szigetnek e helyét . . . e *czélra* egy kissé elrendelni, p. o. némi utban levő fákat, bokrokat kivágni s. a. t. 3-or. Ezért mit kér Thurn? 4-er. Lehet-e a magistratus befolyása nélkül?

Ez volna mindenekelőtt szükséges. Mert Bécsben annyira vittem a dolgot, hogy Fowles, midőn Ferencztől csak néhány napra távozhat is — mert Ő előbb leszen kész, mint az erőművek — Bécsbe fog rendeltetni . . . az Andrews-féle fának *megnézésére megvásárlására* és Pestre szállítására. Is it right and well done? Ezt mondja Tükörnek csinyán — damit wir wissen dass Kolb & Co keine Difficultäten macht.

Én a *hajó épitést* és *kikötőt* egészen elválasztom, s bármily szükséges is, hogy e két tárgy — a munka egyszerűsége miatt — minél előbb egyesítessék, azért a Beszédesi gáttal per 4 és 6000 frt pengő e pillanatban felhagyok.

Wer wird dies zahlen? Die Stadt? Nein, also die Gesellschaft — gut! da brauchen wir aber eine lange lange Arenda... und der Nutzen des Hafens ist unser. Erről igen csinyán . . . s kérdezőleg, mintha Ön gondolatja volna — kérdezősködjön Tükörinél. Wie wird das seyn, wer wird zahlen u. s. w.

Holnap és holnap után el lesz alkalmasint döntve a Muzeum és szinház dolga C. *Széchenyi the favorit!*

Tán megnyerjük a csatát . . . ha vesztjük — egy-két votummal leszen csak . . . de tán megnyerjük! Szorossan köztünk!!! God bless you . . . Ha megnyerjük a csatát . . . szép diadalom leszen . . . mert ennél nehezebb feladat nem volt.

Digitized by Google

A hidat egészen össze-vissza facsarta Pl . . . y [1]) . . . de gondom leszen ismét »Helyre facsarni.«

Széchenyi.

234.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. április 11. Reggel.

Április 8-iki levelét vettem a Clark-féle declaratioval, mely igen jó esett.

Tegnap a contributio dolgába a Statusok vélekedése ellen erővel szóltam. Ez igen kedvetlen benyomást tett a Rendekre — népszerüségem igen igen szenvedett!!! Nyilván morognak és zúgnak ellenem! Károlyi Gy . . . mindjárt utánam és ellenem szólt! Nagy éljen! De bezeg . . . jó és hajlékony irántam a Hg . . . s ha Isten is segít, megnyerjük ma a szinházat. O die kurzsichtigen!! T. Clark megküldé a Veranda rajzokat s épen tegnap kapám Párisból a Ciceri et Apponyi-féle szinház terveket.

Örülök, hogy megjöttek a hengerek, küldjön ide egyet a hajóval legelső alkalommal. Metternich Hg.-nek akarom megmutatni!!!

A gig ostorok is megjöttek. Hildet nem kell *piszkálni igen* — csak *csinyán*. Mi a Rajzokat illeti — csak önnek, feleségem nem szereti Barabás festéseit — ez tehát nem fogja festeni. Denn eine Frau ist mit Ihrem Gesicht difficiler als wir. Most nincs is rá idő; mert április 23-án felmegyen Bécsbe. De ezen helyben — vagy ujra le fogja festeni Daffinger . . . vagy egy igen jó és már létező képet lemásolni. Azzal, annak idejében — ha feleségem nem ellenzi, mit nem gondolok — szolgálok. Már mi a hozzá *irandót* illeti — ez már más — s pedig mert tudomásom van róla! Ha ez nincs . . . akkor ártatlan vagyok — akárhogy érintenek is; de miután Ön *megsugta* nékem, hogy lesz olyas valami — most már képét feleségemnek kiadatni vagy lecsipetni mind addig tiltani fogom — mig nem olvasám a bizonyos Novellát,

[1]) Platthy.

Digitized by Google

szigorú censor nem leszek. Ezt eszközölje; de úgy hogy titok legyen, mert ha kegyeden Munkácsin és nálam kivül még egy 4-ik is fog tudni felőle, úgy ismét nem lesz semmi az egészből.

Nálam ma nagy ebéd; tegnap is volt, holnap is lesz etc.!!!

Il n'y a pas de plus grand malheur que d'avoir un sot ami! S ha valahol . . . honunkban sok ily ügyetlen barát van és nékem éltem folytában többet ártottak, mint legelszántabb ellenségeim!

Nou for a Theater!

Később.

April 9-iki levelét most veszem, a serlegek iránt leszen gondom. A honi vezér kellemesen, de *büntetve* érint, mert On éber volt, midőn én aludtam.

Még később.

A gyülésnek vége épen most, a Ludovica és Muzeum 500.000 keresztül ment. Ráday könyvtára a Hgre van bízva. A szinházra nem maradt idő, holnap veszik fel. Én igen erőseket mondtam bizonyos elvek miatt Cz. és Ött. etc. ellen — és kétszer megrótt a Hg. egy kissé — alle sind irre geworden etc. Tán jó, tán rosz következése leszen ennek holnap; de derék futás lesz mindenesetre!!! 5 to 4, on C. Széchenyi against the field!!!

Széchenyi.

235.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. április 13-ikán reggel.

Barátom, többet nem mondhatok, rosszúl állunk . . . ha csuda nem történik — meg vagyunk verve — s én kijátszva. Ich habe mein sehr gewagtes Spiel verloren! Sok időre lesz szükségem, mig ezt megemészthetem. De szép alkalom abnegatiót tanulni.

Ide mellékelve 300 pengőt küldök, gazdálkodjon . . . sürgesse számadásainkat a kamaránál. Tökéletes rendben kell lennünk. *Mert minden meglehet!*

Autran lekiséri a herczegnét holnap, egy nap Pesten marad — s aztán Skela Gladováig megyen és vissza! Ma nálam eszik s

Digitized by Google

meg fogom arra bizni, keresné önt tüstént fel, s jönnétek, Ő, Ön s Tüköry. Tán Fowles sed sub Sigillo! senki más egyéb »*Kicsinálni* mikép lehetne lárma nélkül a No 8-nak a pesti szigeten tüsténti építését.« Sapienti pauca.

Pettrotti hallom alkalmatlankodott feleségemnél! O der Spitzbub! Soha sem kivánom látni őt.....együtt. De Dominique iránt rendbe van-e minden! Mit mondott Nose?

Estve.

Elvesztettük a csatát 17 vótum a Rendek mellett, 18 ellene.. C'est piquant. Valami deputatio van rendelve — fogunk egyet s mást próbálni meg — de itéletem szerint mindennek e tekintetben vége. Egy-két jó ember még . . . s meg van nyerve a csata.

Isten segítse. Én nem tagadom, keserün érzek — de Abnegatio etc. Ha nem lehet ebben — kell segítni másban. Isten előtt mondhatom, semmit nem mulasztottam el. Holnap és holnapután a hid . . . az is biczeg. A főhg. nem éppen rosszúl, de egy kissé mégis olaszul viselte magát.

Széchenyi.

Zichy Károly is ellene 10.000,000-val.

236.

Tasner Antalhoz.

Pozsony. 1836. április 14-ikén.

Furcsa mondani: de szinház dolgunk ismét lábon van, — elveszve már semmi esetre! — de csak látszatra. Hogyan, mikép? Nincs időm mondani. De száz csatát veszteni — s uj s uj erővel kikelni — s megnyerni az utolsót — ez a mire szükségünk van! Alig lehet, hogy egészen roszra forduljon!

11-ki levelét ma vettem. Ráday várja a diadalt nála nélkül, ez jó!

Tegnap a papok ronták meg. Mind felszóltak híva — Cz. és Pal. által — két elnöke a két forumnak, mely elibe mindenki jut, ha benne nincs a kelepczébe még. Pirker azonban . . . mint igérte — hallgatott. Zichy Károly (12,000.000) gare almost the very last blou.

Digitized by Google

3. Károlyi mind őszintén mellette. Néhány regalistával több . . . s megnyerjük a csatát sikmezőn . . . most Querillás hadban vagyunk s nem kétlem a végső diadalt — de az időben — kipóthatlan kárt vallottunk.

A kis mappát (pesti sziget) jól fogom használni.

Ne felejtse Dominique dolgát. A Jelenkor megjelent ismét — bei den Ständen bin ich ganz im Verschuss, mert nem akarok vakon szótfogadó Marionettjek lenni. Deák, in welchem der Hochmuthsteufel auf die lächerlichste Art gefahren ist — engem lenéz, csak viszonköszöntésre sem méltat — Wesselényi II. Éppen oly tulságos — lassan szóló — doctrinair, hitele *most* igen igen nagy.

Tegnap még ezek szóltak mellettünk (3 Károlyi) Vay, Prényi, Gyürki, Ürményi, Andrássy György és Károly, Viczay, Prónay, Szapáry A., Odeschalchy, Teleki S., Esterházy M. idősb. Széchenyi!

Hol vagytok? Ráday, Podmaniczky, Esterházy M., Nákó, Bánffy, Bánffy, Festetich V., Zay, Pálffy, Hg. Kolonits, Batthyányi, Wenkheim, Dessewffy F., Józsika u. s. w.? Hiszen mit tehetünk mi egyes emberek . . . lesznek ott mások . . . s aztán bizonyosan nálunk nélkül is megnyeritek a csatát. »Antwort«. Ha, ha, ha! Jó éjszakát.

Ugyan a réz Balustrádok elküldettek-e Czenkre?

16-ik.

April 12-ik s 13-ik levelét tegnap vettem. Bravo előszoba, kemény parket, Well done Mr. Ullmann! Minél kevesebbet kell fizetni a hengerekért, annál jobb, egyikét várom.

Igaz, nagy hitelbe hozott volna engem a szinházi diadal! Hiuságomnak nem kevesebbé tömjén, mint hazafi érzésimnek! De minden nem mehet s azért, de ha *semmi se* sikerülne, az erőt elveszteni s lankadságra fordulni nem szabad.

A hid bizony nem áll jól és meglehet az is megbomlik. Cz. és Pall. — *mindent* elkövetnek megrontása végett. De mindig védelmezem. Most »Procrastinatióra« gondolkoznak. E tárgyban tán nem hágy a herczeg ismét sárban. Látom, mint örül Földváry és Kolb felekezet!!! De ez nem szomorít, sem el nem gyengít. J'en vu bien d'autres!

Digitized by Google

Schöpf, ha azt gondolá, sima uton járhat nálunk, nem kellett ilyesekhez fognia. Man muss sich eher prüfen, ob man durch Umstände zu solchen Dingen passt — und ob man auch ein Inneres hat — um den Kampf ausdauerend bestehen zu können! O es gibt viele talentvolle herrliche aber dennoch sehr schwache Köpfe!!!

A majort tűzkármentesítni kell. Köszönettel vettem a major és komáromi deductiót. Most éppen oly formában küldené meg a Mainai és Dunai canalis tárgyát!

A siket Kölber, többek közt, ugynevezett debreczeni echo-kocsit is készít számomra. Végre meg készül-e s hát a többi? A gyep mikép van? Dolgoznak rajta? S W. Sahländer el van tiltva tőle. Jó lenne Mayerfyvel beszélni ezek iránt. »Csak útmutatásom szerint cselekedjen.« Ronda[1]) — köztünk — egészen oda van. A többi meglehetősen.

Délután.

A mai circulusban Sz. Articulus — ügygyel-bajjal keresztül ment szerencsésen. Pest vármegye ujabb Instructioja meg...!.

Széchenyi.

237.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. április 17-én.

Barátom, most jövök Parendorfról, három lovunk igen so, so, La, La. Pannonia tegnap 3 órakor délután zátonyra került, ma két órakor nagy nehezen menekedett meg. Szinte Anarchia a hajón. A T. articulus hála az egeknek tisztában.

Most erre figyelmezzen: »Tüköry officiose tudja meg, Thurn átengedi-e egész contractusát — vagy ád-e helyet. Az elsőre kellene igyekezni; de ezt tüsténti rendelje el s a resultatumot küldje meg. Remélem, ily gazdag ember nem fog zsidóskodni, mondja Tükörynek, kérem tüsténti járjon végére s ne felejtse, dass ich alle Mühe habe, den Bau nach Pest zu bringen. Man sollte also die grösste Billigkeit beweisen. Kérdezze: »Ob man dan ohne Weiters auf der Insel Schiffe bauen kann, wenn sie der Thurn

[1]) Versenyló.

Digitized by Google

hergibt — Ohne bei der Stadt anzuzeigen u. s. w. Ide mellékelem Puthon levelét, ezt ne mutassa. Nosét is hagyja mindezekből ki — mert egy kővel kettőt akarok hajítni — s a várossal magam végezni. (Ez köztünk) nur den 73 einen Beweis zu geben, dass ich keine Rachgierige Natur bin und für das Wohl der Stadt denke.

18-án.

April 14-iki levelét csak ma vettem a Pannonia elkéste miatt és az április 16-kára is sietve válaszolok. A henger és kardok megjöttek. Hildet jó lesz épen nem piszkálni.

A két ágy maradjon Vogelnél, mig Pestre megyek. Igen jól van, mit a pesti sziget miatt tett — csak arra kérem, küldje a folyamodásnak copiáját nekem, s mit az administrationak küld, azt irányozza nyitva nékem, hogy átolvassam és odább küldjem.

Sie müssen im Auge halten, dass ich auf die 73 etc. einen guten Eindruck mache, nicht wegen mir, aber wegen der Sache.

Sietve kérem sürgesse a kikötő dolgát s kivált Tüköry által.

Ma a hid dolga jól végződött a rendeknél Cz. — — érezvén csatája vesztét, felbőszülve mindent mozgat — ne legyen sikere. Tán el is rontja. Én mindent teszek, mi tőlem csak kitelik. Isten segítse. A főhg. ma délután Bécsbe ment, holnap estvére visszatérendő. Kérem szolgáltassa az ide mellékelt levélnek egyikét tüstént Budára, Pestre!! A Kemény-féle pedig az acták közzé.

A Puthon-féle levelet küldje vissza.

Széchenyi.

238.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. április 19-én.

Barátom, ha igazsággal és a törvények szoros értelme szerint, ki lehet még törülni Báthoryt, [1]) tegye.

Gondolja csak — s egészen köztünk — ma reggel megpróbáltuk. Nincs jobb ló istállómban. — s csak egyszerre meg-

[1]) Széchenyi egyik versenylova.

Digitized by Google

repedt fejében egy ér — s csak nem halálig vérzett. Tán megél ez egyszer — de az idén, mint Nevin irja, semmi esetre nem futhat. 100 ℍ bizonyos és 500, usque 800 ℍ hihető jövedelem helyett bizonyos 150 usque 200 ℍ lesz fizetendő.

Ha a kis áldozat megengesztelné az Eumenidákat, ej be szeretném, be jó izűt nevetnék . . .! De ha valami oly constellátionak jele, melyben állok, akkor igaz, nem kellemes! De azért előlegesen nem búsulok.

Jó éjszakát.

Széchenyi.

20-ikán 7 órakor reggel.

Minap azt irta Nevin »It is all over with Ronda etc.« s midőn mult vasárnap Parendorfon voltam. »I gave him a dose of physic and he is quite well again.« Báthory iránt is lehetne ilyes valami s azért függeszszük a dolgot fel egész Mai 3-ikáig, mert a pesti lóverseny 1836. világosan igy rendelkezik. Éppen most olvasám I think it is fain! Mit eddig jelentettem, hol t. i. valami fizetés van, *nem kötelez* se pro se contra a kitett nap előtt, mely a nemzeti dijra — minthogy junius 3-ikára van kitéve — Május 3-ika.

A hg. tegnap 8 órakor jött vissza. Revitzky még nincs itt. Ma nevezetes napunk lesz. A hid aligha balra, tán jobbra. Nem vagyok egy csepet is agitálva; de tantalusi kinokat érzek! Gondolhatja Ön, ennyi munka s idő után s most, midőn előttünk a kikötő — hajótörést szenvedni — s miért egy Ponty (Cz . . . y) farkcsóválása miatt — Ma foi ce serait piquant.

Délután.

Nem vettük fel a hidat, holnap leszen a végcsata, tán csak mégis megnyerjük. Én kézzel lábbal dolgozok. Mind a három Károlyi Bécsben. Perényi s Andrássy ágyban ha, ha, ha! 18-iki levelét a városhoz adott kérelemmel vettem. Helyesen.

Pannonia és Nádor 25-ikétől fogva forcirozva megyen innen Pestre t. i. minden másod nap; s pedig 25., 27., 29., 1., 3., 5., 7. Mai. Igy egy-egy hajónak csak 4 nap fordulása. Közölje Noséval. Nosét bele kell avatni a titokba, s mondani (was immer) miért nem történt előbb.

Digitized by Google

239.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. április 19-én.

Dominique iránt rendbe szeretnék lenni. Puthon azt irja: »Dominique geht den 17-ten Juny auf den Nádor oder Pannonia von Pest hinab, und über das Eiserne Thor, bis dahin ist es nur angenehm, wenn sie ihn brauchen können.«

Már most nem tudom, ehez mit szól Dominique, ki — mint nekem mondá — a Ferenczen szerződött.

Ön neki igy szólhatna: gr. Széchenyi jó embernek és szakácsnak tart, egy felső hajóra kivánná hozni, tán Nro 8-ra, mely az idén épitődik. Ez azonban csak 1837-ben történik. Azért jó volna, hogy az idén mennél le, mert ide fent helyet nem fognak adhatni és NB. hogy azon néhány hétig, midőn gf Széchenyinek főzöl, őt *olcsón* és jól szolgáljad, mert ő jövő előmeneteled ágyát vetheti meg. Cicero pro domo.

Sietve Széchenyi.

Az ide csatolt levelet ne adja ki keziből; lesse gr. D. A.[1]) visszajöttét s tüstént szolgáltassa kezeihez. Soha ne irjon semmit, mi a világnak és napnak *minden sugarit* ki nem állhatná!

A hid dolga ebül. Ez köztünk. A gazság t. i. Cz . . . et Co. aligha nem győz.

A szinház szinte jobban áll. Es ist recht ärgerlich, was ist aber zu machen? Már már látom, kisebb dolgainkra leszünk redukálva; és igy Ananas helyett káposztát etc. fogunk nevelni! De nevelni azért valamit csak fogunk; mert a hámból sehová, csak a sírba dőlünk. Und dazu ist noch Zeit. — Egyébiránt »minden reményem még nincs oda.« Ez mind köztünk és kikérem »Ne búsuljon anticipative«. Feleségem alkalmasint megvár Pesten. hová — ha lehet — Mai 3-án megyek. Kérem eszközölje, hogy bricskám ekkoráig a »Siketnél«[2]) elkészüljön. A főherczeg ma estve jő — Revitzky holnap reggel.

---

[1]) Desseöffy Aurél.

[2]) Kölber.

Digitized by Google

A Rendek mai Circul. ülésben megmaradtak a szinház iránt. »Maradjanak.«

Bécsből sokan jönnek.

240.

Schuller Andráshoz.

(m. k.) Pozsony, 1836. április 21-én.

Euer Excellenz!

In Beantwortung Hochdero Schreibens vom 30-ten März l. J. Nro 140 eile ich hiemit zu erwiedern, dass ich bis jetzt nicht in Erfahrung bringen konnte, ob es in dem Plan Sr. k. Hoheit des Erzherzog Palatins liege, schon in diesem Jahre dem löbl. Wallachisch-Illyrischen Regimente zur Herstellung eines Treppelweges am Basiascher Schlüssel hilfreiche Hand zu bieten. Sr. k. Hoheit ist anjetzt bei dem Schluss des ungarischen Reichstages mit so vielen der wichtigsten Geschäfte überhäuft, dass ich dessen Ende abwarten muss, um Allerhöchstdemselben diesen Gegenstand vorlegen zu dürfen; — sobald er aber beendiget ist, werde ich ihn allsogleich unterbreiten, und nicht ermangeln Ew. Excellenz gleichzeitig meinen Bericht darüber zu erstatten.

Genehmigen Hochderselbe einstweilen die Versicherung meiner tiefsten Verehrung, mit der ich mich nenne E. Excellenz unterthänigster Diener

Gr. St. Széchenyi.

Pressburg, den 21-ten April 1836.

241.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. április 21. reggel.

Fél óra mulva felveszik nálunk a hidat, Andrássy nem jő, mert nyaka fáj, Perényi Zsigmond, mert orbánczos a pofája. Stahremberg casinoi részes kihagyatni kivánkozik, ezt eszközölje.

Digitized by Google

2 órakor.

Most jövök az ülésből. A főhg. mesterségesen, de alkalmasint finaliter kivitte a dolgot!!! Cz. . . y dúl fúl; — én három szónál többet nem mondtam. Új és új gáncsoktúl mindig tartok, mert Cz—y, ha lehet, még mindig megrontja, ha itt nem, Bécsben! But now we are much near to Victory. A hg. igen igen mellette.

Sietve *senkinek ne szóljon*

Széchenyi.

Hg. Licht. (Johann) meghalt. Ez a most folyó évre rosz a gyep végett; de a fia...Lajos majd kipótolja....1000 ☐ évenkénti díj a kormány részéről hihető!!

242.

Id. Majláth Györgyhöz.[1])

(m. k.) Pozsony, 1836. április 23-án.

Kegyelmes Uram!

Ha születésben lévő gyermekem egészen becstelen lenne. bizony nem ajánlanám, sőt magam törném ki nyakát; de merem hinni, nem egészen becs nélküli, és azért kegyes pártfogásába ajánlom azt, t. i. a »Budapesti hidat.« Igaz, nehezen születik, s féltem, ha most világra nem jő, olly hamar többé nem fog születhetni.

Távol vagyok Kegyelmes Urnak azt hozni figyelmébe: Milly tág mezeje nyilna meg Magyarország technikai kifejlésének, ha egyszer gyakorlatilag fel volna állítva azon elv, hogy Magyarországban új kellem s hasznokért új terheket is vehet mindenki magára; mert ezt Kegyelmes Ur tisztábban látja, mint én. Hanem csak az itteni helyzet és körülményeknek egy-két fővonásit bátor-

[1]) Szül. 1786. április 22-én Zavaron Pozsonymegyében; megh. Bécsben 1861. 1811. Pozsony vármegye főjegyzője és országgyülési követe; 1814. első alispán 1822-ig, 1827. királyi személynök, 1830. val. b. titk. tan. és Hont vármegye főispánja; 1832—39. államtanácsos Bécsben; 1839. országbirája, 1847/8-iki országgyülésen a nádor távollétében a főtábla elnöke. 1848. a pesti nemzetgyülés felsőházának elnöke, de lemondván, visszavonult.

Digitized by Google

kodom, mint itt helyben lakó, Kegyelmes Ur szine elébe terjeszteni.

Igen nagy áldozatot vélt hozni a privilegiált Rend kiváltságának felfüggesztése által. A miért is egy kissé több befolyással is akar e tárgy körül lenni, mint az eddigi vámok stb. körül, s kivált azért, erre méltóztassék vigyázni: Mert a kiküldendő s Ő cs. kir. fő H.-sége a Nádor előlülése alatt leendő választmány többek közt olly hatalommal is ruháztatik fel, melly szerint az a nemesi kiváltságok felfüggesztését határtalan időkre terjesztheti. És ez okból itt az országgyülésen visszalépéstül lehetne félni, ha a kormány e tárgyban némi befolyást a nemesi Rendnek nem engedne.

A másik, mitül félek, az, hogy ha e tárgy a generalis expropriatioi javaslattal kapcsoltatik össze, mind az, mind ez legnagyobb veszélybe jő. S pedig, mert a hid dolgában ki van már mondva: »A hidnak helye, szüksége stb.« S ekkép annak törvényesítéséhez semmi sem kell, mint a fejedelmi »Legyen«. E fölött a hid körülti küldöttségnek köre csak a dolog végrehajtásába, de nem vág a közadministratio lánczolatjába is, holott a generalis expropriatio ügyében az még nincs tisztában: Legyen-e s hol legyen vasut, vizcsatorna stb. — s az országgyülés által felterjesztett generalis expropriatioi javalatban, csekély itéletem szerint, a kiküldendő küldöttség némi némiképpen a közigazgatás köreibe is lép.

Tudom, hogy Ő cs. k. fő Herczegsége e tárgy körül — menynyire sok egyéb fontos foglalatosságai engedték — már némi előlépéseket is tett Bécsben. De most, midőn végére járunk országgyülésnek és én aggodalmimat Ő cs. k. Hgségével közlém, ma reggel azt méltóztatott mondani: Ne félnék a dolog eldültétül, de egyszersmind tanácslá, mennék Bécsbe, nehogy a tárgy tán az idő rövidsége miatt postponáltassék, és jelenteném magamat Kegyelmes Urnál, e most irtakat szóval mondandó. Fel is futnék szivesen, habár gyalog is Bécsbe »Ezt teljesítni«, ha száz más dolgaim nem volnának itt. S azért Kegyelmes Urat, nékem mindenkor olly kegyes pártolómat, e sorok által kérem, pártolná őszinte hazafisággal kezdett s kimondhatlan bajjal eddig vitt ügyemet. Nem

Digitized by Google

sine cura után szomjazok; de olly hazafiaktul érdemlendő megbecsülésemet tettem ki éltem czéljául, mint a millyent Kegyelmes Urban van szerencsém tisztelni.

Vegye Kegyelmes Ur legmélyebb hódolatom kijelentését szokott nyájassággal, ki vagyok stb.

Pozsony, 1836. április 23-án.

Gr. Sz. Ist.

243.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. április 23. estve.

Ide mellékelem gr. Esterházy levelét, legyen gondja, hogy kívánsága szerint legyen — nehogy azonban e tér egészen elrontattassék.

Lechner mit mond azon gát iránt, mely a szigetet a parttal egybekapcsolná! Würde das — als Regulirung der Donau gut oder schlecht seyn?

Megkaptam a Duna-Maini-akat, vettem 20-iki levelét is. Igen jó izűt nevettem a krähwinkel vonásokon. Kérem birja csak valami resultatumra, s mint mondám, küldje ide azt — nyitva — mit az administrationak fog jelenteni, had olvassam s odébb küldjem. NB. ha ezt május 2-áig teheti, mert én alkalmasint 3-ikán lemegyek. Akkoráig remélem a kis bricskám elkészül ugy-e?

Hild-féle plánumokat jó volna többé már nem küldeni, mert most semmire sincs idő.

Tegnap a szinház megmaradt a Rendeknél. Nálunk alkalmasint holnap ismét elesik; de a szép tér, melyet Isten tudja *én szereztem* (s ez köztünk) örökre megmarad Nemzeti szinházi czélra! Havas engemet czáfolván, ki (Én) azt javaslotta: Adatnék el az említett fundus s a pénz a kerepesire fordítatnék (pour causer une réaction) . . . declarálta, hogy a város (!) a fundust »Nemzeti szinházra« s másra fordítni soha, de soha nem fogja engedtetni! harsány Éljen, s belsőmben nagy kaczaj! Ezt tehát mindenesetre megmentjük. A hid ellenben tőhegyre van állítva, noha meg van az egyezés a két tábla közt, még nem ment föl a.

Digitized by Google

Representatio, 8 nap alatt mindennek vége. Igen igen félek — de azért előre nem busulok — meggyőz végkép a kajánság. A hg. s Revitzky őszinte mellette, de ezek sem tudnak csudákat tenni, kivált az időre nézve. Esterházy Pál lejött vala, az öreg Lichtenstein nem halt meg, a 17 szinház hősekből 4—5 már kidült a hámból s felette sok s fontos munkái miatt eltávozott.

24. késö estve.

Nádor 3 óra 20 minuta alatt lejött Bécsből: *Szorosan köztünk.* A hid felirás bepecsételve s felküldve!!! Cz. — csaknem megbőszült!!! A resolutionál igen igen félek. Menjen a polgármesterhez — és nevemben ezeket: A főhg . . . s ezt csak nekem mondta. — Ápril 3-ikán Nádor alkalmasint lejő Bpestre. Nádor 27-ikén lemegyen; akkor elhatározottabban fogom neki megizenni. Er will incognito reisen, und überraschen — de azért jó lesz a Pestieknek ezt tudni. Seeber tán e fogásom által nem fog megbántódni.

Nevin azt írja: Báthori never was better!!! Nem kell tehát kitörleni.

Isten tartsa

Széchenyi.

244.

Vásárhelyi Pálhoz.

(m. k.) Pozsony, 1836. ápril 26.

Hier beigebogen sende ich Ihnen zwei Documente sub ./. und ./I. thun Sie was zu thun ist, und senden Sie mir beide Documente gelegentlich zurück.

Sr. k. k. Hoheit gedenken noch immer — dies bleibe ganz unter uns — am 16—17. Juni seine Reise zu Wasser nach Orsova anzutreten. Ist das Wasser hoch, so ginge Sr. k. k Hoheit bis Orsova auf dem Dampfboote. Es wäre gut — im Falle keine reine abgezeichnet ist — eine Strom- oder eigentlich Nauführer-Karte von Moldova bis Skela-Gladova zu bereiten, damit Sr. k. k. Hoheit sehe, dass jetzt die Piloten-Praxis nicht mehr auf empirische Handgriffe, sondern auf gesunde Theorie basirt ist. Haben

Digitized by Google

Sie noch Geld? Wann brauchen Sie wieder eins? Wie geht es mit den Arbeiten? Wie mit dem Schiffe für die Taucher-Glocke? Mit Bandl ist man ganz ungemein zufrieden. Könnte man nicht 5—6 Fässer weiss anstreichen lassen, auf schwere Steine hängen und sie als Bojen versuchen? Ich halte es für nicht ganz nöthig. Fährt aber der Erzherzog über Islás etc. hinab, so wäre es um einige Prozente von Sicherheit mehr, und auf jeden Fall eine schöne Attention. Früher sollte man aber versuchen, ob die Steine nicht weggerollt werden; — denn wenn nicht, so könnte man diese Sicherheitsmassregel auch in Zukunft verwenden.

Nehmen Sie meinen freundschaftlichen Gruss mit Wohlwollen auf und bringen Sie mich in das Andenken aller Ihrer Mitarbeiter.

Ihr ergebener Diener

Pressburg, den 26. April 1836.

Graf Stephan Széchenyi.

245.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. április 26-án.

Barátom, ma a fhg. mindènt tett a conferentiában a szinház dolga körül. De Cz. et Co. nem akarták semmire »Tanácsoltatni.« Most a Rendek, nehogy minden elvesszen, az ide mellékelt izenethez fognak járulni. Ennek következésében megmarad »Szinházra« az Ullmann előtti tér — s mint az igen pfiffig izenetből látni fogja, a dolog elveszítve nincs; de csak postponálva. Mehr konnten wir nicht retten. Mondja Seebernek — ohne das er mich compromittirt, hogy a főherczeg még mindig Nádoron szándékozik lemenni, csak hogy 3-ika helyett alkalmasint 4-kén.

Ballustradok mustráit küldöm. Öntesse minél előbb, s minél csinosabban. *Sie sollen auf keinem Fall dicker, aber lieber dünner seyn.*

Ide mellékelek Vásárhelyi számára egy minél előbb odautasítandó levelet.

A Budapesti hid dolga ma estve 10 órakor expediáltatik

Digitized by Google

Bécsből. Félek, félek! De már mindenre el vagyok előre belsőmben készülve. Qui perdidit numerum incipiat iterum!

Isten segítse. Éjjel nappal dolgozom.

Széchenyi.

Irjon tüstént, mikor érkezett Nádor, s mennyi idő alatt ment. Tegnap vagy 360-an sétáltunk rajta.

246.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. április 30-án reggel.

Egészen köztünk.

A magyar gazdasági egyesület szabályai *szemet szúrnak.* Én meszebb látok; és megronthatnák Casino, Verseny etc. Azért procrastinálni kell egy kicsit and let it drop vow. Andrássyval szóltam, Ő igen átlátja etc. etc. etc. quidquid agis prudenter agas. Nem kell kiadni több tervet.

Délkor.

Ide melléklek két hivatali irományt, küldje Vásárhelyinek s tartsa szemben. Tegnap nagy bölcsességgel és energiával kivitte nálunk a Nádor ismét a hidat. Ő és Revitz. azt hiszik, semmi kétség többé körülte. De én mindig félek. Cz.— még tegnap 6 órakori ülésben is peszderkedett ellene.

Küldök továbbá egy könyvet levéllel együtt, adja be az Akademiának, feleljenek rá.

Menjen Seeber és Budán a polgármesterhez és jó móddal ilyest: »Ich war heut bei den E. Herr. Ich.« Es wäre gut, wenn E. K. sich entschliessen wollten den 4-ten zu gehen, das Wetter ändert sich . . . es könnte vielleicht heftiger gegen Wind seyn, und so wäre es nicht räthlich, den 3-ten, den 8. oder 10. aufzubrechen.

Man könne in der Nacht u. s. w.

Er: Wir werden sehen, ich kann nicht bestimmtes sagen. Ich: Morgen gehet Pannonia weg, ich mächte doch einige avertissements voraus senden.

Digitized by Google

Er: *Wir werden es morgen sehen.* És ebből nem tudtam kivenni.

Mondja meg ezt nekiek NB. Jedem Einzelnen ohne dass ich compromittirt werde. Mikor megtudom, Önnek stafetát küldök. *Sagen Sie das Beiden* és Ön tüstént nekik tudtára adja. Will er mir es übrigens bis zum letzten Augenblick, ich weiss nicht aus was für Ursachen, nicht sagen, so kann ich nicht dafür. Jó volna Valerot és Martinellit *csinyán* . . . s én nevemben erről tudósítni.

10 órakor estve.

A hg. igy: Gewiss ist es nicht, das ich den 4-ten anstatt den 3-ten April nach Pest fahre, aber *höchst wahrscheinlich.*

Én mindenesetre stafetát küldök, ha csak egy kissé előbb megtudhatom.

A hidrúl még nem jött második Resolutio — holnap leszen eldöntve. Ha valami láthatatlan féreg nem rontja meg, a siker bizonyos.

Én legalább becsületesen megtettem az enyimet!

247.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. Kelet nélkül.

Barátocskám, annyi baj közt élünk, hogy néha néha — mint a bölcs horvát embernek, kinek elégett háza . . . egy kis mámorba kell tenni magunkat. S e miatt ma vagy holnap megyen Önhez irányozva 54 Boutellia bor s pedig 24 Shery, 24 Madeira és 10 Champagne Cotabras d'hoteillers. Ezeket tétesse pinczénkbe. legjobb tán, ha bepakolva marad, csak hogy össze ne zavartassék.

Ide mellékelek egy hozzám irányzott levelet. Olvassa. Draudtnak nem akarok felelni . . . mert hol végződne correspondentiám? Nekem, kinek már semmire ideje. Draudtot azonban nem akarnám elidegeniteni, keresse fel. Mondja: Nincs semmire időm *most;* de o. gyülés végével tán lesz. Jöjjön akkor hozzám, szivesen látom etc. etc. etc. Ó Isten! mennyi munka! alig

Digitized by Google

írhatok eleget: Um mich decenter von allen Verfolgungen zu retten!

Nose és Rau (Pannonia) is írtak, ezen utolsó gyülöli az elsőt. Miért? Mert nem Rajnai! mindakettő azt kérdi: Mikor lesz az országgyülésnek vége. »Um Pannonia darnach zu halten«, — csak ebből is látjuk . . . mily roszul van organisálva még az egész. Agens és kapitány — mintha független volna, azt kérdi: Ob man die Maschine auseinander nehmen kann? S kinél? Nálam!

Köszöntse mind a kettőt nevemben, ne mondjon se egyiknek, se másiknak hozzám bocsátott levelérül . . . damit sie nicht entdecken, dass mir ein jeder geschrieben hat . . s mondja separatim mindegyiknek: »Kein Mensch weiss, wenn der Landtag aus wird; auf keinen Fall vor Ende Decemb., aber wahrscheinlich Ende Jäner.«

Igen szeretném, ha megküldhetné a Hazai Tudósításokban, mit ír a vármegye a m. szinházrúl.

Egyébiránt kérem Önt, maradjon ez egész tárgy körül neutralis. Mi ne mozdítsuk elő ezen otromba szinházi versenyt. Ma beszéltem Károlyi Györgyel. »Is it true you gave 50.000 fl. for the Interimal Theater?« I? (indignatioval) not a farthing and never shall.« Én egészen vissza húzom magamat. Sie wollen nur versuchen.

Majd kisül ujra — s önérzéssel mondom — hogy nem volt jogom »Elmellőzni engem.« Ellene nem teszek semmit; de mellette se. Es würde sich Manches ändern müssen, und ich sonderbar gebeten werden, damit ich mich wieder um diese Angelegenheit annehme! Ezen Crisis szükséges lett! Fájdalom — de úgy van. Hidunkat igen igen féltem — e napokban el lesz döntve sorsa. Éjjel-nappal dolgozok. Ez köztünk. Havas megjött!!!

Károlyi Lajos ma mondta: »Mindent elküldött.« Ha nincs úgy, ismét kell piszkálni; csakhogy vége legyen a »gyepkönyv nélküli időnek.« Kicsoda Kacskovics Lajos? Nekem is tetszett Játékszini czikje! Én nem irok e tárgyról semmit. Többek közt itt mind azt beszélik: Komáromba fát rakott Pannonia . . . egy nagy tuskót nem tudtak a kemenczébe dugni! . . . egymástúl

Digitized by Google

fürészelik . . . 3 font lőpor benne!! Rendesen kérdez 50 fő vagy inkább »száz« mindennap. Ugyan kérdezze meg Kánt — de csinyán, igaz-e? — kell hogy valamit tegyek ismét a Társalkodóba.

Szinház tervem eldűlt! Csak nem sirattam. Most tán a hid is eldűl. Ezután egy kissé továbdad sínlődendek . . . de még jobbra fordul a szerencse — ha fordul — Casino és Duna! Ha nagyot nem segíthetünk, tehát dolgozunk kicsiben.

Grund levelét megkaptam, azaz melyet gróf Mauricius Fries irt ajánlására. Mondjon neki valamit részemről.

Gömöry Andrásnak (mert ezzel mindenkinek kötelesek vagyunk) Szekrényesi írhatna. Had bujjon ki decenter.

Gyurikovich Ödönt meg kellene szólítni — és ezt ha lehet, meg kellene csipni.

A többieknek irok lassanként. Eddig nagy sikere nem volt, de néhányt mégis megnyertünk.

Ide mellékelve küldök Valero (Antal?) számára egy levelet, igen okosan át kell adni neki — — remélem, hogy Pesten van; ha nem volna — és valósággal akarna a város ily lépést tenni, On lehető legnagyobb circumspectioval Martinellivel közlené a dolgot — de ennek, mert dure capacitatis — mindent szájba kell rágni. Többi embereim közt van ügyesebb, mint Takátsy etc. etc. etc.; de nem bizok egybe is annyit (Magyar fővárosban) mint az említett olaszban.

God bless you. Valero által ne sejditesse, hogy a levél tartalmáról tud.

Hány függ a Casino Táblán?

248.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1836. május 1-ső 8 órakor.

Barátom, hála az egeknek, a hid meg van nyerve!

Tegnap Lionel megnyeré a Biel Stakest, én a Cantert.

Az ide mellékelt levelet vigye Seeberhez, őtet minekelőtte felolvasná, köszöntse nevemben. »Ich lasse ihm sagen der E. H.

Digitized by Google

geht den 4-ten Mai um 5 Uhr morgens von hier auf dem Nádor-weg und dürfte vor 5 Uhr Abends in Pest seyn. Er scheint zu erwarten, dass man ihn mit aller Aufmerksamkeit empfange.

Budai polgármesterhez éppen ilyessel s tüstént, s hogy Nagy meg Koleda kérését is teljesítem ez által.

God bless you

Széchenyi.

Valero et Co. és Mérey Sándort is jó volna tüstént avisalni.

249.

Fejér vármegyéhez.

(m. k.) Pest, 1836. május 5-én.

Tekintetes KK. és RR., kegyes Uraim!

A t. KK. és RR.-nek e folyó évi Február 8-ikán tartott közgyülésébül hozzám intézett megbecsülhetetlen levelét, mellyel közös hazánk szolgálatjában eddig tett némi csekély fáradozásimért kegyes jóváhagyásukat méltóztatnak kinyilatkoztatni, szerencsém volt annak idejében még az országgyülés folyta alatt vennem. A T. KK. és RR. e levélben parányi köz cselekvényeimnek, mellyek noha legtisztább szándékbul eredtek is, de a kötelességét érzette minden hazafi által teendők nagy tengerében egészen elenyésznek — olly engedékeny s nagylelkü biráiként állanak, s érdemetlen személyem iránt olly szerfeletti kegyességet mutatnak. hogy hálám illő kimagyarázhatására lehetetlen elégséges szavakat találnom. Lelkemnek e hazafiui jutalmon — mellynél nagyobbat nem ismerek — volt örömét pedig még inkább nevelte azon okbul származott váratlansága, minthogy e Tekint. Nemes Vármegyének országgyülési kijelentései azon egy-két tárgyban, mellyek első megpendítése csekély személyemnek jutott szerencse-osztályul, létesítés eszközlésére szükségeseknek látszó saját nézetimmel nem egyeztenek meg. S minél gyakrabban olvastam ama hozzám intézett kegyes sorokat, minél többet gondolkoztam felettük: annál inkább erzém T. N. Fejér Vármegyétül jött ezen megtiszteltetésemnek egész becsét és jelentőségét. Engedjék meg tehát a

Digitized by Google

T. KK. és RR., hogy most, miután az országgyülésnek terhes és szünetlen elfoglaltatással járt sulya alul lelkem megszabadult. nyugodt szellemmel és keblem minden érzeteit egybe pontosíthatva jelentsem ki, mennyire lehet, legforróbb köszönetemet a T. KK. és RR. azon kegyességeért, mellyet megérdemleni nem csak eddigelé nem valék képes, hanem ezentuli bármilly törekvésim által sem hiszek egészen leszolgálhatónak. De habár tehetségem nem ér is oda, hová tiszta szándékom, méltóztassanak meggyőződve lenni a T. KK. és RR., hogy akaratom mindig rendíthetlenül álland. honunk javára, fejedelmünk dicsőségére tenni ott s annyit, hol s a mennyit szük körömhez képest csak tehetek. Ezen elszánt határozatomnak pedig szeretett Hazámfiai olly érdementúli kegyessége által, millyet a T. KK. és RR. részérül van szerencsém tapasztalni, kettőztetett erőre kell szükségkép edződnie. Ennek érzetében magamat a T. KK. és RR. nagybecsü kegyeibe továbbá is ajánlván, — fogyhatatlan mély tisztelettel maradok a T. KK. és RR.-nek legkisebb, de leghübb szolgája

Gróf Széchenyi István.

Pest, 1836. május 5-én.

250.

Szárdiniai király nevét viselő 5-ik császári királyi lovasezred tisztikarához.

Pest, 1836. május 7.

Drága honfiak, tisztelt bajtársak!

Martius 29-én hozzám intézett nagybecsü levelük lelkemnek felette jól esett, alig nyilvánithatom hálámat. Mikép is tehetném, ki ennyi méltánylás — ily rendkivüli megtiszteltetésnek valóban nem vagyok legkissebb érdem utáni tárgya is; de mindaz, mi hazafiúi rokonérzésből, dicséretből rám háramlik, honosimnak ajándéka!

Köszönetemet azonban, noha arra képes nem vagyok, még is azzal akarom kijelenteni, hogy drága honosimnak, mélyen tisztelt bajtársimnak ezennel igérem, éltem minden pillanatit hazánk

Digitized by Google

előmenetelére, gyarapodására s nemesb kifejlésére fogom őszintén s lehelletem megszüntéig szentelni.

Mi a magyar játékszin ügyét illeti, abban fájdalom egy kis meghasonlás foglalt helyt. Azonban hinni akarom, nem leszen tartós és kezet fogva, vállat vetve egyesült erővel fel fog állíttatni az, mi nemzeti kifejlődésünk körül olly szép koszorút fonna. Ugyan is törvénybe van iktatva azon nemzeti kivánat, sőt parancs, hogy nemzeti szinház legyen, ki van nevezve állandó országos küldöttség, a nemzet és király hozta törvényt végrehajtandó, s ez egybe is ül minél hamarabb. Csekély személyem tagja ezen küldöttségnek s legelső alkalommal elibe terjesztem szeretett bajtársimnak hazafiúi lelkesedését, kezeibe teszem a küldött 250 pengő forintot, a nemes tiszti kart pedig annak idejében tudósítandom a dolog folyamatjáról.

S most még egyszer rebegem hálámat, magam további jóvoltukba ajánlva s kérem a magyarok istenét, engedje, hogy a szardiniai király nevét viselő huszárezred, mint eddig, úgy ezentúl is legelső álljon fejedelem iránti hűségben, honszeretetben a csata mezején!

Legmélyebb hódolattal, legőszintébb rokonérzéssel

Tisztelt hazafiak, szeretett bajtársak

Pest, május 7. 1836.

Örök hivük

Széchenyi István.[1])

---

[1]) Ezen levele Széchenyi Istvánnak válasz volt azon levélre, melyet 1836-ik évi mart. 29-én az 5-ik magyar huszárezred tisztikara Mailandból hozzá intézett az állandó magyar nemzeti szinház építése alkalmával. A levél így hangzik: Méltóságos gróf, császári királyi kamarás úr! A szardiniai király ő felsége nevét viselő 5-ik cs. kir. magyar lovasezrednek hon szerető tisztikara, becsületének tartván, hogy Méltóságodat mint hajdan érdemes vitéz bajtársát s ugyanezen ezredbeli kapitányt keblében tisztelhette, ezen díszes viszonyát folyton fentartani, s Méltóságodnak az egész művelt világ előtt dicsően elhangzott honi s hősi minden valódi szépet s jót igaz hazafiúi tűzzel s számos tetemes áldozatokkal is sarjadoztató, ápoló s tökélyre vinni törekvő nemes czélzatiban, csak némileg is részesülni kívánván, ime ezen a legujabban építendő nemzeti magyar szinház építési költségeinek pótlására hazafiúi indulatból összeadogatott 252 pengő forintot eme

Digitized by Google

251.

Tasner Antalhoz.

Bécs, 1836. május 15.

Nem írtam eddigelé, mert nem volt időm, most 5 minuta van. Alig megyek a gőzösön le, mert igen kora vagy késő, t. i. mai 28-ika igen kora, 25-ike igen késő. Albach képe körül csak az a Reflexiom, dass ich der paga pantalone bin. Szép, jó, de igen sok jő össze, s A-tól Z-ig conspiratio az erszényem ellen; melyet nem azért védelmezek, mert túlbecsülném a pénzt, hanem mert zavar, függésbe hoz – én pedig ilyesbe jönni nem kivánnék.

Hogy sem Charivary, sem Shillelah nem nyert, de Szvatty, mindenkit, — engemet kivéve, — mert (minthogy a lóban nekem is van részem) jó eleve kieszközlöttem, hogy ne gr. Szapáry, kinek kezeiben van, de a Társaság fizesse a készítést, de *viszont* húzza a nyereséget is.

A Károlyi díjt is alkalmasint Szvatty nyerendi.

Alig várom Pestre menetelemet.

Isten tartson benneteket addig is.

Széchenyi.

biztosító nyugtatványban Méltóságodnak munkás kezeihez szolgáltatni szerencsénk lévén, még csak azon alázatos kérelemmel bátorkodunk Méltóságodat megbízni, hogy ezen summát az épülendő két szinházak egyikére s pedig arra fordítani méltóztassék, mellyre az idők környül állásához képest legczélirányosabbnak itélendi. Egyébiránt barátságos jóvoltába ajánlottak megkülönböztetett tisztelettel maradunk Méltóságodnak kész köteles szolgái s hajdani bajtársai a fenn irt nemes ezrednek tisztikara. Majlandban, mart. 29. 1836.

Digitized by Google

252.

Báró Sina Györgyhez.[1])

(m. k.) Bécs, 1836. május hó 20-án.

Hochwohlgeborner Freiherr!

Erlauben Sie mir, die Bitte, die ich an Sie neulich mündlich vortrug, anjetzt noch einmal durch diese Zeilen wiederholen zu dürfen. Die Pester Casino-Gesellschaft, die die Ehre hat auch Sie unter ihre Mitglieder zu zählen, wünscht endlich ein eigenes Etablissement zu haben, und somit zu diesem Behuf sich ein Haus in einer passenden Gegend der Stadt Pest anzukaufen, und dasselbe ihren Bedürfnissen gemäss anzuordnen und einzurichten.

Sie haben in Pest zwei Häuser, deren Exposition sie der Gesellschaft wünschenswerth macht. Das eine ist hart neben dem Kemnitzer'schen Hause in der Brückgasse, das andere vis-à-vis von dem Theater ein Eck in der Brückgasse bildend.

Es handelt sich nun darum, ob und mit welchen Bedingnissen Sie eines dieser Häuser der Gesellschaft überlassen wollten? Dass Sie viele achtbare Männer verbinden würden, indem Sie die bessere Begründung dieser Gesellschaft förderten, brauche ich Ihnen nicht sagen, da Sie das eben so gut wissen wie ich, und so beschränke ich mich nur darauf: Sie zu bitten, an mich eine baldige und geneigte Antwort auf die an Sie gerichtete Anfrage ertheilen zu wollen; an mich bitte ich den Sie als Bürgen Zahler,

---

[1]) Sina György Simon 1818. ápr. 3-án magyar nemességet nyert, az osztrák bárósága 1832. márcz. 29-én Magyarországra is kiterjesztetett. Született 1782. nov. 20; megh. 1856. május 18-án. Szeged város tiszt. polgára, az osztrák birodalom legdúsabb bankárja, Magyarország első birtokosainak egyike volt, s a budapesti lánczhidnak egyik létesítője vala. Széchenyi érdeklődése Sina irányában azon incidensből indúlt ki, midőn a lánczhid építési vállalatát Wodjaner, Sztáray és Ullmann kezéről leütni törekedtek; Széchenyi azonban a hid építésének sikerét Sina nevéhez kötvén igen nagy actiót fejtett ki Szina mellett. s minden egyéb más vállalatainak is meleg pártolója lett, a mi miatt helylyel-közzel a nyerészkedés gyanújával is illették őt.

Digitized by Google

mit einem Wort als Repraesantanten der Gesellschaft zu nehmen haben.

Ich ergreife diese Gelegenheit, Sie meiner ausgezeichnetsten Hochachtung wieder und wieder zu versichern, der ich mich nenne Euer Hochwohlgeboren bereitwilligsten Diener

Gr. St. Széchenyi.

Wien, 1836. den 20-ten Mai.

253.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest, 1836. május 23.

Euer k. k. Hoheit,
Durchlauchtigster Erzherzog!

Die Regulirungsarbeiten in der unteren Donau-Gegend gehen rasch vorwärts. Damit sie aber nicht ins Stocken gerathen, nehme ich mir die Freiheit Euer k. k. Hoheit ganz unterthänigst zu bitten, Geruhen Höchstdieselben gnädigst verordnen zu wollen, dass 15.000 fl. C.-M. bei dem k. Orsovaer Dreissigstamte an den dirig. Ingenieur angewiesen werden.

Zugleich erkühne ich mich an Euer kk. Hoheit die Bitte zu stellen, 5000 fl. C.-M. directe an meine Person bei dem k. ung. Cameral-Zahlamte auszahlen zu lassen, da ich mehrere Vorauslagen bereits aus meinem Eigenen bestritt, auch einige currente Ausgaben habe und durch meine Verhältnisse genöthigt bin Euer k. k. Hoheit um diese Gunst zu ersuchen.

Ich lege mich Höchstdenselben zu Füssen und nenne mich mit dem Gefühle der allertiefsten Ehrerbietung

Euer k. k. Hoheit
ganz unterthänigster Diener

Pest, den 25. Mai 1836.

Graf Stephan Széchenyi.

Digitized by Google

254.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest. 1836. május 27-én.

Euer kaiserliche königliche Hoheit.
Durchlauchtigster Erzherzog!

Das beigebogene wäre das, was ich meiner unterthänigsten Meinung nach — in diesem Augenblick über die Pesth und Ofner Brücken-Angelegenheit in die heimischen sowohl ungarischen als Teutschen Zeitungen einrücken zu lassen wünschte. Mit den Zeitungsblättern ausser Ungarn bin ich aber durchaus in keiner Verbindung; wie es mir also ausser Ungarn gelingen wird, diese Angelegenheit vor das Publicum zu bringen, weiss ich wohl nicht, versuchen würde ich es aber — es versteht sich — mit den Gutheissen Ew. kn. Hoheit. das übrigens nur mir bekannt wäre — und zwar auf dem offensten und geradesten Wege: den beigebogenen Aufruf Wort für Wort übersetzt, und im unverfälschten Sinne des Originals an die Redactionen des Österreichischen Beobachters, der Allgemeinen Zeitung, des Galignani's Messenger für Frankreich und irgend eine der englischen und italienischen Zeitungen mit meiner Namenunterschrift einzusenden.

Die Befehle E. k. k. H. gewärtigend, lege ich mich mit dem Gefühl der unbegränztesten Ehrerbietung zu Hochdero Füssen. Ew. k. H. ganz unterthänigster Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth. den 27-ten Mai 1836.

255.

Ó-Budai kir. koronai Uradalomhoz.

(m. k.) Pest, 1836. május 28.

A gőzhajó-társaság, 8-ik számu hajóját minél előbb munkába kivánja vétetni és pedig az Ó-Budai nagy-szigeten.

Minthogy azonban azon hely. hol »Ferencz« gőzhajó kiigazít-

Digitized by Google

tatott, részint a mederben levő falomladékok, részint egyéb okok miatt nem legalkalmasbnak mutatkozék: ugyanazért a fentisztelt társaság által megbízva, azon kérést intézem ezennel a tk. Uradalomhoz: méltóztassék a minél előbb munkába veendő új gőzhajó építése helyéül az említett szigetnek az úgynevezett »Vidradomb« mellett azon részét átengedni, melyet Fowles hajóépítőmester úrnak személyesen lesz szerencséje kimutatni.

Illő tisztelettel a tek. Uradalomnak

Pest, 1836. május hó 28-án. leköteleztett szolgája
Gróf Széchenyi István.

256.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest, 1836. május 28.

Eur. — —

Auf dem Zrinyi können Eur. k. H. in zwei und einem halben Tage nach Drenkova und auf einem Ruderboote der Gesellschaft denselben. das heisst den 3-ten Tag bis Orsova fahren, und zwar:

Den ersten Tag um 4 Uhr Morgens von Pest aufgebrochen und um 8 Uhr Abends in Mohács.

Den zweiten Tag um 4 Uhr Morgens aufgebrochen und um $9^1/_2$ Uhr Abends in Semlin.

Den dritten Tag um 3 Uhr Morgens aufgebrochen, um $4^1{}_2$ Uhr in Drenkova, von dort aufgebrochen um 12 Uhr und um 10 Uhr Abends in Orsova.

Sollte gar kein besonderer Fall eintreten, so stehe ich dafür, dass E. k. H. — insofern Höchstdieselben wollen — diese Fahrt in den angesetzten Zeiträumen vollenden werden.

Euer k. H. — glaube ich — sollten stets die Nacht auf dem Lande zubringen. Worüber ich um baldige Weisung bitte, um bei Zeiten voraus Anstalten machen zu können.

Fahrten dieser Art échauffiren nicht wenig; je schneller sie daher vollendet werden, desto besser, und um so mehr für Eur. k. H. — denn dadurch, dass Eur. k. Hoheit spät ankommen

Digitized by Google

und früh aufbrechen, entgehen Höchstdieselben gar vielem lästigen Ceremoniel. In letzterer Hinsicht bitte ich aber mir bestimmte Weisung ertheilen zu wollen, ob Eur. k. H. erlauben, dass man Höchstdieselben allenthalben mit jener Bezeugung von Ehrfurcht und Liebe empfangen dürfe, die man für Höchstdieselben überall fühlt, und nicht anzuschaffen braucht, oder ob Eur. k. H. bei dieser so schnellen Reise jene, bei solchen Gelegenheiten schwer auszuweichenden neuen Ermüdungen ersparen wollen.

Nun will ich aber meinen Reiseplan weiter fortsetzen. Eur. k. H. würden den 23-ten Juni von Pest aufbrechen und den 25-ten Abends in Orsova sein. Denselben Tag würden E. k. H. die Lage von Peterwardein und Neusatz noch bei Tag sehen, da damals die längsten Tage des Jahres sind. — Den 3-ten hingegen könnten E. k. Hoheit bei allen unsern Arbeiten ans Land steigen, sie flüchtig besehen, wie auch alle jene Punkte des serbischen Ufers, die sehenswerth sind, in Augenschein nehmen.

Den 26-ten Juni — glaube ich — blieben Eur. k. Hoheit in Orsova, um sich etwas auszuruhen, und die Umgegend anzusehen.

Den 27-ten giengen E. k. H. das Eiserne Thor besehen; den 28-ten hingegen wieder zu unseren Arbeiten, um sie sodann mit aller Musse zu untersuchen. Den 19-ten würde am besten sein nach Mehadia zu fahren, um den ganzen Tag dort zuzubringen.

Den 30-ten könnten E. k. H. sich über Karánsebes nach Rüssberg begeben, was Höchstdieselben gewiss nicht reuen würde; den 1-ten Juli dort bleiben, den zweiten nach Temesvár, den 3-ten dort geblieben und den 4-ten in Kis-Jenő ankommen.

Das ganze wäre in 12 Tagen abgethan. Es noch schneller zu vollenden, möchte ich nicht rathen.

So aber, wie ich es andeutete, wird es Eur. k. Hoheit — ausser den 3 ersten Tagen — nicht besonders ermüden.

Geruhen Eur. k. H. indessen einige Tage mehr zu dieser Fahrt bestimmen, so wäre vielleicht der folgende Reiseplan annehmbarer.

Den 23-ten Juni nach Mohács. Ich setze die Ankunft auf

Digitized by Google

8 Uhr Abends. Sollte aber kein Sturm gegen uns wüthen, und auch die übrigen Elemente für unsere Fahrt günstig sein, so wird unsere Ankunft näher zu 6 als 8 Uhr statt haben. Eur. k. H. hätten also alle Zeit, die Umgegend ein wenig zu besehen.

Den 24-ten nach Peterwardein, wo die Ankunft gegen 5 Uhr Abends statt haben könnte, und Eur. k. Hoheit alle Zeit hätten, die Festung u. s. w. in Augenschein zu nehmen.

Den 25-ten bis Moldova, wo Eur. k. H. sehr zeitlich ankemmen könnten, wenn Höchstdieselben sich in Semlin nicht gar lange aufzuhalten geruhten.

Den 26-ten auf dem Zrinyi bis Drenkova und sodann mit den Ruderbooten der Gesellschaft bis Orsova.

Dieser letzt angeführte Reiseplan wäre weniger ermüdend, und gewährte den Vortheil, dass 1. Eur. k. Hoheit überall bei hellem Tage ankämen. 2. Ausser Mohács u. Peterwardein auch Semlin und Belgrad zu sehen bekämen; wo diese zwei letzten Orte nach dem zu erst angeführten Reiseplan bei Nacht erreicht und wahrscheinlich bei Nebel verlassen werden würden. Sodann kämen Eur. k. H. bei Zeiten in Neu-Moldova an, ein Ort, der nur $^1/_4$ Stunde von dem Donauufer entfernt ist, und Eur. k. H. durch die dort herrschende Ordnung und Nettigkeit sehr angenehm überraschen würde. Endlich wären Eur. k. H. in dem Falle schon den 4-ten Tag alle unsere Arbeiten mit Musse besehen zu können und es würde nicht nöthig sein, dahin wieder von Orsova zurückzukehren, was übrigens ein Leichtes ist.

Die Tage von Orsova aus anders zu bestimmen, ist nicht schwierig, die Distanzen sind nicht gross und so können Eur. k. H. im letzten Augenblicke Höchstdero Befehle ertheilen.

Pancsova ist zwar nicht weit vom Ufer entfernt, mit Dampfboote aber zu landen ist ziemlich schwer, und auf jedem Fall zeitraubend, der Weg vom Ufer bis Pancsova à peu près ein Morast. Sehenswerthes wird dort erst mit der Zeit etwas sein. Interessanter wäre es die Sandbindungen bei Deliblat in Augenschein zu nehmen. Diess kostete aber zwei Tage, und würde den Zrinyi, der warten müsste, ganz aus dem Tariff werfen, da Drenkova durchaus mit einem Dampfboote erreicht werden muss,

Digitized by Google

indem ein mit dem Namen Koschova bezeichneter Ostwind gewöhnliche Boote oft Tage lang in Moldova gefangen hält.

Der Zrinyi hatte schon 20 Wagen auf einmal am Bord, ohne das Verdeck zu überladen. Eur. k. H. gehorsamst zu bitten, mir zu erlauben, dass auch ich einige Wagen am Bord haben dürfe, da ich gesonnen bin meine Frau und einen Theil meiner Familie mitzunehmen. Baron Puthon hätte auch einen Wagen mit sich, und sonst Niemand; und somit wäre das Verdeck frei genug, und Eur. k. H. für Höchstdero Person ganz bequem. Wünschen E. k. H. aber das ganze Boot für sich, so ist ein Wink an die Direction, die Eur. k. H. als ihren höchsten Beschützer betrachtet, hinlänglich, um das besagte Boot ganz zur Disposition Eur. k. H. zu stellen. Hierüber bitte ich mir Höchstdero Willensmeinung gnädigst mittheilen zu wollen.

Werden Eur. k. H. im Vorbeigehen dem Pascha von Orsova die Ehre Höchstdero Besuches erweisen? Und wenn E. k. H. das Eiserne Thor besehen und den Fuss auf serbischen Boden setzen, werden E. k. Hoheit incognito bleiben, oder als Erzherzog von Oesterreich etc. erscheinen? — Fragen, die ich zu stellen bloss deshalb wage, um Höchstdieselben darauf aufmerksam zu machen, dass in diesem Falle für Geschenke etc., die man bei solchen Gelegenheiten zu geben pflegt, gesorgt werden müsste.

Und diess ist das wenige, was ich Eur. k. H. in aller Ehrfurcht zu unterbreiten die Ehre habe, mit der Bitte schliessend, mit mir befehlen zu wollen, ob und mit wem ich mich von Höchstdero Kämmerer in Rapport setzen soll, um für alle jene Bequemlichkeiten, ja unentbehrlichen Nothwendigkeiten sorgen zu können, die diese beschwerliche Reise minder unangenehm machen dürften.

Mit der allertiefsten Ehrerbietung habe ich die Ehre mich zu zeichnen

Eur. k. k. H.

ganz unterthänigster Diener
Graf Stephan Széchenyi

Pesth, den 28-ten Mai 1836.

Digitized by Google

257.

Lechner Józsefhez.[1])

(m. k.) Pest, 1836. május 30-án.

Wohledelgeborner Herr!

Vorangegangenen Unterhandlung zufolge wird von Seite der k. freien Stadt Pest den 1-ten Juni eine Commission sich auf die sogenannte Pester Stadt-Insel begeben, um die Wünsche und Ansichten der Dampfschiffarts-Gesellschaft in betreff eines auf der besagten Insel zu errichtenden Schiffbauplatzes und Überwinterungs-Hafens in facié loci durch mich als Bevollmächtigten der Gesellschaft näher zu vernehmen. Ich bin daher so frei, nach gnädigster Weisung Sr. k. k. Hoheit des Durchlauchtigsten Erzherzog Palatins E. Wohledelgeboren dienstfreundschaftlich zu ersuchen, übermorgen um 10 Uhr Morgens bei der benannten Insel gleichfalls erscheinen zu wollen.

Mit der ausgezeichnetsten Achtung E. Wohledelgeborn ergeb. Diener Gr. St. Széchenyi.

Pesth den 30-ten Mai 1836.

258.

Báró Sina Györgyhöz.

(e. f.) Pest, 1836. május 30.

Mein sehr hochgeachteter Freund.

Oft wird es einem wirklich sauer »die Sache wegen der Form in Gefahr zu sehen«. Der Kluge scheut aber die Form nicht, wenn sie zur Sache führt. Diess vorausgesendet, bitte ich Sie höherer Weisung zu Folge, das hier beigebogene baldmöglichst zu unterfertigen und mir ohne Zeitverlust zu übersenden. Es ist eine Übersetzung ins Ungarische Ihrer an die Reichsdeputation gerichteten Eingabe, für deren Treue ich Ihnen mit meiner Ehre hafte. Es sitzen Menschen von verschiedenen Capa-

[1]) Duna-hajózási felügyelő Budán.

Digitized by Google

citäten in der Deputation, die am 8-ten Juni zusammenkommt, und nach unseren Sondirungen finden wir es sehr rathsam — um keine Zeit zu verlieren — dass Sie Ihre Eingabe in ungarischer Sprache machen. Sie werden den Bescheid in derselben Sprache erhalten, — was Ihnen aber ganz gleichgiltig sein wird, da Ihr Freund und treuer Mithelfer St. Széchenyi, die teutsche Übersetzung — so wie jetzt die ungarische — besorgen und Ihnen in aller Echtheit unterbreiten wird.

Dass es mir kein absonderliches Vergnügen gewährt, nebst andern vielfältigen Geschäften auch den Übersetzer vorzustellen, können Sie mein Freund wohl denken; wenn man sich aber ein Ziel vorsteckt, das nicht eben unter den leichtesten gezählt werden kann, so dürfen einem, — ich meine es — Hemmnisse dieser Art nicht aufhalten.

Genehmigen Sie die Versicherung der aufrichtigsten Hochachtung, die ich Ihnen zolle, und laut der ich mich nenne Ihren bereitwilligsten Diener und Freund

Pest, 30-ten Mai 1836. Gr. Stephan Széchenyi.

Ich bitte die unterfertigte Eingabe mir zu Land zukommen zu lassen — da ich sie bestimmt a tempo mehrere Tage vor der Zusammenkunft der Deputation haben muss, und die Wasserfahrt denn doch mancherlei Chancen unterworfen ist. — Den Tarif und die Karte, auf die in der Eingabe provocirt wird, werde ich hier besorgen, und S. k. H. dem Erzherzog Palatin sammt dieser letzten einreichen.

259.

Brougham Lordhoz.[1])

(m. k.) Pest. 1836. június 11-én.

My Lord!

Your Lordship's most obliging letter of the 21 December 1835 reached me July, and I am indeed at a loss how, hew to apolo-

[1]) **Annak nyomát nem találtuk ugyan, hogy melyik Broughamhoz van ezen levél intézve, de mégis kétségtelenül áll előttünk, hogy az Henry**

Digitized by Google

gize for not having long ere this acknowledged the honor imparted to me, both by your letter and by having been elected a corresponding member of the Society for the Diffusion of useful knowledge, your kindness may excuse such a long delay, which, you will not doubt, was merely occasioned by circumstances, and no way by want of a proper feeling for such a mark of distinction.

Now our diet beeing ended. I avail myself of the departure of a very intimate friend of mine for England to express, as well as I am able in a forcing language to me, how happy I feel in enjoying the good opinion of an illustrious personage like your Lordship, who is and will ever be looked upon as one of the greatest benefactors of mankind.

May it please your Lordship to accept to yourself as well as to present to the Society my warmest thanks for the honor thus conferred upon me.

This letter is presented to your Lordship by Count John Waldstein, an Hungarian Nobleman, whose talent are devoted to his country's service. His present visit to Eugland is his first. I take the liberty to recommend him to your kindness, whereby I beg leave to add my assurance of profound respect and admiration with which I have the honor to remain, My Lord your most obl. Svt. C. St. Sz.

Pest, 1836. Juni 11.

Broughamhoz lett irva, minthogy utána a Lordságban bátyja Vilmos annak halála után 1868-ban következett. Széchenyi angolországi utazásai alkalmával ismerkedett meg vele, midőn az már 1830-ban bárónó és lord cancellárá lett, Lindhurst helyébe, ki a Wellington miniszteriumával megbukott. Brougham lorddal való ismeretsége Széchenyire nézve kivánatos vala, mert az 1825-ben »*Pratical observations upon the education of the People*« czímű munkája, Széchenyi népnevelési eszméivel határozott rokonságban állott, reá hatással volt; s ezt a hatást még inkább növelte a »*Society for the Diffusion of useful knowledge*«, melynek megalapítását Brougham hatalmasan előmozdítá, melynek kiadványai közül több népies munkát írt, s ugyancsak Brougham által lett Széchenyi is ezen, a hasznos ismeretek terjesztésére alakult társaság levelező tagjává megválasztva, a miért Széchenyi a jelen sorokban mond köszönetet lord Broughamnak és gróf Waldstein Jánost, ki akkor Angliába utazott, a lord szivességébe ajánlja.

Digitized by Google

260.

Thomashoz.[1])

(m. k.) Pest. 1836. június 11-én.

Sir!

I avail myself of this opportunity afforded by the departure of a very intimate friend of mine, Count John Waldstein, for England, to acknowledge the recept of your kind letter dated the 14 December 1835, and to apologize at the same time for not having answered it long ere this.

I am fully aware of the honor conferred on me by the Committee of the Society for the Diffusion of useful knowledge in electing me one of their corresponding members. I am proud of having my name connected with the names of men, who by consecrating time and talents to the wellfare of the great mass of the people, have already established the most beneficial example to other nations, and must be sure of the lasting gratitude of the world.

I beg you will have the kindness to present my sincerest thanks to the Committee and believe my Sir, most respectfully

your Obt. Ser.

Pest, 1836. Juni 11. C. St. Sz.

261.

Clark Tirney Vilmoshoz.[2])

(m. k.) Pest, 1836. június 11.

Dear Sir!

I avail myself of the departure of a countryman and intimate friend of mine for England, to write you a few lines. Count

[1]) Köszönetet mond, hogy a hasznos tudományok terjesztésére alakúlt társulat levelező tagjává választatott, s Waldstein János grófot, a levél átadóját szíves figyelmébe ajánlja.

[2]) Ajánlja gróf Waldstein Jánost előzékenységébe és jelezi neki, hogy a magyar országgyűlés berekesztetett, s a Buda és Pest között építendő

Digitized by Google

John Waldstein will have the pleasure of presenting you this letter. He is a elever, intelligent gentleman and one of those Hungarians, who are desirous to dedicate their time and talents to the improvement of their country after having gathered some experience in England that store house of so many perfections. I recommend him to your usual kindness. — He will tell you circumstantially the results of our last Diet, closed the 2. May, with respect to the standing bridge to be built between Buda and Pest. The victory is gaind at last after so much struggling against prejudices and selfishness. — I hop to write you another time something more of this affair and am My Dear Sir yours very sincerely C. St. Széchenyi.

Pest, 1836. June 11.

262.

Tattersall Richardhoz[1])

(m. k.) Pest, 1836. június 11.

Dear Sir!

The bearer of this is Count John Waldstein, a countryman and intimate friend of mine. I recommend him to your acquaintance and usual kindness. He makes his first visit to England and will be happy to get from you such informations and advices as he might want during his stay in that country. I beg you would present my best regards to Mrs Tattersall and believe me yours very truly

Pest. 1836. June 11. Count Stephen Széchenyi.

---

hídra nézve gróf Waldstein többet fog mondhatni, s ő csak annyit ír, hogy annyi vajúdás, küzdelem után végre is győztek a híd ügyében az előítéletek és önzések ellenében.

[1]) Ajánlólevél gróf Waldstein János részére s kéri Tattersallt, támogatná őt, míg angol földön fog tartózkodni.

Digitized by Google

263.

Claridge R. Esquirehez.[1])

(m. k.) Pest, 1836. június 11-én.

Sir!

I am very sorry that I could not literally find yet a free moment to answer your Letter, which you did me the honor to write to me from the bord of Zrinyi, 3. Mai. I think it may duty to speak to you candidly, for fear to disappoint you. I have not got time even to go trough my daily most urgent business, so much the less to give long and correct details for the publication of an itinerary, especially in a language — english — which is forcing to me.

All the time which I can dispose of in forwarding the navigation of the Danube, is entirely devoted to its amelioration, and I do not care for the present, how it is illustrated. One traveller will feel disappointed, another may be contented, and each will give a different color to his opinion; but I must yet be silent.

[1]) Esquire Claridge 1836-ik évben a Dunán a Zrinyi hajóval utazott le az Aldunára, s ez útja alkalmával írt Széchenyinek levelet a hajó fedélzetén május 3-án, a melyre Széchenyi sok elfoglaltsága miatt csak június 11-én felelt; s mentegetve késő válaszát, érinti azon miseriákat, melyeket az utasoknak a Dunán tapasztalniok kell, de hogy minden idejét a hajókázás javítására fordítja, s hiszi, hogy az idővel kitünő leend; sokan rosszúl itélik meg a Dunagőzhajózást, ő neki azonban most még hallgatnia kell, mert csak kárhoztatni tudná jelenleg a vállalkozási szellemet, holott ha dicsérné és szépítené a jelen állapotot, a csalódásokat és terheket, miknek az utasok ki vannak téve, akkor mindent csak a jövőre kellene hagyni s kéri, hogy tapasztalatait hozza nyilvánosságra, s bírálja meg a jelen állapotokat, de jóakarólag; említse fel, hogy az első gőzös 1830-ik év őszén indúlt meg s Bécstől Smirnáig 2000 mértföldnyi ut van, sok tartományt érint s csak 7 gőzösük van, s hogy épülő félben van négy, s hogy a hajók építésénél minden segélytől meg lettek fosztva, s hogy épen ők, kik a vállalat élén állanak, fájdalommal tapasztalják, hogy mennyi nehézségekkel küzdenek kivált az angol utasok, a kik tudják, hogy volt szabályozható a Dunagőzhajózás. Kéri mindezeket könyvében megemlíteni, és ő hiszi, hogy mindez jótékony hatással lesz a vállalatra stb.

Digitized by Google

for if I were to tell the truth, how back we are in our steam-navigation in all respects, I should damage the interests of the undertaking for the present, and do most probably as much for the future, if I was to embellish all those disappointments and hardships a traveller will fall in.

Pray Sir tell in the account of your voyage every thing as you found it. Be a censor but a benevolent one. Remind the public, that the first steam-boot, which ever ruffled the waters of the Danube started from Vienna in the late part of the autum 1830, that the line of our navigation extends now from Vienna to Smyrna, nearly 2000 miles, through so many different countries, — that we have only yet 7 boats, are building 4 new ones, and most probably, not to say certainly, a great many more; that we have been destitute of all resources in the building of our boats; and that we, who stand at the head of the concern, are very much grieved to see, with how many difficulties all those, and particularly english travellers contend. — who know how steam navigation ought to be regulated. — We are not only aware of all this, but even disgusted at all the uncomforts and filth to which a Danube-traveller is exposed. And this is Sir, what you may mention in your book, if you please, and which will be highly beneficial for our enterprise; as reasonable people will see, by this exposition, that we ourselves feel the want of improvement as strongly as any other person, and will do every thing in our power to obtain it. After such a candid avowal of the real state of the things, great many will not take their route by the Danube, but those, who yet will come, will be prepared for some difficulties and not be disappointed by them. I have the honor to be respectfully yours very truly.

Count Stephen Széchenyi.

Pest. 1836. June 11.

Digitized by Google

264.

Rennie Johnhoz.[1])

(m. k.) Pest, 1836. junius 11-én.

My dear Sir John!

I send this by a particular friend of mine, Count John Waldstein, a Hungarian nobleman, going to England the first time, in order to see that standard country of civilisation, and to gather some useful experience there. He is a very clever, intelligent Gentleman, desirous of dedicating his time and talents to the improvement of our country. I recommend him to your usual kindness. You will oblige me very much by giving him your advice and assistance in seeing the curiosities of England. — Our Diet was closed the 2. Mai after a session of three years and a half. Count Waldstein will tell you more of the results. Pray be so kind as to remember me to your brother and believe me my dear Sir John yours very faithfully

Pest, 1336. June 11. C. S. Széchenyi.

265.

Körmöczbánya város tanácsához.

(m. k.) Pest, 1836. június 18-án.

Amplissime Magistratus!

In sequelam literarum e consessu Amplissimi hujus Magistratus die 27-a Maji a. c. celebrato ad me exaratarum, habeo honorem eundem Amplissimum Magistratum hisce rogandi ut Societati Fabricae vasorum fictilium majolicorum in Civitate Cremniciensi existentis me quoque cum duobus actiis a 100 flore-

[1]) Híres angol mérnök, a ki által Wodjaner, Sztáray, Ullmann és társai a budapesti lánczhidat építtetni akarták, a Sina és Széchenyi által pártolt Clark Tirney Vilmos ellenében. Kéri gróf Waldstein Jánost pártfogásába venni, s kalauzolni őt London nevezetességeinek megszemlélésénél. Írja neki egyszersmind, hogy a magyar országgyűlést negyedfél évi tartam után berekesztették stb.

Digitized by Google

nis adscribi, atque una Perceptorem Societatis eo inviari procurare dignetur, ut circa locum, tempus et modum solutionis ex parte mea hisce deobligatorum 200 florenorum -- temporis lucraudi causa — aulae praefectum meum Koller, constanter Pestini degentem, edocere velit, cum ipsemet pauca post dies ad inferiores Danubii oras itineri me accinturus, indeque nonnisi post menses rediturus sum. Restat adhuc pro peculiari Amplissimi Magistratus per provocationem suam erga personam meam testata attentione sinceras hisce referre grates. Summam mihi praebit voluptatem, me sociis adjunctum esse, qui studio promovendi proficui industriae nationalis rami ducti non minus honori quam emolumento carae patriae nostrae serviunt; dumque Societati praefatae quam maximum opto successum, qui penes sapientiam Amplissimi Magistratus praeexistentiam plurium beneficiorum alioquin non deerit; pretiosissimis favoribus porro quoque reclusus omni cum venerationis cultu persisto Amplissimi Magistratus humillimus servus.

Comes Stephanus Széchenyi.

Pestini, 1836. die 18. Junii.

266.

Sopron város tanácsához.

(m. k.) Pest, 1836. június 19-én.

Nemes városi Tanács és

választott község!

A nemes Tanács és választott község, midőn engem múlt 1835-ik szeptember hónap 30-án tartott tisztújító székében sz. kir. Sopron városának tiszteleti választott polgárává méltóztatott kinevezni, iránt am már azelőtt mutatott kegyességüknek újonnan oly bizonyságát adák, melyért legbelsőmben érzett hálámat lehetetlen szavakkal elegendően kimagyaráznom. Hazámfiainak honom iránt tartozólag tett csekély szolgálatimmal való megelégedését tiszta szándékom legédesbb jutalmának tekintem; nemes Sopron városa részéről jutott ezen új megtiszteltetésem pedig, szintúgy

Digitized by Google

mint az, melyben már ezelőtt részesíttettem [1]), kettős becset nyernek, mindazon kedves viszonyok által, melyekben a tisztelt várossal s annak érdemes tagjaival különben is szerencsém van állanom. Annál nagyobb hálával is érzem azért a nemes Tanács és választott község iránt lekötelezve magamat, és kérem méltóztassanak legőszintébb köszönetem kijelentését e sorok által szokott szivességükkel fogadni. Felette sajnálom, hogy háládatos érzelmeimnek tisztelt polgártársaim szine előtt személyesen teendő nyilatkoztatására mind eddig nem lehet alkalmam; melyet egyébiránt óhajtva várván továbbá is rokon hazafiúi indulataikba ajánlott örök hálaérzéssel és fogyhatatlan tisztelettel maradok a Ns. Tanács és választott községnek leghűbb szolgája.

Pest, 1836. június 19-én.

267.

Bihari casinó egyesülethez.

(m. k.) Pest, 1836. június 19-én.

Nemes Casinói Egyesület! [2])

A nemes egyesületnek még múlt 1835-ki Karácson-hava 14-ikén kelt kegyes levele, melylyel tiszteleti tagjául lett választatásomat méltóztatott tudtomra adni, legérzékenyebb örömre gerjeszté lelkemet, nem azért, mintha ily megkülönböztetésre eddigi csekély tetteim által érdemesítve gondolnám magamat, hanem mivel abban hazafiaknak előleges jutalom által buzdító szózatát egy becsületes szándékú hazafitársukhoz intézve véltem hallani. Hogy csekély személyem, honunkban némi nem haszontalan intézetünk első megindítója vala, — mint a nemes Egyesület nagybecsü levele oly kedvező kitételekkel említ — azt egyedül a nemes Egyesület tagjainak szerfeletti kegyessége tulajdoníthatja, magam

[1]) 1835. máj. 26.

[2]) A bihari Casino Nagy-Váradon alapíttatott 1833-ik évben, s ünnepélyesen megnyittatott július 1-én gróf Rhédey Ádámnak Várad-Olasziban a Nagy-utczában fekvő házában, s a megnyitás alkalmával volt 617 tagja, s fizettek a bentlakók 10 frtot, a vidékiek 5 frt p. p.

Digitized by Google

pedig éppen nem vehetem érdememül; miután erősen hiszem, hogy számosb Magyar — állította volna őt a sors az én helyemre, — hasonlót s még tán többet mívelt volna, mint mit én igyekeztem imádott honunk javára cselekedni. S általjában társasági javítások hasznos újnak behozatala körül — úgy vélem — nem annyira az egyes kezdőt, mint inkább ennek engedékeny bíráit, hiúságtalan védőit s pártolóit illeti az igazi érdem, mert legyen bármily becsületes szándékú, bármily erős akaratú és jégtörő egyes honfi, előbb-utóbb mégis szívrepedve kellene roskadnia az előitélet, irígység és hiúság rakta ezer meg ezerféle akadályok nyomasztó súlya alatt, ha rögös ösvényén azonnal rokon-érzésű segédekre javalás, serkentés, vállvetés által támogató oly nagylelkű bajtársakra nem találna, milyeneket a Bihari Nemzeti Casinó nemes tagjaiban van szerencsém tisztelni. Büszkélkedve látom fényes sorukba, saját kegyességük által oly megkülönböztető módon iktatva lenni magam-magamat. Méltóztassanak kérem azért e sorokban a legforróbb hála kijelentését kegyesen fogadni tőlem, ki midőn magamat mind az Egyesület nagybecsű kegyeibe, mind annak minden egyes tagjai szives barátságába ezentúl is ajánlanám, örök hála s tisztelet érzetével maradok, a Nemes Casinói Egyesületnek leghűbb szolgája

gróf Széchenyi István.

Pest, 1836. június 19-én.

268.

Zólyom vármegyéhez.

(m. k.) Pest, 1836. június 19-én.

Tekintetes Karok és Rendek, kegyes Uraim!

A Tekintetes KK. és RR.-nek felette nagy hálával vagyok adósuk, melynek kijelentését minél későbbre halasztatá azon szünteleni édes reményem, hogy személyesen leend szerencsém a Tek. KK. és RR. szine előtt élő szóval tehetni hódolatomat, annál inkább s inkább nevekedett a lekötelezettség érzete bennem. Miután pedig személyes megjelenhetésem reménye, közelebbi

Digitized by Google

időkre legalább egészen eltünt, tartozásomat ezennel ügyekszem mennyire holt betűkkel lehet, némiképen leróni, és a Tek. KK. s R R. azon szerfeletti kegyességéért, mellyel múlt évi augusztus hónap 25-én tartott közgyűlésükből hozzám intézett megbecsülhetetlen levelük szerint engem azon nemes Megye táblabíráinak sorába iktatni méltónak itéltek, legforróbb köszönetemet jelentem.

Hazámfiai részéről tapasztalt ily megtiszteltetés által egyedül kötelesség érzetéből eredt csekély köztetteim sokkal érdemen túl vannak jutalmazva. S különösen büszkélkedem abban, hogy Tekintetes Zólyomvármegye mélyen tisztelt Rendeit nemcsak mint közrebocsátott nézetim s elveimnek engedékeny bíráit tekinthetem, hanem velük, saját kegyességük által, már most közelebbi kapcsolatban is van szerencsém állni.

Méltóztassanak kérem a Tek. KK. s RR. nagybecsü kegyeikkel továbbá is boldogítani, ki nem szünendek meg a Tek. KK. s RR.-nek jó véleményét, mennyire csak tehetségem engedi, ezentúl is megérdemleni iparkodni; és a háladat örök lánczaival lekötve fogyhatatlan mély tisztelettel maradok a Tek. KK. s RR.-nek legkisebb, de leghűbb szolgája

gróf Széchenyi István.

Pest, 1836. júni 19-én.

269.

Oláh-Illyr határezred parancsnokságához.

(m. k.) Orsova, 1826. júni 28-án.

Löbliches k. k. Regiments-Commando!

Mit dem Dampfboote Zrinyi allhier den 25-ten dieses angelangt, erfahre ich aus einer dem Dirigirenden Ingenieur Vásárhelyi von der Berzaszkaer Compagnie zugesandten und von demselber mir unterbreiteten Note, dass der Landungsplatz zu Drenkova den 18-ten Juli zu Bozovich von Seite des Löbl. Regimentes verpachtet werden wird. Da ein hoher k. k. Hofkriegsrath mir den Platz zur Aufführung von Magazinen nächst Drenkova bewilligt hat, der Landungsplatz aber vermöge bestehender Landesgesetze

Digitized by Google

kein Gegenstand einer Verpachtung sein kann, überdies auch kein sonstiges Gebäude in der Nähe von Drenkova sichtbar ist, so finde ich mich veranlasst, Ein Löbl. k. k. Regiments-Commando hiemit um nähere Auskunft anzugehen, was denn unter der von der Berzaszkaer Compagnie dem obbenannten dirig. Ingenieur bekannt gegebenen Verpachtung des *Landungsplatzes* zu Drenkova verstanden werden müsse.

Orsova, den 28-ten Juni 1836.

Graf Stephan Széchenyi.

270.

József főherczeg Nádorhoz.

(m. k.) Orsova, 1836. július 2.

Euer kaiserliche Hoheit!

Durchlauchtigster Erzherzog.

Den 3-ten Tag war ich von Pest aus in Orsova. Und so wie sich theils unsere Schiffe vervollkommet haben, theils deren Bemannung tüchtiger geübter, und mit dem Wasser vertrauter geworden, könnte man diese Fahrt schon jetzt bei günstigen Umständen auch in $2^1/_2$ Tagen vollenden, und zwar den ersten bis Apatin — den zweiten bis Uj-Palanka, und am tritten zu Mittag in Orsova. Wir brauchten im ganzen $45^3/_4$ Stunden. Den ersten Tag um 5 Uhr Morgens von Pest aufgebrochen, um $6^1/_2$ Uhr Abends in Mohács, den 2-ten Tag, um 3 Uhr Morgens von dort aufgebrochen, um $8^1/_2$ Uhr Abends in Semlin, den dritten Tag von dort wieder um 3 Uhr aufgebrochen um $8^3/_4$ Uhr Abends in Orsova angelangt. In Drenkova und bei Kazán aber willkührlich zusammen 3 Stunden aufgehalten. Pannonia, die bei Viddin, ohne molestirt zu werden vorbei führt, ist im ganzen von Pest nach Galacz in 6 Tagen und 6 Stunden gesegelt. Fortschritte, in weniger als 6 Jahren, die man nicht eben für die ungünstigsten und missratensten nehmen kann. Technische Schwierigkeiten werden aber immer mehr und mehr verschwindem, denn ich bin überzeugt, dass, hat die Gesellschaft nur einmal hinlängliche und in

Digitized by Google

mancher Hinsicht den local Bedürfnissen zweckmässiger angepasste Dampfboote, die Fahrt bis Orsova in *der Regel* stets mit Dampfbooten statt haben, und nur *als Ausnahmen* in kleinern Booten oder zu Lande vollendet werden wird. Ueberdiess kann ich nicht zweifeln, dass nach der, ich glaube, nicht ganz missrathenen Einleitung, die ich in Betreff der Canalisirung des Eisernen Thores 1834 mit dem Fürsten Milosch getroffen habe, nächstens auch zur Uberwindung dieser Hemmung geschritten werden dürfte, so dass wir von dem Zeitpunkte vielleicht nicht mehr ferne sind, wo die technischen Hindernisse der Donau, wenigstens in den Hauptzügen, als besiegt betrachtet werden können.

Wie wird es aber E. K. H. damals mit dem moralischen Hindernissen aussehen, in welchem unangenehmen gehässigen Lichte werden diese damals im Gegensatze mit den technischen Fortschritten der Schiffahrt stehen, wenn bis dahin in manchen unserer hemmenden Anordnungen die möglichen Erleichterungen nicht gemacht werden. Fürwahr es wird einem bange, denn schon jetzt, wo doch so viel noch zu verbessern ist, sind die moralischen Qualen der Donau-Reise bei weitem unangenehmer, und für das Ganze störender, als alles Jene, was sich in materieller Hinsicht gegen das Reisen und dem Handel auf der Donau aufthürmt.

Ich kenne das Wort Beharrlichkeit, und verstehe mich nicht ganz schlecht darauf, das Brod der Abnegation Tag für Tag zu essen. — Es ist aber meine Pflicht zu erklären, E. K. H. dass mir der hiesige Aufenthalt beinahe schon unausstehlich wird, und in mir die Kraft zu schwinden anfängt, täglicher Zeuge so vieler unnöthigen Plackereyen und Secaturen zu sein, denen die Reisenden und Handel treibenden auf der Donau von Semlin an ausgesetzt sind, ohne dass ich das Geschick oder das Talent hätte, wenigstens Einiges auf einen raisonnableren Weg stellen zu können.

Seitdem mich E. K. H. mit der Commission der unteren Donau beehrten, habe ich keinen Tag vorüber gehen lassen, ohne für die Entwickelung dieses Unternehmens, das europäischer ist als Viele glauben, oder eingestehen wollen, thätig gewesen zu sein. — Ich schrieb, ich lief, ich sprach mich müde, fast Stunden lang in den verschiedensten Vorzimmern und von allen Stockwerken.

Digitized by Google

that es aber gerne, ja mit Freude, denn ich hoffte wenigstens gehört und verstanden zu werden.

Es scheint aber nicht, denn in welch erbärmlichen Verknotungen allhier die Angelegenheiten der Pässe, des 30-amtes und der Contumaz sind, davon kann nur ein unbefangener Augen-Zeuge, wie ich es leider schon so lange sein muss, einen gehörigen Begriff haben.

Mir scheint, es handelt sich bei der Donau-Schiffahrt in staatswirtschaftlicher Hinsicht 1. Um zu verhindern dass Leute suspecter Art durch die Monarchie reisen, oder sich deshalb aufhalten; und diess in Betreff der Pässe. 2. Um vorzubeugen, dass kein unerlaubter Handel oder Contrebande getrieben, im Gegentheil aber die Gebühr des 30-amtes pünktlich entrichtet werde, und diess wieder im Betreff des 30-amtes. 3. Um die Angelegenheit der Sanität mit solchem Erfolg zu handhaben, damit die Monarchie gegen die Pest-Seuche gesichert sei; und diess in Betreff der Quarantaine. Alles was zur Erzielung dieser 3 Zwecke nöthig und förderlich ist, soll streng und ohne Ausnahme beobachtet werden. Jeder Billige wird es loben. Alles hingegen, was als Hyperbole getrieben wird, und die nun ausgesprochenen, ich glaube alles erschöpfenden Aufgaben nicht fördert, sollte man abschaffen, und geradezu verbieten; denn Plackereyen und Secaturen nutzen nichts, versaueren aber das Blut, was man doch, wo man kann, (es lässt sich ja oft mit einem Federstrich thun) vermeiden sollte.

E. k. H. haben unsere Berichte von mir bereits erhalten, auch sprach ich oft in dem Sinne, dass E. H. D. meine gröste Unbehaglichkeit - in den 3 erwähnten Rücksichten wohl merken mussten. Im Anfange war aber alles leichter — denn man durfte verbesserte, vereinfachte Anordnungen hoffen, und die Leute damit trösten; jetzt aber sind wir über den Anfang schon hinaus. Reisende strömen herbei, und finden sich in technischer Hinsicht, wenn auch nicht überrascht . . ... dennoch zufrieden gestellt, in moralischer Hinsicht dagegen. — es muss herauss, — in gar Manchem geradezu in Abdera. Und wie ich auf Nadeln sitze, und welche Pein ich empfinde, — wenn ich — als Commissair dieser

Digitized by Google

Angelegenheit, Bemerkungen, richtige tadelnde Bemerkungen in einem Athmen über Dinge anhören muss, die so leicht zu vermitteln wären, die aber dem Ganzen störend entgegenwirken und Mangel an Einheit und planmässigen Vorwärtschreiten von Seite der Regierung verrathen, und die ich nicht wiederlegen kann, sondern mit Erröthen dahingehen zu lassen gezwungen bin; wie bitter und was ich da empfinde, können E. K. H. wohl denken, der ich, wie Höchstdieselben gewiss glauben, kein Hypokrite sondern ein treuer Knecht meines Herren bin!

So wie diese 3 Angelegenheiten jetzt organisirt sind, wenn man sich dieses letzten Wortes für die schwankendsten Anordnungen bedienen darf, so geht es nicht mehr, kann nicht gehen, und mit jedem Tag, jeder Stunde wird jene Regierungs-Anomalie in ein grelleres Licht gestellt, die ich schon oftmals berührte, und die ich nun nicht desshalb wieder in Anregung bringe, um den Unzufriedenen zu spielen, oder eine Satyre zu schreiben — sondern weil ich es für meine Pflicht halte, offen und frei, geradezu und nicht hinterrücks zu sprechen, wenn die Regierung, unter der ich stehe, die mich verwendet, und der ich ehrlich dienen will, in irgend einem falschen Licht erscheinen könnte. Nun verwendet die Regierung viel, sehr viel zur Erleichterung der Donau-Schiffahrt — versäumt aber jene Hindernisse aus dem Wege zu räumen, deren Wegräumung nichts kostet; — wie ist das zu vereinbaren? »Sie reicht mit einer Hand Brod und ruft »Kommt herbei, schlagt diesen Weg ein,« und lockt so die Leute an, mit der andern hingegen spinnt sie Hindernisse, nnd legt den Kameraden Hemmschuhe an. Sind das keine Anomalien?

Alle Hindernisse der Natur belassen — und noch künstliche dazu erfinden, ist consequent — die ersten aber wegräumen, und die zweiten belassen, inconsequent. B. Ciudi, Neapolitanischer Gesandte ist bei letzterer Gelegenheit mit dem Dampfboote sammt Familie nach Constantinopel gereisst; er fuhr in 4 Tagen von Wien nach Orsova, wartete da 2 Tage, kam, — ich könnte es verkürzen, — in 3 Tagen nach Galacz, und wird von dort in 2, 3, Tagen in Constantinopel angelangt sein. Solche Beispiele werden anziehen, und das schwarze Meer mit seinen Häfen und Constan-

Digitized by Google

tinopel bald ganz nahe zu Wien erscheinen, die Schiffe der Gesellschaft aber über Hals und Kopf vermehrt werden, so dass ein grosser Andrang von Menschen und Waaren voraus zu sehen ist, und somit: *jetzt*, und nicht um einen Tag später dafür zu sorgen Pflicht ist, in diese ganze Angelegenheit ein Systen, eine Harmonie zu bringen. Was aber zu geschehen habe, und wie das Ganze systematisch zu erörtern und auf eine feste Basis zu stellen sey — darüber kann man, oder kann ich wenigstens nicht schreiben, muss aber darüber sprechen. — E. K. H. befehlen mir lange her, ein erschöpfendes Memoire über das Ganze zu entwerfen, ich setze mich oft zur Arbeit, — es gelang mir aber nie, denn ich müsste Folianten schreiben, und lauter Stroh dreschen.

Je mehr ich über das zu Geschehende nachdenke, desto mehr komme ich zur bestimmten Ansicht, dass durchaus eine Commission zusammengestellt werden müsste, die ein eigenes Reglement für die Donau-Dampfschiffahrt ausarbeiten, und sodann Jemand — mit der Macht der Vollziehung — und der Handhabung des Angeordneten ausgerüstet werden sollte. Dieser Ausschuss brauchte nicht permanent zu sein — könnte stets zusammenberufen, oder neu zusammengesetzt werden, je nachdem es die Umstände und weitere Entwickelung des Gegenstandes erheischt. — Der Vollzieher oder vielleicht Inspector dieser Anordnungen müsste sich aber genau nach denselben halten, und wäre permanent nothwendig.

Ich gedenke nun bis Ende August in diesen Gegenden zu bleiben, und werde bis dahin trachten mit mir selbst über Alles, was in der fraglichen Angelegenheit zu geschähen hätte ganz ins Reine zu kommen. Findet mein Vorschlag Anklang, so werde ich die Zusammensetzung der von mir gewünschten Commission im Herbste dieses Jahres bitten, mir aber zu erlauben, Alles das, was ich in diesem Gegenstande seit dem Jahr 1830 bemerkt, erfahren, aufgezeichnet und gedacht habe, der besagten Commission umständlich vortragen zu dürfen.

Vásárhelyi fand ich in voller Thätigkeit. Wenn E. K. H. die Gnade haben in diesem Jahre noch 40.000 fl. für unsere Arbeiten anweisen zu lassen; wie Höchstdieselben diess bereits

Digitized by Google

auszuprechen geruhten, und ich darauf rechnete, dass nämlich für die untere Donau-Arbeiten im Jahr 1836 100,000 verwendet werden können — so zweifle ich nicht, noch in diesem Jahr den Weg von Plavisevitza bis Ogredina fahrbar zu sehen.

Die Anerkennung treu und mit rechtschaffenen Sinnen geleisteten Dienste, ist der höchste Lohn für einen ehrlichen Mann. Wie dankbar ich bin, dass E. K. H. mich stets mit so nachsichtsvoller Güte behandelten, werden meine Thaten beweisen. — Wie glücklich ich aber wäre .... E. K. H. vielleicht Anfangs October in diese Gegend zu begleiten, kann ich nicht sagen. Es wäre die beste Jahreszeit, und da damals auch der Franz führt, so stände eines der beiden von Pest thalfahrenden Schiffe E. K. H. stets zu Diensten. Allenthalben wartete man auf E. K. H. und unsere Fahrt bis Semlin glich einem Triumpfzage; Tausende von Menschen waren auf den Ufern. Laüten der Glocken und das Lebehoch des Volkes mit dem Donner der Böller begleiteten uns überall.

Ich war bereits in Skela-Gladova, wo man, wie überhaupt in der Wallachei, für uns *noch immer* freundlich gesinnt ist. *Noch immer*, denn eine kleine Erkaltung würde mich — ob mehrer klein scheinenden aber wirklich secanten Quälungen gar nieht wundern. Der Pascha von Orsova, bei dem ich gestern war, zieht in einem Monat nach Bosnien, und wird von einem Achmeth bey aus Bosnien ersetzt. Fürst Milosch hat bis Widdin, und ich will gerne glauben, auch in und unter Widdin einen grössern Einfluss, denn viele vermuthen. Ob er nach Wien geht, wie man sich's erzählt, oder nicht — wäre es auf jeden Fall vom höchsten Nutzen, die bereits begonnene Erörterung über die Donau-Schiffahrt und besonders über das, was bei dem Eisernen Thor zu geschehen hätte — fortzusetzen. Ich habe E. K. H. im Jahr 1834 jenen Vertrag zu Füssen gelegt, den ich in dieser Hinsicht mit dem Bevollmächtigtem des Fürsten Milosch, Abraham Petronievits geschlossen habe. S. D. Fürst Metternich glaube ich sind auch in Besitze dieser Papiere, in denen mcnche Punkte so vortheilhaft und so klar entwickelt sind, dass man zunächst zur beginnung mancher Arbeiten schreiten könnte.

Digitized by Google

Und diess ist. was ich E. K. H. in Kürze mittheilen die Ehre habe, mich zu Höchstdero Füssen legend

E. K. H. ganz unterthänigster Diener
Graf Stephan Széchenyi.

Orsova, den 2-ten Juli 1836.

271.

Ghika Sándor oláhországi fejedelemhez.

(m. k.) Orsova, 1836. július 3.

Durchlauchtigster Fürst.

Geschäfte aller Art verhinderten mich das vergangene Jahr einen längeren Aufenthalt in diesen Gegenden mir zu erlauben. und so gönnte ich mir ein paar Tage um unsere Donau-Arbeiten zu besichtigen, und sodann eiligst zurückzukehren. Nun ist aber Gott-Lob! der ungarische Landtag vorüber, und so kann auch ieh reier athmen, und freier mit meiner Zeit disponien. Seit 9 Tagen befinde ich mich hier und werde wohl länger verweilen; was mich aber lewegt diese Zeilen an Eur. Durchlaucht zu schreiben ist, um zu erfahren, ob es denn wahr sei, dass Höchstdieselben nächstens eine Reise nach Wien unternehmen würden. — In der Schiffbarmachung der Donau ist bereits so viel geschehen. der Gebrauch der Dampfschiffe hat sich so entwickelt und Eur. Durchlaucht unterstützen jene Arbeiten, an deren Spitze ich bin, so sehr, dass es wahrlich schade wäre, auf dem halben Wege stehen zu bleiben, und die Donau von allen Fesseln entbindend, diesen herrlichen Strom zum Vortheile der beiden Nachbarländer Ungarn und Serbien nicht so zu benutzen, wie solche Schätze, wie dieser Fluss ist, von civilisirten Völkern nun allenthalben benutzt werden.

Die Zeit ist kostbar, und die Grösse der Menschen wird nicht nach der Länge ihres Lebens gemessen, sondern nach dem, was sie für die Menschheit geleistet haben. Eur. Durchlaucht brachten in so vielem ein vorhin ungekanntes Licht über Serbien; Ihre Energie und Ausdauer hat in allen Kämpfen gesiegt und mit staunenswerther Klugheit haben Sie gewusst in Mitte

Digitized by Google

der grössten Schwierigkeiten stets den Pfad der Weisheit zu wandeln; — diess ist auch die Ursache, dass das Gelingen und das Glück sich Ihnen zugestellt hat. Sie können Alles. Schenken Sie deshalb auch hiefüro nur ihre Gunst, und beschenken Sie Serbien mit einem Fluss, der wiewohl auch jetzt benutzt, dennoch bis dahin vergleichungsweise stets von einem geringen Werthe sein wird, bis über das Eiserne Thor kein vollkommener Sieg errungen worden ist. Schwierigkeiten grösserer Art sind zu besiegen, das kann niemand läugnen. Wenn man aber bedenkt, welch' kleine Resultate oft die riesenhaftesten Arbeiten nach sich zogen, und im Gegentheile welch' riesenhafter Nutzen aus der gänzlichen Schiffbarmachung der Donau, mit äusserst geringen Kosten für ganz Europa, besonders aber für Serbien und Östreich unausweichbar quillen würde; dann kann man wohl mit gutem Gewissen ausrufen: Nie konnte man Grösseres mit Geringerem vollbringen.

Flechten Sie sich, mein Fürst, im Epheu-Kranz, der Ihr Haupt schmückt, noch jenes Vergissmeinnicht der Unsterblichkeit.« In Allem der Wohlthäter Ihres Volkes, ein neuer Trajan Dacien's gewesen zu sein.«

Und mich betrachten Sie als Ihren hohen Verehrer, und Einen, der Tag und Nacht bereit ist, Ihnen zu dienen, und sich gar zu glücklich schätzte »Mit Ihnen vereint das Wohl der beiden Nachbarländer nach seinen besten Kräften zu fördern.«

Genehmigen Eur. Durchlaucht die Gefühle meiner unumwundenen Hochachtung mit Ihrer gewohnten Güte und erlauben Sie, dass ich mich nenne

Euer Durchlaucht

unterthänigster Diener
Graf Stephan Széchenyi.

Orsova den 3-ten Juli 1836.

Digitized by Google

272.

Schedius Lajoshoz.

(m. k.) Orsova, 1836. július 2.

Tisztelt Barátom! Mai posta viszen szeretett herczegünknek jelentést, melyet tán jó volna egy kis kisérő levéllel Metternich herczegnek átküldeni. Kérem hozza ő fenségét e gondolatra, ki mit tenni fog jó lesz, csak hogy megtudhatnám.

Hídjelentésem német fordítását nem kapom vissza? Nem látom át, miért kellene azt titkolni?

Igen sietve, de legvalódibb tisztelettel, kész szolgája

Gróf Széchenyi István.

Orsova, 1836. július 2-án.

273.

Ghika Sándor oláhországi fejedelemhez.

(m. k.) Mehádia fürdő, 1836. július 3.

Votre Altesse — Vraiment je penserais manquer à vous et à moi, si jamais je pouvais toucher le sol valaque sans me rappeler de vous. Les bontés que vous avez eues pour moi ne s'effaceront jamais de ma mémoire, et vous vous êtes attaché un coeur, qui ne connaît point l'ingratitude, mais sait apprécier les sentimens généreux et la confiance qu'on lui porte.

Il y a longtemps que je n'ai eu de vos nouvelles et bien longtemps aussi, que je n'ai pu venir voir les bords du Danube dans ces contrées. La diète de la Hongrie m'avait entièrement absorbé, et encore un mariage que j'ai contracté depuis que j'ai eu l'honneur de vous voir avec une personne que j'aime depuis que je pense, et qui fait la bonheur de ma vie. Mais comme je ne me classe pas dans les rangs de ceux qui démordent facilement, et qui ne savent que commencer et point finir, je me suis tout à fait remis à nos travaux du Danube et réside depuis une dixaine de jours aux bains de Mehadia, où ma femme, malgré tous les inconvéniens du voyage, a eu la bonté de m'accompagner.

Digitized by Google

Le 29 Juin je me suis rendu à Skela Gladova et je n'y ai trouvé qu'amabilité et prévenance. Je ne peux assez me louer du Directeur de la Quarantaine, qui s'attache rigoureusement à ses devoirs, sait faire observer toutes vos ordonnances avec rigeur, mais sait aussi — ce qui est si rare et serait si désirable partout – faire éviter toutes les difficultés et chicanes qui émanent si facilement des lois de douane et de quarantaine, si l'on passe outre le strict necessaire. Vous ne sauriez croire comme je suis peiné que de notre côte il y a bien souvent de petites difficultés, qui ne ressemblent pas — il faut l'avouer — à l'amabilité valaque, dont je ne pourrais jamais dire assez. Mais j'espère que vous rendrez justice à la bonne volonté, que plusieurs de nous, nous nous donnons à faciliter la commerce entre les deux pays voisins, et qu'il n'échappera pas à votre sagacité, qu'il y a bien plus de difficultés d'améliorer les institutions une fois établies et d'en déraciner les abus, que d'en établir de nouvelles plus conformes à l'état des choses.

Le lendemain de ma course à Skela Gladova le Colonel Salamon eut la bonté de venir me faire visite à la Skela d'Orsova. J'avais bien du plaisir à révoir ce digne militaire qui jouit d'une si grande réputation; et je l'ai prié de me rappeler à votre souvenir et de me mettre à vos pieds. C'est ce qu'il ma aussi promis; mais — comme je me suis permis de vous le dire au commencement de celle-i, — j'aurais cru manquer à vous et a moi de ne pas »Mich gehorsamst zu melden« en mettant le pied sur le territoire de votre principauté, Je ne me sens tranquille qu'en expédiant cette lettre, que vous voudrez bien agréer avec votre bienveillance accoutumée.

L'archiducpalatin s'est tout à fait décidé de venir voir ces contrées et j'avais dû l'accompagner; des affaires imprévues et l'indisposition d'une de ses petites filles cependant l'ont fait changer de volonté, et ce sera probablement dans le courant du mois de Septembre que son Altesse l'Archiduc entreprendra ce voyage. J'irai le chercher à la fin d'Août et resterais en attendant à peu près ici.

Veuillez, cher Prince, me rappeler au souvenir de MM. vos

Digitized by Google

frères et Mesdames vos soeurs et belles-soeurs, continuer à protéger la Navigation du Danube et ne pas oublier que vous avez ici un fidèle et bien dévoué serviteur qui se dirait très heureux si vous vouliez bien disposer de sa personne et qui s'appelle, Votre Altesse, le plus obéissant de vos Serviteurs

Le Comte E. Széchenyi.

Aux bains de Mehadia le 3 Juillet 1836.

274.

Eötvös Pálhoz.[1])

(m. k.) Orsova, 1836. július 7-én.

Mein sehr geachteter Freund!

Aus der hier beigebogenen Copie werden Sie sehen, was ich im Sinne habe. Ausführlichere Details kann ich darüber nächsten Ende August mündlich geben. Bis dahin bitte ich Sie aber mir mit Rath und That gefälligst an die Hand zu gehen. Das Ganze — ist meinerseits mit Vorwissen des Erzherzogs eingeleitet, und ich zweifle an einen vollkommenen Erfolg gar nicht — wenn die Sache gehörig angefasst und beleichtet wird. Und ich zweifle deshalb nicht, weil meine Forderungen keine überspannten aber nur solche sein werden, die mich vor einem Bankrotte schützen.

Ich weiss nicht in welche Referade dieser Gegenstand

[1]) Született Pesten 1798. febr. 22-én, mint nagy jogi képzettséggel biró kiváló egyén 1822. a királyi jogügyek igazgatója mellett kezdette meg nyilvános pályáját, később a személynöki fölebbviteli törvényszéknél működött; de már három év múlva, 1825-ben a jogügyi igazgatóságnál tiszteletbeli, 1830-ban ugyanott rendszeresített ügyész lett, 1840-ben királyi tanácsos, öt évvel később a királyi ügyek igazgatója s a szent korona ügyészévé neveztetett ki, s mint ilyen az 1847-iki országgyülésen is jelen volt. 1854-ben a Lipótrend lovagjává avattatott, s 1856. a pesti cs. kir. országos főtörvényszék alelnökévé lett.

Az ügy, a melyben e levelet Széchenyi Eötvös Pálhoz írta, a pesti harminczadépületre vonatkozik, melyet Széchenyi a kamarától átvenni óhajtott, s e helyett mint vállalkozó más helyen harminczadépületet emelni kivánt. Kitünik ez a gróf Keglevich Gáborhoz 1836. jul. 7-én írt leveléből, melyben a kamarához ez ügyben intézett levelére hivatkozik. Lásd 257. lev.

Digitized by Google

gehört — und bitte Sie deshalb -- mir 1. diess gütigst mit einigen Worten sagen. 2. Einstweilen in dieser Hinsicht meine Person ersetzen zu wollen — und mit dem Hofrathe zu sprechen, der die Sache beleuchten soll; denn alles hängt von jener Beleuchtung ab, die der Gegenstand von Seite der ung. Kammer erhält; was die Bau-Direction, und die allgemeine Hofkammer anbelangt, so werde ich schon Sorge dafür tragen, dass er dort nirgends hängen bleibe.

Und diess ist was ich Ihnen, mein werthester Freund und Gönner, bei dieser Gelegenheit bittlich in Kürze vortragen wollte.

Wir sind in einem herrlichen Wetter und bereits den 3-ten Tag nach unserer Abfahrt von Pesth hier angelangt. Crescence und alle die Kinder sind nun fest in Mehadia etablirt, und auch ich, so weit es meine Dienstgeschäfte erlauben.

Alle empfehlen sich Ihnen auf das Freundschaftlichste — sind wohl, erfreuen sich der schönen Gegend und nehmen an Leib und Seele zu.

Igen-igen tisztelve Széchenyi István.

Orsova. Júl. 7. 1836.

275.

Gróf Keglevich Gáborhoz.![1])

(m. k.) Orsova. 1836. július 7-én.

Igen tisztelt barátom!

A múlt 1835-ik évi július 29-én hozzám intézett előülői leveled következésében az ide zárt nyilatkozást írtam egyenesen a kamarához. Tartalmából látni fogod, miben fekszik a dolog.

Megvallom, igen szeretném végrehajtani, de félek, ellene nagy gát leszen azon summának megalapítása — vagy inkább azon summa iránti megegyezés, melyet az aerariumnak kellene kezeimhez fizetni: mert a mi a terveket illeti, azok iránt tán csak lehetne reményleni egyezést. Kérlek, pártold a tárgyat s mennyire

[1]) Ekkor tárnokmester volt. s befolyását kivánta érvényesitni a kamaránál.

Digitized by Google

lehet sürgesd. Én se nyerekedni, se károsodni nem akarok, s ez okból csak igazságot kivánok.

Itéletem szerint semmi nem mozdítaná elő az aerarium és személyem közti egyezést annyira, mint ha a mostani 30-ad mint áll — s melyet nekem el kellene venni, túl nem becsültetnék. Mert ha ez történnék, akkor oly kicsapongó ráfizetést volnék kénytelen kivánni, mely tán szétbontná az egészet — midőn egy kedvező becsülés azt hozná maga után, hogy mérsékelt ráfizetéssel is boldogúlhatnék — s így lehetőbb volna a köztünki egyezés. August vége felé Pesten leszek, akkor e tárgyat személyesen sürgetendő. Ha azonban oly kegyes volnál, néhány sorral tudtomra adni, melyik kamarai tanácsnok kezein megy ezen ügy; igen-igen nagy háladattal venném.

Itt — ha nem is egészen jó — de naprúl-napra jobbra fordúló világ van, — s mi háznépestűl hála az egeknek jól vagyunk.

Tarts meg jóvoltodban s vedd legvalódibb tiszteletemet.

Hű barátod, kész szolgád

Orsova. Július 7. 1836 Széchenyi István.

276.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Orsova, 1836. július 8.

Euer k. k. Hoheit

Durchlauchtigster Erzherzog!

Höchstdero gnädigster Verordnung vom 15. April d. J. Nr. 528 zufolge, habe ich die Ehre in der Beilage, nebst der Rückanschliessung des Original-Berichtes der k. ung. Cameral-Buchhaltung, eine Erläuterung des Hauptmannes Lazzarini vom 26. Mai d. J. die in dem oben erwähnten Buchhaltungs-Berichte hinsichtlich der durch den benannten Hauptmann Lazzarini im Jahre 1834 gelegten Rechnungen unter *g)*, *h)* und *i)* beanstandeten Posten betreffend sub *B)* — sowie auch zur leichteren Beurtheilung derselben eine von Seite des dirig. Ingenieur's Vásárhelyi gegebene Meinung sub *C)* — mit der gehorsamsten

Digitized by Google

Bitte zu unterbreiten Euer k. k. Hoheit geruheten, mit gnädigster Rücksichtnahme auf die in den beiliegenden zwei Erklärungen angeführten und mit den durch den Hauptmann Lazzarini im Jahre 1834 wahrlich bei ausserordentlichen Local- Personal- und Zeitumständen verrichteten Arbeiten nothwendigerweise verbunden gewesenen Gründen — die gänzliche Erledigung dieser Anstände bei der k. ung. Hofkammer-Buchhaltung gnädigst veranlassen zu wollen.

In diesem sub *C)* — hier beigeschlossenen Berichte des dirig. Ingenieur's Vásárhelyi wird zugleich angezeigt, dass die in der Rechnung bis 30. Mai 1835 bemängelten $47^{3}/_{4}$ kr. — dann jene 6 fl. $17^{3}/_{4}$ kr. C. M. welche in der Rechnung bis 7. December 1835 beanstandet wurden, am 22. Juni 1836 der Operationskasse baar ersetzt, und von dem Rechnungsführer Wolfram unter Post Nr. 273 gehörig in Empfang gestellt worden sind.

Ferner nehme ich mit die Freiheit eine Erklärung des dirig. Ingenieur's Vásárhelyi ddto 12. Juni 1836, die bei der Rechnungslegung vom 30. September 1833 bis 15. December 1834 bemängelten und von ihm salvo regressu zu ersetzen gewesenen 108 ft. $48^{1}/_{2}$ kr. betreffend ebenfalls mit der Bitte um eine gnädigste Entscheidung, hiemit sub *D)* — sammt zwei dazu gehörigen Documenten in origine beizuschliessen.

Endlich folgt in der Anlage sub *E)* — eine vom Rechnungsführer Joseph Wolfram gelegte documentirte Rechnung über 44.472 fl. und $3^{8}/_{20}$ kr., welche vom 7. December 1835 bis 15. Juni 1836 bei dem Baue des Treppel- und Fahrtweges im Kazan verwendet worden sind — sammt einem Ausweise der angeschafften und in Verwendung gebrachten Baurequisiten und Materialien, — welche Piecen ich mit der gehorsamsten Bitte hiemit unterbreite, Euer k. k. Hoheit geruhen solche der k. Cameral-Buchhalterei zur Revision hochgnädigst zuzuweisen. — Mit Allertiefster Verehrung

Euer k. k. Hoheit
ganz unterthänigster Diener
Graf Stephan Széchenyi.

Orsova, den 8. Juli 1836.

Digitized by Google

277.

Határőrvidéki dandárparancsnoksághoz.

Herkules-fürdő, 1836. júli 12-én.

Ihre hochgeschätzte Note vom 11-ten d. Mts. Nr. 665 habe ich die Ehre gehabt zu empfangen und daraus ersehen, dass nicht nur das Ausschanksrecht bei dem Dampfschiffarts-Landungsplatze Drenkova, sondern auch jenes bei Kazan am 18-ten d. M. zu Bosovich an den Meistbietenden verpachtet werden solle.

In Hinsicht des ersten, nachdem ich über die Verwechslung des Ausdruckes »Landungsplatz« für Schankgerechtigkeit durch das Löbl. Wall. Illyr. Gränz-Regiment den 3-ten d. M. sub Nr. 5867 aufgeklärt wurde, finde ich die beabsichtigte Verpachtung des Ausschanksrechtes in Drenkova als einem für die Landung der Dampfschiffe neuestens bestimmten Platze sowohl dem Wunsche des Löbl. Wall. Illyr. Regimentes, seine Proventen auf alle thunliche Weise vermehren, als auch allen anderen Umständen ganz angemessen. Was indessen das zweite, nämlich die Verpachtung des Ausschanksrechtes bei Kazan anbelangt: so nehme ich mir die Freiheit, meine volle Überzeugung darüber auszusprechen, dass der Platz Kazan in dieser Hinsicht ganz in eine andere Categorie gehört, und allda die Verpachtung des Ausschanksrechtes nicht ohne eine grosse Beeinträchtigung der daselbst vor sich gehenden Commissions-Arbeiten statthaben könnte. Denn abgesehen davon, dass daselbst die jetzt bestehende Versorgungsart der Arbeiter mit Getränken von Seite der Comission schon seit 3 Jahren, als dem Beginne der Regulirungs-Operationen, und Zwar im Anfange mit den grössten Schwierigkeiten, ohne irgend eine Beihilfe oder irgend eine Störung ausgeübt wurde, wäre es dem, auch allerhöchsten Ortes gewünschten raschen Fortgange der Commissions-Arbeiten höhst hinderlich, durch die Verpachtung des Ausschanksrechtes bei Kazan daselbst ein — Monopol zu errichten und die ohnediess schwer zu bekommenden Arbeiter hinsichtlich eines ihrer Hauptbedürfnisse der Willkür eines einzigen Versorgers zu unterwerfen. Zur Beför-

Digitized by Google

derung und Erleichterung der Arbeiten ist in dieser Hinsicht ein freier Concurs auch hinfüro unausbleiblich nothwendig.

Ich ersuche daher Eine Löbl. k. k. Truppen Brigade diensthöflichst, aus Anbetracht oben angeführter Gründe hochgefälligst veranlassen zu wollen, dass von der am 18-ten d. M. beabsichtigten Verpachtung des Ausschanksrechtes bei Kazan abgestanden werde; und ich wage mir die Erfüllung dieses meines dienstfreundschaftlichsten Gesuches um so mehr zu versprechen, da es Einer k. k. Truppen Brigade nicht unbewusst ist, welche Vortheile aus den bei Kazan ungehindert fortgesetzten Commissions-Arbeiten für das Löbl. Wall. Illyr. Gränz Regiment auch bis jetzt entstanden sind, und noch mehr entstehen müssen, und wie viel diese die durch die Verpachtung des Schanksrechtes bei Kazan beabsichtigte Revenuen-Vermehrung überwiegen?

Hercules-Bad, den 12-ten Juli 1836.

Einer Löbl. k. k. Gränz Truppen Brigade ganz gehorsamster Diener.

Graf Stephan Széchenyi.

278.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Ó-Orsova. 1836. julius 15.

Euer k. k. Hoheit,
Durchlauchtigster Erzherzog!

Nachdem im Baue des Treppel-Fahrtweges bei Kazán bedeutende Fortschritte gemacht, der grössere Theil der Zeichnungen bereits beendet und selbst der ganze Strassenzug von Alt-Moldova bis zur wallachischen Grenze aufgenommen, nivellirt und profilirt worden ist: so finde ich mich verpflichtet auf den Antrag des dirig. Ingenieur's Vásárhelyi, das hierorts verwendete Ingenieur-Personale zu vermindern. Und zwar könnte der Ingenieur Pribék allsobald, der Ingenieur Weszter aber in einigen Wochen entbehrlich werden. Da ersterer von der Theissmappirung anher beordert worden war, der letztere aber als stipendir-

Digitized by Google

ter Gremial-Practicant, bei der k. ung. Landes-Ober-Bau-Direction angestellt ist, so bitte ich ganz gehorsamst Euer k. k. Hoheit geruhen gnädigst zu verordnen, dass von Seite der k. ung. Landes-Ober-Bau-Direction der Ingenieur Weszter ins Gremium einberufen, der Ingenieur Pribék aber bei der Theiss-Mappirung oder Donau-Nivellirung verwendet werde.

Ferner habe ich gehorsamst zu melden, dass die Ingenieure Dominic, Tomsich und Emerich Weszter um die Erhöhung der ihnen nun systemmässig, — dem ersteren als Landes-Ober-Bau-Directions-Zeichner, — dem zweiten als stipendirten Gremial-Practicanten — gebührenden Diäten von 1 fl. 36 kr. C.-M. ein Bittgesuch eingereicht haben. In Erwägung dessen einerseits, dass hierorts alles sehr theuer ist, da die Lebensmittel aus einer Entfernung von wenigstens 15 Meilen verschafft werden müssen. andererseits auch bei der beschwerlichen Aufsicht der ausgebreiteten Baustrecke viel auf Kleidungsstücke verwendet werden muss, finde ich es für billig, die Diäten der benannten Ingenieure, die vor ihrer Ernennung 3 fl. C.-M. bezogen hatten, so wie es auch den im Jahre 1832 hier gewesenen Mappirungs-Ingenieuren geschehen ist, zu erhöhen, und statt der systemmässigen 1 fl. 36 kr. tägliche 2 fl. 24 kr. zu bestimmen.

Ich bitte demnach gehorsamst Euer k. k. Hoheit wollen die Gnade haben, hierüber Höchstdero Genehmigung zu ertheilen.

Ich habe dem dirig. Ingenieur Vásárhelyi auf sein Ansuchen die Erlaubniss gewährt, während meinem hiesigen Aufenthalte auf eine kurze Zeit nach Ofen zu gehen, wo ihm das hohe Glück zu Theil wird, sich Euer k. k. Hoheit persönlich vorzustellen.

Ich lege mich Euer k. k. Hoheit zu Füssen und habe die Ehre mit dem Gefühle der allertiefsten Verehrung zu verharren

Euer k. k. Hoheit
ganz unterthänigster Diener

Alt-Orsova. den 15. Juli 1836.

Graf Stephan Széchenyi.

Digitized by Google

279.

Vásárhelyi Pálhoz.

(m. k.) Orsova, 1836. julius 15.

Der unter Ihrer Direction operirende Ingenieur Carl Hevessy war von Seite des löbl. Bácser Comitats zu einer Commission als Mitglied ernannt, und diesem zu Folge bin ich durch den Herrn Vice-Gespan Josef von Odry ersucht worden dem besagten Ingenieur zu erlauben, sich auf eine kurze Zeit von den Regulirungsarbeiten zu entfernen. Da dies nach Ihrer mündlichen Aeusserung ohne den geringsten Nachtheil unserer Arbeiten und um so eher thunlich ist, als ihm die Diäten während seiner Abwesenheit nicht aus der Operations-Casse bezahlt werden: so unterliegt es keinem Anstande, dass der besagte Ingenieur auf den durch den Herrn Vice-Gespan zu bestimmenden Termin sich zu der Eingangs erwähnten Comitats-Commission begebe.

Mit besonderer Hochachtung
Ihr ergebenster Diener

Orsova, den 15. Juli 1836.

Graf Stephan Széchenyi.

280.

Magy. kir. udvari kamarához.

(m. k.) Orsova, 1836. julius 15-én.

Hochlöbliche kön. ung. Hofkammer!

Es ist mir zur Wissenschaft gekommen, dass einem hohen Beschlusse der Hochl. Hofkammer zufolge das Mehadiaer Oberdreissigstamt aufgehoben, und das Personale des Orsovaer Dreissigstamtes vermehrt wird; welche Einleitung in allen Rücksichten von Jedermann als zweckmässig anerkannt werden muss.

Digitized by Google

Zugleich ist aber von Seite einer Hochl. Hofkammer jene Verordnung verschärft worden, dass alle von dem Dampfschiffe in Alt-Orsova anlangenden Transito-Waaren nicht auf dem Schiffe, sondern in Magazinen revidirt werden sollen, diese Massregel hingegen ist meiner und eines jeden, der die hiesigen Local-Verhältnisse kennt, festen Überzeugung nach dem öfter ausgesprochenen Wunsche einer Hochl. Hofkammer und einer allerhöchsten Regierung, die Dampfschiffahrt und den damit engverbundenen Handel auf der Donau zu erleichtern und zu befördern, so sehr entgegen wirkend, dass ich es für meine Pflicht halte, eine Hochl. k. ung. Hofkammer auf die nachtheiligen Folgen davon in aller Unterthänigkeit aufmerksam zu machen. Die Ausladung nämlich der Waaren in Alt-Orsova, wo kein guter Landungsplatz und keine Magazine vorhanden — Pferde — und Handarbeiter aber schwer zu bekommen sind, ist mit so vielen Schwierigkeiten, Elementar-Gefahren, Unkosten und Zeitverluste verbunden, dass entweder die Unmöglichkeit der Einhaltung der tariffmässigen Abfahrtstage der Dampfschiffe, oder die unausbleibliche Zurücklassung der schleunigst zu befördernden und hoffentlich an Quantität immer zunehmenden Waaren, jedenfalls aber eine Störung, eine bedeutende Kostenvermehrung und der dadurch herbei zu führende Misskredit des ganzen Unternehmens klar voraus zu sehen ist; und diesem Übelstande wird bei den hiesigen Local-Verhältnissen, welche immer eine Vermehrung des Dreissigst-Personales auch nicht abhelfen können.

Nachdem also, die bei einer *auf* dem Schiffe vorzunehmenden Revision der Waaren befürchtete Gefährdung der Dreissigstamts-Zwecke, — welche Gefährdung durch die anderseits getroffenen weisen Massregeln auch ohnediess sicher vermieden werden wird, — in keinem Verhältnisse mit jenen Hindernissen und Nachtheilen steht, die für die Dampfschiffahrt und den Handel auf der Donau, aus einer ausser nothwendigerweise entspringen dem Schiffe zu bewerkstelligenden Revision der Waaren würden: so wolle eine Hochl. k. ung. Hofkammer, bitte ich pflichtgehorsamst, — die oben angeführten Gründe gnädigst in Erwägung ziehen und gestatten, dass die mittelst Dampfschiffen transpor-

Digitized by Google

tirten Waaren zu Alt-Orsova auf dem Schiffe revidirt werden dürfen.

E. H. k. ung. Hofkammer
unterthänigster Diener
Gr. St. Sz.

Orsova, den 15-ten Juli 1836.

281.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Orsova, 1836. julius 23.

Euer k. k. Hoheit! Durchlauchtigster Erzherzog! Die Donau-Arbeiten gehen ununterbrochen fort, und ich hoffe noch immer, im Laufe dieses Herbstes den Weg von Kazán bis unterhalb Cotu-Ogredina fahrbar zu sehen. Damit die besagten Arbeiten jedoch im geregelten Gange fortbetrieben werden mögen, bitte ich Euer k. H. gnädigst verursachen zu wollen, dass neuerdings die Summe von 20,000 fl. C.-M. — die heuer die vierte Rata sein wird, — zu Anfang des kommenden Monats, bei dem Orsovaer k. Dreissigstamte gegen Quittung des dirig. Ingenieurs Vásárhelyi zahlbar angewiesen werde.

Ich sammle nun fortwährend alle mögliche Daten, um sobald es Euer k. H. befehlen werden, eine erschöpfende Ansicht der ganzen Handelslinie auf der Donau, von Pest bis zu dem schwarzen Meere vortragen, und auch jene Erleichterungen berühren zu können, die ich für das Gelingen der Donauschiffahrt im Allgemeinen für zweckdienlich, ja für nothwendig erachte.

Das Wasser fällt bedeutend, und nächstens werden wir — ich fürchte — wieder auf viele Anstände wegen des zu seichten Wasserbettes stossen. Überhaupt hat uns die Erfahrung der letzteren Jahre sattsam gelehrt, dass wir die Donau, und besonders die türkische, zu hoch angeschlagen hatten, und wir anstatt genug Wasser zu finden, stets mit Sandbänken zu kämpfen werden haben. Zum Glück können wir dem Bau unserer neuen Dampfschiffe, deren bereits wieder achte im Vorschlag sind, noch zu

Digitized by Google

rechter Zeit eine zweckmässigere Form geben. Ein tüchtiger Bauplatz und Winterstand ist aber diesem zufolge von der allerdringendsten Nothwendigkeit und, ich bitte Euer k. Hoheit wieder und wieder diesen wichtigen Gegenstand Höchstdero Aufmerksamkeit nicht entziehen zu wollen. Die letzte Hälfte des kommenden Monats gedenke ich in Pest einzutreffen, und mich ungesäumt Euer k. Hoheit zu Füssen *legen,* wenn es sodann höchst nothwendig wird, in jener Angelegenheit einen entscheidenden Schritt zu thun. Den kommenden Winter werden wir uns sowohl mit dem Bau neuer Schiffe, als auch der Überwinterung der schon bestehenden durchzuhelfen suchen, für das darauf folgende Jahr muss aber für ein zweckmässigeres und unseren grösseren Bedürfnissen entsprechendes Etablissement gesorgt werden, und ich behalte mir die Ehre vor, Euer k. Hoheit hierüber meine unterthänigste Ansicht mitzutheilen.

Es wird Euer k. Hoheit nicht unangenehm sein zu erfahren, dass wir so glücklich gewesen sind, in der Gegend von Dubova, auf nicht viel entfernter von der Donau als wie $^1/_4$ Meile, Steinkohlen zu urtheilen, was nichts zu wünschen übrig lässt. Sollten sich nun unsere Hoffnungen auch in Hinsicht der Quantität bewähren, was ich bald ins Reine zu bringen trachten werde, so wird es, falls die hierüber ertheilten Concessionen des Hofkriegsrathes keiner besonderen Schwierigkeit unterliegen, das Recht, welches die Gesellschaft geniesst ‚in Eibenthal Kohlen zu bauen', auf Dubova zu übertragen, und dann wird der günstige Fortgang und die weitere Entwickelung der Donauschiffahrt gesichert sein, denn anstatt dass die Gesellschaft jetzt den Zentner Oraviczaer Kohlen an die Donau gestellt mit 32 C. M. zu bezahlen gezwungen ist, die Eibenthaler aber von sehr mittelmässiger Qualität sind, würde der Zentner in Dubova gewonnen und zur Donau gestellt, nicht über 10 zu stehen kommen, was in Anbetracht des bereits grossen und progressive wachsenden Kohlenbedarfs, eine wahre Lebensfrage ist.

Die Pannonia, die gestern um 1 Uhr in Skela-Gladova anlangte, und unter anderen Reisenden auch den Baron Friesenhof, einen der Directoren der Donau-Dampfschiffahrt, der aus

Digitized by Google

Constantinopel kommt, an Bord hatte, ist bereits im Besitz der erwünschten grossherrlichen Fermans, und so ist auch in dieser Angelegenheit das Erforderliche abgethan.

Mit dem Gefühle der allertiefsten Ehrerbietung nenne ich mich E. k. H. ganz unt. D.

Graf Stephan Széchenyi.

Orsova, den 23-ten Juli 1836.

282.

Auersperg Miksa gróf. bánátusi katonai parancsnokhoz.

(m. k.) Orsova, 1836. augusztus 8.

Euer Excellenz! Hochdieselben haben mich gütigst aufgefordert, den Landungsplatz bei Drenkova, und das von demselben gegenüber liegende serbische Ufer in näheren Augenschein zu nehmen, und Hochdenselben meine Ansicht darüber einzusenden, in wie ferne nämlich die Aufrechthaltung des Friedenstractactes mit der Pforte, — der den freien Schiffzug beider Mächte auf beiden Ufern gleicherweise zusichert — mit den Interessen der k. k. österreichischen, und sich immer mehr und mehr entwickelnden Donau-Handels- und Dampfschiffahrt zu vereinbaren wäre, ohne in diesen zu beobachtenden Punkten eine Collision hervorzurufen, und dennoch jeder Gefahr von Vermischung vorzubeugen.

Um nun diese höchst wichtige Frage in ein gehöriges Licht setzen zu können, begab ich mich den 30-ten Juli nach Drenkova, blieb dort bis 2-ten August, und untersuchte sowohl die diesseitigen als auch jenseitigen Ufer der Donau mit aller Genauigkeit. Was mich aber vielleicht noch mehr als alles dieses in Stand setzt, Euer Exc. die wahre Lage der Dinge anschaulich zu machen, ist der Umstand, dass während meiner Anwesenheit mehrere türkische Schiffe, die bei Drenkova lagen, ohne besondere Schwierigkeiten umfuhren, und das zwar theils mit Rudern, theils durch mit kleinen Booten vorausgesendete Seile, die von der natürlichen Bucht von Drenkova, wo die österreichischen Schiffe

Digitized by Google

lagen, innerhalb und so weit gezogen wurden, dass nicht die mindeste Berührung zu befürchten war.

Auf dem ganzen linken Donauufer ist für grössere Schiffe nicht nur kein besserer, oder zum wenigsten erträglicher, aber durchaus kein anderer Landungspunkt, als die Bucht von Drenkova, wo die Dampfschiffe anzulanden pflegen. Es gibt zwar mehrere Punkte, wo man bei grossem Wasser füglich landen konnte, wie im Gegentheil hie und da die Landung bei kleinem Wasser leicht zu bewerkstelligen ist; ein solcher Punkt aber, der den Überschwemmungen nicht ausgesetzt wäre, und auch bei dem allerniedrigsten Wasserstand hinlängliche Tiefe knapp an dem Wasser hätte, und somit als ein sicherer Landungsplatz für grosse und kleine, mit einem Worte für alle Wasser gelten könnte, ist einzig und allein die besagte Bucht von Drenkova, und verliert die Donau-, besonders die Dampfschiffahrt die Befugniss dort ihren immerwährenden Landungsplatz zu haben, so erhält dieser ganz neue Zweig der Industrie einen tödtlichen Schlag.

Das gegenüber diesem Punkte liegende serbische Ufer scheinet hingegen mit geringer Arbeit, die lediglich im Aushauen mancher im Wege stehenden Bäume bestehet, in eine zweckmässige Zugbahn verwandelt werden zu können; ob indessen bei starken Winden, und durch grosses Wasser verursachte Strömungen auch ein sicherer Ankerplatz für türkische Schiffe sich dort bilden könne, ist eine Frage, die zwar illusorisch und selbstgefällig nicht schwer mit ‚Ja' zu beantworten ist, ohne Selbsttäuschung und gründlich jedoch bloss durch eine längere Erfahrung gelöst werden kann.

Das vorausgesendet, und bevor ich dazu anrathen würde, durch diplomatische Wege zu erzwecken, dass türkische Schiffe nunmehr von Drenkova ganz wegbleiben und sich mit dem gegenüber liegenden Ufer behelfen sollten, erlaube ich mir die Frage zu stellen: »Haben denn die Jenseitigen bereits geklagt? Sind denn Beschwerden irgend einer Art auf officiellem Wege von drüben eingegangen? Meines Wissens Nein!« Es ist zwar viel geschrieen, viel geflucht worden, wenn türkische Schiffe österreichische Schiffe umgehen, und bei dieser Operation die Schiffsleute ein wenig

Digitized by Google

mehr schwitzen mussten, als hätten sie auf dem Ufer ganz bequem einherwandeln können; Türken oder Serbler ist es aber gewiss noch nicht eingefallen, an dem linken Ufer der Donau, im Lande Seiner Majestät des Kaisers von Österreich grössere Rechte geniessen zu wollen, als jene sind, deren sich die Unterthanen Seiner Majestät erfreuen dürfen.

Woher kam denn also diese Aufregung, frage ich ganz gehorsamst; und bemerke darauf: dass es äusserst löblich ist, wenn man für neue Bedürfnisse in voraus sorgt; und es ist kein Zweifel, durch eine lebhaftere Donauschiffahrt werden manche neue Bedürfnisse rege werden; und ebenso ist es nicht nur löblich, sondern es ist sogar Pflicht: Die Friedenstractate heilig zu halten. Wenn aber nun von der Auslegung dieser die Rede ist, so glaube ich, ist es an den Türken ihre Ansprüche geltend zu machen. und nicht an den Unterthanen Seiner Majestät diese herauszustreichen; und es ist wahrlich nicht zu erklären. — ich muss es Euer Excellenz offen gestehen — wie sich so manche in der Gränze wärmer um die Interessen der türkischen, als um jene der österreichischen Schiffahrer annehmen können, und wie sie die Friedenstractate eher zu Gunsten der Türken als zu Gunsten der Österreicher auszulegen sich bemühen. Sie sagen: die Türken sind lang im Gebrauch gewesen, die Bucht von Drenkova zu benützen, und waren allen den Plackereien nicht ausgesetzt, denen sie sich jetzt unterwerfen müssen. Ganz richtig — antwortete ich darauf — aber die Türken waren nicht deshalb im alleinigen und ruhigen Besitz der Ufer von Drenkova, als ob in den so oft provocirten Friedenstractaten ihnen auf den Ufern des österreichischen k. Staates grössere Rechte eingeräumt wären, als den Unterthanen Seiner Majestät — sondern weil leider der viel grössere, um nicht zu sagen, der ganze Handel in den Händen der Jenseitigen war, und somit die Österreicher ihre gleichen, nach allen staatsrechtlichen Grundsätzen unmöglich je zu verlierenden Rechte nie geltend machten.

E. Exc., ich spreche, als k. k. Unterthan, für die Donauschiffahrenden Unterthanen Sr Majestät keine grössere Rechte, aber nur gerade jene an, die die Jenseitigen geniessen, und auf

Digitized by Google

diese Grundlage gestützt — auf welcher sowohl die allergenaueste Auslegung der Friedenstractate für den Vortheil der Jenseitigen ruhen, als auch die Interessen des Donau-Handels sich erfolgreich entwickeln können - - erlaube ich mir mein Gutachten über das, was nun zu geschehen hätte, in Folgendem zu concentriren:

1. Das Ufer von Drenkova werde von Schiffen der beiden Ufer mit gleichen Rechten zwar, aber mit jenen Vorsichtsmassregeln benützt, wie es bei vielen Orten unserer Ufer zu geschehen pflegt, wenn unvermischte mit vermischten Schiffen sich begegnen oder zusammentreffen.

2. Das fahrende Schiff weiche stets dem stehenden aus, was deshalb zu geschehen hat, weil das gehende stets im Besitz irgend einer propellirenden Kraft, sei es Dampf oder Segel, Zugseil, supponirt werden kann, das stehende hingegen nicht. Stehen z. B. türkische Schiffe an den Drenkovaer Ufern, so haben die Österreicher so auszuweichen, damit sie sich nicht vermischen und können sie das nicht, so haben sie zu warten. Stehen hingegen österreichische Schiffe da, so haben wieder die türkischen so auszuweichen, — wofür der Wachtposten von Drenkova zu sorgen hat, — dass sie in keinen Contact kommen; und können sie das nicht, so müssen sie ebenfalls warten, wie die österreichischen Schiffe in ihrer Lage.

Durch diese zwei Massregeln ist alles geordnet, und auch jene Bemerkung in ein wahres Licht gestellt, die ich bereits so oft hören musste, nämlich dass: Jenseitige Schiffe oft bei widrigen Winden die österreichischen, besonders die Dampfschiffe aufwärts nicht umfahren können, da sie dies mit Rudern zu bewerkstelligen nicht im Stande sind, die Dampfschiffe aber dermassen aus der kleinen Bucht von Drenkova zu stehen kommen, dass sie ohne Gefahr der Berührung kein kleines Boot mit dem Zugseil voraussenden können, und ihnen diess somit von dem Wachtposten untersagt werden muss, und sie zu warten gezwungen sind, während die Dampfschiffe, durch eigene Kraft getrieben, von türkischen Schiffen nie aufgehalten werden können.« Alles diess ist sicher; sollen aber, weil die Jenseitigen die Vortheile der Mechanik nach nicht verwenden, jene gestraft werden, die zum

Digitized by Google

Aufblühen des österreichischen Donauhandels so viele Opfer bringen? Diess kann unmöglich die Willensmeinung einer österreichischen Regierung sein, unter der wir stehen.

Und so bitte ich E. Exc. die genaue Handhabung dieser von mir nun vorgetragenen Vorschriften — die übrigens ohnehin in steter und erfolgreicher Anwendung sind — gütigst verursachen zu wollen. Hindurch ist jeder Vermischung vorgebeugt, denn der Militair-Posten wacht darauf, dass die Umfahrt ohne Berührung bewerkstelligt werde, oder — kann das nicht sein — die Schiffe warten; — dass Interesse der österreichischen Donauschiffahrt ist gerettet; und auch die übeln Consequenzen, die Viele in Hinsicht der Jenseitigen prophezeien, sind meiner Meinung nach gar nicht zu befürchten; denn was werden sie wahrscheinlicher Weise thun? Sie werden, da sie die Vermehrung unserer Schiffe und das Aufblühen nunseres Handels mit dem allerschlechtesten Willen für keine »Plackereien« oder einen Bruch unserer Friedenstractate halten könren — das Übel dulden und sich darin finden; kommt es ihnen aber zu stärk, vermehren sich unsere Schiffe gar zu sehr — was ich hoffe und im vorhinein beinahe verbürgen möchte — und sie werden auf Warten und Warten verurtheilt, da ihnen damals das Umfahren unmöglich werden dürfte, so wird es ihnen endlich selbst einfallen die gegenüber von Drenkova liegenden Ufer zu versuchen, oder es wird ihnen endlich sogar das einfallen, sich von dem ganzen linken Ufer, und den damit verflochtenen Unannehmlichkeiten aber so gänzlich zu brefreien, wie eine allerhöchste Regierung sich meiner unwürdigen Person bedient, um ihre Unterthanen wieder von der Mühseligkeit des rechten Ufers zu retten, ihre Schiffahrt unabhängig zu machen und die Fesseln der Donau des allgemeinen Handels wegen zu zerbrechen.

Klagen sie aber, was nicht wahrscheinlich ist, über was können sie denn eigentlich mit Billigkeit klagen? Dass wir unsere Donau nur öfter und mit mehr Schiffen befahren als zuvor, und auf derselben endlich auch Dampfboote gehen? Oder dass unsere Regierung uns eben so viel Schutz gibt wie ihnen? Oder dass ihnen die Natur keine so guten Ufer und so günstige Stellen

Digitized by Google

gegenüber von Drenkova gegeben hat, wie uns? Oder dass sie keine Dampfschiffe haben, keinen Heller für die Verbesserung ihrer Treppelwege verwenden; nein, nicht einmal einen Baum aushacken, der ihnen im Wege steht; wir hingegen Dampfschiffe auf Dampfschiffe bauen, und unsere Regierung Hunderttausende, ja Millionen verwendet, um die Ufer ihrer Monarchie, wie auch selbst das Fahrwasser des Donaustromes nicht nur für ihre eigene, sondern auch für jenseitige Schiffe zu verbessern?

Einzelne, über alles Missvergnügte, oder von anderen Inspirirte — die Feinde der Dampfschiffahrt weiss Gott aus welchen Ursachen sind — mögen Klagen dieser Art, mit anderen Nuancen, wohl hie und da vernehmen lassen; dass sie aber von der serbischen, von unserer allerhöchsten Regierung je gemacht werden würden, daran zweifle ich gar sehr, da ich die Jenseitigen für klüger halte.

Es ist also durchaus keine Ursache da, um z. B. bei Fürst Milosch Schritte zu versuchen er solle befehlen, dass die an seinen Ufern fahrenden Schiffe nicht mehr bei, sondern gegenüber von Drenkova Anker werfen; und um diesen Zweck erreichen zu können, die dortigen Bäume aushacken lasse. Ja, ein solcher Antrag dürfte sogar gefährliche Folgerungen nach sich ziehen, und auf jeden Fall kein günstiges Resultat hervorbringen, und zwar: »Wer den ersten Schritt in Angelegenheiten dieser Art macht, der bittet gewissermassen, und wer bittet, der fühlt sich nicht in seinem guten starken Recht.« Was soll denn aber eigentlich gebeten werden? Dass im österreichischen Staate die österreichischen Unterthanen eben so unter dem Schutze Seiner Majestät stehen und gerade jene Rechte in Hinsicht der Donauschiffahrt geniessen sollen, wie Türken, Serbler u. s. w.? Und was würde das wahrscheinliche Resultat einer solchen diplomatischen Negotiation wohl sein? Eine ganz sonderbare Auslegung der Friedenstractate, die so wie bei diesem ersten Schritt, endlich alle Vortheile der Donau den Türken et Comp. in die Hände brächte! Und warum nicht? Finden wir selbst unser Recht so schwach, dass wir zu Negotiationen schreiten zu müssen glauben, ja, warum sollten die Jenseitigen sie stärker finden und unserm Handel eine

Digitized by Google

grössere Unterstützung gewähren, als wir selbst? Und wäre diess nicht der Fall, so können wir sicher seyn, dass Fürst Milosch nie einwilligen wird, ja nie einwilligen kann, den Posten von Drenkova aufzugeben, und sich mit dem gegenüber liegenden Ufer oder einem andern Punkt zu begnügen, ausser es kommt dieser »gute Gedanke« nicht von unserer Seite, sondern von den Jenseitigen. Ich bitte hier aufmerken zu wollen:

Man sagt, Fürst Milosch ist in Serbien allmächtig, ein Wort von ihm gilt Alles! Ich habe aber die Sache in einem ganz andern Lichte, und behaupte, F. Milosch sei in dieser Hinsicht sehr ohnmächtig. Wie bewusst, wird die Donau dort beinahe ausschliesslich von Salzschiffen befahren, er hat aber das Salzmonopol, liebt das Geld, was ist also natürlicher, als dass er — auf unsere Insinuation — nicht nach seinem, sondern dem Willen seiner Schiffleute antworten wird. Diese aber, von ihm zusammenberufen — ich sehe sie — wie werden sie ihm all seinen Verlust an Zeit und Salz vormahlen und warum? vielleicht aus gar keiner anderen Ursache, als der alten lieben Gewohnheit wegen! Es ist nicht zu zweifeln, ja es ist höchst wahrscheinlich, — indem im Ganzen das serbische Ufer das begünstigtere ist — dass auf demselben viele Punkte dem Drenkovaer Landungsplatze gleichen, ja vielleicht Serbiens topographische Verhältnisse genommen sogar diese übertreffen. »Unsere Eltern und Voreltern banden ihre Schiffe da aus und so wollen wir es auch« — ist aber ein Grund den die jenseitigen Schiffmeister in tausend Farben zu vertheidigen wissen werden, und gegen den, so wie gegen alle Vorurtheile, gar nichts siegreich eingewendet werden kann, als wenn die Leute allmälig gezwungen werden selbst zu entdecken und einzusehen, dass ihre Gewohnheiten Nachtheil und Unbequemlichkeiten nach sich ziehen.

Man lasse ihnen also nur Zeit, wende gar keine Persvasions-Mittel an, und sie werden selbst solche Punkte auf den serbischen Ufern entdecken, die ihnen, alles in allem genommen, angenehmer sein werden, als Drenkova mit unseren vermehrten und so oft zurückkehrenden Schiffen. Für den Augenblick ist bei der geringen Zahl der Schiffe die Verhinderung jeglicher mit

Digitized by Google

etwas Aufmerksamkeit und gutem Willen äusserst leicht zu bewerkstelligen; und in der Zukunft wird sich dieser ganze Gegenstand, wenn die angeführten Gründe gelten, weit sicherer und schneller ordnen, wenn man ihn durch gegenseitige Remonstrationen ordnen wollte, die wohl zu langen Erörterungen führen. am Ende aber, wie auch während denselben, höchst wahrscheinlich den Tod, aber auf jeden Fall die Lähmung der Donauschifffahrt herbeiführen würden, die — und diess ist stets im Auge zu halten — nirgend gefördert ist, als gerade beiläufig von Drenkova angefangen bis unter das Eiserne Thor, auf dieser Strecke aber an so grossen Übeln leidet, dass sie gerade dort alle Ursache hat. die grösste Unterstützung von Seite einer allerhöchsten Regierung zu gewärtigen und sie auch zu erlangen hofft.

Indem ich mich zu glücklich schätzen werde, jede weitere Aufklärung zu geben, oder jede etwaige Zuchtweisung zu empfangen, wo ich Unrecht hätte, bitte ich E. Exc. die Gefühle meiner tiefsten Ehrerbietung zu genehmigen, mit der ich mich nenne Euer Exc. unterthänigsten Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Orsova, den 8-ten August 1836.

283.

Bánhidi Antalhoz.

(m. k.) Orsova, 1836. augusztus 10-én.

Tekintetes első Alispán Ur!

Mély megilletődéssel és leirhatatlan örömmel értettem a Tek. Urnak e f. évi Sz. Györgyhava 30-ikán költ nagy becsű leveléből, hogy nemes Arad vármegyének — a Tek. Rendek saját kivánsága s köz határozata következtében — táblabirái sorába lettem iktatva. Ha a mélyen tisztelt Rendek édes honunk javát forrón szomjazó becsületes tiszta szándékot, mellyről rendszerint Isten és jövőkor itél csalhatlanul — akarának jutalmazni bennem, akkor öntudattal, mellyet eltagadni gyávaság volna, merem állítni. hogy a Tek. KK. és RR. irántami kegyes véleményére nem

Digitized by Google

vagyok egészen érdemetlen. De ha engem annyira megtisztelő határozatuknak tetteimet vevék alapjául: ezek eddigelé ahhoz képest, mit helyzetemben álló minden igaz honfi hazája iránti kötelesség érzetből tartozik cselekedni, még annyira csekélyek, annyira elégtelenek, hogy figyelembe vétetniök csupán olly szerfeletti kegyesség által lehet, millyennel több jóakaróim s legujabban nemes Arad vármegye mélyen tisztelt rendei méltóztatnak csekély személyemet elhalmozni. Igenis: van rokonérzetüek közt bizonyos sejdítlen belső tapintás, mellyel egymásban minden külsőségek daczára a legkisebb jót is fellelni és becsülni tudják; s ennek, egyedül ennek kell tulajdonitnom azt, hogy szeretett nemzetem nagy része — igy mondom; mert vannak számos balra magyarázóim is, de valljon lehet-e halandó illyesektül ment? — nem tekintve, milly tartózkodás nélkül tárom ki minden alkalommal keblemet mindazon hiányai és hibái felfedezésére, mellyeket hazám óhajtott java — s dicsőségének útjában lenni hiszek, s mellyek ezért éles szálkakint bökdösik belsőmet — nem tekintve ezt, már éltemben szerencsésit kegyes javalásával a közbizodalom olly jelei által, mellyeknél nagyobb becsü s lelkemnek édesebben eső jutalmat nem ismerek.

Méltóztassék kérem ugyanazért a Tek. Ur nemes Arad vármegye rendei előtt, irántam mutatott nagy kegyességükért, legmélyebb hálaérzetem szives tolmácsa lenni és bizonyosakká tenni nevemben a Tek. Rendeket, hogy helybenhagyó szavuk, édes honunk javát czélzó őszinte ügyekezetimben uj serkentő ösztönül irigység, előitélet és félreértés koholta ezernyi akadályokkal küzdésem közt erősitő gyámolúl és netaláni keserves csalódásom esetére vigasztalásúl fog szolgálni.

Ki egyébiránt mind a Tek. KK. és RR. megbecsülhetlen kegyeibe, mind a Tek. Urnak személyes szives indulatiba továbbá is ajánlott legvalódibb érzéssel maradok a Tek. első alispán Urnak igaz tisztelő honfitársa

Gr. Széchenyi István.

Orsova, 1836. augusztus 10-én.

Digitized by Google

284.

Szathmáry Király Józsefhez.

(m. k.) Orsova, 1836. augusztus 16.

Tekintetes első Alispán Ur!
különösen tisztelt Uram!

A Tekintetes Urnak e folyó hónap 4-ikén kelt nagybecsü levelét tegnap volt szerencsém e határszéleken venni. Leirhatatlan és egyedül honfitársai bizodalmát mindennél többre becsülő kebel által felfogható örömmel értettem abból, tek. Borsod vgye mélyen tisztelt Rendeinek ama kegyességét, mellynél fogva ugyanazon nemes megyének, a Tekintetes KK. és RR. saját kivánságára, csekély személyem is, táblabirájává lőn kinevezve. Valahányszor jóakaró polgártársaim által hasonló megtiszteltetésben részesittetem, mindannyiszor mintegy számvevőleg kérdem magamtúl: vajjon mi lehet irántam bizonyított annyi kegyességnek oka? S minthogy tetteimet, mellyek által egyedül hazám iránti tartozásomnak habár csak legparányibb részét is ügyekeztem lefizetni, olly szerfelett kegyes figyelemre még eddig elégteleneknek találom; legbelsőbb gyönyörömre szolgál, honosim részéről tapasztalt azon érdemem feletti megbecsülést, szeretett honunk javát forrón szomjazó tiszta szándékom tiszta jutalmául vehetnem. Mi lelkemnek annál édesebben esik, minthogy, midőn eltökélém magamban, minden honi hiányt és hibát, mik csak előhaladásunk útjában saját meggyőződésem szerint állani látszanak, hizelkedést nem ismerő magyar őszinteséggel felfedezgetni: olly engedékenységet, olly szerfeletti szivességet, sőt még együtt-munkálási készséget is, mint millyel polgártársaim nagy része irántam viseltetik, soha még remélni sem mertem volna.

Méltóztassék ugyanazért, esedezem, a Tek. Ur nemes Borsod vármegye lelkes Rendeinek, kikkel már most saját kegyességük által engem annyira megtisztelő közelebbi kapcsolatban van szerencsém állani, nevemben legmélyebb hálaérzetem és hódolatom kijelentését elejükbe terjesztni s bizonyosakká tenni a Tek.

Digitized by Google

Rendeket, hogy kegyes jóváhagyó szavuk szeretett anyaföldünk javát czélzó csekély ügyekezetimben nemcsak bátorító ösztönül, hanem az előitélet és kajánság fondorkodásai ellen erősítő paizs gyanánt is fog mindenkor lelkem előtt lebegni. Ki midőn mind a Tek. KK. és RR. megbecsülhetlen kegyeibe, mind a Tek. urnak személyes szives hazafiui rokonérzésébe továbbá is magamat ajánlanám, legvalódibb tisztelettel maradok a Tek. első Alispán Urnak alázatos szolgája

Gróf Széchenyi István.

Orsova, 1836. augusztus 16-án.

285.

Farkas Máriához.

(m. k.) Orsova, 1836. augustus 16-án.

Tekintetes Asszony!

Még e f. évi Május 20-ikán hozzám intézett becses levelére részint sok foglalatosságom, részint ide s tova utazásim miatt nem válaszoltam eddigelé; mit azért ne méltóztassék kérem rossz néven venni. Mindenek előtt a Tek. Asszonynak felőlemi szives véleményét köszönve, mi diósgyőri papirosgyára iránt kijelentett kívánságát illeti, erre nézve bizonyossá tehetem, hogy hasonló iparbeli s előhaladási ügyekezet tapasztalása mindenütt és mindenkor legnagyobb gyönyörömre szolgál. Mihez képest a Tek. Assz. kívánsága szerint igen örömest is fogok az említett papirosgyár átvételére hajlandó s alkalmas külföldi vállalkozó iránt tudakozódni, egyébiránt ezentúl is szives emlékezetébe ajánlott tisztelettel maradok A Tek. Asszonynak alázatos szolgája

Széchenyi István.

Orsova, 1836. augusztus 16-án.

Minthogy azonban tudakozódásim sikerérűl előre semmi bizonyost nem mondhatok, szükségesnek tartom a Tek. Asszonyt arra figyelmeztetni, hogy egészen rám támaszkodni és netalán egyebütt akadható alkalmat elmulasztani ne méltóztassék, mihelyt pedig a tudakozódás szüksége megszünnék, magamat tudósítani kérem.

Digitized by Google

286.

Szergel Nep. Jánoshoz.

(m. k.) Orsova, 1836. augusztus 16-án.

Tekintetes Úr!

E f. hónap 6-ikán kelt becses levelét vevén mindenek előtt abban felőlem kijelentett szives véleményét igen köszönöm, kívánságára nézve pedig sajnálattal vagyok kénytelen válaszolni, hogy oly jeles tulajdonokkal felruházott s hazánk java iránt oly buzgó lelkesedéssel viseltető férfiút, mint a milyennek a Tek. Urat levelében közlött gondolkozásmódja s nyilatkozásai lenni mutatják, semmi olyas általa kivánt munkássági hatáskörbe jelenleg nincs alkalmam helyezhetni. Egyébiránt a Tek. Úrnak mostani díszes hivatala addig is, míg tán inkább vágya szerint való akad, szintén elég tágas mezőt nyújt a közjó körül munkálódhatásra. Magam ajánlása mellett tisztelettel maradok a Tek. Úrnak kész köteles szolgája.

Gróf Széchenyi István.

Orsova, 1836. augusztus 16-án.

287.

Vásárhelyi Pálhoz.

(m. k.) Pest, 1836. augusztus 28.

Von Orsova in Pest angelangt fand ich die sub */. abschriftlich beiliegende höchste Verordnung Sr. k. k. Hoheit des Durchlauchtigsten Erzherzogs Palatin, hier, welcher zufolge ich Sie ersuche die unteren Donau-Arbeiten heuer nur so weit zu betreiben, als es die, in der Operations-Cassa jetzt vorhandenen Geldmittel erlauben.

Sollte diese erschöpft sein, so müssen auch die Arbeiten sogleich eingestellt werden. — Ich habe zwar die Hoffnung, dass für dieses Jahr eine Summe von 10,000 fl. C. M. zu obbesagtem Zwecke noch erlangt werden kann, wovon ich Sie augenblicklich

Digitized by Google

unterrichten würde. Auf Ungewisses ist aber nicht zu bauen. — Und im künftigen Jahre dürfen wir in jedem Falle auf nicht mehr als 40,000 fl. C. M. rechnen. Mit der ausgezeichnetesten Hochachtung

Ihr gehorsamster Diener
Graf Stephan Széchenyi.

Pest, den 28. August 1836.

Ferner ist mir vorgestern zugleich auch diese Verordnung zu Händen gekommen.

Weder die in Ihrem Berichte vom 15. Juli l. J. beantragte Zurückberufung der Ingenieure Pribek und Weszter, noch die angesuchte Erhöhung der Taggelder eben dieses Weszter's und des Bau-Directions-Zeichners Tomsich von 1 fl. 36 kr. auf 2 fl. 24 kr. C. M. unterliegt irgend einem Anstande und wird in Bezug auf die Einberufung obbenannter Individuen bei der Landes-Ober-Bau-Direction unter Einem das Erforderliche veranlasst.

Al-Csuth, den 4. August 1836.

Joseph Palatin m. p.

288.

Vásárhelyi Pálhoz.

(m. k.) Pest, 1836. augusztus 30.

So eben komme ich von Sr. k. k. Hoheit dem durchlauchtigsten Erzherzog Palatin und ich stellte Höchstdemselben vor, dass ich Höchstdero Verordnung vom 18 d. M. Nr. 1150 wegen Einstellung der Unteren Donau-Arbeiten für dieses Jahr schon Ihnen bereits mitgetheilt habe; dass jedoch diese Einstellung kaum gänzlich bewerkstelliget werden könne, da mehrere Arbeiten in Accord gegeben sind, und andere wieder ohne Schaden und Gefahr des Verderbens über den Winter nicht in unvollendetem Custande gelassen werden können. Damit ich nun Sr. k. k. Hoheit einen genauen Ueberschlag der für heuer unumgänglich nothwendigen Gelder zu unterbreiten im Staude sein werde, ersuche ich Sie hiemit einen solchen zu verfertigen, und an mich baldmöglichst einzusenden, worin bloss die unausweichlichen, sowohl zum Stras-

Digitized by Google

senbau, als zu dem Taucherschiff, an welchem ebenfalls fortgearbeitet werden muss, im laufenden Jahre erforderlichen Kosten aufzunehmen sind. Es wird, wegen dem etwaigen üblen Eindruck, gut sein Alles das, was in dieser Sache nun geschieht, geheim zu halten.

Mit ausgezeichneter Hochachtung nenne sich mich

Ihren ergebensten Diener
Graf Stephan Széchenyi.

Pest, den 30. August 1836.

289.

Ujhelyi Sándorhoz.

(m. k.) Pest, 1836. augusztus 31-én.

Tekintetes első Alispán Úr,

különösen tisztelt Uram!

E f. hónap 6-ikán kelt nagybecsű levelét, melyet ns. Ugocsa vármegye táblabirájává lett kineveztetésemet méltóztatik tudtomra adni, e napokban volt szerencsém vennem. Mind az országos köztiszteletben álló Méltóságos Főispány Úrnak irántam bizonyított szives indulata, mind ns. Ugocsa-vármegye lelkes Rendeinek csekély személyem felől ez alkalommal nyilvánított kegyes véleménye legbelsőbb örömérzésre gerjesztek keblemet; mert rokonszivű szeretett hazafiak kölcsönös hajlandóságának bírhatását, s az édes haza javát egyiránt szomjazó polgártársak birodalmának megnyerhetését mindenkor a lehető legszebb lelki gyönyörök közé számlálom. E jelen megtiszteltetésem becsét pedig még különösen neveli előttem az, hogy általa egyszersmind ns. Ugocsa-vármegye lelkes Rendeivel lőn szerencsém közelebbi kapcsolatba jutnom.

Esedezem ugyanazért, méltóztassék a Tekintetes Úr legmélyebb hódolatom s hálaérzetemnek első adandó alkalommal szives tolmácsa lenni. Ki midőn mind a Tek. KK. és RR. megbecsülhetlen kegyeibe, mind a Tekin. Úrnak irántam levelében mutatott nagybecsű hazafiúi indulatiba magamat továbbá is ajánla-

Digitized by Google

nám, megkülönböztetett igaz tisztelettel maradok Tek. első Alispány úrnak alázatos szolgája

Gróf Széchenyi István.

Pest, 1836. augusztus 31-én.

290.

Gróf Beleznay Károlyhoz[1]).

(m. k.) Pest, 1836. szeptember 2-án.

Méltóságos Gróf!

Becses levele által igen igen megtisztelve érzem magamat; mert hazámfiának irántami bizodalma a lehető legnagyobb megbecsültetés, s ennél semmi sem esik lelkemnek kedvesebben. Sajnálom azonban, hogy Méltósága kívánságának ez úttal eleget nem tehetek. De ha Méltósága csak egy kissé akar arra figyelmezni, mily számos hazai terhek alatt létezek, s mily szövevényes körülmények közé helyzém házassági egybekelés által magamat, bizonyára nem rossz akaratnak, de lehetetlenségnek fogja megtagadásomat tulajdonítni.

Méltósága idejét soraimmal csorbítni nem kívánván, legmélyebb tisztelettel maradok.

Pesten, 1836. szeptember 2-án.

Gr. Széchenyi István.

291.

József főherczeg nádorhoz.

Pest, 1836. szeptember 8.

Euer k. k. Hoheit

Durchlauchtigster Erzherzog!

Von 25. August in Pest von Orsova angelangt, habe ich Höchstdero gnädigste Verordnung vom 18. August d. J. Nr.

[1]) Széchenyi gyakran kapott leveleket, melyekben pénzkölcsönzésre szólítatik fel, valószinűleg ez is olyan kérelem következtében írott válasz.

Digitized by Google

1150 hier gefunden, worin Euer k. k. Hoheit mir mitzutheilen geruheten, dass für das laufende Jahr keine weitere Geldanweisung zur Fortsetzung der Arbeiten an der unteren Donau zu erwarten steht. — Diesem zufolge trug ich dem dirig. Ingenieur Vásárhelyi sogleich auf, die Arbeiten für heuer einstellen und nur so weit betreiben zu lassen, als es die, in der Operations-Casse vorhandenen Geldmittel erlauben. — Da ich indessen wusste, dass mehrere Arbeiten, in der Hoffnung für dieses Jahr noch eine Summe von 20,000 fl. C. M. zu diesem Zwecke angewiesen zu erhalten, in Accord gegeben worden sind, — andere wiederum kaum ohne Schaden und Gefahr des Verderbens, über den Winter im unvollendetem Zustande gelassen werden können, so war ich so frei, Euer k. k. Hoheit darauf bei meiner letzten unterthänigsten Aufwartung mündlich aufmerksam zu machen.

Höchstdieselben befahlen mir, einen genauen Ueberschlag der, zu oberwähntem Zwecke für heuer noch unumgänglich nothwendigen Gelder zu unterbreiten, und ich ertheilte dem dirig. Ingenieur Vásárhelyi sogleich den Auftrag einen solchen Ueberschlag je ehestens herauf zu senden. Aus einem Berichte vom 1. September, den Vásárhelyi noch vor dem Empfange meiner oberwähnten Weisungen schrieb, und den ich gestern erhielt, ersehe ich nun im Vorhinein, dass, bei der Fortsetzung der Arbeiten an der unteren Donau auf eine für dieses Jahr bald wieder zu erlangende Geldanweisung sicher gerechnet wurde; dass die Operations-Casse erschöpft ist, und somit jetzt wenigstens noch 10,000 fl. C. M. unumgänglich nothwendig sein werden. — Euer k. k. Hoheit, die plötzliche Unterbrechung dieses Geschäftes, welches nun schon mit so grosser Öffentlichkeit betrieben wird, würde den übelsten Eindruck auf das Publikum machen, und desshalb erkühne ich mich, Höchstdieselben auch indessen, bis ich den genauen Ueberschlag von Vásárhelyi erhalte, unterthänigst zu bitten, Euer k. k. Hoheit geruhen Höchstdero Weisheit und Macht gemäss gnädigst verursachen zu wollen, dass eine Summe von 10,000 C. M. zu oberwähntem Zwecke bei dem Temesvárer oder Orsovaer Dreissigstamte gegen Quittung des dirig. Ingenieurs Vásárhelyi auf die übliche Weise zahlbar baldmöglichst angewiesen werden möge.

Digitized by Google

Ich lege mich Euer k. k. Hoheit zu Füssen und habe die Ehre mit dem Gefühle der allerunterthänigsten Ehrfurcht zu verharren

Euer k. k. Hoheit
ganz unterthänigster Diener
Graf Stephan Széchenyi.

Pest, den 8 September 1836.

292.

Győr város tanácsához.

(m. k.) Pest, 1836. szeptember 20-án.

Nemes városi Tanács,

tisztelt Polgártársaim!

Mult hónap 30-án kelt megbecsülhetlen levelüket, melylyel sz. kir. Győr városa polgárai sorába lett iktatásomat méltóztatnak tudtomra adni, az errül szóló hiteles oklevéllel együtt Tekt. Czech János bíró úrnak saját kezeibűl volt szerencsém átvenni.

A nemes városi Tanácsnak irántam ez által mutatott szives indulata és rokon hazafiúi bizodalma, leírhatatlan örömre gerjesztė keblemet, s a mint sz. kir. Győr városa lakósival ily kitüntető módon lett egybeköttetésemet különös megtiszteltetésnek tartom, akképen hálaérzetem is a nemes városi Tanács iránt lelkem legmélyeig hat. Minek őszinte kijelentése s magamnak további rokon indulatikba ajánlása mellett, röviden még csak arra kérem a nemes városi Tanácsot s igen tisztelt Polgártársaimat, legyenek meggyőződve, hogy egyedül édes hazánk javát czélzó csekély ügyekezetimmel, melyeknek Önök oly engedékeny, oly kegyes megitélői, ezentúl is éltem végpillanatáig maradni meg nem szünendek, valamint általában minden honosimnak, úgy különösen engem ezen új kedves kötelékekkel magukhoz még szorosabban kapcsolt sz. kir. Győr városa Nemes Tanácsának, igen tisztelt Polgártársaimnak legigazabb, leghűbb szolgája

Gr. Sz. Ist.

Pest, 1836. szeptember 20-án.

Digitized by Google

293.

Vásárhelyi Pálhoz.

Pest, 1836. szeptember 21-én.

Barátom, megint megváltoztak az idők, s nincs pénz! Tegnapelőtt Kuntzénál voltam »Biztosítni magamat, elment-e a pénz!«

Semmi sem ment! Én tüstént a Herczeghez. De nem fogadtattam! — Schediust küldöm, és ez a Herczeg nevében ilyest felel: »Sagen Sie dem Grafen Széchenyi, dass ich ihm 20,000 zwar versprochen habe, aber eine Stunde nachher bekam ich ein Handbillet vom Kaiser, in welchem mir ausdrücklich verboten wird auch einen Kreutzer anzuweisen, oder zu borgen. Ich machte einen Gegenvorschlag, und hoffe mein Wort bald lösen zu können. Bis ich aber keine Erlaubniss bekomme, muss der Graf warten.«

Igy állunk! Egyébiránt a felső dunai munkák, Tisza körültiek éppen így szakíttattak félbe.

Én igen átláthatom Önnek keserű helyzetét, s azért 25-ikén *magam pénzemből* — melyet NB. fel kell venni — a gőzhajó által mindenesetre 5000 pengőt; de remélem 10,000 küldenek.

Nehezen esik, tudja az Isten; de bajtársimat ily gyáván — mint mivelünk bántak — elhagyni nem bírom.

A Hget nem kárhoztatom másban — mert neki is nehezen esik — hanem hogy magának nagyobb befolyást nem vőn. Bécsben kell tenni most lépéseket, — és ezek iránt van, vagy inkább volt már gondom.

Saját erszényemből többet legalább az idén nem tehetek. Eszközöljön tehát azon 10,000 pengővel, melyet küldendek, annyit mint Christus, a két hallal s hét kenyérrel.

Mindenek előtt pedig ne búsuljon, mert »Borúra derű«, und Wenn die Noth ist am höchsten, ist die Hiife am nächsten.

E hónap 26-án Czenkre és Bécsbe megyek, november 3-án ismét ide, és ha Isten segít 10-ike körül Orsovára. Az aerariumtúl ez idén ki bírok-e még facsarni pénzt. tudja Isten, de mindenesetre megküzdök véle.

Digitized by Google

Ön mind ezekrűl ne szóljon, mutassa magát mennyire lehet vígan, s ilyest mondjon: »Es scheint dass droben das Geld ausgegangen ist.« — Semmi egyebet.

A pénzt Pohl kapitánynak adom, ki Moldova körűl 27. vagy 28-án lesz. Adjon neki nyugtatványt: vom Grafen Széchenyi durch Capitain Pohl etc. ect.

Isten vezérelje. Holnap a Hghez megyek.

Pest, 1836. szeptember 21-én. Széchenyi.

294.

Schnirch Frigyeshez.[1])

(m. k.) Pest, 1836. szeptember 23.

Euer Wohlgeboren!

Ihr Schreiben von 2-ten Septemb. 1836 sammt Einschluss hab ich das Vergnügen gehabt vor einigen Tagen zu empfangen.

Es ist wahr, dass ich der Vorsitzer der Brücken-Deputation bin; kann Ihnen aber dennoch einstweilen für Ihre Güte nichts als danken, denn erst im nächsten Winter wird das Wie und was entscheiden.

Vergeben Sie mir, wenn ich Ihnen offen und im Vertrauen sage, dass in Geschäften dieser Art bei uns ein wahrer Schneckengang gegangen wird, und wir — ich möchte sagen — vorerst 24 Sitzungen halten müssen, um einen Sperling zu schiessen.

Nach unsäglicher Mühe von 4 Jahren ist es mir gelungen, ein Gesetz zu erhalten, nach welchem auf der zu erbauenden Brücke Jedermann zu zahlen habe. Hiedurch sind wir quasi in einer sichern Revenue von 200,000 fl. C. M.

Die Donau ist 200° Klafter breit, wo man die Brücke bauen sollte, die Tiefe nicht über 4, 5° etc. etc.

Man sollte also glauben, dass man ohne weiters anfangen sollte etc. Weit gefehlt! Es muss noch und noch und noch abgedroschen werden.

Der Deputation vorzugreifen, halte ich nicht für räthlich,

[1]) Cs. kir. út- és hídépítési biztos.

Digitized by Google

wesshalb ich Ihren Wunsch: Alle nöthigen Data Ihnen mitzutheilen, bis auf den kommenden Winter vertagen muss.

Der Oberst Burgraf ist einer meiner alten Gönner. Wenn Sie mich in sein Gedächtniss zurückrufen wollen, wird es mich freuen; und haben Sie Zeit, so würden Sie mich sehr verbinden, wenn Sie mir auch bis dahin, bis wir in engere Berührung kommen dürften, auf zwei Fragen kurzen Bescheid geben wollten.

»In wie viel Zeit hoffen Sie den Bau Ihrer Brücke zu bewerkstelligen?«

»Aus was für einem Fond wird die Brücke gebaut, und nach welchem Tariff wird sie benützt?«

Genehmigen Sie die Versicherung meiner aufrichtigsten Hochachtung, mit der ich mich nenne Euer Wohlgeboren in Eile bereitwilligsten Diener Gr. Stephan Széchenyi.

Pest, 1836 den 23-ten September.

295.

Kopeczky Ferenczhez.[1])

(m. k.) Pest, 1836. szeptember 28-án.

Kedves Kopeczky Úr!

tisztelt Hazámfia!

E f. hó 8-kán kelt igen becses levelét, Világ közönséges históriájának 1-ső kötetével együtt vettem. A munkát, mennyire

[1]) Kopeczky Világ históriájának itt említett I. kötetét már nyomtatásban küldte be Széchenyihez. Ennek, s a munka megjelenésének constatálása, nem kevés nehézséggel járt, minthogy a könyvtárakban Kopeczky neve alatt ily munka nem létezik. Azonban Széchenyi ezen levelének alapján kétségtelenül felderíthető lett mégis, hogy ez azon névtelenül megjelent munka, a mely 2 kötetben látott napvilágot s címe ugyan az: Világ közönséges története: 1837. 8°; s mert ennek első kötete Széchenyi Istvánnak van ajánlva s előszava 1835-ben okt. 16-án kelt, de már a második kötet címlapján ott van a szerző nevének kezdő betűje K . . . . F. s úgy a betűk, mint a kipontozott helyek Kopeczky Ferencz nevére vallanak. Ezen második kötetet a szerző, minthogy az anyagi támogatásban a kiadásnál Széchenyi nem részesíthette, már nem neki, de más maecenást találván gróf Vay Ábrahámnak ajánlotta, s az 1837-ben Pesten megjelent.

Digitized by Google

hamarjában áttekinthetém, oly jelesnek tartom, hogy nekem lett ajánltatása által csak megtisztelve érezhetem magamat. Fogadja érte legőszintébb köszönetemet. Bocsánatot kérek egyszersmind, hogy még 1835. nov. 12-ikén hozzám intézett levelére, melynek mását most újolag megküldte Ön, nem válaszoltam annak idejében. Ha vettem is azt, mi már kiesett emlékezetembűl, sok írásaim közt kellett eltévednie, s ez volt egyedüli oka válaszom elmaradtának. Bokros foglalatosságim s kivált akkor ide s tova utaztamat tekintve remélem, nem veendi rossz néven

Hogy csüggedhetlen írói fáradozásának, e tekintetben oly szomorú körűlményeink közt, jelenleg semmi jutalmát nem veheti, mondhatom felette sajnálom, de még nehezebbemre esik az, hogy közczélokra összepontosított s körűlményeim legújabb változása által még inkább súlyosbúlt pénzbeli terheim nem engedik, hasznos munkálódásában tettleg serkenthetnem egy hazámfiát, ki személyem iránt oly igaz indulattal viseltetik, s kinek míveltsége pártolásra annyira méltó, mint azt hozzám írt két rendbeli levelei és megküldött munkája nyilván mutatják. — Legyen azonban meggyőződve, hogy irántami szives indulatit mindenkor méltánylani tudandom és igaz tisztelettel maradok Önnek kész köteles szolgája

gróf Széchenyi István.

Pest, 1836. szeptember 28.

296.

Clark Tirney Vilmoshoz.[1])

(m. k.) Pest, 1836. szeptember 28-án.

My dear Clark!

In answer to your letter of 5-th inst. I am happy to say, that we not only carried the law of a toll to be paid by every

[1]) Széchenyi Clarknak szept. 5-én irott levelére válaszolva, megirta neki, hogy nem csak keresztűl vihették azt, hogy az épitendő hídon mindenki fizessen különbség nélkül, de ő is tagja azon országos bizottságnak, mely hivatva van a Buda és Pest közötti állandó híd tervezetét megerősíteni. Biztosak ők — úgy mond — hogy a híd 20,000 sterling fontot jövedelmezni fog, de hogy most még ellenségeik támadásaitól nem szabadúlhatnak

Digitized by Google

body on the intended bridge between the two towns Buda and Pest, but that I am one of the members of the committee which has been ordered by two diet to »start the thing.« We are sure of an income of 20,000 L. a year which would command a sufficient capital I suppose, and yet we cannot get on for all the false starts which our opponents cause us to make.

I dont doubt, we shall succeed at last, but it wants yet very hard labour to get through all the prejudices and malignities we must contend with. Perseverance is the only thing wanted now. as the main battle is won.

It is impossible to enumerate to you all the details of our transactions, and the different opinions the public has got on the subject. Great many are against Suspension-bridges; some of them wish to buld two bridges instead of one; they want to have a chain bridge built with one pier only in the narrowest part of the river and another iron-arch-bridge on 4 piers opposite to the Casino. — As for the money, I dont think, we shall be in great embarrassment, as the general opinion values the probable income of a permanent bridge — if every body were to

---

nem a hamis támadások elől, melyekkel a híd csinálásáért vádolják őket. hiszi azonban, hogy végre is győzedelmeskednek, bárha komoly és nehéz küzdelmük lesz még az előítéletekkel. Képtelenségnek tartja munkálkodásuk részleteit előszámlálni a nyilvánosság különböző véleménye ellenében. Némelyek — mondja — két hidat akarnak egy helyett, mások lánczhidat egy oszlopra, mások a folyó legkeskenyebb részén, ismét némelyek vasíves hidat 4 oszlopra a casino átellenében. Általános vélemény szerint — írja továbbá — ha mindenki fizetni fog 30,000 font jövedelem lesz, s a mint gondolják a város rohamos növekedésével 40,000 fontra is fölmegy; azt azonban ő is bizonyosnak tartja, hogy Európában nincs híd, mely úgy kifizetné magát mint ez. A főkérdés itt az — mondja — hogy kinek a mérnöksködése alatt fog a híd épülni? Ön és minden competens kéz már elfoglalva lehet, fogják mondani elleneink, s oly egyén mint ön, ki oly hírrel bir, mint kevés más a világon, s a ki mindenütt dicsőség után sóvárog, mondják elleneink, nem fognk birni megfizetni önt. Erről rövid időn írni fogok önnek. Tudatja vele továbbá, hogy a Dunagőzhajózás jól megy. Említi a veranda terveit, s végre kéri támogatását, hogy a hídcomissió az ő személyében állapodhassék meg is találjon okot arra, hogy talentumát feláldozhassa a szegény Magyarországnak.

Digitized by Google

pay on it — at 30,000 L. a year; and they think, as these two towns increase at a very rapid rate — that it will get as high as 40,000 L. in a very short time. And sure it is enough, that there is no bridge in Europe which would pay better. The question which puzzles us the most, is that: Under whose engineering the bridge shall be built? — You for instance and all competent hands are fully engaged, and they say: men of such renown as you and few others in the world covet in all their doings too much glory, and we cannot pay glory etc. etc.

You shall hear from me in a few weeks I hope a great deal more.

Our Danube navigation goes on — I may say — very well; at all events you won't be a looser by the shares you took in it. We have 7 boats, are building on this moment two, and 6 others next year.

The drawings of the Veranda, which you sent me, are uncommonly pretty, but too magnificent for the humble cottage they are destined for. I confess, I thought those, which you gave me first and which unluckily have been lost by Princess Metternich, a great deal more congruous to the small scale of my living. The execution of those drawings you sent me last, would cost more, than my whole chateau.

And now my dear Sir God bless you. Let me hear some words of you and comfort me, if possible, that if the Committee would fix upon your person, you would yet find a few moments, to devote your talents to poor Hungary. Yours faithfully

Pest, 1836. Sept. 28. Ct. St. Sz.

297.

Báró Walterskirchen F.-hez.

(m. k.) Pest, 1836. szeptember 29-én.

Mein sehr lieber Freund! Da sich unsere Brücken-Angelegenheit allmälig entwickelt, erlaube ich mir auch Dich zu belästigen. Zu den Vorarbeiten ist die Berechnung der Materialien eine Hauptsache. Ich möchte einige Aufschlüsse über Granit haben, und du bist der Mann der mir diese geben könnte.

Digitized by Google

Stellen wir uns einen Pfeiler von 6° Höhe, 5° Breite und 15° Länge vor. Mit à peu près dieser Figur die ganz hohl. aber 3′ dicken Stein-Mauer geschlossen und deren Vordertheil 10° und 4° hoch von Granit wäre.

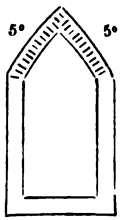

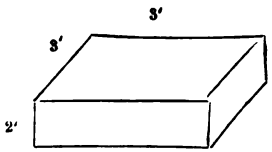

Nach oberflächlicher Berechnung brauchte man zu einem solchen Pfeiler, wenn die Stücke 3′ breit (oder lang) 3′ tief und 2′ hoch wären, 240 Stücke.

Meine Bitte geht nun dahin, Du wollest einstweilen, bis wir näher sur Entwickelung des Ganzen gelangen werden, mir auf folgende Punkte Aufschluss geben.

1. In wie viel Zeit könnte man in Wolfsthal, Presburg u. s. w., wo man Granit bricht, 240 solche Stücke gesunden Stein liefern.

2. Könnte man nicht — da die angegebene Figur keine zweckmässige ist aber nur als oborflächliche Frage gestellt ist — noch grössern Stein verschaffen? Z. B. 6′ Länge, 3′ Höhe, 3′ Tiefe?

3. Was wäre der Preis des Steines in Loco, und in welchem Mass wüchse dessen Preis, bei grösser gebrochenen Steinen?

4. Was wäre der Unterschied des Preises der Steine, wenn nur grob ausgearbeitet, oder mit scharfen Ecken, und rechten Winkeln?

Und diess wäre das, was ich pro hic et nunc zu wissen wünschte.

Ich gehe in diesem Augenblick nach Zinkendorf; bleibe zwischen dort und Wien bis 1-ten November, wenn ich wieder hieher zu kommen, und hier zu überwintern gedenke.

Beehre mich mit einer geneigten Antwort, und gebe mir Gelegenheit dir einen Gegendienst zu erweisen. Mit der allerauf-richtigsten Hochachtung dein Freund und Diener.

Gr. St. Széchenyi.

Digitized by Google

298.

Deák Ferenczhez.

Czenk, 1836. október 2-án.

Igen tisztelt Barátom!

Tegnap érkeztem feleségestűl, háznépestűl ide, e hónap 18-ig maradandó itt. Házam most van épülőben, mód nélkűl rendetlen, vendégteremei még alig lakhatók és azért Önnek számára, ha egy ideig velünk akar lakni, mint elválásunkkor nekem remélni engedte, Lunkányinál tartok kész szobát. 18-kán túl azért nem maradok, mert Bécsbe kell mennem, Pesten sok a dolgom, és ez idén még egyszer le akarok menni Orsova vidékére. Ha lehet, ránduljon fel, ha csak egy pár napra is; mert igen-igen szomjazok On után.

Igen sietve gr. Széchenyi István.

Czenk, 1836. október 2-án

299.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1836. október 12.

Barátom, szept. 30. és okt. 2, 4, s 6-ik leveleit igen nagy »Érdekkel« vettem. Éppen most ülök le egy kis válaszadás végett — »Kis« mondom — mert mindig künn vagyok, s irka-firkára most nincs időm, s nézd — most veszem okt. 8-ikán írt levelét is! Igen átlátom, hogy zavarba lehet Ön, de nem tudom megfogni Önt. Legyen egyébiránt nyugodt, ne engedjen képzelődésének erőt venni itélő tehetségén, s bízzon gyakorlatomban, hogy minden Ön dolgában derűre forduland. Ne határozzon lépést — s kéretem, sőt megkivánom azok se tegyenek semmit, míg nem »Beszélünk.« Novemb. 3-kán okvetlen Pesten leszek. E néhány napot csak be lehet várni.

Hazánkon inkább búsulok. Mindig *lehetőnek* tartám, jobb létre ingadozás nélkül mehetünk át — *hihetőnek* soha, — mert

Digitized by Google

moderatio s bölcsesség soha nem voltak nemzetünknek tulajdoni. Es war ein schöner Traum. Die Probe werth. Das Spiel scheint aber verloren, auí immer verloren.

Vérzik szivem, de azért magam felnem akasztom. — On is — merüljön egy kissé a methaphysikába — gondolkozzon Socratesre, Zenóra etc. és »Cheer up my old lad if ever so bad itt will not last long.«

Irjon s öntse ki szivét egészen; sebeire ez ír, s ne gondolja »Gyengeségein« kaczagni fogok. Napló könyveimből majd egyszer meg értendi, mily keserű érzelmek martalékja valék én is.

Széchenyi.

300.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1836. október 17.

Barátom, írjon ezentúl Bécsbe hová feleségem holnap indúl, én még 5—6 nap maradok itt, de azért ha valami különös nem adja magát elő, nov. 3. Pesten leszek.

Sina-félét t. i. azt, mit szeretnék, hogy Ő adjon be, a híd iránt copiában Ön megtartott úgy-e? [1])

Kérem menjen lakásomba és ezekre adjon rövid választ.

Megjöttek-e a tükrök, s fel vannak-e csinálva? kifizetve nem lehetnek még s azért beszéljen a bécsi porczelláni Tárban az ottani Elnökkel (Fővel) Váczi-utczában, és eszközölje, hogy én az egészet tüstént Bécsbe lefizethessem. Kész-e a nagy grádics, vagy mikor lesz kész? Az én lakásom a 2-ik kész-e? Koller forgolódik-e sokat? Igen sok rosszat hallunk ellene, hogy Gyulait szerfelette csalta, t. i. Semodán lábán áll-e? azt mondják egészen jól van. Már most dolgozhatna ismét egy kicsit.

Welchen Eindruck macht auf Sie unser Appartement? Wird es rein gehalten? A gyermekek miként vannak?

---

[1]) Az itt említett Sina-féle irat ugyanaz, melyet Széchenyi fogalmazott számára, de Sina hosszú tusakodás után csak 1837 február 5-én nyújtott be a nádorhoz, mint a hídépítési országos küldöttség elnökéhez.

Digitized by Google

Isten vezérelje, itt igen kellemes és szép időket éltünk, procul a negotiist. S mondhatom sokszor kérdem magamban - - de ez köztünk — nem otrombaság-e, egy mostoha nemzetnek szolgálatával fel nem hagyni, mely mintha mindig szamarabb akarna lenni!

Isten áldja Széchenyi.

Remélem, hogy gyengeségnek nem ád helyet — akár legyen házas akár nem, s mindenesetre férfiú maradand. — Ne felejtse, hogy az ember élete felette rövid s így igen egyre megy akár fehér akár fekete szinű, hogy mind feleséggel. mind nélküle ellehet az ember, se úgy, se így igen szerencsés vagy szerencsétlen etc. Mi pedig pénzbeli állapotát illeti — ne felejtse, hogy Actuarius díja márúl holnapra elmarad.

Menne Budára, kérdezné Kunczét nevemben. Hat die Kammer 100,000 fl. C. M. dem Salzfond wirklich geliehen? Und was wird mit dem Gelde gethan? Nicht für den Kazan? És erről tudósítna tüstént Bécsbe.

301.

Báró Sina Györgyhöz.

(e. f.) Czenk, 1836. október 18.

Mein sehr hochgeachteter Freund.

Hier beigebogen sende ich Ihnen ein Schreiben, das Sie die Güte haben wollen einstweilen zu beherzigen, bis mir das Vergnügen werden wird, mich Ihnen persönlich vorzustellen, wenn ich sodann über Alles nähere Auskunft zu geben mir vorbehalte. Ich bitte um nichts, als dass Sie den in Frage stehenden Gegenstand etwas Zeit gewinnen und ihn mit kaltem Blut prüfen mögen.

Untersuchen kostet nichts — und es dürfte sich zeigen, dass während Millionen und Millionen in England und auf dem Continent unzweckmässig und unfruchtbringend zersplittert werden — der Bau einer Brücke zwischen Ofen und Pest eine der nützlichsten Unternehmungen wäre, die man nur ergreifen

Digitized by Google

könnte; und zwar: nützlich für den Staat im höheren Sinne, weil durch dessen Bau das Princip des gleichförmigen Zahlens auf Strassen und Communicationen aller Art in Ungarn auf immer begründet wäre, ohne dem dieses Land sich nie entwickeln kann; aber auch nützlich für den immediaten Handel des Landes und die Verbindung der beiden. Städte, — und endlich »vorzugsweise nützlich für die Unternehmer.«

Ich gedenke gegen den 24-ten dieses in Wien einzutreffen, wann ich dann nicht säumen werde, an Ihre Thüre anzuklopfen.

Genehmigen Sie einstweilen, die Versicherung der Hochachtung, die ich für Ihre Person und geistigen Eigenschaften hege, der ich mich nenne Ihren bereitwilligsten Freund und Diener Gr. St. Sz.

Zinkendorf der 18-ten Octob. 1836.

302.

Kiss Sámuelhez.[1])

(m. k.) Czenk, 1836. október hó 22-én.

Tekintetes Úr igen tisztelt

Hazámfia.

Becses sorait, melyeket Ön mint a Rábaközi olvasó Társaság titoknoka intézett hozzám, igen nagy és mélyen érzett gyönyörrel vettem. Édes tapasztalnom, mily gyakorlatilag fogták egyáltaljában honunkban fel a casinóknak, társasági egyesületeknek lelkét, szellemét, hogy t. i. azoknak végczéljuk nem henyeség, pipázás s semmit-se-tevés, mint eleinte sokan gondolák, vagy éppen veszélyt szülő sötét czimboraság, de azon egy kis axiomának nagyobb fényre hozása, mely szerint Egy két halandó, bármily derék velejű, pénzes s hosszú czímű lenne is, mindig csak felette pöttön tehetségben mutatkozik, az egy soron álló, kezet fogó, együtt munkáló nagyszámú ellenben oly óriási hatalomnak, mely

[1]) Szül. 1796. megh. 1861. okt. 16-án Szil-Sárkányban, s mint ev. lelkész és esperes terjesztette a magyar műveltséget, megjelent tőle 1834-ben »Az álöltözet« czímű munka.

Digitized by Google

elvégre sikeres ellenszegüléstűl nem tarthat. Nagyobbítá e kellemes érzetemet pedig Önnek szives levele, azért, mert általa tudtomra esett, mily közel fejledezik lakházamhoz oly egyesület, mely mindenek fölött az emberiség elmeszüleményeiben keresi időtöltését s élte kalauzát. Csak egyben érzem — ha megvallani merem — becses sorai által némilegi megrövidítésemet, hogy t. i. közel Czenkhez oly díszes és czélirányos Társaságnak, melynek kellemiben nemcsak becsület, — de tettleg is vehetnék részt, csupán tiszteleti tagjául fogadtatám el. Ha nem volnék Sopron-vármegyei lakós, vagy Szil-Sárkány nem létezne e megyében, igen különben állna a dolog, s csekély személyem mély háládattal fogadná el e ritka megtiszteltetést, s eldiribolás elleni elveim szerint, sokkal szivesebben, mint a rendes tagságot, melylyel teher is jár; mert őszintén elismerem, nem szeretem tehetségemet legkissebbé is csorbítni. hol sem lelkem, sem testem valamelyes kellemben nem részesűl; de viszont bátran kijelentem, here se kivánok lenni sehol is, s másében ingyen részesűlni nem óhajtok.

Legyen ez okbúl nekem szabad a Tekt. Urat minden alázattal megkérnem, jelentené be hálaadó személyemet az igen tisztelt **Rábaközi Olvasó-Egyesületnél**, s eszközlené érettem ki, hogy minden privilegium és kivétel nélkül csak én is úgy, mint a nagy szám, a díszes társaságnak minden rendszabás szerinti kellemeit szedhessem, de viszont minden terheit is viselhessem egyenlőleg.

Reméllem, igen tisztelt első Alispányunk Hőgyészy Úr, kinek barátságával büszkélkedni bátor vagyok, s a társaságnak többi tagjai, kiket hódolva üdvözlök, esedezésemet pártolni fogják, ki is becses emlékezetébe s szives indulatiba ajánlván magamat, maradok megkülönböztetett tisztelettel Önnek kész szolgája

gr. Sz. Ist.

Czenk, 1836. október 22-én.

Digitized by Google

303.

Pettkó Bélához.

(m. k.) Pest, 1836. november 5-én.

Igen tisztelt Hazámfia!

Vándorlásimnak, melyek szerint alig vagyok néhány nap egy helytt, s nyomorúlt póstáink következésében e f. évi Kisasszonyhava 29-én írt becses soraival csak ma hozott össze a véletlen. Legelső s édes munkám igen igen köszönni irántami barátságát. Valóban megilletődve érzém magamat ily megkülönböztető figyelem által, mellyel hozzám viseltetni méltóztatik. Csak azt bánom, előbb nem válaszolhattam. A hátra maradt Sárga, mint tudom, B. Orczy méneséből van, s én Pesten vettem igás csapatomba. Nem vólt rossz, de nem is igen dicsérhetem. 250 pengő forintért vásároltam egy pesti lókupecztől, s igen drágálottam, de szükségem volt rá, s így lőn enyim, úgy hogy elválásunk nem igen esett szivemre, kivált, mert tüsténi ki vala pótolva a veszteség.

Saját ménesemben — ha 5, 6 kanczát ménesnek nevezhetni — csak gyepre, pályafutásra nevelek lovat, s pedig mert a ló-tenyésztést gazdasági tárgynak tartom, Sopron-vármegyében, hol lakom, drága a mező, drága minden, és a pálya-ló — mivel vele nyerhetni — a nevelőnek legjutányosb. Kocsilovakra nem költök sokat, mert felette rosszak utaink, városi kövezetink pedig még ocsmányabbak, s így azokat inkább csak ott s úgy szedegetem össze, hol s mint lehet.

Midőn még egyszer mondom, hálámat irántami rokon vonzódásáért, addig is még személyesen be nem mutatandom magamat Lugoson, — mit bizonyosan el nem mulasztok, — további hajlandóságába s barátságába ajánlott maradok legvalódibb tisztelettel Önnek kész köteles szolgája

Széchenyi István.

Pest, 1836. november 5-én.

Digitized by Google

304.

Geymüller és társához.

(m. k.) Pest, 1836. november 9-én.

Ich habe die Ehre Sie zu benachrichten, dass ich wegen Auszahlung der den 3-ten d. Monats durch Sie an mich ausgestellten Note von 1621 fl. C. M. unter heutigem Dato die Herren Sina et C. in Wien ersuche.

Ein Stück original Quittung von Tirney Clark über 107. 9. 6, und 6 Stück Quittungen der Mrs. Dewar für 6 Monate von August 1834. bis Januar 1835 über 18 L. sind in meinen Händen.

Ich bitte in der auszustellenden Quitung gefälligst anmerken zu wollen, für welche Monate die übrigen ausgesetzten Zahlungen an die Mrs. Dewar geschehen sind, und die original Belege sowohl zu diesen als auch zu der Position Jordan, wenn sie doch noch bei Ihnen zum Vorschein kämen, gefälligst einsenden zu wollen.

Mit besonderer Hochachtung Ihr gehorsamster Diener.

Pest, 1836. den 9. November.

305.

Vásárhelyi Jánoshoz.[1])

(m. k.) Pest, 1836. november 17-én.

Tekintetes Alispán Úr,

igen tisztelt Hazámfia!

E f. évi szeptember 17-ik napján kelt nagybecsű levele, mellyel ns. Csanád-vármegye táblabírájává a Tek. KK. és RR. kívánságára lett kineveztetésemet méltóztatik tudtomra adni, kimagyarázhatlan örömérzéssel tölté el keblemet. Csekély ügyekezeteimért, melyekkel egyedűl édes hazánk iránti tartozásomat iparkodom tehetségem szerint leróni, nagyobb és lelkemnek édesb-

[1]) Arad-megyében 1824-ben tiszt. aljegyző 1833—35 alispán, s 1836-ik évben Csanádmegyei követ.

Digitized by Google

ben eső jutalom nem juthatna, mint forrón szeretett honfitársaimnak azon rokonkeblű bizodalma és választott ösvényem folytatására még inkább serkentő nagy kegyessége, melyet legújabban ns. Csanád megye lelkes rendei részéről is ily kitüntető módon van szerencsém tapasztalni. Méltóztassék ugyanazért, kérem, a Tek. KK. és RR.-nek addig is, míg személyesen engedtetik fényes körükben megjelenhetnem, legmélyebb hálaérzettel páros hódolatomat kijelenteni nevemben; s egyszersmind Önnek irántam mutatott rokonérzésű szives hajlandóságáért is legőszintébb köszönetemet elfogadni, ki állandó igaz tisztelettel maradok a Tek. Alispán Úrnak hív hazafitársa

gróf Széchenyi István.

Pest, 1836. november 17-én.

306.

Juranics Antalhoz.[1])

(m. k.) Pest, 1836. november 28-kán.

Méltóságos Püspök.

nékem különösen kegyes Uram!

Alázatos kérésem van. Az isteni gondviselés még abban is érezteti velem legkisebb, de leghűbb teremtésével kimondhatlan kegyelmét, hogy nem sokára szeretett feleségemtől, mint hiszem egy egészséges és virgoncz kis gyermeket várni enged.

Ez így lévén, Méltóságodhoz, mint megyés Püspökömhez és kegyes lelki Pásztoromhoz, azon esedezéssel járulok: Adna engedelmet, hogy születendő gyermekem, ha tán igen zivataros volna az idő, házamnál részesülhetne a keresztelés szentségében. Pesti lakásom legközelebbi templomtúl is felette távol esik, hó és sár pedig annyi van néha-néha, szép de ronda városunkban, miszerint sokszor valóban mint pusztán, szinte lakjaink szűk körére vagyunk

[1]) A híres Juranich Lőrincz, Zrinyi Miklós kapitányának unokája Antal, szül. Kaposvárott 1768. május 26. megh. 1837-ben val. b. t. tan. a veresi praedialis-szék főispánja; győri püspökké 1825-ben aug. 30-án lett beiktatva.

Digitized by Google

szorítva. Ezen engedelemre pedig elkerülhetlen szükségem van, mert a boldogúlt Prímásnak parancsa szerint egy plébános sem mer akárki iránt is ily kedvezéssel viseltetni, ha megyés-püspöke által arra feloldva nincs. Feleségem, ki mélyen tiszteli Méltóságodat, kérését az enyimmel egyesíti, s búsulva, hogy ez idén nem láthattuk Méltóságodat szomszédságunk s házunkban, biztosan reméllí e szerencsét jövő nyárnak s ősznek szakában, midőn több hónapig szándékozom czenki berkeim közt tartózkodni.

Adja addig is, tisztelt Jóakaróm, áldását szegény fejemre, s Nagyságodat mélyen becsülő háznépemre, ki vagyok s kik vagyunk Méltóságodnak leghűbb bárányai

gróf Széchenyi István s övéi.

Pest, 1836. november 28-án.

307.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest, 1836. deczember 24-én.

Fenséges cs. kir. örökös Főherczeg,

Országunk Nádora,

Legkegyelmesebb Uram!

Minek utána szándékom volna, nevezetesbb ingatlan jószágot szerezni, melynek kifizetésére elégséges kész tőkével nem bírok, másrészről ellenben intabuláltlan jószágaim jó hitel alapúl szolgálhatnak; esedezem alázatossággal, méltóztatnék cs. kr. Fenséged a köz-hagyományi pénztárokból 200,000 pengő forintnak minél előbbi kölcsönöztetésével érdemetlen ugyan, de hálaadó személyemet szerencsésítni. Ki legmélyebb tisztelettel vagyok Császári Királyi Fenségednek leghűbb engedelmes szolgája

gr. Sz. Ist.

Pest, 1836. deczember 24-én.

Digitized by Google

308.

József fhg nádorhoz.

(e. f.) 1836. deczember.

Euer kaiserliche Hoheit.
Durchlauchtigster Erzherzog!

Höchstdieselben fordern mich mittelst Hochdero gnädigster Zuschrift No 1664. 6. Dezember 1836 auf. Höchstderselben eine Uebersicht über die unter meiner Aufsicht und Leitung in jedem Jahre bewerkstelligten Arbeiten und die darauf ausgelegten Geld-Summe, so wie über die noch rückständigen Arbeiten und den dazu erforderlichen Kostenaufwand mit Inbegriff der Wegstrecke, deren Herstellung dem wallachisch-illirischen Grenz-Regimente gegen eine angemessene Entschädigung zu übertragen im Antrage war, ehemöglichst vorzulegen, um die von S. M. zur Leitung der Donauschiffahrts Regulirung Allerhöchst aufgestellte Central-Commission ihrem diessfalls geäusserten Wunsche gemäss über den Stand der Regulirungs-Arbeiten der unteren Donau gehörig aufklären zu können.

Wie ich diesem hohen Befehl in kurzer Zeit und mit genau angegebenen Daten nachzukommen im Stande sein werde, indem des zu entwickelnden Stoffes schon viel ist, und der Rechnungsführer sich in Orsova befindet, weiss ich wohl nicht. So viel ich im Stande bin, werde ich eben versuchen zu leisten.

An meinem Eifer soll es nicht fehlen — wenn nur Euer k. Hoheit. mit Höchstdero gewohnter Nachsicht, das von mir dunkel erwähnte aufzuklären, das weitläufig vorgetragene hingegen zu ordnen geruhen werden wollen.

Euer k. Hoheit beehrten mich mit Höchstdero Wahl zum Commissair der unteren Donau am N. N. und S. Majestät geruhten, mittelst einer Zuschrift vom N. N. die mir von S. Durchlaucht dem Fürsten Metternich übermacht wurde — Höchstdero Wahl zu bestättigen.

Den ... traf ich in Pancsova ein, wo ich mich mit dem Mappirungs-Dirigenten als Leiter der technischen Arbeiten in Berüh-

Digitized by Google

rung setzte, den Euer Hoheit mir beizugesellen die Gnade hatten. Instructionen hatte ich keine anderen, wie sich Euer kaiserliche Hoheit gnädigst zu erinnern werden wissen, als jene, die sowohl aus der Note Seiner Durchlaucht des Fürsten Metternich ddato N. N. an Euer kaiserliche Hoheit, als aus Höchstdero Zuschrift an mich ddto 26. Juni 1833 hervorleuchten und mir auch mündlich von Seiner Durchlaucht dem Fürsten Metternich nicht minder, wie von Euer Hoheit eingeschärft wurden - »dass nämlich mit der grössten Vorsicht und Discretion zu verfahren, zur Sprengung des eisernen Thores aber de facto zu schreiten sei.«

Kaum angelangt, war mein erstes Geschäft mich in genaue Kenntniss aller der Hindernisse zu setzen, die der Schiffahrt im Wege sind. Und dies war keine leichte Aufgabe; in genauer, authentischer Kenntniss sage ich; denn alle jenen Messungen, Nivellirungen, Sondirungen und Beobachtungen, die von den Zeiten Seiner Majestät weiland Kaiser Joseph, bis zu dem Herbste des Jahres 1833 — wann ich als Commissair in die erwähnte untere Donau Gegend kam, theils von den Csaikisten, theils von der Grenze, theils durch Private, die durch den Grafen Marsilli oder hohem Befehle zu Folge wie durch den ... gemacht worden sind, verdienen nur in so weit der Erwähnung, dass sie vielmehr irre führen, als irgend für eine Basis gelten könnten, auf welcher in Hinsicht der Schiffbarmachung jener Gegenden, mit gesundem Urtheil und folgerecht vorgeschritten werde könnte. Und diess erwähne ich keineswegs, um das Verdienst der vor meiner Zeit arbeitenden zu schmälern, oder mich und meine Mitarbeiter höher zu stellen.

Nein, Euer kaiserliche Hoheit, ich bin es aber der Sache schuldig — in dieser Hinsicht ganz offen zu sein - - denn meiner ehrlichen Ueberzeugung nach hängt das Gelingen der zu vollbringenden Arbeiten und einzig allein von der richtigen Anschauung aller jener Hindernisse ab, die die Donau im Gebiete S. Majestät des Kaisers von Oesterreich von der türkischen Donau trennen. Es kommen 10 geographische Meilen und 5 Wasserstürze in Berechnung bei einer oftmaligen Breite von 1200 bis 2000 Klafter und, was nicht zu vergessen ist, in einer

Digitized by Google

Strecke, wo das rechte Ufer, fremdes Gebiet, und durch die Quarantaine Vorschrift compromittirtes Land ist. Graf Marsilli und Oberstlieutenant P. sind meines Wissens so schnell, als der Donau-Strom sie trug, einmal über diese Strecke hinunter gefahren. Die jährlichen Uebungen der Csaikisten geschehen aber so schnell nämlich, dass sie in dieser Zeitfrist mit knapper Noth die Reise hin und her machen können — und ihre Bemerkungen somit von der oberflächlichsten Art sein müssen. Im Türkenkriege hatte man vollauf mit anderen Dingen zu thun, als sich mit Sondirungen und derlei zu befassen, und die Grenze war nie mit solchen Mitteln ausgerüstet, um eine Strecke von 10 Meilen und 5 Wasserstürze, nebst hundert anderen Felsen-Massen, — mit solcher Genauigkeit aufzunehmen und in solchem Zusammenhange anschaulich zu machen, dass man mit Zuversicht bestimmen könne, was zu geschehen und in welch Reihenfolge diess zu bewerkstelligen sei. Hiezu war Zeit und Geld nothwendig — die allen meinen Vorgängern mangelte, — mir aber aus gnädiger Verfügung Euer kaiserlichen Hoheit genügend zu Theil ward.

Alles, was ich vorfand, beschränkte sich auf die empirische Fertigkeit einiger Bauer Lotsen, die, um sich ein grösseres Verdienst zu sichern, die ganze Gegend in Schreck und Angst über die berüchtigten Wasserfälle sorgfältig gefangen hielten. Euer kaiserliche Hoheit sind von dem nun Erwähnten in vollkommener Kenntniss, und die da zweifeln, die werden davon überzeugt sein, sobald sie G.-M. Wuske Tenhuis und alle anderen Berichte durchblättert werden haben.

Es wurde also vor allem anderen eine vollkommene Stromkarte von Vásárhelyi gemacht. Während der Entwicklung dieser Arbeit musste ich aber nothgedrungen auf die Schlussfolge kommen, dass — wie sehr auch die Donau von Moldova bis Orsova oder eigentlich Csernetz gereinigt und schiffbar gemacht werden würde — ein Treppelweg an dem linken Donau-Ufer dennoch stets unumgänglich nothwendig bliebe, und zwar 1. weil die senkrechten Felsen-Wände bei Alibeg lagern und im Winter die Verbindung zwischen Moldova und Orsova gänzlich hemmen und keine ordentliche und lebhafte Handels-Communication vor 9 Monaten

Digitized by Google

denkbar ist, die jährlich 3 Monate ganz und gar abgeschnitten wird und 2. weil beim Handel nicht nur die Thalfahrt, aber auch die Bergfahrt zu berücksichtigen kommt, und es müssten gewöhnliche Schiffe und selbst Dampfboote an vielen Stellen ob der zu heftigen Strömung am Ufer hinaufgezogen werden, was im Zustande des linken Ufers, wie ich es fand, stellenweise unmöglich und ganz und gar gewagt ist, somit die Bergfahrt der Schiffe bald auf einem, bald auf dem andern Ufer, und somit mit unendlichem Zeitverluste und nicht nur mit der grössten Gefahr des Schiffes, als auch der Quarantaine Uebertretung und Maut-Verletzung, als wahres Zerrbild einer freien Verbindung getrieben wurde. Ich habe mich also entschlossen den Treppelweg ... ohne weiters in Arbeit nehmen zu lassen und war so glücklich in der Note vom 26. August 1833 Nro 950 die vollste Zufriedenheit Euer kaiserlichen Hoheit zu erfahren.

Zu diesem Bau waren mir die Pläne des Berni von wesentlichem Nutzen, die bevor noch von der Eröffnung einer Handels-Communication die Rede war, von dem Wall. Illyr. Regiment an den hochlöblichen Hofkriegsrath mit dem Ansinnen unterlegt wurden, dass ein Treppelweg in jenen Gegenden zur Erhaltung der Communication der Cordon-Posten und somit zur Ueberwachung der so oftmaligen Contumatz-Uebertretung, wie nicht minder zur Verhinderung des an jenen Stellen beinahe unmöglich abzuwehrenden Salz-Schwärzens unausbleiblich nothwendig sei, und von dem Hofkriegsrathe bloss wegen Mangel an dem dazu nöthigen Fonde postponirt wurde. Zwei Ursachen, die kein kleines Gewicht in die Wagschale werfen, damit ich ohne Zeitverlust Hand ans Werk lege. Anstatt den von Berni proponirten 9° — trug ich aber 15° Breite an — 1. weil nach Vásárhelyi's Ueberschlägen die Unkosten nicht bedeutend grösser waren, und 2. weil sichs dem Geiste meines Auftrages nach nicht um einen Treppelweg für Cordonposten allein, aber um die Herstellung einer mächtigen Handelsverbindung handelt.

Im Jahre 1833 machte diese Strecke aber nur wenig Fortschritte, da die Herbeischaffung von Menschen-Händen und besonders von Nahrungsmitteln in jenen wenig bevölkerten und

Digitized by Google

von hohen Bergen durchschnittenen Gegenden mit keinen geringen Schwierigkeiten verknüpft war und besonders weil ich schon damals den Grundsatz als wahr erkennen musste, dass bei dem unentwickelten, äusserst unbedeutenden Handel auf der Donau es unmöglich sei, in dasselbe so zu sagen mit einem Schlage ein reges Leben zu bringen, da dies nicht allein durch eine verbesserte Verbindung zu erreichen ist, aber durch viele andere Neben-Umstände bedingt wird, und es somit rathsam sei, sich keines kostspieligen von weiter Ferne herbeigezogenen Hilfsmittel zu bedienen, sondern viel zweckmässiger Schritt für Schritt mit jenen Mitteln vorwärts zu schreiten, die der zunächst liegenden Gegend eigen sind. Was die Nützlichkeit, ja die unbedingte Nothwendigkeit dieser Strecke anbelangt, hat sich bis jetzt ganz klar dargethan, und ich glaube nicht gefehlt zu haben, wenn ich mit der Hinwegräumung jener Hindernisse begann, — deren völlige Hinwegräumung die Verbindung zwischen Moldova und Csernetz, und somit jene der beiden Kaiserreiche sichert, und dem zu Folge ich zu behaupten wage, dass die darauf verwendeten Unkösten nicht auf theoretische Experimente in den Wind geworfen wurden, sondern jene Basis bilden, ohne welche eine sichere und in keinem Falle unterbrochene Handelsverbindung zwischen Oesterreich und der Türkei gar nicht denkbar ist. Und dies stand damals schon als klar vor unseren Augen, dass wir Vásárhelyi und ich auch nicht den mindesten Scrupel empfanden, geradezu mit dem Baue desselben zu beginnen. Anders verhielt sich aber unser Urtheil in Hinsicht dessen, was zur besseren Schiffbarmachung der Donau in dem Strombette selbst zu geschehen habe; und hier gestehe ich, erhob sich in uns mehr denn ein Zweifel. Weshalb wir uns auch in diesem Jahre einzig allein darauf beschränkten die zwischen Moldova und Csernetz befindlichen 5 Wasserstürze auf das genaueste aufzunehmen, und zu ermitteln, auf welche Art sie am sichersten und mit den geringsten Opfern schiffbar gemacht werden konnten, worüber Vásárhelyi detaillirte Pläne entworfen hat, die Euer kaiserlichen Hoheit bereits übermittelt worden sind. Die summarische Ausgabe dieses Jahres beträgt N. N.

Da sichs aber darum handelte oder um besser zu sagen,

Digitized by Google

darum handelt mit den geringsten Auslagen die bestmöglichsten Resultate zu erhalten, und dies gar selten zu gelingen pflegt, wenn man gezwungen ist die Bahn selber zu brechen, und Zeit und Geld für Versuche zu verschwenden, so fasste ich den Gedanken mit Vásárhelyi über Deutschland und Frankreich nach England zu gehen, um die Erfahrung dieser Länder so weit wie möglich für unsere Interessen zu benützen, und umsomehr, da ich daselbst zu gleicher Zeit auch die Interessen der Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft zu fördern hoffte, deren Aufblühen in so enger Verbindung mit dem Gelingen der Donau-Schiffbarmachung ist, dass man Eines ohne dem Anderen nicht denken kann; wie denn auch die vortrefflichsten Verbindungen zwecklos sind, ja sich nicht einmal erhalten können, wenn sie nicht benützt werden.

Euer kaiserliche Hoheit geruhten diese meine Ansicht, wie auch die Reise nach England zu billigen. Demzufolge ich mit Vásárhelyi über München und Paris den 18. Jänner 1834 in London angelangt bin. Die Unterredungen, die ich über die Donau-Hindernisse im Allgemeinen, wie auch über die einzelnen Pläne Vásárhelyi's in diesen 3 Ländern hatte und zwar mit den Herrn N. N. in München, sind alle zu Papier gebracht und dürften zu seiner Zeit in den vorzunehmenden Arbeiten von keinem unbedeutenden Interesse sein.

In England schaffte ich folgende Maschinen an, ...deren Zweck hier en detail zu beschreiben mir anjetzt unnöthig zu sein scheint. Der Dampfschiffahrts-Gesellschaft verursachte ich aber den Bau ihres 4-ten Dampfbootes, die »Maria Dorothea,« deren Leistungen, wie auch Missgeschick Euer kaiserlichen Hoheit bekannt sind.

Im Frühjahre 1834 kehrte ich den Rhein von Rotterdam bis Coblenz entlang nach Hause und setzte mich in Köln mit der dortigen Dampfschiffahrt in Verbindung, was ob ihrer freundlichen Aufnahme, und jenes Interesses, dass sie seit der Zeit unserer Donau-Dampfschiffahrt stets bewiesen hat, kein unbedeutender Gewinn für unser vaterländisches Unternehmen ist. Dasselbe Frühjahr sandte die Gesellschaft der Donau-Dampfschiffahrt ihr 2 gebautes Dampfboot über das Eiserne-Thor, wodurch die Besitznahme der türkisehen Donau de facto ausgesprochen ward.

Digitized by Google

Unter meiner Commission wurde aber im Laufe dieses, seit Menschengedenken trockenen Jahres, wo sich die Donau zu verlieren schien, Folgendes geleistet, während ich für meine Person in Bukarest gewesen bin, und ich glaube nicht wenig zur Sicherung der freundlichen Disposition beitrug, die man in der Walachei für die österreichische Dampfschiffahrt hegt, und die ich — ich widerhole es immer und immer — als einen integranten Theil der Donau-Schiffbarmachung betrachte; für welche sie bei näherer Ueberlegung auch zu nehmen ist. Sodann bin ich mit dem Niasi bey in der Festung Orsova zusammengekommen und kam mit ihm in Hinsicht des Eisernen Thores in folgenden Punkten überein; endlich bin ich auf die ausdrückliche Einladung des Fürsten Milosch nach Serbien und stellte mit dessen Bevollmächtigten A. Petronievich jene Punkte fest, die ich Euer kaiserlichen Hoheit den N. N. zu übermachen die Ehre hatte; und die ich N. N. auch seiner Durchlaucht N. N. mittheilte.

Die in diesem Jahre gemachten Ausgaben belaufen sich auf N. N., wie ich darüber so wie von meinen Ausgaben im Jahre 1833 meine Rechnungen bereits eingereicht und darüber auch mein Absolutorium erhalten habe.

Im Jahre 1835 wurden folgende Arbeiten gemacht ....

Im Jahre 1836 hingegen diese ....

Und somit ist die Totalsumme meiner commissionellen Ausgaben vom N. N. 1833 bis zum heutigen Tage 1836 N. N.

Das in diesem etwas mehr als 3 jährigen Zeitraume Geleistete ist aber noch einmal und bündiger wiederholt.

Was ich aber als den Hauptgewinn betrachte, der aus diesen begonnenen Arbeiten hervorging, ist das Vertrauen, mit welchem die Wiener Dampfschiffahrt-Gesellschaft ihr Boot »Argo« jenen Gegenden entrückte, in welchen es ungefährdet und ungemein nutzbringend stationirt haben würde, um es nicht nur allen Gefahren eines unbekannten Flusses und eines der Barbarei noch nicht entronnenen Landes auszusetzen, aber auch statt Gewinn einen sicheren Verlust zu ernten, — was sich leider selbst anjetzt, obschon seit der Zeit 3 Saisons verflossen sind und die Gesellschaft in diesem Augenblicke bereits an ihrem 10-ten Boote

Digitized by Google

arbeitet — noch immer nicht viel günstiger stellt und somit nicht nur das Aufblühen der oftbenannten Gesellschaft gefährdet, aber sogar die Existenz derselben schon längst compromittirt haben würde, wenn das grössere Verdienst ihrer in dem kaiserlich österreichischen Gebiete segelnden Schiffe das jährliche sehr bedeutende Defizit ihrer anderwärtigen Boote nicht einigermassen im Gleichgewichte hielte.

Wäre an den schlechten Donaustellen zwischen Moldova und Skela Gladova nicht rasch und mit Energie Hand angelegt worden, was ich im Sinne meiner Instruction zu thun angewiesen war, und wodurch eine Allerhöchste Regierung sich klar ausgesprochen hat, dass sie die Hindernisse der Donau hinweggeräumt, und diesen Fluss in seiner ganzen Länge schiffbar gemacht haben will — so würde der Freiherr I. B. von Puthon, den ich hier als den Urheber der Dampfschiffahrt und die Seele der Gesellschaft nennen muss, trotz seines Muthes und seiner Begeisterung, doch nie dazu eingewilligt haben, die Vortheile einer durch ihn organisirten Gesellschaft auf ein gewagtes Spiel zu setzen, und schon ihr zweites Boot ohne Verbindung mit der österreichischen Donau und ohne Verbindung mit Constantinopel — wozu Maria Dorothea gebaut wurde — auf einem Flusse posto fassen lassen, wo' so zu sagen gar kein Handel blüht. Diese Demonstration liess aber der grossartige Gedanken einer allerhöchsten Regierung vor den Sinn des verdienstvollen Freiherrn treten, dem österreichischen Staate eine neue Handelsverbindung zu eröffnen. Und indem Euer kaiserliche Hoheit diesen Höchstihren Wunsch, sowohl mir, als auch — wenn ich davon gut unterrichtet bin, — obbelobten Freiherrn mehrmal zu äussern geruhten, und dass man je früher je besser einen entschiedenen Schritt wagen müsse, der sodann alle übrigen nach sich ziehen würde — und Seine Durchlaucht der Fürst Metternich ebenfalls sich offen dafür aussprach, wie günstig die Zeitperiode sei, ohne Zögern factisch zu Werke zu gehen und auch Baron von Ottenfels, mit den Verhältnissen des Orientes so sehr bekannt, auf Zeitgewinn drang, um uns auf der Donau die Bahn von Andern nicht ablaufen zu lassen, so war auch die Administration dem klar angedeu-

Digitized by Google

teten Wunsche einer allerhöchsten Regierung entgegen zu kommen bereit, die türkische Donau durch eines ihrer Boote sobald wie möglich in Besitz zu nehmen.

Kurz diese väterliche Fürsorge einer hohen Staatsverwaltung veranlasste die Direction der Gesellschaft, der überdies als Condition auch anderwärtige Begünstigungen verheissen wurden, den ganzen Gegenstand aus einem höheren Gesichtspunkte zu betrachten. Dem zu Folge sie den nahen, aber beschränkten Success ihres Unternehmens einem zwar in der Ferne liegenden und precairen Gelingen opferte, aber durch diese Opfer aufhörte ausschliesslich eine Actien-Gesellschaft zu gelten, sondern sich allmählich in allen Gewerben des österreichischen Kaiserstaates wohlthuend darthun wird, und aus einer privat Angelegenheit eine europäische ward.

Und wäre im Jahre 1834 die Beschiffung der türkischen Donau nicht erfolgt, so würden die Geschäfte der Actien-Gesellschaft anjetzt ohne Zweifel zwar glänzend sein – sie würde sich aber mit einigen wenigen Schiffen ausschliesslich in dem engen Kreise zwischen Pest bis Semlin bewegen, und aus demselben schwerlich mehr treten können .... da sich auf dem Horizont der Politik höchst wahrscheinlich viele Schwierigkeiten erheben würden — während durch diesen energischen Schritt — der unter andern auch den Bau des Ludwigs-Canals und die Organisirung der [1])

309.

Szepes vármegye közönségéhez.

(m. k.) Pest, 1837. január 12-én.

Tekintetes Karok és Rendek!

Hódoló üdvözlettel fogadom a Tekintetes Karok és Rendeknek, mélyen tisztelt Hazámfiainak, Kárpát bérczeink alúl hozzám

[1]) Az eredeti fogalmazvány utolsó lapjának hátán rajzónnal a következő megjegyzés van: »Ennek következése usque paginam 36 inclusive felküldetett Kissnek Pozsonyba 1844-ik évi április 1-én Auer által.« Felette sajnos, hogy ezen érdekes jelentést csak töredékben nyujthatjuk a t. közönségnek, minthogy annak hiányzó kiegészítő részét felkutatnunk nem sikerült.

Digitized by Google

intézett kegyes szózatát, mellyel a mult évi Sz. András hava 28-ról kelt nagybecsű levelükben nemes Szepes vármegye táblabirájává, saját kivánságukra lett kineveztetésemet méltóztatnak tudtomra adni. Tágas tér választja ugyan el mind birtoklakomat, mind hazánk szivét, közönséges tartózkodásom helyét a Magyarhon határszélein fekvő kies Szepességtől; de nem ismer a hazafiui rokonérzés sem időt, sem távolságot, s valamelly kimondhatlan édes kapcsolat fűzi egybe ugyanazon egy szülőföldnek minden hű gyermekeit. Nemes Szepes vármegye részérűl jutott e fényes megtiszteltetésemet pedig annál nagyobbra becsülöm, mivel mind annak Tekintetes Rendeiben, mind az általam igen igen tisztelt Méltóságos örökös Főispán urban hazánk javát s díszét forrón szomjazó, nemzetiségünk józan kifejlését őszintén óhajtó honfitársaimat van szerencsém tisztelni.

Méltóztassék ugyanazért, esedezem, irántam bizonyított nagy kegyességükért lelkem legmélyéből eredt hálajelentésemet elfogadni s addig is még forró óhajtásom szerint tán személyesen lehetend szerencsém a Tekintetes Karok s Rendek keblében megjelennem, vagy a táblabirói szokott eskűt a Méltóságos Főispán Ur kezébe letennem, meggyőződve lenni, hogy éltem vég pillanatáig maradni meg nem szünendek A Tekintetes Karok s Rendeknek leghűbb szolgája

Gr. Sz. I.

Pest, 1837. január 12-én.

310.

Nyitrai Casino társasághoz.

(m. k.) Pest, 1837. január 12-én.

Tisztelt Társaság!

Mult évi deczember 12-én közüléséből kelt igen igen becses s rólam olly érdemem felett kedvezőleg szóló sorait, Majláth Imre igazgató s Batthyányi Ferdinand jegyző urak által aláirva, néhány nappal ezelőtt volt szerencsém venni. Fogadja a tisztelt Társaság köszönetemet, legőszintébb hálámat azon kegyességeért, mellyel

Digitized by Google

csekély személyemet megajándékozá, midőn tiszteleti tagjául méltóztatott kinevezni. Érzem s tudom méltatni e megtiszteltetés ritka becsét s háladatlanra — mondhatom — nem szállt a nyitrai nemes Casino Társaság szivessége.

Több honi bajaink okát »soha egy soron nem álló szellemünknek« gondoltam mindenekelőtt tulajdoníthatni, s ez birt jó szándékú törekvésimre, mellyeknek — bár külön alakokban — végczéluk mindig csak »Egyesítés« vala. S Isten megáldott; mert önkecsegtetés nélkül belelégedéssel mondhatom: »Nekem is van egy kis részem abban, hogy a ‚Jelenkor' magyarja ‚számolni' kezd, mit a hajdankor tán mindig elmulasztott.« Igen, számolni kezd a Magyar! mi többek közt a számosabban alakuló Casinóknak is gyökere: S mennyire esik jól lelkemnek, vérrokonimat kilépni látni azon halálos tespedésből, melly gyászlepelként már már örökre elborítá a Magyarságot — egyedül az foghatja fel, ki tanúja volt, mi keveset reméllettem hazánkra nézve csak húsz évvel ezelőtt!

A koporsónak hátat fordítottunk; nemzetünk él meginl, drága Honosim! de olly gyenge, olly bágyadt még századi álmai után, hogy, ha valaha, most ‚bölcseség' azon jelszó, azon egyedüli, melly nemzetünknek végkép kivivhatná a természet vérünkbe öntötte sajátit!

Ezelőtt nem számoltunk; jelenleg sok közöttünk fájdalom, hibásan számol, mi hazánkat tekintve még rosszabb. Alvást tulhév vált fel, s a maga magán elpirult nemzet rögtön visszaragadni buzog azt, mitől kötelesség felejtve lassanként esett el, s mit épen ezért nem egy óra, nem egy nap, de számos évek gondosan s bölcseséggel irányzott folyama; nem egy áldozat, de ezernyi áldozatok s önmegtagadások lánczolatja adhat csak vissza.

A Magyarországi casinók — mennyire tudom s Erdélyt is ide értve — óvták magokat eddigelé minden tulságtul; s azért gondoskodjunk, hogy valamint a casinók számolás okozatjai, úgy ezen okozatok viszont jó számolás szellemét okozzák, terjeszszék a hazában. Igy fognak megfelelni társaséleti czéloknak, s igy szünend meg azon alaptalan és szerencsétlen bokrosság is, mellyel többen és tán felsőbb helyről is a magyarországi casinók uj meg uj szapo-

Digitized by Google

rodására tekintenek; minthogy jó számolás útján okvetlenül illyesek fognak kiviláglani.

»A fényes nap alatt egy soron álló, honuk javát szomjazó hazafiak még nem rendbontók s a kormány hatalmát csorbítni akarók, sőt csak illyesek emelhetik a hont, a királyi széket magasb diszre, fényesb hatalomra, s nem egyesek.«

»Az önlábaikon állni tudó s karjaikban bizó Magyarok, mivel illyest érzenek, azért nem hűségtelenek sem hazához, sem fejedelemhez; sőt ők állják ki a sarat emberűl és hűn veszélykor, midőn a képmutatók föld alá bujnak.«

»Gyenge kormány alatt élni rosz, s még a despotismus is jobb, mint anarchia; azért minden jó és okos hazafi a kormány tekintetét nem hogy csorbítná, de tehetsége szerint nevelni fogja.«

»Régi feudal systemából, márúl holnapra, respublicába lépni akarni, nem jobb számolás, mint néhány év alatt életi s világi tapasztalást szerezhetni gondolni.«

»Nemzetek és kormányok közti legtöbb rosz ‚egymást nem értésből' veszi eredetét; s ha indulatosság s túlhév nem vakítná a felekezeteket, több szerencse és béke laknék a földön.«

»Magyar hazánk sorsa szorosan a most uralkodó austriai házhoz van kötve, valamint ez viszont esküvel s becsülettel kapcsoltatik szabad alkotmányunkhoz, s Magyarországban leli birodalmának legtetemesb, leggazdagabb, legkifejthetőbb részét, úgy hogy minél nagyobb egyetértésben s aránysulyban létez a Magyar Nemzet fejedelmével, annál erősb, s boldogabb egyik is, másik is, azaz annál józanabbul számol mind udvar, mind nemzet.«

sat. sat. sat.

Áldozzunk azért a gyakorlatnak s tiltsuk ki hazai ügyünkből a képzeletek s ábrándozások veszélyes mámorait.

Büszke vagyok magamat a nyitrai casino tagjának nevezhetni, s üdvözölve minden tagtársimat rokonkeblű érzéssel maradok a tisztelt Társaságnak legőszintébb szolgája

G. Sz. Ist.

Pest, 1837. január 12-én.

Digitized by Google

311.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1837. január 15-én.

Mein hochgeachteter Freund!

Durch den Obergespann von Szegedy erfahre ich soeben, dass ich nächstens einen Bescheid von Ihnen auf jenen Brief erwarten darf, den ich an Sie, in der Angelegenheit der Pesther Brücke, mit den Herrn Kappel, v. Kovács und v. Tüköry schon vor mehreren Monaten geschrieben habe. [1]) Und wahrlich, Sie sollten nicht mehr säumen, wenn Sie glauben, dass wir wenigstens einer Antwort werth sind.

Ich wiederhole es noch einmal, dass der Bau einer Brücke zwischen Ofen und Pesth, meiner vollkommenen Überzeugung

---

[1]) Ez volt az első és egyenes felszólítás Sinához, hogy a lánczhid építésének élére álljon mint vállalkozó. A levélnek datuma Széchenyi másolati könyvében hiányzik, de annak kelete 1836-ik évi jun. 10— s deczember vége közé esik, így következvén a másolati könyvben is. Szövege ezen érdekes levélnek im ez: Euer Hochwohlgeboren! Wir Endesgefertigten haben den 17-ten Februar 1835 an die löblichen Magistrate der beiden königl. freien Städte Pest und Ofen, die in Copia beifolgende Bittschrifft eingereicht. Seit jener Zeit hat sich aber, durch ein auf dem ungarischen Reichstag gebrachtes Gesetz, der Gegenstand einer zwischen Pesth und Ofen zu erbauenden Brücke dermassen und so günstig entwickelt, dass nach unserer vollkommenen Überzeugung die Ausführbarkeit des besagten Baues auf der allersichersten Grundlage ruht, und zwar, weil nicht nur dessen technisches Gelingen ausser allen Zweifel gesetzt ist, sondern auch dessen lucrativer Theil sich ungewöhnlich glänzend darstellt, so dass zur vollkommenen Ausführung des Ganzen anjetzt nur ein Haupt nothwendig ist, welches alle jene Eigenschaften in sich vereint, mit denen E. H. in so hochem Grade ausgestattet sind.

Unsere Bitte geht also dahin, wollen diesen Gegenstand Ihrer näheren Prüfung würdigen, und sich an unsere Spitze stellend, ihn ihrer Weisheit gemäss in das Leben rufen.

Genehmigen E. H. die Versicherung unserer aufrichtigsten Hochachtung, mit der wir uns nennen E. H. gehorsamste Diener Fridrich Kappel m. p., Sigmund von Kovács m. p., Graf Stephan Széchenyi m. p., Joseph von Tüköry m. p.

Digitized by Google

nach, nicht nur in physischer, sondern auch in finanzieller Hinsicht möglich sei, und zur Realisirung dieses grossen patriotischen Unternehmens kein Mensch mit all' den hiezu erforderlichen Eigenschaften so sehr ausgerüstet ist, wie Sie, mein sehr hochgeachteter Freund. Wie es mich also nach langjähriger Arbeit beruhigen und freuen musste, von Ihnen unumwunden aussprechen zu hören, dass Sie sich an die Spitze dieses Unternehmens stellen, und durchführen wollen, braucht wohl keiner Betheuerung. Sie beschuldigen mich aber dessen, wie ich gleichfalls vom obbenannten so verdienstvollen Obergespann hörte, dass ich mich nicht fest an Sie gehalten, sondern auch in die Arme Anderer, wie der Freiherrn v. Eskeles, Pereira und Herrn Ullmann geworfen hätte. Sie thuen mir aber Unrecht; denn vor allen anderen braucht das in Frage stehende Unternehmen – welches auf guter, gesunder Grundlage basirt ist — durchaus keines so ängstlichen Anbietens, und sodann, weil niemand besser weiss als ich, wie vom Ziel führend jeder Concurs und jede Aemulation bei Unternehmen von so grossem Belange, wie das in Frage stehende, zu sein pflegt. Wenn ich aber als Vorsitzer der Landes-Subdeputation von Leuten, wie Baron Eskeles, Pereira etc. angegangen werde, was soll ich thun? sie geradezu rebutiren? ich, der ich durchaus keine Vollmacht dazu habe, und die Verantwortung solches willkührlichen Verfahrens in einer Sache nie auf mich nehmen wollte, über welche einzig und allein die reichstägige Deputation zu entscheiden hat. Setzen Sie sich in meine Lage, und urtheilen Sie über mich gerecht; vor allen anderen aber lassen Sie mich nicht in diesem paralitischen Zustande, in welchen Sie mich versetzt haben. Diesen Winter hätte die zu diesem Behuf ausgesendete Landes-Deputation zusammensitzen sollen. Der Erzherzog Palatin wartet, bis ich um die Zusammenberufung derselben bitte, ich aber warte, bis »Sina« den Wink dazu gibt - ein neuer Beweis, wie ich vor allen anderen, und vorzüglich Sie zur Leitung dieses grossartigen Geschäftes wünsche.

Senden Sie also an uns viere baldmöglichst eine geneigte Antwort; bleiben Sie hiebei aber nicht stehen, sondern beherzigen Sie das, was ich Ihnen in dieser Hinsicht mitzutheilen die Ehre

Digitized by Google

hatte, und setzen Sie sich ohne Zeitverlust mit dem Erzherzog-Palatin in Berührung, der der Vorsitzer der Landes-Deputation ist. — Mich erhalten Sie aber in Ihrem Wohlwollen. Ihr bereitwilligster Diener und Freund

Gr. Stephan Széchenyi.

Pest, den 15-ten Jänner 1837.

312.

Gróf Majláth Antalhoz.

(m. k.) Pest, 1837. január 15-én.

Igen tisztelt Barátom!

Ismered fáradozásimat a Budapesti híd iránt, ismersz engem is, hogy nem tudok felhagyni valamivel, mit kezdék, mig bírja erőm, úgy hogy hosszú bevezetésre nincs szükség s tüstént elődbe terjeszthetem könyörgésemet.

Sina több hónappal ezelőtt felszólított s később becsületére igérte, hogy ő a budapesti híd dolgát magáévá tenni fogja. Gondolhatod, vonakodó nem voltam. Ő csak időt kivánt hogy a kormánynál »sondirozhasson« e tárgy körül, mi legfelsőbb szándéka. Váltig mondottam, a hozott törvény elég világosan bizonyítja a kormány e tárgybani szándékát, s hogy a dolog Oeconomiája most mindenekelőtt a tárgynak az országos küldöttség elibe vitelét kivánja meg. Ő azonban »sondirozni« akart, mit — mert kedvét tölté — nem ellenzettem. Jelentik később nálam, mint a kisebb küldöttség elnökénél, magokat Eskeles, Pereira és Ullmann mint vállalkozók. Én hátat természetesen nekik nem forditok, hanem azt tanácslom, »fognának Sinával kezet« s. a. t., minthogy olly roppant vállalatoknál, mint egy budapesti álló híd — itéletem szerint — minden concursus s lenyomó kótyavetye veszélyes s czéltul vezető. Sina, mint hallom, ezt rosszúl veszi vagy úgy tetteti magát, minek azonban — akármi legyen is a való — következése az, hogy Sina több hónappal ezelőtt hozzá intézett felhivására néhány pesti polgároknak, kik őt a vállalat fejévé tenni óhajtják, sem igent sem nemet nem felel, s én minden időmből kifogyok, minek veszte leginkább búsít, mert vénülni kezdek.

Digitized by Google

Te nagy s kiterjedt hatású Úr vagy, én pedig szűk körben munkáló kis úr, de azért mindketten egyenlőn lángolunk hazánkért, s midőn Te egyik legnagyobb karikáját képezed honi erőművünknek, én annak tán egy nem egészen hasztalan kis rúgója vagyok, úgy hogy mindketten hasznosak, Te nagy, én pedig csak kicsi sphaeraban.

Segíts, tisztelt Barátom, e hazafiúi, Isten tudja e becsületes törekedésemben, hiszen nem nagy ajándék vagy sine cura után esengek! Lekötelezel nagyon s fogadom, iparkodni fogok »hűn leszolgálni barátságodat,« mi tán nem lehetetlen; hiszen az egér is képes vala egykor kimenteni bajaibúl az oroszlánt.

Kérésem ez: bírnád Sinát arra, hogy végkép süsse el a puskát s magát mint vállalkozót a főherczeg nádorral, mint az országos küldöttség elnökével tenné érintkezésbe. Tán nem nézeted ellen van, ha Széchenyi István hű barátodnak lassanként sikerülne, a honi jó, rossz, buta s. a. t. pezsgőségek egy részét gyakorlati dolgok közt, hidak, vízcsatornák, utak s. a. t. építésében elpárologtatni.

Hosszú levelemet az által akarom Előtted tűrhetőbbé tenni, hogy ahhoz semmi egyebet nem csatlok, mint: Élj boldogúl, légy barátom, jóakaróm s parancsolj velem, őszinte tisztelőddel minden időben, minden órában.

Gróf Széchenyi István.

Pest, január 15-én 1837.

313.

Horváth Ferenczhez.

(m. k.) Pest, 1837. január 26-án.

Igen tisztelt Hazámfia!

E folyó év 1-ső napján kelt becses sorait hálás érzéssel vettem, s noha nincs többé általános divatban az új évi köszöntés mi Magyarok tán még sem hibázunk, ha néha-néha egymásnak »Minden jót s derültebb új esztendőket kivánunk.« Köszönve fogadom azért rokonérzéseinek kifejezéseit, s adja Isten viszont Önnek is mindazt, mi után lelke eseng, s mindenek fölött engedje,

Digitized by Google

hogy mind Ön, mind én közös hazánk diszében s boldogságában lelhessük keblünk megelégedését, legforróbb vágyaink teljesültét!

Rég nem láttuk egymást, s ezt nagyon sajnálom. Az arany toll, — legdrágább kincsem — noha sokra felemelt s belém több állhatatosságot öntött, s van némi uj irka-firkám — bárcsak láthatná a világot! még is szemrehányólag fénylik mindig rám. s nincs nap, hogy magamnak ne ismétleném »Illyest nem érdemlettél és soha nem is fogsz«; most azonban lelkes nőm, kivel, mióta láttuk egymást, egybekötött az ég — viseli gondját, s megvallom. sokszor nem kis zavarodásba hoz, midőn örömérzéssel mutatja azt mint legbecsesb házi bútorát másoknak, nem sejtvén. igaz érdem után milly bajosan tudnám magamat még közönséges tollnak ajándékára is valódilag érdemesítni.

Vállalataim lépdelnek elő, de vajmi lassan. Egyrészről indulatosság és túlhév, másrészről buta vakság s hazafitlanság vetnek gátot törekedésimnek; sokszor igen elszomorodom, s keserű kin tölti el keblemet; de néha viszont tárva áll előttem honunk szebb jövendője, s akkor minden viszontagságok felejtvék! S igy naprúlnapra — jóllehet belsőmnek gyötrelmei- s szivem reményeitűl ide s tova hányatva, mákszemnyivel mégis közelítek czélomhoz. Milly sokszor lebeg Erdély előttem, tudják az Istenek.

Mikép van Farkas Sándor? Üdvözölje nevemben legszivesebben; már rég nem hallottam felőle. Mi nagy baj, hogy olly ritkán jöhet egybe a rokonabb érzés. s hogy mig a viszonyok árja a legfüggetlenebbnek akaratját is lebilincseli, már-már közelit végünk.

Jobbommal jobbját hű érzéssel szorítva vagyok igaz barátja

Széchenyi István.

Pest, 1837. január 26-án.

Digitized by Google

314.

Tattersall Richardhoz.[1])

(e. f.) Pest, 1837. február 13.

Dear Tattersall! I received your letter of 31-th January. Accept my sincerest thanks for the interest you and Mrs. Tatter-

---

[1]) Kedves Tattersall! Megkaptam önnek január 31-én írt levelét. Fogadja legőszintébb köszönetemet azon érdeklődésért, melylyel ön és Tattersall asszony az én működésemet a társadalomban nyereségnek tartani szíveskednek. Biztosra veszem, hogy mielőtt meghalnék — a mi természetesen s minden valószinűség szerint sem az idén, sem a jövő évben megtörténni nem fog — a vén Angliát meg fogom nézni. Most azonban engedje meg nekem, hogy önnek a kanczákról beszélhessek. Négyszáz angol fontot takaríthattam meg e czélra, beleértve a teljes kantárzatot, takarót s biztosítót, s mindezt Hamburgba szállítva. Ottani bankáromat a ki önnek ezen levelet átadja. felhatalmaztam, hogy önnek 400 font erejéig hitelt nyisson, a pénzt illetőleg pedig azt hiszem. hogy rendben vagyunk. A megveendő kanczákra vonatkozólag én is az ön nézetén vagyok, hogy t. i. az egyik pár legyen 16 markos. a másik pár pedig 15, két hüvelyk. Szinükre nézve, azzal épen nem törődöm. ha nem is lesznek egyenlőek, de annál inkább kivánatos, a megegyező vérmérséklet, a lépés, az alak, a fej és a fark magas tartása. Ezen lovakat közvetlen szolgálatra alkalmaznám, s e miatt se nagyon fiatalok, se túlidősek ne legyenek. Tudom, minő nehézségekkel kell önnek megküzdenie, s épen ezért én önnek a lovak megvásárlására teljes felhatalmazást adok.

Ha a vásárlandó lovak között egy vagy két herélt lenne is, azt nem bánom, ámbár én természetesen a kanczákat sokkal többre becsülöm, mert nálunk ezeknek az értéke nagyobb, ha egyszer kivénülnek, tenyésztésre akár alkalmaztatnak, akár nem. Ha négy kanczát nem találna az említett pénzért, ugy nem bánom, ha a nagyobbakból három össze illő darabot vásárol, elcserélésre szánván párját, s igy egy fölösleges, vagy a Tilburyba még mindig maradna egy; ha pedig ön ellenkezőleg olcsóbb és mégis jó vásárlást tehetne — mint ön emlékezni fog arra, melyet Mr. Clowe Phaeton lovai közül szerszámostúl együtt 63 fontért vettem — akkor vegyen nekem négy helyett ötöt.

Ez mind, a mit önnek mondani kivántam, kezeit a vételre nézve szabadon hagyván; az egyedüli dolog azonban, a mit lehetőleg mielőbb tudni szeretnék, az, hogy valjon embereim mikor érkeznek Hamburgba s kihez fordulnak. ki fogja őket ottan ellátni.

Isten áldja meg uram s kérem Tattersallné asszonyságnak és családjának legnagyobb hódolatomat kifejezni.

Digitized by Google

sall take in the improvement I made in Society by being a married man. Though it will not be this and most probably not next year. I am pretty sure to visit old England yet several times before I die. And now allow me to speak of the mares. I cannot spare more than 400 £ included plain snaffles, plain rugs, ensurance and delivered to Hamburgh. My banker who delivers you this letter, has got the orders to give you credit to the amount of 400 £; to that as far as money goes this I think is settled. — As for the mares, I am quite of your opinion, that a pair should as near as possible to 16 hands, the other 15 h. 2 inch. I dont wish to have all four the same colour. I don't even mind, if there is a little difference of colour in the pairs, but should desire equality in temper, step and shape; head and tail up. They ought to be already broke for immediate service, not too old, but not too young neither. I know how difficult it is to fall in with all these points, I give you therefore plenipotence even in a larger scale. If there were a gelding or even two amongst them, I should not mind much, though of course I prefer mares, as their worth is always great in this country, whether fit for breed or not, when broke down etc. etc. Can you not get four decent mares for the said money, I should not object to have only 3 of the larger size, and to match well, for change and have always one at rest or in a tilbury; if in the contrary you fall in with some thing cheap though good — as you recollect I bought Mr. N. N. Cloves' Phaeton horses with harness for about 63 £ only — send me 5 instead of 4. And that is all what I can tell you, leaving your hands quite free. The only thing I'd like to know as soon as possible, when my man should be at Hamburgh and where he should apply when arrived there?

God bless you Dear Sir and say my best compliments to Mrs. Tattersall and your family

yours truly

Pest, 1837. February 13.

Digitized by Google

315.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest, 1837. február 27-én.

Eure k. k. Hoheit, Durchlauchtigster Erzherzog! Das Beigebogene ist das, was ich in Hinsicht der zwischen Pesth und Ofen zu erbauenden stabilen Brücke einzureichen, dem Freiherrn von Sina angerathen habe. Ich bitte Ew. k. H. es gnädigst durchlesen, bei sich behalten, und Niemanden mittheilen zu wollen.. Nächstens werde ich mich Eurer k. Hoheit zu Füssen legen, und dann mündlich darthun, nach welchem Plan ich jetzt das Ganze entwickelt zu sehen wünschte. Ich nenne mich mit der tiefsten Ehrfurcht E. k. Hoheit ganz unterthänigster Diener

Gr. Stefan Széchenyi.

Pesth, den 27-ten Februar 1837.

316.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1837. február 25.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ich eile auf Ihr Schreiben vom 20-ten d. M. zu antworten. Von meinem letzten Briefe an Sie, über den Sie Aufklärung verlangen, behielt ich mir keine Copie; bin also ausser Stande, mit Bestimmtheit mich auf denselben zu berufen. Ich hatte aber nie im Sinne, sie von dem officiosen Schritte in Hinsicht der Brücke abzuhalten, zu dem ich Sie aufforderte; meine ganze Bitte ging aber dahinaus »Sie wollten diesen Schritt möglichst geheim halten«, und zwar, um die Concurrenz zu beseitigen, die störend oder wenigstens zeitraubend -- was vielleicht eben so viel ist -- einwirken könnte. Nehmen Sie diess als meine Apologie, die Ihnen überdiess beweisen soll, wie sehr mir es ernst ist »ausschliesslich und einzig allein mit Ihnen zu thun zu haben.«

Was nun die Zuschrift betrifft, die Sie an Sr. k. Hoheit den Palatin gemacht haben, so gestehe ich aufrichtig, dass ich nicht

Digitized by Google

weiss, was ich davon halten soll.[1]) Sie verlangen von der Deputation das, was bereits im Gesetze enthalten ist, und in noch grösserm Detail; kann die Deputation nicht eingehen, bevor Sie sich nicht aussprechen, welche Gattung Brücke Sie erbauen wollen. Ist's eine Drahtbrücke, wie z. B. die bei Freiburg, die 300,000 Franken kostete, so wird die Deputation – da sie Vollmacht hat, die Privilegien-Jahre zu bestimmen, aber auch verantwortlich ist – vielleicht nicht mehr als 20 Jahre bewilligen wollen, während sie wahrscheinlich keinen Anstand nehmen wird. sogar 100 Jahre zu gönnen, wenn Sie — wie ich es wünsche — den Bau von zwei Brücken aussprechen, u. s. w.

Lassen Sie uns indessen, um nicht noch mehr Zeit zu verlieren, und unnöthige Worte zu machen, den Gegenstand, wie er liegt, praktisch auffassen.

Ich fürchte mich vor jeder Concurrenz, denn durch diese entsteht eine Licitation abwärts, deren Folge unausweichbar eine miserable Brücke und Geldverlust, oder »gar nichts« sein wird. während ich das glänzendste Gelingen des Unternehmens wünsche und nebstbei auch die Taschen der Actionnaire zu füllen beabsichtige, und diese meine Wünsche nicht auf leidenschaftliche Träumereien stütze, sondern auf kalte Zahlen basire, die nicht trügen. Sie, oder wenn Sie erlauben, dass ich sage »Wir,« müssen den Gegenstand also nicht mehr aus den Händen lassen, und uns auf der Stelle dessen bemächtigen.

Die Regie der jetzigen Brücken besteht circa	50,000 fl. W. W.
Arenda an die Städte wird gezahlt	95,000 — — —
Die Arendatoren gewinnen wenigstens . . .	10,000 — — —
	155,000 fl. W. W.

So viel trägt des Jahres die Brücke gegenwärtig, wo quasi kein Mensch zahlt, und die Brücke nur 9 Monate im Wasser

[1]) Sina hivatkozik Széchenyi »Felszólítás«-ára a Buda és Pest közt építendő állandó hid iránt, a mely az 1836-ik évi jun. 15-iki 48. számában a »Jelenkor«-nak is megjelent, hivatkozik azon felszólításra, melyet hozzá ugyancsak 1836-ik évben Széchenyi, Kappel. Kovács és Tüköry intéztek, s kéri a nádort vele tudatni, hány évre kapná meg a vámszedési szabadalmat, a tariffa megállapítását s azon előnyöket, melyekben netalán részesülhetne.

Digitized by Google

steht. Nun hat die Deputation aber die Befugniss einen Tariff festzusetzen, der in Conv. Münze so viel ausmacht, wie der heutige in Wiener Währung; jedermann wird zahlen müssen, und zwar während 12 anstatt 9 Monaten, so dass die Revenue der zu erbauenden Brücke so gewiss, als ich Ihnen hier schreibe, über 200,000 fl. C.-M. geben wird. Glauben Sie nun, mein werther Freund, dass so eine sichere, mit jedem Tage steigende Revenue keinen Concurs herbeiführen wird? Ohne Zweifel! Sie sagen zwar: »Wer kann den Concurs mit mir aushalten?« Und da haben Sie Recht; niemand; schaden und Sie depressiren kann aber bald jemand.

Se. k. Hoheit der Erzherzog Palatin, bei dem ich gestern war, sagte mir — ich hoffe, Sie machen von meiner Offenheit keinen Missbrauch — »Ihre Eingabe sei weder schwarz noch weiss; es scheine, Sie hätten keinen rechten Ernst, warum es ihm (dem Erzherzog) leid sei, da er diess Unternehmen vorzugsweise in Ihren Händen zu sehen gewünscht haben würde u. s. w. Und als ich ihn fragte: »Was gedenken E. k. H. nun zu thun?« so antwortete er mir: »Die Reichs-Deputation kann ich auf diese Eingabe unmöglich zusammenkommen lassen, ich schrieb aber an den Baron, um ihn zu fragen, was er glaubte, wie man jenes Capital zusammenschiessen könne, das nothwendig ist, um alle Vorarbeiten en detail zu erhalten u. s. w.«

Wenn Sie mir nun glauben, dass meine vierjährigen Vorarbeiten irgend einen Gehalt haben, und es ein kleines Gewicht in die Wagschale wirft, wenn ich Sie bitte, mich mit all meinem beweglichen Vermögen, was circa 300,000 fl. C.-M. ist, in dieses Unternehmen aufzunehmen, so folgen Sie meinem Rathe, und geben Sie ohne weiters, und baldmöglichst jene Schrift ein, die ich Ihnen mittheilte. Wollen Sie sich noch besser erwähren, so ist's gut. Sie können z. B. die Million fl. W. W., die ich als Indemnisation für die beiden Städte antrug, ganz auslassen, oder sich darüber nur im allgemeinen aussprechen, sodann könnten Sie noch so einen Punkt hinzufügen *A)*: »Sollte jedoch das Unternehmen nicht zu Stande kommen, oder aus was immer für Ursachen einem Andern überlassen werden, oder endlich vielleicht

Digitized by Google

directe von der Regierung oder den Landesständen bewerkstelliget werden, so stipulire ich, dass mir alle jenen Unkosten ersetzt werden, die ich für Vorarbeiten auszulegen bemüssigt war, und somit die Ausführung des Brückenbaues an andere Unternehmer nur dann übergehen können, wenn ich für meine diesfalsigen Ausgaben ganz und gar schadlos gehalten worden bin.« Können Sie noch andere Vortheile und Vorsichtsmassregeln auffinden, je nu! so führen Sie sie an, nur säumen Sie nicht eine Eingabe im ähnlichen Sinne, je eher, je besser an den Erzherzog einzuschicken.

Balanciren Sie das, was Sie durch so eine Eingabe risquiren, mit dem Vortheile, den Sie erringen, so ist es unmöglich, dass Sie den Entschluss nicht fassen, meinem Rathe sogleich Folge zu leisten. Den was risquieren Sie, im Falle die Deputation zu allem »Ja« sagt, besonders wenn Sie den Punkt sub *A*/. anführen wollen? Nichts, durchaus nichts. Der Vortheil hingegen, den Sie durch dieses Praeveniren erringen, ist der, dass Sie alle Concurrenz ausschliessen, und ich in der Deputation, die sodann gleich zusammenkommen könnte, solche Verfügungen herbeizuführen im Stande wäre, die Ihnen den Besitz dieses ganzen Unternehmens sicheren würden.

Feuern Sie Ihre Pistole also ohne weiters und ohne Besorgniss ab, und berücksichtigen Sie auch meine Stellung, die wahrlich die peinlichste ist; und zwar, weil ich in der doppelten Person eines Unternehmers, und des Vorsitzers des Ausschusses erscheine, und somit in der ersten Stellung — weil ich vor allem das Gelingen des Unternehmens auf dem Herzen habe — gegen alle Concurrenz sein muss; in der zweiten Stellung hingegen mich unmöglich gegen dieselbe aussprechen kann, ohne mich — wird es nur von ferne geahnt — den bittersten Vorwürfen auszusetzen, von denen man sich heut zu Tage, besonders in Ungarn, nicht hinlänglich erwehren kann.

Vor allem Andern aber compromittiren Sie mich nicht. Ich wiederhole noch einmal: »Ich will mich fest an Sie, und nur an Sie allein halten; Sie müssen aber auch im Gegentheil zu einem energischen Entschluss kommen.

Digitized by Google

Verlieren wir keine Zeit mehr, und machen Sie mich mit dem bekannt, was Sie weiters unternehmen werden.

Erhalten Sie mich in Ihrem Wohlwollen, und genehmigen Sie die Versicherung meiner ausgezeichnetesten Hochachtung, mit der ich mich nenne Ihren

Pesth, den 25-ten Februar 1837.

Graf Stephan Széchenyi.

317.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1837. márczius 9-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Sie beehrten mich mit einer Zuschrift vom 25-ten Februar d. J., in welcher Sie mich auffordern: »Ihnen meine Ansichten über jene Schritte mitzutheilen, die jetzt in der Angelegenheit der Pesther Brücke gemacht werden sollten;« und gerade den 25-ten Februar schrieb auch ich, um Sie zu bitten: Irgend etwas endlich an den Erzherzog einsenden zu wollen, so dass unsere Briefe sich unausweichbar begegnen mussten. Um nun jeder Irrung und jedem Zeitverlust vorzubeugen, erlaube ich mir folgendes zu sagen:

Ich gehe, wenn nur möglich, den 16-ten dieses, aber auf jeden Fall um einige Tage später nach Orsova, um dort meine comissionellen Arbeiten zu inspiciren, werde aber gegen den 1-ten April wieder zurück sein. Unser gemeinschaftlicher Freund Szegedy gehet in einigen Tagen von hier weg, und bleibt bis Monat August aus; sollten Sie also an den Erzherzog irgend eine Eingabe machen, so adressiren Sie sie an mich, damit ich selbe früher »ponderire.« Können Sie mit sich übereinkommen, so ist es ein unberechenbarer Gewinn, wenn sie eine Eingabe sofort ohne Aufschub machen. Es ist nicht schwer, eine solche in so allgemeinen Ausdrücken zu verfassen und sie mit so vielen »Hinterthüren« zu versehen, durch welche man sich immer mit Ehren zurückziehen kann, im Fall sich das Ganze nicht vortheil-

Digitized by Google

haft zeigen sollte, dass ich nicht einsehe, wie Sie zögern können. eine derlei Eingabe auf der Stelle einzureichen; Sie bemeistern sich dadurch des Feldes sogleich, ohne im mindesten auf demselben gefangen zu sein. Also nur Vortheil, keine Gefahr. Sollten Sie indessen dennoch Scrupeln haben, so erwarten Sie mich. damit wir uns mündlich besprechen mögen. Ich werde aber vor Ende April schwerlich nach Wien kommen, und auch dann nur auf einige Tage.

Wissen Sie, wie es Napoleon machte, wie es Fürst Metternich und die grössten Geschäftsleute der Welt machten? Sie ernennen einen ihrer Leute, der sich sodann mit den Projectirenden in Contact setzt, von ihm alles erfährt, und endlich darüber einen Rapport erstattet. Thun Sie dasselbe. Schicken Sie mir einen Ihrer Leute, — was anfangs April geschen sollte — mit dem ich das Ganze per longum et latum discutiren kann. und Sie werden sehen, wie schnell wir zu einem Resultate kommen; denn dieser wird den Augenblick finden, wenn Sie gerade ein Bischen weniger beschäftigt, sich der Sache mit mehr Aufmerksamkeit widmen können, während Menschen, die so Riesen-Geschäfte, wie Sie, und so viele Ameisen-Geschäfte, wie ich, zu betreiben haben, sehr selten sich über einen Gegenstand ganz und gar expectoriren können, da meistens der eine Theil vollauf zu thun hat. wenn der Andere eben Zeit hätte, und nur gar zu selten das Ungefähr eintrifft, dass beide Theile zugleich Musse hätten, besonders wenn der eine sich in Wien, der andere hingegen in Pesth befindet. – Wäre diess nicht das beste? Ich glaube in Ihre Eisenbahn-Angelegenheiten thun Sie dasselbe!

Indem ich eine geneigte Antwort gewärtige, ergreife ich diese Gelegenheit, Sie zu bitten, die Gefühle meiner aufrichtigsten Hochachtung genehmigen zu wollen, mit der ich bleibe Ihr bereitwilliger Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pes, den 9-ten März 1837.

Digitized by Google

318.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1837. márczius 12-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Bevor ich die Reise nach Orsova antrette, muss ich Ihnen in Hinsicht der Pesther Brücken-Angelegenheit Folgendes mittheilen.

Ich habe mich gestern Sr. k. Hoheit dem Erzherzog Palatin vorgestellt, und als die Rede an Sie kam, sagten Höchstdieselben: »Es wäre zu wünschen, dass Baron Sina irgend eine Erklärung, wenn auch nur in den Hauptzügen, und das zwar baldigst einsendete, damit ich die Reichs-Deputation noch vor dem Ablauf des Frühjahrs zusammenberufen könne, und der Sommer wenigstens zu Vorarbeiten benutzt werden möge, denn sonst verlieren wir gar zu viel Zeit.« Und als ich fragte, ob ich Ihnen diess in Hochderselben Namen mittheilen dürfe, erhielt ich von Sr. k. Hoheit nicht nur die Erlaubniss, sondern geradezu die Weisung, es zu thun.

Den 1-ten April werde ich bestimmt zurück sein; senden Sie also bis dahin eine Erklärung an mich, die ich sodann Sr. k. Hoheit einreichen werde. Sollten Sie aber keinen Entschluss fassen können, so senden Sie mir — wie ich Sie in meinem letzten Schreiben gebeten habe — wenigstens einen Ihrer Leute auf ein paar Tage, und ich zweifle nicht, dass wir zu einem Resultate kommen werden.

Der Erzherzog kann die Reichs-Deputation unmöglich ohne hinlänglichen Grund zusammenberufen. Auf Ihre erste Declaration konnte er diess z. B. nicht thun, denn die Deputation hätte darauf nichts Anderes sagen können, als was bereits in dem 26-ten Gesetz-Artikel klar enthalten ist. Das Gesetz ist der erste Schritt, und dieser wurde vereint von der Regierung und Nation gethan; der zweite Schritt muss nun von den Unternehmern gemacht werden.

Ich glaube in der That, dass es beinahe hinlänglich wäre, im Falle Sie Scrupeln hätten, wenn Sie dem Erzherzog und der

Digitized by Google

Deputation einstweilen nur so etwas sagten: Ich will die Begründung einer stabilen Verbindung zwischen Ofen und Pesth übernehmen, insofern es in technischer und financieller Hinsicht nur immer ausführbar ist. Ich muss aber vor allen Anderen den Gegenstand von solchen Individuen untersuchen, und von solchen ausführliche Pläne entwerfen lassen, die bereits Gleiches geleistet haben. Diess kann indessen ohne grosse Auslagen nicht bewerkstelliget werden. Ich wünsche also vor allem von Sr. k. Hoheit und der Reichs-Deputation die Versicherung zu erhalten, dass mir alle meine diessfälligen Auslagen ersetzt werden, im Falle die Herstellung einer stabilen Verbindung zwischen Ofen und Pesth entweder andern Unternehmern überlassen, oder von einer allerhöchsten Regierung oder von dem Lande selbst unternommen werden sollte.

Se. k. Hoheit könnte demzufolge die Deputation sogleich zusammenkommen lassen, und Ihrerseits wäre der erste Schritt gethan, und die übrigen würden folgen. Besser, viel besser wäre es aber, wenn Sie sich auf der Stelle ganz in Besitz des Gegenstandes setzen würden.

Es ist unmöglich, alle Nuancen schriftlich so zu besprechen wie mündlich. »Brücke«, »Eine Brücke« würde ich z. B. nie sagen, aber »Begründung einer stabilen Communication«, da diess letztere zwei Brücken nicht ausschliesst, und bei näherer Untersuchung vielleicht klar werden würde, dass für die Unternehmer der Bau von zwei Brücken vortheilhafter ist.

Beehren Sie mich mit einer geneigten Antwort baldigst, und erhalten Sie mich in Ihrem Wohlwollen.

Pesth, den 12-ten März 1837.

Ihr bereit. D. und F.
Gr. Stephan Széchenyi.

Digitized by Google

319.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1837. április 1-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Auf mein letztes Schreiben, das ich den 12-ten März l. J. an Sie zu richten mir erlaubte, hoffte ich bei meiner Rückkehr von Orsova, die vorgestern statt hatte, eine geneigte Antwort zu finden. Ihre angehäuften Geschäfte scheinen Sie aber daran verhindert zu haben. Da ich nun wieder hier bin, und wohl bis zum 25-ten dieses Monats zu bleiben gedenke, so mache ich Ihnen das hiemit zu Wissen, und bitte Sie zugleich mir sagen zu wollen — da ich hierüber gestern höhern Orts bereits gefragt wurde — »Was Sie denn anjetzt in der fraglichen Angelegenheit der Pesth und Ofner Brücke zu thun gesonnen sind.« Bald ist das Frühjahr vorüber, und sollte auch der Sommer unbenutzt vorüber streichen, so wäre ich wirklich trostlos. Entscheiden Sie sich also, Hochgeehrter Freund, zu Etwas, was es denn immer sei, damit wir nicht gar zu viel Zeit verlieren.

Genehmigen Sie die Versicherung der allertiefsten Ehrfurcht, mit der ich mich nenne Ihren bereitwilligsten Diener

Graf Stefan Széchenyi.

Pest, den 1-ten April 1837.

320.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1837. április 13-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

In Beantwortung Ihres Schreiben vom 10. April, das mich sehr erfreute, eile ich Ihnen zu sagen, dass unser vielgeliebter Erzherzog auf dem Wege der Besserung ist, und ehebaldigst ganz aus aller Gefahr sein dürfte. Ihre Eingabe finde ich, im ganzen vortrefflich. Einige Bemerkungen werde ich mir aber

Digitized by Google

darüber dennoch erlauben, die nicht so sehr das Wesen der Sache betreffen, als vielmehr auf eine Erleichterung abzielen, um dieselbe ehebaldigst in Gang zu bringen.

Den 25-ten dieses gedenke ich nach Wien zu gehen, und behalte mir vor, »meine kleinen Bemerkungen« Ihnen mündlich vorzutragen. Genehmigen Sie indessen die Versicherung meiner aufrichtigsten Hochachtung, mit der ich mich nenne Ihren bereitwilligen Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 13-ten April 1837.

321.

Buda főváros tanácsához.

(m. k.) Pest, 1837. április 16-án.

Nemes városi Tanács, érdemes választott község,
igen tisztelt Polgártársaim!

E folyó év, Máshava harmadikán tartott tanácsülésükből hozzám intézett nagy becsű levelüket, az ahoz mellékelt polgár levéllel együtt, mellyel engem megajándékozni méltóztattak, e folyó hónap tizenkettedikén volt szerencsém küldöttjeik által kezemhez venni; szokták mondani: »Hol telve a szív, áradoz a száj.«

Én éppen ellenkezőt érzek most, midőn e megtiszteltetésemért köszönet-tételre fogom fel tollamat. Ugyanis a nemes Tanács s érdemes választott község azon nyilatkozásaiban, mellyek noha legtisztább szándékú, de a Hon iránti kötelességhez képest mégis felette parányi ügyekezeteim méltánylásában érdememet aránytalanúl meghaladólag különböztetnek ki, egy részről a forrón szeretett Haza javát és diszét szomjazó olly hő buzgalmat, más részről csekély személyem iránt annyi szivességet, annyi hazafiui rokonszenvet találok, mellyek által gerjesztett öröm- s hála-érzelmim kifejezése nincs hatalmamban. Nem is keresek azért bő szavakat, nemes Tanács s érdemes választott község! hanem csak röviden engedjék, kérem, ezennel kijelentenem, mikép büszkén nevezem magamat ősz Buda polgárának, s honfitársaim illy bizo-

Digitized by Google

dalmát, mellynél szebb jutalmat nem ismerek, inkább tettel iparkodom tehetségem szerint meghálálni, ki saját tiszta szándékomban s a félre nem értők itéletében bizva, balmagyarázat vagy egyoldaluság által háboríthatlan, ezentúl is éltem végpillanatáig lenni meg nem szünök, valamint édes közhazánknak, drága anyaföldünknek, úgy budai igen tisztelt polgártársaimnak

Pest, április 16. 1837.

leghűbb szolgája
Gróf Széchenyi István.

322.

Tattersall Richardhoz.[1])

(m. k.) Pest, 1837. április 20-án.

Dear Tattersall. — A bridge is to be built over the Danube between Buda and Pest. Baron Sina, a gentleman of the highest respectability and worth more than $1^1/_2$ millions £, is to have at the head of a company the undertaking of it. But there are two questions to be decided yet, viz. what sort of bridge should have the preference and who would be the aptest person to superintend its building.

The bearer of this, Mr. Schönerer, living now for many years with Baron Sina as his private Engineer, is sent to England, and intends to proceed even to the United States, principally: to

[1]) Sina György mint a budapesti hidépítkezési társaság feje Schönerer nevü magánmérnököt a hidak építésének tanulmányozására Angliába küldé, esetleg Amerikába is menendő, ki később Sina részéről a hidépítés felügyelője lett. Széchenyi ellátta angolországi ismerőihez ajánló levelekkel. Tattersall Richardhoz is adott neki egyet a többi között. melyben kéri őt ismerős szakembereinek ajánlani, feladata levén Schönerernek azon kérdésre megfelelni, valjon minő fajta hid volna a legelőnyösebb Buda és Pest között, s ki volna a legalkalmasabb a főfelügyeletre. Hiszi — írja tovább Széchenyi — hogy részrehajlás nélkül informálja őt, s ad neki utasítást, minthogy itt Magyarországon, a hol még mindenfelé uj és még nem tapasztalt eredmények váratnak, a nem-sikerülés nagyobb port verne fel, mint az ügy félbenhagyása. Hivatkozva igéreteire most igénybe veszi baráti szolgálatait Schönerer irányában sat.

Digitized by Google

decide upon the said questions. Now I think, you are the most proper person to make this young man acquainted with all parties, viz. those of chain-bridges, built of stone, Iron arch-bridges etc. Your are not prejudiced, as most of the artists are, and you will not be biased by any thing, but look to one point only, as I do to the success of the Job, and not to personal interests. I gave several letters to Mr. Schönerer, but still should desire, if you had the kindness to present him to persons of your acquaintance and »competent« on the subject.

In a country like Hungary, where every thing is new and untried, »Success« is absolutely wanted, as a failure would be more than a stop, it would cause »retrogradation.«

You wrote to me several times, that you would do every thing for me in England. Now you see, dear Sir, that I avail myself of your kindness. I shall be obliged to you for every attention you will have for Mr. Schönerer, and if you give him some letters of recommendation to the United States.

The mares are not yet arrived. I shall write to you immediately when they are here.

My best compliments to Mr. Tattersall. My Countess feels very much obliged for your »Souvenir.«

Very truly yours
Stephan Széchenyi.

323.

Clark Tyrney W.-hez.[1])

(m. k.) Pest, 1837. április 20-án.

Dear Clark, We carried the principle of paying a toll on an eventuel bridge between Buda and Pest at our last Diet. This

[1]) Értesíti Clarkot, hogy a fizetés általános elvét az építendő hídon kivívta az országgyülésen, a mi a hidépítésnek alapja levén a győzelem nehéz munka volt. Irja tovább, hogy a második fontos lépése is sikerült, egy érdemes, széles ismeretkörű, hazafias érzelmű és energikus embert találnia, ki az épitő társulat feje legyen, s azt Sina György báró személyében jelzi neki. A harmadik lépésnek tartja most már egy művezetőt keresni az építés igaz-

Digitized by Google

was the first battle we fought, and the most essential of all, as without a foundation of this kind nothing could have been done. Happily we won it. And by God it did not prove an easy work! The second necessary step to be taken was to find a man of patriotic feelings, energy and large property, in order to place himself at the head of a company, to undertake the job. And now, dear Sir, this man is found to in the person of the Baron Sina, a gentleman of the highest respectability and credit, and worth rather more than $1^1/_2$ millions £. — The third step — to come to the point at last — is to find an Artist for the Direction of the building. What do you say to all that? Are you satisfied with me? — The Commitee and the Baron did not fix yet, to what sort of bridge they ought to give preference. The bearer of thies, Mr. Schönerer is to decide upon the quession. I recommend him to you, as a very highly gifted and qualified young man, who has been living with B. Sina, as his private Engineer for many years, and was already at the head of several public works which have been executed in Austria. Now my dear Sir, it is your turn to play your part, and I hope, you will do it well, and we shall see each other in this country very too

very truly yours
S. Széchenyi.

324.

Rennie Jánoshoz.[1])

(m. k.) Pest, 1837. április 20-án.

Dear Sir John. — The bearer of this is Mr. Schönerer, who is sent to England by the Baron Sina, a gentleman of the

gatójául. Kérdi tőle, valjon meg van-e véle elégedve? Irja végre, hogy a bizottság és a báró még nem határoztak, minő hidfajnak adjanak előnyt, s ajánlja pártolásába Schönerert, mint Sina mérnökét, ki hivatva van ez ügyben dönteni stb.

[1]) Ajánlja Schönerert figyelmébe s kéri, hogy azt, mint a kit Sina Angliába küldött, informálja az Angliában malomkerekek javítása körül tett haladások s a felől, valjon Buda és Pest között minő fajta híd építése volna a legczélszerűbb.

Digitized by Google

highest respectability and credit, and worth rather more than $1^1/_2$ millions £ in order to see, what improvements have been made in England on milroads, and principally te decide: What sort of bridge should be built between Buda and Pest, and to find the proper man in England for its execution, as the Baron Sina ist to undertake this job to. You will hear all particulars from Mr. Schönerer himself, and the job is well worth your attention.

Say my compliments to your brother George and believe me very truly yours

S. Széchenyi.

325.

Brunelhez.[1])

(m. k.) Pest, 1837. április 20-án.

Dear Sir. — The bearer of this, Mr. Schönerer is sent to England in order to decide the question, what sort of bridge ought to unite the two towns Buda and Pest over the Danube, and who should be the person to have the superintendance of its construction. You are going to hear all particulars from him, and I think, the matter is well worth your attention. — I am very truly yours

S. Széchenyi.

326.

Watt Jakabhoz.[2])

(m. k.) Pest, 1837. április 20-ikán.

Dear Sir. — A bridge is to be built over the Danube between Buda and Pest. Baron Sina, a gentleman of the highest

[1]) Mint az előbbeni levél ajánlat Schönerer részére a hid ügyében teendő tanulmányozás targyában.

[2]) Arról értesíti Wattot. hogy Buda és Pest között hid fog épülni, építője báró Sina lesz. de még kérdéses, minő hid építtessék s ki legyen a felügyelő, tudósítja továbbá. hogy Schönerer, ki e sorokat viszi. fog e felett

Digitized by Google

respectability and credit is to have the undertaking of it. But there are two questions to be finally decided yet, viz. what sort of bridge is ought to be, and who should be the person to superintend its building. The bearer of this, Mr. Schönerer sent the Baron Sina, shall decide on these two subjects, and as their solution depends gread deal on the length and other particularities of the bridge, he will tell you every thing about it.

I look upon you as a benefactor of Hungary as we wanted indeed nothing less than the perfection of your Engines, to get over the prejudices prevailing against any improvement whatsoever — prejudices great dent stronger than even the rapids of the Danube. The erection of a solid bridge, and its success is of the highest importance, as we are carryng through it the principle of payng a toll, of which the nobility is exemted till now, and without which nothing can be done at all. Pray, be a benefactor of our country in this question too, and give your valuable advice to Mr. Schönerer. I gave him several letters to the Rennies, Clark etc. but you know, how biased there artists are, each of them towards their favorite idea or interest. Mr. Schönerer has been living in the quality of a geometer for many years with the Baron Sina, and is, as far as I know, a highly gifted and qualified young man. — I shall be very grateful to you, if you will make this matter a point of your consideration, as I rely more upon your opinion than that of any body else.

Good bye, dear Sir and believe me very truly yours

S. Széchenyi.

---

dönteni, kéri őt tanulmányaiban támogatni, kijelenti továbbá, hogy Wattot Magyarország jótevőjének tekinti s kivánná, hogy az ő mérnökösködése alatt fejeztetnék be a hid épitése. Jelzi, hogy egy szilárd hidnak a felépítése s annak következménye nagy horderejű, kéri e szempontból is támogatni Schönerert, kit barátságába ajánl, mint levele vivőjét, mint a ki Sinának magánmérnöke, s az ő figyelmére miveltségénél fogva érdemes, s hogy Széchenyi többet tart az ő véleményére, mint bárki máséra.

Digitized by Google

327.

Gróf Waldstein Jánoshoz.[1])

(m. k.) Pest, 1837. április 20-án.[2])

Lieber Freund. Baron Sina will den Brückenbau zwischen Ofen und Pesth übernehmen. Er wird sichdesshalb eben jetzt mit der Reichs-Deputation in Contact setzen. Der Überbringer dieses Briefes ist Sina's privat Geometer »Schönerer«, der sich in England und den Vereinigten Staaten umsehen soll, um zu entscheiden 1. Welche Gattung Brücke die passendste wäre, 2. Wer deren Bau leiten sollte.

Bei diesen höchstwichtigen Fragen — indem die Sache nun bald ad fractionem panis kommen soll — ist vor allem Andern jede Vorliebe und Leidenschaftlichkeit zu beseitigen, und nur der Success allein vor den Augen zu halten. Ja der Success allein; denn ohne diesen machen wir mehr Schaden als Nutzen; da durch ein Misslingen nicht nur Unternehmen aller Art wieder zurückgesetzt werden würden, sondern wir wären vielleicht auch nie mehr im Stande, das Princip des gleichförmigen Zahlens auf Brücken und Strassen auf eine plausible Art zu erweitern. Fasse diesen Gedanken mit Philosophie auf, sei »Schönerer« behülflich und bleibe mein Freund.

S. Széchenyi.

328.

Svaiczer Gáborhoz.[3])

(e. f.) Pest, 1837. április 24.

Nagyságos kir. kam. Tanácsos és főkamarai Gróf Úr! Különös gyönyörömre szolgált Nagyságodnak nagy becsű levele, mellyel

[1]) Gróf Waldstein János ez időben Londonban tartózkodott, a levél oda volt intézve s azt mint ajánló sorokat Schönerer maga vitte oda.

[2]) A kelet nélküli levél minden valószinűség szerint 1837. április 20-án íratott, minthogy Széchenyi a Schönerernek adott ajánló leveleket Tattersallhoz, Clarkhoz, Renniehez, Brunel és Watthoz is mind 1837. április 20-án írta.

[3]) Az eredeti fogalmazványon a keresztnév hiányzik ugyan, de a mint

Digitized by Google

engem megtisztelni s a beküldött hidrajzot kisérni méltóztatott. Elibe fogom ezt annak idejében az összeülendő országos küldöttségnek terjeszteni; és midőn addig is Nagyságodnak közvállalatink iránti hazafiúi részvéteért szintugy mint személyemet illető szíves nyilatkozásaiért ezennel legbensőbb köszönetemet tenném, rokonérzésű becses indulatiba továbbá is ajánlott igaz tisztelettel maradok

Nagyságodnak alázatos szolgája
Gróf Széchenyi István.

Pest, április 24. 1837.

329.

Fáy Andráshoz.

Pest, 1837. junius 8-ikán.

Tisztelt Barátom!

Minekutánna holnap a híd dolgában csak »leirás« fog határoztatni, s ismét csak vasárnap ülendünk tanácskozásra össze, s mert igen igen el vagyok foglalva, fentartom későbbre magamnak »Önnel közleni a közlendőket.«

Igazi tisztelettel

Széchenyi.«

Pest, junius 8. 1837.

330.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest, 1837. junius 11-én.

Euer k. k. Hoheit, Durchlauchtigster Erzherzog!

In der Noth in welcher ich bin, erlaube ich mir wieder, wie gewöhnlich, mich Ew. k. k. Hoheit zu Füssen zu legen.

Herrn Wodianers »Grosshandlungshäuser« sind heute durch eine neue Eingabe an das Tageslicht gekommen. Diese werde ich

az a levél szövegéből is kitetszik, Gáborhoz lehetett intézve, a ki akkor főkamaragróf volt Selmeczbányán.

Digitized by Google

Ew. k. k. Hoheit Morgen, so bald sie dictirt ist, einzusenden die Ehre haben. Bis dahin nehme ich mir die Freiheit, Ew. k. k. Hoheit die Unterzeichneten hier anzuführen:

Wodianer Samuel és fia. Magyari Imre.
Ullmann Móricz maga nevében Robitsek József.
Ugyanaz Báró Dietrich József nevében Hegedüs Zsigmond.
Gróf Stáray Albert.
Báró Orczy György.
Báró Redl Imre.
Premsperger Pál.

Jeder Umbefangene und Gutmeinende würde leicht einsehen, dass hier nur »Hindern« das Losungswort ist. Da indessen mit vieler Befangenheit und vielen bösen Willen zu kämpfen ist, so wäre meine Meinung, anjetzt nichts Anderes zu thun, als um Sina nicht abzuschrecken, ihm auf eine gute Art beiläufig so viel zukommen zu lassen. »Scheuen Sie eine solche Concurrenz nicht, lassen Sie Ihre Pläne je eher verfertigen, und rechnen Sie auf Billigkeit.« Ob ich nun in der Deputation so viel zu Wegen bringen kann, bin ich nicht sicher, bitte also Ew. k. k. Hoheit unterthänigst »helfen Höchstdieselben mir Schwachen.«

Baron Sina legt sich Morgen um 10 Uhr Früh Sr. k. k. Hoheit dem Erzherzog Stephan zu Füssen. Ein solches Wort »Lassen Sie Ihre Leute aus England und Amerika ohne weiters kommen, setzen Sie sich über alle Concurrenten hinaus, und überreichen Sie Ihre Pläne baldmöglichst ohne Scheu, und bauen Sie auf den Rechtsinn einer allerhöchsten Regierung« würde auf jeden Fall alles retten.

Ich fürchte umbescheiden zu sein, Ew. k. k. Hoheit Höchstdero kostbare Zeit auch jetzt in Anspruch zu nehmen. Höchstdero unversiegbare Güte hat mich aber verdorben, und meine Absicht, ich kann es mit Selbstgefühl sagen, ist nicht unedel. Ew. k. k. Hoheit ganz unterthänigster Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 11-ten Juni 1837.

So eben bemerke ich, dass ich auf bereits beschriebenes Papier diese Zeilen setzte. Bitte tausendmahl um Vergebung.

Digitized by Google

331.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest, 1837. június 12-én.

Ew. k. k. H. D. Erzh.! — Vergeben Höchstdieselben, dass ich wieder anklopfe! Es sind mehrere der Herren Brücken-Deputirten, die sich wegen Reise-Unkosten und Diurnen bei mir auf folgende Weise anfragten: »Wir sind arm, wohnen weit, die Sache scheint sich in die Länge zu ziehen etc., es dünkt uns nicht billig, dass wir alle diese Unkosten aus Eigenem bestreiten etc.« Ich verfügte mich sogleich zu Sr. Excellenz dem Grafen Batthányi, um ihn hierüber zu unterrichten, und brachte in Erfahrung, dass Ew. k. k. H. Seiner Excellenz dem Grafen Batthányi hierüber bereits die gnädigste Weisung geben: »Die Herren Deputirten sollen sich in dieser Hinsicht nur bei der Landes-Cassa melden.« Da Ew. k. k. H. nun bald abreisen, und auch diese Angelegenheit in Höchstdero Abwesenheit sehr wahrscheinlich einige »Hackerln« finden dürfte, so bin ich so frei, sie Ew. k. k. Hoheit ganz unterthänigst in das Gedächtniss zu rufen. Geschähe es nicht, so würde ich sehr compromittirt sein, indem ich die angeführte Aussage Sr. Excellenz des Grafen Batthányi mehrern Mitgliedern der Deputation bereits mittheilte, die in guter Laune zu erhalten, oder vielmehr darein zu setzen, dringend nöthig ist.

Nach der heutigen Audienz, die Baron Sina bei Ew. k. k. Hoheit hatte, und von der er erfreuet, ermuthigt und gestählt zurückkehrte, bin ich des Gelingens aller Vorarbeiten bereits beinahe sicher. Einen unberechenbaren Vorschub für das ganze Unternehmen sehe ich aus seinem Entschlusse, nach Weisung Eurer k. k. Hoheit auch aus Amerika einen Techniker kommen zu lassen. Wir, B. Sina und ich glauben aber, dass der Feind, wenn er noch so klein ist (B. Redl hat 12 □ für diese Entreprise unterzeichnet) nie zu verachten kommt, und gedenken die ganze Sache de facto energisch zu ergreifen, scheinbar indessen ganz aufzugeben oder wenigstens lau zu betreiben. Unsere Geg-

Digitized by Google

ner sollen sich nur verrechnet haben, und als kleine Strafe würden sie fürwahr verdienen, in jene Grube zu fallen, die sie uns gruben. — Wir schreiben Morgen nach England, damit T. Clark mit dem ich in Verbindung stehe, sich sogleich hierher verfüge; bis zum Winter kann der Amerikaner da sein. Alles diess wollen wir aber, so viel es nur thunlich ist, in Geheim halten. Kommt Clark heraus, so wäre es nothwendig ihm Jemanden von Fach zu adjungiren; und da wünschte ich vor allen Anderen Vásárhelyi, da er nebst anderen Eigenschaften auch Englisch, und T. Clark, meines Wissens, keine andere Sprache spricht. Wenn Ew. k. k. Hoheit mir erlauben, dass ich suo tempore, als Comissair der unteren Donau-Regulirung, mit Vásárhelyi in dieser Angelegenheit verfügen dürfte, so wäre der Sache ein grosser Dienst geleistet, und Vásárhelyi würde seine Commissions-Geschäfte damit verbinden können. Worüber ich aber Höchstdero Willensmeinung mir unterthänigst erbitte.

Für meine Person werde ich indessen alle möglichen Data sammeln, und vor allen Anderen den Hafen-Bau-Vorschlag nach meinen besten Kräften betreiben.

Gott der Allmächtige schütze Ew. k. k. Hoheit, und bringe Höchstdieselben glücklich in unsere Mitte bald zurück.

Mit der unbegränztesten Ehrfurcht Ew. k. k. Hoheit ganz unterthänigster Diener Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 12-ten Juni 1837.

332.

Clark Tyrney Vilmoshoz.[1])

(m. k.) Pest, 1837. június 15-én.

Dear Sir!

Now at last I am glad to tell you, we are almost over all the moral difficulties which have been in our way concerning

[1]) Tudatja Clarkkal Széchenyi, hogy a hídépítés tárgyában már minden moralis nehézségeken túl vannak, a hídpénzt megállapították, mi 20.000 font jövedelmet biztosít, s az országos bizottság mint vállalkozónak Sinának

Digitized by Google

the erection of a Bridge between Buda and Pest. We established a toll by law, which in all probability will assure as an income of m/15—m/20 L. a year. The Committee which is to bring the thing to a point, gave many several undertakers, the preference to Baron Sina. Baron Sina is a man of very high worth and respectability, so that there is only one thing left behind, viz. to choose the individual for directing the technical part of the Job, and the choice is made too, *if you can and will accept of it,* as Mr. Schönerer, who shall deliver to you a letter from me written previously to this, is chargod to engage you and make and arrangement with you in the name of the Baron Sina.

Now I hope, you are satisfied with me, and pray, give me reason to be satisfied with you too viz.

1. Come hither as soon as possible, as there is a concurrence, and nothing is more able to blow up the other party than haste on our side.

2. Write to me immediately, when you can leave London, and when do you expect to arrive here.

---

adott elsőbbséget, s a technikai igazgatót illetőleg a bizottság úgy határozott, hogy, ha akarná és birná elfogadni, az Clark legyen és Schönerer fel van hatalmazva Sina nevében őt arra szerződtetni. Kérdi valjon most már meg van-e vele elégedve, kiváltképen pedig saját magával s kéri, jöjjön mielőbb, a mint csak lehetséges, mert semmi sem képes az ellenzéket izgatottabbá tenni, mintha részükről sietnek; továbbá írja meg rögtön, mikor hagyhatja el Londont és mikorra várják itteni megérkezését, s írja meg, mit készittessen el előlegesen a szükséges anyagból, hogy az időt megkiméllhessék, mert úgy hiszi, hogy ezekből mi sem áll még készen, s az ilyenekre is gondolni kell . . . Az utóiratban megemlíti még Széchenyi, hogy itt igen sok a *Schwindler,* a ki az igazgatást elnyerni kivánja, s e miatt a bizottság azon elvet állapitá meg, hogy az építés igazgatását csak az nyerheti el, a ki hiteles, kimutatni képes, hogy már hasonló vállalatot vezetett, még pedig teljes eredménynyel, de bár a Clark renommeja mindenek felett áll, ellenségeik azért mégis nehézségeket támasztatnak, épen az ő személyét illetőleg, ha hitelesen ki nem mutatják, hogy ő e szakban kiváló egyéniség, s kifogásolhatnák, hogy ön a jég körül nem bir szakértelemmel, s őszintén megmondom ön előtt Mr. Calcoonnak önről Szent-Pétervárott mondott véleményét s Rennievel való összeköttetését, s mind ez arra van számítva, hogy ellenseinket elhallgattassa.

Digitized by Google

3. Tell me what I could do here for you before hand, in order to save time, respecting the materials and requisits (specimens of iron, stone etc. etc.) for the preparatory works, as nothing like this having been yet made here, provisions of all sorts must be thought of.

God bless you and believe me sincerely yours

Pesth, the 15. June 1837. St. Széchenyi.

By the by, there is one thing I must mention to you. There are so many swindlers who wanted to have the direction of the Job, that the Committee established the principle that no body shall have the direction of it except who can show authentically his having directer with full success an undertaking equal in difficulty to the building a bridge between Buda and Pest. Now your name ad renown is above all questions, but yet our opponents might make us some difficulties even in the choice of your person, if we cannot show them authentically, that you are the proper man for it. They will except against any Englishman, as they say, you cannot have any experience about ice. Well, dear Sir, I advise you to bring over drawings, estimates, Mr. *Colcoons* notes made at Petersburgh, your connexions with the late Mr. Rennie etc. etc. etc. in short, every thing which you may calculate to silence our antagonists.

333.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1837. június 15.

Hochwohlgeborner Freiherr,

Sehr geachteter Freund!

Hier übersende ich Ihnen den verheissenen Brief an Clark.

Sie haben mich ganz überwiesen, dass die jetzige Wuth in Unternehmungen solcher Art, wie eine Brücke zwischen Ofen und Pesth ist, eine weit grössere Unterzeichnung nach sich ziehen würde, als für den Bau nothwendig ist, und somit die augenblickliche und illimitirte Ausgabe der Actien voreilig wäre. Wäh-

Digitized by Google

rend ich diess aber anerkenne, erlaube ich mir, Sie aufmerksam zu machen, dass auf eine solche Wuth, wie die jetzige, nach den unumstösslichen Gesetzen der Reaction, früher oder später, aber ganz gewiss eine todtenähnliche Lauheit eintreten muss, und der Muth des Publicums eben so tief sinken, als zu welcher Höhe er sich in seiner Raserei hinaufschwang. Diess vorausgesendet, bitte ich Sie »Lassen Sie uns den günstigen Moment, nähmlich diese wohlthätige Verrücktheit des Publicums, die uns zum Ziele führt, benützen, und verlieren wir, wo möglich, keinen Tag! Clark sollte durch Telegraphe hieher »gewinkt« werden können.

Ich grüsse Sie mit dem Gefühle der aufrichtigsten Hochachtung, und bleibe Ihr bereitwilligster Diener

Gr. St. Széchenyi.

Pesth, den 15-ten Juni 1837.

Ich bitte Sie, in dem Briefe, den Sie an Schönerer in Hinsicht Clark's schreiben, noch hinsetzen zu wollen, er möchte Clark auftragen, über die Convention und Bedingnisse, in welche dieser eingehen wird, das grösste Stillschweigen und die grösste Discretion beobachten zu wollen, so wie Schönerer selbst auch das thun soll, da doch eine Menge unvorhergesehener Extra-Ausgaben sein werden, und vorauszusehen ist, dass uns Stáray et Co jeden Kreutzer nachrechnen werden.

A propos, der alte Glückswerth war bei mir, um mich zu bitten, ihn an Sie zu empfehlen, Sie möchten Ihn als Ihren Spediteur fortbehalten. — Ist's möglich, so thun Sie es. Er ist ein gescheiter Kerl, und kann uns — glauben Sie mir, denn ich kenne die hiesigen Verhältnisse — in der Brücken-Angelegenheit, in der noch manche Schlachten zu schlagen sind, von grossem Nutzen, aber auch grossen Schaden sein.

Digitized by Google

334.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1837. június 18.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Hier übersende ich Ihnen das Protocoll einstweilen in der Original Sprache, bald werden Sie die teutsche Übersetzung schriftlich erhalten, und nächstens das Ganze von A bis Z in beiden Sprachen gedruckt. Graf Batthányi als Praeses schreibt Ihnen praesidialiter.

Ihre Angelegenheit steht so gut wie möglich. Wir hätten Wodianer et Co. oder eigentlich Stáray, Ullmann et Co. ganz vor den Kopf schlagen können, ich wollte es aber nicht, denn ich fürchte mich ganz erbärmlich von Reactionen. Jetzt haben wir sie beseitigt, und unsere Opposition ganz gelähmt. Graf Stáray — da er das Ganze nicht zerfallen machen konnte — stimmt jetzt ein anderes Lied an, über welches Ullmann et Wodianer heulen möchten; er (Sztáray) spielt nämlich den Zufriedenen, den Retter des Vaterlandes; »Wir haben unsern Zweck erreicht, unsere Rolle ist ausgespielt, sagt er, wir haben die Deputation in ihre Schranken gewiesen, sonst hätte sie ohne Bedingniss alles dem Baron Sina zugesagt.« Ullmann et Wodianer scheinen aber mit dieser politischen Demonstration nichts weniger wie zufrieden, und werden gewiss einen Chef suchen. Ich wunderte mich nicht, wenn Rothschild dennoch in dieses Unternehmen entrirte. Es wäre unangenehm. Zeitgewinn ist Alles, denn am Ende ist das Ganze in den Händen des Erzherzogs, und dieser ist ganz für Sie. Wenn er auch nur so lange lebt, als ich wünsche! In den Ausschuss werde ich ausser Kappel, Tüköry und Kovács noch Andrássy, Pollak, und wenn der Erzherzog erlaubt, Vásárhelyi hinein nehmen, um alles vorzubereiten. Nun werde ich nächstens die Antwort aufsetzen, die Sie der Deputation geben müssen, um sich gegen Eins und das Andere zu verwahren, denn »qui tacet, consentire videtur.«

Digitized by Google

Ich bin erdrückt von Arbeiten, hoffe Sie nächstens in Wien zu sehen. Erhalten Sie mich in Ihrem Wohlwollen. Theilen Sie mir alles mit, was ich wissen soll, wie ich es auch thun werde, und bleiben Sie vor allem Andern »reich an Gesundheit und Energie.«

Ihr bereitwilligster Freund und Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 18-ten Juni 1837.

335.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest, 1837. június 19-én.

Euere k. k. Hoheit, Durchlauchtigster Erzherzog!

Hier beigebogen gebe ich mir die Ehre, Euerer k. k. Hoheit das Protocoll der Brücken-Deputation zu übersenden. Es wäre mir, wenn auch nicht leicht, aber dennoch gewiss möglich gewesen, — da mehr als 2 Drittel der Deputations-Mitglieder ganz für Baron Sina stimmten, die Wodianer'che Partei zu demüthigen und völlig zu beseitigen. »Es ist aber noch nicht ‚aller Tage Abend', dachte ich mir, und mehr als eine Schlacht wird noch zu schlagen sein«, was mit der Zeit irgend einen Stoff zur Reaction hätte geben können. Baron Sina scheint fest entschlossen zu sein, das Unternehmen durchzuführen, und ich bereitete ihm vor seiner Abreise, von der Deputation einen eben solchen Bescheid zu erhalten, wie jener sein wird, den die Wodianer'sche Parthei erhalten soll. Da nun der ihm gegebene Bescheid besser ist, und er seinen Ingenieur Schönerer bereits bevollmächtigte, sowohl aus England als Amerika einen competenten Künstler ehebaldigst hieher zu senden, so scheint das Wirkliche der Sache im guten Gleise zu sein, und was das schönste ist, auch Gr. Stáray — wie es allgemein verlautet — mit dem Protocolle gänzlich zufrieden. »Seht Ihr«, soll er sagen, »die Früchte unserer Eingabe, die zum Glück noch à tempo kam! Die Deputation wagte nicht, das Ganze unbedingt in den Rachen des Baron Sina zu werfen. Unser Zweck ist erreicht, und unsere Rolle ausgespielt.« Ullmann und

Digitized by Google

Wodianer scheinen aber mit dieser Demonstration bei weitem nicht zufrieden zu sein, und werden sich (oder ich müsste mich sehr irren) einen anderen Chef sich suchen, der mehr auf das Positive, d. i. Geld, als andere Theorien sieht. Ich hoffe aber so viel Vorsprung zu gewinnen, dass wir sodann ohne Furcht mit wem immer in die Schranken zu treten im Stande sein werden. Damit, wenn irgend ein Techniker aus dem Auslande kommt, in einigen Tagen viel verrichtet werden könne, gedenke ich einen Ausschuss der Actien-Gesellschaft im Namen des Baron Sina zusammen zu stellen, und hiezu ausser den Herrn Kappel, Tüköry und Sigmund Kovács, die zu den ersten Antragstellern gehören, noch den Baumeister Pollack aufzufordern, und hielte es für sehr gut, wenn auch Vásárhelyi darin wäre. Ich bitte desshalb E. k. k. Hoheit ganz unterthänigt, über diesen letzten Punkt mich mit einer geneigten Antwort baldigst zu erfreuen geruhen zu wollen.

Ein Wort von Eu. k. k. Hokeit wiegt wehr, als wenn ich mich 365 Tage abmühe. Haben Eu. k. k. Hoheit deshalb einen freien Augenblick, so bitte ich, während Höchstdero Aufenthalt in Wien, sowohl Baron Sina als Baron Puthon zu sich kommen zu lassen, und den ersten in der Brücken-Angelegenheit, und darin zu bestärken, dass wir unsere Karten so viel möglich, klug und geheim spielen sollen, dem zweiten hingegen ein gutes Wort für alle seine Bemühungen zu sagen, das er wahrlich verdient, und ihn hinsichtlich des Hafenbaues bei Pesth einstweilen zu vertrösten, während ich diesen Gegenstand allhier nach meinem besten Wissen betreiben werde. Baron Puthon war so eben erst in Triest, um das Dampfboot A. Metternich abgehen zu machen, und ist wirklich die Seele des Ganzen. Mich aber wollen Er. k. k. Hoheit in höchstdero unbegränzter Huld auch ferner gnädigst erhalten, und von den Gefühlen der allertiefsten Ehrfurcht versichert sein, womit ich die Ehre habe mich zu nennen Eur. k. k. H. ganz unterth. Diener Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 19-ten Juni 1837.

Digitized by Google

336.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1837. június 20-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, sehr geachteter Freund!

In Folge Ihres mündlichen Auftrages, der Reichs-Deputation in Ihrem Namen zu erklären, dass Sie die ganzen Unkosten der Vorarbeiten einer zwischen Ofen und Pesth zu erbauenden Brücke auch in dem Falle tragen wollen, wenn das ganze Unternehmen ununternommen bliebe, erhielt meine Aussage einen officiellen Character; da die Reichs-Deputation jedoch auch auf den Fall meines etwaigen Absterbens, ihrer verantwortlichen Stellung zufolge, in Hinsicht Ihres Ansinnens völlig gesichert sein muss, so wollen Eu. Hochwohlgeboren die Güte haben, mir hierüber zu meiner Legitimation einige Zeilen ehebaldigst zu übersenden, die ich sodann ungesäumt dem Praeses der Deputation, Grafen Batthányi übermachen werde.

Ich nenne mich mit der aufrichtigsten Hochachtung Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 20-ten Juni 1837.

337.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1837. június 21-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, sehr geachteter Freund!

Beiliegend übersende ich Ihnen das gedruckte Protokoll der Brücken-Angelegenheit, aus dem ungrischen Originale ins teutsche übersetzt. Sie werden daraus ersehen, dass wir den Hauptpunkt, nämlich den der Préférence, erhalten haben, und zwar ohne die Anderen zu heurtiren, was wegen der sonst zu entwickelnden Reaction zu vermeiden, klug gewesen ist. Was Sie nun darauf meiner Meinung nach zu antworten hätten, werde ich

Digitized by Google

allmälig combiniren, und Ihnen zu seiner Zeit einsenden. Vor allem Andern wünschte ich aber zu wissen, was Sie von Schönerer hören, ob uns Leute ankommen, oder nicht? Ich mache einstweilen verschiedene Vorkehrungen hier — die Taucherglocke kam gestern an — so dass ich nächstens ganz in Ordnung sein werde, um was immer für Künstler würdig und mit Anstand zu empfangen.

Wenn Sie mich mit einigen Zeilen erfreuen, und auf die 1000 Cigarren, die Sie mir gütigst zu besorgen verheissen haben, nicht vergessen wollten, so würde ich Ihnen recht dankbar sein, der ich mich mit dem Gefühle der aufrichtigsten Hochachtung nenne Ihren bereitw. D. Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 21-ten Juli 1837.

P. S. In demselben Augenblicke, als ich diese Zeilen beendigte, bringt mir die Post Ihr Schreiben vom 19-ten Juli. Ich bin so überhäuft von Gesehäften, dass ich Ihnen darauf anjetzt nur kurz antworten kann. Es freuet mich täglich mehr, mit Ihnen zu thun zu haben, da ich aus Allem Ihre Umsicht und Ihren praktischen Scharfsinn hervorleuchten sehe, ohne welche, man mag sagen was man will, weder Kleines, noch Grosses gelingt, da Patriotismus, Seelengrösse etc. allein keinesweges auslangen.

Ihr Schreiben wird — wie natürlich — kein Mensch sehen, und ich werde alle jene Punkte, die Sie mir andeuteten, in der zu verfertigenden Antwort berücksichtigen.

Eines begreife ich indessen nicht, wie Sie das nämlich verstehen zu müssen glauben, was die Reichs-Deputation Ihnen und den Wodianern sagte.

Diesen sagt sie: »Wenn Eure Pläne und Bedingungen die besten sind, so habt Ihr den Vorzug.«

Ihnen aber: »Wenn Ihre Pläne und Bedingungen eben so gut sind, wir die andern, so haben Sie den Vorzug.«

Sehen Sie durch diese Aussage nicht die ganze Sache bereits in Ihren Händen? Ja; sie gehört Ihnen, wenn Sie NB. bei Zeiten zugreifen und sich in Besitz setzen, was die Haupt-

Digitized by Google

sache ist; die Regierung ist für Sie, der Erzherzog ist für Sie, die Deputation ist für Sie; und endlich sind Sie der Mann der Vorsehung, der seine Mission vollenden, und somit unter Andern auch die Pesther Brücke bauen muss. Also vorwärts!

Eben so wie es unmöglich ist, zu viel Umsicht zu haben, so muss man andererseits auch dreinzuhauen verstehen, wie Sie's gewohnt sind, also noch einmal »Vorwärts!« und erfreuen Sie mich bald mit einigen vollgewichtigen Zeilen. — Können Sie Wodianer auf eine gute Art paralysiren, so thun Sie es; denn je leichter wir fahren, desto besser. In grosser Eile. Ich bin noch immer mezzo crepato.

338.

Magyar kir. udvari kamarához.

(e. f.) Pest, 1837. július 5.

Excelsa Camera Regia Hungarico Aulica

Domini Gratiosissimi!

Immense gratioso Decreto Cameralis de ddt. 24. Februarii anni 1836 sub 6132/6448 ex parte Excelsi huius Dicasterii Magistratui L. R. Civitati Pestiensis admissum fuit ut cum nationali oeconomica societate, ratione illius plagae pascui Civitatis Pestiensis, quam sibi pro asservatione curriculi equorum in arendam petierat dari interea etiam donec ratione stipulandi eatenus ad 15 annos Contractus in Coherentia praesedistentium normativorum ordinum Altissimus Suae Majestatis Sacratissimae Indultus per Excelsam Cameram R. H. Aulicam impetrari potuerit renovationem sub exhibitis conditionibus, et ergo ratificationem cameralem ad sex annos a 1-a maii 1838 duraturos inire possit.

Cum in sequelam hujus Societas oeconomica complanationem, circumvallationem, ac arboribus implantationem plagae pascui praeattactae hucdum non parum sumtum inpenderit, atque ut opus hocce, ex quo in liberae R. Civitati Pestiensem sine dubio considerabile et commodum et decus cum tempore redundabit, porro quoque ea cum certitudine continuare et valeat,

Digitized by Google

quod etiam post elapsum ad admissorum sex annorum plagam eandem in arenda retinere poterit in nomine societati oeconomi humilissime supplico, dignetur Excelsa Camera Regia Hungarico Aulica compromissum ratione stipulandi quoad plagam saepius adactam ad 15 annos contractus Altissimum Suae Majestatis Sacratissimae Indultum quo otius gratiose exoperari.

Qui in reliquo gratiis commendatus distincto cum venerationis cultu persevero Excelsae Camerae Regiae Hungarico Aulicae

Pestini die 5 Julii 1837. servus humillimus

Comes Stephanus Széchenyi.

339.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest. 1837. július 5-én.

Hochwohlgeborner Freiherr,

Sehr geachteter Freund!

So eben wollte ich an Sie Schreiben, um Ihnen zu melden. dass ich nach einer tüchtigen Leber-Entzündung wieder anfange zu leben, als ich Ihr Werthes vom 30-ten Juni erhalte.

Ich kann mich nicht genug über zwei Dinge, die Sie in Ihrem Schreiben berühren, erstaunen: 1. Dass Sie von Seite der Deputation noch keine Antwort erhielten. 2. Dass Sie die schriftliche Bestätiguung Ihrer wörtlichen Verheissung, die Sie in Ihrem Namen zu machen mich aufforderten, anjetzt von der Antwort der Deputation abgängig machen wollen.

Was den ersten Punkt anbelangt, so kann ich Ihnen nur so viel sagen, dass die Deputation ihre Sitzungen bereits den 14-ten Juni beendigte, und dem Praeses der Deputation (Grafen E. Batthányi) die Weisung ertheilte, Ihnen sofort ohne Zeitverlust die Antwort zu übersenden, dass aber der Graf Stephan Széchenyi krank geworden ist, und somit die Maschine — nach herkömmlichen Gebrauch — stecken geblieben zu sein scheint; sie aber nun durch mich auf der Stelle wieder in Bewegung gesetzt werden wird.

Digitized by Google

Was hingegen den zweiten Punkt betrifft, so scheint ein Missverständniss obzuwalten, was wohl sehr begreiflich ist, denn wie soll Ihnen, unter Ihren Riesen-Geschäften, nicht eine so kleine Formalität, um welche sich's handelt, entgangen sein?

Die Hautsache ist indessen in Ordnung, nämlich dass Schönerer bereits den Auftrag erhielt, Clark ohne weiters hieher kommen zu lassen; worüber ich mich nicht wenig freue. Der Erzherzog sprach mit Ihnen in Wien. Sowohl er, als die Deputation sind ganz für Sie, Sie haben den Vorzug vor allen Anderen, es kann also nicht fehlen, nur müssen wir uns ehebaldigst in den Besitz des Ganzen setzen, um wo möglich unsere Antagonisten mit einem Schlage aus dem Weg zu räumen.

Ich werde dieser Tage den Ausschuss hier, unter Ihrem Nahmen zusammenberufen, damit wir anfangen alle Vorarbeiten (Stein-, Eisen-, Taglohn etc. Berechnungen) zu machen.

Sowohl die deutsche Übersetzung, als auch die Antwort, die Sie zu geben haben, werde ich Ihnen ehebaldigst einsenden.

In Ihrer Stellung haben Sie recht, alle etwaige Wiedersacher zu verachten; indessen ist es nicht zu vergessen, dass man auf ebenem Wege schneller und auch angenehmer geht, als auf einem rauhen.

Ich empfehle mich in Ihr Wohlwollen, und nenne mich mit dem Gefühle der aufrichtigsten Hochachtung Ihren bereitw. Freund und Diener Gr. Stephan Széchényi.

Pesth, den 5-ten Juli 1837.

P. S. Soeben erfahre ich, dass Gr. Batthyáni, nachdem das Ganze bei ihm 18 Tage gelegen hat, weil er sich auf dem Lande amusirte, das Protocoll der Deputation gestern an Sie absandte. — Bitte recht sehr, vergessen Sie meine 1000 Cigarren nicht, und könnten Sie mir bis dahin, bis Sie sie verschreiben lassen, einstweilen mittelst Dampfboot 100 hieher senden, so würden Sie meine Leber sehr erfreuen.

Digitized by Google

340.

A pesti nevendék-papság magyar iskolájának.

Pest, 1837. július 15-ikén.

Igen tisztelt Honfitársaim! Folyó évi munkálataik kötetét, [1]) mellyel múlt hónap 18-ikán költ igen becses levelük kíséretében engem ajándékúl megtisztelni érdemesnek tartának, különös örömmel vettem s olvastam. Méltán örvendezhet a haza is, mely serdülő vallás-szolgáiban századunkhoz illő oly mívelt kereszténveket s hű polgárokat szerencsés bírhatni, minőknek e nagyérdemű Iskola tagjait hozzám intézett soraikban nyilvánított nézeteik, s hont-ölelő szeretettel teljes érzelmeik bizonyítják. Az Egek Ura áldja s tartsa meg állandóan Önöket nemzetünk közboldogságát s díszét szomjazó nemes törekvéseikben! Személyem iránt mutatott szives hajlandóságukért pedig fogadják kérem ezennel legforróbb hálámat, melylyel hazafiúi emlékükbe továbbá is ajánlott maradok. A Nagyérdemű Iskola Tagjainak hű polgártársa gróf Széchenyi István s. k.

Pest, 1837. július 15-ikén.

341.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1837. augusztus 16-án.

Hochwohlgeborner Freiherr,

Sehr geachteter Freund!

Ihr Schreiben von 14-ten d. habe ich mit grossem Vergnügen erhalten. Ich eile es zu beantworten.

[1]) A központi r. kath. papnöveldében, a pesti növendékpapság magyar iskolájának megalapítását, Dercsik János apátkanonok és seminariumi igazgató, személyes közbenjárásával Rudnyánszky Sándor herczegprimás bibornoknál kieszközölte; s ezen magyar iskola munkálatainak kiadását megkezdette az I-ső kötettel 1833-ik évben, mely részben latínból fordított, részben eredeti theologiai dolgozatokat tartalmaz. Az itt említett »Munkálatok« 4-ik kötete az, melyet Széchenyinek megküldöttek, »*Munkálatai a pesti növendék-papság magyar iskolájának*« czím alatt.

Digitized by Google

Wir können uns Glück wünschen, dass wir Tierney Clark habhaftig werden konnten. Er wird in 14 Tagen — die wir übrigens auf 3—4 Wochen auszudehnen suchen werden, — mehr und auf jeden Fall Besseres leisten, als hiesige Künstler, die unter vielen andern Dingen auch das nicht wissen, »wie man mit der Zeit zu sparen und hauszuhalten hat.«!

Seine Forderungen sind bedeutend, und blieben eine grosse Last, wenn das Ganze mit seiner Spazierfahrt beendigt würde. Da es sich aber um einen Bau von circa $1^1/_2$ bis 2 Millionen handelt, so verschwindet die von ihm verlangte Summe, da sie in das Ganze eingerechnet wird. Eben so wird es der Fall mit der Ausgabe für seine Détail-Arbeiten und seine Inspection sein. Und glauben Sie mir, nur keine wohlfeile Brücke zwischen Ofen und Pesth, und nur von keinen wohlfeilen Künstlern dirigirt! indem eine wohlfeile Brücke in so schwieriger Lage eine Ungereimtheit ist, und nur Schande und Verlust bringen würde, die wohlfeilen Künstler aber heutzutage noch nichts geleistet haben, oder Stümper sind.

Goldschmid schrieb mir vor einigen Tagen in demselben Sinne, in welchem Sie mir heute von Rothschild sprechen. Meine Meinung hierüber ist die: »Lassen Sie Rothschild an dem *Utile* Theil nehmen, so sollte er auch seinen ganzen Theil an den Vorauslagen tragen. Was aber das Honorificum betrifft, so gönnen Sie ihm die Ehre, an Ihrer Seite zu stehen.« Sina et Rothschild an der Spitze einer sich associirenden Actien-Gesellschaft klingt ja recht gut, und würde der Gr. Sztáray et Co. Parthei und aller andern Opposition auf einmal ein Ende machen, während die wahre Ehre doch Ihnen bliebe, da es jederman weiss, dass Sie allein auftraten, wie alle die Andern noch furchtsam kuschten, und erst dann aus ihren Löchern hervorgekrochen sind, nachdem Sie die Batterie schon erobert hatten.

Nun heisst es aber energisch handeln, um die Zeit aufs Bestmögliche zu benützen. Kaum hatte ich Ihr Schreiben erhalten, als mir auch ein Schreiben directe von Clark zukam; demzufolge ich aufder Stelle mit H. v. Lechner, dirigirendem Adjunct bei der Landes-Ober-Bau-Direction, der mir von Seite des Erz-

Digitized by Google

herzoges zu diesem Behufe zugetheilt wurde, und mit Vásárhelyi, dirigirendem Ingenieur der untern Donau-Regulirung, eine Berathung hielt.

Übermorgen versammelt sich der Ausschuss bei mir, den ich von diesen Individuen bilde: Ich, Kappel (der aber in Karlsbad ist), Tüköry, Kovács, Lechner, Vásárhelyi und Graf Andrásy, den ich täglich erwarte. Wir werden Alles aufbieten, um Clark so viel wie möglich an die Hand gehen zu können.

Nun bitte ich Sie aber auf der Stelle folgendes zu thun, und in Berathung zu nehmen:

1. Schicken Sie Clark, so bald er ankommt, ohne Verzug hieher, wo ich mich seiner sogleich empariren, ihn nicht mehr auslassen, aneifern, und sodann nach Wien begleiten werde.

2. Bestimmen Sie einen oder zwei Ihrer Leute oder Correspondenten in Pesth zu dem Ausschusse, den ich gebildet habe. Diese müssen tüchtige Geschäftsleute sein, die vor allem die Preise der Landes-Materialien, wie Eisen, Stein, Holz, etc. und den gewöhnlichen Taglohn der verschiedenen Arbeiter und Handwerker kennen; da es eine Hauptsache ist von Clark vor seiner Abreise einen approximativen Kosten-Überschlag machen zu lassen.

3. Treffen Sie mit Rothschild ein schriftliches Übereinkommen, dass er, wenn er an dem Utile und Honorificum Theil nehmen will, auch an den Vorauslagen die Last gleich trage.

4. Es ist ein Oeconom für jetzt und für die Folge zu bestimmen, der alle Materialien liefert, Contracte schliesst etc. Da sich Clark mit solchen Dingen nicht befassen wird. Kurz, das Ganze muss auf der Stelle mit Energie organisirt werden.

5. Zu diesem Behuf wäre es vortrefflich, wenn Sie selbst hieher kämen. Auf jeden Fall ist es aber nothwendig, dass einer Ihrer oder Rothschild's Leute — im Falle Sie das Ganze mit ihm theilen — hieher käme, und wo möglich die ganze Zeit, während Clark hier ist, hier verweilte, um die weitere Entwickelung des Unternehmens auszuarbeiten. Endlich ist es nothwendig

6. Dass Sie einen hinlänglichen Credit hier eröffnen, damit jene Ausgaben getragen werden können, die aus den Vorarbei-

Digitized by Google

ten quellen. 5000 fl. C. M. werden meines Erachtens mehr als hinlänglich sein. Nur müsste Jemand bestimmt sein, der die Zahlungen assignirt, und dazu wäre jenes Individuum zu bestimmen, das von Wien hieher kömmt. Ein Mann in der Gattung von Goldschmid wäre vortrefflich.

Und das ist, was ich Ihnen für jetzt in Kürze mitzutheilen habe.

Die Kanone ist losgebrannt, die Schlacht beginnt, ganz Europa wird nächstens davon reden, Ihr Name steht obenan, vergessen Sie das nicht, Hochgeachteter Freund; vergessen Sie aber auch das nicht, dass Pesth das Schlachtfeld bildet, und somit das leitende Centrum wie immer, aber durchaus hier zu organisiren ist.

Vielen Dank für die Cigarren. Wenn auch nur jene, die kommen, eben so gut sind, wie die Sie mir sandten. Auch hierin wussten Sie das Beste zu finden. Ich, der ich ganz Europa ausforschte, fand sie nicht! Es kommt viel auf einen Scharfblick an!

Ich grüsse Sie freundschaftlichst, und habe die Ehre, mit dem Gefühle der aufrichtigsten Hochachtung zu verbleiben Ihr aufrichtigster Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 16. August 1837.

So eben schreibe ich an den Erzherzog, von dem Hergange der ganzen Angelegenheit.

342.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1837. augusztus 19.

Hochwohlgeborner Freiherr, sehr geachteter Freund!

Ich habe soeben eine Zusammenkunft unseres Ausschusses gehabt, in welcher jene Vorarbeiten verabredet wurden, die Clark noch vor seiner Ankunft begonnen haben will. Hievon sind 30 Schuh tiefe Bohrungen in dem Flussbette das Schwierigste, und mit unseren kläglichen Vorrichtungen sehr schwer zu bewerk-

Digitized by Google

stelligen. Indessen hoffe ich, werden wir das Gewünschte leisten. Eine Hauptsache aber, auf die ich Sie aufmerksam machen will, ist die, dass Sie mit Clark, oder noch vor seinem Anlangen allhier, Jemanden hieher senden möchten, in dem Sie alles Vertrauen setzen, um mit Clark die Praeliminarien des auf den Fall nöthigen Vertrages zu entwerfen — welcher in jeder Hinsicht mit vieler Umsicht und Klarheit auszuarbeiten und sodann Ihrer Sanction zu unterbreiten ist — wenn Clark über das Ganze einen detaillirten Plan zu verfertigen, und den Bau der Brücke zu leiten hätte, damit es praecise schwarz auf weiss da stehe, welche seine Emolumente sein werden, und was andererseits er dafür zu leisten haben wird.

Es geht aus der Natur der Sache hervor, dass die Vorarbeiten bei einer Brücke äusserst bedeutend sind, in gar keinem Vergleich mit irgend andern Vorarbeiten, wie z. B. bei Eisenbahnen, kommen.

Hiedurch muss man sich aber nicht irre führen oder gar abschrecken lassen, denn andererseits ist wieder das Einkommen einer Brücke, wo die Passage so gross ist, wie zwischen Ofen und Pest, um so viel grösser, als bei andern Unternehmungen dieser Art, dass man die Vorauslagen bald wieder herein gebracht hat.

Um die Post nicht zu versäumen, schränke ich mein heutiges Schreiben darauf, Sie auf das allerfreundschaftlichste zu grüssen, der ich mich mit dem Gefühle der aufrichtigsten Hochachtung nenne Ihren ergebensten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 19-ten August 1837.

Die Vorauslagen gewähren übrigens einen grossen, wiewohl indirecten Vortheil, und zwar — diess bleibe aber unter uns — dass sie viel Aufsehens machen, nicht leicht controllirt werden können, folglich in dem Final-Tractate mit der Reichs-Deputation man sie als eine sehr grosse Last anführen kann.

Digitized by Google

343.

Gróf Kolowrat-Liebsteinsky Ferenczhez.

(e. f.) Pest. 1838. augusztus 23.

Euer Excellenz.

Hochdieselben haben mir, so oft ich nur das Glück hatte, mit Hochdemselben in die kleinste Berührung zu kommen, stets so viel Wohlwollen bewiesen, dass ich mich hiemit unterfangen will, an Euer Excellenz eine ehrfurchtsvolle Bitte zu wagen.

Ein gewisser Samuel Hutflösz Raaber Wahlbürger wünscht in den ungarischen Adelstand erhoben zu werden. Sein Gesuch ist bei allen respektiven hohen Behörden, meines Wissens, sehr günstig aufgenommen worden, und wird anjetzt, wie ich glaube, zur endlichen Entscheidung dem allerhöchsten Staatsrathe unterbreitet.

Dieser Mann hat sich um die Beschiffung des Flusses Maros in Ungarn viele Verdienste gesammelt, und war der Erste, der in jene Gegenden, die diesen Fluss begränzen, einen regeren Handel brachte; auch ist er wegen seines rechtschaffenen Lebenswandels und seiner praktischen Thätigkeit ein allgemein geachteter Mann, so dass ich ihn Euer Excellenz auf das allerbeste, als so einen Menschen anempfehlen kann, der wirklich verdienen würde, diesen seinen Zweck zu erreichen.

Nehmen ihn daher Euer Excellenz in Höchstdero Gunst, und geben Hochdieselben mir Gelegenheit, meinen Dank thätig darbringen zu können, der ich mich mit dem Gefühle der aufrichtigsten Erfurcht nenne Euer Excellenz gehorsamster Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 23-ten August 1837.

Digitized by Google

344.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1837. szeptember 9.

Hochwohlgeborner Freiherr, sehr geachteter Freund!

Gestern Abends ist endlich W. Tierney Clark angekommen. Ich werde alles aufbieten, was nur in meiner Macht liegt, seinen Aufenthalt allhier so nutzbringend zn machen, wie nur immer möglich. So wie ich das ganze Unternehmen aber durchdenke, und erwäge, wie sich dasselbe in unseren complicirten Verhältnissen zu entwickeln hätte, so glaube ich, dass es bereits an der Zeit wäre, die Actien-Gesellschaft zu organisiren, und die Ausgabe der Actien unverzüglich zu veranlassen. Welche Motive mich indessen bewegen, diese Ansicht zu haben, kann ich unmöglich dem Papier anvertrauen; ich muss sie mündlich darstellen, und zwar an Sie selbst, oder an Jemanden, der Ihr vollstes Vertrauen besitzt, und der auch die Einleitung solcher Angelegenheiten praktisch versteht. Säumen Sie also nicht den Entschluss zu fassen — denn es ist wirklich dringend — entweder sich selbst hieher zu bemühen, oder irgend jemanden mit ganzer Vollmacht zu bekleiden, der diesen Theil des Unternehmens einzuleiten hätte.

Ich habe die Ehre, mich mit dem Gefühle der aufrichtigsten Hochachtung zu nennen Ihren bereitwilligsten Freund und Diener Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 9-ten September 1837.

345.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1837. szeptember 10.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Tierney Clark ist vollauf beschäftigt, und da eine Menge Erhebungen bereits fertig auf ihn warteten, so hoffe ich, dass er für den jetzigen Augenblick Alles wird beendigen können —

Digitized by Google

obschon er den 20-ten September wieder abreiset — was wir zur Fortsetzung unseres Unternehmens bedürfen. Gehet das Ganze so wie ich combinire, so dürfte die Reichs-Deputation bereits den kommenden Jäner wieder zusammentreten; und die Angelegenheit dort alsdann definitif entschieden werden. Die Hauptsache ist nun, dass Sie selbst, oder einer Ihrer tüchtigsten Geschäftsleute ehebaldigst hierher kommen, um den ganzen Gegenstand zu organisiren und als ein Geschäft einzuleiten. Sie haben mich zwar in einem Ihrer Briefe auf das schmeichelhafteste, mit Ihrem grössten Vertrauen beehrt, und mir eine grosse Vollmacht eingeräumt, es handelt sich nun aber um den Theil des Unternehmens der kaufmännisch zu berücksichtigen kommt, und da gestehe ich mich viel zu wenig competent, um allein ohne alle Controle da stehen zu wollen.

Heute beendigen wir die Sitzungen der ungarischen Academie, in deren letzte Sitzung ich so eben eile, ich werde sodann mich ganz und gar der Brücken-Angelegenheit widmen können, was ich um so lieber thue, weil ich an unserem Sieg über Menschen und Elemente nicht einen Augenblick zweifle.

Ich nenne mich mit der ausgezeichnetesten Hochachtung Ihren ergebenen Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 10-ten September 1837.

346.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1837. november 8.

Hochwohlgeborner Freiherr,

Sehr geachteter Freund!

In demselben Augenblicke, als ich an Sie schreiben wollte, bekomme ich Ihre Zuschrift vom 6-ten d. Monats.

Ja Mr. Georg Rennie ist hier, einer der ausgezeichnetsten Architecten Englands. Die W. U. et Sz. [1]) Co. scheint Ernst und

[1]) Wodjaner, Ullmann, Sztáray.

Digitized by Google

Consequenz in das Unternehmen setzen zu wollen. Ich erwartete es nicht, dass der Specialfreund von Clark gegen ihn auftreten würde. Auch schrieb dieser letztere mir hierüber ganz empört. Der Erzherzog Palatin ist seit längerer Zeit, wegen der so langen und gefährlichen Krankheit seines Sohnes des Erzherzogs Alexander, unsichtbar. W. et Co. schwatzen im Gegentheil so viel und so albernes Zeug, dass ich in mir noch zu keinem festen Entschluss gekommen bin: Welche Taktik von Ihrer Seite zu beobachten wäre.

Meine Stellung ist, als Mitglied der Landes-Deputation sehr schwierig, ich bekomme von allen Seiten Insinuationen der niedrigsten Art. »Ich hätte mich an Sie verkauft, um tüchtig Geld zu machen, was mit meiner Stellung als eines der Hauptmitglieder der Landes-Deputation incompatible sei u. s. w.« Man sieht aus Allem, wie sehr die Juden durch ihre 100 Ramificationen emsig gewesen sind, Sie und mich in ein verdächtiges Licht zu stellen. Es ist aber noch »des letzten Tages Abend« nicht und der am letzten lacht, lacht am besten!

Es waren Alle sehr gespannt zu sehen, wie ich mich mit Rennie benehmen würde, ich, der ich zu keiner Parthei mich neigen sollte! Ich ignorirte in Anfang sein Hiersein. Endlich besuchte er mich, und da lud ich ihn — um allem Gespräche ein End zu machen, sammt Weib und Kind und Gehülfen — zum Essen ein! Ich werde aus ihm (Rennie) nicht klug. Er scheint aber zu fühlen, mit welchen Menschen er sich embarquirt hat. Heute als ich ihn fragte: »Wann werden Sie nun den Bau beginnen?« sagte er mir: »Ich . . . den Bau . . .?« Ich glaube nicht, dass ich je in diess Land wiederkehre; ich bin ganz schwindlich: der Eine will das, der Andere jenes etc.

Was nun zu machen sei? kann ich jetzt nicht sagen, obachon ich allmälig einen Plan darüber entwerfe. Warten wir ei wenig, bis sich das vielfältige Geschwätz geordnet hat, und ich mit dem Erzherzoge gesprochen werde haben.

Man sagt allgemein: Rothschild sei auch mit W.[1]) und

[1]) Wodjaner.

Digitized by Google

nur scheinbar mit Ihnen. was ich aber nimmermehr glauben kann.

»Der einem Andern eine Grube gräbt, fällt selbst hinein.« — Ich werde mein möglichstes thun — Sie können sich darauf verlassen — um diess Sprichwort an dem gewissen Herrn W. et Co. neuerdings in Erfüllung zu bringen.

Ich halte das Ganze im Auge, und versäume nichts, was nach meinem besten Wissen und Gewissen in dieser Angelegenheit zu thun ist, und werde an Sie stets referiren. Eines bitte ich Sie: meine Briefe und Alles, was ich an Sie sage, auf das scrupulöseste geheim zu halten, was Sie — wenn Sie meine Stellung einigermassen durchdenken wollen — gewiss selbst am allernöthigsten helfen werden.

Für den Augenblick ersuche ich Sie, den ganzen Gegenstand so zu behandeln, als ob Sie ihn einstweilen quasi. quasi vergessen hätten, und sich damit gar nicht beschäftigten.

Ich nenne mich mit der ausgezeichnetsten Hochachtung Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi

Pesth, den 8-ten November 1837.

Es wird mir lieb sein, wenn Sie mir das Original Statement schicken.

347.

Rennie Györgyhöz.[1])

Pest, 1837. november 11-én.

Dear Rennie!

In answer to your letter of the 10-th November 1837 which has been forwarded to me this morning by Mr. Albans, allow me

[1]) Hivatkozva Széchenyi Rennienek nov. 10-én kelt levelére, melyet Mr. Albans útján kapott meg, beismeri Széchenyi, hogy a Rennie által fölvetett kifogásokat a Dunát illetőleg mondhatta azt, hogy fontos dolgai miatt akadályozva volt kielégítő választ adni, s elismeri, hogy Rennie is tettleges részt vett a híd ellenségei tervének megbuktatására; de mindamellett félelem aggasztja Széchenyit, hogy támadhat valaki, a ki a dunai híd tervét

Digitized by Google

to state, that as the to questions you make me about the Danube, I am indeed too overwhelmed by most urgent occupations to give you now any satisfactory answer. And as to your having taken an active part in promoting the schemes of my opponents. I beg to tell you candidly, that I am very much afraid, it will prove in

---

megtámadhatja, s így nemcsak a hídat, de még a hídon való egyenlő fizetés elvét is elveszthetí, pedig az, a miért ő oly sok éven át küzködött, kimondhatlan jótétemény lenne a hazára. Irja továbbá, hogy nem tudja kifejezni, menynyire nem volt elkészülve azon érzésre, Renniet Cark ellenei között látni, miután általa ez igazságtalanságot nem anticipáltatni lehetetlen volt, s kétségbe van esve a honi vállalatot illetőleg. Nem is említette volna ezt másképen — folytatja levelében — mint csak a reá való tekintetből, figyelmeztetvén őt, hogy mily nehézségek állanak elő, ha Rennie az ellenpárt ajánlatait elfogadja, illetőleg a nemzeti párt ellenségeinek ajánlatát. »Még a gyermek is beláthatja — írja tovább, — hogy mi igen óhajtjuk a jó utat, s hogy ez nem kezdődhetik jobb útcsinálással, mintha egy oly nehéz és drága kivitelű híd építtetik. Fejtegeti továbbá, hogy nálunk mind addig, míg a vám. fizetés alól a nemesek kivéve vannak, s csak a szegény paraszt vállain fekszik az egész közlekedési teher ; nem az a feladat, az utakat javítani kezdeni, de a legelső lépés, mit tenni kellett, azáltalános vámfizetés elvét elfogadni, s hogy a Buda és Pest között építendő hídon mindenki fizessen híd-vámot ; s ez törvényes úton ki is lett víve, s azt hiszi, hogy ezen híd a szerte-széjjel ágazó utak valóságos központja. Szemrehányást tesz Rennienek. hogy mielőtt ide jött, a lánczhídat illetőleg csak egy vélemény volt, a mely legjobban megfelelt volna a két város összeköttetésének, s bár ha Széchenyi előnyösebbnek hiszi a kőhídat, de a gyaloglók érdekében mégis igen örült volna a lánczhídnak. Most azonban mióta Rennie itt volt, s az a mit a lánczhídról mondott, a lánczhíd terve megsemmisült, s mert különösen Clark érdekét rosszalta, felhánja neki Szóchenyi, hogy ellenségeit győztessé teszi felettök, minthogy azok nem a híd ügyét támogatják, de támaszkodva a Rennie tekintélyére, majd azt fogják mondani, hogy egy lánczhíd tekintetbe sem jöhet. a kőhíd pedig igen költséges, s ilyennek őt vagy hat oszlopa jégtorlódást okozna, a két várost megsemmisítené, s e miatt nem kell nekik sem híd. sem az általános híd-vám fizetés elve. Bevallja azután Rennie előtt, hogy midőn Clark itt volt, nagyon megvoltak ijedve, hogy Rennie Wodjáner ajánlatát elfogadja, s hogy Rennie talán sohasem nyugodott volna meg azon, ha Clarkkal ellenkezésbe jött volna, s mondja neki, hogy most már nem tudja, hogyan mentse meg az elveit, s ha Rennie hivatalos minőségben is rosszallani fogja a lánczhíd-tervüket, jóllehet nem minden bú nélkül, de mégis fel fog hagyni az egész dologgal. Fájdalmát fejezi ki azután Széchenyi a felett, ha levele kellemetlen hatással lenne Renniere, de ő philosophus, s azt hiszi, hogy a világ

Digitized by Google

extinguisher, and that I shall lose not only the bridge I intended to throw over the Danube, but also the general principle of paying a toll, which would have been of an incalculable benefit to my country, and for wich I have been struggling for so many years. I did not show you, how disappointed I felt, to see you in opposition to Mr. Clark, as it was not possible for you to anticipate the injury you are inflicting on our national undertaking. And even now I should not have mentioned this but for your seeming yourself to be aware, in what difficulties we have been put by your accepting the offers of our opponents, or better to say of the opponents of our national improvement.

A child can see, that we are in a great want of good roads, and that the ought rather to begin with making roads than with the construction of a bridge of so difficult and expensive and execution. But in our country all those are exemted from a toll, who could pay it, and the whole weight of upholding communication lies on the poor. The making of better roads is therefore not the thing we must begin with, but the very first thing to pass over is to establish the principle of a general toll, to be payd by every body. And this we carried by a law, which orders that every body shall pay on the bridge between Buda and Pest. We consider this bridge as a medium te get by and by to the roads too.

Now before your came, there was but one opinion about a chain bridge being the best adapted to connect the two towns And I think indeed — though I give of course preference to a stone bridge, that if we had had a chain bridge — thoug only for fort-passengers — throughout the whole year, and kept a boat-bridge like the present one in the milder seasons. we should have carried the above mentioned invaluable principle, and should enjoy the comforts uf a stable passage too. But since you have been here, the chain bridges lost in consequence of what

---

gon minden dolog úgy jön, a hogy jönnie kell, s így Rennie is majd megvigasztalja magát. Kimondja. hogy Renniet nagy tekintélynek s olyan úrnak tartja, kit jelen levelének teljes eltitkolására talán kérnie sem kell. Végre rossz angolságát mentegeti.

Digitized by Google

you said of them all their credit, and while you injured Mr. Clark's interest essentially, you made our opponents victorious over us, as they don't care add — for a bridge, but, relaying on your authority, they will say, »A chain bridge is quite out of question, a stone bridge on the contrary is too expensive, and 5 or 6 piers would obstruct the ice and destroy the two towns; hence there shall be no bridge at all, and no principle of a general toll neither.

When Mr. Clark was here — I must candidly confess to you — we have been very much affraid of your accepting Mr. Wodianer's offer, and we did not fear but you, but never would condescend to come in opposition against him in a matter of so delicate a nature.

How I shall now save my »principle«, God knows; but if you abuse the chain bridges in your official statement too, then I shall give up the whole cencern though not without a drop regret — I confess — that I was not more lucky in serving my country.

I should feel very sorry, if these lines would make any impleasant impression upon you, but when I tell you, that I am a philosopher and believe, that every thing in the world will come, as it ought to come, you will find yourself comforted.

I am speaking to a Gentleman, whom I have in great respect, and think therefore, that I need not ask for the favor of a complete secrecy of what I have said.

My wife and my children are very sensible of your kind remembrance. They desire me to present their best compliments to you and Mrs Rennie, and I remain very truly

Pest, 11 November 1837 your very affectionate
Count St. Széchenyi.

I hope you will excuse my bad english, and that I need not make any apology, if perchance I have used any word, which would in the least degree show bad humour on my side, as God knows, I am quite free from it.

Digitized by Google

348.

Stettner Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1837. november 14-én.

Édes Méltóságos Uram!

Nem mondhatom, mily nagyon sajnálom, hogy sem Bécsben létemkor nem lehetett szerencsém Nagyságodhoz, sem Czenkről — hol csak felette rövid ideig voltam — nem mehettem Nagyságod tiszteletére. Igen nagy kérésem volt, vagy jobban mondva. van még most is, melyet e sorok által bátorkodom nyilvánosítni.

»A Pest városi sziget dolgát óhajtanám valahára eldöntve látni.«

Nincs szükségem e dolgot Nagyságoddal részletesen közleni, mert tudom, egészen ismeri, de azt mégis kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy a gőzhajói vállalat soha nem fog tökéletes lábra állani, míg czélirányos kikötője nem lesz. Illyes pedig — mert természet-adta alkalmas hely sehol nincs — egyedül akkor lehet, ha a kérdésben levő pesti sziget a folyam balpartjával gát által egybe fog köttetni. Ily munkát azonban alig vihetek másképi ki, hanemha *eladatik* az említett sziget. Itt az a pletyka forog, hogy Nagyságod az itteni polgárságnak insinuatiójára megigérte volna, hogy mindig ellenezni fogja az érintett sziget eladását. Ha ez így van, akkor ‚Jaj nekem Istenem', mert ekkép bizony alig fog a gőzhajózás, mint honi vállalat, jó sikerrel forogni, de mindig megmarad benne a bábel torony tarkaság, minthogy most sem német, sem magyar, hanem angol, olasz, holland, rajnai mixtum compositum, s jó telelő s itteni állandó gyárhely nélkül mindig az is maradand.

Nagyságod mindig jóakaróm volt, s jószándékú fáradozásimat mindig kegyesen szokta pártolni. Azért tán hitelt ád Nagyságod szavaimnak, ha azt mondom: A város igen-igen óhajtja e vállalat létesülését, s csak személyes ellenségeim vannak ellene; mert a nagy rész vajmi jól látja, mily nagy haszna volna belőle Pestnek, ha egy most tökéletesen becs nélküli szigetet jó áron eladhatna és határában hajógyár és kikötő támadna.

Digitized by Google

Ha részemről nem indiscretio, abban központosítom tehát kérésemet: méltóztatnék Nagysád néhány szóval tudtomra adni, mikép áll e tárgybani sorsom, mit várhatok, mihez képest utóbbi lépéseimet rendelendem el.

Mik után, becses idejét tovább csorbitni nem akarván, legvalódibb tisztelettel maradok Méltóságos Urnak

Pest, 1837. november 14-én.

kész és igaz szolgája
Széchenyi István. s. k.

349.

Herczeg Batthyány Fülöphez.

(m. k.) Pest, 1837. november 17-ikén.

Főméltóságu Herczeg!

Személyem megint mint kolduló jelenik meg Herczegséged előtt. De azért bocsánatot remélek; minthogy ezuttal sem járulok magam érdeke miatt, de közhasznu intézet felállítása végett Főméltóságodhoz. Az ide mellékelt ívből látni fogja Herczegséged, mirűl van szó, mi okból nem is akarok arrúl hosszasan okoskodni, s ekkép csak azon kéréssel végzem be soraimat: miszerint hogy ha ez ív Főméltóságod helybenhagyását és pártolását megnyeri, méltóztassék kérem az idezárt ivet, tetszése szerinti sommával aláírva, nekem ismét kegyesen megküldeni. Ki magamat eddig tapasztalt nagybecsü kedvezésibe továbbra is ajánlván, fogyhatatlan tisztelettel maradok Főméltóságodnak

Pest, 1837. november 17-én.

alázatos szolgája
Gróf Széchenyi István.

Digitized by Google

350.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest. 1837. november 17-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

In Beantwortung Ihres werthen Schreibens vom 14-ten d. M. eile ich Ihnen hiemit zu bemerken, dass jetzt vor allem Andern an Clark die Ordre ertheilt werden sollte, die Herren Plews et Stater ohne Zeitverlust hieher zu instradiren. Ich bitte Sie also diess auf der Stelle verursachen zu wollen. Sind diese einmal hier, und werde ich bis dahin mit Sr. k. Hoheit mich einverstanden haben, so will ich sodann ohne weiters die Eingabe, die Sie an die Reichs-Deputation zu machen hätten, zusammensetzen, und Ihrer Censur übersenden. Ich bin von Geschäften aller Art so sehr überhäuft, dass ich mich jetzt in keine weitere Details über die Brückenangelegenheit einlassen kann; so viel können Sie aber einstweilen als sicher annehmen, dass Sie auf jeden Fall auf das ehrenvollste, und beinahe so sicher, wie $2 \times 2 = 4$ als Sieger aus diesem Kampfe hervortreten werden. Es ist aber die allergrösste Umsicht nothwendig, und nicht als ob Gefahr wäre, dass das Geschäft in W.'s [1]) Hände übergeht, sondern viel wirkliche Gefahr droht, dass W. & Co. Alles aufbieten werden, eher das Ganze zerfallen zu machen, als den Bau Ihnen zu überlassen. Ob ihnen nun diess gelingt, weiss ich nicht, und werde »das Meinige thun« um es zu hindern; zu besorgen bleibt es aber dennoch in grösstem Mass, denn, wie Sie wissen, ein Narr kann oft mehr verderben, als hundert Weise zu recht richten. Und wie erst »boshafte Narren.«

Die Copie des Statements von Clark schliesse ich hierbei, wie nicht minder T. Clark's Brief, und nenne mich mit dem Gefühle der aufrichtigsten Hochachtung Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pest, den 17-ten November 1837.

[1]) Wodjaner.

Digitized by Google

351.

Báró Sina Györgyhöz.

(e. f.) Pest, 1837. deczember 4.

Ich eile Ihr werthes vom 1-ten December zu beantworten, Gottlob unser E. H. Palatin wird mit jedem Tage kräftiger, und nun hoffe ich ihm nächstens über unsere Angelegenheit en detail sprechen zu können. Bis dahin proponire ich Alles im Vorhinein, um sodann ein Eingabs-Project so bald wie möglich aufs Papier zu setzen. Ich hätte in W. et Co. nicht so viel Energie und Ausdauer vermuthet, und man wird viel aufbieten müssen, um sie zu besiegen, denn sie haben, wenn wir uns nicht betrügen wollen, actu die Mehrheit der Stimmungen für sich. Der E. H. wird aber den Ausschlag geben, und der hat sich so entschieden für Sie erklärt. dass an ihm nicht zu zweifeln ist. Ich las mit Vergnügen die Copie des Briefes, den Sie an T. C. schrieben. Mit so vielem Willen und Ausdauer, wie Sie haben, ist es unmöglich den Sieg nicht zu erringen.

Leider kann ich vor dem Frühjahr nicht nach Wien, woran vorzüglich der minder gute Gesundheitszustand Ursache ist, in dem ich mich leider befinde. Es wäre dennoch unberechenbar vortrefflich, wenn Sie, wie Sie mir andeuten, einen Rutscher hieher machen würden, Sie der nebst Geld, Glück, einen guten Namen, Ehre etc. und eine Gesundheit wie wenige haben.

Ich empfehle mich einstweilen Ihrem Wohlwollen und nenne mich mit dem Gefühl der aufrichtigsten Hochachtung Ihren bereitwilligsten Freund und Diener.

Pest, 4-ten December 1837.

352.

Lunkányi Jánoshoz.

(e. f.) Pest, 1837. decz. 20-án.

Barátom Lunkányi, vettem e holnap 15-ki levelét, mellyben jelenti, hogy rendelésem következésében a Familiä Archivumából

Digitized by Google

kezéhez vette Csokonyai uradalomnak részemről történt átadásáról és Bátyám Lajos és Pál részekről vett átvételéről egy általányos eredeti Bizonyság Levelet és huszonhat részletes hiteles Följegyzéseket, melyek decemb. 15-től január 21-éig 1834 a helyszinén készültek: — minthogy pedig az átadási és vételi költségnek felét én fizettem, és mindezen oklevelek három eredeti példányban készültek, mellyekből több sürgetés után is nékem, mint átadó félnek, egy példány sem adatott kezére; azért ezzel meghagyom, hogy a fönérintett átadási és átvételi irományok kedves Béla fiam számára a Czenki kézi Archivumba tartassanak meg, mindig és onnan senkinek ki ne adattassanak.

Gróf Széchenyi István, m. k.

Pest, 1837. deczember 20-án.

353.

Clark Tyrney Vilmoshoz.[1])

(m. k.) Pest, 1837. decz. 22.

Dear Clark!

The Baron Sina communicated to me your letter of the 4-th inst. I don't understand, how you can ask the Baron for

[1]) Csodálkozását fejezi ki az iránt Széchenyi, hogy Clark Sinához írt decz. 4-iki levelében hogy kérdezhette a bárót a hidépítés igazgatósága iránt, s kérdi tőle, valjon az ő működése eredményei például a Plews és Stater eseteiben titokban maradhattak-é? s mondja neki: »ha ön nem tudja, mit tegyen ez esetben, akkor én sem tudom, hogyan fogja azt a báró tudni.« Értesíti továbbá, hogy a báró határozottan küzd és el is fogja nyerni a hid építését. Az országgyülés által — irja Széchenyi — határozat hozatott, de nem ön és Rennie, hanem egy láncz- és kőhid között, s ha az első bukik meg, akkor Rennienek kijelentik Plews és Stater véleményeiket, de fog-e ez Rennienek használni? s ha a kőhid esik el, mit használ a titkolódzás báró Sinával szemben? Továbbá mondja Széchenyi: »Bocsásson meg, de az ön levele emlékeztet a veszélyben levő kutyára, ha Rennie félelemből el is fogadná Plews és Stater észrevételeit, a báró egyiket tartaná meg. Nekünk — úgy mond — egy szabadelvű ember kell, önnek őt legjobban kell ismernie, és ha Sina Plews és Statert felszólítá, hogy ne csak terveket csináljanak neki, de egyszersmind az oszlopok építésével is megbizta. úgy nem tudom — mondja Széchenyi — hogy ez esetben mi érdekük volna a sok csete-paté-

Digitized by Google

directions, as to the manner of your acting in case Mrs Plews and Stater cannot be bound to secrecy. Well; if you do not know how to act in that case; by God; I don't know how the Baron shall know it. The Baron is decided to struggle for and to obtain the building of the bridge. The question to be decided by the Committee of the Diet will not be between you and Mr. Rennie, but between a chain — and a stone bridge. If the first be decided, let Mrs. Plews and Stater revelate all their observations to Mr. Rennie, what use shall he have of it? and if the second is to be decided, well then, what shall avail the secrecy again to Baron Sina? I beg you pardon: your letter reminds me the dog in the manger: »for fear the Rennies should have Plews & Stater's observations, the Baron shall not have them neither. We must have men for exemption. You must know them best, — and if W. Plews and Stater are engaged by Baron Sina, not only to make their observations, but to build the piers — well I don't know what interest they would have to chit chat about the business. Baron Sina placed all his confidence in you, and in that

ban a vállalat miatt. Említi neki továbbá, hogy báró Sina minden bizalmát Clarkba helyezé, s megjegyzi, hogy Clark is az ő részéről e vállalatot szerencsés befejezéshez juttassa, neki kell igazgatónak lennie és kimondania, hogy egynek-másnak igy kellett történnie, s ne kérdezze se a bárót, se Széchenyit, hogy mit kell tenni. Biztosíttatni kívánja Clark által a bárót a vállalat erkölcsi értékéről, de hogy ez miképen történjék, azt Széchenyi Clark belátására bizza. Figyelmezteti, hogy Rennie pártja általjában rosszalja a lánczhidakat, s kéri, több oly hivatalos okiratot küldeni, melyek alapján kimutatható, hogy jó lesz Buda és Pest között a lánczhid, s ha nem bizik Plews és Staterben, ajánljon másokat Sinának, s végre is tűzze ki ő a báró teendőit. Értésére adja, hogy Rennie mindig működött, s mindig itt tartózkodott. s Albanst elhagyta, s mig ez nagy terveket készített, Rennie vagy hat hétig a két városban tartózkodott; valjon mit csinált itt az alatt — irja Széchenyi — nem tudom; s aggódva mondja, fél Rennie pártjától, mert egyes dolgokat a kivitel félelmes eszközével fognak végrehajtani. s ha nem találkoznak vele, nagy csapást mérhet rájuk. Jelezi Clarknak az ország aggodalmát, melylyel a competitio következményeit várják, s figyelmezteti, hogy itt az ő tisztelete azon alapszik, ha minden habozás nélkül saját személyében biztosítja a vállalat érdekét; s kéri Clarkot, ha valamelyik emberét ide küldené, tegye azt most rögtön, hogy az illető a telet lássa. mert a télnek februárban gyakran vége szokott lenni.

Digitized by Google

respect he was right, — but you must now on your side bring the whole business to a happy conclusion. You must be the Commander in chief, and say that and that ought to be done, to secure as the victory, and not ask the Baron or me how to act. — Make I expect of you, that you are giving to the greatest executions, to secure, to the Baron the morally of his noble entreprise, and it is now your concern to point out the way, how to get to it. — M. Rennies party abuse a great deal the chain bridges in general, it is on you to send us as many official proofs as you can to show that they would do well between Buda Pest, if you dont trust M. Plews & Stater, you must propose somebody else, ou at least point out what the Baron shall do, to get a step farther on Mr. Rennie was working very hard all the time he was here, and left Albans behind who made many great observations, whilest residing more than 6 weeks in this two Towns what they did I do not do, but I am sorry to say, I ame very much afraid Mr. Rennies party will some forth with a formidable stock of achieved drives. If we do not meet them in slight, — we shall be beaten.

And now dear Sir god bless you. The whole Continent in anxions te see the issue of this Competition, and do not forget that your honour is at stake, if you do not make at hast a manly struggle to secure us the prize of the fight.

If you send on — — — and that is the only thing I believe we want for the present moment, send him out immediately as he must see a little of a winter which very often is at End in february.

My family demand me to pay their compliments to you

your very affectionate
Count St. Széchenyi.

Pesth, December 22-th 1837.

Digitized by Google

354.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest. 1837. decz. 24-en.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Da nun unser Kampf nächstens beginnen wird, so müssen wir uns auf alle erdenkliche Fragen im vorhinein ausrüsten. Haben Sie diesem zu Folge die Güte, einstweilen folgende Data officiose, oder wenn das nicht sein kann, wenigstens »mit aller Genauigkeit« sich zu verschaffen, und mir allsogleich mitzutheilen:

Welche Arenda bezahlt der Arendator der Tabor-Brücke? und nach welchem Tarif zieht er die Brücken-Maut? Zahlen Regierungs-Leute auch Maut, oder zahlt die Regierung ein Pauschale?

»Wessen Eigenthum ist die Kettenbrücke (ich glaube bei Satz) in Böhmen? Wer baute sie? Was kostete sie? Nach welchem Tarif wird darauf bezahlt? Wie lange währt die stipulirte Zahlung? Ewig, oder auf bestimmte Zeitfrist? Was hat die Regierung dazu gegeben? Oder zahlt die Regierung, das heisst, deren Soldaten, Beamten, Kanonen etc. auch, wie alle übrigen?«

Nun bitte ich alle diese Fragen auf die Kettenbrücke bei Grätz, — und nicht minder auf die *neuen Brücken* in der Lombardey zu appliciren, und sich beantworten zu lassen.

Ich erwarte Clark's Zeichnungen mit Ungeduld, aber noch mehr einige Acten des Parlaments, die er mir zu schicken versprach, und die ich zur Verfassung der bewussten Eingabe sehr nothwendig brauche. Dieselben werden an Sie gesendet. Ich bitte Sie nur gleich nach Empfang durch eine sichere Gelegenheit zu übermachen.

Genehmigen Sie die Versicherung meiner ausgezeichentesten Hochachtung, mit der ich mich nenne Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 24-ten December 1837.

Digitized by Google

355.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1837. decz. 26-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Es wäre von grossen Nutzen, wenn Sie sich alle jene Data, die ich in meinem letzten Briefe ddo 24-a Decembris l. J.[1]) andeutete, auch in Hinsicht der bessern und bekanntern französischen Brücken verschaffen wollten. Es wurde in Ihrer Eingabe, über die ich nun vorzugsweise ruminire, — von grossem Nutzen sein, alles diess als Facta anführen zu können. Besonders wichtig zu wissen: Welche Stellung die Regierung vis-à-vis der Entrepreneurs hat, und wie viel Privilegial-Jahre diesen gegönnt sind. Ich bitte Sie, trachten Sie alle diese Erhebungen bald möglichst zu erhalten.

A propos, haben Sie etwas bereits in Hinsicht der Preise des Holzes und des Granites gesammelt, die wir zum Bau der Fang-Dämme und Pfeiler brauchen? Auf einmahl werden die Contractors da sein; und wir ihnen keine »sichere« Auskunft geben können. Ich habe mich mit dieser letztern Angelegenheit gar nicht befasst, weil es ausgemacht war, dass — wie ich glaube — Ihr Herr Bruder diese Data sammeln würde; und überdiess, die Erkundigung von mehreren Seiten die Preise solcher Waaren zu steigern pflegten.

Glückliches Neues Jahr! Unter Andern haben Sie die Güte gehabt, auf die Bestellung der so vortrefflichen Cigarren nicht zu vergessen? Ihr bereitwilligster Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 26-ten December 1837.

[1]) Lásd a megelőző levelet.

Digitized by Google

356.

Hoffmannhoz.

(m. k.) Pest, 1837. deczember 29-én.

Lieber Hoffmann! Ich bin Ihnen recht dankbar, dass Sie mir den guten Erfolg Ihres Unternehmens mitgetheilt haben. Sie wissen, dass ich stets Ihr Freund gewesen bin, und so viel es in meinen Kräften lag, Ihr Interesse zu fördern suchte, was ich indessen — ich muss es Ihnen frei gestehen — eben so viel, wenn nicht mehr aus Liebe zu unserer Heimath, als aus Rücksicht für Ihre Familie that. Ob welcher Offenheit Sie mir vielleicht nicht zürnen werden, da ich dadurch nur das sagen will, dass ich es für eine Acquisition halte, Ihre Familie in Ungarn zu besitzen.

Meine vielseitigen Geschäfte erlauben mir nicht auf Ihr Schreiben en detail zu antworten. Auf das Wesentlichste desselben erlaube ich mir aber Ihnen folgendes mitzutheilen:

»Ich kann Ihnen in meiner Stellung als Mitglied der Reichs-Deputation, der ganz unparteiisch zu sein hat, weder an-, noch abrathen, dass Sie sich für den Bau der Pesther Brücke bewerben.«

»Die Deputation hat in ihrer zweiten Sitzung laut gedrucktem Protocoll pag. 5 in deutscher Übersetzung folgenden Grundsatz angenommen.« [1])

Ich für meine Person, als Dep. Mitglied werde alles anwenden, was nur in meiner Macht ist, dass bei dieser Gelegenheit, einzig und allein der Bau irgend einer Brücke zu Stande komme, da das Gesetz so lautet: — Um eine ununterbrochene Verbindung der zwei Ufer der das Königreich durchströmenden — —

— — — — — — — —

Ich werde also alles anwenden, damit bei dieser Gelegenheit dieser Bau mit nichts anderem vermischt werde, als Z. B. dass das ung. Eisen Vorzug erhalte; — dass durch die Ausgabe von Actien nicht Einzelne, sondern womöglich Jedermann

[1]) Az itt említett hid-deputatio jegyzőkönyvének 5-ik lapján foglalt elvek Széchenyi másolati jegyzőkönyvében beiktatva nincsenek.

Digitized by Google

gewinne; dass der Bau Landes-Kindern überlassen werde, — dass man vorläufige Experimente mache, und was da noch andere Nebenzwecke sein können.

Der Techniker ist bei dieser Angelegenheit — so wie sie sich gestaltet hat, da das Land sich durchaus in keine Effectuirung einlassen wird — die Persona secunda. Der Capitalist, der Geld und Credit schafft, aber die Persona prima. Solche haben sich zwei gefunden: B. Sina und Wodianers Gesellschaft. Der erste hat sich mit Mr. Tierney Clark, die andere Compagnie mit Mr. George Rennie verbunden. Folglich sind zwei Künstler mit der Ausführung beschäftigt, die unstreitig jene lebenden zwei Künstler sind, die da, das Grossartigste aufzuweisen haben. Beide waren an Ort und Stelle und arbeiten an Plänen etc. und so, dass es bald — vielleicht bereits in einigen Monaten — entschieden sein dürfte, wer von beiden die Brücke bauen wird.

Und das ist, worauf ich mich in Hinsicht der Brücken-Angelegenheit in meiner Stellung jetzt beschränken muss.

Ich hoffe mit einem der ersten Dampfboote, das kommende Frühjahr nach Orsova zu reisen, wo ich Sie zuversichtlich zu sehen hoffe. Bleiben Sie bis dahin gesund, empfehlen Sie mich an Ihre liebenswürdige Frau, Ihren Herrn Bruder, Ihren Schwager, und Ihre Schwägerin auf das angelegentlichste. Mich aber erhalten Sie auch fernerhin in Ihrem Wohlwollen, der ich mich mit ausgezeichneter Achtung nenne Ihren bereitwilligsten

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 29-ten December 1837.

357.

Hercz. Schwarzenberg A.-hoz Bécsbe.

(m. k.) Pest, 1838. január 1.

Euer Durchlaucht!

Indem ich den Empfang hochdero Schreibens vom 6-ten l. M. hiemit bestätige, eile ich zu bitten, Euer Durchlaucht wollten die Güte haben, vor allem Andern meinen wärmsten Dank den Mitgliedern des Wiener Casino-Vereines auszudrücken, dass

Digitized by Google

sie mir die Ehre erwiesen, mich zu Einem ihrer Mitglieder zu erwählen, sodann aber zu verursachen, dass ich ehebaldigst mit den Statuten der Gesellschaft und meinen respectiven Verpflichtungen bekannt gemacht werde, damit ich mich sofort streng nach jenen halten, diese aber pünktlich erfüllen könne.

Genehmigen Hochdieselben auch bei dieser Gelegenheit die Gefühle der ausgezeichnetsten Hochachtung, mit der ich mich nenne Euer Durchlaucht bereitwilligsten Diener

Graf Stephan Széchenyi, m. p.

Pest, 1838 den 1-ten Jänner.

358.

Gróf Nákó Sándorhoz.

(e. f.) Pest, 1838. január 3.

Mult deczemb. 25-ikén írt igen becses levelére Méltóságodnak ezennel van szerencsém válaszolni, hogy Nagyságod Pesten voltakor, midőn a gyapju raktár és lóiskola ügye egyben kapcsolva létezett még, — 2 ezer pengő forintot méltóztatott e közös vállalat előmozdítására kegyesen aláirni. E két tárgy azon időtül fogva érettebb tanácskozás következtében ismét elválasztatott ... és ennél fogva az adakozók szintúgy jobbadán két egyenlő részre szakították adományaikat, mit midőn Nagyságodnak ezennel jelenteném, kérem bizodalmasan, adná nekem minél előbb tudtomra, megegyeznék-e ebben Nagyságod is? mert már a folyó holnap vége felé ülést tartandunk, az egésznek, ha látjuk, hogy elégséges költség került egybe, hovahamarabbi életbehozását eszközlendők.

Ügyünket s magamat további Jóvoltába ajánlván legmegkülömböztetett tisztelettel maradok

Pest, január 3. 1838.

Digitized by Google

359.

Gr. Sándor Móriczhoz.

(m. k.) Pest, 1838. január 4-én.

Liebster Freund!

Ich habe Deine beiden Schreiben erhalten. Nehme meinen verbindlichsten Dank, dass Du mir den verlangten Aufschluss über Deine Fahrt von Pressburg nach Wien gegeben hast. Was aber Deinen Brief, in welchem Du mir die neue Bestimmung Deines Bechers mittheilst, anbelangt, da bester Freund kann ich unmöglich schweigen; und ich bitte Dich recht sehr, die ganze Sache auf dem alten Fusse zu lassen, als sie auf eine noch weit fehlerhaftere Basis zu stellen.

Du sagst: »seltene Erscheinungen erregen mehr Interesse, als die Gewöhnlichen, dass das Ungewöhnliche die Gemüther mehr aufregt, als das Alltägliche«, sicher, wenn es nicht in das Extreme getrieben wird. Alle Jahre *einmal* ist noch sehr weit vom Gewöhnlichen, und gerade 364 Tage von dem *Alltäglichen* entfernt. Besinne Dich also, ich bitte Dich recht sehr, eines Anderen. Alle vier Jahre ein Preis wird gar keinen Effect haben, denn die vielen jungen Leute, die dafür concurriren würden, hätte das Rennen jährlich statt, werden ihre Pferde auf vier Jahre im Voraus nicht sehr einsetzen, so wie es auch nicht sehr wahrscheinlich ist, dass sich die Galerie auf vier Jahre im Voraus darauf besonders freuen werde, während die regelmässige Erscheinung eines Preises für hurdle Races, alle Jahre, nicht verfehlen würde sowohl das Publicum sehr zu interessiren, als auch in unseren jungen Landsleuten lobenswerthe Aemulation zu bringen, was, wenn ich nicht irre, eines Deiner Hauptmotive war, weshalb Du eigentlich hurdle Races von nun an zur Condition Deiner Fundation machen wolltest.

Ich bitte Dich also recht sehr, wenn Du schon Deine Fundation um nichts erhöhen willst, lieber ein Stück Silver Plate 25 □ werth alle Jahre zu geben, als erst stets nach dem Verlauf von vier ganzen Jahren mit einem Preise heranzurücken. Diess

Digitized by Google

kann Dir ganz gleichgültig sein, und während ich für eine weit grössere und bessere Wirkung gut stehe, wenn Du die 25 □ jährlich mit den von Dir bereits ausgesprochenen Conditionen gibst, so wirst Du auch mich persönlich verbinden, der ich mir so viele Mühe gab und gebe, um diesen Gegenstand der National-Industrie emporzubringen. Was den bereits fertigen Becher anbelangt, so nehme ich ihn recht gerne über, im Fall Dein Wappen nicht darauf ist, da wir drei Brüder Széchenyi alle Jahre einen Becher von 100 □ Werth geben, und somit denselben für 1839 aussetzen könnten, ich aber denselben gleich ausbezahlen würde.

Ich musste über deine scherzhafte Behauptung recht recht lachen, das Advocaten und Rabulisten.

Bei Deiner Verwendung in Hinsicht der allhier zu erbauenden stabilen Brücke erfuhr ich wohl, wie Du alle die Wahlbürger von Ofen zu ihrem eigenen Besten überredetest, dass Du viele Fertigkeit und présence d'esprit in Debatten hast, indessen glaube ich dennoch nicht, das Advocat L. rabulist .... Deine ..... sondern vielmehr ein edler aber auf Vernunft gestützter Patriotismus.

Erfreue mich mit einigen Zeilen. Für diess Neujahr nehme aber meine aufrichtigsten Wünsche.

Stephan Széchenyi m. p.

Pest, 1838. den 4-ten Jänner.

360.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1838. január 5/6-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Wie Schade, dass Clark die Herrn Plews und Stater, so wie wir es haben wollten, bis jetzt nicht hieher geschickt hat. Sie würden sich manche Erfahrung sammlen können. Dies ist aber das Wenigste, der moralische Gewinn wäre aber von grossen Folgen, wenn sie jetzt hier wären; denn seit langer Zeit hat sich die Donau nicht so mächtig, als eben jetzt gezeigt, und alle Leute

Digitized by Google

rufen laut aus: »Jetzt sollten die Engländer da sein.« — Und wären die Engländer da, was würden Sie sagen? »Dass jede Art Brücke möglich ist, keine vom Eis weggerissen werden wird, die beiden Städte hingegen in sehr grosse Überschwemmungs-Gefahr kommen, wenn mehr als zwei Pfeiler in dem Strom-Bett gebaut werden, ergo: dass Tierney Clark hervorzutreten, Mr. Rennie hingegen abzuziehen hat, und somit Baron Sina das Unternehmen haben, Graf Stáray et Co. in die Grube fallen sollen, die sie Andern graben wollten.« Und wenn solche Sprache gang und gäbe wäre, würde es sehr nutzen. Was ist also zu machen? Auf der Stelle schreiben, dass Tierney Clark die Abreise der Herrn Plews und Stater accelerire, oder können diese durchaus nicht kommen, andere an ihre Stelle ungesäumt heraussende. Der Stoss stehet, und wird nach aller Wahrscheinlichkeit gewiss 6 Wochen noch stehen bleiben, und so würde, wenn Sie sogleich ein paar categorische Zeilen an Clark schreiben, die Heraussendung besagter Contractoren, oder eigentlich »Navigators« noch bewerkstelliget werden können, *wenn Clark bis jetzt auch nicht das Mindeste in dieser Sache gethan haben würde.* Säumen Sie also nicht Ihre Ordre an Clark auf das Prompteste ergehen zu lassen. Eine solche Demonstration kann für Sie von unberechenbarem Nutzen sein.

Ich sehe aus Allem, dass Sie einen Glücks-Stern über sich schweben haben. — Erstens ist seit ein paar Wochen die Passage zwischen Ofen und Pesth beinahe gehemmt (so wie es seit 20 Jahren nicht der Fall war) und hiedurch wird die Idee einer Brücke ganz populär, sodann steigt das Wasser so hoch, und treibt so viel Eis (wie es seit Menschen Gedenken in dieser Jahrszeit der Fall nicht war) — dass die allgemeine Opinion für so wenig Pfeiler ist — wie nur immer möglich.

Ich sage jetzt ganz modest: Solche Fälle müssen berechnet sein, ich beschäftige mich ja so lange mit dieser Sache — kenne Rennie sehr gut — hätte ihn eben so gut an B. Sina anrathen können. Zwischen Ofen und Pesth dürfen aber nicht mehr als 2 Pfeiler kommen, da *vor allem,* nicht der Success der Compagnie, die da bauet, sondern die Sicherheit der beiden Städte zu

Digitized by Google

betrachten kommt. W. und Co. machen lange Gesichter. Sie sind aber sehr gewandt und stets auf den Beinen, so dass ich sie immer fürchte, und gegen sie all' unser Geschütz aufzuführen anrathe.

Obschon ich Seine k. Hoheit noch nicht sehen konnte, so bin ich dennoch wieder in näherer Verbindung mit Höchstdemselben. Das Eingabs-Project habe ich beendet, und hoffe, dass es S. k. Hoheit in einigen Tagen lesen wird.

Es ist gegen meine Gewohnheit die Bären-Haut früher zu verkaufen, als sie vollkommen *ausgegerbt* ist, denn die zu frühen Sieges-Fanfaren pflegen gar oft in Klage-Töne den Überwindern zu enden. So viel aber menschlicher Weise prognosticirt werden kann, so können Sie von Ihrem Siege bereits sicher sein.

Glückliches Neues Jahr! Mit aller Hochachtung nenne mich Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pest, den 5 6? Jänner 1838.

361.

Clark Tyrney Vilmoshoz.[1])

(m. k.) Pest, 1838. január 12-én.

Dear Clark! Baron Sina informs me, that you send Mr. Plews and Slater, and that he is expecting them every day at

[1]) Széchenyi örömének ad kifejezést, azon Sinától kapott értesülés felett, hogy Plewst és Statert már elküldötte, s a kiket Bécsben már mindennap várnak. Irja, hogy a Duna január 6-ika óta be van fagyva. s ember-emlékezet óta oly magas nem volt a Duna mint most, magasabb a jég, mint a folyam partja. Képzelheti ön, — folytatja levelét — mennyire gyönyörködnek elleneink a magas vizállásban, s mondják: no ha mostan csak egy vagy két oszlopos hid volna a folyam felett, minő veszélynek volna városunk kitéve, s elleneink reménye szerint a hidépítés írva marad a papiroson. Ez nagy csapás lenne vállalatunkra, mely lehet is, nem is, de rájuk nézve én tudom, hogyan lenne az halálos csapás; mert ha ők — mondja Széchenyi — nagyon ócsárolják a lánczhidakat, akkor a két város egyáltalján nem fogja érvényesülni hagyni a kőhidakat, s mi ez esetben biztosítva vagyunk az iránt, hogy meggyujtják nekik a lámpát; de azért nem könnyű dolog a

Digitized by Google

Vienna. How glad I am of this I cannot say. The Danube it frozen over since the 6-th inst. and the water never was know be so high in this season. It came over the embarkments befor the Casino, and as it stopped suddenly. — The see of the Danube lays highter than the banks. A great part of Buda is under water. You may think what pleasure our antagonists, not Mr. Stemins starty, but the ennemis of a bridge in general have to see the water so high. They say: Now if there were a bridge even with one or two piers only, how worse would be yet our state — to how much more danger our property would be exposed, and some talk even to go as far as to monstrate themselves before the throne of our Emperor in opposition to us, in case we should proceed in fact to the building of a bridge, which they hope shall still remain only a drowing on paper. This would be a great blow against our undertaken, as this sort of protestations of our larger towns prove to be very often unuseful whither they are founded on reason or not. But if it is a blow to us which might be — — and I know how it will be a death blow to ennemies party. If they abuse chain bridges well, the two towns will not admit stone

---

várost triumphálva összejárni, mert azt nagy óvatossággal és előrelátással kell eszközölnünk; az utat majd az én elmém ki fogja jelölni. Ezek után két kérdést intéz Clarkhoz, melyekre választ kér tőle; tudni kivánta ugyan is, hogy az I. és II. számu tervek szerint négyszöglábanként minő nehéznek gondolta Clark a hidat; s valjon Clark e két terv közül melyiknek nem ellenezte volna megkezdését az építkezésnél. Kérdezi továbbá, hogy a rajzokat miért nem küldötte el, s melyik terv szerint épített volna, egyoszlopos, vagy egy íves hidat akart-e csinálni? A hid technikájára nézve irja neki azután, ha a hid egyoszlopos lesz, akkor bajossá válik a város előitéleteitől szabadúlni, mert most mind ellenzik azt, hogy a folyam medrébe valami építtessék, ha pedig egyíves lesz a hid, csak ön nem tudja magát elhatározni, valjon melyik terv szerint lenne tanácsosabb a hidat épiteni? Figyelmezteti azután, hogy a hid épithető a nélkül, hogy a folyam ágyát összeszorítani kellene, s ez ismét nagy ellenzésre találna, s most épen jó időben merülhetne föl. Ezen okok miatt tanácsolja Széchenyi, hogy Clark a láncnál maradjon, s taglalja a tervrajzok szakaszait, a láncz megerősítése szempontjából. Kérdezi, valjon nem ütköznék-e lehetetlenségbe, ha most jelölnék ki a pontokat a láncz megerősítésére. Mindezekre gyors választ és okmányokat küldetni kér magának, melyek a hid erősségét és szilárdságát bizonyítanák stb.

Digitized by Google

bridges at all, and so we are pretty sure to beat them in a lantern, but it will not prove to be as easy a task, to get over the towns triumphantly. — These we must act with great precaution and foresight, and it will be my care to point out the way to it. But I must request you now. — 1-o. To tell me for what weight per square foot you intend to calculate the larger bridge Nr. I and the bridge No II. 2-o. To tell me candidly whether you had no objection to begin with the erection of this bridges at first, but without narrowing the stones? A breadth of 183 Vienna klafter or 1098 german feet. Now I do not know as the B. S. did not send me your drawings yet whether you intend build these bridge with one pier in the bed of the river, — or in one span only. If it is with a pier, it will be difficult to get over the prejudice of the towns as they are now very much against placing any thing in the bed of the river, and if it is in one span only, will do not you think it would be advisable to build this bridge instead on the section h. g. to have it or the section l. D. as *a)* the width of the river is only 167⁰ on that section, and his viz. 16⁰ or 96 foot by, as *b)* The bridge could be build wothout narrowing the floirs of the river against which there is a great prejudice just now, and can be carried perhaps only by time. *c)* For the reason that you must fixed your chains if we remain on the section h. g. under the Pest church again a prejudice to fight with — where as on the section C. D. there would be no much difficulty, and as to the Buda side I think you must fix your chains in both cases in the Mountain of Blocksberg. There is on the contrary very much to say against the section C. D. as she a second to the bridge on the Buda side thought it were only for foot passengers. 3-o Tell me whether it will not prove a great inconvenience that the point where the chains are to be fixed would be exposed now and then to water which case is clearly illustrated by the present state, of water, which is still 3′by, then it was in the year 1775. — When all our cellars are full of water which would cause oxidation. — Now dear Sir answer me these questions as soon as you can, and do not forget to send me some certificates about the safeness of chain bridges and their durability. — I am very much obliged

Digitized by Google

to you for the acts of parliament. I am not yet in possession of that excellent tea you had the kindness to purchase for me. In case the Comitee should ask me how you will try the safety and strengh of the bridges? and for what weight is the bridge No I and the bridge No II. foot bridge calculated per square foot? what shall I answer? — will you be present at the opening of the bridges? Pray give me your opinion and answer to all these questions in a form to be presented — is necessary to the commitee. Mr. St. S. arrived at Pest the 4-th of february and found the Danube frosen. I am told the Commitee shall meet in the month of march, pray do not be too late therefore in giving me the asked fore clarifications

very sin erly your
Count St. Széchenyi.

Pesth, the 12-th January 1838.

362.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1838. január 12-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ich entnehme mit Vergnügen aus Ihrem Werthen vom 8-ten l. M., dass Sie die Herrn Plews and Stater erwarten. Säumen Sie nicht sie auf der Stelle hieher zu schicken. S. k. H. der E. H., der mit jedem Tage stärker wird, der aber noch gar niemanden sprach, freuet sich sehr, dass diese Männer gerade in dem günstigsten Augenblick hier sein werden. Obschon diese, als Navigators von keiner besonderen gesellschaftlichen Bildung sein dürfen, und höchst wahrscheinlich keine andere Sprache sprechen, als englisch, so werde ich doch trachten, sie dem E. H. vorzustellen Bis dahin bitte ich Sie, mir Clarks Zeichnungen einsenden zu wollen, da ich dieselben zu manchen Vorarbeiten benöthige. Ich hoffe, dass sie Niemand ausser den ganz Vertrauten gesehen hat.

Ich bitte, übersenden Sie den beigebogenen Brief an Clark, den ich deshalb offen beischliesse, damit Sie davon Einsicht nehmen. — Ja, es ist sehr zu befürchten, dass die Stadt Pesth

Digitized by Google

gegen uns Schritte macht. Einige Stimmen haben sich bereits verlauten lassen: »Die Stadt würde gegen jede Art Brücke protestiren, und bis zu S. M. dem Kaiser gehen, da sie wegen einer Theorie nicht ihre Habe auf's Spiel gesetzt haben wollten.« Ich ignorire diess zu Schein ganz, thun Sie einstweilen dasselbe. Wir müssen aber Wachen.

Clark annoncirt mir ein Paquet, das er durch Sie an mich sendet. Es ist Thee darin, und vielleicht einige Zeichnungen. Ich bitte Sie, es aus den Klauen der Maut zu retten, und mir ehebaldigst übersenden zu lassen, da ich — besonders nach dem Thee — wirklich schon lechze. Bei dieser Gelegenheit bringe ich die guten, dicken und leichten Cigarros dellos amicos in Ihr Gedächtniss, von denen Sie mir bereits, ich glaube, 100 sendeten — wovon ich übermorgen die allerletzte rauchen werde! 1000 Stück aber bringen zu lassen mir gütigst versprachen!

Ich höre, oder lese vielmehr in den Zeitungen, dass Sie Ihr Eisenbahn-Privilegium für die Strecke von Wien, über Baden? Neustadt (?) Oedenburg (? ?) nach Raab bereits erhalten haben. Ich hoffe, dass Sie auf mich doch nicht ganz vergessen, und mir einige Stück Actien um den Emissions-Preis zukommen lassen werden.

Während ich mich in Ihre Güte empfehle, nenne ich mich mit der aufrichtigsten Hochachtung Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 12-ten Jänner 1838.

363.

Gróf Sándor Móriczhoz.

(m. k.) Pest, 1838. január 25-én.

Liebster Freund!

Es ist mir sehr leid, dass dich das ungünstige Wetter verhindert hat, nach Pesth zu kommen, wo es Dir leichter gewesen wäre, mir mündlich die Final-Decision in Hinsicht deines Wettrennpreises zu geben, als es nun durch Briefwechsel geschehen

Digitized by Google

kann. Da diess indessen nicht statthaben konnte, so eile ich deinem Brief vom 16-ten l. M. zu folge — welchen mir Gostarovich soeben übergab — Dir hiemit jenes Schreiben zu übermachen, in welchem Du deine Conditionen aussprichst.

Bei dieser Gelegenheit kann ich nicht unterlassen, dich noch einmal auf das Angelegentlichste zu bitten, Deinen Preis nicht unter solchen Conditionen zu geben, wie es dein hier beigebogenes Schreiben enthält; denn auf diese Art wird derselbe wirklich keinen besonderen Effect hervorbringen, wolltest aber lieber meiner Bitte nachgebend alle Jahre einen Preis von 25 ♯ Werth geben.

Mit deiner Erlaubniss will ich hier jene Conditionen anführen, die ich, der ich über diesen Gegenstand so viel nachgedacht habe, in deiner Stelle dem besagten Preis anheften würde:

1. Graf Sandor gibt alle Jahre einen Preis von 25 ♯ Werth.

2. Two mile heuts hurdle races Gentlemen Riders wenigstens über 4 Hindernisse zu springen.

3. Es können Hengste, Stuten und Wallachen concurriren und tragen ganz gleiches Gewicht.

4. Gewicht: die Proportion der engl. Kingsplates, aber um 5—10 öster. Pfund mehr als diese.

5. Es können alle Pferde der Welt ohne Unterschied des Gewichtes dafür laufen.

6. Einlage ist 10 ♯. Das erste Pferd hat den Preis und zwei drittel der Einlage zu erhalten. Das zweite hingegen ein drittel.

1. Treten nicht wenigstens drei Pferde auf die Bahn, so wird der Preis nicht verabfolgt, und bleibt auf das kommende Jahr.

8. Das Einsagen der Pferde geschieht 48 Stunden früher, als das Rennen stattfindet, damit für die Annoncen hinlängliche Zeit bleibe. Sollte indessen Jemand ohne Einsagen mitreiten wollen, so sei diess gestattet, nur dass in diesem Falle anstatt 10 ♯ 20 ♯ zu entrichten kommen.

Digitized by Google

9. Der sich einmal angesagt hat, muss reiten oder zahlen.

10. Der Tag des Rennens, wie nicht minder die Bestimmung der Hindernisse liegt dem Comité ob, welches indessen das Preisgeber zu controlliren sich vorbehält.

Und diess wären, bester Freund, à peu près die Conditionen, die ich dir vorzuschlagen wage.

Hengste, Stuten und Wallachen liess ich deshalb das nämliche Gewicht tragen, weil Hengste in der Regel schwieriger zu reiten sind. Zwischen Voll- und Halbblut würde ich deshalb keinen Unterschied im Gewicht machen, weil Halbblut im allgemeinen besser springt, während Vollblut schneller ist, und somit Jedes seine Avantage hat. Zwischen englischen, Continental und inländischen Pferden würde ich endlich deshalb keinen Untreschied machen, um die Sache nicht zu erschweren, wodurch der Concurs nur vermindert wäre, fünf oder zehn Pfund mehr Gewicht als jenes der Kingsplates in England, glaube ich, wäre à pen près das Gewicht, welches bei uns die meisten jungen Leute haben, — und somit wäre auch hindurch die Sache erleichtert. Das Alter der Pferde würde ich nicht angeben. Will Einer ein Pferd mit 2 oder 22 Jahren reiten, eh bien, er versuche sein Glück. Diess gibt Stoff zum Lachen für die Gallerie. 10 ☐ Einlage glaubte ich desshalb besser, weil unsere jungen Leute arm sind, und mit 20 Ducaten Einlage der Concurs verkleinert wird. Das Reiten dürfen, ohne Ansage, aber 20 ☐ Einlage schlage ich endlich desshalb vor, um das Erscheinen des unbekannten Ritters möglich zu machen, der da alle überwindet.

Ich wiederhole, dass ich Deinen fertigen Becher von 100 ☐ gerne übernehmen will, im Falle Du dich für jährliche Preise entscheidest.

Graf Stephan Széchenyi m. p.

Pest. 1838. den 25-ten Jänner.

Digitized by Google

364.

Clark Tyrney Vilmoshoz.[1])

(m. k.) Pest, 1838. február 1-én.

Dear Clark! I must say I am very much disappointed to understand by your Letter of 16-th Jannuary that Mrs P. & S. were obliged to go back to London, -- and so much the more am

[1]) Széchenyi István e levelében azon váratlan meglepetésnek ad kifejezést, mely őt Clarknak január 16-án kelt levele által érte, hogy P. és S.-nek (Plews és Stater mérnökök) Londonba vissza kellett menniök, annyival is inkább, mert ő maga kivánt Clarkkal az iránt beszélni vagy írni, hogy ne Hamburgon, de Calais-n directe küldje el őket, minthogy az Elbe gyakran be van fagyva. Írja neki, hogy a jég Buda és Pest között áll ugyan még, de az enyhe időjárás miatt attól tart, hogy mire P. és S. ide érkeznek, a jég lezajlik, s akkor az ő itteni jelenlétük minden előnyét elveszti, minthogy a hidoszlopok letevésének lehetősége tárgyában, — a nélkül, hogy a két város az elöntés veszélyének ki volna téve — az ő itt létük igazgatta a publicum véleményét; igaz ugyan — mondja tovább — hogy egyedül a türelem az, a mivel előállhatunk. Ujságolja azután Clarknak, hogy Orsován vannak tekintélyes férfiak, kiknek meglehetős vasgyáraik vannak, s már több hidat építettek, s most utóljára egy 22 ölnyi ívezetüt. Mellékelvén egynek rajzát, írja: hogy ezen ívek még a pesti hid építése előtt fognak megérkezni két oszloppal 100 ölnyi hosszú feszítéssel. Ez ellen ellenfelei roppant sokat protestálnak, minthogy igen jól fogják tudni, — mondja — hogy Clark felkarolása által mennyi előitélet van a közönségben. Ügynökük a nádornál is volt, tetszett néki a terv, de úgy nyilatkozott az agens előtt, hogy az országgyülési bizottság már megállapította, hogy az építés igazgatói jogával csak az birhat, a ki már ehhez hasonló művet készített. Az ellenzék — említi továbbá — ha elég idejük volna arra, hogy Rennie kedvező tervét megvalósítsák, s e miatt agensüket Angliába akarják küldeni Rennie tervével. Kéri Clarkot, ne akadályozza meg az agenst, ha hozzá is fordulna, mert megbizói mind jó barátai Széchenyinek, s mert az rosszaságból semmit sem fog tenni, csak tiszta hazaszeretetből. Értesíti neje anyjának haláláról, s hogy saját egészsége sem jó s nem is lesz jobb, mig P. és S. mérnököket itt nem látja, s mig nem látja az utolsó oszlopot (T. W. Clark) a Duna medre felett. Végre írja neki, hogy a mint Rennie pártja értesítette, hogy várjuk ide P. és S. mérnököt, ők is nagyon kivánták Rennie eljöttét, de ez nem akart jönni. »Én — írja — azt mondtam, várják meg Mr. Albanót.« Kérdezi, valjon tudja-e, hol van Albanó? s tudna-e e felől némi dolgokat mondani, s kéri, írná meg neki, valjon a londoni hidat George vagy John Rennie építette-e?

Digitized by Google

I vexed — as I wanted always to tell, or to writ to you, non to send them by Hamburg, at the Elbe freedles over very often, but direct by Calais — and did not do it thinking it superfluous to go in much details. The ice between Buda and Pest stands yet, but the weather is mild, that I am very much afraid it will be gone before Mr. P. & S. arrive and then we shall lose almost all the advantage of their being here, at far, it is to say as they would have and only by their preference regulated the opinion of the public about the possibility of erecting peers without exposing the two towns to extrainundations. — Well Patience is now the only thing we can resort to.

But now I must tell you some news. There are some very respectable people in the neighborhood of Orsowa, who have pretty large iron manufactories. They built several iron bridges. and lately one of 22-o span. It is on the principle of suspension on an arch . The will came forward for the building of the Buda Pest bridge, with only two piers, ach spar of 100⁰— Our opponents protect them very much, — as they know too will how much prejudice there is in the public in favor of them as they are natives of this country. Would build the bridge much cheaper, it would be an incouragement to our natives — the money would not go out of the country & and such stuff.

I know that their Agent was at the archiduke Palatine and that His Highness seemed to be pleased with the plane, but told to the Agent, that they ought to get the favorable opinion of some authority in hydraulics, as the Committee of the diet had already fixed that nobody shall have the direction of the building but who executed already some similar work. — Non our opponents want if the time will not be too short to get Mr. Rennies favorable opinion about it, — and will send the mentioned Agent with his model to England. I dont know what Mr. Rennie will say — but I request you to do me te favour, not to cut this Agent in case he would apply to you also, what I suppose he will do as his employers are my friends, and do not came forward with malignity, but only by pure patriotic feeling (though very unreasonable) — — —

Digitized by Google

I received yours of the 5-th Jannuary with enclosures and am very much obliged to you for it. My poor Countesse lost her mother, and feels very much afflicted. I am in very indifferent health — and I think shall not be better, before I do not see Mr. P. & S. here, and not quite well before I do not see at least one pier (T. W. Clark 18 ho!) in the bed of the river.

God bless you my dear Sir, and believe me very truly your & Count St. Széchenyi. — When Mr. Rennies party got informed that we expect P. & S. out — they desired very much Mr. Rennie to come, and I am told they expect Mr. Albano, pray who is Mr. Albano? can you tell me any thing about him? By the by who has got the name of having built the London bridge? Mr. George or Sir John Rennie? Pray tell me that.

Pest, 1. February 1838.

365.

Báró Sina Györgyhöz.

Pest, 1838. február 1-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

In Erwiederung Ihres Schreibens vom 29-ten Jänner eile ich Ihnen einen Brief an Clark beizuschliessen, den Sie nach Notiznehmung unverzüglich weiter zu senden die Güte haben wollen — und sodann Ihnen zu sagen, — dass der Bestellte des Herrn Hoffmann in Ruskberg, ein Herr Ewald höchstwahrscheinlich nach Wien gehen wird, um Sie aufzufordern »Seinen Plan zu protegiren.« Ich bitte Sie, nehmen Sie ihn gut auf, bleiben Sie aber nur stets dabei, dass Sie sich ganz an Clark halten, nichts ohne ihn thun, geben Sie ihm aber ja kein Geld, und binden Sie sich durch keine Verheissung! Heute ist grosse Conferenz bei Gr. Stáray, der vor einigen Tagen angekommen ist, und bei dem sich alle Ihre Wiedersacher vereinigen werden. Gr. Stáray gedenkt, den Herrn Ewald sammt sein Model mit Extra-Post nach England zu schicken um Rennies Gutachten und Ratification zu erhalten. O wenn er nur ginge! Indirecte trage ich Alles dazu bei, was ich nur kann. Sie aber sollten Wodianer abtrünnig machen. Er ist ein Kaufmann, er will

Digitized by Google

gewinnen, sein Spiel ist somit zu begreifen und zu verzeihen. Die St. et Co. sollten aber eine Lehre bekommen, die man ihnen unmöglich besser geben könnte, als wenn man W.[1]) vermöchte, sie in Stich zu lassen, denn dann wären sie wirklich in einer lächerlichen Scene, da W. der einzige praktische Kopf unter ihnen ist.

Wie ich vernommen habe, gedenkt der E. H. die Deput. bereits im März zusammenkommen zu lassen. Senden Sie mir also Clark's Pläne bald möglichst, nur nicht mit der Diligence, sonst wäre es mit dem Geheimniss ein Ende; denn bis ich sie nicht in Händen habe, kann ich das Eingabs-Project nicht vollenden. Zu sehr möchte ich das Ganze nicht verschieben; denn es würde später vielleicht so viel zusammenkommen, — indem ich noch sehr viele andere Dinge auf dem Rücken habe — dass ich mit dem besten Willen zu rechter Zeit nicht fertig werden könnte.

Ich nenne mich mit der ausgezeichnetsten Hochachtung Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 1-ten Februar 1838.

366.

Clark Tierney Vilmoshoz.[2])

(m. k.) Pest, 1838. február. 6-án.

Dear Sir! As the time is approaching when the Committee of the hungarian diet shall meet again, and I must be prepared

[1]) Wodjaner.

[2]) Elérkezettnek tartja az időt Széchenyi, midőn az országgyűlési bizottság ülést fog tartani, s minthogy neki minden kérdésre elkészülve kell lennie, a következő pontokra a lehető leggyorsabb választ kéri Clarktól: a tervezett híd terve két oszlopot tüntet fel, melyek a folyó medrében állnának, s hogy Clark igen közel gondolta ezeket a parthoz, s bár ha Széchenyi most nem ismeri az általános véleményt, mégis a mellett nyilatkozik az, hogy a Duna oly szűk folyású medrébe ne helyezzenek akadályt; mondja meg tehát, mi az oka annak, hogy Clark az oszlopokat a folyóba tervezte? vajjon meg lesz-e az rövid idő alatt, vagy a Clark jövetele el lesz-e halasztva

Digitized by Google

to all questions, you will oblige me very much to answer the following points as soon as possible.

1. The plan of the proposed foot bridge shows that you intend to place two piers in the bed of the river, thought very near the shores. Non, I know the general opinion is ratter in favour of not placing any obstacle in the river in so narrow a part of it, you would be so kind to tell me »What is the reason you intend to plan the piers in the river? Is it to got a shorter Span, or to avoid your coming with the point, where the chans are to be fixed too far in Land, and consequently under, or very more under the Church at Pesth, and in the Mountain on the Buda side. — Would it not be possible to build the bridge, by placing the two piers quite close on the shore? I think as far as I am able to judge after your plan, — there would yet remain space enugh for fixing the piers, without coming under the church and the Mountain, and the only difference would be that the Span would be instead of 703 german feet 807. — Would there be any difference as to the expenses? I think they ought to be by, if the piers were to be built on the shores?

very sincerly your

Pest, 6. february 1838. Count St. Széchenyi.

---

mindaddig, a míg a láncok a földbe lesznek erősítve, jóval alább és mélyebben, mint a templom Pesten és a hegybe a budai oldalon. Kérdezi továbbá vajjon nem volna-e lehetséges a hidat két oszlopra úgy építeni, hogy az oszlopok a parthoz žárulnának. Én úgy gondolom — írja továbbá, — a menynyire az ön planumából megitélhetem, hogy az oszlopok megerősítésére még elég hely maradna, a nélkül, hogy a templomnál lejebb mennének, azt meg semmi sem akadályozná, hogy az ivezet 703 német láb helyett 807 láb legyen. Végre felvilágosítást kér, hogy az esetben volna-e különbség a kiadásban? s azon nézetének ad kifejezést, hogy legjobb volna az oszlopokat a partokra építeni.

Digitized by Google

367.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1838. február 6-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Plews and Stater sind angekommen. Ich werde trachten ihren Aufenthalt so nützlich zu machen, wie immer nur möglich. Die Pläne habe ich erhalten. Um keine Zeit zu verlieren, wollen Sie den beigebogenen Briefs-Entwurf an Clark abschreiben lassen, unterzeichnen, und in Ihrem Namen baldmöglichst absenden.

Der E. H. — mit dessen Arzt ich sprach — ist im ganzen sehr wenig wohl. Welchen Einfluss er daher auf unsere Angelegenheiten nehmen wird, ist nicht leicht zu berechnen. Praesidirt Graf Batthyányi, so wäre es wohl räthlich, ihn bei Zeiten für Sie zu stimmen, wie nicht minder den Proton. Végh, der die Feder führt, und auf den natürlicher Weise sehr viel ankommt.

Ich nenne mich mit dem Gefühle der ausgezeichnetsten Hochachtung Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 6-ten Februar 1838.

368.

Böck Adalberthez.[1])

(e. f.) Pest, 1838. február 8.

Liebster Herr Gestütsmeister!

Hier beigebogen folgt die Instruction, nach welcher ich meine beiden Stutten behandelt zu haben wünsche. Ich setze nun noch das dazu:

1. Dass Titania, die nicht trächtig zu sein scheint — so bald es nur thunlich ist, belegt werde, um ein recht frühzeitiges Füllen zu erhalten.

[1]) Gróf Szápáry Józsefnek a fegyverneki uradalomban ménes-mestere volt.

Digitized by Google

2. Dass Rosaline — die sich heuer mit dem Abfüllen ohnehin verspätet, sobald als es nur thunlich ist, wieder belegt werde.

3. Dass Sie die Güte haben, mir unter folgender Adresse: »Grafen Stephan Széchenyi in Pest« zu schreiben und zwar gleich, wenn die Stutten angekommen sind, wenn das Füllen der Rosaline auf die Welt kam, wenn die beiden Stutten bereits gefangen haben und zum abholen werden bereit sein; im Falle sich etwas ereignet hätte, wobei ich mir stets die grösste Offenheit ausbitte.

4. Den 9-ten Punct der Instruction modificire ich dahin, dass der Gestüts-Knecht Fekete Pali bis Ende Januar mit Allem bezahlt ist, nebst den monatlichen 20 fl. W. W. aber er 1 fl. W. W. täglich Zulage hat.

5. Der benannte Gestüts-Knecht Fekete Pali wird mit den Stutten in Fegyvernek bleiben. Da er 50 fl. per Monath hat, so muss er für die Bedürfnisse seiner Person alles selber bestreiten, Sie aber wollen die Güte haben, ihm die besagte Summe ganz, oder successive — nach seinem Wunsch auszuzahlen.

6. Beigebogen übermache ich Ihnen ein Schreiben des Gr. Joseph Szapáry, aus dem Sie sehen werden, dass der Graf von Allem unterrichtet ist, und ich meine Stutten, mit seinem Vorwissen und Genehmigung, nach Fegyvernek schicke.

7. Sie wollen die Güte haben, den Stutten alles Nöthige zu verabfolgen — sodann aber mir Ihre Rechnung über die gesammten Auslagen einsenden.

8. Ich hoffe, Sie werden sich alle Mühe geben, dass Rosaline glücklich abfülle, die beiden Stutten aber fangen; wenn Sie versichert sein können, dass ich Ihre Dienste nicht unbelohnt lassen werde.

Der Reitknecht Tar begleitete die Stutten, aber bloss grösserer Sicherheit wegen, und hat nach Ablieferung der Stutten, folglich auf der Stelle zurück zu kehren, wenn Sie durch ihm mir gütigst ein paar Zeilen schreiben könnten.

Ich empfehle mich Ihrem Wohlwollen, und bleibe in aller Achtung Ihr bereitwilligster Diener Gr. St. Sz.

Pest, den 8-ten Februar 1838.

Digitized by Google

369.

Gróf Sándor Móriczhoz.

(m. k.) Pest, 1838. február 14.

Liebster Freund!

Ich bestätige den Empfang Deines Schreibens vom 3-ten dieses, und werde nicht unterlassen, bei der ersten Versammlung des Wettrenn-Comités die Conditionen deines zukünftigen Preises vorzulegen, wonach das Ganze dem Publicum auf das Treueste so mitgetheilt wird, wie es du aussprichst.

Vergebe, dass ich dich bei dieser Gelegenheit nochmals bitte, mir zu sagen, in wie viel Zeit Du von Pressburg nach Wien gefahren bist. Ich bin so eben auf dem Punkt, eine Kleinigkeit drucken zu lassen, wo ich diess anzuführen wünsche, und somit sehr genau haben möchte. Der Brief, den Du mir darüber zu schreiben die Güte hattest, habe ich so gut aufgehoben, dass ich es unter meinen vielen Schriften gar nicht finden kann. Ich glaube, es war in 2·45 Minuten! — Bitte recht sehr, sage mir's recht bald, ob es so war. — Seit einigen Tagen bin ich mit meiner unglücklichen Leber recht leidend, und muss nicht nur das Zimmer, sogar das Bett hüten. Ich wünsche, dass Du gesund bleibst. Einen besseren Beweis kann ich Dir nicht geben, dass die Nichterfüllung meiner Bitte in Hinsicht meines Bechers, meine freundschaftlichen Gefühle gegen Dich nicht geändert hat.

Stephan Széchenyi m. p.

Pest, den 14-ten Februar 1838.

Digitized by Google

370.

Clark Tyrney Vilmoshoz.[1])

(m. k.) Pest. 1838. február 20-án.

Dear Clark!

I received your letter 29. Jannuary only a few days ago, and here I send you the plan, and Section you ask for. Now let

[1]) Clark a lánczhíd tervének sectiói iránt január 29-én levelet írt Széchenyi Istvánnak; s erre válaszolólag megküldi neki a kérdéses terveket, s a sectiókat, s engedelmet kér tőle megmondhatni, hogy nézete szerint a C. D. tervrészletén levő helyét a folyónak találja legjobbnak a hídépítésre, bár ha nagyon elleneznék az építést, minthogy a gyalog híd ezen vonalban, a hó omlásának mindig ki lenne téve, s a Gellérthegyen sok ember lakik, s ott sok ház van, s megeshetnék, hogy a közlekedés ott tönkre menne a hóomlás miatt és sok ember életét veszthetné. Írja továbbá, hogy az nap reggel még egyszer maga is megvizsgálta a helyet s a rajzónnal megjelölt helyet találja a legalkalmasabbnak 10 ölnyi kiterjedésű 2 oszloptávval. A. C. D. sectiót legmegfelelőbbnek tartja akkor, ha a közlekedést a hóomlástól megmenteni lehetne, a mi ugyan kicsinység, de mégis megeshetik a hegy oldalának kevés fala miatt. Nem kérte volna — írja továbbá — hogy (Sina) a bárónak késedelem nélkül írjon oly megjegyzéssel, hogy levelét a bizottságnak megmutathassa, hogy, ha bár most is azon véleményben van Clark mint mindig, s mint ha az oszlopok a gyalog hídnál a jég veszélyének lennének kitéve vagy jégtorlódást okoznának, s bizonyítna e mellett a C. D. sectió is, inkább mint a g. h. sectió; de ez egy olyan dolog, mit önnek folyton és folyton ismételni kell a két oszloppal. Hiszi, hogy ő is be fogja látni, hogy, ha volna egy vélemény az oszlopok felállítására a gyaloghíd ily szűk részén, ez inkább a C. D. sectió volna, mint a g. h. Példát hoz fel továbbá, hogy mit írjon a bárónak, például: ha az oszlopok egészen a földben vannak, s nem foglalnak el egy hüvelyknyit sem a most meglevő part szélességéből, akkor a budai részhez való közlekedésnek is — mely igen közel van a hegyhez — meg lenne a terve, az ön láncz letételével, s a Gellérthegyről most leomló hó könnyen megakadályozható lenne egy pár fal által a hegy oldalán. Kéri, írjon a bárónak, de neki is, az esetre, ha az ő levele be nem mutatható volna a báró által a bizottságban, mert ő is tagja a bizottságnak, s írjon úgy, hogy a C. D. sectió szerint a hidoszlop távja szélesebb lesz, mint a g. h. terv szerint. Írja meg neki — kéri továbbá — ha önnek nehézségei volnának a láncz elhelyezésében, s ha a báró külön befektetésének egy nagy részbeni külön kártérítését kivánna, az 1.200.000 frtra becsültetnék s mond-

Digitized by Google

me tell you, that thought C. D. would be the narrowest part of the river, yet there would be a great objection to build. The foot bridge on that line . . . as the approach on the Buda side, buing too near to the Blocksberg would be, in Winter now and there exposed to avalanches, — as it happened this year, when some of the houses, — standing just on the same, where the approach had have beend estroyed by the snow tumbling from the mountain, and soveral people killed. — The section which I marked with a pencil — after having viewed myself this morning the post once more, would perhaps be the most adequate the Spar being only 10 klafter widen. Yet I think ever the Section C. D. would do very well, if the approach would be renderd safe of avalanches which are very trifling, and could very easily be preverted by a few walls on the Blocksberg. — Nor I would ask you the favour, to write to the Baron without delay (in order that the Baron could show letter to Committee) that, though you are in so apprehensions what ever, that the piers in the foot bridge should be exposed to any danger of the ice, or cause an accumulation of it, the area at the section C. D. being by, than the area at the section g. h. (a thing you must repent over and over again) with the two piers. Yet you would advise that if there were any apprehension of having piers erected in so narrow a start ef the river, foot bridge should be placed on C. D. instead of g. h. — And then of coust the piers quite on the land, not taking an inch of breath of the now disting shores. — As to the approach of the Buda side though being very near to the mountain, it would be your care to fix your chaines, and as to the now tumbling snow

---

hatja 1.600,000 frtra. Megemlíti Clarknak, hogy fődolog lenne, ha a levelet megírta, a mint csak lehetséges, mielőbb visszaküldené a kis tervlapokat. minthogy az alaprajzot úgy is birja már a C. D. sectión, a melyen az oszlopok egy hüvelyknyire sincsenek a folyó medrében. Ismételve kéri visszaküldeni minden késedelem nélkül, míg a bizottság a legközelebbi hónapokban össze nem ül. Értesíti a báró tudósításáról, hogy a thea és rajzok, melyeket Clark Széchenyinek küldött, Bécsbe érkeztek, s minden nap várja. Végre jelenti neki, hogy február 20-án reggel volt a legnagyobb hideg 20° Reaumur fok, s bizonyos benne, hogy a jég három hétig meg nem mozdúl. nagy zajlást gyanítanak s félnek tőle.

Digitized by Google

from the Blocksberg, it would be easy enough to obviate this evil by placing some walls at the mountain side. — You should write to the Baron also (and not to me, as my letters cannot serve for the B. in the Committee, as being a member of it myself) as the Spar of this bridge would be larger if placed of the section C. D. than if it were to be placed at g. h. as your plan and deseign show, — and as you would have some difficulty in fixing the chains, and the Baron would have a great deal of private property to indemnify the estimate from 1.200,000 aught to be calculated to — you would say 1.600,000. — The principal thing would be, if you were to write all this as soon as possible, send the little charter back, after having drawn the Grundriss on or the line C. D. The piers being not an inch in the bed of the river. And to send this or without delay, as the Committee will next month.

The Baron was so kind as to informe me, that the tea and drawings, you had the kindness to send me are arrived at Vienna, I expect them e very day.

The Winter last yet, we had the greatest frost this morning viz. 20 degrees Reaumur, I am sure the ice will not stive in 3 weeks. We anticipate great inundations, and are very much afraid of them. My Countese who had the misfortune to lese her mother, and is very much afflicted desires me to present her best Compliments, and so my daughter.

Count Stephan Széchenyi.

Pesth, 20-th February 1838.

371.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1838. február 20-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

In Erwiederung Ihrer Schreiben vom 10-ten und 14-ten l. M. eile ich Sie zu bitten, mir das Programm für die Badner Eisenbahn schicken zu wollen, und Ihnen zu danken, dass Sie die von England an mich gekommene Thee etc. directe

Digitized by Google

an die hiesige Hauptmaut zu weisen, und mich in der Rechnung Ihres Hauses mit 20 fl. 11 kr. zu belasten die Güte hatten.

Was die Betheilung der Actien der genannten Bahn anbetrifft, so werde ich recht dankbar sein, wenn Sie mir zu seiner Zeit einige Wenige aufheben wollen.

Die Hauptursache meines heutigen Schreibens ist aber, Sie zu ersuchen, von dem beigebogenen Brief etc. an Clark Notiz zu nehmen, und denselben sammt Zeichnung sogleich an seine Bestimmung kommen zu lassen.

So eben war Wodianer bei mir, um mir zu vertrauen, dass er mit Ihnen und Rotschild eine Unterredung hatte, der zu Folge, er bestimmt glaube, »mit Ihnen noch vor Ihrer Eingabe eine Übereinkunft zu treffen, nach welcher sodann er aufhören würde, Ihr Widersacher zu sein. — Ist das der Fall — worüber ich von Ihnen ehebaldigst eine Weisung zu erhalten wünschte — so müsste das Eingabs-Project, das ich bereits tracirt habe — umgemodelt werden. — W. will seine Parthei sitzen lassen, — verlangt deshalb von unserer Seite die grösste Discretion. — Sind die Opfer nicht zu gross, die uns sein Übertritt kostet, so bin ich gar nicht böse darüber, ihn nicht gegen uns zu haben! denn er ist die Seele unserer Antagonisten, ohne welche sie »lächerlich« sind.

Der Erzherzog wird schwerlich praesidiren, und da ich wusste, dass W. Gr. Batthyányi's Wolle (der praesidiren wird) kaufen will — so gab ich Gyra den Rath — sie vorzukaufen. So eben war der gescheute Kerl bei mir, um mir zu sagen: Es sei schon gekauft. Es schadet nicht.

Plews und Stater machen ihre Bemerkungen, die in Kurzem folgende sind:

1. Dass für die hiesige Localität, einzig und allein eine Hänge-Brücke passt — die Sicherheit ist übrigens vollkommen gewiss — und zwar weil sie keine Inundation verursachen wird, und auch in Hinsicht des Geldes bestritten werden kann. 2. Dass sowohl Stein als Holz sehr gut, aber unendlich theuer ist. 3. Dass das Eisen, selbst dasjenige, was zur Bauung der Brücke erfordert wird — wie auch mehrere Maschinen aus England zu kommen haben. — Ich werde Sie auf alles aufmerksam machen,

Digitized by Google

was Sie zu wissen brauchen. Ihr Hiersein hat in dem Publicum den besten Eindruck gemacht. — Schönerer's Brief hat mich sehr erfreuet. — Ich höre — Rotschild will Sie hierher begleiten. Ist es wahr?

In Eile, aber mit vorzüglichster Hochachtung nenne mich Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 20-ten Februar 1838.

372.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1838. február 23.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Soeben erfahre ich von den Herren Plews et Stater, die recht gescheute Leute sind, und ihre Zeit hier sehr gut verwendeten, dass sie an Sie, werther Freund geschrieben haben, um Ihnen zu melden, dass sie mit allen ihren Bemerkungen bereits fertig sind, durchaus keine all zu grosse Schwierigkeit in Bau der Pfeiler etc. finden, und somit wieder ehebaldigst sich zu entfernen und nach England zurückzureisen wünschten. — Ich bitte Sie nun, werther Frennd, in ihre Entfernung durchaus nicht einzuwilligen, und lieber jedes Opfer zu bringen, damit sie hier bleiben, bis das Eis weg ist, — denn sonst hätte die Demonstration ihres Hierseins nicht den beabsichtigten Nutzen, und Sie stünden mit Stáray et Co. auf einer Höhe, die »Ihren Albano stündlich wie den Messias erwarten; aber, wie mir W. gesagt hat, umsonst.«

Wenn ich mich gut zu erinnern weiss, so hat Clak die Herren Plews un Stater mit der Condition engagirt »den Eisgang hier zu beobachten.« Und ist diess so, so könnte man sie zur Erfüllung des Contractes geradezu zwingen. — Da wir indessen in diesem Augenblick gar sehr in den Händen dieser Leute sind, — so wäre es wohl räthlich, diesen Zwang auf keine unangenehme Art geltend zu machen.

Digitized by Google

W. scheint sehr zerknirscht, aber in grosser Verlegenheit zu sein, wie er sich von Stáray losmachen könne. Er spricht mir über alles offen, ich sage ihm aber nichts, als was er geradezu zu wissen braucht.

Ich sehe Ihrer geneigten Antwort auf mein Schreiben vom 20-ten l. M. mit Sehnsucht entgegen, und nenne mich bis dahin, mit dem Gefühle der ausgezeichnetsten Hochachtung, Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 23-ten Februar 1838.

373.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1838. február 26-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

In Beantwortung Ihres Schätzbarsten vom 22-ten l. M. eile ich Ihnen für die Ehre zu danken, die Sie mir erwiesen, mich in das Committee der Wiener-Raaber Eisenbahn zu bestimmen, und nehme es mit wahrem Vergnügen an. Einstweilen erlaube ich mir über die ganze Angelegenheit nur jene Bemerkung, dass es mir sowohl für die Eisenbahn selbst als die Brücke, wie auch überhaupt Alles, was Sie betrifft, von grossem Nutzen schiene, wenn Sie mich bevollmächtigten, das ganze durch die öffentlichen Blätter alsogleich dem Publicum kund geben zu dürfen. Es sollte in Ihrem Namen durch Gyra geschehen. Den Aufsatz würde ich ohne alle Ostentation, ganz einfach (Ihrer würdig) im Sinne des an mich gerichteten Schreibens verfassen.[1]) Ich erwarte hierüber Ihre Weisung.

Beigeschlossen nehme ich mir die Freiheit, einen Brief an Mr. Clark zu übersenden, den Sie nach genommener Notitz weiter

[1]) Széchenyinek ezen ajánlatát Sina ugy látszik el nem fogadá, mert az akkori hirlapok szorgos átkutatása után sem Gyra, sem Széchenyi nevével ellátott czikket Sina vállalatai érdekében nem találtam. Hogy pedig ezt mennyire óhajtotta Széchenyi, kitünik abból is, hogy márczius 9-iki levelében arra ismételve felszólítja Sinát.

Digitized by Google

zu befördern die Gewogenheit haben wollen; und bitte Sie die Gefühle meiner ausgezeichnetsten Hochachtung zu genehmigen mit der ich mich nenne Euer Wohlgeboren bereitwilligster Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 26-ten Februar 1838.

374.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1838. február 28-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Während ich nun tagtäglich mit den Herrn Plews und Stater consultire, was diese Ihnen für einen Bericht machen sollen — welcher bei der Deputation vom grössten Gewicht sein wird, und somit sehr reiflich zu überlegen kommt, — und während ich Alles sammle und ordne, von dem gröbsten Geschütz bis zu den Wurfspiesen, um Stáray et Co. in jene Wolfsgrube fallen zu machen, die diese Patrioten in ihrer christlichen Gutmüthigkeit Ihnen graben wollten, fällt mir ein, dass uns in dem Comité folgendes die wichtigsten Dienste leisten könnte — »Act of Parliament for building New London Bridge.» — Lassen Sie es deshalb von England auf der Stelle kommen. W. besucht mich recht oft, und scheint zu fühlen, dass er einen dummen Streich gemacht hat, als er sich mit Stáray alliirte. Dieser letztere aber soll bereits ahnen, dass W. ihn im Stich lassen will. Ich wiederhole noch einmal: ist es möglich ohne gar zu grosse Opfer W. für uns zu gewinnen, so wäre es sehr gut es zu thun, denn durch ihn würden wir den ganzen Schlachtplan unserer Gegner genau kennen lernen, es würde auch andere kleinen Oppositionen beseitigen etc., enfin das Ganze ginge weit leichter, denn klug, durchgetrieben und actif ist der kleine Mann zum Erstaunen. In dieser Hinsicht gewärtige ich Ihre Antwort auf mein Schreiben vom 20-ten d. M. Dem Programm der Wien-Raaber Eisenbahn sehe ich mit Ungeduld entgegen, und nenne mich auch einstweilen

Digitized by Google

mit dem Gefühle der aufrichtigsten Hochachtung Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 28-ten Februar 1838.

375.

Báró Sina Györgyhöz.

Pest. 1838. márczius 5.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ich eile Ihnen zu sagen, dass ich heute Morgens das Glück hatte, die Herren Plews & Stater dem E. H. Palatin vorzustellen und sodann mich über Eins und das Andere länger mit S. k. H. zu besprechen. Er sieht recht gut aus. Was ich von der Brücke mit ihm sprach, und er mir sagte, kann ich nicht ganz dem Briefe anvertrauen; so viel können Sie aber glauben, dass er ganz für Sie ist, indem er davon durchgedrungen ist, dass einzig und allein Sie der Mann sind, der das fragliche Unternehmen *in der That*, und nicht nur auf dem Papier zuwege bringen kann. Über die Opposition von W. & Co. schien er aber dennoch sehr besorgt zu sein, und als ich vorgab, dass ich dieselbe gar nicht fürchte, sagte er mir: Es ist kein Feind — wenn noch so gering — zu verachten — und besonders in einem Gegenstand, der so vielen Vorurtheilen und Wiedersachern ausgesetzt ist. O wie gerne hätte ich es ihm anvertraut, dass Wodianer seine Partei ihrem Schicksahl überläst; ich glaubte es aber nicht thun zu sollen. Ob der E. H. selbst praesidiren wird — weiss ich nicht, es könnte aber sein; auf jeden Fall wird er aber den Impuls dazu geben, da er — wie er mir sagte — auf keinen Fall vor dem Juni von hier weg zu sein gesonnen ist, und ich die Deputation circa den 15-ten Mai versammelt zu sehen wünschte. Ich muss über Alles, wie die Sache zu procediren hätte, dem E. H. ein Promemoria einreichen.

Ihr Schreiben von 27-ten Februar bekam ich, wo Sie mir sagen, »dass nach den letzten Unterredungen mit W. wir mit Ihnen in Ordnung kommen dürften.« Ich freue mich darüber, denn dieser pfiffige Mensch könnte uns manche Pillen schlucken

Digitized by Google

machen. Ich höre, sie erwarten auch den Plan einer Hänge-Brücke, und da könnten sie uns wirklich sehr schaden, denn wenn sie z. B. der Deputation 75 Jahre projectiren, mit denen sie etwa auskommen könnten, so wären wir in dem grössten Embarras, wenn nicht total geschlagen. Säumen Sie desshalb nicht, mit W. bald zu binden, aber natürlich so, dass nicht nur er abtrünnig werde — denn mit seiner Person allein wäre uns nicht absonderlich geholfen — sondern dass er auch seine Compagnie — oder vielmehr die gegen uns gestellte Opposition seiner Compagnie paralysire und zernichte. Er scheint zu allem bereit, möchte aber mit Ehren durchrutschen. Wie sich dass machen wird, weiss ich wohl nicht — und wird auf jeden Fall schwer sein, indessen müssen wir etwas erfinden, und dürfen ihn zu keinen Extremen treiben. Das Hauptargument aber, warum Sie trachten müssen Wodianer et Co. unter Ihre Fahne treten zu lassen ist: dass wir dann, wenn wir vor jeder Concurrenz und somit vor jedem Herunterlicitiren sicher gestellt sind, anstatt zwei stehende Brücken *nur Eine* — und höchstens extra noch eine Schiffbrücke, auf der NB. auch jedermann zahlt, — in Antrag bringen können, und das ganze Geschäft von einem »Guten« in ein Brillantes übergehen machen, was NB. von der Deputation acceptirt werden würde.

Nun muss ich Sie um zwei Dinge bitten, und Ihnen nachher zwei Dinge melden:

1. Lassen Sie Clark auf der Stelle schreiben, damit dieser Ihnen schriftlich gebe, »dass er die Brücke zwischen Ofen und Pesth, deren Zeichnung er Ihnen sandte, für Sie auch bauen will — und somit Ihr Obligatus ist.« Sie haben zwar den Contract in Händen, den Sie mit ihm geschlossen haben, sodann kommt etwas hierüber in Statement vor. Den Contract können Sie aber der Deputation nicht vorzeigen, und Sie bedürfen etwas, was man dieser vorweisen könne. Diess sollten Sie sich gleich verschaffen. Da ich unter Andern bereits auch das mit dem E. H. ausgemacht habe, dass die Deputation zu Ihnen und auch zu der Compagnie Wodianer so sprechen wird: »Die Pläne sehen wir, die Meister approbiren wir auch; wird

Digitized by Google

jener aber, der die Pläne gemacht hat, auch den Bau dirigiren? Wodianer & Co., vermuthe ich, werden schon hiedurch geschlagen sein, denn ich glaube nicht, dass Rennie für sie bauen wird wollen, sein Geschäft wird höchst wahrscheinlich mit dem Plan-machen beendigt sein. Wir müssen im Gegentheil — ob sodann die Alliance zu Stande kommen wird oder nicht — damit ausgerüstet sein. Es wäre gut: Sie liessen die Ursache an Clark expliciren und ihm einen Extract von dem zwischen Ihnen und ihm bestehenden Contract unterfertigen lassen, den Sie sodann auch unterfertigen sollten, in welchem Extract keine Brücken-Preise vorkämen, aber nur die Procente die er zu bekommen hat — um denselben der Deputation einreichen zu können, z. B. dass er fünf Procente von der Gesammt-Ausgabe erhält.

2. Die zweite Bitte wird Ihnen Gyra vorgetragen haben, und ich ersuche Sie, mir darüber baldmöglichst einen gütigen Bescheid zu ertheilen; da die Zeit drängt, und nicht nur ich selbst gerne wüsste, woran ich bin, sondern auch eine Menge gegen uns gerichtete Kräfte und »Mäuler« zu paralysiren habe.

3. Melde ich Ihnen, dass ich wieder recht krank war, und mit meiner Leber von angestrengter Arbeit so leidend bin, dass ich

4. In 10 bis 14 Tagen auf 2 bis 3 Wochen nach Orsova zu gehen gedenke, theils um die Verbindung zwischen Moldova und Skela Gladova zu einer nähern Entwicklung zu bringen; theils um ein bischen Luft zu verändern, und mich geistig auszuruhen.

Ich erwarte zuversichtlich, dass Sie mir bis dahin auch auf den Brief Gyras schreiben; — ich aber werde Alles berichten, was in diesem Geschäft vorkommt, — und werde alles im Auge halten, damit wir nichts versäumen, um zu jenem Ziele zu gelangen, welches ich, wie eine Ameise, seit 7 Jahren unablässig verfolge, Sie aber nun wie ein Adler im Fluge erreichen werden.

Genehmigen Sie die Versicherung meiner ausgezeichnetsten Hochachtung, mit der ich mich nenne Ihren bereitwilligsten Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 5-ten März 1838.

Digitized by Google

376.

József főherczeg nádorhoz.[1])

(m. k.) Pest, 1838. márczius 7-én.

Euer k. k. Hoheit,
Durchlauchtigster Erzherzog!

S. E. der Graf Batthyányi sollte sowohl an B. Sina als auch an die H. Wodianer & Co. ohne Aufschub schreiben, um sie einzuladen — da sie nun bereits hinlängliche Zeit zu Vorarbeiten gehabt hätten, ihre Pläne, finanziellen Vorschläge und definitiven Conditionen längstens bis 10-ten Mai l. J. in die Kanzlei von E. k. H. unter Höchstdero Adresse wohl versiegelt einzusenden. Zu gleicher Zeit sollte Gr. Batthyányi in die gelesensten Zeitungs-Blätter einen Aufruf einrücken lassen, — um jene, die noch etwa in das fragliche Unternehmen entriren wollten, gleichfalls einzuladen: ihre dicenda und monstranda, auf den besagten Termin vom 10-ten Mai l. J. in die Kanzlei E. k. k. H. mit gleicher Modalität einsenden zu wollen. Die Reichs-Deput. könnte durch S. E. den Graf Batthyányi mit Einem für den 15-ten Mai nach Pesth berufen werden.

Geschähe nun diess sogleich, so würde nicht nur dem B. Sina und den Herrn Wodianer, als den jetzt zwei einzigen Bewerbern ein anständiger und ganz im Sinne der Deput. festgesetzter Terminus praeclusi gegeben, sondern auch dem Herrn Hoffmann von Ruskberg, und vielleicht auch andern »Liebhabern« die sich bis jetzt noch nicht in die Schranken wagten, völlig genug gethan.

Da das Gelingen der fraglichen Angelegenheit von deren Wiedersachern bis zum letzten Augenblick streitig gemacht werden wird, wenn sie nicht mehr auskommen, und diese am Ende die Sache durch Procrastination zu hintertreiben versuchen

[1]) Kiadta magyar fordításban 1865-ben Török János: »Töredékek róf Széchenyi István fenmaradt kéziratairól« czím alatt a III-ik füzetben 165-ik lapon.

Digitized by Google

werden, so wäre es gut, sowohl den speciellen Aufruf an den B. Sina und die Herren W. et Co., als auch den generalen Aufruf an das Publicum so zu modificiren, dass sodann weder die benannten Herren, noch das Publicum vorgeben könne, der Gegenstand sei zu sehr accelerirt worden. Es müsste dennoch, denn sonst würden wir alle Jahr neue Projecte zu berathen haben, und die Sache käme nie zu einer Conclusion — ganz bestimmt erklärt werden, dass da nun seit der Promulgation des Gesetzes bereits zwei Jahre verflossen sein werden, und ein neuer Landtag vor der Thür ist, welchem die Deput. zu referiren hat, durchaus keine Pläne und Offerten von neuen Unternehmen nach den 10-ten Mai mehr angenommen werden. Hiedurch würde jedem weitern Concurs eine Gränze gesetzt werden, ohne jedoch die Möglichkeit abzuschneiden, mit dem Baron Sina und den Herren W. et Co. fernere Verhandlungen zu pflegen, im Fall das Ganze bei der — ich supponire — im Mai abzuhaltenden Deputation nicht finaliter beendiget werden würde, was wohl sehr gefährlich wäre, aber dennoch geschehen könnte, wenn E. k. H. nicht in Höchsteigener Person den Vorsitz führen.

Versiegelt und directe an E. k. H. wünschte ich desshalb die betreffenden Einsendungen bewerkstelliget zu sehen, weil sonst die Sache gewiss kein Geheimniss bleiben; sondern der Gegenstand eines Stadt-Gespräches werden wird, welches auf die Deput. auf eine äusserst unvortheilhafte Weise wirken könnte übrigens haben die H. W. & Co., wie ich vernommen und bis jetzt zu glauben Ursache habe, die Absicht, den Baron Sina wie das letztemal vorausgehen zu lassen, um sodann mit scheinbar vortheilhafteren Offerten auftretend, seinen Zweck zu vereiteln.

Da ich seit 7 Jahren den Gegenstand zu seiner Entwicklung Tag für Tag wie eine Ameise um ein Sandkörchen näher zu bringen beschäftiget war, und während dieser Zeit mir manche unüberwindlich scheinende Barrieren im Wege lagen, und ich somit alle Nuancen dieses Geschäftes, wie auch jene Gefahren genau kenne, die ihm noch drohen, so würde es vielleicht erspriesslich sein, wenn E. k. H. die hohe Gnade haben wollten, S. E. den Gr. Batthyányi dahin zu vermögen, dass er sich in Hinsicht aller

Digitized by Google

dieser jetzt zu machenden Aufforderungen und Einladungen, mit mir in Verbindung setze, wenn ich sodann Sorge tragen werde, dass Alles in seinem Geleise bleibe. Auf jeden Fall könnte das Ganze, bevor es an die respect. Herren abginge, oder in die Zeitung käme E. k. Hoheit unterbreitet werden.

Schliesslich erlaube ich mir zu bemerken, dass es vielleicht gut wäre, wenn E. k. H. den Herrn Septemv. Szegedy anstatt des mit Tod abgegangenen Herrn Kronhüters von Szilasy zum Mitgliede der Deput. zu nennen geruhen wollten, der ich E. k. H mich zu Füssen legend, mit der tiefsten Ehrfurcht bleibe Euer k. Hoheit ganz unterthänigster Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 7-ten März 1838.

377.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1838. márczius 9-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

In Beantwortung Ihres Werthen von 3-ten l. M. eile ich Sie zu bitten:

1. Mir das Programm der W. R. [1]) Eisenbahn ehebaldigst zu schicken.

2. Mir sagen zu wollen, ob es wahr ist, dass Oberst Vacani den Bau dieser Bahn leiten wird und endlich

3. Ob ich den Aufsatz über die fragliche Angelegenheit in Ihrem oder meinem Nahmen in die Zeitungen setzen soll. Bis ich nicht im Besitz aller dieser bin, kann ich nichts thun. Les beaux esprits se rencontrent! Sie und ich wir wünschen Beide, das Zusammenkommen der Deput. »im Mai.« Aus meinem Schreiben von 5-ten l. M. werden Sie über diesen Punkt einigermassen aufgeklärt sein. Bestimmtes kann ich Ihnen indessen gar nichts anderes sagen, als dass ich bereits vor einigen Tagen das von mir verlangte Pro-memoria an S. k. H. dem E. H. Palatin

[1]) Bécs-Győri.

Digitized by Google

eingereicht habe, — in welchem ich unter andern auch das in Antrag bringe, dass allen Concurrenten ein Terminus Praeclusi auf den 10-ten Mai l. J. gesetzt werde, nach welchem keine Eingaben mehr angenommen werden, die Deput. aber den 15-ten Mai zusammenkommen soll. Ob nun S. k. H. diess genehmigen werden, stehet zu erwarten; ich wüsste aber nicht, was dagegen einzuwenden käme. Sobald ich etwas Bestimmtes inne werde, sollen Sie es sogleich erfahren.

Ich lese im Beobachter vom 5-ten Mai, einen Artikel über die Ofner-Pesther Brücken-Angelegenheit, der mir gar nicht gefallen will. — Dieser Hoffmann & Madersbach könnten Ihnen, oder vielmehr »der Angelegenheit unendlich gefährlich werden.« Wir dürfen uns keine Illusionen machen; der Gegenstand hat aber äusserst viele und zum Theil mächtige Feinde. Freilich sind es nur Obscuranten. Sind aber diese — wenn vom Aufhalten die Rede ist — nicht die Allergefährlichsten? — Sie müssen nicht denken, dass ich den Muth im geringsten verloren habe auch über dieses Hinderniss hinweg zu kommen, wir haben ja andere schon besiegt, aber einschlafen dürfen wir durchaus nicht. Diese Leute sind Enthusiasten, also besonders für Ungarn »ansteckender Natur.« — Sie kommen mit drei Argumenten:

1. Consumtion inländischer Fabricate, wodurch das Geld im Lande bleibt.

2. Unterstützung von Landes-Kindern.

3. Wohlfeilheit.

Glauben Sie, dass diesen Argumenten die Deput. widerstehen wird können, die sich einzig und allein nach der allgemeinen Opinion richten wird? Und glauben Sie nicht, dass unsere Wiedersacher, die jetzt lebendiger und geschäftiger sind, als je, nicht alles aufbieten werden, um diese Opinion dermassen zu stärken, damit die Deput. das ganze wenigstens ein bischen *verschiebe.* Und ist das geschehen, indem der Landtag vor der Thür ist, dann stehe ich für nichts, denn kommt die Sache noch einmal dahin, dann ist sie so gewiss verhunzt wie $2 \times 2 = 4$.

In wie weit die Antagonisten der Brücke sich an die Herren Hof. & M. klammern, um diese als Medium des Zwiespaltes und

Digitized by Google

der Procrastination zu benutzen, können Sie leicht entnehmen, wenn ich Ihnen sage, dass sich sogar Gr. Cziráky, dem es übel wird, wenn er von einer stabilen Brücke hört, nicht schämte den Agenten der Herren H. & M. mit seinem Brücken Modell zu sich kommen zu lassen, — es wohlgefällig (und als grosser Sachverständiger) belächelte und wohlmeinend folgendes äusserte. »Es wäre freilich zu wünschen, dass das ung. Eisen verwendet werde, und Landes-Kinder den Vorzug hätten, indessen soll das Englische doch, weil es englisch ist! besser sein« etc. Hinge es von mir ab, sagte der gute Herr, gewiss würden Sie erhalten etc. Welche Contre-Minen nun gegen diese finstere Minen einzulegen sind (und das ist das einzige, was helfen kann, denn auf offenem Feld begegnet man Menschen dieses Gelichters nicht), weiss ich wohl. Die Application meiner Theorie ist aber sehr schwierig, und ohne Ihren kräftigem Mitwirken gar nicht auszuführen. Das quid et quando werde ich aber schon im Antrag bringen. So eben erhalte ich Ihr Schreiben vom 6-ten l. M. sammt Einlage von Clark. Da ich Ihre Frage in Hinsicht der Zeit, wann die Deput. zusammenkommen soll, bereits so gut ich konnte beantwortet habe, so bleibt mir für diesmal nichts übrig, als Sie zu bitten, die Gefühle meiner ausgezeichnetsten Hochachtung zu genehmigen, mit der ich mich nenne Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 9-ten März 1838.

P. S. In Hinsicht der zu vertheilenden Actien der R. & W.[1]) Eisenbahn, erlaube ich mir eine Anfrage an Sie zu machen: Dürfen und sollen die Mitglieder jener Deput., deren Einer ich zu sein die Ehre habe, von jenen 2500 Stück Actien, die Sie für Ungarn bestimmen, frei und ungehindert schöpfen? Es ist eine kitzliche Sache. Geschieht keine starke Nachfrage, dann könnte ich z. B., um den Weg zeigen, um das Beispiel zu geben, für 50,000 oder 100,000 fl. unterfertigen, werden sie aber gesucht, dann kann ich, den man ohnehin im Verdacht eines interessirten Menschen zu haben anfängt, weil er noch keinen Sequester auf

[1]) Győr-Bécsi.

Digitized by Google

dem Rücken hat, höchstens 5 bis 10 Stück Actien quasi zum Kosten nehmen. Nun haben sich aber bereits zwei hiesige Grosshändler mit m/260 bei mir vorgemerkt, so dass ich es bei der nächsten Zusammenkunft melden werde müssen; ich aber möchte, als einer der ersteren Besitzer im Oedenburger Comitat, wenigstens für m/50 in diesem Geschäft interessirt sein. Wie ist das, ohne mich als Mitglied dieser Deput. zu compromittiren — zu erzielen? Hierüber wollen Sie mir ein geneigtes Wörtchen sagen.

378.

Báró Sina Györgyhöz.[1])

(m. k.) Pest, 1838. márczius 21-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Pesth ist für den Augenblick, man kann sagen, »zerstört.« Jede Beschreibung, die man Ihnen bis jetzt gegeben hat von den Verheerungen, kann nur schwach sein. Wie sich das Ganze entwickeln, ob gänzliches Versinken, Vegetiren, oder ein kräftigeres Aufblühen eintreten wird, ist zu erwarten. Ihre seelenvolle Gabe hat Wunder gewirkt; und nie war eine mehr zu seiner Zeit gespendet, denn sie glänzte nicht nur als ein edles, nachahmenswerthes Beispiel, sondern erhob vor allem die Gemüther, und diese im Allgemeinen zu erheben, war eine noch weit grössere Wohlthat, als hie und da ein sieches Leben zu fristen, oder einstweilen leere Mägen zu füllen.

Plews and Stater, die während dieser Catastrophe mehrere Tage im Jägerhorn gefangen waren, und nichts mehr zu leben hatten, brachte ich mit einem Boot zu mir. Sie können Ihnen keine Details über das Elend gegeben haben, da sie dessen weites Feld, nähmlich in den Vorstädten, nicht sahen.

Ich wurde durch körperliche Anstrengung ganz erschöpft. Vorgestern war ich mit meiner unglückseligen Leber wieder ausnehmend leidend. Seit gestern stehe ich neuerdings — obschon

[1]) Török János: Töredékek gróf Széchenyi István fenmaradt kézirataiból magyar fordításban a 168-ik lapon.

Digitized by Google

schwach — auf den Beinen. Heute morgens schiffte ich meine Frau mit 8 Kindern und 12 Dienern alle Gattung auf den Árpád ein, um sie über Gönyő nach Zinkendorf zu senden. Seitdem sie weg sind, bin ich in meinem Innern weniger bange; und gedenke nun vorläufig hier zu bleiben, da ich es für einen Mann, der hier etablirt ist, wirklich für schimpflich halten würde, diesen Ort jetzt zu verlassen. Der E. H. trifft alle Anstalten selbst, ist für jeden sichtbar und voller Energie. Wir sollten Pesth nicht sinken lassen. Eine Anleihe von ein paar Millionen an die Stadt könnte das Ganze repariren. Die Stadt könnte eine gute Hypotheke sein. Denn die Stadt würde allen industriösen Inwohnern ihre Häuser aufbauen, und von ihnen allmählig zurückzahlen müssen. Das Princip wäre gut, nur müsste die Application gut geschehen. Eine Commission von *Ehrlichen Leuten* sollte das Ganze manipuliren; und könnte ich das letzte Mitglied dieser Commission sein, so schätzte ich mich glücklich. Ein *Geschenk* war jetzt äusserst wohlthuend; nun wäre aber eine Anleihe an der Tages-Ordnung. Ich gedenke mit dem E. H. darüber morgen zu sprechen. Ihre beiden Briefen von — — — beantworte ich im kurzen damit, dass ich in Hinsicht Ihrer Aeusserung über die Brücken-Angelegenheit auf Anfrage von Gyra so wie mit 40 Act. der W. R. Eisenbahn, die Sie mir gütigst antragen, ganz zufrieden gestellt bin.

Es freut mich, dass Schönerer zurück ist, danke für das durch ihn überbrachte Schreiben, und nenne mich mit dem Gefühle der ausgezeichnetsten Hochachtung Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 21-ten März, 1838.

P. S. Die Brücke hoffe ich, lassen wir doch nicht fallen. Qu'en pensez-vous? *Jetzt* dürfen wir davon nicht sprechen. Wir werden aber, so Gott will, siegreich auftreten zu seiner Zeit.

Digitized by Google

379.

Báró Sina Györgyhöz.[1])

(m. k.) Pest, 1838. március 27-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Obschon ich noch immer nicht ganz wohl bin, so eile ich dennoch Ihr Werthes von 24-ten d. M. zu beantworten, welches mir Gyra gestern überbrachte.

Fürs Erste muss ich aber noch auf Ihr Schreiben vom 13-ten l. M. zurückkommen, in welchem Sie mich auffordern: das von mir verlangte Document selber aufzusetzen, — damit es sodann Clark, dem Sie es zusenden würden, unterschreibe, um solches nöthigen Falls der Deputat. vorweisen zu können. »Dass nämlich (Clark) durch ein agreement gebunden Ihnen stets zu Diensten stehe, und Sie mit ihm nach Belieben verfügen könnten.« Bei bewandten Umständen, und das Statement von Clark vom 26-ten Sept. 1837, besonders aber dessen letzten officiosen Brief vom 14-ten März l. J. den Sie mir anjetzt übersendet haben, berücksichtigend, finde ich dieses Document, nun mehr gänzlich überflüssig. Es sind aber für den Augenblick andere Dinge, die uns Clark, *und zwar an Sie und officiose beantworten soll*, worauf ich später zurückkommen werde.

Ja, die Brücken-Angelegenheit ist nun sonderbar gestellt! Ich konnte darüber in Mitte dieses allgemeinen Jammers, natürlicher Weise, mit Sr. k. H. dem E. H. noch nicht sprechen. Ist er aber dafür und die Regierung — und ich hoffe sie werden dafür sein, denn die gesunde Vernunft gebietet es — so stand sie noch nie in einer so glänzenden Lage und so vortheilhaft da! Details kann ich Ihnen nun hierüber keine geben; vor mir liegt die Sache aber klar, und ich wache darüber, wie über ein geliebtes Kind, das ich seit 8 Jahren heranziehe.

Es sind nun aber andere Dinge, die ich Ihnen mittheilen

[1]) Török János: Gróf Széchenyi István fennmaradt kéziratairól magyar fordításban 170-ik lapon.

Digitized by Google

muss. Ich höre Pesth soll eine Anleihe von mehreren Millionen erhalten. Ist das der Fall, so trachten Sie, die definitive Feststellung, wie diese verwendet werden sollten, in solange zu suspendiren, bis wir uns gesprochen werden haben, oder kann das nicht sein, wenigstens zu bewirken, dass ich einen — wenn auch noch so geringen — Einfluss in die Application dieses Darlehens bekomme; denn sonst fürchte ich — ja ich möchte nach den Praemissen und den vielen Millionen urtheilen, da hier bereits in früheren Zeiten dilapidirt worden sind, dafür gut stehen, dass die Verwendung so fehlerhaft und zweckwidrig statt haben wird, um auch noch die modestesten Erwartungen zu vereiteln. Dass ich aber in dieser äusserst delicaten Angelegenheit, — als käme der Antrag von mir, — nicht genannt und hiedurch compromittirt zu werden wünschte, das verstehet sich von selbst, und ich glaube Sie, werther Freund, hierauf nicht erst vorläufig aufmerksam machen zu müssen. Mit dem E. H. konnte ich über Alles dieses — wie ich es mir vorgenommen hatte — nicht sprechen, da ich 3 bis 4 Tage das Zimmer hüten musste.

Was sind Ihre Pläne? kommen Sie nicht etwa hieher? Ich gedenke, in 8 bis 14 Tagen, auf eben so viele Tage, nach Zinkendorf zu gehen, um mich dort ein wenig auszufaulenzen, was ich sehr benöthige. Sodann komme ich wieder zurück. Nach Wien gehe ich schwerlich; da meine Reise nach Zinkendorf »geistige und körperliche Ruhe« zum Zwecke hat, — die ich in Wien nicht finden würde. Nun wäre es mir ungemein leid, wenn ich Sie verfehlte, — und bitte mir deshalb von Ihrer Seite einen kleinen Horoskop aus, damit ich mich darnach so viel wie möglich richten könne.

Wann die Brücken-Deput. zusammenkommen wird, weiss ich wohl nicht. In einigen Tagen gedenke ich den E. H. darüber zu befragen. Eben so weiss ich nicht, wann der Ausschuss zur Vertheilung der W. & R. Eisenbahn Actien sich versammeln wird; ich glaube, es wird schwerlich vor Ende Mai geschehen können.

Wissen Sie was für Pesth vielleicht von dem grössten Nutzen wäre? Eine Wasser-Assecuration! Und jetzt wäre der

Digitized by Google

Moment sie einzuleiten. Alle Leute würden zugreifen, und solche Fälle, wie der letzte, ereignen sich alle 100 Jahre nur einmal.

Da ich von meinen Gütern für den Augenblick keine Gelder erwarte, hier aber eine Subscription nach der andern eröffnet wird, so würden Sie mich sehr verbinden, wenn Sie mir via brevi, allhier einen Credit ad vires von drei Tausend Guld C. M. eröffnen wollten.

Haben Sie die Güte, den beigebogenen Brief — mit dem ich noch zu rechter Zeit fertig wurde — nach genommener Notiz an Clark befördern zu wollen, mich aber auch einstweilen in Ihrem Wohlwollen zu erhalten, der ich mich mit der ausgezeichnetsten Hochachtung nenne Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 27-ten März 1838.

380.

Clark Tyrney Vilmoshoz.[1])

(m. k.) Pest. 1838. márczius 27-én.

Dear Clark!

Since a few days a great part of Buda and Pest are literally destroyed. Great many lives are lost. I and my family, we escaped

[1]) Az árvizről írja Clarknak Széchenyi, hogy a két város tönkre ment, sok élet esett áldozatul, a Csepelszigetnél a viz olyan torlaszt képezett, mely 4' 7" 11"' volt magasabb az 1775-ikinél. A hidat illetőleg értesíti, hogy a legfőbbeket most a legjobbkor megtették, az előítéletek most már nem használnak, s ez okból a gyalog hid építését meg kell kezdeniök. Clark levelét márczius 14-ről megkapta a bárótól. A báró t. i. Sina a város nagy jóltevőjének bizonyult, mert az első napokban 4000 fontot ajándékozott a szegényeknek, s a gyüjtések és egy kölcsönnek fejévé lett, s ha most azon lesz — írja Széchenyi — hogy a két város állandó hiddal összeköttessék, világ életében úgy fogják magasztalni, mint a haza ujjáteremtőjét, s halála után mint legnagyobb hazafi halhatatlanná leend. Kérdezi továbbá Clarkot, ha Sina márcz. 14-iki levelére azt irná önnek, hogy ön levelében oda concludál, hogy a gyalog hid a Duna legszűkebb sectiójában építtethetnék, tökéletes biztossággal s ekkor ön kész elvállalni az építkezést, jól lehet annak egy-oszloposnak kellene lennie ugyan oly méretekkel, mint egy két oszloposnak.

Digitized by Google

all safely, the house in which we live standing firm. The water stopped by the in forming a dam on the island Csepel rose 4' 7" 11"' higher than in the year 1775. As to the bridge, I think we main have been in so much mid of it as just now. But I think there is yet a wrong prejudice against it, and ou this account we ought indeed begin with the foot bridge.

The Baron send me your official letter of 14-th March. He prooved again a great benefactor to these two towns. He made in the first days after the terrible catastrophe a present of 4,000 L. to the poor, and is standing at the head of other charitable collects, and of a loan which government is to make to rebuild the towns, now if he is to connect the two shores with a permanent bridge too, he cartainly will be adored in his life time, as the regenerator of Hungary, and after having finished his earthly carrier, Shine immortally as our greatest patriot. — Every thing depends upon that opinion the Committee will give — on the subject, and that is the reason we must do every thing to get through these well. Now if us suppose the Baron was to write you this letter, and adress you following questions. The B. S. To W. T. Clark. — Sir! I am very much gratified to be in possesion of your letter of 14-th March in which you came in the conclusions, that a foot bridge could be built over the narrowest section of the Danube, viz. on the Section C. D. ou h. g. with or Span only, and yet with perfect safety, and that you are quite ready to undertake the management of it.

Nézetem szerint ez nehéz vállalkozás lenne ily ivezetre építeni a hidat, mind a mellett azt hiszem — irja — hogy egy ilyen hid más czélokra is szolgálhatna, nem csak a gyalogosok átkelésére. Ez iránt kéri Clarkot a következőkre értesítést adni: szolgálhatna-e egy ilyen hid áruk, barmok, lovak, szekerek, ágyúk stb. átszállítására kellő ellenőrzés mellett? Részletezi továbbá, hogy a két város jelen helyzetében a leghasznosabb volna az olyan két oszlopos hid, mely kellő ellenőrzés mellett a terhek átszállítására is szolgálhatna. Fejtegeti Széchenyi a nehézségeket, mit a város gördíthetne utjokba, s mentegetve rosz angolságát, kéri a báróhoz intézendő válaszában, ne igérjen positiv dolgokat, hanem indirect válaszszal kecsegtesse a városi népet és a comitét, hogy a hid minden czélra úgy lesz felszerelve, hogy azon bárminémű tárgyat átszállítani lehet stb. Kéri arra Clarkot, hogy a bárónak semmi dologban ne írja neki, hogy nem tudja megmondani stb.

Digitized by Google

As it is most probable that I am going to decide myself to undertake the erection of such a bridge at first time address to you some inquiries. You say in your letter above mentioned, that you will calculate this bridge, though it shall be only a foot bridge for the same weight — as a bridge of two piers would be calculated. If that is the case, though I am quite aware what a bold undertaking is would be to build a bridge of such immense Span. yet I think such a bridge would serve also to other purposes, as only for foot passengers, and I ask You the favour to tell me:

Whether such a bridge could not serve also for transporting goods, Cattle, horses, Carriages, Cannon & with a Controll, it is to say only a certain number at once, at the lowest rate possible — the Carriages Cannon & drawn by men, the horses led over &c. Now if that was the Case, — in the present situation of the two towns, perhaps it would be the most advisable, to have a bridge of this kind erected on the section C. D. and to have besides this bridges from spring to Winter also a bow bridge establish on the section before the lassins, as long as us shall get over the prejudice that a bridge with two piers ou that section would augment the inundation I think the greatest of them are considered to be but for a suspension bridge. And if the intended bridge on C. D. would serve for such a purpose, why could it not serve also with proper control & & & for the above mentioned ones?

Now let us suppose you would to write to the Baron the following answer — of course if consistend with your own opinion. In answer to your inquires of 27. of March 1838. I beg to state, that as to the intended foot bridge ofone Span I never could warrant its fitness for all purposes indeteriminately and without control, though even this might perhaps be the case being a thing which cannot before told, before it is build, but might still prove quite practicable when the bridge would once stand, — but as to transporting every thing, you mentioned, good, cattle, horses et Cannon with proper control, and management, to be pointed out by myself, you and not be in the least doubt that with precaution all trafic going on between tne two towns, could be carried on over the said bridge, may that in case of danger, the whole

Digitized by Google

propectation of Pesth would be transported to the hills of Buda in less than a day. You will certainly question by you to the Baron. It is to obviate all the difficulties which the two towns might put in our way. I am not master enough of the english language to express what I wish you should say to the Baron, with nicety in order to obtain what we wish, without puting you in yeopardy. But I feel it can be done, if you will take in consideration that in saying to the Baron what I above proposed, you should say so, — you do not promise any thing, but giving an indirect answer, — you flatter the hopes of the town people and the committee, — that this bridge might be yet adaquate for every purpose without controle — and we are goig to carry the thing in a canter. There is an other reason which makes this if I may say stratagem necessary viz. in ordre to speak anticipately of a controle hich would sound very offensive in our case in respect to men as we are not accostumed to order, but will pay easely, viz. the goods horses & &. Now as you will point out the regulation. I do not think much to get over the bridge all those things, which the Baron mentions, but you must know best, and I ask you the favour to write officially and direct to the Baron, if you can do in the way I pointed out - - or to me if you feel any scrupples. You must be aware, that by the badness of our roads there is very little trafic between the two towns in winter, and we should allways have except in winter a boat bridge, which bi its locality would allways be used in preference. Do not say in case you write direct to the Baron any thing of this kind, that you cannot say how a Span of that extension would answer for all purposes as it is a new instruct thing & & as these and similar words would give a told to our ennemies, to overthrow the whole.

All my family are gone to my country sent near Vienna. I am home working again very hand, but being in a very bad state of health, having had a very severe atack ou the liver a few days ago, but I hope I shall be better again by and by. And now God bless you.

Count St. Széchenyi.

Pest, 27-th March 1838.

Digitized by Google

381.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1838. április 3-án.

Hochwohlgeborner Freiherr. Sehr geachteter Freund!

Bevor ich Pesth verlasse — was morgen geschehen wird — um mich nach Zinkendorf nächst Oedenburg zu verfügen, eile ich noch Ihr Werthes vom 1-ten April zu beantworten.

Für das Erste in Hinsicht der W. R. Eisenbahn — da es unmöglich ist eine Deput. jetzt zusammen zu bringen, so bin ich vorgestern mit Gyra zu S. E. Grafen Keglevich gegangen. um brevi manu auszumachen, dass ein Aufruf in die Zeitungen eingerückt werde. damit sich alle Ungarn, die Actien zu haben wünschen, melden sollen: Den Termin setzten wir auf den 10-ten Mai, [1]) wenn sodann der Ausschuss zusammenkommen und die Betheilung der Betreffenden beschliessen würde, was wohl in einer Sitzung beendiget werden kann. Hätten wir auch eine regelmässige Versammlung des Ausschusses zusammengebracht. so würden wir dennoch ausser Stand gewesen sein, etwas Anders zu verfügen, als was wir beschlossen haben; den vor allem Andern handelte es sich: »die Annonce officiel zu machen, dass Sie Ungarn mit 2500 Actien betheiligen, und somit jeder Ungar eingeladen ist, sich zu melden.« Den Termin glaubten wir aber bis zum 10-ten Mai deshalb verschieben zu müssen, weil man sonst in Ungarn, wo alles so langsam gehet, gewiss sagen würde: »Wir haben von der ganzen Sache nichts gewusst, oder erfahren es so spät, dass wir de facto aus aller Theilnahme ausgeschlossen sind, wodurch der ganze Zweck verfehlt wäre, — da Sie indessen in Ihrem letzten Schreiben so sehr wünschen, dass die Sache accelerirt werde, so besprach ich mich so eben mit Gyra, — und er

[1]) Széchenyinek ezen javaslatát báró Sina nem fogadta el. mert a részvények aláírása Bécsben a Schwarzenberg palotában már április 9-én megkezdődött s négy óra lefolyása alatt a részvények mind elkeltek. Lásd Jelenkor 1838. április 25-ik sz.: Erdélyi Hiradó április 28-ik szám.

Digitized by Google

wird morgen zu Keglevich gehen — an den ich deshalb unter Einem schreibe, damit anstatt den 10-ten den 1-ten Mai zum Terminus praeclusi gesetzt werde. Gr. Keglevich wird nichts dagegen haben; auch noch kürzer kann man indessen diesen Termin unmöglich setzen, denn sonst ist die ganze Einladung nichts als eine Mystificatfon.

In Hinsicht des Planes »Eine Wasser-Assecuration zu veranstalten, »wünschte ich gar nicht, dass Sie dächten, als ob ich gemeint hätte, den rechten Moment zu erhaschen, um ein gutes Geschäft zu machen, o nein, mein Wunsch ist aber, auch *hiedurch* die Zukunft der Bewohner von Pesth zu sichern, und zwar auf eine Art zu sichern, die auch die »Bürger« für ihr Risico etwas gewinnen lässt, was — wie mir scheint — die Seele einer *jeden* Assecurations-Anstalt ist.

Ich danke Ihnen vielmahl, dass Sie die Güte hatten, mir einen Credit nicht nur von 3000 aber sogar 20,000 fl. zu eröffnen. Wenn Sie erlauben, werde ich seiner Zeit davon Gebrauch machen; der Form wegen aber nächstens an Ihr Haus darüber einige Zeilen schreiben.

Es freuet mich, dass Sie in den letzten 10 Tagen des l. M. hieher kommen werden. Ich gedenke längstens den 24-ten dieses hier wieder zurück zu sein. Erträgt es meine Gesundheit und brauchen Sie mich in Wien, so schreiben Sie mir nach Oedenburg, wo ich übermorgen zu sein hoffe — und ich will hinauf kommen; wenn es auch nur auf einige Tage wäre. — Ich hatte gestern das Glück, mich dem E. H. vorzustellen. Gott Lob! er sieht gut aus. Es war auch die Rede von der Brücke, ich glaube, er wird die Deput. nächstens einberufen lassen. Enfin, cela ira. Ich übergab ihm einstweilen den Grundriss von der Brücke mit einer Spannung, der auf ihn einen sehr erfreulichen Eindruck machte. Über alles diess mündlich mehr.

Ich bin noch immer unwohl, lebe aber noch, und das ist immer etwas; wenigstens so viel, um Sie meiner aufrichtigsten Hochachtung versichern zu können, der ich mich nenne Ihren bereitwilligsten Freund und Diener Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 3-ten April 1838.

Digitized by Google

382.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. april 10-ikén.

Barátom, szegény bőröm oda, s valóban dögrovásón vagyok! Legelső nap nem mehettem tovább, mint Moson; mert felette nagy görcs döntött ágyba. Második nap detto nagy görcscsel érkeztem Czenkre, és három nap meglehetős lét után, tegnap ismét oly görcsöm volt ... hogy már-már azt gondoltam vége! Bécsbe mehetek-e, Pestre mikor megyek s általjánosan mehetek-e nem tudom! Ha valami különös nem segít rajtam, bizony nem hiszem csontjaimat egy könnyen el tudnám innent tovább bírni. Lelkem derült. Mindenre el vagyok készülve, s ha nem szolgálhatom hazámat ezentúl egy cseppet is, vagy csak felette kis mértékben, ... ám mert halandó és egy pályáját végzett halandó vagyok, ... »Und ein Spitzbube leistet mehr als er kann.«

Egyébiránt igen meglehet, hogy egyedül nyavalyám állít mindent ily féle szinekbe előttem ... s hogy még igen sok évet töltendek e földgolyón; azért nem is hagyom magamat egy cseppet is, und ich lebe als ob ich ewig lebte, — aber auch jede Stunde sterben könnte. — És éppen ez okból meg szeretném Seeber városligeti kertjét vásárlani, ha szegény gyóntatása után melyről Ön 6-iki levele által tudósít — tán ki is múlna. Kérem tartsa Ön ezt szemben.

Tán Valerót legjobban lehetne erre használni. Ob es verkauft wird? wann? und wie theuer?

(Más kéztől): A Gróf oly rosszúl van, hogy ezen levél bevégzését nekem hagyta meg, azonban teljesen reméljük, hogy rövid idő múlva jobban lesz; és nem sokára teljesen helyre áll.

Szives barátságába ajánlott maradok

hív barátja

Lunkányi.

Digitized by Google

383.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. april 16.

Édes Tasner!

Több leveleit vettem. Egészségem eddigelé mindig hanyatlik, s miután ezen állapotban általjában nem mozdulhatok, féligmeddigi egészségben pedig nem használhatok, eltökéllettem magamat innét egy tapodtat se távozni, míg némüleg helyre nem állok. Ennek okáért még a pesti versenyen is alig leszek jelen. Hogy a Herczeg a Híd-Deputatiót ősz előtt ne tartsa, már tettem lépéseket B. Sina által, mikoráig tán csak mégis felszedem magam. Addig ezekre kérem Önt: Tétessen jó móddal ilyesmit a Jelenkorba: »Gróf Széchenyi István, kinek már több időtől óta igen változó volt egészsége, végkép igen betegen fekszik Czenki jószágán; reméljük [1]) etc. etc.« Én ezt szükségesnek tartom, mert máskép fogadni lehet, ellenségeim vagy azt fogják hírlelni, hogy elbújtam, vagy ez alkalmat akarván használni, hogy Pestre többé ne menjek. mi okból jó volna tán azt is az ujságba csúsztatni jó móddal Ullmann házának dicsérése ürügye alatt, hogy én, alig vala a veszélynek vége, három évvel hosszabbitám házbéri szerződésemet, mikép indirecte ki volna mondva, hogy Pestet elhagyni nincs szándékom.

Ha a Versenyről írt könyvem elkészül, küldene tüstént egy pár példányt Sopronba, az én adressem alatt, Lunkányi Jánosnak átadandót. Ez úttal mondaná meg Heckenasztnak, hogy a Buda-Pesti árvízrüli munkámat *félbehagytam* 1. mert semmi dolgot nem akarok tenni, mely legkisebbé is erőltetne — 2. mert mint most állnak a dolgok talpraesettebb munka szükséges. — 3. mert Orosz hírdette munkáját be akarom várni [2]), *hogy én álljak följebb.*

---

[1]) Átkutatván a »Jelenkor« április—május havi számait, a Széchenyi által itt említett értesítés egésségéről abban elő nem fordúl.

[2]) Orosznak az árvízről hírdetett munkája nem jelent meg.

Digitized by Google

Heckenaszt mindazáltal készítesse el csak a rajzot, mely semmi esetre sokba nem kerülhet, és tán ennek is megjön az órája.

Igen örülök, ha Seeber kertje megvásárolható. Csak drága ne legyen, és tüsténti fizetendő ne, és mindenekelőtt a benlévő épületek ne használtassanak ideig-óráig kórházaknak vagy ilyes féléknek. Tartsa szemben mindezt és írjon tüsténti, ha lehet, nevemet ne említse. Az épületek használását kórházakra, vagy ilyesfélékre azért restelleném leginkább; mert ily alkalommal azon kevés fák is megsemmisíttetnének, melyek mostanság ezen egész kertnek becsét teszik. Seeber gyámleányának házát már nem igen szomjazom, sőt a magamét szeretném eladni, ha illendő árat adnak; mindazáltal meglehet kérdezni Albrechtovichtúl árát, denn kommt Zeit, kommt Rath.

Értesítőnek 28-ik számában 1838. a második lapon az van: Budán a várban egy erősen épült s egészen ép úriház. mely három utczára szolgál, minden kényelmet kielégíteni képes és 8 perczentet jövedelmez, 20 ezer pengő forintért szabad kézből eladó. Alkudhatni Külkey Henrik meghatalmazott ügyésszel Pesten, Szél-utczában 141. sz. a. — Ezt nézze, miben van és tudósítson.

Kérem, miután eljövetelem nem bizonyos, addig is állítaná magyar-színházi páholyunkat az igazgatóság alá, disponáljon az vele tetszése szerint, és a belőle háramló nyereséget fordítaná maga szükségére. De a mobiliákat és kárpitokat ha Zofcsák nem teheti biztos helyre, vitesse vigyázattal saját lakásunkra — a draperiák azonban megmaradhatnak.

Ezúttal írok Gyrának és Önt 3000 ft. pengőre accreditálom. Vegyen belőle mennyi kell. Kollernak megírom mai póstával, hogy ő minden vasárnap Önnek bemutassa számadásait, Ön ezeket jó móddal, de komolyan vizsgálja meg és neki is adjon, a mennyire szüksége lesz pénzt. Azt hiszem, nincs szükségem Önt arra figyelmeztetnem, hogy most gazdaságra, és takarékosságra legnagyobb szükségünk van. Eddigelé Kollerba a legnagyobb becsületességet tapasztaltam, *azért nem szeretném öt zavarni*, miután azonban most egy kissé szabadabb korlátok közt forog, mert rá van bízva a majorom és házam helyreállítása, és másrészről maga is, mint

Digitized by Google

hallom, sok pénzt vesztett, a kisértet jobban hathatna rá, tartsa őt jó móddal szemben.

Ha hivatalos levelek jönnének a Herczegtűl, kérem, nyitná föl, másolná le, az eredetieket ott tartván, a másolatokat ide küldené. Minden többi leveleket és ujságokat pedig csak mindig ide Mondaná meg Wodiánernek, hogy levelét a 30-ad iránt vettem. Most egyebet nem lehet tenni, mint várni kell. Köszönje neki egyúttal szivesen: dass er so gefällig war mir die Hälfte seiner Loge cediren zu wollen; dass ich aber nicht in dem Falle bin Gebrauch von seiner Güte zu machen.

Ezúttal írok Gyrának, hogy 3000 frt-ra Önt Derránál accreditálja, ezen summa pénzt csak *per partes vegye föl, soha többet, mint a mi kell*, mert máskép kelletinél több provisiót s kamatot kell fizetni.

Kérem írná meg legelső alkalommal a Verseny és azon napokat, melyeken jó volna ha Pesten lehetnék; mert hacsak lehet, mégis elhurczolom odáig csontjaimat.

Miután a Bécsi Ujságot itt úgyis tartják, *annak idejében* éppen azon ujságokra prenumeráltasson számomra, melyeket most tartunk.

Küldené meg okkal-móddal 1. Wegweiser für Fremde und Einheimische in Pest. 2. Empfindungen beim Unglück von Pest von Neefe.

God bless you. Széchenyi István.

384.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. april 18-ikán.

Barátom, igen örülök Geyza fiának! Isten tartsa! Ha a házaséletnek sok tövisei vannak, vannak örömei is, és Ön is úgy vegye a dolgot. Feleségem, ki legnagyobb gonddal ápol, igen szivesen köszönti Önt. Egészségem sehogy sincs, testem minden működései megakadva. Jóllehet három nap óta nincsenek fájdalmaim, — mégis ebűl vagyok — mióta elhagyám Pestet nem volt székem, noha ott nem volt már néhány nap óta. — Ha egybe férczelem is

Digitized by Google

magamat egy kissé mostanán, mi még felette nagy kérdés — igen igen precarius állapotban leszek alkalmasint ezentúl. Szobából még nem merek kimenni, de jóformán még ágyból sem. Szekrényesi mindig igen sokat tud, kérem szóllítná fel nevemben. hogy minden héten írna nekem egy jó teli levelet. — Igen búsulok, hogy Pestre most alig mehetek, — de ha másrészről meggondolom, hogy szinte 17 évig, mint katona, status szolgája — szinte 13 évig pedig az Ország rabja voltam (30 évig) s ha nem is tettem sokat, legalább sokat fáradoztam! tán csak nem bűn, ha most néhány hónap szabadságot veszek magamnak, — s pedig nem hogy »Resten heverjek kéjjek közt . . . de sínlődő állapotomból, ha bírom, kilépjek! Ha éppen nem megyek Pestre, igen óhajtanám, hogy Ön június vége felé vagy 6 hétre Czenkre jöhetne. Gondolkozzon erről jó eleve — lehet-e Önnek nagy áldozatja nélkül, — mert addig is feleségével nem tudom mit fog művelni?

Az ide mellékelt két levélből, melyeket el kell tenni, Ön látni fogja, hogy mirűl van szó, és mit kell cselekedni; azért nem szaporítok hiábavaló szót. Ha azonban Ön nem értené — kérem írjon — s felvilágosítást adok.

A pesti Congregatióba menjen el, s mind ennek fővonásait, mint a bécs-győri vasút Comitének határozatit tüstént írja meg.

22-én.

Egészségem se előre, se hátra . . . a szobából nem mozdúlok; alíg eszek valamit . . . nagy fájdalmim nincsenek.

Éppen most veszem Onnek april 19-ik levelét. Kérem beszélne — de nem mintha az én sugallásom után volna — Gyrával és tenné arra figyelmetessé, hogy a bécs-győri vasút részvények kiosztásában tán némi tekintettel kellene lenni bizonyos személyek iránt, kik 5, 10 Actiát vesznek. Er sollte es proponiren.

Mi a híd Deput. illeti, reméllem nem lesz nyár előtt. Sina már meg fogja tenni a szükséges lépéseket.

Kérem nézzen mindenek fölött a gazdálkodásra és legyen, mint érintém, e tekintetben mindig Kollernek sarkában. Dewarral tegyen mit jobbnak vél. Elbocsátni legjobb volna. És ezen esetben adjon mindent, mi az enyím, át Fowlesnek. Eszközölje ezt

Digitized by Google

jó móddal. Én alig távozok el innét egy tapodtat is . . . 3, 4 holnap előtt. Egészségem, gazdaságom s pénzdolgaim, meg Czenknek rendbehozása most mindenekelőtt az mi körül foglalatoskodom, Irjon Ön s kivált részleteket, philosophische Betrachtungen, Trost etc. brauche ich nicht. Hát a Verseny megakadt? Arrúl egy szót sem mond. A casino könyvet tüstént küldje meg.

Isten áldja Széchenyi.

385.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. apríl 23-án.

Barátom, az idei, vagy inkább tavali gyep-könyv 52-ik lapja után látni fogja Ön, hogy Titania csikóm egy Ivadék versenyben van, melynek a *Verseny első napján* kell végbe menni. Miután csikóm igen jól mutatja magát — a két másik pedig »Rather a mich« ne felejtse, hogy a dolog szorosan maga rendin menjen.

Hát az alsó-dunai Commissióból mi legyen? A Herczeg nem felelt még? Jó volna, ha Ön megtudná Schedius lábán van-e már ismét? És ha igen . . . . A herczeget egy kissé emlékeztetné. Az sem ártana, ha Vásárhelyivel szólna ez iránt Ön, mert máskép megakad minden és Tomsits a legnagyobb zavarban lesz. Ha engem ki is csapnak, mint ezentúl haszonvehetetlent, nem igen bánom . . . . csak a dolog menjen. Én magamat úgy tekintem, mint pályáját végzett ember — minden mi ezentúl menend, csak kellemesen fogja lelkemet érinteni.

Igen fogom szeretni, ha Ön Seeber kertjét szemmel tartja . . és nemsokára teszen nékem felőle kedvező tudósítást.

Hát Murczeli mikép van? Az idén nem hozott eperfát? Hiszen már szinte késő is leszen? Kérem errűl tudósítson jó eleve.

Báró Sina tudom tett lépéseket, hogy a híd Deput. csak nyáron tartassék. Nem tudom lesz-e sikere . . . és ha úgy, vagy ha nem, tudósítson On jó eleve arrúl; — mi Önnek e tekintetben tudomására jutott. Nyárig tán csak lábra állhatok annyira, hogy e küldöttségben részt vehessek. — Városi restauratio hallom nem lesz. Kolb et C. ugyan mit művel? Heinrich mikép van? S hát

Digitized by Google

Batthyányi jobban van már? A casinót járják-e sokan? Mi a casinónak tőkéjét illeti, Ön vagy egészen passiv tartsa magát, vagy legnagyobb óvakodással munkálódjék, — mert Önnek minden lépéseit úgy tekintik, mint sugallásom utániakat, mi — stantibus rerum circumstantiis — csak reactiót szülhetne. Azokra azonban kikre Ön hathat, — compromissio nélkül — ilyféle beszédet kellene tartani . . .

»Egészen maga rendin van, hogy a casinó is adjon . . . csakhogy pénze igazi fidei commis — melyről még a nagy-gyűlés többsége sem disponálhat annélkül, hogy minden tag szavát vagy személyesen, vagy írásban ne adja, . . . és ekkép mindenkinek írni kellene; *most úgyis elég pénz van a Commissió pénztárában* . . . . azért nem oly sürgető . . . és meg lehet a dolog sikerét egyeztetni . . . a Társaság alapszabályainak meggyilkolása nélkül« . . . . Ha ez keresztül megy júniusi közgyülésnél . . . és január 1839-iki gyülésig halasztatik, már meg van nyerve a csata.

Akármily roszúl megyen is a dolog . . . . . mindent titkos szavazásra (ballotirung) kell ereszteni, mert akkor én legalább úgy hiszem — megint nincs veszélyeztetve a dolog, *mert a nagyobb rész* bizonyosan nem akar adni semmit is . . . . *de senki sem mer kiállani a közvélemény* ellen! Én alig ha jelen leszek e csatán. Jó volna azért, hogy Ön gr. Dessewffy Auréllel jó eleve contactusba tegye magát, — kinek tegnapelőtt írtam e tárgy iránt, és ki bizonyosan úgy fogja fel a dolgot mint én, hogy t. i. sokkal nagyobb haszna van Budapestnek directe és indirecte, ha fennáll a Casinó, mintha minden tőkéji elajándékoztatnak. — De a Casinó biztosan csak úgy állhat fel, ha 1850-ig biztosítva és végkép háza lesz, ... mindezekről azonban csak álmodni sem lehet, — ha most — a Casinónak O, rosz, Orosz, Oroz, O, Ross! barátinak sugallása szerint . . . elajándékozzák, véres verítékkel szerzet tőkéjét! Mi szükségesb mint a »Műhely«? Ha ez egyszer megrontva . . . . és ügyszolván a munkásnak szerszáma elbitorolva, mikép segíthet Ön magán?

A Casinó magasb tekintetekben pedig nem egyéb mint »Műhely« a hazánkban oly számos teendőket véve számba etc.

Kivált alkalmasokat kell előlegesen megdolgozni . . . és a

Digitized by Google

Városiakat »Man muss das Casino coûte que co te souteniren, denn Alles was die Affluenz des Adels befördert, gehört zu den Vitalprincipien der Stadt Pest.«

Ha azonban semmi mód sem arathatni sikert, — mert én azt szeretném, hogy egy garast se adjunk — legalább azon kell lennünk, hogy oly kis csorbát üssünk magunkon, mint csak lehet, s oly módon mely kigyógyíthatlan nyavalát sem szül; azaz: oly keveset adjunk mint csak lehet — és ezt is, ne ajándékba . . . de becsületes mesteremberekнek — némileg Franklini mód szerint kölcsön adjuk . . . például 5000 pengőt . . — vagy a mi még okosabb lenne »Minden restantiákat!« S így ha megint vissza kerül a pénz . . . a Casinó ezen summát utóbb vagy megint maga szükségeire használná, vagy ismét kiadná költsön, valami becsületes *munkálónak*, hogy ez is felsegítse magát, s így tovább. Ezen mód és a franklini között az lévén a külömbség, hogy Franklin mint magános és így rövidlétű ember arra hagyta adományának tovább adását, vagyis inkább kölcsönzését, kinek becsületében bizott; a Casinó ellenben, mint *örökös testület* maga disponálna az ismét bejövő tőkékkel, melyek Nb. minden kamat nélkül adatnának. — Ha a restantiákat engednénk át, — melyekből az 1837-ikieket ki kellene venni — ugyan lehetne akkor hatalmasan felszóllítni a hátramaradtakat!

»Ti kiket semmi sem mozdíthat kötelességtek teljesítésére . . . ám rázza fél kebleiteket a köz-inség, melyen a Casinó, — hogy maga magát ne temesse el — máskép nem segíthet etc.!«

Jó volna ha Pregartnak — kit szivesen köszöntök, megmondaná, hogy a porcelain tányérokkal együtt tálokat is rendeltem! Jó volna, ha »*sürgetné*« egy kissé, a pesti porcelain ügynöknél a dolgot, — kitűl azt is megtudhatná egyszerre, mennyiben fog telleni az egész, honnét előlegesen lehetne gondoskodni a megkivántató pénz miatt. Fizessük meg legalább minden adósságinkat — mielőbb elajándékozunk mindent.

Annak idejében ne felejtse el a köztelek részvényeinek kamatját és netalán kihúzandó tőkéjét felvenni.

A Magyar Színház mikép van? A Casinó páholya kész?

Digitized by Google

köszöntse nevemben B.-át a szegény tatárt! Ugyan kit veszen el? Vagy ki veszi őt el?

Nézze meg Gibbonnak 2. és 3-ik kötete nincs-e Pesten? És ha úgy van küldené, okkal-móddal — vagy az ezüsttel ide. — Kollernek és Félixnek ne mondja, hogy bizonyosan nem megyek többé Pestre, — mert ez úgyis bizontalan — minthogy, ha jobban érzem magam — és a híd Deput. egybeűl, tán csak mégis elmegyek. Semmi esetben 2, 3 hét előtt e tekintetben semmit nem fogok határozni, úgy is oly zavarban van Czenki házam, hogy most senkit sem fogadhatnék szivesen.

Koller St.-György naptúl fizette meg Ullmannak a 3000 pengőnek $^1/_4$-ét. Ráthnak ez alkalommal mondja meg, dass wir den Contract später in sua forma aufsetzen werden, einstweilen wäre es aber gut vielleicht (?) einen interim Contract aufzusetzen, dass wir beide bis Georgi 41 gebunden sind. Koller reméllem nem felejtette el Coburg házában az istállót St.-György napkor felmondani.

Lichovényiről még nincs tudósítás? A Casinó számára több lámpákat is rendeltem. Megjöttek-e már azok? Ezt szemmel kell tartani; és tüstént kifizetni (Weil ich gutstehe), mielőtt netalán kiraboltatnánk.

A mostani lóiskolával mi történik? Most volna jó eladni! — Erről mozgassatok valamit.

Igen kiváncsi vagyok megtudni Seeber kertje iránt mit végzett? Es würde mich unendlich ärgern, wenn mir Jemand den Garten vorkaufte, oder ich gar zu hoch hinauf geschrauft würde. Wer sind die Nachbaren? Und haben sie das Recht des Verkaufes? Mindezt *ügyességgel* tudja meg és legyen *éber* az egész iránt; mert máskép kijátszanak.

Az Asszonyságok Billicomával mikép vagyunk? Jó volna ha Ön előleges lépéseket tenne, hogy a jövő casinói nagy-gyűlésben a három kimaradt nagykereskedő megválasztassék. — Sie müssen in meiner Abwesenheit der Diabolus rotae sein, der die Machine bewegt, und alle Leute aufmerksam macht, was heute was morgens zu geschehen habe.

Isten áldja Széchenyi.

Digitized by Google

386.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. april 24-ikén.

E pillanatban veszem Önnek april 21-ki levelét, s hogy ne mulaszszam el a póstát, tüstént válaszolok.

Mi a földeimet, t. i. a bérben tartottat és a sajátomat illeti, igen szeretem, hogy Lichtl földje rám iratott át, azok használatát már Mayer fiscalis vette át, azaz: Ő viseli gondját, s már mint gondolom ki is adta bérbe vagy felibe. Jó volna azért, ha Ön tüstént értekezne véle. Mayernek emberei vannak, azért Ő legjobban cselekedhetné mind a bérbe adást, mind a félnek beszedését; — ha egyébiránt nem eszközlötte, ám nézzen, kedves Barátom, leg jobb hasznom után, és tegye mit legjobbnak ítél. — A Pest-városi sziget iránt is kellene ezen alkalommal valamit cselekedni. Ezt — ha nem csalatkozom, — 3 évre bírom en moitié Kappellel és 300 váltót fizetünk. Beszéljen ezzel.

Mi Seeber kertjét illeti . . . azt meg kell vásárlanunk . . . . csak attúl félek igen magasra fog menni. Csak meg ne tudja senk is, hogy én is liczitálok rá! Én e tekintetben beszéltem már egy Abelsberg nevű zsidóval, tartaná a dolgot szemben . . . . . Jó volna . . . . ha ez Önnél tán tudakolná (de csak ezen esetben): »Nem akarom-e megvásárlani.« Ön ilyest mondana: Der Graf denkt auf den Garten gar nicht mehr . . . er ist jetzt krank etc. Jó volna . . . . őt így félrevezetni. Ha azonban nem szóll senki, Ön se szólljon . . . és mint annak idejében igen bölcsen szándékozik, más által liczitáltasson, vagy ha jobban lát a dolgok folyamatiba, tegye úgy mint jobbnak véli. Addig is azonban válaszoljon egyes kérdésekre. Mikor lesz a licitatió? Hihetőleg mennyire becsűlik az árverés felmenetelét? Van-e sok venni szándékozó? Ki kell-e tüstént az egészet fizetni?

Trachten Sie Alles dies — ohne mich zu verrathen — in Erfahrung zu bringen. Noha nagy fájdalmim nincsenek, naprúlnapra soványodok, gyengűlök. Nem éppen igen kellemetlen állapot, mert fejem tiszta, lelkem derült. Széchenyi.

Digitized by Google

Köszöntse Barátim és nem-barátimat, kik irántam részvéttel vagynak. A Versenynyel mikép vagyunk? Leveleire ne tegye »Bécsnek« — mert így néha később kapom levelét, melyet Köpcsénybűl egyenesen küldenének Sopronba.

387.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Cenk, 1838. april 25-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Meine Gesundheit, die eben nicht schlechter wurde, will sich aber noch nicht bessern. Auf jeden Fall wünschte ich daher — ob ich sodann bei der Brücken-Deput. zugegen sein werde können, oder nicht — Sie schriftlich auf Alles aufmerksam zu machen, was Bezug auf die fragliche Angelegenheit hat. Damit ich Ihnen indessen Etwas Erschöpfendes liefern könne, muss ich vorerst die Antwort von Clark auf mein letztes Schreiben erwarten. Sie wollen deshalb, sehr geachteter Freund, mir Alles was die Brücken-Angelegenheit betrifft, unverweilt hieher 'senden; der ich mich auch bis dahin in Ihr Wohlwollen empfehlend. nenne Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Zinkendorf. den 25-ten april 1838.

388.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. május 6-ika.

Barátom, egészségen egy kissé javúlni kezd. Ez saját vagy az időnek érdeme-e, — nem tudom. Elég ahhoz, hogy néha-néha ismét egy kissé szabadabban kezdek lehelleni. Önnek több leveleit vettem. Jó lenne, ha Abelsberget elhivatná, és ilyest mondana: Der Graf hat Ihr Schreiben erhalten, er lässt Ihnen dafür danken. Er ist jetzt unwohl, dass er auf nichts denkt, und seine Lust zu allem verloren hat. Sollte er besser werden. und der bewusste

Digitized by Google

Garten noch nicht verkauft sein, so wird er auch mitlicitiren — in diesem Augenblick reflectirt er aber gar nicht darauf. Er wird sich zu seiner Zeit bei Ihnen gewiss bedanken, id est: Etwas in die Hand drücken! — Mi pedig a kertet illeti, — igaza van Önnek, 8000 forint pengőnél nem kell érette többet adni (nem mondom, néhány száz forintnál többet ne, — ha az árverésnél csak e körűl forogna a dolog). Én megvallom nagyon szeretném — de más részről, 20,000 váltónak kamatja 1200 forint, jó vagy jobb tartása is rámegy vagy 1500-ra, legalább, und das sind wieder 2700 fr., mi *annyi* terheim közt nem kicsiség; — és azért 8000-nél semmiesetre se menjünk magasabbra, de iparkodjunk az egészet sokkal olcsóbban megkapni, mit tán most, ügyességgel eszközölni is lehetne; mert nem hiszem, e pillanatban sokan volnának, kik készek lennének egy csupa Voluptuáriumért pénzt kiadni. Legjobb volna, ha Ön tüstént und ohne sich zu verstecken Laffnerrel megnézné az egészet, jó vizsga *szemmel*, milyenek a fák, kutak, épületek . . . nem fognak-e belé *quartélyozni* szegényeket etc.... és ha ezt tette, mondaná Laffnernek: »Der Graf hat nichts entschieeden — er hofft selber zu kommen; — ich glaube aber, dass er nicht wird kommen können — es scheint er hat keine Lust.« És ezen actus után, Ön magát egészen passive tartsa . . . de azért fél szemmel mindig nézzen a kertre . . . az nem pusztúl-e? kórház nem leszen-e belőle? És ha dobra vernék? . . . 2, 3. nappal előtte, de ne többel 2, 3 napnál. »Mert felette csevegő az emberi nem«? szóllítna meg valakit, — weder Laffner noch Abelsberg — ki érettem licitálna — 8000 és néhány forintocskákra menne — aber nicht höher! — Itéletem szerint Appiano legalkalmasb ember volna e szolgálatra, vagy Halbauer. Valero kevésbbé, Heinrich még kevésbbé. Laffner tudom neheztelni fog, — de megbékül ha annak is adunk annak idejében valamit. Ha egyébiránt más úton még olcsóbban és biztosabban reméll czélt érni, ám legyen. — Sie sind an Ort und Stelle, können besser wissen. Richten Sie das so gut Sie können. Sie sind aber — vergeben Sie mir, dass ich Sie noch immer erziehe — nicht in jeder Gelegenheit praktisch. Ich will 2 Fälle anführen. Sie müssen sich's aber nicht zu Herzen nehmen; denn ich theile

Digitized by Google

es Ihnen mit, damit Sie nur, da Sie bereits Weib und Kind haben — allmälig practischer werden: übrigens haben Sie wirklich so viel zu thun, dass es keine Möglichkeit ist manchmal mir so zu handeln, *wie ich es praktisch finde;* was indessen auch von einem dritten entschieden werden müsste. Der erste Fall ist: Sie wissen nicht, wie lang Sándor von Pr.[1]) nach W.[2]) *gefahren ist;* Sie schlagen deshalb mit *unsäglicher Mühe* allenthalben nach. Endlich kommen Sie auf 2 verschiedenlautende Data: nun Sie wählen das für Sándors Eitelkeit wieder favorable!!! Ich hätte es verkehrt gethan. Revocation . . . liest kein Mensch . . . nun kommt er in meinem Buch länger heraus als die Cours statt hatte — so wird sich Sándor mit mir nie versöhnen!!! — Hätten Sie lieber 25 Minuten gesetzt, Sándor würde gelächelt, mir gar nicht gegrollt, nnd das Ganze höchstens für einen Druckfehler gehalten haben! Übrigens hoffe ich, sind Sie bereits durch Sándor im Klaren — oder es ist noch Zeit, das Ganze zu ordnen!

Der zweite Fall ist aber dieser: Was kann mich in diesem Augenblick mehr interessiren, als die Frage: ob die Brücken-Deput. im Juni gehalten werden wird, oder nicht? — Setzen Sie sich nur ein bischen in meine Lage! Im ersten Fall, muss ich auf der Stelle arbeiten, mit Sina, und wäre ich halb todt, zusammenkommen trachten etc. . . . . im zweiten hingegen kann ich mich ein bischen noch ausruhen, meine Gesundheit pflegen etc. und meine Anstalten, mit so einer grossen Familie definitiv treffen, — während im ersten Fall . . . ich nach Pest *muss*. Nun schreiben Sie mir, vor mehreren Tagen — Ihr letzter Brief ist vom 1-ten Mai — dass die Deput. im Juny gehalten werden wird. — Am 2-ten Mai schreibt mir aber Vodianer, dass die Einladungs- und Aufruf-Briefe bereits fertig waren, — diese nun aber nicht abgehen, — das ganze revocirt ist — und die Sitzung der Deputation erst im spät Herbst abgehalten werden wird! — Ich athme leichter! Nun bringt mir die Post 3 *Tage später* Ihr Schreiben vom 3-ten Mai; ich erbreche den Brief, ich kann sagen mit krampf-

[1]) Pressburg,

[2]) Wien.

Digitized by Google

haften Gefühl, das ich jetzt immer habe, wenn mich etwas in Zweifel setzt und beunruhigt . . . — und finde von meinem Old Tasner Menge Nachrichten, und keine Sylbe von dem, was mich zu wissen am meisten interessiren muss. — Seit zwei Tagen weiss ich nun keine Anstalt, und keinen Plan zu machen, was, für einen kranken Menschen kein Angenehmes ist . . . und werde in so lange in Zweifel und Ungewissheit schweben — denn Wodianer mag es nicht bestimmt wissen — bis mir Baron Sina darüber schreibt, oder es endlich auch meinem guten Hauspoeten einfällt. mir über diese Angelegenhoit — die für mich jetzt eine Lebensfrage ist — auch ein Wörtchen zu sagen! — Deshalb aber keine Feindschaft! Und Sie können mir glauben, dass ich Sie von ganzer Seele achte und Ihnen zugethan bin, — und mein Vertrauen in Sie keine Gränzen hat.

És most néhány comissiót. Keresné meg azon almáriumban, mely közelébb van az ablakhoz, és melynek ide mellékelem kulcsát, — azon rajzot, melyet gr. Andrássy küldött, um jene eiserne Pferd-Muscheln anzumachen, die für einen Stall gehören; és küldené meg. Nem igen sürgetős, de mégis nem kell igen halasztani.

2-szor. Nekem Pesten egy angol lakatom van, mit einem elfenbeinernem Griff, ezt Koller keresse meg és küldje el biztos alkalommal.

3-szor. A verseny-fiókban meg fogja Ön találni több kancáimnak pedigréjét. Irná meg ezt, küldené meg egyúttal a Ménes könyvet, — és ekkép többi kancáim pedigréjét is megküldeném, hogy ez is rendben legyen.

Végre: tartsa meg az ide mellékelt kulcsot magánál.

A bécsi 1-ső verseny igen szerencsésen ment. Licht. Ferencz. Trautmansdorf és Pejacsevich nyertek!! — Lesz megint más ember is. — A versenyből, az én munkámból 2 példányt vásároljon és küldje meg. Széchenyi.

Gyránál mennyit vett már fel? Ezt kérem írja tüstént meg. — és mindig mikor valamit felveszen, jelentse!

Stürmer-féle irományok, valakit illetnek, kinek nevét elfelejtém, — de a deszka és építőfa árúsoknál — Ullmann magazinjén felül megtudhatni, ha elbeszéli On a factumot.

Digitized by Google

Igen szeretem, ha a mostani 30-adra Városház jő! Egy bajjal kevesebb lesz! A hg. általam könnyebben jött czéljához.

Ha más angol lakatok is volnának Pesten, azokat is küldené el Koller.

389.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. május 10-ikén.

Barátom, miután jobb pillanatimban, — melyek inkább ritkúlnak mint sűrűsödnek — lassanként el akarnám készíteni a Sina-féle híd Eingabot — több adatra van szükségem, melyet Ön okkal-móddal legjobban megszerezhetne számomra.

Ich lasse Tüköry freundschaftlichst fragen 1. Wie viel beiläufig die Anschaffung einer solchen Schiff-Brücke kosten würde, — wie die jetzige ist? NB. von A. bis Z. 2. Wie viel die Erhaltung sammt allen möglichen Unglücksfällen mit im Comput genommen, jährlich betragen dürfte. 3. Was die jährliche Regie betragen würde. Alles dies möchte ich *beiläufig* wissen; und auf jeden Fall so hoch angeschlagen, dass sodann der Unternehmer gewiss auskommen könnte.

Nun wünschte ich aber auch eine beiläufige Berechnung zu haben, — wie hoch eine vollkommene gute und *elegante* Ponton-Brücke zu stehen käme, — und wie sich hier die Erhaltungs und die Regiekosten gestalten würden?

A herczeg által végkép tudtomra esett május 3-ik levelébül, hogy a hídküldöttség csak augusztus 20-kán fog egybe gyűlni. — Ezen nem tudom örüljek-e, — mert a mint megint néhány nap óta érzem magamat, — aligha akkor elég erőben leszek még, — részt venni a küldöttség üléseiben? — Minden nap bágyadok, fogyok — a gyomrom is alig bír emészteni legkisebbet is. — Akármikép legyen is — elvárok mindent béketűréssel, — és mint mondám, — jobb pillanatimban el akarom készíteni a Sina-féle »Benyújtványt«!

Bánom, ha Önnek tán fájt volna minapi azon kis szemrehányásom, hogy semmit a Deput.-nak tovább tételérűl nem szólt.

Digitized by Google

május 3-ik levelében, holott Wodianer már május 2-iki soraiban tudósít arrúl. Sie sind ganz unschuldig; es ist aber ein neuer Beweis, wie sich Leute wie W. et C. einzudringen wissen und ihnen sogar das bekannt ist, was der E. H. einige Tage später unterschreibt.

Széchenyi István.

A *Beob. Allg.* és Galignani *még mindig* Pestnek mennek. Es ist wirklich recht ärgerlich!

390.

Báró Sina Györgyhöz.

Czenk, 1838. május 10-kén.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ich beeile mich, Ihr Schreiben vom 5-ten Mai zu beantworten. Es freuet mich recht sehr, dass die Brücken-Deputation erst am 20-ten August zusammen kommt, wie ich diess gestern durch eine Note des E. H. erfuhr; denn bis dahin hoffe ich doch, dass ich mich von einem Unwohlsein ein bishen erholen werde können, das durchaus nicht weichen will, und mich zu Allem untauglich macht.

Sie sagen: »Ich sollte nach Wien gehen, um mich mit den dortigen so vorzüglichen und geschickten Ärzten zu consultiren.« Sie mögen recht haben, indessen gestehe ich Ihnen, ist mein Vertrauen in ärztliche Hilfe so wenig, dass ich lieber noch ein bischen meine Bequemlichkeiten allhier geniessen, und meine Heilung der guten Landluft, meiner eigenen Kraft und der einfachen Behandlung des Doctors Bayer von Oedenburg überlassen will. Sollte ich indess in 2, 3 Wochen weder vor, noch rückwärtsschreiten, so gehe ich auf jeden Fall nach Wien.

Es kann Ihnen gewiss nicht so leid sein, mich in Pesth nicht gefunden zu haben, als es mir peinlich ist »Gerade in diesem Augenblick so sehr paralysirt zu sein«. Was ist aber zu machen? »Der Mensch denkt, und Gott lenkt«, — und immer zu unserem Besten. Und so will ich mir kein graues Haar wach-

Digitized by Google

sen lassen. — Dass Sie viel Verdruss mit Ihren Unternehmungen haben, das will ich gerne glauben. Indessen sind Sie der Mann, der dazu erkohren ist, Alles, was Sie beginnen, auch durchzuführen. Vergessen Sie nicht, dass Sie der gerade Stamm im »Krummgehöltz« sind, und dass der Schwache da verzweifelt, wo der Starke nur Aneiferung findet.

Ich arbeite allmählig an der Eingabe, die Sie — meines Erachtens, — anjetzt machen sollten, damit Sie sodann hinlängliche Zeit, Alles in gehörige Erwägung zu bringen, bekommen; und um so mehr, da ich für mein »Besser werden« wie ich mich jetzt fühle, nicht gut stehen kann — und somit »Alles« sobald nur möglich, in die beste Ordnung zu bringen wünschte, damit Sie sodann, Hochgeehrter Freund, durch mich in keinem Fall disappointirt werden mögen.

Einstweilen bitte ich Sie aber, mir Alles gleich mitzutheilen, was auf die Brücken-Angelegenheiten Bezug haben dürfte — besonders, ob Sie mit W. & Co. bereits *ganz* in Ordnung sind, was ich *sehr wünschte*, und ob wir keine neue Antagonisten, wie Hoffmann & Madersbach, zu befürchten haben, — der ich mich in Ihr ferneres Wohlwollen empfehlend, nenne Ihren bereitwilligsten Freund und Diener Gr. Stephan Széchenyi.

Zinkendorf den 11-ten Mai 1838.

391.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. május 13-án.

Több napi jobblét után, ismét 3 nap feküdtem; szóval ebül vagyok, egyébiránt reménységemmel fel nem hagyám. — Önnek több leveleire sietek felelni és némüekért kérni. A Társalkodói czím helyes volt. Derának mindig annyi pénzt vegyen, a mennyi kell, s valamint május 6-iki levelében megküldé számadását, úgy ezentúl is tegye. Vásárhelyi tán ne menjen Orsovára, de Önnek adjon 1000 frtot, 9000 frtot pedig Tomsicsnak küldjön le azon utasítással, dass damit nichts anderes gemacht werde, als die Strecke von Plavischevitza bis Orsova beendiget. A herczeg

Digitized by Google

is ily értelemben assignált 10,000 forintot; mert azt mondám neki: ennél kevesebb nem lehet, hogy csak azt is végezzük be, mi máskép elromlana. Ön azt mondja: »Az Ottó-féle folyamodást be fogom nyújtani«, ezt nem értem, micsoda az az Ottó-féle folyamodás? Bécsbe tán elmegyek, ha nem javulok, de ez igen-igen keserűen esnék, mert Czenken igen szeretek most lenni, és ha megyek Bécsbe, egyedül feleségem megnyugtatása végett teszem, akkor Schediust mindjárt elhivatom. Igen örülök, hogy mind a két Bátyám nálam lakik, ha csak jó harmoniában élnek. Hogy én nem vagyok ott, igen szeretem, ha nem lehet húzni a pert, ám dűljön.

Én még élek a 70,000 p. p. forintnak újabb Tractatus után 5 pet. kamatjáról biztosítva vagyok. Wenn Paul den Process gewönne, so würde ich mich äusserst wundern, und mich mit der K. T. einigermassen aussöhnen. *Es ist aber kaum möglich!* denn Louis ist Obersthofmeister und Paul ist nichts.

A versekrűli könyv két példányát kezemhez vettem — igen igen meg vagyok elégedve véle — köszönöm Önnek fáradságát — Balogh levelét vettem. Köszöntse nevemben, mondja meg neki, hogy betegségem febrilis caractert vett magára, és oly sárga vagyok mint a viasz. Kérdezze meg, a sert, a melyet szerzett és melyet Koller fizessen ki — lehet-e fentartani? NB. jó palaczkokba levonva? s ha lehet, Koller vonja le, kinek erről már Instructiót adtam, ha pedig nem, legjobb volna eladni, és jövő télre mást szerezni, mert én semmi esetre Augusztus előtt nem megyek, ha NB. mehetek Pestre.

Most egy fontos commissiót adok. Nekem egy Zimmerwarterra vagyon szükségem Czenken; ennek egy egészséges, parancsolni, de dolgozni is tudó tiszta, becsületes és gyermekekkel el nem lepett embernek kellene lenni. Bizonyos Georg Braunz — kecskeméti utcza 447. szám, 1-sö emelet jobbra kért e helyért. Ő Gróf Batthyáninál szolgált, de Grófné Czirákynénál is. Már most menjen On egyenesen hozzá ohne ihn zu preveniren, és nézze meg, micsoda benyomást tesz Onre. Ist es ein Mensch, der sine cura liebt? oder einer, der selbst Hand anlegt, hat er ein gutes Aussehen, reinlich, anständig? Wie ist seine Frau? Wie viel

Digitized by Google

Kinder hat er? Wie alt sind diese? Könnte die Frau und die Tochter zu etwas verwendet werden? Was war die Frau früher? ist sie reinlich? Neki ez alkalommal azt mondhatná: hogy levelét kaptam, hanem beteg lévén, válasz helyett Önt küldém hozzá, adna mindezekről egy kis tudósítást. Egyúttal azonban gróf Batthyáni Imréhez és gr. Czirákynéhez — mert itt az asszonyok lelkiismeretesebbek mint a férfiak — is menjen és tudná meg, kivált az elsőtől, ob er ehrlich und geschickt ist, und was er kann, und sagen Sie den Gräfinen, dass ich sie recht um Vergebung bitte, dass ich nicht an sie schrieb, ich wäre aber so unwohl, dass ich es lieber durch Sie richten lasse. Ich machte Sie aufmerksam, das der Dienst, den ich dem besagten George Braunz übergeben wollte, sehr wichtig ist, daher er eine Menge zu verrechnen hätte; und hoffte, dass sie mir und den Meinigen mehr gewogen sein werden, als den Georg Braunz, und mir hiemit aufrichtig sagen, ob er für uns tauge, oder nicht, wo hingegen ich verspreche, im Falle ihre Aussage nicht günstig wäre, diess für mich zu behalten, um den öfters benannten sein Glück nicht zu stören. Er wird übrigens durchaus keinen Einkauf haben, aber auf übergebene Sachen aufmerken müssen. Sie könnten bei dieser Gelegenheit in Erfahrung bringen, was die Frau des Benannten ist, ob sie zu was tauglich wäre. — Ich glaube sie war längere Zeit Stubenmädchen bei der Gräfin Batthyáni. — Es wäre gut, wenn Sie auch zu wissen bekämen, was diese zwei Menschen für eine Gage erhielten. Ich werde sehen, ob Sie als guter Diplomat in dieser Angelegenheit meine Commission richten werden. De minél előbbi válaszát várom. Richten Sie es praeferenter. Ma várom Bécsből Lederer doctort. A méneskönyvet várom, az én kanczáimat a productumaikkal együtt Önnek nem sokára elküldöm.

A gőzösök keresnek-e jól?

14-ikén.

Ma egy kissé jobban vagyok. Éppen most hagyott el Lederer, ki azt mondja, hogy e pillanatban nem vagyok veszélyben, de ha vagy 6 hónapig nem látok minden módon nyavalyámhoz senki

Digitized by Google

sem ránt ki abból többé. Igen keskeny kosztra tett. Beinahe nichts essen, mich wenig bewegen, és Digitalist adott! Gott gebe seinen Segen dazu. Azonban igen erősnek, élettelinek talál — és azt hiszi, egy kis vigyázattal már 6 hét után is Pestre is indulhatnék; én azonban — August 10-ike előtt nem kívánok ott lenni. Ön, sine incommoditate . . . mint érintém, ugyan mikor jöhetne ide? hogy vagy 4—5 hetet, vagy tán 6-ot is töltsön itt. Tán június 20., 30-ika körül, mikor együtt mennénk Pestre.

Ismeri Pálinkás penzionált kapitányt, ki első években annyira hetvenkedett a verseny ellen, id est, az angol lovak ellen — és szűz kezével meg is próbálta, nagy presumtióval a futtatást — de a pálya közepén megállapodott! Ez később valamit írt az agarászatrúl — »Melyik a legjobb nyúl és agár« és megtisztelt véle. Maga hozta hozzám, ilyeseket mondván: mily szamár voltam etc. etc.« Ő egészen *Pál* lett, id est: Megfordult Pál és most senki sincs az angol ló mellett annyira, mint Ő. Kérem, küldjön ennek egy Versenyrüli 1837. könyvemet, ily sorokkal: Grófom igen beteg, azért nem ír maga, nem küldi maga, nem ír semmit is a könyvbe; mert Ő Czenken, a könyv pedig Pesten. Igen tiszteli. Később szívesen maga kezével belé írja nevét, és hogy Önnek hazafiúi rokonérzés jeléül és tiszteletből ajánlja etc. Nem lesz rossz hatása. Az idén semmi esetre nem tartok versenypáholyt, mondaná ezt meg Kollernek is. Jó eleve kell erről tudósítani Heuslert, mit dem Vorbemerk jedoch, oder eigentlich Vorbehalt, dass — wenn ich 1839 da stehen werde — wie ich zu Gott hoffe — die Loge 37 stets mein seyn wird?

Sietve Széchenyi.

392.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. május 15-én.

Barátom, megint fájdalom nélkül vagyok, de oly sovány, oly gyenge, mint egy légynek csontváza. Ma volt Béldi és Erdődy látogatásomra, de egyikét sem láthattam, mert a legcsekélyebb beszéd is fáraszt. — Én sem nem reméllem javulásomat, sem nem

Digitized by Google

félek végemtűl. Es soll kommen, was da will. Ich bin auf Alles gefasst. Semmirül nem aggódok — és be fogok mindent várni nyugodt lélekkel. De minden esetre jó darab ideig egyedül magamnak fogok élni.

Igen örülök azon megnyugtatásnak, melyet Ön ád, hogy a Duna-Commissió után sem én, sem Béla soha nem leszünk kénytelenek ráfizetni. Erre kérem ezentúl is ügyeljen. Pregárd, ha tüsténT kifizeti a bécsi lámpákat, igen fogom szeretni; mert én jót állok értük, és ekkép itt is mint paga pantaloné jelenhetnék meg — mire most, s kivált most, hol annyi költségeim vannak, legkisebb kedvem sincs. Ugyan szépek-e ezen lámpák, tetszenek-e? Hát a porczellánnal mikép vagyunk? Már megérkezett?

Vásárhelyivel mit végzett? Ezer pengőt felvett tőle? Révayrül nem hallott semmit? Ugyan megmaradand házamban?

16-án.

Ma, mert nem ettem semmit, és szép az idő — egy kissé jobban érzem magamat, de azért a gyomromnak görcsös összehúzása mindig megmaradt. Most már vagy 6-ik napja; a sárgaság azonban elhagyott — megint fehér kezdek lenni. Több allövetek után, langyos vízzel és kicsi adatban több jó evacuatioim voltak, úgy hogy ismét remélleni kezdek egy kissé. Ma ment Nevin keresztül. Ennek Titania iránt adtam Instructiót. Igen szeretném, ha nyerne, aztán pedig *eladnátok* lehető legdrágábban — de minden esetre »*El vele, el vele*«.

Igen jó volna, ha a Versenyrül írt munkácskám németre fordíttatná, aber so, dass etc. mir aber (így) nichts kostet. Ön meg Schedel, tudom sokat vesztettek a fordítással »Dunai« dolgaim körül — de tudja-e, ki volna legalkalmasb? Voidicsek! Suchen Sie ihn auf, ich überlasse es ihn, *bitte aber eine Revision*, vagy tán Heckenast is megtétetné. Ide mellékelek valami nyomtatványt, melyet annak idejében vissza fogok kérni; tegye jó el. mutassa meg nevemben gr. Károlyi Györgynek... de vagy 8—14 nap e levél vétele után, — mert előbb preveniálni kívánnám. — Látni fogja Ön és Heckenast ezen közlésből, hogy most tán jó hatása és ekkép jó kelete is volna az érintett munkának, ha

Digitized by Google

német nyelven jönne ki. Ha Isten segít ... Augustban tán csak elmegyek Pestre, addig tán elkészülhetne a fordítás ... és én akkor revideálhatnám. Károlyi Gy. megint fel akar hagyni a Versennyel; holnap irok neki, ... tán csak rá veszem, hogy ne tegye ... mert máskép Bécs, de kivált Prága majd elinkbe vág! Es wäre schmerzend, wenn meine Saamenkörner im Auslande aufgingen!

Nevin azt mondja, soha nem volt annyi részvét a Verseny iránt még, mint az idén! — Licht. Ferencz és Trautmannsdorf egészen beleszerettek ... Két hatalmas aquisitió! Hunyady pedig — la Vrestlerrel bizonyosan megnyeri a Károlyi stakes-et — és 500 □ Licht. Dist már elcsépelt, Weightonnak fele pedig még az övé, — új kedvre gyuladt — megint Angliába megyen és lovakat hoz. Én kettővel — very prominious — lépek 1839-ben ismét fel ...; de mi még jobb mindezeknél, hogy Licht. Alajos »Bearsbeating wery well«. És azért tán jó volna, ha Másment németül is megkorpálnánk.

393.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. május 17-én.

Barátom, mintha egy kissé megint jobban volnék, — de nem merem mondani. Az ide mellékelettből látja Ön, mirűl van szó. Jó volna, ha Ön ajánlkozna Dewarnak megszerezni pénzét, és ezt eszközleni is — mi Sina által mehet ...; mert így jó lenne Dewarnak útiköltség mellett annak idejében — egynehány fontokat is adni — vagy netalán (?) adósságit kifizetni. Eszközölje ezt egyébiránt, a mikép legjobbnak itéli ... Mai 13-iki levelét tegnap vettem. Ugyan kicsoda Szemere Bertalan, ki minap a Társalkodóban oly jó czikket írt — Pest szebbítéséről? [1])

[1]) A Társalkodó 1838-ik évi 38-ik számában jelent meg Szemere Bertalantól: »Pest jövendőjéről, szépítése tekintetében«. Összehasonlítja ezen czikkben London, Páris, Bécs, Berlin és a hollandi városok építési jellegét egymással, eltéréseiket egymás közt, s javaslatokat tesz Pest szépítésére nézve az árvíz utáni építkezések alkalmából.

Digitized by Google

Welche Talente sich in Ungarn entwickeln, welche gesunde Ansichten. Igen örül lelkem mindezeken.

Szegény Barátom, igen sajnálom fáradságát — de az Andrássy-féle istálló vasteknőrajz itt volt! — A kulcsot azonban tartsa meg magánál.

Délután.

Pál bátyám e pillanatban érkezik — de nem hoz semmit — és ekkép azt gyanítom, nem volt semmi küldendő. Az is jól van — egy kissé megint mintha javulnék. Széchenyi.

394.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. május 18-án.

Barátom, úgy látszik, mint ha megint jobban volnék egy kissé. Fájdalmim nem nagyok; de viszont igen csekély az erőm, úgy hogy alig járhatok, és beszélni nagyon nehezen esik! Fejem igen tiszta, lelkem igen nyugott!

Most ismét egy bokros Commissiót adok. Egyik leányomnak bizonyos Zöllner volt zongoramestere. A kapus, Ferencz, tudja, hol lakik. Menne el ehhez s szólna illyest. Die Gräfin Stephan Széchenyi wünschte einen jungen Mann auf einige Monate nach Zinkendorf zu haben, um ihren beiden Comtessen Fortepiano-Stunden zu geben. Er hätte Alles frei (a mosás kivéve, mirűl eleinte hallgatni kellene) würde mit der Herrschaft Alles gleich haben, — mit ihnen essen etc. . . Die Reise hin und her würde ihm bezahlt werden . . . und ausserdem ein monatliches Honorar von . . . Már itt azt gondolja a feleségem, hogy 30, 35, legfeljebb 40 *váltó* forint havonkint elég lenne; minthogy 60, 70-ért Bécsből eminens embereket lehetne kapni, kiknek nyáron semmi keresetük. Már most meglehetne, hogy Pesten is találkozik illyesféle zongorász (s kivált most) der sich den Sommer zwar durchbringen möchte, — és ha ez tán Zöllner maga volna!! Sondiren Sie das auf eine vernünftige Art, und schreiben Sie mir gleich. Ezt szórúl szóra úgy irom, mint feleségem kivánta:

Digitized by Google

und geben Sie sich deshalb Mühe, dass meine Frau sich über Sie zu loben habe.

Auert tüsténT Pestre küldöm, midőn Önnek tudósítását George Braunz iránt megkapom. Legyen oly barátsággal, addig is készítse el ezeket, miket itt feljegyzek, s miket Auer magával hozzon; Pückler Muskaunak munkáibúl mindent, mi Pesten van. Péczeli Magyar histór. két kötetét, és az utolsó Akadémiai évkönyvet, ha már kijött. Ha nem jött ki, későbbi alkalommal ne küldené többé.

Most ismét két folyóirat jön ki. E tekintetben is valami határt kell vetnünk, mert hiába — bizony nem győzöm — az annyi oldalrúl bármily kicsin kiadásokat is. Gondolkozzon erről. Ich möchte nichts haben als Hirnök . . . Jelenkor és Társalgó Athen. és Figyel.; és tán azon folyóiratot, melyben Vállas munkál. És így kimaradna a Pesti Ujság, Rajzolatok, a Mátrai-félék, az Erdélyiek. Ugyan a Kacskovics-félét úgy sem jártatjuk? Denken Sie darüber ein bischen nach; és tartsa szemben.

Én is írtam — mint Czenki birtokos Gyrának, ha jól emlékezem 10 vagy 20 Bécs-Győri vasút-részvényért; ugyan tudja meg, én is kaptam egyet, vagy semmit se, — és ha igen, fizesse le annak idejében az első rátát, engem pedig tudósítson felőle.

Igen kellemesen lepett meg, mit Pál bátyám a m/70 pörünk kimenetelérűl hozott. Hála Isten! De még mindig félek a 7-virátustúl s kivált Lánczytúl, jóllehet ez igen igazságos és lélekismeretes férfiú. Azt mondja Pál — Lichovényinek egy embere igen-igen talpra esett informátiót vitt szét. — Ki lehetne ez? Tud Ön errűl valamit, és ki van valami nyomtatva és ha igen, küldené el. Murelli (?) azt hirdeti: igen jó eperfákat szerzett Olaszországbúl (vagy olasz eperfákat). Trachten Sie in Erfahrung zu bringen, ob er wirklich Bäume von Italien bekommen hat, oder die Meinigen meint?

19-én.

Mintha megint egy kissé javulnék. Csak hogy nem merek még csak szobát is elhagyni — vagy egy kis levesnél egyebet enni.

Lajos bátyámat aláiratta a Casinoba?

God bless you Széchenyi.

Digitized by Google

395.

Nemzeti Casinóhoz.

(m. k.) Czenk, 1838. május 18-án.

Tekintetes Nemzeti casinó-társaság!

Miután oly súlyos nyavalya sorvaszt, mikép a legkönnyebb foglalatosságokban sem tudnék eljárni, csak a meglehetőségig is, hivatalt pedig, bármily csekély volna is az, egyedűl névszerint viselni, a nélkül hogy annak tisztét legalább némileg ne teljesítném, egyenesen gondolkozásom módja ellen van, mi okból kénytelenítettem ezennel esedezni a tisztelt Társaság szine előtt, méltóztatnék személyemet a casinói igazgatóságtúl, melylyel felruházni jónak tartott, feloldani, s mást választani helyettem, ki egyébiránt leghódolóbb tiszteletem mellett, melylyel a Tek. nemzeti casinó-társaság iránt viseltetem, erősen igérem, hogy mikor csak birni fogom magamat ismét egy kissé, lehető legnagyobb szerencsémnek tartandom, újra felfogni a tek. társaság parancsait, és tőlem kitelhetőleg híven teljesítni mind azt, mi rám fog bizatni.

A tekintetes nemzeti casinó társaságnak legalázatosb szolgája gróf Széchenyi István m. k.

Czenk, 1838. május 18-án.

396.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. május 20-án.

Barátom, megint mintha egy kissé javúlnék, igaz hogy nem eszek egyebet mint levest, és egész nap heverek. E sorokat alkalmasint Auer viszi magával, kit Pestre küldök, bagagiám ide hozatala végett, és azért itt még mindent feljelelek, mit Pestrűl ide hozatni kivánnék. Küldje el, de jó gonddal, és Auernek különösen recommendálva »Végakaratomat.«

Digitized by Google

Délután.

Auert alig küldöm le, és ekkép Gönyőig Felix fogja vinni NB. gőzhajón — bagagiámat. Ennek kell tehát mindent átadni.

Önnek 17-iki levelét éppen most vettem. Fáczonyi féléket kaptam, köszöntse nevemben.

A casinói nagy gyűlésben legjobb lesz a tíz évi aláírásrúl semmit sem mondani, hanem hogy Én, ki proponálta, beteg lévén, — halasztassék jövő januárra. »Hiszen úgyis 40-ig tart az aláírás, és ekkép elég idő van«, ezt lehetne hozzá tenni. A mostani Subscriptiót, melyre Pál aláírt, pedig dugja el Ön — mintha a könyv nálam volna, — és senkit ne irasson alá.

Gondolja csak, e pillanatban érkezett Lajos bátyám ide, Lederer orvossal Bécsből, s csupán hogy háznépestűl felvigyen bécsi lakába! Er ist doch edel, zwar in diesem Augenblick. Én azonban nem megyek — mert itt most 3 nap óta igen javúlok — és ha megyek, az csak vagy 14. után lesz. — Lederer igen-igen javúltnak talált, de Istenért kér, — most, csak most tartsam magamat, mert — egy két visszaesés bizonyosan odább vinne. Jetzt muss man also aufpassen!

Mondja meg gr. Dessewffy A.-nek, igen köszöntöm. A casinói pont iránt, melyet fentebb érinték — szóljon véle. Holnap vagy holnapután hosszabb levelet fog gr. D. Aurél tőlem kapni.

God bless you Széchenyi.

Lajos bátyám aláírt-e a Casinóba?

397.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. május 21-én.

Barátom, ma egy kissé ismét rosszabbúl érzem magamat, — de eddig fájdalmak nélkűl. Lederer, ki Lajos bátyámmal e pillanatban ment vissza Bécsbe . . . 100 perczenttel javúltnak talált — és *bizonyos* gyökeres kigyógyíthatásomon . . . . de legalább is egy egész év lefolyta alatt legnagyobb óvakodást kíván.

E pillanatban írok Kollernek, hogy Felixet — mert Auert

Digitized by Google

nem küldöm többé — perepúttyostúl, a 31-iki Arpádon küldené Gönyőre. — Ha csak szaporán venném Önnek tudósítását Georg Braunz miatt . . . mert ekkép egyúttal azt is szeretném, hogy az említett, de egyedűl maga, tüstént jönne ide, a hely megnézése végett, és hogy tetszünk-e egymásnak viszont, és valami egyességre léphetnénk-e? — Ha Önnek tudósítását még jókor kapom, és jó időben felelhetek is — mit Ön igen jól kiszámlálhat, — igen szeretném, hogy G. Braunz is elkisérné bagágiámat.

Es wäre gut ihn vielleicht — im Falle Sie sehen, dass mein Wunsch hierüber, *der auf jeden Fall abzuwarten ist*, zur rechten Zeit an Sie ankommen kann — hierüber zu preveniren — damit er sich reisefertig hält. Er würde 8 höchstens 12 ausbleiben. Es versteht sich, dass Sie ihn nur dann zu preveniren haben, wenn Sie glauben, dass ich ihn in Dienst nehmen werde, — worüber Sie, nach dem was Sie über ihn hörten, am besten urtheilen können.

Lunkányi Önnek Czenki elválasztás dolgában nevemben írni fog. Nur mit Umsicht! Eins und das andere könnten Sie — auf eine geschickte Art durch Wodiáner erfahren, — oder gar in Bewegung setzen lassen!

Ej be jó czikket csapott Vörösmarty az Athenaeum 38-ik számában a felekezetekről. [1])

Lamberg 400 ☐ tartozik és ennek 5-ös kamatját most a versenykor kellene néki fizetni. Dörzsölje magát néha hozzája, tán megfizeti a 20 ☐.

Széchenyi István.

---

[1]) A »felekezet« czímű czikkben a pártokról elmélkedik, s körül írt meghatározásokkal tárgyalja a pártok értelmét, s példákat hoz fel a társadalmi czélok elérésére szolgáló pártok gyakran szükséges voltáról, az eszmék súrlódásáról, s mint akkor akút ügyet, a játékszín körüli pártokat is megvilágitja.

Digitized by Google

398.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. május 22-ikén estve.

Barátom, hála az Egeknek tegnap nem volt görcsöm, mint féltem tőle, de meglehetősen aludtam, és ma megint egy kissé jobban vagyok, — csak hogy igen keveset eszem, és még ezen kevés is összehúzza gyomromat és nagy kellemetlenséget okoz.

Ma vettem Onnek 17-iki levelét, Nevin szerződésével és Sentiment és Prud. pedigrevel együtt. — Kérem *három* Mud bookomat küldje el, ha különös szüksége nincs reá. Azt hallom, most már a negyedik is kijött, és ekkép jó volna ha Ön, *a hány van,* a Casinónak meghozatná, nékem pedig írná meg (ha nem küldheti el): nékünk *honnan kezdő* és *meddig menő* van, hogy én is megrendelhetném mi nékem szükséges.

Többi közt Twattyt igen szeretném kibérleni az idén. E részben tettem már lépéseket; s azért Önt most csak arra kérem, és arra hatalmazom fel, hogy szemmel tartsa érdekimet, és 2 Actiám végett fogadja el Plenipotentiamot — mirűl én Biedermant tudósítom . . . és Ön is jelentse magát nála (vagy ha nem jőne, emberénél): mikép azon ülésekben helyettem részt vegyen, melyek az 5 társasági Ménló iránt tartatni fognak, a Dividenst pedig vegye kezéhez. — Ezt írom e pillanatban Biedermannak: »Ich habe die Stimme, die ich nach meinen zwei Actien habe — ausser der Frage der Twatty, in welcher ich nichts zu reden habe — an den Herrn A. von Tasner übertragen, *wenn man das thun darf.* (De tudom, hogy lehet, mert ő neki mindig 2—3 idegen votuma van.) Er wird sich stets an Ihre Meinung anschliessen; és ezt kérem tegye.

Széchenyi.

Digitized by Google

399.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. május 23-án délután.

Barátom, megint egy kicsit jobban vagyok, tegnap legelőször voltam kinn. Azt hiszem erősen, fel fogok ismét lábolni, csak hogy igen sok időre és béketűrésre leszen szükségem.

Ide mellékelve küldök a Casinóhoz egy felmondó levelet, melyet Ön .... a legelső Választottsági ülésben át fog adni, oly értelemben, hogy az a nagy gyűlésben olvastassék fel. Mássát ide mellékelem, ezt tüstént a nagy könyvbe is lehet írni. [1])

Damit Sie es nicht aufzumachen brauchen, und doch wissen, um was es sich handelt. Önnek legelső pillanatban nem fog tetszeni ezen lépésem; de ha jól átgondolja, azt hiszem teljesen helyben fogja hagyni. Sie werden dergleichen machen, als ob Sie vom Inhalt des Briefes nichts wüssten, — und sodann bei dessen Vorlesen recht achtgeben, was es für einen Eindruck auf die respectiven Gesichter macht. — Sie werden mir darüber sodann referiren. — Lassen Sie die Sache ihren natürlichen Lauf gehen — ob nun mein Abdanken angenommen wird, oder nicht, gleich viel, denn es wird mir als Probestein dienen, in wie weit ich noch Popularität habe, — tragen Sie also nicht das Mindeste dazu bei, damit Eins oder das Andere geschehe! Egy elv azonban jól ki van mondva, ezen »Felmondóban«, t. i., hogy ne válalj fel valamit névszerint, de »Dolgozzál, ha van tiszted.«

Többi közt, mikép vagyunk a Seeber kertjével? Jobban átgondolván a dolgot, nékem úgy látszik, hogy azon kertet nékem semmi esetre nem kellene kézből bocsátni, mert oly magasan fekszik, hogy mindenesetre, mig Mayer Springer et C. nem menti meg a várost kiöntéstől!!! ha ijesztő jelek *mutatkoznak*, kimehetek, vagy kiküldhetem családomat jó eleve .... és ha több víz jő mint kellene ... egyenesen a Város erdején ki Gödöllőre! És ez okból — s mert lovakat, kocsikat etc. is lehetne oda vinni veszély

[1]) Lásd az 1838-ik évi május 18-án kelt 395. sz. alatti levelet.

Digitized by Google

idejekor, jóllehet 8000 pengőt állítottam maximumnak — egész 12,000 pengő forintig is mennék, *ha NB. szükséges*, ha az épületek jó karban? — ha a fák el nem bénítva? ha a kert a Nádor által kórháznak kiszemelve? ha végre a belső Instructió, bútor etc. mind megmaradna? Es wäre deshalb gut, wenn wir die Sache dem *Ohngefähr* einer Licitation nicht aussetzen, sondern den Handel privatim schlössen. — Dies ist aber eine äussert schwierige Aufgabe für Sie aus Ihrer negativen Stellung — wo Sie nähmlich die Leute an sich *ankommen* lassen müssen — nicht heraus treten dürfen, da sonst 12,000, ja vielleicht nicht 12,000 hinreichen würden; und damit der Garten nicht mein werden würde, indem ich ihn durschaus nicht coûte que coûte haben will, oder eigentlich »kann.« Wie Sie nun scheinbar negatif, dennoch positif handeln werden, ist Ihre Sache.

Sietve, hogy el ne maradjon a póstától.

Széchenyi István.

Telekinek szóló levelet, adja vagy küldje át, *bérmentve*. Es ist sehr pressant. A Festetich Miklóshoz szóló . . . nem sürgető — de szeretném, *ha biztosan megkapná*. Valóban furcsa! E pillanatban veszem Önnek f. hó 20-ik levelét, melyben azt jelenti, hogy Seeber kertje 25-kén (most látom, hogy 23-ikán van kitéve és nem 25-kére). Ez még sokkal szebb! — Igy az Expressus érkezhetne a Tempó! — bocsáttatik *dobra!* s ekkép még Stafeta által sincs lehetségem — hanem küldök expressust — e soroknak jó időbeni elküldésére! Egyébiránt nem bánom egy cseppet is, akár mikép dűl. — Ha megmarad . . . örömöm lesz — *noha némi új teherrel jár;* ha nem marad az is jó — mert legalább *új terhekbe nem bonyolodok*. Ich glaube Eichholz wird es auf keinen Fall auslassen in seinem Vorgefühl als künftiger Bürgermeister. De nekem, mondom, mindegy akár így, akár amúgy dűl, és azért nem is küldök expressust. Moreli választása — ha hallgatni tud, min egyébiránt igen kételkedek — igen jó volt. Mindenesetre Eichholz Ő Nagysága remélem 8.100 usque 8.500 pengő forinton alúl csak nem fogja megkapni, — und das ist auch ein kleiner Trost! Ezért pedig jó meg van fizetve! Ők azért sürgetik a licitatiót annyira és

Digitized by Google

oly rögtön, hogy a concurrensek számát kirekesztvén, czimborájuknak (Eichholznak) olcsón megmaradjon a kert. — Igen helyesen tette. hogy felvett 2000-et Derránál, kérdezze meg ezt első alkalommal; auf wie viel ist der Graf bei Ihnen accreditirt? Und wie viel würden Sie mir, auf meine Quittung, geben können? És erről tudósítson minél előbb!

400.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. május 24-én.

A pósta csak ma délután megyen el azért még marad egy kis időm, Önnek — jóllehet ágybúl — írni még néhány sort. Ma megint kevesebbé vagyok jól — noha nincsenek nagy fájdalmaim. — Nehány felhő van az égben, egy kis szél fúj — s ime Széchenyi István, — már mindjárt rosszabbúl van! . . . ennyire jutottunk! Wer weiss aber, zu was es gut ist? Igen kiváncsi vagyok megtudni, »Kié a kert«? — Braunzrúl is nyughatlanúl várom Önnek tudósítását! Czenk nincs messzebb mint vagy 20 mértföldnyire Pestről, és mégis, levél és újság dolgában mily távol esik attúl!

Reméllem Titania méncsikónk az első árverésen is megjelen. damit man ihn kennen lernt, — minthogy el szeretném adni. You ought to plan that a little with Nevin!

Kérem küldené Felixel (de Koller tudtával) a hosszú fehér peniczilusomat ide.

Irimy János Udvar-bírónak köszönné nevemben, hogy bor mustrákat küldött, — mondja meg neki, hogy halál torkában vagyok — és ha abbúl kibújhatok, és megkóstolhatom a bort, — majd felelek néki.

Isten áldja.

Sie denken nicht, wie dieser schmerzenlose, matte, halb träumende Zustand, in welchem ich bin, manchmal angenehm ist. Eigentlich geht es mir . . . . . wohl.

Digitized by Google

401.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. május 25-ikén.

Barátom, ma gyomornyomásaimat kivéve, melyek ugyan nem fájdalmasak, de soha egészen meg nem szünnek, megint sokkal jobban vagyok. Mondaná meg Baloghnak: Nyavalám más caractert vett magára. Nincsenek éles fájdalmaim, aber ein immerwährendes Zusammenziehen des Magens. Több székeim voltak, mind igen epés. Vizeletem sötét és epével telve, most azonban tiszta álmom igen javúl, felette sovány vagyok, de többé nem sárga; 12 nap óta nem eszek legkisebbet is, 4 findsa leves és 4 darabka zwiebackon kivül naponkint, ez meglehetősen esik, de többre nincs kedvem. Mindig fázom, pulsusom rendszerint 48 egy minutában. Fejem tiszta, lélegzetem szabad, csak hogy felette bágyadt vagyok, — a szólás igen elfáraszt, a járás nem annyira, de ki alig megyek. Az időnek legnagyobb befolyása van rám, egy kis felhő, egy kis szél, és tüstént elzsibbasztva érzem magamat. Eddigelé többször vettem digitalist, Carbot sulphurt, mercuriust, nux vomicat, és magnes. aureat. — Ugyan mit tanácsol? Was soll ich nehmen? Mit gondol, el fog-e múlni gyomromnak ezen szerfeletti érzékenysége? Minél több homeopathával ismerkedek meg, annál nagyobbra nő Balogh iránti bizodalmam. Die anderen tappen herum, suchen sich allenthalben anzuhalten, B. schreibt gerade vor, und bleibt bey seinem System fest.

Valami eszembe jutott. Én mindig azt hiszem, hogy most volna ideje, hogy Pfeffer házát szereznénk meg a Casinó számára. Man mag sagen was man will, so sind die Häuser in Pest in ihrem Werthe dennoch gesunken, und — obschon ein jeder sagt: »Ich verkaufe mein Haus *jetzt* um gar keinen Preis«, obschon die Zinsen erhöht wurden, so denkt sich doch Mancher: »O wenn ich lieber Geld als ein Haus hätte!« És ha nem csalatkozom, Pfeffer is így gondolkozik néha-néha. Es wäre deshalb gut, wenn Sie mit Gross Wahlbürger in meinem Namen so sprechen wärden: Der gr. Sz. lässt sich Ihnen bestens empfehlen. Es ist ihm unendlich leid,

Digitized by Google

jetzt nicht nach Pest kommen zu können — er ist noch sehr leidend — besonders weil er gewünscht hätte an der Casino Sitzung theil zu nehmen um Ihrem Sohn etc. etc. eine brillante Satisfaction gegen das Missverständniss zu geben, das ihn ausbleiben machte. Der Graf hat aber in dieser Hinsicht an Mehrere geschrieben, und *ist gewiss,* dass es ihm nicht fehlen wird, I. wenn er auch seiner Seite sich ein bischen zu empfehlen trachtet, II. wenn Gross (der Vater) sich auch ins Mittel legt, und mit Einigen, wie Valero, Burgmann etc. vorläufig spricht; III. wenn endlich alle Actionaire die mit uns halten in der Sitzung auch erscheinen, wo bloss eine reine Majorität, und nicht $^2/_3$ vortheilhafte Vota notwendig sind, *welches Gesetz aber* (obwohl es vielleicht nicht ganz klar ist und zu manchen Disputationen Anlass geben dürfte) mit Gewalt behauptet werden muss. Die Provision der Casinogesellschaft ist sehr vernünftig, dass sie ihrem Ausschuss *nur so viel Recht einräumt:* »Jenen zum Mitglied zu wählen, der $^2/_3$ gute Vota hat«, sitzt aber die ganze Gesellschaft beisammen, so können die Vota nur gleich sein, das ist: Jedes Votum ist aequale eines Andern, was aufhören würde, wenn Z. B. 30 »Nein« eben so viel Gewicht hätten, wie 60 »Ja« — indem die »Nein sagenden« auf diese Art mit doppeltem Recht ausgestattet wären, was die ganze Anstalt aus ihren Angeln werfen würde. Deshalb muss bei den 2 grossen Sitzungen stets die absolute Majorität als Gesetz gelten (ausser den Cardinal, unumstösslichen Gesetzen nähmlich). Ist die Entscheidung gut, oder schlecht, gleichviel; sie beurkundet den guten oder schlechten Geist der Gesellschaft, und wird demnach leben, vegetiren oder sterben. — Közölje e sorokat — Dessewffyvel, kit köszöntök és tán nehány másokkal, kik jó akaróink és »súlyosak« is. — Dem Gross sagen Sie aber weiter, der Graf lässt Ihnen weiters sagen, dass es jetzt der Moment wäre, das Pfeffersche .... oder Nakoische oder sogar Ullmannsche Haus zu einem Casino zu kaufen. — Man erzähle sich zwar so unendlich viel »Was nun Alles in Pest geschehen würde,« — das sind aber Berge, die Mäuse gebären werden. Wir brauchen 12,000,000 C. M. um den Schaden zu ersetzen der geschehen ist, *um Pest nur dorthin zu bringen, wo er war! Wer giebt* uns diese?

Digitized by Google

Wenn wir sie aber auch bekommen, und allmählich aus Eigenem ersetzen, so werden wir *nur dort stehen, wo wir waren, und das ist keine sichere Lage.* Wer wird aber die Millionen und besonders die »Kenntniss« hergeben — um die Donau zu reguliren, zweckmässige Dämme zu bauen, kurz um die Stadt vor zukünftigen Gefahren radicaliter zu sichern? der Werth der Häuser ist also, wenn wir uns keine Illusionen machen wollen, gefallen, ausser es greift *alles* zusammen, um *das Land* so weit hinauf zu schrauben, damit es *Alles* thut was es *und allein* es thun kann; denn bald wird das Almosengeben aufhören, und die Bank und Regierung wird sagen — und sehr billig — »wenn die Ungarn für sich selber nichts thun .... so können wir ja nichts dafür« — und somit liegt es im Interesse von uns Pesthern das Casino nicht nur zu erhalten, aber zu begründen und anszudehnen, denn diese Anstalt wird zu dem Schwung der Nation — der Pest sicher stellen soll — am mächtigsten beitragen. Es muss die Anstalt ehebaldigst im Besitz eines Hauses kommen! Ich will Gross allein in die Confidenz setzen, — er soll aber anklopfen, und zwar — wie er es am besten glaubt, denn er ist ein gescheuter Mann! nur dass man es nicht verlauten soll, dass er für das Casino ist, — und zwar bei Pfeffer, Náko, Ullmann (ez sem volna rossz) — nur vielleicht auch Wurmhof! .... Es würde mich freuen, wenn Gross (der Vater) bei dieser Gelegenheit auch Casino Mitglied werden wollte! Ich lasse ihn bitten, es zu seyn, da ich ... Männer seiner Art in grosser Zahl im Casino zu haben wünschte. — Grosst nem igen kellene kényszeríteni, hogy Casinó tagságra tegyen lépést, mert alkalmasint kimaradna, mert mint vám-arendator — mikor csak bajjal kerülte el a 30 botot — sok előtt igen rossz szagban van.

Orosz könyve a pesti áradásrúl mikor jön ki? Kérem annak idejében tüsténi szerezze és küldje meg. Hát »Versenyem« micsoda benyomást tesz? — A Figyelmezőben nem látom recensióját. Tán a Censor? Hát a városház épül-e már 30-ad helyén? A Magyar-Színház .... még meddig tartja fenn magát? Kann man das nicht berechnen? Csodálom, hogy Gibbonnak két kötete nincs Pesten. Ha Voltairenek némi kötetei ott volnának — kérem kül-

Digitized by Google

dené el. — Ullmann háza mily kényelmes volna Casinóra nézve! Ha 270,000-ért oda adja — bizony meg kellene venni. — Ennek kamatja à 5 — és többet nem lehetne számítni — 13,500 volna. Én fizetek 3000-et és megmaradnék; Kis lakása másodikban ér legalább 300-at; az első emelet Casinó, — egy részét ki lehetne adni 600-ért. A boltok nagy részét (ugyan hány van) mert a közvendéglőnek kellene vagy 3? a Szarka-utcza felé, tán 2400-ra üthetjük, mi 6300-at tenne, — és ekkép a Casinónak *legelső évben* 7200 házbért kellene fizetni, és mindig kevesebbet, a mikép az Amortisatio t. i. előre halad. — Én 50,000 pengőt alkalmasint aláírnék.

A kir. táblán megnyert pör még egészen megnyerve nincs! Ich fürchte mich sehr. — Kérem tartsa szemben. — Ugyan ki fogja referálni pörünket a hét személyeknél, úgy-e Gosztonyi? Wäre es nicht gut, to give something for the first heat? Tudósítson erről.

Good by Széchenyi István.

402.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. május 26-án.

Éppen e pillanatban veszem Önnek 22-ik levelét, melyben Braunzról szól. Ha ezen levél még Önnek kezeihez jön 31-ik előtt, mikor Felix Pestről indúl, eszközölje, hogy Braunz tüstént kisérje el idáig, de csak maga, um den Platz zu sehen, und mit mir — wo möglich einig zu werden, mert fel akarom venni. Er wird sodann 1, 2 Tage hier bleiben, und gleich nach Pest zurück gehen können, wo er sodann so lange bleiben kann als nöthig um Alles in Ordnung zu bringen. Er wird übrigens vor 4 bis 6 Wochen auf keinen Fall hieher kommen können, da seine Wohnung nicht fertig ist. Er kann aber auch 3 bis 4 Monate nach dieser unserer Entrevue ausbleiben, um seine Geschäfte zu ordnen, da er (jetzt wo das Haus noch im Ordnen ist) nicht so gar nöthig ist. Sagen Sie ihm Alles das. Sagen Sie ihm weiter, dass ich ihn aufnehmen will, weil er sich angetragen hat, zu mir zu kommen.

Digitized by Google

wünscht, und ich Gutes von ihm hörte. Er soll sich aber ja keine Sine cura, oder goldene Berge vorstellen, und bedenken, dass er auf dem Lande wohnen wird. Er soll sich übrigens jetzt zu kommen entscheiden, da ich zwei Anträge von Wien habe, — und gerne über diesen Punkt im Reinen sein möchte.

Sietve. Jól van, hogy Vásárhelyitűl 500-at vett fel. Igen kiváncsi vagyok tudni a Seeber kerti resultatumot. Mir ist es ganz gleich »Ob so oder so«! Jedes sein, Gutes.

Állapotom ma megint mintha egy kissé javúlna. — Most éppen 14 napja, hogy szinte levegőbűl élek, — és még sincs étvágyam. Erőm igen csekély. — Vérem alig folydogál ereimben, egyébiránt semmi fájdalom, hanem hogy még mind inkább fogyok.

Széchenyi.

Ön annyi pénzt adjon Kollernek, hogy ismét ez — damit Koller diesen Gegenstand verrechne — ennyit és még egy kissé többet adhasson, wegen unvorhergesehene Fälle, hogy Felix Gönyőig úszhasson, hol Auer lovakkal és pénzzel rá fog várni és onnan A. fogja vinni a számadást.

403.

Derra Constantinhoz.

Czenk, 1838. május 27-én.

(Május 30-iki levél melléklete.)

An die Herren Const. Derra in Pest. In Fall die Herren Sina et C. einen Credit für meine Person bei Ihnen eröffnet hätten, oder später eröffnen würden, so wollen Sie gegen Quittung des Herrn A. v. Tasner jede Summe, bis ad vires von dem besagten Credit auszahlen, und dem Herren Sina et C. verrechnen. — Sollte indess mein Credit mit der Erhebung jener 3000 fl. C. M. bereits erschöpft seyn, die Herr A. v. Tasner bei Ihnen aufnahm, und kein neuer Credit von den Herrn Sina et C. noch an Sie gelangt seyn — so bitte ich Sie auch einstweilen jede Summe bis ad vires von Dreytausend Gulden Conv. Münze an Herrn A. v.

Digitized by Google

Tasner gegen Quittung ausbezahlen wollen. Der ich Ihnen für pünktliche Rückzahlung nach Sicht hiemit mein Wort verpfände.

Zinkendorf nächst Ödenburg den 27-ten Mai 1838.

Graf Stephan Széchenyi.

404.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. május 27-ikén.

E pillanatban veszem Önnek két levelét, 20-ik délután és 23-ik. Igen köszönöm a Méneskönyvet és a K. félét. A Társalkodóban volt czikk talpra esett, [1]) a most küldöttet olvasni fogom. Orosztúl is valami jót várok, und das kommt mir vor, als wenn am Ende zu sagen auch mir noch Etwas zurückbliebe!

Egészségem nem megy hátrafelé, de előre sem igen. Fájdalmim, — gyomorszorítást kivéve — nincsenek, meglehetősen alszom, szinem nem sárga, — csak jó időnél megyek ki — sokat heverek. Minden 4. nap egy kis székem van. 17 nap óta nem eszek egyebet, mint 4 tea-findzsa tiszta levest, és 4 darabka zwiebackot. — Auer azt mondja »Ismét hízok.« — Tegnap vagy 5, 6 óra folytában oly jól voltam, mint régóta nem, és pulsusom 43-at vert minutában! — Was ich Sie wegen Ihren Zahn-Schmerzen bedauere! Lunkányi hideglázban fekszik. — Igen bánom, hogy feleségét nem hihatom Czenkre. De sapienti . . . Wenn es Ihnen aber sehr unangenehm ist Ihre Frau bei ihren, oder Ihren Eltern zurück zu lassen, so kommen Sie lieber nicht! - Auf jeden Fall werden Sie nicht kommen bevor wir uns darüber näher verständigen, denn ich gedenke gegen den 10-ten Juni herum nach Wien zu gehen, wo ich — es kann seyn auch länger bleiben werde.

Igen fogom szeretni, ha Braunzt elküldi most bagagiámmal.

Többi közt, Baron Puthon wird am 31-ten l. M. in Pest auf

---

[1]) Ez a 40-ik számban »Pestnek vízár elleni biztosítása ügyében« czímű czikk, aláírva A. J. betűvel. A czikk tartalma, iránya teljesen megfelelvén Széchenyi intentióinak kivált a híd ügyében, azon valószinűséget feltételezzük, hogy a czikk szerzője Tasner Antal Széchenyi titkára volt.

Digitized by Google

dem Nádor erscheinen. Ich habe ihm unsere Wohnung angetragen. Ob er es annimt, weiss ich nicht. Stellen Sie sich gleich bei ihm vor und gehen Sie ihm *in jeder Hinsicht* an die Hand! — A 23-iki levelén igen-igen örültünk feleségem és én, és ha megmarad nekünk a kert, so werden wir beide sagen: Tasner ist nicht nur ein Grund ehrlicher, aber auch ein Grund gescheiter Kerl! Ide mellékelten fog Ön egy kis levelkét Derrához intézettet találni. I hope it will do!

A ser ingyen van! Bár csak elbírnám, sohasem innék egyebet! De mégis szeretném tudni »Kinek köszönhetem« a sörfőző, Balogh vagy Gyürkinek-e? Ha ezen utolsónak — igen félek tőle — ob nicht ein lair Trankel drinn ist. Tán Baloghnak kellene ingyen adni — oder trinken Sie es aus.

Theilt mit einander, de *eladni* nem kell, *nem* lehet. Igaz-e, hogy W.[1]) a Casinót erősen kerüli? és nem mintha az ott levőket nem akarná kiméleni, hanem mert — mint mondja — ott csak »Spitzlik« tartózkodnak.

A házam javítása iránt írtam. Ez természetesen Révay Györgyről is értetődik.

Igen kiváncsi vagyok a Seeber kert kimenetelérűl tudni valamit. Ich hoffe es wird uns bleiben.

Széchenyi.

405.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. május 30-án.

Barátom, testem megint javúlt egy kissé, de most oly ingerlékeny vagyok, oly nagy szomorúság lakik keblemben, hogy legnagyobb lelki erő sem győzi néha. »Miképe« mint vén asszony, minden ok nélkül panaszkodni és csak panaszkodni szeretnék.

A Méneskönyvet vettem (I. kötet). De ez — nem tetszik — Wir müssen . . . daran ändern. Tán csak nem fogják mindjárt kinyomatni? Wir sollen das mit einander, Sie und ich machen,

[1]) Wesselényi.

Digitized by Google

wenn Sie nach den Rennen *vielleicht* hieher kommen? Damals sollten Sie alle Materialien dazu mitbringen.

31-ikén reggel.

Ismét egy kissé jobban vagyok, — s csak most kezdem érezni, mily rosszúl voltam és mily közel a sírhoz. Még igen sokáig fogok legnagyobb elővigyázattal és kíméléssel élni. — Tán ez egyszer csak mégis kilábolok. Bizonyos azonban még nem vagyok, mert a legkisebb »Visszaesés« halálos lehetne.

Tegnap vettem Önnek két levelét, 26. Mai és 26. et 27. Mai. Mi Seeber kertjét illeti, igen el voltam készülve minden izgágára, midőn hallám, hogy Ullmann keveredik belé. És kaczagva olvastam Önnek levelét. Jetzt wäre es am besten, wenn Sie zu Schedius gingen, und ihm die ganze Sache anvertrauten, wie sie steht. Ich lasse ihn bitten, Er soll es dem E. H. stecken, und ihn auf den *Ehrbaren Magistrat* aufmerksam machen. Oder es wäre gut wenn Sie Lónyai oder Mednyánszky in das Vertraun setzten. während man Halbauer hetzen und aufmuntern soll. dass er nicht nachlässt. Kommt es noch einmal zur Licitation, so ermächtige ich Sie bis 12,000 fl. C. M. zu gehen. Es ist gar nicht um den Garten zu haben, aber um mich ein Bischen zu amusiren, diesen Dominus Ullman hinaufzutreiben, der wirklich »Mein böser Engel geworden ist.« — Ich fürchte, dass es zu einer 2-ten Licitation kommen wird, und uns der Spass einige Tausend fl. kosten. — Wie wäre es, wenn Halbauer, — mert mindig ennek neve alatt kell menni a dolognak — den Pistory und Hepp schmieren wollte, dass das nicht geschieht? — nämlich die 2-te Licitation, oder gerade den Erben einige 100 fl. mehr anbietet, und gleich finaliter mit ihnen abschliesst, um durch Ullmann et Co. nicht noch höher hinaufgetrieben zu werden? Sie sind an Ort und Stelle. Bewirken Sie das, was für mich am besten ist, und erhalten Sie mich stets au courant von dieser komischen Geschichte. Ich nenne es komisch, denn mir ist es ganz gleichgültig, ob mir der Garten bleibt oder nicht. — Nur wäre mir für jeden Kreutzer leid, den ich über 8000 fl. C. M. zahlen müsste. Trachten Sie also, mir so viel zu ersparen, wie Sie können.

Digitized by Google

Nevinnek nem kell mindig hinni. Er lobt Titania, damit er ihn nach dem Rennen auch behalten könne, um an einem Pferd mehr zu gewinnen. Egyébiránt meglehet, man wird ja sehen »wie er heute läuft« — und ist er wirklich gut und hoffensvoll, so ist es mir gar nicht zu thun, ihn wohlfeil zu verkaufen. Sprechen Sie also mit Nevin *ernst* darüber. Er hat mich bereits in so viel unnütze Ausgaben verwickelt, dass ich dies nun gerne zu vermeiden wünschte. Glaubt er ohne Illusion, dass Titania *mit seiner schlechten Fesslung* für das kommende Jahr eine wirklich gute Chance hat, je nun, so soll er nicht verkauft werden, ausser um einen decenten Preis, von 250 bis 450 ℍ, will er aber bloss sein Glück damit versuchen, wie die blinde Henne mit dem Waitzenkorn, so sollte man ihn auch für 100 ℍ hergeben, — wenn man NB. für ihn nicht mehr bekommt, und man gewiss ist, dass er gegen uns mit Vortheil nicht auftreten kann! — Ezt Ön határozza el. Mit akar egyébiránt Nevin azzal mondani: »Hogy jobb lesz belőle a másik két csikónál«: nem értem! Micsoda két más csikónál? Annál, mely még itt van? — Ha így volna, akkor vagy Titania igen helyes, vagy az érintett két csikót nem is adom Nevin kezeibe! — Reméllem, hogy még jókor megért levelem, melyben kivánom, hogy bagagiám és embereim a 31-iki gőzhajón az augusztusi ülésre. Nem tudom adhatok-e Önnek rend ellen házamban lakást akkoráig — mert később lesz elég — de ezen esetben On Szalay tiszttartónál lakna, but very comfortable.

Gr. Dessewffynek írtam hosszabb levelet. Tanácskozzatok egymással. A versenyre jó volna kirendelni »Hangászatot.« Ha csak czigányok volnának is, jó keserű hangaikkal! A lóárverés, reméllem, *kétszer* fog már az idén végbemenni. Ennek az organisatiójárúl sokat gondolkoztam. Es müsste ein Stewart zu diesem Geschäft erwählt werden, der ein Mann von Wissen, Ansehen und erprobter Rechtlichkeit wäre — seyn Geschäft sehr verstehen, die Interessen der Umkaufenden zu fördern, andererseits aber sorgen, dass if any thing is warranted good — die Kaufenden nicht geschunden werden, denn auf dieser Art allein kann sich allmählig ein Pferde-Markt in Pest *einwurzeln*. Wie aber diese Sache in Gang gebracht werde, wie das Princip zu applici-

Digitized by Google

ren sei . . . wer der »Auserwählte« seyn könnte, — ob dieser zu bezahlen sei; sind lauter Fragen, die man früher »Verdauen« müsste. Schaden würde es indessen nicht, — »Die Sache einstweilen in Anklang zu bringen.« Sie könnten es in meinem Namen thun.

Igen-igen helybenhagyom, hogy Ön az én házamban *nindent* oly karban tétessen, hogy az egész rendbe jöjjön. Sie dürfen demzufolge keine nötigen Ausgaben *ersparen wollen.* Lassen Sie also mit Oekonomie alles richten, was nöthig ist!

Én noha, mint mondám, jobban érzem magamat, azért mégis oly igen rossz állapotban vagyok, hogy már azon keserű gondolattal is meg kezdek ismerkedni: »Mikép még az augusztusi hídgyűlésre sem fogok megjelenhetni!« Aber wer weiss zu was es gut ist! Minden esetre Sinával fogok értekezni. Jövő holnap elején Bécsbe szándékozok, — hol Lajos és Pál bátyáim lakásai várnak rám! És hol 2 vagy 3 hétig *szándékozom* maradni — ha nem lesz véghelyem, mint vala születésemé, mi valóban meglehet, minthogy annyira elhágy minden testi erőm, mikép naprúl napra fogyok, már alig eszek valamit, alig beszélhetek, szinte mindig heverek, jóllehet vagy 12 nap óta minden fájdalom nélkül vagyok.

Bécsben ha nem maradnék 14 napnál vagy 3 hétnél tovább, was ein sehr gutes Zeichen wäre, — akkor igen szeretném, mint már érintém ez előtt, hogy Ön vagy 6 hétre jönne ide, míg felesége tán Fóthon maradhatna. Akkor mindent kényelmesen elrendelhetnénk.

406.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. június 2-ikán.

Barátom, nem sokat, de mégis mintha javúlnék egy kissé Fájdalmaim éppen nincsenek, csak a gyomromnak mindenkori összehúzása, mely felette kellemetlen. Sárga szín egészen elhagyott, alumi is kezdek egy kissé — és álmos vagyok mindig, — étvágyom is kezd jönni, csakhogy felette gyenge vagyok — nem merek enni, és pulsusom estve felé nem ver 43-nál többet, és székem

Digitized by Google

minden négy nap van egy kevés, de ez is allövetek következésében. Digitalist kétszer vettem, vagy inkább két ízben. Mindig négy-négy porocskát — később 2 chinat, most pedig vagy öt nap leforgása alatt 2 por licopodiumot. Mondaná meg mindezeket Baloghnak. In dem Grade aber, als mein physisches zuzunehmen scheint, in demselben fühle ich mich moralisch Tag zu Tag, in Laune, Hoffnung und Kraft tiefer sinken. — Ich stöhne manchmal, wie ein unglückliches Packpferd, das das Leben nicht ertragen kann.

Jetzt gebe ich Ihnen zwei Aufträge: 1. dass Sie verursachen, dass alle meine Zeitungen, vom 12-ten l. M. — da ich den 11-ten von hier aufbreche, nach Wien gesendet werden, und zwar *a)* in die Herren-Gasse innere Stadt N. 25. wo auch Sie Ihre und Kollers Briefe zu adressiren haben und *b)* diess in solange, bis Sie oder ich wieder anders darüber verfügen werden. — Da wir alle Tage auf die Post selber schicken, so wäre es vielleicht nicht nötig, das Numero des Hauses und der Strasse anzugeben, denn sonst bringt es am Ende ein Briefträger recht spät in das Haus, dem man am Ende noch ein gutes Trinkgeld geben muss.

Senden Sie alle Zeichnungen von Clark etc. etc. mit einem Wort alles was zur Brücke gehört (aber nichts Unnöthiges) mit dem ersten Dampfbot, *durch den Capitain* gut recommandirt an die Herren Schuller et C. (Id est: Baron J. B. Puthon, wass man dem Capitain expliciren muss), mit der Bitte »Es so lange aufbewahren zu wollen, bis ich darum schicken werde.«

Délután.

Éppen most érkezik Auer bagagiámmal. Miután a gönyői fuvarosok *tüsténT* visszatértek, néhány szót, habár keveset is ezennel akarok Önnek visszaküldeni. Egészségem . . . javúl . . . aber kaum bemerkbar; köszöntse minden barátimat, és mondja mikép igen-igen iparkodok, hogy meg ne haljak. Sikerül-e? Bizonyosan nem mondhatom.

Igen örülök, ha Seeber kertje megmarad — és drágább nem lesz. Ich glaube es aber nicht, bevor es auf meinen Namen nicht überschrieben ist. Tudják-e már, hogy Halbauer miattam teszi

Digitized by Google

mindezeket? Ha nem, tán maradna még egy darabig titokban. Es würde uns von Mengen Geschenken dispensiren. Ich bin besser geworden, habe wieder Freude an den Garten genommen, Halbauer hat ihn mir überlassen (quanti, braucht kein Mensch zu wissen): — und somit ist es mein, aus der zweiten Hand etc. Ilyesmit lehetne mondani. Ez egyébiránt körülményektől függ .... melyekről Ön itélhet legczélirányosban; thun Sie also, was am besten ist. Ha *az egészet* tüstént le kell tenni, azt sem bánom, de ha felét, vagy két harmadát egy év alatt lehetne letenni, még jobban szeretném. -- Vielleicht convenirt das den Erben — wer sind denn diese? — auch am besten. Ich gäbe ja jede Securität, sogar mein Haus in der Götter-Gasse; auch auf Intabulation. — Derra 20,000 forintot pengőben tart Önnek dispositiójára. Sinának mai levele után!! Also können Sie thun was Sie wollen.

Nevinnek is vettem levelét. Er ist ein miserabler Rechner! Ich soll das Pferd halten — ein ganzes Jahr halten, weil er *vielleicht* die Biel stakes 1839. damit gewinnen kann! Servus humillimus! Er ist ein »Roarer«, kann also, wenn ihn Nevin auch 2 Jahre trainirt, und auf die höchste Spitze von Vollkommenheit bringt, *nie aber nie* auf eine längere Entfernung gehen, als $1^1/_2$ engl. Meilen!!! Es ist aber, ob seiner hohen Fesslung, höchst wahrscheinlich, ja beinahe gewiss, dass er bei längerem Training broke down wird! — Es kommt Alles auf Umstände an. Hat er gewonnen, und findet Sich ein Käufer für 300 □ (als minimum) der ihn aber aus dem Training nimmt, hát el vele, el vele mindenesetre — verliert er hingegen, so wird sich ohnehin kein Käufer finden, und findet sich einer, also auch nur 150 □ baares Geld, *wenn er nicht mehr auf der Bahn erscheint.* Was man sich in beiden Fällen schriftlich geben lassen muss.

Nevin hat Momente, wo er sich für seine Pferde exaltirt. — Wass denn auch immer sey, so sagen Sie Nevin, er soll mir, wie er nach Parendorf ankommt, seine Rechnung gleich nach Wien schicken, den *erst dann* werde ich sehen, ob ich meine zwei Zweijährigen, die hier sind, in seine Hände übergeben werde oder nicht. — Besorgen Sie die beigebogenen zwei Briefe.

Széchenyi.

Digitized by Google

407.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. június 4-ikén.

Hála az Egeknek, kedves barátom, én ismét egy kissé jobban vagyok, — három-négy nap óta már egy-egy lágy tojást, egy kis rizskását is eszem. De igen-igen gyenge és sovány vagyok! Most ismét reméllni kezdek, dass, wenn ich auch nicht meine vorige Gesundheit erhalte, wenigstens mich für diesmal noch so zusammenflicken werden können, damit ich es »Als nützliches Mitglied der ungarischen national Familie« ein bischen mit machen könne.

Georg Braun (Ich will ihn Braun anstatt Braunz nennen) ist einstweilen aufgenommen! Er hat seinen Dienst aber erst am 1-ten August 1838 anzutreten. Da er nun mit seiner Familie und seinen Habseligkeiten gegen Ende Juli hier einzutreffen hat, so bewilligte ich ihm eine Pauschale von 150 fl. W. W. zur Übersiedlung, die ihm Koller zu seiner Zeit vorzustrecken haben wird.

Ön 1000 forintot — mint írja — ismét felvett Derránál és ezt jól tette. Vegyen mindig annyit, de csak annyit, a mennyi kell, — nehogy barátunknak Sinának igen sok provisiót legyünk kénytelenek fizetni; és írja meg tüstént mindig mennyit vett fel, mert én ezt számadásaimban a rend végett perceptióba veszem és Önre erogálom.

Igen kiváncsi vagyok hallani: Titania mikép viselte magát? A Casinó-gyűlés mit végzett? Seeber kertje megmarad-e és mily feltételekkel?

Wenn es Sie sehr genirt, Ihre Frau lange allein zu lassen, so wäre es genug, wenn Sie nur kurz hier bleiben — um die Brücken-Angelegenheiten in's Reine zu bringen. Dies könnte vielleicht Mitte oder Ende Juli sein.

Voltaire-t vettem, most mind itt van, csak a 46-ik kötet hibázik! Unsere Bibliothèque in Pest werden wir auch den kommenden Winter in Ordnung bringen müssen.

Péczelit sem találom!

Digitized by Google

Többi közt Braun ismeri »Pergert«, kit a Stürmer küldötte hagyomány illet, így tehát ön ezt is elvégezheti!

408.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. június 5-ikén.

Barátom, igen bosszant, hogy Titania éppen most »Nyavalygó.« — Nevin meg akarja tartani . . . und das hat er auch zuwege gebracht, denn was soll ich mit ihm nun anfangen?

Szapáry József levelét éppen most vettem, és látom hogy Twatty 1839-ben kezeiben fog maradni, — mert én 250 □-nál többet nem adok, so viel muss er aber auch geben. Nem igen bánom.

Clark et Plews et Stater dolgait majd elvégzem Sinával.

Igen szeretem, hogy *annyit* költött eddig, denn jetzt läuft er seinem Gelde nach.

Egészségem pangó. Hátra tán nem megy, de előre sem .... ma ismét le vagyok verve . . . Legkisebb táplálék, mely egy kis erőt adhatna .... e helyett fájdalmat okoz. Már meguntam. Lieber sterben, wie so leben.

Széchenyi.

409.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. június 6-ikán.

Barátom, ma hogy az idő ismét jobb, én is tűrhetőbben érzem magamat; de egészben ugyan ebül vagyok mindig. Der Gedanke so als Schwächling, dem jeder Zug schadet, fort zu leben, tödtet mich. Alig találok elég lelki erőt, hogy magamat »agyba ne lőjjem.« Anyám vagy 30 évig viselt egy Burnót szelenczét, melyre az volt írva: Bien souvent c'est plus difficile de vivre que de mourir! Igen sokszor jut eszembe.

Most kérésem van. Irná meg minél előbb, mily törvénynél fogva szállította le Pest vármegye a Budapest városi híd-tarifát,

Digitized by Google

mely törvénynek — mennyire tudom, — az a szelleme, hogy híd után soha tiszta jövedelem ne kerekedjék, hanem csak annyi, mennyi fenntartására és nagyobb esetekre szükséges. És miután Onnek ez iránti levelét Bécsben veendem, hová e hónap 12-én indúlok — és hol Corpus jurist nem szeretnék kölcsönözni, innen magammal vinni pedig restelek, jó volna .... ha azt (a törvényt, vagy törvényeket) per extensum kiiratná. Damit ich diesen Gegenstand in Wien mit Sina von A. bis Z. in's Reine bringen könne.

Sietve Széchenyi.

410.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. junius 8-ikán.

Barátom, 2—3 nap óta, mióta t. i. tehén meleg tejjel élek, sokkal, de sokkal jobban érzem magamat, mit midőn alázatosan jelentenék, maradok

Hű honfitársa és valódi barátja
Széchenyi István.

Kérem, közölje ezt Baloghgal. NB. homeopathiai szerekkel is mindegyre élek. — Zuletzt nahm ich Licopodium und Calcarea. Most *szorosan* akarok maradni a homeopathia mellett január 1-sőig 1839....és ha szükség még tovább is. August 10-ike körül Pestre kivánok menni, ott vagy 2—3 hétig maradandó — — — da muss mich Balogh gleich übernehmen. — Most semmit nem veszek a nélkül, hogy ne tudnám »Micsoda«; — és ezt nem curiositásbúl, hanem hogy tudjam Baloghnak megmondani: hogy már mit vettem, damit er sich darnach richte. Allah kherim.

Csak 4 nap előtt soha nem ment pulsusom 60-non felül, de rendszerint 50-ig és nem ritkán csak 43-ig most miután a tej, capitalis székeket — ohne aber weichen — okozott — rendesen 60 körül megy, de néha 75-ig is. Jetzt fange ich an zu hoffen. Sie können denken, wie meine arme Frau sich glücklich fühlt! aber ich auch. Seit dem ich hier bin, — über zwei Monate — die ersten Stühle ohne Clistir!

Többi közt, ha Halbauer kivivta a kertet és nékem át akarja

Digitized by Google

adni, nem fog-e *szomszédja*, tán Ullmanntul felpiszkálva — engem kijátszani? Man müsste da sehr behutsam zu Werke gehen!

Az akademiai ülések mikor lesznek? Jó volna ezt Telekitül nevemben megtudni.

411.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. junius 10-ikén.

Barátom, ma ismét egy kissé mintha nem volnék jól — mert az idő rosz — de azért »Egészben« mégis előre haladok. Pálinkást nem kell felejteni a versenynyel megtisztelni.

Junius 11-ikén.

Ma ismét jobban vagyok és minden functiók rendesen kezdenek menni.

Bécs, 13-ikán.

Tegnap szerencsésen megérkeztünk ide. Lederer igen igen megelégszik előmenetelemmel (mert nincs bőrömben), én azonban — miután szörnyü étvágyam van és egy kissé többet eszek .... mindig félek — mert egy-egy kis fájdalom mindig van rajtam, hogy ismét csak egyszerre vissza esek! Ich habe alles Selbstvertrauen verloren! Sinánál már voltam, holnapután végezni fogok vele (ha NB. nem leszek ismét rosszul, mirűl egy pillanatig sem állhatok jól!) Önnek több leveleit találtam itt. Igen igen fogok örülni, ha augusztusig már saját kertemben fogok sétálhatni. Ön ezen egész dolgot, annyi ügyesség — annyi körülnézéssel vitte — s mi több »Annyi más dolgai közt«, hogy nem kétlem, végkép rendbe fogja Ön hozni azt! Sie haben sich wirklich als tüchtiger Geschäftsmann bewährt! — Mi a szomszédokat illeti, Halbauerre kellene bizni az egészet .... und Sie könnten ihm so Etwas sagen: »So wie ich die liberalen Ansichten des Grafen kenne, und wie sehr er für den Handelstand von Pest portirt ist, — — — so zweifle ich keines Weges, dass er Ihnen, wegen Ihres freundschaftlichen Benehmens, aus Dankbarkeit — — — den Garten recht gerne zum Gebrauch überlassen wird. wenn er ihn selbst

Digitized by Google

nicht benöthigt. Er wird aber gewöhnlich gleich nach dem Wettrennen auf das Land ziehen, und da zweifle ich nicht, dass Sie den Garten manchmal brauchen werden können etc. Mind ezt *nem az én,* hanem Önnek nevében mondhatja.

Károlyi György ma meglátogatott — — — — és ha egy kissé kérjük, igen szivesen el fogja fogadni a gazdasági Elnökséget — — és ha Csapó második leend — — — és Czindery et Co. pökni fogják markaikat, hogy Széchenyinek mutassák meg, dass Sie keine Mandelbogen Stertz sind, akkor még lehet az egészbül valami. — — — Ich werde trachten, dass ich an der Sache nichts verderbe — — sőt azon leszek: a Versenyben kitett elveim szerint legyen a dologbúl valami talpraesett! Károlyi György még igen igen jó emberünk leszen, Károlyi Önt igen dicséri. »Wäre Tasner nicht geworden — igy szóll — bei Gott wir wären oft stecken geblieben! »Ez Onnek mégis szép Satisfactio! Bár csak állhatnék ismét egészen talpra és nem kételkedek — — még igen sokat vinnénk egymással végbe!... Ich glaube mein Unwohlsein hat mir manche Menschen näher gebracht, — und meine Schwäche wird vielleicht Ursache seyn, dass ich weniger Opposition, weniger Entgegenwirken erfahren werde. Adja Isten! Auf jeden Fall bleibe ich aber ein paralysirter, angeschossener Socius! — Fürchterliches Gefühl, das der Schwäche! das mich im vollsten Maass zu Boden beugt! — Azonban igen azon vagyok, az emberek ne vegyék észre, milly hamu szinben mutatkozik belsőmben az egész világ és kivált honunk körülményei! — Köszöntse Heinrichet. Igen bánom, hogy a pénztárnokságot letette.

Sietve Széchenyi.

412.

Tasner Antalhoz.

Bécs, 1838. junius 22-ikén.

Barátom, mióta itt vagyok, noha kétszer volt gyomorgörcsöm, az egyik 5, a másik 30 perczig tartott, — egészben egy kissé jobban vagyok. A hid dolga igen sokat foglalatoskodtat . . »Minden jót reménylek!«

Digitized by Google

Gr. Festetich Leo, hála Isten, megfizette tartozását Robinsonnak.

A hidrajzokat mind itt találtam.

25-ikén.

Azon pénzt, mellyet Ön a két Köztelek részvény fejében és kamatul felvett, vegye számadásiba.

Mi julius 1-sőn Czenkre megyünk. Egészségem naprúl-napra — noha felette kis lépésekkel — mégis javul.

Tegyen rendelést, hogy minden ujságok junius 1-sőjétől kezdve ismét Sopronba küldessenek. Jobb lesz egyenesen Sopront tenni, hová mindennap küldünk Czenkrűl.

Nun ist aber die Hauptsache! A hid dolgokat rendbe kell hozni és azért . . . mindazt mit e tárgyban még szükségesnek tart, hozza magával Czenkre, hová ne előbb, mint julius 10-ikén és nem később mint julius 20-án várom. Ha lehet 15-ike körül, legjobban szeretném! Isten tartsa! két nap óta megint egy kis kedvem jön az élethez . . . . és közdolgok ismét érdekelni kezdenek.

Széchenyi.

413.

Tasner Antalhoz.

Bécs, 1838. junius 28-ikán.

Barátom!

Egészségem nem rosszabbodik, de nem is igen javul, mi igen igen elszomorít. Önt julius 10 vagy 20-ika körül Czenken várom, mert a hid dolgát végkép rendbe kell hozni. S. és W.[1]) közt eddigelé nem tudtam egyezést eszközleni . . . és most megint annyira egybe bonyolódott a tárgy, hogy ismét félni kezdek: »Az egész elesik«. És illy érzelemmel, se beteg se egészség közt tengeni, hidje el több mint halál . . . . de csak senki sem veszi észre, — — mert magamba tudom fojtani. Jó éjszakát. Holnap még néhány sort irok hozzá.

[1]) Sina. Wodjaner.

Digitized by Google

29-ikén.

Ma megint jobban érzem magamat.
God bless you

Széchenyi.

414.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Czenk, 1838. julius 2.

Euer k. k. Hoheit,
Durchlauchtigster Erzherzog!

Es gereicht mir zum besonderen Vergnügen durch das allerhöchste Schreiben Euer k. k. Hoheit Nro 961 13-ten Juni l. J. in Kenntniss dessen zu kommen, dass anjetzt die Absicht des Pester Stadtmagistrates und dem Wunsche der dortigen Wahlbürgerschaft zufolge an die Stelle des jetzigen Dreissigstamtes das städtische Rathhaus erbauet werden soll; und ich beeile mich demnach Eurer k. k. Hoheit jene Erklärung hiemit schriftlich zu geben, die ich bereits mündlich gab, dass ich nämlich, einzig und allein den Nutzen der Stadt Pest zu fördern wünschend, mich nun zu glücklich schätze, wenn Ew. k. k. Hoheit auf alle jene Verhandlungen durchaus keine Rücksicht nehmen wollen, die ich in der fraglichen Angelegenheit mit der königl. ungarischen Hofkammer schon seit längerer Zeit gepflogen hatte, und mich allenfalls nur dann aus dem Hintergrunde hervorzurufen geruhen, wenn der jetzt beabsichtigte viel bessere Plan dennoch nicht gelingen sollte, was ich indessen nicht hoffen will.

In dem ich Eurer k. k. Hoheit ganz unterthänigst danke, die gute Meinung von mir zu hegen, dass ich mein privat Interesse willig dem Gemeinwohl nachsetze, ersterbe ich mit der allertiefsten und innigst gefühlten Ehrfurcht Euer kaiserl. königlichen Hoheit ganz unterthänigster Diener

Zinkendorf, den 2-ten Juli 1838.

Graf Stephan Széchenyi.

Digitized by Google

415.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. julius 2-ikán.

Barátom, tegnap itt feleségestül megint megérkeztem. Egészségem nem igen javult, de egy kissé mégis; tán csak a nagyobb melegnek köszönhetem, melly engemet is mint valami vén legyet felelevenít. S. és W. közt nem tudtam Bécsben semmit is végezni. Sina . . . tán nem bánná, ha dugába dőlne az egész, mert már most nem tartja olly jó vállalatnak, mint az előtt — — még mikor mint az ürgék nem valánk kiöntve! Igen sok bajom vala véle; 8 vagy 10 nap leforgása alatt azonban bizonyosan remélem el leszen döntve, fog-e lenni egyezés — NB. — legnagyobb titokban vagy nem? És mi a szerint fogjuk lépéseinket és tennivalóinkat irányozni! Adja Isten, hogy sikere legyen. Önt itt e hónap 15-ike körül várom. Sie brauchen Niemanden mitzubringen, da man für Ihre Bedürfnisse von A. bis Z. oder bei meinem Hofrichter, oder in meinem Hause, im Fall es fertig seyn kann, sorgen wird.

Igen csodálom, hogy Teleki József levelemre, mellyet reméllek megkapott? — eddigelé nem válaszolt!

Ha *jó móddal* megtörténhetik, nagyon szeretném, ha Ön Seeber dolgát Halbauerrel, mielőtt Pestre megyek, egészen elrendelné, mert Ön nem saját dolgában intézkedvén, egy kissé szorosabb lehet a »Baksish« adásában, midőn ha magam viszem magam dolgát, tán hiu szégyenből, de mégis több tekintettel és némi generositással kell viseltetnem. Sie können vorgeben: Ich hätte Sie beauftragt den Garten für mich zu kaufen, wenn es mit Vortheil geschehen kann. Da Sie nun Vollmacht hatten, NB. zwischeu den Gränzen des *Vortheilhaften,* so wollen Sie darüber auch als guter Horst sorgen, damit es für mich vortheilhaft und beendet sei, damit ich keine weitere Plage mit dem Ganzen habe. Richten Sie die Sache nur in dem Fall »Ha jó móddal lehet«, de akkor végezze, damit mir sodann nicht das Mindeste zu thun übrig bleibe, als in den Garten zu gehen, und für dessen Zukunft zu sorgen.

Digitized by Google

Én alkalmasint auguszt 10—12-ike körül szándékozok Pestre menni. Ön vagy velem, vagy *jóval* előttem mehet, — da ich Sie vor allem anderen wegen der Brücken-Angelegenheit *da* haben möchte, und weil Lunkányi wieder krank geworden ist, und somit gar vieles auf mir drückt.

Az akademiai ülések ugyan mikor kezdődnek?

Nun aber eine Hauptsache! Ich habe in Pest 4 Schiffe, und zwar Crescence (das allergrösste), sodann das long- oder raing boat, und drittens die Louisa (diese beiden letzteren englisch) und endlich ein »Csinakkel« das Fowles zusammengerichtet und weiss angestrichen hat! Sprechen Sie mit Chrismar und nach dem Princip der Billigkeit und Officium non fallit senden Sie es auf der Stelle nach Gönyő an den dortigen Wirth und zugleich Agenten, von wo ich es abholen lassen werde und zwar nach Ihrem Aviso. Dieses Boot soll, im Fall es sehr nöthig ist, ein bischen zusammengerichtet, aber auf keinen Fall angestrichen werden, da es durch den Transport ohnehin tüchtig abgeschunden werden wird und somit das Ganze hier wiederholt werden müsste. Die Hauptsache ist aber, dass Sie 6 gute lange Ruder (die mit gebogenen Spitzen) — in Fall eins bricht — und zwei paar Skull, kurze Ruder für eine Person mit senden. Keine Awing ist, wie ich mich entsinne, nicht dazu. Wäre Eins da, so soll es auch mitkommen; aber keines von einem andern Bot. Ein Sack um die Kleider hinein zu geben, 4 Sitz-Polster (für die Ruderer), eine Flagge-Stange sammt Flagge und eine Schnur zum steuern könnte aber mitkommen. Um nun auf die Versendung zurück zu kommen, muss ich Sie aufmerksam machen, dass wenn einer der Dampfboote, und es versteht sich, dass es mit einem Dampfboot geschickt werden muss, auf's Verdeck nimmt »es Eine Million kosten wird, im Fall es aber rückwärts oder an der Seite angehengt, oder im Schlepptau kommt«: ein gutes Wort **quasi** die ganze Bezahlung sein wird.

Isten áldja

Széchenyi István.

Digitized by Google

416.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. julius 8-ikán.

Barátom, julius 2-ik és 4-ik leveleit vettem. A két testvér Titelnek mondhatja Ön, der Graf wird im August selbst nach Pest gehen, — — und da sollten Sie gerade mit ihm sprechen. 80.000 fl. C.-M. wird er aber schwerlich geben. Igen szeretem, hogy Ön feleségestűl, családostúl Fóthon jól fogadtatott és általjában jó szagban van ott. Ön e tekintetben igen szerencsés — és milly nagy tekintet ez! — mert mindenütt szeretik és becsülik; és bár mikép unja is néha fogfájásait, bármily hamuszinben jelenjék meg On előtt az életnek pályája, azért mégis megmarad Önnek azon ritka és mindenek felett bóldogító öntudat »Nil conscire sit, nulla pallescere culpa!« Egészségem pangó állapotban van. Se előre se hátra. Tegnap ismét egész nap sinlődtem, — ma ismét egy kissé jobban. Erkölcsileg igen le vagyok verve; mert akarnék és nem birom. Átkozott testemre egy perczig sem számolhatok. Valóban kutya állapot — most 5-ik napja, hogy Arsenicummal élek. Béketürésemet majd már elvesztem. Igen örülök, hogy Ön 18-kán Pestről Gönyőre indul; és ez időtájban Önt itt legszivesebben látom, kocsit lovat azonban nem küldhetek; mert jóllehet vagy 10 kocsi sajátom és három annyi ló, — még sincs elég. Legjobb, ha Ön a gönyői vendégfogadóssal Lingauer Jánossal, ki egyszersmind a gőzhajó Társaság agense is — jó eleve értekezik. Ez elviheti Önt Czenkig . . . vagy teszen rendelést. Irjon neki azért tüstént. Und schreiben Sie ihm, als ob Sie in eigenen Geschäften reisen würden, und auf eigener Rechnung, damit er seine Saiten nicht gar so hoch spannt. Most minden garasra kell tekintenünk. Sie könnten deshalb vielleicht einen Compagnon von Gönyő nach Oedenburg finden, und ihm die Hälfte der Reise, oder ein Drittel zahlen lassen. Von Zinkendorf würden Sie ihn schon weiter spediren. Ön házamnál fog szobát lelni, azért hajtasson Ön csak egyenesen udvarunkba. Igen kivánesi vagyok Kolb. Havas, és Tretter és Perger ügye körül.

Digitized by Google

Károlyi Györgyöt igen szeretném község tanácsunkban látni. Ó csak egészséges volnék! De úgy látszik, már csak sinlődő maradok. Atyám is ily táj körül kezdett nyavajgó lenni és az maradt sirig! Halbauerrel, ha eddig nem lehetett, valamikép csak végzünk augusztusban; ha NB. lemehetek, mi még nagy kérdés! Lichtelnek ki kell fizetni az 1000 és néhány forintot, ha NB. — *és itt bizonyosságot kell szerezni* — biztosan tehetjük is azt, minthogy sequestrum alatt van — — -- és ekkép tanácsos nem fizetni, had keresse rajtunk. Halbauerrel tán máskép is végezhetünk — legrosszabb esetben az átvétel is abban maradhat télig. Számadását addig is figyelemre veszem, még az eredetieket ide hozza.

Igen örülök, hogy a két kancza csikóstúl szerencsésen megérkezett; mert mindig féltem a dögleletes vértájtul — melly lovakat 24 óra alatt öl és Tisza tájékán divatoz. 12-ike körül Rosalinet . . . itt várom. Leszen akkor 8 kanczánk, 5 idei csikónk, egy igen nagy reményü egy esztendős kancza csikó és 3 darab Nevinnél, 17 darab, quite enough for a *second beginning*. Szekrényesinek jul. 2-ikán irt leveléért jelentse köszönetemet. Igen nagy hálával veendem, ha néha-néha egy kis »Jó hirrel« -- de a nem jókat is elfogadom — félbe szakasztandja falusi egyszerű életmódunkat.

Kettőre figyelmeztetem Önt. Kappellel feliben tartom a pesti szigetet, — ha jól emlékezem, 300 váltóért. Nun müssten Sie sehen, dass ich so wenig bei diesem Zins verliere, und mich K. nicht anschmiert — was er gar gerne thut, wenn man ihm nicht nachsieht. Sodann habe ich, wie Sie wissen, durch Benyovszky die Gründe an der Donau in Areuda, deren Bewirtschaftung, so wie auch die Benützung der Lichterischen Gründe Advocat Mayer besorgt. Ennek sem hiszek. Itt is azon kell lennünk: »Igen sokba ne károsodjunk.« Igaz hogy nem sok; de itt 100 forint ott ismét 200 etc. etc. végkép egészen kimerítik a pénztárt és kivált most kell egy kissé óvakodnom, miután Czenknek helyre tételére igen igen sokat költök. Ha tehát e két kiadást egy kissé tűrhetőbbé teheti, igen igen fogom szeretni. A hid tárgya ismét roszra fordult . . ., ha egészségem nem javul tetemesen — damit ich recht herum beissen könne — semmiért sem állok jót.

Digitized by Google

Pestrül kérem hozzon egy evőtányért magával, mellyet mustrául akarok adni. Damit Sie aber kein unrechtes bringen, wollen Sie Koller fragen, welche Teller (NB. es war ein Ess- und kein Suppen-Teller) nach Wien als Model ging, nach welcher ich 100 Stück weisse Teller haben wollte, und mir von Seite der k. k. Porcelain Fabrik auch unsere zum Muster nachgemacht wurden, mir aber das Ganze nicht gefiel. Der Teller den ich wünsche — damit ja keine Irrung geschieht — ist von englischen Steingut, sehr schwer, seisser Fond, mit Blau und Golden Dessein, die aber keine Bedeutung haben, sodann die Ränder façonirt. Es sind die hübschesten und besten Teller, die ich habe.

Wen Sie Koller fragen, und auf Alles das aufmerken, so kann keine Confusion geschehen, — und mir liegt es sehr daran, ein derlei . . . Teller (NB. nicht zerbrochen) ehebaldigst — wenn Sie nähmlich kommen — zu haben, damit ich es noch bei Zeiten in eine Böhmische Fabrik zum Muster geben könne.

Többi közt, kijött már a Verschönerungsplanum? És hajgen, hozna magával egyet.

Sietve Széchenyi István.

Ki az ur Tolnán most? Puthon kér, irnék levelet az odavaló Festetich kolomposnak, a gőzhajók iránt viseltetnének egy kissé nagyobb »Jóakarattal« mint eddigelé; és én nem tudom kinek irjak. Ha lehetséges, tudja azt meg, kinél kellene lépéseket tenni?

417.

Báró Sina Györgyhöz.[1])

(m. k.) Czenk, 1838. julius 18-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Endlich ist der lang erwartete W. angekommen. Ich bin recht froh darüber, dass mir gerade noch Zeit blieb über das Ganze eine Sauce machen zu können. Mir ist es unendlich leid dass Rothschild noch nicht unterschrieben ist, und glaube es

[1]) Török János: Töredékek gróf Széchenyi István fenmaradt kézirataiból magyar fordításban 173-ik lapon.

Digitized by Google

wesentlich, dass er unterschreibe, da es sonst in der Deput. schwer halten dürfte die $^1/_2$ der Actien für Sie zu securisiren, während diess — wie ich glaube — ein Leichtes sein wird, wenn R. auch als Theilnehmer officiose benannt ist. Ich finde den Vertrag mit W. von Ihrer Seite würdevoll und ganz geeignet — wenn derselbe einmal gedruckt werden sollte — Sie in ein solches Licht zu stellen, wie Sie es verdienen, und ich Sie stets gestellt zu sehen wünsche.

Meine Gesundheit ist besser, aber doch immer schlecht. Ich hoffe aber gut genug zu sein, um in der Brücken-Angelegenheit meine Rolle mit Consequenz durchführen zu können.

Schreiben Sie mir, was nun Ihre Pläne sind; vor Allem andern »Ob Sie vor der Hand in Wien bleiben, »da ich mich nun ohne Verzug zur Arbeit setzen werde, — und auf jedem Fall noch in diesem Monat — entweder Herrn von Tasner — der morgen von Pesth hier eintreffen soll — nach Wien senden, oder mit dem Eingabs-Project unter dem Arm selber nach Wien gehen will, um sodann das Ganze mit Ihnen zu concertiren, fest zu stellen, und sofort ungrisch übersetzen, rein abschreiben etc., damit ich in Pesth nicht später als den 10-ten August eintreffen könne, wo ich deshalb so früh zu sein mir vornehme, um mich mit dem E. H. ruhig zu besprechen, und die Deput. zu informiren. Nach Wien komme ich, aber — in eigener Person — nur dann, wenn Sie mir verheissen, mich vor Allem Andern zu expediren, worüber ich ein gütiges Wort von Ihrer Seite mir erbitte; denn soll ich warten, 2—3 Tage wider meinen Willen zu geben, so schicke ich Tasner, da ich nun einmal nicht länger denn höchstens 2 Tage in Wien bleiben will. Ich hoffe, dass Sie die Bitte, praeferenter sich mit mir zu beschäftigen »wenn ich nach Wien komme« nicht unbescheiden finden werden, da ich so lange bereits für Sie arbeitete, und nun im Schweisse meines Angesichts — mit einer bösen Leber wieder für Sie arbeite. An Clark schreibe ich in einigen Tagen. Dass er nach Petersburg gehet, was ich, wenn Sie mit ihm schlossen, hindern wollte, ist ärgerlich; denn trifft ihn das Schicksal vom »dicken robusten Stater, so sind wir Pfeffer. Zum Glück ist er dünn und schwächlich.

Digitized by Google

Ich schreibe in Eile. Für W. habe ich einen Brief an Rennie so eben aufgesetzt, den er morgen abschicken soll.

Empfehlen Sie mich an Goldschmid. Sagen Sie ihm, wie es mich betrübt, dass er Rothschild zur Unterschrift noch nicht brachte, und wie nöthig ich diess erachte. Apropos — Sie und Rothschild müssen sich mit der Idee familiarisiren, wenigstens 3—4 Tage vor dem 20-ten August in Pesth zu sein, und circa 8 bis 10 Tage den Pesther Staub zu schlucken. Diess ist unerlässlich, sonst stehe ich für nichts.

Behalten Sie — ich bitte Sie — den Vertrag mit W. recht geheim. Nutzt es nichts, so schadet es wenigstens nicht; und ich glaube: es nutzt, also mir zu lieb.

Genehmigen Sie die Versicherung meiner ausgezeichnetsten Hochachtung, mit der ich mich nenne Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Zinkendorf, den 18-ten Juli 1838.

418.

Clark Tyrney Vilmoshoz.[1])

(m. k.) Pest, 1838. julius 19-én.

Dear Sir! I feel very much obliged to you for the kind interest expressed for my health in your letter from 22-th of June. Yes I was very man to chare poor Slaters lot, but am now doing a little better, though lingering always, and being very weak.

As to bridge — I believe we are very man to surmount all difficulties, and you shall have to build it! I cannot say more as

[1]) Értesíti Clarkot, hogy a híd építésére nézve már minden nehézségen túl vannak, s Clarké lesz a feladat a hidat építeni, de Clarknak — írja tovább — részükre rögtön kell egyet-mást teljesítenie; a bánótól az értesítést legkésőbb augusztus 15-ig kell megkapnia, ugyanaz nap a mint ők is. A bizottság aug. 25-én tartand ülést, s ekkor a terveket, leveleket, miket a nádornak át kell adni, már magyar fordításban kell bírniok. Végre egy levelet mellékel, s kéri a levelet junius 10-iki kelettel tölteni ki, s Sinának mint Clark által irottat megküldeni, a név megváltoztatása nélkül.

Digitized by Google

time present, and you must do some thing for us immediately. Write to the Baron the same day you receive this, I say the same day as we must have it if possible not later than the 15-th of August, as the Imperial Committee will have their first meeting the 20. of the said mouth, and all the plans and letter which by the by must be translated in hungarian, are to be dilivered to the Palatine a few days previously, the following letter. — Pray do not put an other date but the 10-th of June 1838. — and this is the letter Dear Sir which we want very much, as a diplomatic demonstration.

You know how well acquainted I am with all the ways, and byways of your Country — believe me therefore that we are in very great need of such a Letter, dont lose therefore a moment to write it, and send it to the Baron as soon as possible. You may alter words if you please to make it sound more englisch, but pray dont alter its sense in the least.

And now Dear Sir, God bless you I am in such a haste, that I must make a short

Count St. Széchenyi.

Pest, 19-th July 1838.

419.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Czenk, 1838. julius 21-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Haben Sie die Güte den beigebogenen Brief allsogleich abschreiben zu lassen, und in Ihrem Namen ehebaldigst an Clark zu senden. Sie werden aus dessen Inhalt entnehmen, was ich beabsichtige — nämlich »Die gute Gelegenheit zu benutzen, die uns Rennies Possession darbietet, um unserm Clark in seinen Ausgaben, die bei Engländern, selbst bei den resonablesten stets auf das Strengste zu controlliren kommen — ein bischen ein Kappzaum anzulegen.

Ich gewärtige Ihre gütige Antwort auf mein letztes Schrei-

Digitized by Google

ben mit Ungeduld, und bleibe mit aufrichtiger Hochachtung Ihr aufrichtigster Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Zinkendorf, den 21-ten Juli 1838.

P. S. In diesem Augenblick erhalte ich Ihr Werthes vom 20-ten, und werde nicht ermangeln, noch im Laufe dieses Monats nach Wien zu kommen, und Alles finaliter zu beendigen. Der Gedanke, Clark circa 30-ten August nach Pesth kommen zu lassen, ist wahrlich grandios; ich würde ihm aber *jetzt* darüber nicht schreiben, damit er auf den beigebogenen Brief, der ihn erst recht hitzig machen soll, früher noch schriftlich antworte. Damit er aber nicht nach Petersburg entfliehe, wäre es gut, wenn Sie zu gleicher Zeit mit dem beigebogenen Brief, ihm einstweilen andeuten wollten, dass Sie seiner Dienste und seiner Person höchst wahrscheinlich noch im Laufe des September's oder schon August's lauf. J. bedürfen würden, worüber Sie ihm nächster Tage zu schreiben sich vorbehalten, indessen aber bitten, ja *recht bald* auf den beigebogenen Brief zu antworten, damit Sie bis zu seiner Ankunft Alles in Ordnung bringen mögen, und sodann gleich zu den Voranstalten des Baues geschritten werden könne.

420.

Lichtenstein Lajos herczeghez.

(e. f.) Czenk, 1838. julius 22.

Mein Gnädigster Herr!

Erlauben Sie, dass ich an Sie eine Frage stellen dürfe. Wird z. B. Pat für ein innländisches Pferd gehalten, oder nicht? Da es in England empfangen und erst in den österreichischen Staaten zur Welt kam. Neulich war hierüber Rede bei mir, und die Meinungen waren getheilt . . . E. D. werden mich also recht sehr verbinden, wenn Sie mich mit einigen Zeilen hierüber in Kenntniss setzen wollten.

Es war mir unendlich leid Sie neulich in Wien verfehlt zu haben. Leider war ich — und bin noch immer in einem so

Digitized by Google

»Mezzo Crepato« Zustand, dass ich Sie nicht aufsuchen konnte, und war so unglücklich gewesen damals nicht zu Hause zu seyn, wenn Sie die Güte hatten mich zu besuchen.

Die heurigen Rennen von Pesth sollen sehr miserable gewesen seyn, desto bessere Coursen hatten Sie in Wien, und kommt nur erst die Rennbahn im Prater zu Stande, dann haben Sie vollends, stets ein herrliches Fest im Frühjahr, während wir im Schweisse unseres Angesichts, die Staubwolken von Pesth zu schlucken haben! Wenn nur die Regierung endlich auch etwas dafür thäte. Jetzt, da auch in Prag Wettrennen etabliert sind, — — wäre ja wieder um eine Chance mehr ... jenes Pro memoria — oder um besser zu sagen, Bitt- und Klage-Schrift, die Wir M. Eszterházy und ich vergangenen Herbst, im Auftrag des Pesther Wettrenn-Comités dem E. H. Louis einreichten — und nebstbei von den Mezzaninen angefangen bis im dritten Stock, ich glaube nahe an ein Dutzend Sollicitations-Visiten und dabei eine Menge Bücklinge machten, ist bis jetzt noch mit keiner Antwort beehrt worden. Wir gedenken desshalb wieder und wieder anzuklopfen — — bis man gibt — oder »Nein« sagt, und sodann, im Fall das Letztere geschieht — vom neuen unsere Rundvisiten etc. zu beginnen. — Car rien ne résiste à la persévérence und der Nutzen für die Wettrennen, und die hieraus folgende bessere Pferde Zucht wäre unberechenbar, würde die Regierung auch Etwas dafür thun, da doch die Menge die Regierung so betrachtet, wie der gemeine Soldat in Reih und Gliedern, den Flügelmann, — ohne dessen »Demonstrationen« sich keiner zu rühren wagt.

Ich nenne mich mit der tiefsten Ehrfurcht E. D. gehorsamster Diener

Zinkendorf nächst Oedenburg, den 22-ten Juli.

Digitized by Google

421.

Jacksonhoz.[1])

(e. f.) Czenk, 1838. julius 22.

Dear Jackson! As I intend to start next spring a 3 year old one for the Károlyi stakes, and as you have got the proper weight for it, you would oblige me very much if you was to ride for me in preference to any body else and write to me, that I may depend upon it a few words giving me your assent, which you gave me already verbally yesterday.

I think indeed, that on account of the weights a 3 year old one has got the best charm to prove a winner, and I am very much astonishd, that till now no 3 year old one started yet for the said stakes. It would be prudent therefore, not to mention to any body, that I intend to start one of my two elements, and that I engaged to ride for me, as perhaps, if there in no examle set before their eyes they will forget to take the same advantage, and we shall have a smaller field to struggle with.

S remain your very truly and expect some lines of your hand.

Zinkendorf, 1838. July 22.

---

[1]) Jackson azon időben egyike a legjobb angol jockeyknak, kit a versenyek alkalmával a mágnáskörök sportsmanjei egymás elől lefoglalni sietek. Erre vonatkozik Széchenyinek hozzá irt jelen angol levele is, melynek fordítása im ez: Kedves Jackson, minthogy a legközelebbi tavaszi versenyeken én is szándékozom egy három éves lovamat futtatni a Károlyi Stakes-ért, ön annak jó állapotáról értesülve, engem igen lekötelezne, ha azt lovagolná, s beleegyezéséről engem irásban értesítene, minthogy azt már nekem tegnap élőszóval is megigérte.

Én tényleg azt hiszem, hogy legjobb szer a nyerő lovak kipróbálására a három évesek futtatása; s meg vagyok lepve, hogy idáig is nem a három évesekkel kezdették e futamot. Nagyon okos lett volna ennélfogva. senki előtt sem említeni, hogy én szándékozom megkezdeni lovaim egyikével a futtatást; és hogy önt leköteleztem a lovagolásra, vagy talán — ámbár erre nincs példa — ha előttük lovagolva, el fognák felejteni és nekünk szükebb terünk lesz velük megmérkőzni.

Néhány sort várva kezeiből maradok igen lekötelezettje

Czenk, 1839. julius 27.

Digitized by Google

422.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Czenk, 1838. julius 23-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ich muss wissen, um ein Argument in Ihrer Eingabe anzuführen, oder wegzulassen, das sehr wichtig ist, ob Civil Beamte, Militair Transporte, mit einem Wort »Regierungs Leute« über die neuen Brücken in der Lombardey z. B. bei Buffalosa zahlen, oder nicht. Ich möchte zugleich wissen, ob diese Brücken von der Regierung, dem Lande, oder von Gesellschaften gebaut werden; denn im ersten Fall, wird auf denselben gewiss gar nichts gezahlt, — und somit können sie als Exempel — welche zu citiren doch vortrefflich, ja höchst nothwendig wäre, um die Aerarial Magazine in Ofen als Pauschale zu bekommen, ohne welche Gebäude wir wegen der Auffahrt der Brücke durchaus nichts anfangen können — nicht angeführt werden. Es wäre also gut, Exempel anderswo zu suchen, und da bitte ich Sie gleich mit der Tabor-Brücke anzufangen, die in Arenda gegeben ist; und sonach »mir«, oder eigentlich »Ihnen« oder wenn Sie wollen »uns« gerade die bei den Lombardischen Brücken durch mich angeführten Data, — auch von der Kettenbrücke von Satz in Böhmen, und von jener (auch Kettenbrücke) in Gratz zu verschaffen. Es verstehet sich, dass ich Alles diess wenigstens 8 Tage vor dem 20-ten August in meinen Händen haben müsste, um: Unsere Eingabe darnach zu nuanciren. — Sie hatten die Güte, mir auf mein Anersuchen bereits mehrere Data und Tariffe dieser Art zu verschaffen, aber nirgends ist die Hauptsache angeführt, nämlich: Ob die Regierung zahlt oder nicht zahlt. Ich bitte Sie, mein viel geachteter Freund: Ihren viel gewaltigen Arm nach den bezeichneten Welt-Gegenden auszustrecken, damit wir bald im Besitz des Verlangten kommen.

Ich denke noch immer nach, ob es gut sein würde, Clark Ende August's zu bestellen. Ich glaube, vortrefflich. Schreiben

Digitized by Google

Sie ihm aber bis dahin nicht, bis ich Ihnen noch einmal mit einem Briefe aufgewartet werde haben, was höchstwahrscheinlich bereits in ein paar Tagen geschehen wird. Ich hoffe, der Brief »Von Baron Sina« an Clark, dessen Hauptlineamente ich Ihnen vor ein paar Tagen übersandte, bereits auf $^1/_2$ Weg nach London et Hammersmith ist.

Ihr Schreiben vom 20-ten l. M. erhielt ich vor einigen Stunden, sammt beiden Einschlüssen, nämlich den »Ihres Hauses«. und die Copie des Vertrages. Ich danke für Ihre Güte, mir zu versprechen, dass Sie mich praeferentissime in Wien absolviren wollen, und werde demzufolge noch im Laufe dieses Monats in Wien mit dem Aufsatz unter dem Arme erscheinen, an dem ich recht fleissig arbeite, und den ich bereits in einigen Tagen zu beendigen hoffe, um denselben sodann »Ihrer Weisheit und Ihrem weithin ausreichenden Blick« zu unterbreiten.

Ich nenne mich mit aufrichtiger Verehrung Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Zinkendorf, den 23-ten July 1838.

423.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Czenk, 1838. julius 25-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

So eben erhielt ich Ihr Schreiben vom 24-ten l. M. und eile ich Ihnen zu sagen, dass ich den 30-ten l. M. mit den bewussten Aufsätzen spät Abends in Wien eintreffe. Da ich *bloss* wegen diesem Geschäft nach Wien gehe, und auf keinen Fall länger, als den 31-ten July und 1-ten August bleiben kann, während dieses Zeitraums aber vom 31-ten July 11 Uhr Morgens angefangen gänzlich zu Ihrer Disposition bin, so bitte ich Sie veranstalten zu wollen, dass ich bei meinem Ankommen, entweder beim Portier oder dem Zimmerwärter, Herrn-Gasse No. 25, einige Zeilen von Ihnen finden möge, die mir andeuten, wann ich den 31-ten July

Digitized by Google

zu Ihnen kommen kann, um sofort die Sache zu besprechen, und den 1-ten August, so Gott will, finaliter zu beendigen.

Obschon ich noch immer bei der Milch, Kinderzwieback und einem alten Huhn in der Reis-Suppe bin, so gehet es mir doch schon wieder ein bischen besser, und mein Herz schwellt zu Zeiten wieder mit so süssen Hoffnungen, dass ich im Gedanken bereits auf der Pesther Brücke (»Sina. T. Clark 1843«) einherwandle, wo es — welches Glück für einen Pesther Bewohner — gar nicht staubt!

In Eile, aber mit dauernder aufrichtiger Hochachtung nenne mich Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Zinkendorf, den 25. July 1838.

O wie gerne möchte ich mich bei Ihnen zum Essen ansagen, um endlich wieder zu einem guten Bissen zu kommen; die Vernunft sagt aber »Nein«. — Weshalb ich bereits für den 31-ten July und 1-ten August 2 alte Hühner für mich bestellt habe! Ich frage Sie, ist das nicht zum Teufel holen?

424.

Báró Sina Györgyhöz.[1])

(m. k.) Czenk, 1838. augusztus 9-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Nachdem Tasner und ich die Rossarbeit einer langweiligen Übersetzung à peu près beendiget, und die deutschen Eingaben zu einer höchsten vorläufigen Inspection rein abgeschrieben haben, — wobei wir manchmal des Schlafens uns kaum erwehren konnten, treten wir übermorgen unsere Reise nach Pesth an; was ich Ihnen hiemit freundschaftlichst anzeige, damit Sie — im Fall Sie über meine Zeit und meine Person, die ganz und gar zu Ihrer Verfügung stehen, disponiren wollten, — Ihre Briefe nach Pesth senden mögen. Ich habe so viel Schriften, Adnotationen, und Pläne und blecherne Büchsen, dass ich genöthigt bin — will ich

[1]) Török Jánosnál u. o. magyar fordításban 176. lapon.

Digitized by Google

nicht stecken bleiben — ein »drittes Pferd« zu nehmen, welches ich seiner Zeit der Tit. hohen Actien-Gesellschaft anrechnen werde!!!

Meine Gesundheit ist zwar stagnant, bleibt sie aber auch nur so, bis wir mit unseren Sitzungen in Pesth fertig sind, — so bin ich vollkommen zufrieden, denn ich fühle mich hinlänglich stark, je nach den Umständen zu schweigen, oder zu peroriren. — Sobald ich in Pesth angekommen sein, und mit S. k. H. dem E. H. gesprochen haben werde, sollen Sie von mir Nachricht erhalten. Da ich indessen nicht weiss, wann ich mich Höchstdenselben zu Füssen werde legen können; und die Posten unsicher sind, — in dieser Angelegenheit es aber Schade wäre, Alles auf den letzten Augenblick zu lassen, so bitte ich Sie, diese meine Nachricht lieber nicht erwarten, sondern gegen den 15-ten selber in Pesth eintreffen zu wollen.

Bis dahin bleibe ich aber nach wie vor Ihr bereitwilligster Freund und Diener

Gr. Stefan Széchenyi.

Zinkendorf, den 9-ten August, 1838.

Haben Sie doch die Güte, zu verursachen, dass mir der Pass für die bewussten Zigaren ausgefertigt werden möge. und vergeben Sie meinen Pedantismus.

425.

József főherczeg nádorhoz.[1]

(m. k.) Pest, 1838. augusztus 12-én.

Euer k. k. Hoheit,
Durchlauchtigster Erzherzog!

Da nun die Zeit herannahet, wenn das Schicksal der Ofner-Pesther Brücken-Angelegenheit wahrscheinlich finaliter entschieden werden dürfte und ich in Förderung deren seit mehreren Jahren nicht ganz müssig war, so wollte ich in diesem entscheidenden Augenblick auch nicht der letzte an Ort und Stelle ein-

[1]) Megjelent Török János i. m.: magyar fordításban 178. lapon.

Digitized by Google

treffen, um Ew. k. Hoheit meine schwachen Dienste in aller Unterwürfigkeit anzubieten; und bin somit demzufolge heute Morgens hier angelangt. E. k. H.! ich glaube das Ganze ist nun so gestellt, dass unter der Leitung E. k. H. sowohl das Princip des gleichförmigen Zahlens, als auch die Begründung einer stabilen Communication gewonnen werden kann. Es wäre aber meiner unterthänigsten Ansicht nach höchst nothwendig, dass ich so bald wie möglich das Glück haben könnte, mich E. k. Hoheit zu Füssen zu legen, und zwar um Zeit zu gewinnen, nicht nur über das Ganze zu referiren, und die Eingaben des Baron Sina sowohl, als auch die des Herrn Wodianer, die Beide in meinen Händen sind, E. k. H. zu überreichen, sondern vorzüglich um diese noch bei Zeiten in das Ungrische übersetzen und rein abschreiben lassen zu können. Herrn Rennie's so wie Clark's Pläne etc. sind auch in meinem Besitz, und alles das möchte ich E. k. H. vorläufig unterbreiten. Es ist aber ein Geheimniss, welches bis zum letzten Augenblick zu bewahren sehr wesentlich wäre. Nun bitte ich E. k. H. mir gnädigst befehlen zu wollen, ob ich mit allen diesen Eingaben und Plänen ohne Verzng nach Al-Csuth mich begeben, — oder E. k. H. hier erwarten soll, — wobei ich das noch einmal zu bemerken wage, dass den 20-ten August die fraglichen Eingaben eingereicht werden müssen, und ich Sie bis dahin weder in das ungrische authentisch übersetzen, noch in's Reine bringen lassen will, bis E. k. H. sie nicht selbst gnädigst censurirt werden haben, indem ich einzig allein nur so das Gelingen des Gegenstandes begreife, wenn den Tact, nach dem es gehen soll, E. k. H. zu schlagen geruhen.

Indem ich mich mit der tiefsten Ehrerbietung E. k. H. zu Füssen lege, nenne ich mich Ew. k. Hoheit ganz unterthänigster Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 12-ten August 1838.

Digitized by Google

426.

Iszer W.-hez.[1])

Pest, 1838. augusztus 20-án.

An die Herrn Iszer!

Ich habe die Absicht den Halbauerischen, vorhin Seeberschen Garten im Stadt-Wäldchen allhier käuflich an mich zu bringen. Da Sie nun des besagten Grundes Nachbar sind, und somit das Recht haben einzustehen, so bitte ich Sie mir in meinem Kauf nicht hinderlich seyn zu wollen, und mir durch ein paar Zeilen zu erklären, dass Sie nicht einstehen werden, der ich zu jedem Gegen-Dienst bereit mich glücklich schätzen werde Ihr Nachbar zu seyn, und einstweilen auch diese Gelegenheit ergreife, Sie meiner aufrichtigsten Hochachtung zu versichern, der ich Ihre geneigte Antwort gewärtigend mich nenne Ihren bereitwilligsten Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pest, den 20-ten August 1838.

427.

Báró Wesselényi Miklóshoz.

Pest. 1838. augusztus 31.

Barátom, az ide mellékelt ugy és ollyan szellemben van irva, hogy *én* azon nem javíthatok semmit; és azért ismét visszaküldöm.

Én máskép irtam volna; In derley Dingen ist es aber schwer zu rathen, azt igen átlátom.

Sietve Széchenyi.

Pesth, 31. August 1838.

---

[1]) Pesti kereskedő, háztulajdonos.

Digitized by Google

428.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest, 1838. szeptember 3-án.

Euer k. k. Hoheit,
Durchlauchtigster Erzherzog!

Indem ich mir die Freiheit nehme E. k. H. hier beigebogen die Eingaben des Baron Sina im Drucke zu Füssen zu legen, melde ich zu gleicher Zeit, dass in den Deput. Sitzungen von vorgestern und gestern nach vieler Discussion dennoch beinahe einstimmig entschieden wurde:

1. Den Gegenstand auf der Stelle in Pertraction zu nehmen.

2. Dem Baron Sina es frei zu stellen, ob er Herrn Clark oder Rennie, oder alle beide verwenden will, und endlich

3. Dass eine Kettenbrücke mit zwei Pfeilern, und zwar auf die Linie der Wag-Gasse gebaut werde.

Es wird noch viele Schwierigkeiten geben, da einige, wie wohl sehr wenige, Mitglieder der Deputation jede Spanne Terrain auf das hartnäckigste streitig machen. So wie ich aber anjetzt beurtheilen kann, habe ich alle Hoffnung, den Gegenstand zu einer erwünschten Conclusion heranreifen zu sehen. Die Worte E. k. H. haben den erwünschten Effect nach sich gezogen, und ich Höchstdero treuester Knecht fühle mich hoch beglückt, unter einem so kräftigen und weise geführten Banner zu dienen, und nenne mich mit dem Gefühle der allertiefsten Ehrerbietung E. k. k. H. ganz unterthänigsten Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth. den 3-ten September 1838.

Digitized by Google

429.

István főherczeghez.[1])

(m. k.) Pest, 1838. szeptember 3-án.

Euer k. k. Hoheit,
Durchlauchtigster Erzherzog!

Indem ich die Ehre habe E. k. H. die Eingaben des Baron Sina im Drucke hiemit zu übersenden, rufe ich laut auf »Victoria«. Alles gehet vortrefflich; und wem haben wir es zu verdanken? Höchstdero verehrungswürdigem Vater, der mit gewohnter Weisheit den ganzen Gegenstand, — ohne viele Kraftäusserung, aber nur eben soviel, als nöthig war — in ein solches Gleiss zu bringen wusste, dass derselbe nun — ausser es käme ein unberechenbarer feindseliger Comet inzwischen — bestimmt zu seiner vollkommenen Entwicklung gelangen wird. Auch diesmal hat der Löwe, wie bisher bei jeder schwierigen Stellung, die Maus aus dem Netze geholfen! Ach Gott, dass es der Maus nur gegeben wäre, ihre Dankbarkeit zum Löwen auf irgend eine recht erprobliche Art an den Tag zu legen!

Ich lege mich E. k. H. zu Füssen, und nenne mich mit dem Gefühle der tiefsten Verehrung E. k. k. H. ganz unterthänigsten Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth. den 3-ten September 1838.

430.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest, 1838. szeptember 4-én.

Euer k. k. Hoheit,
Durchlauchtigster Erzherzog!

In der gestrigen Sitzung der Brücken Deput. sind wir auf eine starke Sandbank gerathen. Es wurde beschlossen, dass der

[1]) Megjelent Török János i. m. magyar fordításban 179. lapon.

Digitized by Google

Baron Sina aufgefordert werde, geradezu auszusprechen, welche Entscheidung er den beiden Städten geben wollte. Was Baron Sina nun antworten und in welch' langwierigen Tractat nun diess verwickeln wird, stehet zu erwarten.

Die Ursache aber, weshalb ich mich unterfange, E. k. H. diesen Bericht zu erstatten, ist vorzüglich die, dass bei der gestrigen Sitzung es entschieden wurde E. k. H. schriftlich aus der Deputation unterthänigst zu bitten, Allerhöchstdieselben wollten, anstatt den Grund vor dem Ullmanischen Hause, dem vor den Ilkeischen zu dem eventuel zu erbauenden Ungarischen Theater allergnädigst zu bestimmen, und zwar weil es für die freiere Bewegung des Handels etc. weit vorzüglicher schiene die Brücke gerade auf die Mitte des Nakóischen Hauses anzutragen und rechts und links gleiche Räume zu lassen, wodurch der Platz vor den Häusern Pfeffer, Coburg, Nákó, Ullmann und Wieser frei bliebe.

Nun bitte ich E. k. H. allerunterthänigst, im Fall Höchstdieselben diese Bitte der Deputat. nicht genehmigen wollten, — in aller Höchstdero Weisheit nicht geradezu eine Negative zu geben, sondern gnädigst zu erwiedern, dass der Grund vor den Ilkeischen Hause bereits seine Destination habe. Es wäre allerdings gut, — und diess ist auch die Ansicht des Herrn Clark, — einen grössern Raum neben der Brücke zu lassen, wenn diess mit zu grossen Opfern nicht verbunden ist — kann es indessen nicht sein, so halte ich es für äusserst nöthig, wenigstens die Herrn Deput. im guten Humor zu erhalten.

Verzeihen E. k. H. meine etwa allzugrosse Geschäftigkeit; ich meine es aber »ehrlich« — und nenne mich auch jetzt nach wie vor, mit dem Gefühle der allertiefsten Ehrerbietung E. k. k. H. ganz unterthänigsten Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 4-ten September 1838.

Digitized by Google

431.

Mária Dorottya főherczegnőhöz.

(m. k.) Pest, 1838. szeptember 14-én.

Euer k. k. Hoheit,
Durchlauchtigste Erzherzogin!

Es liegt mir etwas sehr schwer auf der Seele, was ich E. k. H. — wenn mich Höchstdieselbe gnädigst anhören wollten — so gerne mittheilen möchte. Ist es also nicht gegen den tiefsten Respect, den ich E. k. H. schuldig bin, — und ist es E. k. H. nicht gar zu ungelegen, so bitte ich mir gnädigst die Stunde bestimmen zu geruhen. wenn ich mich E. k. H. zu Füssen legen dürfte, der ich auch bis dahin mit der tiefsten Ehrfurcht mich nenne E. k. H. allerunterthänigsten Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 14-ten September 1838.

432.

József főherczeg nádorhoz.[1])

(m. k.) Pest, 1838. szeptember 14-én.

Euer k. k. Hoheit,
Durchlauchtigster Erzherzog!

Gott Lob, wir sind endlich glücklich mit dem Baron Sina übereingekommen. und zwar mit der Annahme des von ihm vorgeschlagenen Tarif's und 97 priv. Jahre. Es bleibt nun nichts anders übrig, als den Vertrag zu entwerfen, zu concertiren, und zu unterschreiben. Da ich aber zu vermuthen Ursache habe, dass man in dieser Hinsicht von beiden Seiten sehr pedantisch, und folglich mit nicht geringem Zeitverlust zu Werke gehen, nebstbei aber Baron Sina diese Tage abreisen und somit die Sache nur durch Correspondenz zu einer final Conclusion gebracht werden wird: so wage ich E. k. H. unterthänigst vorzuschlagen, ob es.

[1]) Kiadta Török János i. m. magyar fordításban 180. lapon.

Digitized by Google

nicht vielleicht an der Zeit wäre, Sr. E. dem Grafen Batthyanyi ehebaldigst die Weisung zu geben, in der Zwischenzeit, während der fragliche Vertrag zwischen Pesth und Wien auf- und abgehen wird, — im Sinne des desfalligen Gesetzes, mit den Herren Deput., damit sie nicht müssig sind, die Angelegenheit des ungarischen Theaters vorzunehmen und zu beendigen. Vor dem Landtag muss in dieser Hinsicht doch Etwas geschehen, — und jetzt dürfte es mit dem geringsten Zeit-, Geld- und auch Imaginations-Aufwand bewerkstelliget werden, da die Herren Deput. schon in loco sind, gerne nach Hause gehen möchten, und einige von ihnen durch das Übermass ihrer Phantasie nur dann gefährlich werden können, wenn sie hinlänglich Zeit haben, über einen Gegenstand recht mit Musse zu brüten. Die höchste Verordnung E. k. H. den Platz für das eventuell zu erbauende ung. Theater No II betreffend, wurde mit allgemeiner sehr grosser *Satisfaction* vernommen!

In Hinsicht des bei der Pesther Insel bildenden Hafens habe ich bereits eine Besprechung mit den Betreffenden gepflogen, und werde nächstens die Ehre haben, E. k. H. unser gehorsamstes Ansuchen vorzutragen, das, wie ich hoffe, mit Höchstdero Intentionen im engsten Einklange sein dürfte und wage auch bis dahin E. k. H. unterthänigst zu bitten: das Gesuch der Pesther Müller in so lange zu seponiren, bis es nicht entschieden sein wird, ob ihr Interesse sich nicht etwa mit jenem der Hafen-Gesellschaft verschmelzen lassen könnte.

Bei dieser Gelegenheit halte ich es für meine Pflicht, ein paar Worte zu Gunsten des Temeser Deputirten Herrn v. Kövér — der sich in der Brücken-Angelegenheit äusserst thätig bewährte — der Höchsten Weisheit E. k. H. ganz unterthänigst zu unterbreiten. — Herr v. Kövér wünschte auf den Fall einer Vacanz die Stelle des 2-ten Vice-Gespanns zu erlangen, fürchtet aber — bloss aus der Ursache, weil er um eine Secretair-Stelle bei der hochl. Hofkanzlei einkam — bei der am 23-ten d. M. statthabenden Restauration durch den Herrn Obesgespann von Tihanyi aus der Candidation gelassen zu werden, wodurch er seine Aussicht verlöre, zum nächsten Landtag als Deput. gehen

Digitized by Google

zu können. Glauben E. k. H., dass er dahin taugt, so würden einige Zeilen an den Herrn Oberg. v. Tihanyi das Ganze in Ordnung bringen, und E. k. H. auf jeden Fall um eine Stimme mehr bei dem kommenden Landtage mit *Sicherheit* rechnen können.

Ich lege mich E. k. H. zu Füssen und nenne mich mit dem Gefühle der unbegränztesten Ehrfurcht Ew. k. k. Hoheit ganz unterthänigsten Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 14-ten September 1838.

433.

Clark Tyrney Vilmoshoz.[1])

(m. k.) Pest, 1838. szeptember 17-én.

Dear Clark! I have spoken to day to the Archiduc on Shutters, I dont know how to call them which are used the drains and open and shut up by themselves. He would wish to have them used for our drains at Pesth, and you would oblige me very much, sending me, as soon as you can, such drawings of them, as to enable natives of this country to execute them. — Pray send me by way of B. Sina's address a couple of pound of Prince Schwarzenbergs mixture (snuff). Te Archiduc is very happy that our Committee came to a conclusion, and believes that we have nothing to fear at Vienna. So much the better. But he is of opinion that we cannot begin the work in the river before preparations of 3 years. Well we must show him the contrary, and you must push on the Baron. God bless You — very truly your

Count Stephan Széchenyi.

Pesth, the 17-th September 1838.

[1]) Kéri Clarkot, hogy az önmozgó ajtóknak a rajzát, melyről a herczeggel beszélt, neki mielőbb megküldje, a herczeg szeretné azokat a pesti canalisokon is alkalmazva látni; kér tőle továbbá egy pár font Schwarzenberg-féle tobákot küldetni Sina utján: értesíti, hogy a herczeg boldog a bizottság conclusiója felett, s kifejezést adott annak, hogy Bécstől nincs mit tartani; azt hiszi azonban a herczeg, hogy a hídművet csak három évi előkészület után kezdhetjük meg, mi azonban — fejezi be levelét — megmutatjuk az ellenkezőt.

Digitized by Google

434.

Szallopeck Jánoshoz.[1])

(m. k.) Pest, 1838. szeptember 17-én.

In der Beilage hab ich die Ehre Ihnen die versprochene Specification zu senden.

Sie werden mich recht verbinden, wenn Sie zu gleicher Zeit auch mir ein Wort sagten, damit ich wisse: »Ob man die angesetzten Stämme in Slavonien während einem Winter schlagen kann, — und was deren Preis unter der Brücke von Eszék gestellt sein wird. Ich erlaube mir zu bemerken, dass die 1200 Stück Stämme à 60′ und die 1200 Stück à 43′ Länge vom besten, reinsten Holz sein müssten, während die 240 Stück Pfähle auch von ästigen Bäumen genommen werden könnten, und dass dieselben recht rein und glatt ausgearbeitet sein müssen.

Vorerst wäre also zu wissen »Ob man die besagte Quantität und wie theuer haben kann.« Ist diess im Reinen, so werde ich nicht ermangeln, Ihnen das Nähere bestimmter anzugeben etc.

Gr. Stephan Széchenyi.

Pest, den 17-ten September 1838.

435.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1838. szeptember 17-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Szalopeck — der morgen abgehet — hat nach Clark's Angabe die Specification der nöthigen Eichen-Stämme erhalten, und wird Ihnen aber bemerken, dass Plews and Stater, die die eigentlichen Fangdämmebauer sind, folgende Specification am 20-ten Februar l. J. einreichten.

[1]) Verőczemegyei nagybirtokos család; nemes levelét 1747. februárban Mária Theresiától kapta. János született Mihalczon 1788. decz. 13-án. cs. kir. tanácsos, kir. udvarnok, 1835-ben Verőcze vármegyének első alispánja. 1832—36 és 1843—44. országgyülési követ volt.

Digitized by Google

Eichen- oder Lerchenholz von 12 bis 15'' quadrat

890—75' lang
780—70' »
2060—55' »
980—50' »
490—40' »
5200

Und ausser dem kurze Stämme für Spreng-Werk etc. etc.

Clark aber setzt in seinem Verzeichnisse 14-ten Sept. 1838 mit einer Dicke 15'' quadrat —

1200—60' lang
1200—43' »
240—20' »

Da nun so ein grosser Unterschied zwischen diesen Angaben ist, und am Ende dennoch Plews and Stater Recht haben könnten, und folglich die 1200 60'-ige zu kurz sein dürften, so müsste man *auf der Stelle* an Clark schreiben. Bis nun Szalopeck schreibt. würde Clark's bestimmte Antwort anlangen — und man somit ohne Gefahr im Stande sein, precise Ordres zu geben, die bald gegeben werden müssen, damit den kommenden Winter das Holz geschlagen, im Frühjahr und Sommer gezimmert, und im Herbst 1839 es nach Pesth gestellt werden könne, um im Jahre 1840 den ersten Fang-Damm beendigen zu können. Das ganze Holz wäre nicht nöthig, sondern nur gerade so viel, was man sogleich braucht, wodurch viel erspart werden dürfte und auch der Embarras kleiner wäre »Wo das Holz in Pesth aufzubewahren.« Bei dieser Gelegenheit wäre es gut Clark zu fragen: Er soll bestimmt erklären, ***wann*** und wie das Holz geschlagen werden soll! Engländer haben in jeder Sache ihre eigene Art, von der sie nicht abweichen. Diess ist sehr nöthig zu wissen, um Geld und Zeit nicht zu verlieren.

Ich habe heute aus Zufall erfahren, dass uns Mauthausen in Österreich das ganze Quantum von Granit liefern kann. Der Granit ist auch viel besser, wie bei Pressburg, die Gruben offen etc. Ich mache Sie hierauf aufmerksam.

Ich war heute morgens beim E. H. — So wie er sagt, wird

Digitized by Google

in Wien gar keine Difficultät obwalten. Er ist äusserst vergnügt, dass das Ganze nun in der günstigsten Entwicklung ist. Hinsichtlich der Aerarial-Gebäude habe ich Ihnen interessante Data mitzutheilen.

Heute Nachmittag wurde der Vertrag dictirt, morgen haben wir Sitzung. Ich bitte den beigebogenen Brief an Clark ehebaldigst besorgen zu wollen und nenne mich mit wahrer Hochachtung Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 17-ten September 1838.

Im Fall Clark noch in Wien wäre, -- würde es sehr gut sein, — die in diesem Briefe angeführten Aufschlüsse von ihm sogleich zu verlangen, und mir mitzutheilen. Es verstehet sich von selbst, dass jetzt noch gar keine Rede von »Bestellungen« ist — und diess nie ohne Ihre positiven Ordres geschehen wird — aber man darf keinen Tag verlieren, um Erkundigung einzuholen, und sich Data zu verschaffen. -- Den Brief an Clark sende ich offen, damit Sie sehen, was er enthält, und Sie auf diese Art nicht versäumen, an ihn jene Fragen zu stellen, die ich an ihn directe nicht stelle.

[436.

Báró Sina Györgyhöz.

(e. f.) 1838. szeptember 19.

Mein sehr geehrter Freund!

Endlich können wir Ihnen nach vielem Zeitverlust, Ärger und unsäglicher Disputation den Vertrag in der Beilage überreichen! Bevor ich mich in dessen einzelne Puncte einlassen könnte, muss ich Sie aufmerksam machen, dass bereits mehrere Mitglieder der Deputation abgereist sind, einige auf dem Sprung sind abzugehen, und somit »sollten Sie essentielle Sachen ändern wollen« — die Sache für jetzt nicht mehr finaliter beendigt werden könnte, da man in der Deputation zur Ausflucht schreiten würde, dass die zurückgebliebenen Mitglieder die früheren Beschlüsse der ganzen Deputation nicht mehr ändern können. In

Digitized by Google

wieweit ein solcher Fall den ganzen Gegenstand zurücksetzen, gefährden, ja vielleicht ganz auseinander schlagen dürfte, werden Sie wohl einsehen, ohne dass ich mich darüber in ein Langes und Breites einlasse. Ich bitte, ich beschwöre Sie desshalb, alle unnöthigen Scrupeln zu beseitigen, und an den Vertrag nichts Essentielles und wo möglich gar nichts zu ändern. Dass Sie aber auch gar keine Scrupeln zu haben, und Difficultäten zu machen brauchen, will ich mich bemühen, in folgenden anschaulich zu machen.

Der Eingang ist, wie der ganze Styl des Vertrages überhaupt, ganz nach der Weise verfasst, wie der legislative Körper und die executive Macht zu einem einzelnen Unternehmer — der ein Privilegium erhält — zu sprechen pflegt, und somit werden Sie gegen den Eingang und den Styl des ganzen Vertrages nichts einzuwenden haben. Gegen den 1-ten und 2-ten Punct können Sie keine Einwendung haben, da diese ganz nach Ihrer Eingabe und dem authentischen Protocol verfasst sind.

Der 3-te Punct muss so stehen wie er ist; und zwar dessen 1-ter Theil, weil die Deputation nicht gutstehen kann, dass Sie die fraglichen Aerarial-Gebäude gratis bekommen werden, und so dann der 2-te Theil, weil alles das, was Sie in dieser Hinsicht mit dem Aerar beschliessen werden, kann den Rechten der Nation nach 97 Jahren nicht im Wege stehen, für die Nation nach Ablauf der privilegirten Jahre, wenn die Brücke an das Land übergeht, nicht bindend seyn kann.

Der 4-te Punct muss unverändert so bleiben, wie ihn der Vertrag anführt, — da es Ihre eigenen Worte sind, deren Sie sich in Ihren Eingaben bedienten. Sollten Sie aber in der Verpflichtung, nach 97 Jahren die Brücke im guten Zustand übergeben zu müssen, ein Schreckbild ersehen, — so wird Sie der nachfolgende »alapító« 5-te Punct, den Sie mit Aufmerksamkeit lesen wollen — ganz beruhigen. Dieser Punct ist so ein Echappatoir, dass Sie alles, was man Ihnen vorlegt, ohne Scrupel unterschreiben können, denn reissen »alle Stricke«, so »*werden Sie die Brücke nicht mehr aufbauen wollen*«, und die Legislation kann Sie, oder Ihre Erben und die durch Sie repräsentirte Gesellschaft, nur

Digitized by Google

ad vires jener Summe exequiren, die sich durch den Reservefond von 100,000 fl. aufhäufte. Über das Ganze schwebt zwar ein bischen Dunkel — seyn Sie aber darüber froh, denn stets würde die Deputation Ihnen folgende Frage stellen: »welche Garantie gibst du uns, dass du nach den priv. Jahren die Brücke der Nation übergibst, wie du es in dem 4-ten Puncte deiner letzten Eingabe betheuerst? Wisse, dass wir bloss wegen dieser Betheuerung den höchsten Tarif der 97 Jahre zugestanden haben? Spreche also, denn entweder musst du uns eine vollkommene Garantie geben, oder der Vertrag wird Rückgängig . . .« Was würden Sie dann thun? Ich glaube in der grössten Verlegenheit seyn, ich aber die ganze Sache für verloren halten. Schweigen Sie indess, — und rühren Sie an besagten 4. §. gar nichts . . . so klingt das ganze sehr schön und generös . . . steckt aber gar nichts dahinter, da Sie und die einstmaligen Actionnaire entweder Ihr Wort lösen werden, hält die Brücke gut aus, oder sich durch die wohlthätige Pforte des 5. §. zurückziehen

Den 6. Punct, durch zu führen kostete viel, da er aber nun Wort für Wort so verfasst ist, wie Sie sich in Ihren Eingaben ausdrückten, so kann darüber gar keine Bemerkung obwalten. Sie sagen freilich: »Ich trage der Nation die $^1/_2$ der Actien an«. und in dem Vertrag stehet, Sie werden dazu verpflichtet... Hier muss ich Sie aber auf den Eingang meines Briefes aufmerksam machen, wo ich Ihnen bereits erklärte, dass in Ungarn, bei Ertheilung von Privilegien, der gesetzgebende Körper diese Sprache führt, und auch ohnediess ganz natürlich die von dem Bewerber gemachten Anträge zu Verpflichtungen gemacht werden.

Der 7., 8. et 9-te §., glaube ich, ist in vollkommener Ordnung, folglich keine Bemerkung darüber möglich.

Eben so kann man gegen die §§. 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16 und 17 nichts einwenden, da diese Wort für Wort aus dem Reglement des jetzigen Schiffbrücke-Tariffs genommen sind.

Der 18-te §. ist ein Gewinn den Sie machen, — denn in der Entschädigung der beiden Städte dürfte es sich als sehr vortheilhaft bewähren, wenn Sie bei dem Blockberg eine Schiffsbrücke oder eine andere Überfahrt etablirten.

Digitized by Google

Der 19-te §. ist auch ein Gewinn, folglich nichts dagegen einzuwenden.

Der 20-te §. ganz in Ordnung, so wie auch der 21-te.

Sollte der 22-te §. Ihnen Scrupel einflössen, so überlesen Sie den 5-ten §. noch einmal, — und schreiben Sie ohne Bedenken unter.

Wenn ich Sie aber bat »In dem Vertrag nichts zu ändern«, so bitte ich Sie auch zu demselben »nichts Neues« beizufügen, da diess das Gelingen der Sache eben so gefährden würde, wie das Ändern des Vertrages. — Gehet jetzt die Deputation auseinander — und sie wird auseinander gehen — wenn Sie im Vertrag etwas streichen, oder zu demselben etwas Neues setzen, so stehe ich für nichts gut — glaube im Gegentheil »Die Sache ist verloren«, denn Sie denken nicht — welches Anfsehen das Ganze allhier erregt und wie viel feindliche Kräfte sich gegen uns und die Brücke überhaupt entwickeln. Vor allem andern dürfen Sie von »der Übertragbarkeit Ihres Privilegiums« nicht die leiseste Erwähnung machen, denn sonst ist Alles verloren. Zu was aber auch? Es versteht sich ja von selbst . . . und geben Sie alle Ihre Actien weg . . . so haben Sie ja das Ganze an andern übertragen, und man kann Sie und die Actien-Gesellschaft nur stets ad vires von 100,000 zu Eviction zwingen, denn der herrliche Echappatoir §. 5 bleibt immer offen! auf der andern Seite.

Nun bitte ich Sie: 1-tens, ohne Zeitverlust Ihre Willensmeinung schriftlich an Gyra oder Derra mit der Weisung zuzusenden, dass man Ihr Schreiben niemandem mittheile, aber sogleich — wenn es auch bei der Nacht wäre — mir überbringe. 2. Dass Sie, im Fall Sie dennoch Etwas zu streichen, oder zuzusetzen wünschten, so wollen Sie dem Gyra eine unumschränkte Vollmacht geben, mit der Deputation zu unterhandeln, — indem sonst das Ganze sich so gewiss wie $2 \times 2 = 4$ ist zerschlägt, — da die Deputation bestimmt auseinander gegangen seyn wird, falls man von Ihrer Seite noch auf ein Schreiben warten sollte.

Graf Stephan Széchenyi. [1])

[1]) Ezen levél tisztázatát, miután Széchenyi a sürgős erküldést kivánta s jelen nem volt. — a mint azt Tasner Antal az eredeti fogalmazványra föl-

Digitized by Google

437.

József főherczeg nádorhoz.[1])

(m. k.) Pest, 1838. szeptember 24-én.

Euer k. k. Hoheit,

Durchlauchtigster Erzherzog!

Gott Lob, wir sind heute in der Brücken-Angelegenheit endlich mit Allem, so gut es ging, in Ordnung gekommen. Gerne hätte ich den morgigen Tag abgewartet, um E. k. H. über Mehreres meine mündliche Meldung abzustatten, da mich aber das Oedenburger Comitat nach Raab beordnete, um unter S. E. dem Herrn k. Commissär Gr. Fr. Zichy an den Berathungen, die Regulation des Hanság etc. betreffend, Theil zu nehmen — und der Tag der Comparition bereits gestern war, so nehme ich mir die Freiheit, E. k. H. hiemit auf zwei Gegenstände schriftlich aufmerksam zu machen.

Es wurde die Frage gestellt, ob den Vertrag E. k. H. allein. oder alle Deput. unterfertigen sollen, worauf beschlossen wurde. sich in dieser Angelegenheit ganz dem höchsten Willen E. k. H. zu unterwerfen; sodann wurde nach langem pro et contra in Suspenso gelassen, dass die Repraesent. an S. M. bis dahin nicht gedruckt werde, bis S. M. den ganzen Vertrag nicht sanctionirt werde haben.

Was das Erste belangt, bin ich überzeugt worden, E. k. H. den Vertrag nicht zwischen 26 Deputirten zur Unterschrift circuliren zu lassen, sondern das selbe gnädigst selber unterschreiben geruhen; weshalb ich mich auf die zweite Frage beschränkend — E. k. H. unterthänig bitte, durch den Herrn Protonotär v. Végh

jegyezte, a gróf nevével Tasner által lett aláírva: »in seiner Abwesenheit unterfertiget durch Anton Tasner.« Ugyancsak Tasner a következő utóiratott függesztette hozzá: »Eben so hat man das autentische Project und das vollständige Protocoll von Végh geschickt, welches hiemit auch beigeschlossen wird.« Tasner. Végre megjegyzi: Expedirt estaffetaliter den 19-ten September Nachmittag 3½ Uhr.

[1]) Kiadatott Török János i. m. magyar fordításban 183. lapon.

Digitized by Google

veranstalten zu wollen, dass auch die Repraesentation und zwar mit den übrigen Pertractationen zu gleicher Zeit gedruckt werde, weil

1. Bis jetzt in der Brücken-Angelegenheit Alles gedruckt wurde, und

2. Weil in Hinsicht der Milit. Magazine, und der freien Einfuhr des Eisens keine Erwähnung im Vertrag, — aber bloss in der Repraesent. gemacht wird, — und somit zu dem Wesen der ganzen Pertract. gehört. und folglich die immediate Publicirung erheischt, ohne welche die Interessen der Actien-Gesellschaft zwar indirecte, aber dennoch gefährdet sein würden.

Ich lege mich Ew. k. Hoheit zu Füssen, und nenne mich mit dem Gefühle der allertiefsten Ehrerbietung Ew. k. Hoheit ganz unterthänigster Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 24-ten September 1838.

438.

Tasner Antalhoz.

Nyergesújfalu, 1838. szeptember 24-ikén.

Barátom, elfelejtém mondani: 1. hogy most tüstént fel kellene szóllítni a városokat, úgy mint már meghatároztuk.

2. Mondaná meg Heinrichnek — kit köszöntök, — hogy sokan azt gondolják, hogy Ő Ullmann részére vett házakat Budán. Man sollte sie bei diesem Glauben lassen.

Kérem ne felejtse, — hogy Gyra Véghez menjen a Repraesentatio mássa miatt, és ha nem adja, folyamodjon a főherczeghez.

Sietve Széchenyi.

439.

Tasner Antalhoz.

Parendorf, 1838. szeptember 26-án.

Kérem barátom 1. írja meg, a búvár-harang A-túl Z-ig mennyibe tellet. 2. Az ide mellékelt levelet Chrismár tüstént küldje Ó-Budára. Széchenyi.

Digitized by Google

440.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. október 4-ikén.

Barátom, Önnek szeptember 30-iki levelét, Szombathelyről jövén tegnap itt találtam. Ön azt írja »A Representatiót csak akkor *szabad* kinyomtatni etc. etc.« Már szabad-e, nem-e, s ki engedheti, ki tilthatja meg, azt nem vizsgálom, mert nem bánom, ha soha nem is nyomtatják ki; de Báró Sinának másolatjára azon okból van szüksége, hogy kérelmeit Ő Felségéhez a szerint irányozza: Ez okból írtam Önnek, hogy Gyra menne Véghez . . . és ha ez lemásoltatás (s nem kinyomtatás) végett nem akarná kiadni, valamint bizonyosan gácsoskodni fog; mert ez a bevett szokása — járúlna egyenesen a herczeghez szóval vagy irásban. — Erre Ön nem felel semmit, és én igen félek, — hogy vagy én nem magyarázám magam jól, vagy Ön nem értett engem. — Azonban a dolog sürgetős és szükséges (és ez okból írtam is mindjárt Gönyőrűl), mert kérése Sinának a kormánynál — melyet én teendek fel, — egybenhangzásban kell lennie a Deput. Representatióval; s hogy miért nem volna szabad mássát, pro privata notitia Sinának kiadni — nem látom át, — sőt hiszem — ha kivánja — ki *kell* adni. Ezt már hozza rendbe, szerezze meg a Represent. és küldje meg mássát minél előbb.

Mi a két város Sina általi felszóllítását illeti, várjon Ön míg erről írni fogok, vagy Sina egyenesen meghagyja Gyrának.

Igen örűlök, hogy Gyra a solennis contractust tandem aliquando felvitte Bécsbe. — A magyar játékszín páholyt *mindennapra* meg kell tartani, »Ob dann abonnement, oder nicht.« Most legyen bezárva . . . s csak leporoztatás végett felnyitva. Ha Ön akarja használni vagy à *discrétion*, mások által használtatni, igen fogom szeretni. Kérem írná meg legelső alkalommal, A-túl Z-ig Seeber kertje eddig mennyiben van, úgy hogy csekély szerzeményeimmel rendesen feljegyezhetnők.

Digitized by Google

Délután.

Későbbi levelét most veszem, melyben tudósít, hogy a Represent. mássa megvan. Bravo! All right! Most jut eszemhe, hogy Hradeczky etc. etc. már Pesten van és ekkép ezek csak használják a Magyar és Német színházi páholyinkat.

P. F. et C. csak írjanak ellenem. Ha sokak előtt »vesztek is« . . . azt hiszem a »Többeknél« csak nyerni fogok. Győrött, Szombathelyen — bin ich quasi im Triumph eingczogen.

És ha mindnyájok előtt vesztene is személyem, — mit tesz csak nyerjen az ügy!

Isten tartsa. Mi mindnyájan meglehetősen vagyunk.

Széchenyi.

441.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Czenk, 1838. október 6.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ich bestätige den Empfang Ihrer beiden Werthen vom 1-ten und 5-ten October; und den der Copie von Clark's Brief — München, den 26-ten September; — und bin über deren Inhalt in meiner jetzigen wohlthuenden faulen Existenz so zufrieden, froh und vergnügt, dass mir nichts Anderes übrig bleibt, als zu rufen: Hurrah! Hurrah! — Was Clark schreibt, ist Gold werth, und was Ihre Reflexionen betrifft, so glaube is, wird Végh keine Difficultäten machen, und sollte er, so würde ich in Ihrer Stelle, directe und ohne Zeitverlust mich an Erzherzog Palatin, oder schriftlich, oder durch Gyra wenden.

Mir gehet es, Gott Lob! passable, und fürchtete ich mich nicht »Es zu versprechen«, so würde ich sagen »Ganz wohl.« Was hilft's zu läugnen, »Nach Arbeit ist Ruhe süss«, und wir hatten zu kämpfen genung. Lange wünsche ich indessen nicht mehr zu faulenzen, und bitte Sie mich 1. stets au courant der fraglichen Angelegenheit zu halten, und 2. mir wissen zu machen, wenn.

Digitized by Google

Fürst Metternich etc. in Wien ankommen werden, damit ich meine Reise nach meinem kurzen Sejour in Wien so einrichte, dass ich nebst dem Vergnügen Sie wiederzusehen, auch etwas für unsere Sache alldort leisten könne.

Genehmigen Sie indessen die Versicherung meiner aufrichtigsten Hochachtung, und jenes festen Glaubens, »dass Sie bestimmt sind, gar manches Grossartige und Gemeinnützige auf unserer Erde durchzuführen!« Alleluja!

Graf Stephan Széchenyi.

Zinkendorf, den 6-ten October 1838.

442.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. október 7-ikén.

Barátom, ha Véghtűl megszerezhetné az Ország küldöttség Végzete mását a színház dolgában — igen szeretném, mert tán végrehajthatnám, hogy Sopron, Vas, Győr, Zala, Moson és Veszprém ezélirányos Instructiót adjon.

Hekenast már elkészítteté a híd lithographiát?

Mi ujság van? Családom alkalmasint a folyó hónap elején Pesten leszen, én néhány nappal később,

Isten áldja Széchenyi István.

443.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. október 13-ikán.

My dear Sir, Önnek 8-iki levelét, — melyben a híd-dolog befejezését jelenti, éppen most veszem. Hurrah, hurrah!

Igen el vagyok foglalva és azért ez alkalommal csak arra kérem, a Városiak felszólítását Sina részérűl bocsássa útnak.

Isten áldja. Egészségem tűrhető, de semmi egyébb! November elején reménylem ismét meglátjuk egymást.

Széchenyi István.

Digitized by Google

444.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. október 16-ikán.

Barátom, kérésem van; — feleségem a Magyar színház 1-sö páholya helyett, — a harmadikat kivánná hasonlólag jobb oldalrúl, mert — ez, úgy mond, nem oly hideg, s szemei sem fájnak a színpad lámpásai után annyira, mint az 1-sö páholybúl.

Most midőn Pesten valék, ura ez érintett 3-ik páholynak nem volt, — s már én akkor is megkaphatom, ha feleségem el tudja határozni magát. — Miután az azonban nem történt, — kérésem az: »Eszközlené« — wenn es ohne grosse Schwierigkeiten geschehen kann — hogy addig is, míg feleségem Pestre nem jő — az érintett páholynak ura ne legyen. — Tán szükségtelen ezen precautió — pedig fájdalom tán úgy van, — mert mint hallom igen sokan lemondottak páholyaikrúl! — Isten áldja. November közepe előtt alig leszek Pesten. — Most mindenekelőtt Öntúl a színházi Deput. jegyző-könyvének mássát várom, hogy e részben is, ha lehet, tehetségem szerint segítsek e szerencsétlen ügyben.

Batthyányi Gusztáv könyvtárát a M. Akadémiának ajándékozta. Ezen igen örvendek. Csak csepeg mindenünnen.

Október 17.

Önnek 11 és 14-iki leveleit ma vettem. — Ezután leveleit csak egyenesen, Sina közbenvetése nélkül, — irányozza ide; átengedvén a póstának, Bécsnek vagy Köpcsénynek útján e levelemeit kezeimhez juttatni.

Bár lenne az O. gyülése Budán! De nem hiszem.

Örülök a 3 casinói candidatuson. Csak legyünk sokan. Das Übrige wird sich finden. — Önnek 3 könyvével tudom sok a baja, annál kevesebbet dolgozok én. — Egészségem meglehetős, kivált ha szép idő és meleg van. November közepe előtt alig leszek Pesten. Bizvást elmehet Veszprémbe. Zsoldost Győrött közelebbrúl ismervén meg, igen jeles főnek tartom. Kommen Sie mit ihm par hasard zusammen, so können Sie ihm das auf eine gute Art

Digitized by Google

stecken. — Nem bánom, ha meg sem kapom a színházi Országos küldöttség végzetének mássát.

Kommt Zeit, kommt Rath! — Én így tenném a hídrajz alá az írást: »A Főm. Ország. küldöttség által elfogadott álló híd képe.«

1839-re tán csak kiszorítok ismét 100,000-et a kazani út folytatására. Nem tudja, Stürmer mily sikerrel utazott? Kappel számolása nem szükséges; de nem is jó. Kérem mondaná meg neki nevemben: Er sollte dem Killián schreiben, dass es am besten würe, wenn er Mitte November nach Pest käme, — ob aber aus der Mühle jetzt Etwas wird, wo wir kaum Häuser zur Wohnung haben, ist eine andere Frage, ich (Széchenyi) werde auch in Pest seyn etc. etc. Isten áldja Széchenyi.

Én igen örülök a toll-háborúnak, kivált mert látom, hogy sok olvasót szerez, — ideákat felvilágosít, — mind a két részt ovakodásra kényszeríti, — és megvallom, egy kissé azért is, mert nyilván látom, hogy előbb-utóbb Orosz Cató et C. a vert rész lesz! Mit Witz langt man heut zu Tag nicht mehr aus.

445.

Tasner Antalhoz.

Czenk, 1838. október 18-ikán.

Barátom, most forgatván a híd-tárgyiakat, azt találom, hogy a küldöttség ezen aláírást határozott a Heckenast-féle rajz alá.

»A Nagy Méltóságú Or. küld. által megállapított hídnak rajza.«

Ugyan felküldettek-e már a rajzok etc. etc. Sinának? Úgy, hogy lépéseit etc. etc. most a kormánynál is megtehesse? Ezt minden módon sürgetni kell Gyra által. Mikép vagyunk a német fordítással? Ich bitte mir auf der Stelle eines aus. — Nur nach Wien gesendet, damit ich es bei Sina finde.

Október 21-ik.

Kérem eszközölje, hogy ujságaink november 1-sőtől kezdve ismét Pestre küldettessenek. Családom november 1-sőjén indúl

Digitized by Google

Pestnek, én pedig feleségestűl azon nap Bécsbe megyünk, ott vagy 10 nap maradandók és téli fészkünkbe sietendők.

Isten áldja Széchenyi.

446.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Czenk, 1838. október 20.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ihr Schreiben vom 19-ten l. M. beantwortend, eile ich Ihnen zu sagen, dass mir Clark durchaus keine speciellen Überschläge oder Dimensionen über das nöthige Holz etc. für die Brücke von Pesth übergeben oder eingesendet hat, dass aber alles das noch zu gewärtigen kommt.

Einstweilen kann indessen zu Vorausberechnungen und um die nöthigen Liferanten zu finden, jene Specification dienen, die er Ihnőn gab, die Sie in Händen haben müssen, und die den in Frage stehenden Bedarf — wie ich mir es aufzeichnete — folgendermassen angibt:

3333 Blöcke von bestem Granit, jeder 5 Fuss lang, 5 Fuss breit und 15 bis 18, oder 20 Zoll dick.

3333 Blöcke von Csobánkáer oder anderem guten Stein, 5 Fuss lang, $2^1/_2$ Fuss dick, und von 15, 18 bis 20 Zoll dick.

6666.

9999.

Sodann

1200 piles 60′ lang 15″ quadrat von Ende zu Ende.

Eichen

1200 43′ lang 15″ quadrat.

240 20′ lang etc.

Da für den Augenblick nichts zu thun ist, als sich »umzusehen«, und alles Übrige noch einige Wochen Zeit hat, so wollen Sie mir erlauben, dass ich mich über alles diess höchstens die ersten Tage November in Wien expectoriren dürfe.

Gut wäre es, wenn Sie einstweilen jene Bittschrift aufsetzen liessen, die Sie, wegen der Magazine und der freien Einfuhr des

Digitized by Google

Eisens, an die Regierung einzureichen haben, und die im völligen Einklang mit der lateinischen Repraesentation der Deputation an Sr. Majestät sein muss, in deren Besitz Sie sind, und ich nicht bin.

Für dieses Jahr ist nichts Anderes zu thun, aber diess muss gethan werden, als:

1. Mit der allerhöchsten Regierung in's Reine kommen.

2. Die Ordres geben, dass das nöthige Holz den kommenden Winter in Slavonien geschlagen werde.

3. Sich vorläufig über das nöthige Quantum Stein zu assecuriren, und vielleicht, wenn die Genehmigung einer allerhöchsten Regierung noch frühzeitig genug erfolgen sollte.

4. Die Ordres an Clark wegen der Verfertigung des Eisens in England geben. Die Städte Ofen und Pesth sind — hoffe ich — bereits aufgerufen.

Ich danke Ihnen vielmal für das, was Sie mir in Hinsicht des Ullmann'schen Hauses in Ihrem vorletzten Briefe zu sagen die Güte hatten, und behalte mir vor, » — mich mit Ihnen darüber bei nächster Gelegenheit zu besprechen.«

Hat Ihnen Salopeck noch nicht geschrieben, um über die Eichen zu relationiren?

Ihr bereitwilligster Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Zinkendorf, den 20-ten October 1838.

447.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Czenk, 1838. október 28.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ihrem Schreiben vom 26-ten l. M. zufolge, werde ich versuchen Etwas auf das Papir zu bringen, um *Eisen* und die *Magazine* gratis zu bekommen. Unglücklicher Weise finde ich jene Notate nicht, die darauf Bezug haben. Auch glaube ich *allem Ernst*, dass Sie das viel besser selbst thun könnten, da Sie die

Digitized by Google

Verhältnisse in Wien weit besser kennen, als ich, und ich mich »von den Fatiguen »die ich mit der Deputation hatte, und wo vielleicht wieder ich das Terrain besser kannte, als Sie, noch bei weitem nicht erholt habe. Indessen werde ich — wie gesagt — so gut ich kann trachten, ein kleines Projectchen fertig mitzubringen.

Ich gedenke noch immer den 1-ten November in Wien einzutreffen, aber höchstens 8 bis 10 Tage zu bleiben; weil ich ein Mitglied jener Deputation bin, die von Seite des Pesther Comitats die Instructionen für den kommenden Landtag auszuarbeiten hat, und ich dort nicht gerne mangeln möchte, wo ich — meiner modesten Ansicht nach — vielleicht doch auch ein bischen nützlich sein könnte. In welchem Hôtel ich wohnen werde, ist mir noch nicht bekannt, den 2-ten werde ich aber zwischen 10 und 1 Uhr schon zu Ihnen kommen; und nenne mich auch bis dahin Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Zinkendorf, den 28-ten October 1838.

448.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1838. november 30.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Obschon ich keinen Augenblick bezweifelte, dass Sie — an dessen Namen das Gelingen und der Sieg gehaftet ist — die Brücken-Angelegenheit auch bei der k. ungarischen Kanzlei durchführen würden, so bin ich durch Ihr Schreiben vom 27-ten l. M., das mir Gyra gestern übergab, dennoch auf eine sehr angenehme Art erfreuet worden, denn der Teufel schläft nie, und, wie es Ihnen wohl bekannt ist, gibt es ganze Legionen von kleinen Mitfressern, die im 4-ten und 5-ten Stock wohnen, und deren Beschäftigung, gleich jener der Motten, nur Verderben ist.

Gott Lob, dass diess auch überstanden ist! Es bleibt aber noch Folgendes zu thun übrig, und man darf nicht ruhen, nicht rasten, bis es nach der Reihe nicht geschehen ist.

Digitized by Google

1. Der geneigte Ausspruch des Baurathes, oder vielmehr der Bau-Commission.

2. Der Staatsrath.

3. Die Sanction S. M.

4. Das Bauen.

5. Das Zahlen über die Brücke.

6. Das Hinübergehen, reiten, fahren etc., dann dürfen wir uns erst »vollkommene Ruhe« gönnen.

Für den Augenblick — so wie die Sachen anjetzt stehen — glaube ich, wäre Folgendes an der Tages-Ordnung, was man ohne Verzug thun müsste:

a) Darauf wirken, dass die Bau-Commission von gescheuten Leuten zusammengesetzt werde, und diese den Gegenstand bald entledigen.

b) An Szalopeck schreiben, oder überhaupt verursachen, damit das nöthige Holz *jetzt gleich* geschlagen werde.

c) An Clark schreiben, um ihn zu avisiren, dass nun an der Sanction kein Zweifel mehr sei, und er somit seine Detail-Zeichnungen mit aller Energie betreiben, und sich mit der Idee familiarisiren solle, »Mit Aufbruch des kommenden Frühjahres nach Pesth zu kommen, um hier die Sache finalement in Gang zu bringen.

d) Allenthalben informiren, wo es nöthig ist, — und keine Zeit und Mühe, und überhaupt nichts sparen — damit man uns wegen des englischen Eisens und der Überlassung der bewussten Magazine keine Difficultät mache.

Was den Punct *a)* betrifft, müsste darauf gewirkt werden, dass die Commission erkläre, »dass zwei Pfeiler an einer Stelle (ver dem Nakóischen Hause) die quasi um ein 3 Theil breiter ist, als die Stelle bei dem Blocksbade, durchaus keine Vergrösserung der Überschwemmungs-Gefahr verursachen können. Was hingegen die Brücke selbst anbelangt, so wird diese ja nicht auf Aerarial-Kosten gebauet, sondern für das Geld des Baron Sina. Was macht es also, wenn sie auch fehlerhaft gebauet ist, zumal durch diesen Bau endlich einmal der ungarische Adel zum Zahlen gebracht wird. — Sollte indess die Bau-Commission sich den-

Digitized by Google

noch aus der Ursache nicht *sogleich* aussprechen wollen, — was die Hauptsache ist, — weil die Pläne nicht hinlänglich en détail sind, so sollten Sie sich antragen, zu seiner Zeit alle Detail-Pläne des Clark der Bau-Commission zu unterbreiten, was in mancher Hinsicht sogar nützlich sein könnte, da wir hiedurch von jedem Vorwurf frei, z. B. die Spannung der Brücke von 240° auf 200° setzen könnten — was ein unendlicher Gewinn wäre. — Jetzt aber ein Geheimniss zwischen Ihnen und mir bleiben muss.

Ad Punctum *b)* bemerke ich, dass man nicht einen Tag versäumen sollte, den Befehl zu ertheilen, dass das Holz in Slavonien geschlagen werde. — Sie wissen, wie die Leute gerne Zeit verlieren; man müsste also mit aller Energie das augenblickliche Schlagen der nöthigen Hölzer bewirken. Geben Sie die Befehle jetzt, so wird doch kaum vor Ende Jäner angefangen, und im März ist es bereits beinahe zu spät, da die Säfte der Bäume anfangen wieder aufzusteigen. — Ich habe Ihnen zwar schon mitgetheilt, was der Bedarf in dieser Hinsicht ist, — und ich weiss, dass Sie es auch in Händen haben. Zur grösseren Vorsorge schliesse ich es aber dennoch sub :/: bei. — Ich bitte Sie, »gehen Sie über diesen Punct nicht leichtfertig hinweg, bedenken Sie im Gegentheil, dass das Ganze um ein Jahr postponirt werden wird, wenn Sie die Ordres jetzt nicht geben.

Ad punctum *c)* füge ich hiezu, dass mir Clark vom 14-ten November schreibt, und ich aus seinem Brief entnehme, dass er über die Pesther Brücke zwar viel nachdenkt, aber die Detail-Zeichnung mit aller Energie nur dann beginnen wird, wenn Sie hm sagen: »Die Sache ist durchaus keinem Zweifel mehr unterworfen, fange also an!«

Ad punctum *d)* bemerke ich endlich, dass Sie bei Fürst Metternich und Gr. Kollowrat folgende Sprache führen sollten: »Ich bitte Sie, machen Sie keine Difficultäten, denn sonst endigen wir die Sache vor dem Landtag nicht« (und das ist ein Hauptargument, worauf Sie immer reiten müssen). Geben Sie die Sanction, wenn auch die Entscheidung des Eisens und der Magazine einer längern Unterhandlung bedarf, da es sich nur darum handelt, jenen Theil des Gegenstandes zu beendigen, der

Digitized by Google

von der Deput. abhängt, damit diese nicht wieder einberufen werden müsse, was für die Sache in der That eine Todeskrankheit wäre. So wie die Abfertigung der beiden Städte nicht im Wege stehet, dass der Contract von Seite S. M. ratificirt werde, — so bilden das Eisen und die Magazine auch kein Hinderniss; können Sie indessen mit einem Schlag auch diese beiden Dinge durchführen, so ist's um so besser. In Ihrer Lage würde ich nebst Fürst Metternich und Graf Kollowrat noch zum Kriegs-Praesidenten, seinen General-Adjutanten Graf Clamm und Hofrath Rosner in Hinsicht der Magazine, und zum F. Lobkovitz in Hinsicht des Eisens gehen. Bei den Ersteren würde ich stets das Haupt-Argument durchschimmern lassen. Lassen Sie um Gottes Willen den ung. Adel nicht mehr aus, der sich zum Zahlen herbeigelassen hat.« — bei Fürst Lobkovitz etc. etc. ist indessen — in Hinsicht des Eisens — das Argument anzuführen, dass nun einmal Clark so eigensinnig ist, nur mit englischem Eisen bauen zu wollen, und überdiess in Ungarn das Eisen nicht verfertiget werden kann, wenn es hingegen in Steyermark oder Böhmen verfertiget werden sollte, würde diess, aus unzeitiger Aemulation Anlass zu so vielen Erörterungen geben, dass die Sache wieder in die Gefahr des Nicht-Gelingens kömmen könnte, und somit es vernünftiger sei, pro isto casu das englische Eisen *zollfrei* herein zu lassen.

Ich grüsse Sie auf das freundschaftlichste. Ich höre, unsere Regierung wird wieder eine Anleihe negociiren. Da Sie dabei gewiss die Persona prima spielen, so bitte ich Sie »vergessen Sie mich nicht«.

Überdiess ersuche ich Sie recht sehr, »mich au courant von Allem dem zu halten, was sich in unserer Angelegenheit zuträgt,« besonders wenn der Gegenstand vielleicht zu der Ofner Bau-Direction herabgeschickt werden sollte, damit ich für diesen Fall hier das Terrain vorbereiten könne. — Gerne wäre ich bei der Discussion gewesen, ich kann mir das so recht lebhaft vergegenwärtigen, wer pro und contra war. — Diese Discussionen können aber vortreffliche Folgen nach sich ziehen, — denn Manche haben sich durch dieselben gewiss so recht blossgestellt,

Digitized by Google

— wie leidenschaftlich, partheiisch, ignorant, und wie sehr sie von der Natur (quoad »Gehirn«) stiefmütterlich behandelt wurden.

Mit dem Gefühle der ausgezeichnetsten Hochachtung nenne ich mich Ihren ergebensten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 30-ten November 1838.

449.

Gróf Sándor Móriczhoz.

(m. k.) Pest, 1838. november 30-án.

Lieber Freund!

Obschon ich über jene Conditionen viel nachgedacht habe, die du deinem Preisbecher beifügen solltest, und du mich in deinem werthen Schreiben vom 24-ten auch gütigst aufforderst, meine Ansicht dir hierüber mitzutheilen, so bin ich mit mir selbst dennoch nicht ganz im Reinen: was hier eigentlich das zweckmässigste wäre, und dürfte dir damit keine befriedigende Antwort geben.

Es handelt sich »mit Wenige grosses Interesse zu erwecken, grosse Bewegung zu verursachen.«

Hurdle races, wie du richtig bemerkst, geben grosses Vergnügen, und vermehren hiedurch die Zahl der Zuschauer. Ganz richtig! *Sie müssen aber auch geritten werden.* Denn stehen sie nur im Programm angemerkt, und gehen nicht vor sich, so verfehlen sie nicht nur den Zweck, das Publicum zu unterhalten, sondern auch jenen weit *wesentlicheren*, »den Pferdezüchtern eine chance mehr zu geben, ihre Auslagen hereinbringen zu können.«

So wie du die Conditionen in deinem Schreiben mir andeutest, dass nämlich die Einlage 25 □ sein, der Gewinner den Becher und $^2/_3$ von der Einlage erhalte, das zweite Pferd hingegen $^1/_3$ von der Einlage befreit sei etc. etc., mit diesen Conditionen stehe ich dir, gestützt auf meine lange Praxis, gut, dass die drei ersten Jahre statthaben werden, und nur das vierte Jahr um denselben tüchtig geritten werden wird; und zwar aus folgenden, sehr einfachen Ursachen.

Digitized by Google

Weil bei uns überhaupt wenig geritten, und noch weniger gesprungen wird; und

Weil sehr Wenige 25 □ erlegen können, und auch wollen im besten Fall einen Becher zu gewinnen, den sie das nächste Jahr wieder herausgeben müssen.

In der Mechanik ist es leicht zu berechnen, wie ein Pfund angewendet werden müsse um einen Zentner zu haben, denn hier stehet die Berechnung auf unwandelbaren Ziffern. In moralischen Dingen ist's aber ganz anders, und hier kann mehr oder weniger nur die Erfahrung zur Richtschnur dienen, wie Eins und das Andere grossen Effect nach sich ziehen wird, oder gar keinen. — So sehen wir gar oft, wie Manches, von dem man sich die grösten Resultate versprach, äusserst kleine nach sich zog, eine unbeachtete Kleinigkeit im Gegentheil die Grundlage der erstaunenswürdigsten Folgen war. So z. B hatten die vielen Millionen, die der österroichische Staat von Zeiten der Kaiserin Maria Theresia für die Beförderung der Pferdezucht in Ungarn auslegte, gar keine oder geradezu schlechte Resultate zur Folge; während in England die einigen, verhältnissmässig so geringen Kingsplates des Königs James II. die Basis der englischen Intelligenz, Praxis und Gelingen in der Pferdezucht bilden.

Wesselényi glaubte durch die Conditionen, die an . . .[1] Preis geheftet und die scheinbar sehr zweckmässig sind, grossen Concurs zu erzwecken. Die Erfahrung zeigte aber, dass um diesen Preis eigentlich nie gelaufen wurde; man aber das Mangelhafte der Conditionen benutzend, den Preis im eigentlichen Sinne des Wortes stets theilte, und somit dieses Hypomoelion sich als durchaus nutzlos bewährte. Ich bitte dich, überlese die Conditionen dieses Preises.

Da ich dich nun bei unserer Freundschaft, und um so mehr, da du mich aufforderst »Meine Ansicht dir mitzutheilen«, nicht gerne in der Reihe jener Mechaniker zu sehen wünschte, die die Aufmerksamkeit das Publicums durch die Annonce einer äusserst künstlichen Maschine auf sich ziehen, *die sodann nicht*

[1]) A másolati könyvben kihagyott hely.

Digitized by Google

gehen will, so erlaube ich mir, im Kurzen dir Folgendes zu bemerken.

In den meisten civilisirten Ländern wurde das Wettrennen, als der erkannte allergröste Hebel der besseren Pferdezucht, eingeführt, wie in England, Frankreich, Preussen, Meklenburg, Dänemark, neulich in Würtenberg, und nun auch in Russland; allenthalben hat indessen die Regierung die Preise gegeben, nur in Ungarn gaben und geben die Preise wir, was uns im Auge des unpartheiischen Richters in ein gar gutes Licht stellt. Nun müssen wir aber ausharren. Zumal die Sache nicht nur für das Allgemeine vortheilhaft ist, sondern wir auch allenthalben als deren Begründer genannt werden, und im Ganzen, wenn wir uns selbst nicht betrügen wollen, für alle jene herrlichen Ländereien und Praerogativen, die wir in unserem Vaterlande besitzen, wirklich ohnehin nicht übertrieben Viel für dessen Wohl leisten.

Dein Becher, wie man ihn immer stellt, wird nie grosse Bewegung und nie besonders gute Resultate nach sich ziehen, und bloss aus der Ursache, weil er in Wahrheit gesagt nicht alle Jahr, aber nur alle vier Jahre zu gewinnen ist. Ich dachte, als ich dir die Conditionen Deines Bechers vorschlug, mit jährlichen 25 ☐ eben so viel zu bewegen, als die andern Preise mit jährlichen 100 ☐ in Bewegung setzen. Die Erfahrung von acht Jahren lehrte aber, dass, obschon in den Conditionen deines Preises wesentliche Verbesserungen anzubringen wären, die Grundlage jedoch, auf der er stehet, durch die Praxis sich als eine falsche bewährt hat, indem für deine zwei Becher in den letzten acht Jahren auch nicht eine einzige gut contestirte Course statthatte, und somit die 100 ☐, die du eigentlich alle vier Jahre gibst, nicht einmal so viel Bewegung hervorbrachten, als hättest du ganz einfach alle Jahr regelmässig 25 ☐ gegeben.

Meines Erachtens muss also der Preis vor allem Andern getheilt werden, damit in der That jährlich etwas zu gewinnen sei.

25 ☐ sind aber wirklich zu wenig. Du solltest also — ich spreche natürlich immer salvo tuo judicio, und bloss deiner gütigen Aufforderung zu Folge — deinen Preis entweder mit einem anderen kleinen Preis verschmelzen, oder jährlich anstatt 25 ☐ einen

Digitized by Google

hübschen Becher oder Krug oder Candelabre, mit einem Worte, a piece of plate von einem Werth von wenigstens 50—60 ☐ geben.

Setzen wir den fall, du versichertest das Publicum und würdest, nämlich du und alle deine Nachkommenden in sempiternum — und das ist die Hauptsache — alle Jahr im Werthe von 50 ☐ ein Stück Silver plate in die Hände des Wettrenn-Comités bis längstens 1-ten April stellen, damit dasselbe unter folgenden Conditionen gewonen werden könne.

Hurdle races. 2 mile heats. Keine jüngeren Pferde als 4 Jahr alt. Gewicht von den Kingsplates in England. 3 Tag früher einsagen. 10 ☐ Einlage 5 ☐ Forfeit im Fall der Angesagte nicht reitet. Das Silber dem ersten Pferd, die Einlagen dem zweiten. Laufen indessen nicht wenigstens drei Pferde, so wird das Plate nicht herausgegeben, bleibt aber auf das nächste Jahr. Concurriren mehr Pferde, so ist Alles, was die Summe von 30 ☐ übersteigt, Gewinn des ersten Pferdes; da hindurch verhindert wird, dass nicht etwa das zweite Pferd mehr erhalte, als das erste Pferd.

Was für Folgen wären wohl von einem so gestellten Preis zu anticipiren, und was würdest du durch dessen Begründung erzwecken! — Fürs Erste alle Jahre ganz bestimmt ein äusserst interessantes Rennen verursachen, weil gar nicht zu supponiren ist, dass man so einen Preis ohne allen Versuch auf das kommende Jahr übergehen liesse. — Durch die heats und dass wenigstens drei Pferde laufen müssten, wäre die Unterhaltung des Publicums gesichert. Du würdest überdiess nicht nur der Pferdezucht einen grossen Vorschub leisten, sondern auch zur Ausbildung unserer jungen Landsleute wesentlich beitragen, denen in dieser Advocaten-Zeitperiode männliche und ritterliche Ausbildung nicht hinlänglich eingeschärft werden kann. — Du würdest endlich einen Beweis liefern, dass in Ländern, wo der Adel nicht geradezu steuerpflichtig ist, er eben deshalb aus freiem Antrieb mehr leistet, als dort wo er muss; wie denn auch, wie ich oben bemerkt, in keinem Lande der Welt eigentliche Kingsplates von dem Adel fundirt wurden, als in Ungarn. — Und was sind am Ende 50—60 ☐. wahrlich eine Bagatelle, und einst stünde Dein Name auch dort.

Digitized by Google

wo Englands schöne Namen stehen, die durch patriotische Opfer mancher Art das Aufblühen ihres Landes so mächtig beförderten.

Entschliesse dich also vielleicht zu diesem, wodurch, wie mir scheint, jedwedigem Endzweck gänzlich entsprochen werden wird, und auch das erreicht, dass wenn par hasard kein Rennen für deinen Preis in einem Jahre statt hätte, du das nächste Jahr von jeder neuen Depense frei wärest, da du den alten Preis wieder gäbest, und somit entweder ein äusserst interessantes Rennen verursachtest, oder wenigstens dir dein Geld in der Tasche bliebe.

Und nun vergebe mir, schätzbarster Freund, dass ich deine Zeit so lange in Anspruch nahm, und sei meiner Achtung versichert, der wie du weisst grosse Stücke auf dich hält, und bleibe meiner in Wohlwollen eingedenk. Dein aufrichtigster Freund und Diener Stephan Széchenyi m. p.

Pest, 1838. den 30-ten November.

450.

Hercz. Batthyány Fülöphez.

(m. k.) Pest, 1838. deczember 7-én.

Kegyelmes Herczeg, különösen tisztelt Uram!

Ismét kéréssel bátorkodom járúlni Herczegséged szine eleibe, de ezt annál biztosabban cselekszem, mert eddigelé minden alkalommal kegyes pártfogómra találtam Nagyméltóságodban, s nem kérek egyebet, minthogy méltóztatnék pesti casinónkat fényes nevével ezentúl is szerencsésítni. Az eddigi aláírás 1840-ik évvel megszünik, és ez okból, az intézet további fennállásárúl jó eleve gondoskodván, új aláírást nyit tíz évre, azaz 1840-től 1850-ig. A feltételek ugyanazok, melyek voltak: 50 pengő forint évenkénti fizetés, halálesetre legkisebb kötelezés sem sat. Tíz évre pedig azért nyittatik meg az új aláírás; mert hihető, hogy ez időközben annyira fel fog rúgni az intézet tőkéje, mely már most is 550 tagja után 35,000 pengőn túlmegyen, mikép az érintett aláírási idő közt saját házat vásárolhatand, mi által derekasan meg lenne vetve alapja.

Digitized by Google

Kegyelmes Herczeg, higyje el, nem csekély áldozatomban van, tiszta lélekből származott kisded honi intézetinket fentartani segítni, de ha oly köztiszteletben levő férfiak, mint Herczegséged, gyámolítnak fáradozásimban, senkivel nem cserélem fel sorsom, s szerencsésnek tartom magamat.

Ajándékozzon meg ennek okáért Kegyelmes Uram nyájas »Igen«-évei, s valódi háladatra kötelez le, ki a tiszteletnek legőszintébb érzetével vagyok Herczegségednek leghűbb szolgája

gróf Széchenyi István s. k.

Pest, 1838. deczember 7-én.

451.

Gróf Erdődy Sándorhoz.

(m. k.) Pest, 1838. deczember 7-én.

Mein sehr lieber Freund!

Vergebe mir vor allem Andern, dass ich dich den vergangenen Sommer in Zinkendorf nicht sah, ich war damals aber ein sterbender Mann; und vergebe mir um dass auch, dass ich das erste Wort, welches ich an dich sende, mit einer Bitte beginne.

Ich flehe dich um deine weitere Protection für unser Pester Casino an. Die Unterschrift, zu der du dich gütigst bequemtest, geht im Jahre 1840 zu Ende. Es wurde nun eine neue eröffnet, die von 1840 bis 1850 bindet. Die Conditionen sind dieselben, die waren, 50 fl. C. M. jährlich Beitrag, keine weitere Obligation etc. etc.

Du hattest nie weder Vernügen noch Nutzen von dieser Anstalt. Ich muss dir also im Namen der Gesellschaft auch für das bisher Geleistete danken: und es ist beinahe eine Indiscretion, dich um weiteres Tragen einer Last anzugehen, die dir unmittelbar nie Früchte bringen wird. Die Anstalt schreitet aber immer vorwärts, und wird sie bis 1850 von vielen ihren Mitgliedern so in Schutz genommen wie bis jetzt, wo wir über 35,000 fl. C. M. Capital haben, und gegen 550 Mitglieder zählen, so werden wir uns ein eigenes Haus anschaffen können, und die Anstalt in jeder Hinsicht so begründen, dass sie auf eine solide Basis gestellt sich

Digitized by Google

auch allmählich mehr und mehr zum allgemeinen Vortheil entwickeln könne. Nebstbei verbindest du uns Alle, besonders mich, wenn du uns auch ferner dein Wohlwollen schenken willst!

Schreibe mir gütigst einige Zeilen, und ist es möglich, so erfreue uns mit einem geneigten »Ja.« Meine Frau grüsst dich auf das freundschaftlichste, ich aber empfehle mich in dein Wohlwollen und geneigte Nachbarschaft und nenne mich mit aufrichtigster Hochachtung deinen ergebensten Freund und Diener

Stephan Széchenyi m. p.

Pest, 1838. den 7-ten Deczember.

452.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1838. deczember 7.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ihr Schreiben vom 2-ten December l. J. überbrachte mir Gyra gestern, gerade in einen Augenblick, wo mich bereits 6 Stunden ein abscheulicher Leberkrampf auf das Bett warf. — Da ich mich homeopat. behandeln lasse, so war mir Ihre Mittheilung in Hinsicht des »Sterns«, der unser Geschick lenkt, und jetzt — wie beinahe immer — gegen alles Gute als Hemmkette figurirt, wenn auch nicht angenehm, doch sehr passend, denn in der Homeop. gilt »Similia similibus«. Mein Übel wurde noch heftiger — ich hatte eine miserable Nacht, bin aber in diesem Augenblick viel besser, und — sonderbar genug — fürchte ich mich in der bewussten Angelegenheit weder von Pálffy, noch von Cziráky, der jetzt in Wien ist, und gewiss gegen unsere Brücke intriguirt. Glaube im Gegentheil, dass, wie Gott sich oft der sonderbarsten Werkzeuge bedient, um gewisse Gesichter zu entlarven, sich hier die Brücke wählte, um unserer Regierung die Augen zu öffnen, damit sie endlich sehen möge, welche Finsterlinge in den ung. Angelegenheiten obenan stehen. An Ihrem Nahmen ist das Gelingen, der sichere Sieg geheftet, ich lasse mir also durchaus kein graues Haar wachsen, und lache im Innern trotz meiner

Digitized by Google

Leberschmerzen, über alles das Geschwätz, was man seit einigen Tagen auf das Tapet bringt.

Es war gerade Gr. Waldstein — Kammerherr des E. H. bei mir, als ich den Brief bekam, er nahm ihn mit in die Burg. Es schadet gar nicht, wenn ihn der Erzherzog liest. Er soll auch wissen, wie seine Unterschrift geehrt wird. Man soll dem Gesetze gehorchen, höre ich stets praedigen, nun hat die Kanzlei vor Allem andern die Verpflichtung, die Gesetze beobachten zu lassen — und siehe da, »der Kanzler ist der Erste, der sich gegen ein Gesetz auflehnt.« Nein, mit solchen »Grosswürdenträgern«, von dem sein voriger Erzieher, als derselbe Tavernicus ward, sagte: »jetzt begreife ich, dass man Alles werden kann, wenn diesen schwachen Kopf zu etwas machen konnte«, — mit solchen »Grosswürdenträgern werden wir bei Gott, keine grossen Dienste weder dem Lande, noch der Regierung leisten können.«

Ich begreife, dass Sie sich mit Clark und dem Holzschlagen nicht beeilen. Auch ich fühle mich disgustirt, wer wäre es nicht? Und so leidend ich mich fühle, denke ich mir oft: »Ich ziehe mich lieber von der ganzen Sache zurück, denn soll es gelingen, so führt es der Name »Sina« dennoch durch.

Ich empfehle mich Ihrem Wohlwollen, und nenne mich mit der aufrichtigsten Hochachtnng Ihren bereitwilligsten Freund und Diener Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 7-ten Deczember 1838.

453.

Kirits Dávidhoz.

(e. f.) Pest, 1838. deczember 8-án.

Hochgeehrter Herr Vormund!

Aus dem in Abschrift beigeschlossenem Interimal-Subscriptionsbogen werden Sie ersehen, um was es sich handelt. Ich eile denselben an Sie mit der Bitte zu übersenden: »Sie wollen ihn in Ofen desswegen unter den Herren Bäcker- und Müller-Meistern wegen weiterer Unterschreibung circuliren lassen, damit diese in so vielen Actien participiren mögen, wie sie nur immer

Digitized by Google

wollen. Sollten die Subscriptionen — die bis jetzt, wie Sie aus dem beigebogenem Blatte ersehen, auf 872 Actien gehen — über die voranschlagte Summe von 100,000 fl. Conv. M. steigen, so macht es auch gar nichts, denn in diesem Falle können wir dem ganzen Unternehmen gleich eine grössere Ausdehnung geben, um ja keinen Menschen davon auszuschliessen, der daran theilnehmen will. — Das Einzige bitte ich aber, dass Sie mir den beigebogenen Bogen — ob dann viele oder wenige neue Subscribenten in Ofen dazu kommen, in einigen Tagen wieder zurückzuschicken die Güte haben wollten, damit sodann ohne Verzug zu der Wahl des provisorischen Ausschusses geschritten werde könne.

Ich nenne mich mit aufrichtigster Achtung Ihren bereitwilligsten Diener

Gr. St. Sz.

454.

Molnár és sütőczéhhez.

(e. f.) Pest, 1838. deczember 8.

Schätzbarste Herren!

Aus dem in Abschrift beigeschlossenen Bogen werden Sie ersehen, um was es sich handelt. — Wollen Sie an dem Unternehmen theilnehmen, so wird es uns Alle vorzüglich freuen. — Haben Sie deshalb die Güte, Ihre werthen Namen ohne Rücksicht auf so viele Actien zu unterfertigen, wie Sie nur immer wollen, — denn im Fall, dass die Summe von Hunderttausend Florin, welche als vertheilbar angelegt ist, durch neue Subscriptionen überschritten würde, könnte man dem Unternehmen im Anfange sogleich eine grössere Ausdehnung geben, damit Alle, die dazu nur Lust haben, sich nach Wunsch mit Actien betheiligen mögen.

Eines muss ich aber bitten: in einigen Tagen den beigeschlossenen Bogen — ob sodann viele oder wenige neue Subscribenten darauf stehen werden — an mich gefälligst wieder zurücksenden zu wollen, damit sodann ohne Verzug zur Wahl des provisorischen Ausschusses geschritten werden könne.

Digitized by Google

Ich nenne mich mit aufrichtiger Achtung, schätzbarste Herren

Ihren bereitwilligsten Diener

455.

Gróf Sándor Móriczhoz.[1])

(m. k.) Pest, 1838. deczember 9-én.

Mein Freund!

Es wird hier so viel geschwätzt, dass der Contract, den die Reichs-Deput. mit Baron Sina in Hinsicht der Brücke von Ofen und Pesth geschlossen hat, im Staatsrath einige Modificationen erleiden soll, dass ich anfange »Aengsten zu bekommen« — demzufolge habe ich mich mit heutigen Dato — damit ich nach bestem Wissen und Gewissen nichts versäume, um diesen für unser Vaterland so höchst wichtigen Gegenstand durchzuführen — unter andern auch an deinen Schwiegervater geschrieben. Lang und breit wollte ich nicht schreiben, um ihn seiner Zeit nicht zu berauben — oder besser gesagt — um überhaupt »gelesen zu werden«; kurz lässt sich über den Gegenstand aber nicht schreiben. Erlaube daher, dass ich dich auf Einiges aufmerksam machen, und dich bitten dürfe: »bei guter Gelegenheit, aber ehebaldigst — quia periculum in mora — das Gesagte dem Fürsten mitzutheilen.«

Der ganze Gegenstand hat viele Feinde, es ist wahr, aber bei weitem nicht so viele, als man in Wien vorgibt, da die meisten über einige Punkte — eben so wie Du es warst — schlecht informirt sind, und daher der Sache abhold geworden sind, — die einzigen wahren Feinde sind aber nur die, die um auch keinen Schritt in unserer Verfassung weiter zu gehen, das Princip des Zahlens für Wege und Communicationen wieder zerstören wollen, ohne welches doch aus unserem Lande nie etwas werden wird. Was thun nun diese? »Sie streuen tausend Lügen aus, »und hetzen das Publicum dermassen, dass die tausend und tausend

[1]) Megjelent Török János i. m. magyar fordításban 184. lapon.

Digitized by Google

»Nicht-Denker« in Ungarn mitschreien; nebstbei wagen sie die Sache doch nicht en front anzugreifen, trachten aber nur dahin, »dass der Contract einige Modificationen erleide« — denn haben Sie das erreicht, so ist Alles verloren — und zwar, weil bei der geringsten Modification der Contract wieder an die Deput. kommen muss — und kommt er dahin, so ist das Ganze vernichtet. Du fragst mich vielleicht, warum? Das kann ich dir jetzt in Eile nicht auseinander setzen. Ich kenne das Terrain aber zu genau, beschäftige mich seit 7 Jahren mit so viel Sorgfalt damit. Schenke meinen Worten also Glauben. Der Contract sollte daher Wort für Wort so genehmigt werden, wie er lautet. Ich bitte dich, wirke dahin; kann das nicht sein, so bewirke wenigstens, dass nichts entschieden werde, bevor ich nicht Zeit habe, nach Wien zu kommen, wo ich persönlich alle nöthige Information werde geben können.

Freund! bedenke, es ist einer der wichtigsten Schritte, den wir nun durchführen müssen. Er begründet eine neue Aera in unserem Vaterland, für Handel und technische Ausbildung. Einmal hast du bereits den Gegenstand auf die Beine geholfen; lasse ihn auch jetzt nicht sinken. Handle aber rasch, sonst könnte es zu spät werden. Vielleicht ist dieser Brief nicht mehr nöthig, auch jener, den ich an F. Metternich geschrieben habe, überflüssig, — desto besser. — Ich will mir aber keinen Vorwurf zu Schulden kommen lassen, auch nur einen Tag lau geworden zu sein, oder nachgelassen zu haben, um das durchführen, dessen Nutzen für unser Vaterland so unberechenbar ist.

Isten veled kedves Barátom.

Gróf Széchenyi István.

Pesth, den 9-ten December 1838.

Digitized by Google

456.

Gróf Kolowrat Liebsteinsky állam- és conferentialis miniszterhez.[1])

(m. k.) Pest, 1838. deczember 9-én.

Euer Excellenz!

Es verbreiten sich allhier so viele Gerüchte, »dass S. M. den Contract, welchen die k. ungarische Reichs-Deputation in Hinsicht der zwischen Ofen und Pesth zu erbauenden Brücke, mit dem Baron Sina abgeschlossen hat, nur conditionatim sanctioniren würde, wodurch natürlich das Ganze wieder an die benannte Reichs-Deputation zurückgesendet werden müsste, dass ich es in meinem Gewissen für Pflicht halte E. E. hierüber einige Worte um so mehr zu sagen, da ich gar zu gut weiss, welche mächtige Feinde in Ungarn dieser Gegenstand hat, und wie sehr diese Alles anwenden werden, um das Princip, wodurch der ung. Adel sich endlich zum Zahlen bequemte; — sie sind aber zu klug, um dieses Princip gerade anzugreifen, da sie sehr wohl wissen, wie wenig Anklang ihre Opposition in dieser Hinsicht bei einer allerhöchsten Regierung finden würde, sie billigen — scheinbar — daher das Vorhaben, eine Brücke zwischen Ofen und Pesth zu bauen, auf welcher auch der Adel zahlen soll, trachten aber den Gegenstand mittelbar zu zerstören, um sich von dem — in ihren Augen so verhassten Princip — »endlich auch Etwas an den Lasten des Staates tragen zu helfen, »auf welche immer Art wieder los zu machen. Sie werden demnach folgende Argumente anführen: »die Deput. habe ihre Vollmacht überschritten«; »die Nation wolle die Brücke selbst aufbauen, um den unermesslichen Gewinn, der hieraus sicher zu erwarten sei, nicht einem solchen Speculanten zu überlassen, wie Baron Sina ist«; »dass die Opinion sich in Ungarn dagegen so sehr ausspreche und die meisten Comitate dagegen repraesentiren würden, und somit am vernünftigsten wäre, den Contract mit einigen Modificirungen

[1]) Kiadva Török János i. m. magyar fordításban 191 lapon.

Digitized by Google

wieder an die Reichs-Deputation zurückzuweisen, oder den ganzen Gegenstand bis zum kommenden Landtag zu postponiren, der ohnehin in einigen Monaten Statt haben soll, und somit keine namhafte Zeit verloren ginge, während die Sache damals zur grössten Satisfaction der Nation festgestellt und vollbracht werden könnte, — jetzt aber die ganze Nation in Aufregung bringt!« Diese ist ihre Sprache E. E. — die aber durchaus keine Wahrheit enthält, unter der aber einzig und allein der Wunsch steckt, »sich vor dem Zahlen zu retten« — ohne welches indessen, wenigstens meinem Glauben nach, aus Ungarn nie Etwas werden kann, ja dieses Land stets die Schuld tragen wird, wenn die Finanzen der Österreichischen Monarchie nie in vollkommene Ordnung kommen können.

E. E., es sind nun 7 Jahre, dass dieser Gegenstand mit unsäglicher Mühe, aber nicht minderem Glück, Schritt für Schritt näher zu seiner Conclusion gebracht wurde, fällt er aber jetzt, so ist es vorbei und nie wird der ung. Adel *freiwillig* und *gesetzlich* — was doch viel werth ist — sich bequemen, den ersten Schritt zu thun: gleich Anderen an den allgemeinen Lasten Theil zu nehmen. Ist dieser Schritt aber einmal fest stabilirt, dann folgen die andern Schritte von sich selbst.

Wenn die Sanction S. M. nur conditionatim erfolgt, der Contract an die Deputation zurückgesendet, oder der Gegenstand gar auf den kommenden Landtag postponirt wird, — dann ist die ganze Sache vernichtet — glauben mir E. E.! ich kenne das Terrain zu gut, sie ist wieder vernichtet, oder bildet — im besten Fall — auf den kommenden Landtag einen Zankapfel, dessen Folgen nicht abzusehen sind, — und was das Meiste ist: gerade Jene, die sich anjetzt gegen den Beschluss der Reichs-Deputation ereifern, werden zu seiner Zeit — im Fall die Regierung jetzt nicht zugreift — am lautesten ihre Stimme hören lassen, »Dass mit unserer Regierung nichts zu beginnen sei, da sie — durch Gott weiss, was verleidet — nicht einmal jenen Schritt vorwärts wagen wolle, — wenn der Adel sich selbst anträgt, gleich Anderen zu zahlen.«

Ich bitte, ich beschwöre E. E. daher, sich durchaus durch

Digitized by Google

keine Insinuationen irre machen zu lassen, sondern einzig und allein das Ziel: die gleichförmige Zahlung in das Auge fassend, zu bewirken, dass der obenberührte Contract zwischen der Reichs-Deputation und dem Baron Sina, so wie er liegt, ehebaldigst von S. M. sanctionirt werde.

Das Gesetz, welches mit einer sehr grossen Majorität gebracht, und von S. M. sanctionirt wurde, befiehlt es — die Deputation hat die unbegränzteste Vollmacht — was fehlt also? Nichts als der Befehl S. M. »dass das Gesetz baldigst in's Leben trete.« Und sollten sich Stimmen dagegen erheben — ja nun. so ist die Deput. da, deren Mitglied auch ich bin, diese und nicht die Regierung soll das Odium der Widersacher in Gottes Namen treffen. Es wird eine Zeit kommen, wo man über deren Mitglieder anders denken wird.

E. E. Haben mir bei jeder Gelegenheit — besonders das letzte Mal, wie ich mich E. E. vorstellte — so viel Wohlwollen bewiesen, dass ich im Gefühle, dass ich dessen nicht ganz unwerth bin, mir die Freihet genommen habe, Sie mit diesem Schreiben zu belästigen; die Sache — für die ich sprach — ist aber so wichtig — da deren Gelingen, ohne die mindesten Convulsionen zu verursachen, die segenreichsten Folgen nothwendigerweise nach sich ziehen muss — dass ich mit dem ruhigen Bewusstsein meine Zeilen schliesse, E. E. werden dieselben mit Güte aufnehmen, ob sie sodann Höchstdero Weisheit gemäss zu gebrauchen, oder zu beseitigen kommen werden.

Ich nenne mich mit der tiefsten Ehrerbietung Excellenz gehorsamster Diener

Gr. Steph. Széchenyi.

Pest, den 9-ten December 1838.

Digitized by Google

457.

Herczeg Metternich Kelemenhez.[1])

(m. k.) Pest, 1838. deczember 9-én.

Euer Durchlaucht!

Euer Durchlaucht haben sich in Hinsicht der zwischen Ofen und Pesth zu erbauenden Brücke gegen mich stets so zu äussern geruht, dass Hochdieselben ganz für die Sache sind, nur hätte sie nicht ausschliesslich von einzelnen, sondern im engsten Zusamhang mit einer allerhöchsten Regierung ausgehen sollen. — Ew. Durchlaucht sind also für die Sache, billigen indessen die Form nicht. Da nun meine Person der eigentliche Urheber dieses ganzen Gegenstandes ist, so verspreche ich hiemit, dass ich nie wieder einen Gegenstand dieser Art in Discussion bringen will, ohne darüber die Billigung einer allerhöchsten Regierung früher einzuholen; bitte aber zugleich für diessmal die Sache der Form nicht aufzuopfern. So aber, wie sich die Gerüchte verbreiten. scheint sie in grosser Gefahr zu sein, da, wie man sagt, jener Contract, den die Reichs-Deputation in der fraglichen Angelegenheit mit dem Baron Sina schloss, von S. M. nur conditionatim sanctionirt, oder gar bis zum künftigen Landtag verschoben werden soll. Ist das der Fall, so fällt das Ganze, was seit 7 Jahren mit unsäglicher Mühe und nicht geringerem Glück ganz nahe zu einer Conclusion gebracht wurde, wieder in Nichts zusammen, und wird zur Folge haben, dass der ungrische Adel sich nie wieder dazu bequemen wird, *freiwillig* und *gesetzlich* — was doch etwas werth ist — selbst den ersten Schritt zu thun, um sich der allgemeinen Last zu unterwerfen und dass den unausbleiblichen Gesetzen der Reactiongemäss, — sollte die vollkommene Sanction S. M. nicht erfolgen — gerade Jene zu seiner Zeit am meisten gegen die Regierung schreien werden, dass diese nicht einmal da einen Schritt vorwärts thun will, wo sich der Adel zum Zahlen selbst anträgt, die jetzt Alles aufbieten, um das bereits gebrachte Gesetz

[1]) Megjelent Török János i. m. magyar fordításban 196-ik lapon.

Digitized by Google

zu vereiteln, was sie auch, ich stehe dafür — denn ich kenne das Terrain zu gut — erreichen werden, wenn Ew. D. zugeben, dass der besagte Contract noch einmal an die Reichs-Deputation zurückgesendet werde — was natürlicher Weise geschehen muss, wenn S. M. den Contract nicht allsogleich zur Effectuirung zu befördern geruhen — oder wenn die ganze Sache gar auf den kommenden Landtag postponirt wird, dessen Folgen nicht abzusehen sind.

Das Gesetz wurde nach allen Formen gebracht, S. M. sanctionirte es, die Reichs-Deputation hat laut Gesetzes eine illimitirte Vollmacht erhalten; bewirken E. D. demnach, dass S. M. die Effectuirung des Gesetzes Wort für Wort nach dem besagten Contract ohne Verzug befehle — so ist die Sache concludirt. Es werden sich allerdings Stimmen dagegen erheben; wer wird aber diese achten, die ohnehin keine andere Absicht haben, als das Princip zu zerstören, durch welches der Adel sich zum zahlen herbei gelassen hat. Und wem wird ihr Odium treffen? Sicherlich die Deputation ganz allein — wenn nämlich die Regierung ihre Sanction jetzt sogleich gibt, — denn die Regierung hat das klare Gesetz vor sich. Sollte diese aber verleitet werden, »den Contract nicht so gut zu heissen, wie er liegt und stehet, »oder die Sache auf den Landtag zu relegiren, was eben so viel ist wie sie zu vernichten — dann wird, wie ich's eben bemerkte, der Widerwille des Publicums die Regierung treffen.

E. D.! Die Sache ist für Ungarn von einer unendlichen Wichtigkeit — denn dieser Schritt, der bereits als klares Gesetz da stehet — wird ohne den geringsten Conclusionen allmählig das nach sich ziehen, dass der ung. Adel »in allen Lasten des Landes Theil nehme.« Ich habe persönlich gar keinen Vortheil dabei, im Gegentheil werde ich, als Urheber der Sache und Mitglied der Reichs-Deputation, den allermeisten Odium ausgesetzt sein. Ich bin aber überzeugt, dass das Gelingen des in Frage stehenden Gegenstandes, in jeder Hinsicht, so viel wesentliche Vortheile für Ungarn nach sich ziehen wird, dass ich jede Censur meiner Person und meiner Absichten gerne ertrage. Und diese meine Überzeugung ist so gross, dass sie mich auch zur Absen-

Digitized by Google

dung dieser Zeilen bewegt, und mir fühlen macht, dass E. D meine ehrlich und gut gemeinte Absicht nicht missdeuten, mich Höchstdero Wohlwollen auch ferner erfreuen lassen, und von dem gesagten nach Hochdero Weisheit Gebrauch machen werden, der ich mich — »mir auf jeden Fall die Hände waschend« — mit der unbegränztesten Hochachtung und aufrichtigsten Ehrerbietung nenne Ew. Durchlaucht gehorsamsten Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 9-ten December 1838.

458.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1838. deczember 10-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Also Palffy hat ein Votum separatum gegeben! bravo! So eben erfahre ich es aus Ihrem letzten Schreiben. Diess macht meiner Ansicht nach nicht viel, ich höre aber, dass auch Bartal — obwohl er kein Votum separatum gab — sich in der Discussion bei der Kanzlei gegen die Brücke ausgesprochen haben soll. Diess wäre schlimmer; deshalb ist die Schlacht indessen doch nicht verloren. Sie müssen aber handeln, und alle Minen springen lassen; denn bei Gott, die Gährung, in welcher sich die Leute befinden, könnte nur schaden.

Ullmanns Blutigeln und Schröpfköpfe ziehen gut! Diese Gerechtigkeit muss man ihm wiederfahren lassen. Meiner Meinung nach sollten Sie eheweiters zum E. H. Ludvigh, F. Metternich, und Graf Kolowrat gehen, — um es dahin zu bringen, dass der Contract ohne die mindeste Aenderung ehebaldigst sanctionirt werde, — denn kommen Modificationen vor, so muss die Deputation wieder einberufen werden, und dann stehe ich für nichts. In Ihrer Stelle würde ich folgende Argumente führen, an die Grossen des Reiches sprechend:

»Sie werden doch den E. H. Palatin durch Ausstellungen nicht compromittiren, dessen Handschrift auf dem Contracte stehet?«

Digitized by Google

»Ich habe bereits bona fide 70,000 fl. C.-M. für eine Sache ausgegeben, die Sie stets billigten und zu der Sie mich aufforderten, werden Sie mich nun sitzen lassen?«

»Ich weiss, dass die Sache zu grunde gehet und vernichtet werden wird, wenn sie noch einmal zur Deputation kommt, denn auch das letzte Mal ging es mit genauer Noth durch, da der ung. Adel bereits bereuet hat, sich zum Tragen einer gemeinschaftlichen Last entschlossen zu haben.«

»Ich habe bereits Contracte für Holz, Stein, und auch mit Clark, was ich bona fide that. Sie können mich nun nicht sitzen lassen.«

»Was wird Europa sagen, wenn diese Sache — die ganz zum Vortheil der Regiernng ist, und die bei den Comitaten, dem Reichstag und endlich bei der Deputation glücklich durchgefochten wurde — sich nun bei der Regierung zerschlägt.« Pfui Teufel!

Lassen Sie alle Minen springen, verachten Sie die kleinsten Hülfsquellen nicht; denn die Welt wird Sie nicht nach dem beurtheilen, *wie* und *durch wen* Sie die Sache durchgeführt, sondern was Sie vollbracht haben. — Rotschild, oder dessen beide Hände, würde ich gerade zum Fürsten Metternich gehen machen, damit Sie dort à peu près solche Sprache führen: »Wäre es möglich E. D. dass, wie man sagt, die Brücken-Angelegenheit sich hier zerschlüge, da doch, wie es allgemein bekannt ist, durch diese Angelegenheit der ung. Adel zur Tragung allgemeiner Lasten den ersten Schritt versucht! Nein, es wäre gar zu erbärmlich! Greifen E. D. zu, und lassen Sie die Leute nicht mehr aus! Den kleinen Wodianer würde ich indessen benutzen, um Bartal, wo möglich Burghard und Gervay zu exploitiren; mit einem Wort, ich würde nichts, die kleinsten Hülfsmittel nicht unversucht lassan. Jetzt gilt es. Machen Sie sich darüber keine Illusion! Bekommt Palffy's votum separatum die Oberhand, — so sieht es auch mit Eisenbahn am rechten Donau-Ufer gefährlich aus etc. etc. etc.

Es gehet mir miserable; diese Hetze thut mir aber wohl. Ich sagte Ihnen in meinem letzten Brief, »Ich wünschte mich gerne von der ganzen Sache zurückzuziehen.« Ich bin es aber

Digitized by Google

nicht im Stande. Es macht mir zu viel Spass. Je mehr darunter und darüber, desto besser. O wäre ich nur in Wien, Alles müsste wie geschmiert gehen! Verhältnisse halten mich aber hier. Indessen wirke ich auch von hier so gut ich kann, und expedirte in diesem Augenblick zwei Briefe. Einen an Fürst Metternich, den andern an Graf Kolowrat, um ihnen die Lage der Dinge genau und treu zu schildern.

Der Erzherzog las Ihren Brief. Er fürchtet sich vor Pálffy gar nicht; morgen gedenke ich mich ihm vorzustellen, wenn ich mich nur halbweges schleppen kann. — Cziráky — der in diesem Augenblick bei dem E. H. ist — musste neulich 3 Stunden an den Ufern der Donau warten, da man Ochsen überführte, und keine Plätten bereit waren, er schnitt Gesichter, drohte, fluchte, bekam das Zwicken, und eilte nach Wien, um gegen die Brücke zu intriguiren. O Mensch! wer kann deine Narrheit begreifen.

An Clark müssen Sie gleich ein paar Zeilen schreiben lassen, um ihn im guten Humor zu erhalten, den er ganz und gar verloren zu haben scheint. »Es ist noch nicht entschieden; warten Sie ein bischen.« — So etwas.

Mit den Eichen aus Ober-Ungarn wird es nicht gehen. Es wird eine doppelte Depense sein. Dieselben müssen durchaus aus Slavonien verschafft werden. Über diesen Punkt nächstens ein Mehreres.

Ich nenne mich mit der aufrichtigsten Hochachtung Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth. den 10-ten December 1838.

459.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest, 1838. deczember 11-én.

Euer k. k. Hoheit, Durchlauchtigster Erzherzog!

Indem ich mir die Freiheit nehme, hiemit die versprochenen, eiligst niedergeschriebenen Schlagworte zu Füssen zu legen,

Digitized by Google

erdreiste ich mich zugleich unterthänigst zu bitten, E. k. H. wollen die höchste Gnade haben »sich meiner äusserst gespannten Nerven zu erbarmen und mich gnädigst in Kenntniss zu setzen, wenn sich — in dem betreffenden Gegenstand Etwas, — ob sodann gut oder schlimm — in Wien entwickelt haben sollte.

Der ich mich mit der tiefsten Ehrerbietung nenne Ew. k. k. Hoheit ganz gehorsamsten Diener

Graf Stefan Széchenyi.

Pesth, den 11-ten December 1838.

460.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest, 1838. deczember 14-én.

Euer k. k. Hoheit,
Durchlauchtigster Erzherzog!

Indem ich Ew. k. Hoheit das letzte Schreiben des Baron Sina, welches ich gestern spät Abends bekam, hier beigebogen zu unterbreiten die Ehre habe, erlaube ich mir zugleich, die Ansicht Sr. Durchlaucht des F. Metternich, wie er sich kürzlich in seinem Salon äusserte, E. k. H. hier ganz unterthänigst mitzutheilen. Se. D. findet, dass das, was durch den Bau der Brücke gewonnen wird, die Opfer nicht werth wäre, die das Land bringen soll.« Die anderen Feinde der Brücke in Wien führen hingegen als Haupt-Argument — damit die Sache bis auf den Landtag postponirt werde, das an, dass sie unpopulär sei. Man muss gestehen — — — zwei gehaltvolle Argumente fürwahr, um ein klares Gesetz nicht zu erfüllen, weil es nicht so viel nützen soll, als es kostet, und weil es unpopulär ist! In den Theis-Gegenden wollen hingegen Einige, wie die Herren Szombathelyi, Klauzál, Beöthy, Novák etc. (die sich sammt und sonders gegen die Brücke prononciren, weil sie diess populär halten und es somit für klüger erachten sich dagegen zu äussern, um es mit ihren etwaigen Wählern nicht zu verderben) in dem 29-ten Gesetz-Artikel 1832/6 das finden, dass die Deputation gar nicht das Recht hatte, mit B. Sina abzuschliessen,

Digitized by Google

sondern erst die Ratification des Landtages hätte einholen sollen: sie behaupten demnach, die Deputation habe ihre Vollmacht überschritten: da doch der Contract für das Land weit vortheilhafter ist, als es die Gränzen des Gesetzes erlauben würden. Über diess behaupten sie: B. Sina hätte eine volle Garantie gewähren sollen, nach 97 Jahren die Brücke dem Lande im besten Zustande zu übergeben; repraesentiren werden sie indessen nicht, ausser wenn sie nun hören sollten, dass man diess in Wien quasi verlangt und erwartet! Eine Caricatur ist bereits auch auf dem Tapet — wo die Deputat. durch Actien geheitzt — in einem Thermometer dargestellt mit dem Tarif und den Jahren immer höher steigt, bis meine Person die entsetzlichen 97 Jahre ausspricht. — Korcher hiesiger Magistratsrath mit dem Fiscalen Sigmund Hegedüs hat berechnet, dass B. Sina 50,000,000 fl. C.-M. durch die Brücke gewinnt! Gr. Joseph Eszterházy im Wien findet das am härtesten, dass nach der Erbauung der Brücke kein Mensch ein Schiff auf der Donau wird haben dürfen, und dass B. Sina nur die Hälfte der Actien für Ungarn bestimmte!? etc.

Alles diess ist albernes Zeug, ohne Zweifel, und man sieht, dass die Leute nicht nur von der Sache nichts verstehen, sondern nicht einmal, die so reden, das Gesetz, noch den Contract gelesen haben. Wenn man sich aber an das Sprichwort erinnert, dass viele Gänse einen Wolfen tödten, dan wird einem doch bange und wahrlich nicht mehr um die Brücke, und alles das, was damit verbunden ist, sondern — ich muss es offen heraussagen — unter einer solchen Regierung Gut und Leben zu haben, die sich auch nur einen Augenblick durch derlei Gewäsch von der strengen Vollziehung des Gesetzes abhalten lässt! — Ich bin sehr leidenschaftlich, E. k. H., ich weiss es, und habe meine Sympathien und Antipathien, wie ein Anderer, ich will es eingestehen; aber abgesehen von jeder Persönlichkeit, muss ich bekennen, finde ich es für unser Land ein grosses Unglück, dass solche Verhältnisse obwalten, wo der Kanzler ein Separat-Votum über das geben kann, was E. k. H. mit Höchstdero Handschrift und Insiegel bekräftigen.

Ich lege mich E. k. H. mit dem kindlichen Vertrauen zu

Digitized by Google

Füssen, dass Höchstderselbe meine vielleicht zu kühne Bemerkungen gnädigst nachsehen werden, und nenne mich mit der allertiefsten Ehrfurcht Ew. k. k. Hoheit ganz unterthänigsten Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth. den 14-ten December 1838.

461.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1838. deczember 14-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Gestern Abends erhielt ich Ihr Schreiben vom 11-ten D. Ich athmete wieder ganz leicht, da ich gegründete Hoffnung habe »Alles würde sich am Ende am besten gestallten«, und zwar, weil die Sache noch nicht gegen uns entschieden ist. Gewinnen wir Zeit, so scheint unser Sieg ganz sicher zu sein, und zwar: 1. Weil das Gesetz zu klar spricht, 2. die Comitate zwar viel lärmen, aber nicht repraesentiren werden, 3. der Palatin sich — wie ich alle Ursache habe zu glauben — auf das kräftigste für die Sache verwenden will. Ich stellte mich Höchstdemselben den 11-ten l. M. vor. Nachdem ich am 9-ten d. sowohl an F. Metternich als Gr. Kolowrat geschrieben hatte, um sie von der wahren Lage der Dinge zu unterrichten. S. k. H. empfingen mich auf das Beste — nie sah ich ihn besser aussehend und fröhlicher — und lachten mich und Sie aus: »Dass wir uns so sehr fürchteten, da er doch die Sache als vollkommen gewonnen betrachte.« Ich trachtete Ihn aus dieser für uns so gefährlichen Seelenruhe durch das herrliche Sprichwort zu wecken, dass viele Gänse einen Wolfen tödten, und durch die Thatsache zur kräftigsten Mitwirkung zu stimmen, dass die meisten gewonnenen Schlachten den letzten Tag, wenn der Sieger sich ein bischen Ruhe gönnt, verloren zu gehen pflegen, deshalb man auch nimmer und nimmer ruhen dürfe. S. k. H. beherzigste meine Vorstellungen, und versprach alsogleich, an E. H. Ludwig und an F. Metternich zu schreiben, erlaubten mir aber zugleich, ihm die Hauptmotive zu Papier zu

Digitized by Google

setzen und Höchstdemselben einzusenden, welche Motive für die unmittelbare Sanction Seiner Majestät stimmen, was ich denn auch, — schwere Tropfen schwizend — in 12 Stunden bewerkstelligte und in dem Wahn lebe, so Etwas geliefert zu haben, was unangreifbar ist; während ich anderseits glaube, dass der E. H. emendatis emendandis und mit kräftigem Zusetzen bereits das Ganze nach Wien instradirt hat.

Jetzt bitte ich Sie um Folgendes: »Geben Sie auf Ferdinand Pálffy recht Acht.« Dieses Männlein soll sich die Füsse ungeheuer ablaufen, um die Sache zu zertrümmern. Sie haben ihn ja in Händen. Sodann soll man im Salon von Fürst Metternich sehr gegen die Brücke schwätzen, Fürstin Melanie besonders, und bloss aus Unkenntniss der Sache etc. Die sollten Sie auch nicht negligiren. Nagy Pál läuft sich auch ab, um zu schaden, und ist ein verdammt zäher und kecker Intrigant, auch diesen bitte ich wo möglich im Zaum zu halten. E. H. Ludwig und Gr. Kolowrat sind — wenn ich mich nicht irre — ganz für sie gestimmt. Können Sie, so senden Sie mir das Votum separatum von Pálffy per extensum, oder wenigstens in der Essenz, damit ich es dem Erzherzog mittheile, der — wie ich weiss — es sehr gerne haben möchte.

Geben Sie mir bald wieder Nachricht, und gönnen Sie sich nur keinen Augenblick Ruhe, bis die Schlacht völlig gewonnen ist. Es war übrigens voraus zu sehen, das Wir Adelige in Ungarn, einen horrenden Lärm schlagen würden, wenn es einmal ad fractionem panis kommen wird, dass wir die Jungferschaft (des Nicht-Zahlens) verlieren würden.

Hier verbreitet sich auch das Gerücht, Eskeles hätte sich angetragen, gerade dasselbe zu leisten, was Sie, aber mit 50 privat Jahren! Was ist an dieser Sache?

Ich nenne mich mit der aufrichtigsten Hochachtung Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 14-ten December 1838.

Digitized by Google

462.

Clark Tyrney Vilmoshoz.[1])

(m. k.) Pest, 1838. deczember 17-én.

Dear Clark! I recieved your letter of 14-th nov. a pretty longe time ago, and did not answer it, as I could not tell you any thing new, on at least nothing decisive concerning our bridge. The opinion of the Committee found full approbation of the hungarian Chancellery, except the Chancellors vote, who plays the devise to contreact the thing, and to destroy it altogether. The thinks our Constitution will fall to pieces, if hungarian nobleman pays a toll over a bridge. I dont think his vote shall contre balance the Barons and my effort to carry the thing finally with our governement, — yet it may retard it so that the sanction shall be lift to the diet, which it to onset onthe spring. This retard would certainly be a great blow, after so many victories we gained by degrees, yet every thing is possible, and I am quite prepared to begin the race from the commencement once more. It shall soon be decided, and I hope to be able to give you better news by and by. My health thank God is rather improoving, but I must live upon every strict and plain diet. No wine, no coffee, no tea about which I do not care, if I could only say, we shall

---

[1]) Clarknak nov. 14-iki levelére válaszolva, késedelmét azzal mentegeti Széchenyi, hogy némely ujabb dolgokat s a legutóbbi elhatározó nézeteket a hid ügyében nem tudta; s értesíti, hogy a magyar cancellária szavazatával az ügy barátjának bizonyult, kivételével a cancellárnak, ki mindent lerontani törekszik. Nem hiszi, ugymond, hogy a báró ellen lenne, de mégis nehézségeket gördíthet, s a kormánynál visszatarthatja a conclusiót, úgy hogy az szentesítés végett az országgyülés elé viendő legyen, s csak tavaszkor kezdhető, ezen halasztás pedig nagy csapás lenne — irja Széchenyi — egy oly győzelem után, melyet mi fokonkint nyertünk, most minden lehetséges, s én el vagyok készülve a dolgot ujra kezdeni. Hiszi, hogy időnkint mindig jobb feleleteket irhat Clarknak. Egészségi állapotáról értesíti, s kifejezi azon nézetét, hogy már nincs olyan, a ki akadályokat gördíthetne a dolog elé, s a kormány érdeke nem akadályozhatja, hogy az egyenes adó behozassék. Köszöni Clarknak felőle való jó véleményét, de többet érőnek tartaná, ha már tevékenységét láthatná, a mit türelmetlenül vár stb.

Digitized by Google

have the bridge very soon! But if this should be demid also and potponed, upon my wound it would vex me very much. Howewer there is no time yet to dispair as it seem almost impossible that the government should misunderstood their interest so much, as to refuse, on bring obstacles in a thing by which the principle of an equal paiment would be established in Hungary. I am very much obliged to you for the care you'll take to procure me a good gun, but yet more for the model of the self acting valve, which I expect with impatiance. Dont forget W. Rennies letter &c. -- You lost an appointment during your last visit at Pesth you say I am very sorry for it — — but I hope you will soon find compensation enough, not only by the bridge of Pesth and Presbourg, but many other very profitable entreprises, which we must start in Hungary, and which I should like to put in your hands. My wife and my family sincerely hope you are well, and desire me to tell you how impatient they are to see you here soon again, — truly yours

Count St. Széchenyi.

Pesth, 17-th December 1838.

463.

Gr. Sándor Móriczhoz.

(m. k.) Pest, 1838. decz. 18-án.

Mein werther Freund!

Ich eile dein Schreiben vom 16-ten l. M. zu beantworten. Die Angelegenheit en question stehet nun viel besser, als damals, wie ich, dich in Wien glaubend, auch in deine Ohren das Ziehen-Glöckel ertönen liess. Gewonnen ist sie indess auch nicht; erlaube mir demnach, dir fürs 1-te hier beigebogen eines des Motive mitzutheilen: Warum es besser wäre den Contract, so wie er stehet, durch die Regierung annehmen zu lassen; und sodann dich auf das aufmerksam zu machen, dass dieser Contract durch den E. H. Palatin unterschrieben wurde, und es — in diesen Tagen wo die Bande des Gehorsams ohnehin so locker sind –

Digitized by Google

gewiss keine gute Politik wäre: das Factum eines Palatin, eines E. H., der eine mit illimitirte Macht ausgerüstete Reichs-Deputation praesidirte, zu rügen oder gar zu desavouiren. Aus dem gleichfalls hier beigebogenen Büchlein wirst du ersehen, was die Deputation that und auf welchen Gesetz sie sich basirte, und ich werde dir recht danken, wenn Du zu seiner Zeit (denn darüber noch einmal zu schreiben wäre vielleicht nicht räthlich) Alles aufbieten wirst, damit 1. das Factum des E. H. — wie es gehet und stehet — angenommen, und 2. Ja nicht auf den Landtag relegirt werde; was eben so schlecht, und vielleicht in mancher Hinsicht noch gefährlicher wäre, denn hindurch bahnte die Regierung selbst den Weg, jene Gesetze, die erst heute gefasst wurden, morgen wieder einer neuen Discussion zu unterwerfen, was gar bald Alles in Unordnung, und in ein vollkommenes Chaos bringen müsste.

Der Primas ist in der Person des Kopátsy ernannt. Eine vortreffliche Wahl. Kopátsy ist ein würdiger Geistlicher, ein äusserst gescheuter Mann, und vor allem andern »von grosser Mässigung und toleranten Grundsätzen.« Nun ist das Personal zu ernennen. Wird es Szerentsy, so ist nichts Gutes zu hoffen, weil er trotz seiner übrigen sehr guten Eigenschaften, durchaus nicht zum Personalen taugt, da er zu feurig ist, und weit zu wenig Geduld besitzt. Ausser Bartal kenne ich keinen Menschen, den ich »Plathy« verzöge. Ein Baro Regni ist auch zu erwählen. Man spricht zu diesem Amte sei Hansi (!) Keglevich auserkohren. Ich hoffe aber, »dass man sich eines Besseren bedenken wird, und nicht weil ich diese Ehre dem armen Manne vom Herzen gönnte, aber weil er im Lande so verhasst, und bekannt so ein rührend dummes Individuum ist«, dass es Schade wäre, die Leute durch einen solchen Missgriff gerade vor dem Landtag zu degoutiren.

Cziráky soll seine Resignation eingereicht haben! — Ich glaube, dass er auf keiner Stelle mehr nützen kann, denn er ist zu wenig geliebt, und ist in seinen Ansichten so wenig conciliant, so schroff und überdiess weiss er nur dass, was gestern und vorgestern war, und nicht das, was uns heute frommt, dass ich ihm aus ganzen Herzen »Otium cum dignitate« wünsche. — Ob endlich

Digitized by Google

Pálffy als Kanzler (zur der Stelle er, meiner Meinung nach, wie Pilatus in's Credo kam) unserer Regierung erspriessliche Dinge leisten werde, ist eine Sache, in der ich der unglaublichste Thomas bleibe. — Lebe wohl, erhalte mich in deinem Andenken, und zerreisse dieses Schreiben.

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 18-ten December 1838.

464.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1838. deczember 18-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Es freut mich aus Ihrem Schreiben vom 15-ten zu ersehen, dass die fragliche Angelegenheit anjetzt besser stehet. Auch hier bläst der Wind anders. Cziráky lässt den Kopf hängen, und sagt »Sina wird es doch durchführen, »der Personal sagt jetzt & »dass Gesetz ist zu klar, ob es nun gefällt oder nicht, man muss es vollziehen!« etc. Deshalb dürfen wir aber dennoch nicht einen Augenblick ruhen, sondern müssen mit aller Energie dahin zu wirken trachten, dass der Contract, so wie er vom E. H. unterschrieben wurde, ehebaldigst sanctionirt werde.

Der E. H. ist zum Glück ganz für die Sache, und gesund, wie niemals früher, und somit hoffe ich auf's Beste, »wach und besorgt bleibe ich aber dennoch in so lange, bis wir nicht Hand in Hand über die Brücke gehen.«

Ich sandte an Sie gestern durch Derra einen Brief an Clark, in welchem ich trachte »ihm ein bischen die Zeit zu vertreiben«, damit er aus Ungeduld nicht etwa den Spleen bekomme.

Ich werde Ihnen sehr danken, wenn Sie mich immer in dessen Kenntniss werden halten wollen, was in der fraglichen Angelegenheit geschieht. Dass der Hofrath Bartal auch gegen die Sache sei, sprengten unsere Feinde mit einer Unverschämtheit aus, dass sogar ich schon in meinem Glauben zu wanken anfing. Wie froh bin ich von dem Gegentheil durch Sie unterrichtet worden zu sein. Welche impudente Lügen unsere

Digitized by Google

Widersacher sich erlauben! wirklich unglaublich! Auch in andern Ländern wird derlei auf das Umbegränzteste practicirt; ist das Gesetz aber einmal gebracht, dann denkt jeder nur an das Gehorchen! Gott Lob, dass nur das Gesetz gut und klar ausgefallen ist, und der Contract, vom E. H. unterfertigt, strict in dessen Sinne geschlossen wurde.

Ich bin mit meiner Gesundheit eher im Besser werden; zwar habe ich nicht selten ein schmerzhaftes Krampfel, dieses währt aber nur kurz, und dann freue ich mich meines Lebens desto mehr; der ich mich, auch bis zu meiner vollkommenen Genesung, mit der aufrichtigsten Hochachtung nenne Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 18-ten December 1838.

465.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1838. deczember 21-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Nach allen Aspecten, und besonders nach der Ansicht des E. H. und seinem entschiedenen Willen, den fraglichen Gegenstand zu einer baldigen glücklichen Conclusion zu bringen, zu urtheilen, sind wir in Hinsicht der Brücke, so zu sagen bereits »Im sicheren Hafen vor Anker! »Hurrah, hurrah! Wenn das aber wirklich so ist, und Sie nicht mehr Zweifel haben, als ich, so bitte ich, wo möglich auch nicht einen Tag vorüberstreichen zu lassen, um das Schlagen der Bäume für die Fang-Dämme anzuordnen; denn sonst verlieren wir ein ganzes Jahr. »bedenken Sie, ein ganzes Jahr!!!«

Die besseren Leute in Ungarn, und die auch in die Landtags-Instructionen den grössten Einfluss haben werden, finden im Allgemeinen nur zwei Einwürfe gegen den Brücken-Contract, den Sie mit dem E. H. geschlossen haben, und zwar 1. dass die Deputation den betreffenden Contract der Sanction Sr. Majestät unterbreitet hat, während Sr. Majestät dem Gesetze zu Folge nur

Digitized by Google

das Recht der allerhöchsten Super-Inspection zukommt, und 2. dass Sie im Contract gar nicht gebunden sind »die Brücke in der kurzmöglichsten Zeit aufzubauen.«

Was das erste anbelangt, so haben diese Herren vollkommen recht. Was war aber zu machen, wenn mehrere der ansehnlicheren Deputirten in Wien separatum zu geben sich vorbehielten, im Fall sie nicht durchführen hätten können, dem Gesetze diesen Sinn beizulegen. Ein Zerwürfniss der Deputation wäre weit gefährlicher gewesen, als die Sache tant bien que mal, *aber nur einig* hinauf zu geben. Es ging also wie es ging. Wodurch übrigens die Sache in Wien durchaus in kein schlechteres Licht gestellt wurde, sondern gerade im Gegentheil; da man der Regierung mehr Macht einräumte, als ihr gebührt, und »der Unwillen des Landes einzig allein die Deputation treffen wird, »wobei ich am meisten betheiligt sein werde, was ich aber gerne ertrage; die Regierung aber wie auch Sie nicht der mindeste Vorwurf trifft.

Anders verhält sich's indessen mit dem 2-ten Punkte, und es wäre gute Politik, so schnell Hand ans Werk zu legen, wie nur möglich, denn dass der Gegenstand keiner Landtags Discussion mehr unterworfen werde, ist unmöglich; er muss bis dahin deshalb in ein favorables Licht gebracht werden, nämlich: mit der Anzeige, dass die Arbeit bereits im vollen Gang ist! Können wir so eine Anzeige zum Landtag bringen, dann verstummen alle Stimmen!

Was nun aber das Holz anbelangt, so muss ich Sie darauf aufmerksam machen, dass, meines Wissens wenigstens, ausser der slavonischen Eiche durchaus keine für Fangdämme zu verwenden sein wird, oder um besser zu sagen: Englische Arbeiter gegen jedes andere Holz protestiren werden, und somit aus einer gemeinten Erwirtschaftung gewiss eine vergrösserte Ausgabe entspringen würde. Alle Eichen, die ich in den Österreichischen Erbländern kenne, sind ausser der Slavonischen so voll Aeste und Knoten, dass sie vorerst nicht leicht in grosse Tiefe getrieben werden können, ohne sich zu zersplittern, und sodann durchaus nicht wasserdicht in einander zu fügen sind. Beherzigen Sie diese meine Worte. Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 21-ten December 1838.

Digitized by Google

466.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1838. deczember 23-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Gerade als ich dieses Schreiben zusiegeln wollte, erhalte ich das Ihrige vom 21-ten d. M., wo Sie mir einige Ideen über einen Aufsatz für den Jelenkor beischliessen. Es ist recht ärgerlich, dass H. Orosz in seinem Századunk Gr. Stáray's Brief [1]) gerade in diesem kritischen Augenblick mittheilt; denn es ist kein Zweifel, dass viele Schwachköpfige, und somit die Majorität! durch denselben verleitet und in ihren Vorurtheilen bestärkt sein werden. Ich glaubte, Sie hätten H. Orosz unter viel stärkerer Discipline, als dass er so Etwas directe gegen Sie wagte. Auf dieses Individuum ist wahrlich aufzumerken, denn er kann, wenn auch gar nicht nützen, denn doch unendlich viel schaden. Dieser dumme, aber eben deshalb so gefährliche Brief ist nun indessen einmal heraus, und es wäre wirklich gut irgendwo dagegen ein Gegengewicht zu appliciren. *Ich* kann hier aber — nämlich durch Zeitungsblätter — nun jetzt weder in meinem Namen, noch *anonym* wirken, denn es erzeugte nur neue Polemik, die sich gegen uns schädlicher als nützlich bewähren dürfte. Es müssten also durchaus Andere wirken. Da ist aber die Frage wer? Tasner, und jene Wenigen meiner Intimeren denken und schreiben à peu près so wie ich, es käme also heraus, als ob doch ich den Impuls dazu gegeben hätte, und dann ist es schädlicher als nützlich; denn gegen mich ist jetzt die blinde Leidenschaft in Krieg, wo man weder denkt, noch liest, viel weniger: dass man Vernunfts-Gründe

[1]) Gr. Sztáray Albert levele megjelent a »Századunk« 1838. évi decz. 20-iki 102-ik számában. A Wodianerhez és Társaihoz intézett levélben Széchenyit leginkább az bántotta, hogy a hidépítést Sztáray nem tartá hazafiságnak, de olyan speculatiónak, mely nagy terheket ró a hazára, s nagy nyereséget juttat a vállalkozó Sinának, s megróvja Wodianert, hogy beleegyezése nélkül nyilatkozatot tesz közre, és Sinával lett egyesülése által a hidépítést monopoliummá teszi.

Digitized by Google

beherzigen würde -- Ich glaube also, dass es für diesen Augenblick am klügsten wäre »zu schweigen«; und zwar:

1. Weil ein starkes Gesetz durch viele Vertheidigung suspect, und somit nur schwächer wird.

2. Weil wir die Opinion, die nun einmal gegen die Sache ist, für dieselbe anjetzt nicht stimmen können, und endlich:

3. Weil der E. H. Pal. in Macht stehet (!) und weder Sie fallen, noch sich selbst compromittiren lassen wird, *es geschehe, was da nun wolle!*

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 23-ten December 1838.

467.

Báró Wesselényi Miklóshoz.

Pest, 1838. decz. 30.

Méltóságos Báró ur!

A lóversenynek, mint a honi lónemesítés legsikeresb eszközének hazánkban meggyökeresítése végett tiz évvel ezelőtt a pesti pályatéren esztendőnként elnyerendő ugynevezett »*Tiz esztendei dijra*« több hazafitársaival együtt Nagyságod is évenkénti 5 aranyat méltóztatott aláirni. Az aláirási tiz év e folyó esztendővel kitelvén, e f. 1838-ki november 15-én tartott egyesületi közgyülés megbiztából, szerencsém van Nagyságodat ezennel hazafiui bizodalommal arra kérni, hogy e megszünt díj helyett a fentebbi czélra ujolag valamelly ajánlást tenni méltóztatnék és pedig legczélirányosb volna, ha Nagyságod a már fenálló s a *Gyepkönyvben* látható örökös díjak valamellyikének szaporításához sziveskednék tetszése szerint meghatározandó alapítvány által járulni. Nagyságodnak e hasznos intézet iránt mutatott eddigi nagylelkűsége feleslegessé teszi minden hosszabb ajánlását közjóra czélzó kérésünknek; csak azon egy megjegyzést bátorkodom még ez alkalommal felhozni, hogy a lóversenynek a ló nemesítést előmozditó üdvös hatása a szárazföldön és jelesen az ausztriai birodalmi tartományokban is évről évre közönségesebben megismertetvén, *

Digitized by Google

ehhez képest annak divatba hozása több s több helyen, mint legujabban Csehországban is, eszközöltetvén: ha pesti versenydíjaink hazánk tehetősb és lelkesebb fiai által minél hathatósabban nem pártoltatnak, félhető, hogy saját erőnkkel eddig kivívott e tekintetbeni elsőségünk hátramaradást szenvedend.

Nagybecsű válaszát, az Egyesületnek teendő jelenthetés végett kikérvén, megkülönböztetett tisztelettel maradok

A Méltóságos Báró ur

Pest, deczemb. 30. 1838.

alázatos szolgája
gróf Széchenyi István.

468.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1839. január 3-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ich bestätige Ihr werthes Schreiben vom 31-ten December 838 sammt Einschluss von Clark, und eile Ihnen für alle Ihre Glückwünsche zu dem neuen Jahre zu danken, und Ihnen aus dem Grunde meines Herzens Gleiches zu wünschen.

Was die Hölzer für die Brücke betrifft, so haben wir ein ganzes Jahr verloren, wenn wir uns nicht täuschen wollen! Weder Sie noch ich können indessen dafür, sondern dieser Retard entspringt einzig allein aus der Verzögerung der Sache; denn dass Sie, vor der völligen Erledigung der Sanction, keine so grossen Bestellungen machen wollen, finde ich natürlich und ganz in seiner Ordnung. Wir müssen aber geheim halten, dass bereits ein Jahr verloren ging, denn diess würde übles Blut machen, und unsere Feinde suchten darunter Gott weiss was! Während wir uns diess indessen eingestehen, ist es nöthig sogleich jetzt manches in Erwägung zu ziehen, um diesen Aufschub so viel wie möglich zu unserem Vortheil zu benützen. Für das erste wäre es nöthig, alsogleich an Clark zu schreiben, damit er sich mit Plews in Contact setzt, um auf das bestimmteste zu erfahren, wann das

Digitized by Google

Holz geschlagen werden soll. Nach meinem Wissen soll das Holz für Fangdämme etc. vom Ende November bis Mitte Februar geschlagen werden, wenn die ganze Vegetation schläft. Nicht früher und auch nicht später. Und ist das so, so haben wir bis künftigen November die Hände gebunden, und verlieren ein ganzes Jahr, da wir nicht im Jahre 1840, sondern erst 1841 den ersten Fangdamm beginnen können. — Nun macht man aber in England beinahe Alles *ganz anders*, als bei uns, oder überhaupt auf dem Continent, und so wäre es sehr möglich, dass man dort Hölzer für Fangdämme etc. gerade im besten Saft schlägt. Diess weiss Clark aber nicht, denn in England sind alle Arbeiten eingetheilt, und deshalb muss man Clark an die Hand gehen und ihn auf Eins und das Andere erinnern. Es wäre sehr rathsam, wenn suo tempore einer der Leute von Plews herauskäme, um das Schlagen der Bäume, oder vielmehr deren *Wahl persönlich* zu inspiziren, denn sonst werden Menge Exceptionen eintreten, die die Ausgabe verdoppeln dürften, und zwar aus der einfachen Ursache, weil allenthalben viel überständige Bäume sind, die vortrefflich aussehen, aber nicht zu brauchen sind, zumal um sie in den Pesther Tegel zu treiben, der hart wie Stein ist. Auch ist das ganze Quantum nicht auf einmal nöthig, was in der Herbeischaffung, folglich im Preise einen wesentlichen Unterschied macht. Es kommen bei unserer Pesther Brücke 4 Puncte vor, wo im Wasser gearbeitet wird. Nämlich 2 Pfeiler und 2 Auffahrten. Nun müsste Clark befragt werden, wie und in welcher Reihen-Folge er den Bau beginnen und führen will, um je das nöthige Quantum zu verschaffen.

Was die Preise Szallopeck's anbelangt, so kann ich nichts Anderes sagen, als dass sie exorbitant sind. Tüköry zahlte für seine Eszéker Brücke Bäume von der grössten Dimension per 3 fl. W. W. die current Klafter! Ich werde morgen einige Herren von hier zu mir bitten, die mir sowohl in Hinsicht der Dimension, die Clark genau zu haben wünscht, als auch in Hinsicht der Preise, wenigstens approximative Aufschlüsse geben können, die ich Ihnen sogleich mittheilen werde. Alles in Allem genommen, werden wir am Ende doch in Slavonien am besten und billigsten

Digitized by Google

bedient werden. Wenn man aber glaubt, dass wir einzig allein auf Slavonien beschränkt sind, so wird man die Seiten auf das Höchste spannen, deshalb ist es nöthig — und sei es auch nur zu einer Demonstration — in Ober-Ungarn, und selbst Steyermark für Lerchenholz Erkundigungen einzuholen, ja sogar zum Schein Contracte abzuschliessen.

Ullmann kam vorgestern hier an, und erzählt Jedermann, »dass nun kein Zweifel mehr an der Sanction sey, weil *er* Alles aufgeboten hat um die Sache durchzuführen, die jetzt Gottlob gehet, aber viel leichter und schneller gegangen wäre, hätte man nur seinem Rathe gefolgt!!!« — Sztáray, der übler gelaunt ist, als ein kranker Kettenhund, liess seinen Brief an W. in Orosz Századunk drucken. Wir setzen Etwas für W. auf's Papier, das unter seinem Namen in eben demselben Blatte, und Jelenkor erscheinen dürfte, wenn der junge W. — an den es bereits vor mehreren Tagen abgeschickt wurde — es sanctionirt![1]) Ich halte es für gut, und für den gegenwärtigen Augenblick passend, und dürfte als Ersatz für jenen Artikel, den Sie in die Zeitungen setzen zu lassen wünschen, vortrefflich dienen.

Wenn Francesconi das Parère zu geben hat und Sie durchsetzen könnten, dass er sage: die grösste Enge der Donau ist 170° bei dem Bruckbad etc. Clark nimmt höchstens 14 Klafter durch seine 2 Pfeiler aus dem Strombett, folglich ist es nicht nöthig, ja es wäre sogar fehlerhaft, wenn er vor dem Nákóischen Hause eine grössere total Spannung für die Brücke gäbe als 200°, da hiedurch die Brücke an Solidität, die ohne Ursache nicht vermindert werden sollte, sehr viel gewönne, und zwar weil dennoch um 16° grösserer Durchlass für das Eis unter der Brücke gelassen würde, als bei dem natürlichen und nicht zu erweiternden Engpass bei dem Bruckbade. — Würde er diess sagen, und mit Geschick illustriren, so würden 20,000 £ St. gewonnen, und die Effectuirung einer Brücke, die allen Elementen und Jahrtausenden trotzen würde, um so leichter zu bewerkstelligen.

Pesth, den 3-ten Jänner 1839.

[1]) A Széchenyi által irt s Wodjaner neve alatt kiadni tervezett czikk sem a »Századunk«-ban sem a »Jelenkor«-ban meg nem jelent.

Digitized by Google

Pest, január 4-én 1839.

So eben verlässt mich Herr Klopfinger, der in Slavonien sehr bewandert ist. Er behauptet, dass man die von Clark angegebene Dimensionen in Slavonien sicherlich erlangen — und das nöthige Quantum — nach gegebener Ordre — in 3 Wochen schlagen kann; er behauptet weiter (er ist ein praktischer Binder, der aber auch viele Schiffe gebaut hat) dass das Holz bestimmt von Anfangs December bis Anfangs März geschlagen werden muss. Ist das so, so könnten wir am Ende »ein Jahr gewinnen«, denn bis Anfangs März ist noch viel zu richten, wenn keine Stunde verloren gehet. Was die Preise anbelangt, so zeigte ich ihm Szalopeck's Preise nicht, er sagt aber, dass er grosse Bäume im Wald für 30—35 fl. W. W. das Stück zahlen, Alles übrige aber selber besorgen muss.

In Eile um die Post nicht zu versäumen.

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 4-ten Jänner 1839.

469.

Báró Piret Lajoshoz.

(m. k.) Pest. 1839.[1]) január 5-én.

Hochwohlgeborner Freiherr!

Ihr inhaltsschwerer Brief, den Sie mir am 31-ten December 1838 zu schreiben die Güte hatten, ist mir die Hauptursache, dass wir trotz der entsetzlichen Überschwemmung, welche diese Stadt im vorigen Jahre traf, und was noch weit mehr ist, trotz der unsäglichen Opposition, die sich hier zu Lande besonders seit einiger Zeit gegen jede Verbesserung ausspricht, auf dem Punkte sind eine Dampfmühle in's Leben zu rufen. Nun sind aber eine

[1]) Széchenyi másolati könyvében az 1838-ik év van, de ez nyilvánvalólag a másoló hibája, mert az árviz 1838-ban volt, márcziusban, s így arról, ezen év január 5-én nem irhatott. Bihaini báró Piret Lajos cs. kir. kamarás, vezérőrnagy, ezen időben a mainzi német szövetségi várnak parancsnoka volt.

Digitized by Google

Menge der bereits Subscribirten gegen die Walzvorrichtung und behaupten: Steine wären vorzuziehen. Nachdem Euer Hochwohlgeboren einmal schon die Güte hatten, mir über diesen Gegenstand die gewünschten Daten zu liefern, und ich das Gelingen dieses Unternehmens in Ungarn für äusserst wichtig erachte, und Sie anjetzt über die in Mainz befindliche Walzmühle ein richtigeres Urtheil zu bringen in Stande sein werden, als im Jahre 1837, wo dieselbe erst kaum einige Wochen im Gange war: so wollen Sie mir, oder eigentlich unserer aus circa 120 Köpfen (!) bestehenden Gesellschaft vergeben, wenn wir unsere Zuflucht wieder zu Ihnen nehmen, und Sie abermals um die Beantwortung folgender Fragen bitten:

1-tens. Wie sich der Walz-Apparat in Praxi bewährt?

2-tens. Ob die Quantität und Qualität des Produktes der Erwartung entspricht?

3-tens. Ob endlich das Unternehmen prosperirt, oder en décadence ist.

Es ist sehr lange, dass wir Sie in der chara Patria nicht gesehen haben. Ihre liebenswürdige Frau, der sich meine ganze Familie auf das Angelegentlichste empfiehlt und ich mich ihr zu Füssen lege, ist auch nur so kurz bei uns gewesen, dass wir nun geringe Hoffnung haben dürfen, Sie längere Zeit zu besitzen, wo ich dann, so Gott will, als prosperirender Müllermeister Sie auf den heimatlichen Gefilden begrüssen werde, der ich, Ihrer geneigten Antwort mit Ungeduld entgegensehend, mich auch bis dahin mit der aufrichtigsten Hochachtung nenne

Pesth, 1839 den 5-ten Jänner.

Ihren ergebensten Diener
Graf Stephan Széchenyi m. p.

Digitized by Google

470.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1839. január 11-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ihre werthe Zuschrift vom 9-ten d. M. erhielt ich heute. Francesconi hat vollkommen Recht, seinem Parere durchaus keine Farbe irgend einer Kritik oder Bessermachung zu geben, denn das wäre wahrlich sehr gefährlich; ich bestehe aber noch immer darauf, dass es gut wäre — und diess könnte man durch Mitis erlangen — wenn das Parere des Baurathes beiläufig so ausfiel: sogar 200 Klafter Spannung mit zwei Pfeilern — in der Gegend des Nákóischen Hauses — würde das Übel der Überschwemmung nicht vergrössern; da 14° für die Pfeiler abgerechnet, dennoch ein um 26° weiterer Durchlass für das Eis bliebe, als in dem Engpasse von 160° und einigen Klaftern bei dem Blocksberg; will daher Herr Clark noch mehr Platz lassen, so kann diess nicht schaden, obschon es nicht nöthig ist.«

Dieses ist durchaus keine Kritik, und jetzt die luxuriose Vorsicht des Baurathes nur noch in ein grösseres Licht. Folgt sodann die Sanction, so wird uns zu seiner Zeit diese Bemerkung des Baurathes — dessen Mitglieder auch wechseln können — sehr wohlthuend sein, denn auf diese gestützt, wird Clark die Brücke sodann auf 200° antragen, indem diess der Baurath in Hinsicht der Wassergefahr für hinlänglich fand, und nun die Aufgabe zu lösen kommt: »für das Publicum die Brücke auch so solid zu erbauen, wie nur immer möglich, und eine Brücke von 200° lang, ist natürlicher Weise viel fester und dauerhafter, als eine von z. B. 240° &. &. &. Ist hingegen kein so ein Faden der Ariadne im Parere des Baurathes, so wird man zu seiner Zeit eine neue Schlacht schlagen müssen, und diess könnte man jetzt auf so eine herrliche Weise vermeiden, ohne auch nur die geringste Gefahr herbei zu führen. Ich bitte, beherzigen Sie diess. Sie in loco können darüber am besten urtheilen, wie weit es die Sanction

Digitized by Google

gefährden, oder hinausschieben dürfte. Gut wäre es aber — diess ist nicht zu leugnen, und wie ich von hier sehe, auch durchaus nicht gefährlich: Mit einem Steine zwei Würfe zu machen, um die Sache jetzt finaliter zu beenden.

Ullmann wird hier von allen Leuten ausgelacht, zumal sein Freund P. gesprungen ist. Er will mir sein Haus durchaus verkaufen, und bedient sich, um diess zu erreichen, der drolligsten Mittel. Er besuchte mich vor einigen Tagen mit einem äusserst traurigen Gesicht. Wodianer ist krank, und behauptet: er wisse sicher, dass Gr. Sándor in Wien sehr gegen die Brücke lärmt. Ich kann es nicht glauben. Mir gehet es im Ganzen besser, lebe aber noch immer wie ein Frosch ohne Bordeaux, ohne Champaner; und werde in so lange so leben, bis Sie mir die Sanction nicht anzeigen. O ich bitte Sie, befreien Sie mich baldigst von dieser Wasser Existenz.

Ich kann den Gedanken noch immer nicht digeriren, dass wir bis Februar gar kein Holz schlagen sollten! Es wäre eine herrliche Demonstration und dabei durchaus nichts zu verlieren.

Ich empfehle mich in Ihr ferneres Wohlwollen, und bitte Sie, in diesem letzten Stadium der Schlacht ja nicht ablassen, und die Sache bereits für gewonnen halten wollen. Mit der aufrichtigsten Hochachtung nenne mich Ihren ergebensten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 11-ten Jänner 1839.

471.

Báró Sina Györgyhöz.[1])

(m. k.) Pest, 1839. január 23-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Aus Ihrem werthen Schreiben vom 18-ten l. M. entnehme ich mit Vergnügen, dass Sie mit Frances, in Hinsicht der Spannung von 200° — als hinlänglich — noch zu sprechen Zei

[1]) Kiadatott Török János i. m. magyar fordításban 187. lapon.

Digitized by Google

hatten; denn diess kann nichts verderben, aber suo tempore nur nützen.

Ich kann nicht sagen, wie es mich freut, durch Sie zu hören, dass die Sanction nun — — — baldigst erwartet werden dürfte, und wirklich nicht allein deshalb, weil ich dadurch von meinem Gelübde keinen Champagner etc. zu trinken enthoben bin, sondern hauptsächlich weil unsere Widersacher so viel Ausdauer und Energie entwickeln, dass wir nicht einen Augenblick ruhig sein dürfen, bevor die Sanction in unseren Händen ist. So z. B. stellte das Comitat Nograd bereits in seinen Landtags-Instructionen fest, gegen die Jahre und Tarif zu protestiren und nebstbei die volle Garantie von Seite des Erbauers (Baron Sina!) zu erhalten, dass Ofen und Pesth nie einer Überschwemmung ausgesetzt werden sollen etc. etc., also »die Brücke soll auch diesem Übel vorbeugen! »ha ha ha! — Es ist zum lachen, ganz gewiss, — wenn man aber bedenkt, dass höchstwahrscheinlich die meisten, ja vielleicht alle Comitate diese Sprache führen, — und nächstens führen werden; da nun allenthalben die Ausarbeitung der Landtags-Instructionen begonnen wird, so kann man den frommen Wunsch unmöglich nicht fühlen, diesen Gegenstand ehebaldigst superirt zu sehen, indem »Alle, oder die meisten Comitate dagegen!!« in Wien bei manchem Übelwollen, dem dennoch als grosses Gewicht und tüchtiges Argument gelten möchte »um den ganzen Gegenstand bis zum nächsten Landtag zu postponiren.« Kommt er dahin, so glaube ich ist er auch nicht verloren; welche sauere Arbeit ist aber wieder zu beginnen, besonders für mich. O Jemine! mich sticht es in der Leber, sobald ich darauf denke, Sehen Sie also zu, Sie gerader Baum im Krummgehölz, dass die Sache baldigst finaliter durchgeführt werde.« Es handelt sich nicht allein darum, die Brücke zu beginnen und zu erbauen, man muss aber auch sehen, dass wir auf derselben recht lange einherwandeln mögen. Zeit, Zeit ist also coûte que coûte zu gewinnen. Aus welcher Ursache ich Ihnen aber auch das zu schlagende Holz an das Herz lege!!!

Was die Entschädigung der beiden Städte anbelangt, so behalte ich mir vor: Mit Ihnen darüber mündlich Zwiesprache

Digitized by Google

zu führen. Wie wäre es, wenn Sie die Sanction selbst herabbrächten, dem E. H. für seine Verwendung zu danken, eine Bau-Commission zu ernennen, mit den Städten zu unterhandeln, und endlich wieder ein bishen meinen Champagner und meine Cigarren in Anspruch zu nehmen? — Es würde in jeder Hinsicht gut sein, und ich freute mich nicht wenig die Gesichter von Sztáray & Co. zu beobachten, wenn Sie Ihren Triumphzug hier halten würden!

Mir ist die Lust zum Ullmannischen Hause à peu près vergangen, ausser es wäre sehr billig, denn es lässt sich nicht leugnen, die Localität wäre, quasi vis-à-vis von der Brücke, vortrefflich. Ich zähle deshalb noch immer auf Ihre Güte, dass Sie mich nicht stecken werden lassen, im Fall ich doch zugreifen sollte.« Was ich indessen nie übereilt thun werde. Am liebsten kaufte ich etwas in der Nähe von Pesth. — Ich nenne mich mit der aufrichtigsten Hochachtung Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 23-ten Jäner 1839.

472.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1839. január 26-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ich mache Sie aufmerksam, dass die Schiff-Brücke von Ofen und Pesth im Laufe des kommenden Februars wahrscheinlich auf 3 Jahren licitirt werden wird. Mir scheint, Sie sagten »Sie wollten mitconcurriren.« Ich frage aber: zu was? Concurriren Sie mit, so wird die Licitation angefacht und der Pachtschilling natürlicher Weise sehr steigen, was Ihren Tractat mit den beiden Städten sehr ungünstig stellen wird. Ich rathe also: lassen Sie das Ganze seinem Lauf über ohne sich auch nur im Mindesten hinein zu mischen. Ihre Widersacher werden gewiss auch ohne Ihr Dazuthun bemühet sein: den Pachtschilling auf's Höchste

Digitized by Google

hinauf zu treiben. Und was »die Basis anbelangt,« die Sie, durch die Exarendirung der Schiffbrücke für die muthmassliche Revenue der stabilen Brücke gewinnen würden, ist so unsicher, dass dieselbe so *gefährliche Opfer* wahrlich nicht verdient.

Sonst habe ich für den Augenblick nicht's zu sagen, als dass ich bereits wieder einen recht unangenehmen Krampf-Anfall hatte und ich glaube, blos weil unsere Brücke noch immer nicht zur Welt kommen will, und ich mich sehr vor irgend einer Nachgeburt fürchte, die jene unserer Brücke begleiten wird.

Apropos das Comitat Nograd gibt, wie ich höre, in seiner Landtags-Instruction, auch folgendes zu erörtern auf: dass die von Ihnen projectirte und von der Reichs-Deputation angenommene Brücke keine stabile, sondern nur eine Häng-Brücke sei.

Die Coterie Sztáray, Cziráky & Co. will sicher Nachrichten von Wien erhalten haben, dass die Brücken-Angelegenheit nun auf jeden Fall bis zum kommenden Landtag verschoben werden wird, und zwar weil die Reichs-Deputation das ganze der Sanction Sr. M. untergelegt hat, diese könne aber in Sinne des Gesetz-Artikels 12. 179$^{0}/_{1}$ und im Vereine mit den Städten, ergo nur mit dem des Landtages gegeben werden! Dieser rabulistische Kniff, der übrigens alle Beachtung verdient, soll von Nándory herrühren, wobei ich nur das Einzige zu bemerken wage, dass Sie bis zum letzten Augenblick wach und munter sein und aufpassen sollen, denn: unsere Feinde sind, wie das Gezücht der Würmer, rastlos, und am Ende verdirbt richtig eine Nachgeburt alles!

Ich nenne mich mit aufrichtigster Hochachtung Ihren aufrichtigsten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 26-ten Jänner 1839.

Digitized by Google

473.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1839. február 18.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Der Brief, den Sie an Tasner schrieben, freuet mich sehr, da ich — obschon ich dessen stets gewiss war — aus demselben ersehe, dass Sie trotz aller Difficultäten, die Sie in Ihren Wegen finden, stets einen Schritt näher zu jenem Ziele heranrücken, welches Sie in Ihre Adler-Augen fassten! Während Sie so siegreich einherschreiten, bin ich, ein krankes altes Weib, voller Besorgnisse, und bin *vielleicht* einzig allein dadurch nützlich, dass ich Sie auf Eines und das Andere aufmerksam mache, was Ihnen in Mitte Ihrer Riesengeschäfte entgehen dürfte; aber auch nur *vielleicht,* denn höchstwahrscheinlich fassen Sie Alles mit Ihrem Scharfblick viel früher auf als ich, der ich mit meinen »Rapporten« gewöhnlich 8 Tage zu spät komme. Dem sei indessen wie es wolle, so will ich Ihnen, während ich endlich wieder ein Zeichen des Lebens gebe, dennoch sagen, dass Gr. Sztáray vorgestern, trotz dem Namenstag seiner äusserst hübschen Tochter, und trotz seiner abscheulichen Gicht, nach Wien gereist ist, damit er — wie ich zu vermuthen alle Ursache habe — unter andern gut gemeinten christlichen Werken, noch sein Letztes (!) versuche, um unsere Brücken-Angelegenheit aufschieben zu machen. Dietrich — der mich persönlich über Alles hasst, weil ich — ich weiss nicht mehr bei welcher Gelegenheit — einen seiner Ahnen, oder mir scheint sogar ihn, einen langsamen Landkutscher genannt habe — soll an die Spitze einer neuen Compagnie gestellt werden, die im letzten Augenblick günstigere Anträge machen soll, als die Ihrigen sind. — Ist diess nun wahr, und lässt sich die Conferenz verleiten, Ihnen niedrigere Anträge zu machen, oder mit Ihnen handeln zu wollen, dann ist's böse, denn ohne die Deputation darf kein Jotta an Ihrem von E. H. Palatin unterschriebenen Contract geändert werden; und muss die Deputation noch zusammen kommen, so ist's male. pessime.

Digitized by Google

Eröffnen Sie also Gegenmienen, damit Sie den guten Dietrich überall begegnen.

Ich schliesse um die Post nicht zu versäumen, und nenne mich mit der aufrichtigsten Hochachtung Ihren leidenden, aber deshalb noch immer lebendigen Freund und Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 18-ten Februar 1839.

474.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest, 1839. február 19-én.

Euer k. k. Hoheit,

Durchlauchtigster Erzherzog!

In der Beilage nehme ich mir die Freiheit die Copie eines Schreibens, das ich von Baron Sina so eben erhielt, E. k. H. hiemit zu Füssen zu legen. Was nun zu thun sei, um diesen Gegenstand, der sehr verwickelt geworden ist, wieder in das Geleise zu bringen, werden E. k. H. in Höchstdero Weisheit gewiss viel besser wissen, als ich mit meiner schwachen Einsicht anzudeuten im Stande wäre. Ich erlaube mir dennoch E. k. H. auf Einiges in allertiefster Unterthänigkeit aufmerksam zu machen.

»Die Reichs-Deputation — sich streng an das Wort des Gesetzes haltend — hat alle Anträge von irgend einem Anlehen stets von sich gewiesen. Ez gehet aber auch aus der Natur der Sache hervor, dass das Land kein Anlehen machen kann, indem weder die Baukosten, noch die eventuelle Einnahme der Brücke zu irgend einer Basis dienen können, und somit das Land stets in der Gefahr bliebe, das »höchst wahrscheinliche Deficit«, ich weiss nicht aus welcher Cassa und auf welche Art darauf zu zahlen.

Baron Sina hat, wie er in seinem Schreiben andeutet, durch mich an die Reichs-Deputation gleichfalls ein Anlehen, und zu weit günstigeren Conditionen, als die Herren Arnstein und Eskeles angeboten, die Deputation lehnte es aber ab, da sie im Sinne des Gesetzes dem Lande durchaus keine Garantie aufzubürden sich unterfing.

Digitized by Google

Warum meldeten sich die Herren Arnstein und Eskeles während der $2^1/_2$ Jahre, seitdem dieser Gegenstand bereits in Pertractation ist, weder bei der Reichs-Deputation, noch bei der allerhöchsten Regierung?

Wenn nach unsäglicher Arbeit und sehr namhaften Auslagen eines Unternehmers, der bona fide und offen zu Werke gehet, der Contract nicht geehrt wird, welchen dieser durch E. k. H. und die Reichs-Deputation unterfertigt erhält, und diesen Act die allerhöchste Regierung desavouirt, wer wird in der Zukunft je sein Capital in Ungarn auf derlei Unternehmungen auslegen wollen?

Wenn die — ich weiss nicht, von welchen Aristocraten — aufgeforderten Herren Arnstein und Eskeles bona fide zu Werk gingen, so hätten sie mit ihrer Eingabe nicht bis zum allerletzten Augenblick gewartet. Sie werden aber nur als Zerstörungs-Werkzeug von derselben Partei gebraucht, die von Anfange her Alles aufbot und nimmer rastet, um den Effect des Gesetzes zu hintertreiben.

Ein Wort von E. k. H. ohne Zeitverlust geschrieben, würde, ich bin sicher, das Ganze in Ordnung, und zu einem glücklichen Finale bringen.

Während ich die ferneren Mittheilungen des Baron Sina gleichfalls E. k. H. ohne Zeitverlust unterbreiten werde, nenne ich mich mit dem Gefühle der allertiefsten Ehrfurcht Ew. k. k. Hoheit ganz unterthänigsten Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 19-ten Februar 1839.

475.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1839. február 20.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

»Jetzt wird es lustig!« Ich erhielt Ihr Schreiben vom 17-ten Februar mit den Namen der Herren Arnstein und Eske-

Digitized by Google

les etc. als neuen Entrepreneurs gestern Abends. Der E. H. ist bereits durch mich von Allem unterrichtet. Es ist ein fataler Streich. Mir kam er aber nicht unerwartet, denn ich ahnte immer, dass unsere verschlossene Gegner, Sztáray, Ullmann et C. gewiss so Etwas im Schilde führten, um das Ganze im letzten Augenblick zu zerstören. Die Sache ist indessen, meiner Ansicht nach, und insoweit ich urtheilon kann, ohne die detaillirten Anträge der obgenannten Herren zu kennen, keines Weges verloren, sondern nur postponirt. Ja es kann für Sie und Ihre Gesellschaft noch ein besseres Geschäft aus dem Ganzen entstehen, wenn Sie nähmlich bei dem Landtag — im Fall, die Regierung schwach genug wäre, die Unterschrift des E. H. zu desavouiren und die Sache dazu zu relegiren — mit der englischen Manier auftreten werden z. B.:

»Ich baue die Brücke (nämlich Sie), Clark ist der Baumeister. Seine Depensen dürfen nicht eingeschränkt werden, die Gesammt-Ausgabe soll aber offen liegen; und ich verlange nichts mehr — als dass ich deductis deducendis — 8 Procente nehmen dürfe (in England, wo der Zinsfuss $2^1/_2$—3 ist, erlaubt man 10 Proc.). Alles übrige bilde einen Amortisations-Fond, und wie die letzte Actie zurückbezahlt ist, werde die Brücke frei!«

Auf die Art, glaubt das Land — von allen dem Schwindel-Calculisten verführt — dass in 30 Jahren Alles abgethan ist, Ihre Actien steigen ganz gewiss mit 40, ja 50 Procent, die Nation wird aber — ich appellire auf die Zukunft — anstatt 97, so wie in England, ewig zahlen, und sich den Kopf kratzen, wir aber lachen.

Bevor Sie indess mit diesem oder irgend einem anderen Project auftreten, bleiben Sie fest, und ohne ein Haar zu weichen bei Ihrem Contract. Muss geändert, modificirt und gehandelt werden, so bleibe es besser auf den Landtag relegirt, der ohnehin vor der Thür ist, und wo ich — Alles berücksichtigend — die Sache anjetzt lieber sehe (im Fall nämlich der Contract nicht Wort für Wort bestätigt wird) als noch einmal bei der Deputation, die übrigens kaum mehr Zeit hat, zusammen zu kommen, und durch die vielen Redereien ganz demoralisirt ist.

Digitized by Google

Es gehet mir schon wieder besser, und ich werde so Gott will noch stark genug sein, noch einmal in die Schranken zu treten, und bleiben Sie fest, worau ich nicht einen Augenblick zweifle, so sehe ich trotz allen Ullmann et C. den Namen Sina in vollem Glanz erscheinen!

Gott grüsse Sie! Ihr bereitwilligster Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 20-ten Februar 1839.

476.

Clark Tyrney Vilmoshoz.[1])

(m. k.) Pest, 1839. február 26-án.

Dear Clark! How provoking it is — I recieved your letter of 9-th January only to day! — We could not get our bridge to

[1]) Széchenyi értesíti Clarkot, hogy levelét csak febr. 26-án kapta meg, s panaszkodva mondja, hogy a hidat illetőleg a kormánnyal semmire sem mehetnek. A döntő pillanatban, írja, midőn báró Sina szabadalmazása elfogadás alatt vala, némely bécsi bankárok sarkallták elleneseinket, és a magyar nemességnek ezen támadása, mely az egyenlő fizetés jogának létesítését kívánja, egy összeget ajánlott fel az országnak, mely által, a mint ő hiszi, a hidat 47 évig tartaná nyitva a közönségnek. Most pedig — folytatja, igen ellene van a nagy közönség a hídnak, mert gyűlölik a vámfizetést, és 47 év kevesebb, mint 97 év, s a kormány igen figyel arra, hogy azok mit mondanak, s a mint májusban az országgyűlés összeül, meglehet — írja — hogy már mi ismét ellene dolgozunk a fentieknek, mi egy része az érintetlen talajnak. Nincs kétség benne — folytatja levelében — hogy mi utoljára is ki fogjuk vinni, de ez a lehető legrosszabb, utolsó lesz. A báró nagyon confidens s nem kétlem — mondja — hogy a dolog az ő javára lesz eldöntve. Eldől az rövid idő alatt, nemsokára, akár a báró tegye is azt rögtön, akár ezen eset az ország gyűlése előtt történik is, ön nemsokára meg fogja ezt hallani. Ime egy bizonyítéka annak, hogy minő confidens a báró az, hogy ő kért engemet, hogy megszerezném azt, a mit ön is kívánatosnak tartana, s így az szabadalom gyanánt szolgálna, s hogy a részleteket ön is kívánja jelenleg! — Gondom lesz rá — folytatja Széchenyi levelében — hogy ön is minden halasztás nélkül gondoljon a dologra a kormány távozása után. Panaszkodik Clark előtt, hogy egészsége koczkára van téve, nem tud egyenesen járni s négy hét óta égető fájdalmakat érez májában, a mi majdnem a más világra vitte őt, s bár ha lassan, de mégis javul egészsége, s valódi

Digitized by Google

by the government. — In the very moment when the privilege of B. Sina was to be granted, some banking houses at Vienna pushed on by our antagonists, and that start of the hungarian nobility which would wish get rid of the law of equal payment, offered a toan to the Coutry by which — as they calculate! the bridge would be thrown open to the public in 47 yeas. — Now as the public of large are very much again the bridge, as they feel cought by it, to pay a toll, — and 47 years are less than 97 — and governement listen perhaps too much to »What they say« and as our diet will take place next May, it might be, that we are to work over again, one part of the trodden field. There is no doubt, we shall going to carry at last, but this is the worst possible last. The Baron is very confident, and does not doubt, that the thing will in his favour be in a few days decided. Decided it will be certainly veny soon, whether the Baron is to have it immediately. — Or whether the affair is once more to come before the diet, you shall soon hear it.

A proof how confident the Baron is, is, that he requested me, to have the you wish immediately done. And so shall they be as to the privilege, and every other detail you want for the present. I'll have care you shall have them without delay after the

---

szolgai életet él, mert bort, theát, kávét egy csöppet sem iszik, azonban már beleélte magát, s eme bajában példásan és erősen tartja magát, s azt gondolja, ha a hidat kiviszik, minden ismét helyrejön. Dicséri a megérkezett tubákot, s most a puskát várja. Írja, hogy nagyon megtisztelve érzi magát azon vadászati levél által, a mit English és Huntertől kapott, s kéri, hogy Sina érdekében directe írjon neki levelet. Szomorúan constatálja továbbá, hogy egyhamar gőzmalmot nem állíthatnak, s nem tudja ki segíthetne rajta, gyönge és elcsigázott, sem ereje, sem ideje nincs ellentállani, értesíti, hogy megkapta b. S. levelének egy másolatát, a mely igen érdekes, s hogy az eredetit is megküldé igen köszöni neki, s hogy türelmetlenül várja L. Valve mintáit. Említi Clarknak, hogy, ha Pestre jön, minő rombolást fog itt látni a szegény városon, s hogy nem talál szavakat e fölött kétségbeesését kifejezni, de nem mer most azzal foglalkozni, nehogy a nádort megsértse, a ki mindeneket kormányoz, s a kitől oly sok függ a hídépítés kivitelét illetőleg. Végre írja Clarknak, hogy neje és családja jól érzik magukat, gyakran megemlékeznek róla, s hogy ő is alig várja a pillanatot, midőn vele beszélhetne és készülőben vannak Clarknak Angliában jó napot mondani.

Digitized by Google

decision of governement. — My health improved a great deal, but I never could get right again, and about 4 weeks ago I had again a very throng inflammation of the liver, which brought me on the brink of the next world. I am pretty well again but go on very slowly. No wine, no coffee, no tea! It is a very hand lot. But I am quite resigned; and go on in my affairs just as gay and steady as before! I think always that if we carry the bridge, I'll be all right again!

The snuff arrived, and is excellent. It came in time, and is destinet at present to a friend of mine who can helf no a great deal. I expect the gun, pray draw direct to me at Baron Sinas for its amount. I received Mr. Engl. et Hunters letter and estimate too. I am very sorry to say, that I dont think we shall have a steam-mill so soon. I have not got any body to help me — and week and overtrained as I am, I have either strengh nor time to push them on. They would like to have it, but stay lazy. I keep a Copy of C. S. Letter which is very interesting, and send you here inclosed the original with many thanks. I expect with great impatience the Model of the L. Valve. If you come to Pesth again, you will see how they spoiled our poor town. I have got no words as tell you — how wretched I feel about it, but I dare not interfere as I am afraid to offense the Palatine who directs all that, and whose suppost we want yet so much in carriing our bridge.

My Countess and all my family are well, they wish to be rememberd to you, and I cannot expect the moment to tell You »We carried tho point — and perhaps to fetch you from England good bye. You shall hear from me very soon yours faithfully

Count St. Széchenyi.

Pesth, the 26-th February 1839.

Digitized by Google

477.

József főherczeg Nádorhoz.

(m. k.) Pesth, 1839. márczius 6-án.

Euer k. k. Hoheit,

Durchlauchtigster Erzherzog!

Wenn E. k. k. H. den Artikel von Zemplény in dem Hirnök Nr. 18 dd. 4-ten März l. J. [1]) zu lesen geruhen wollten, so werden Höchstdieselben sehen, welche hohe Zeit es ist, die Brücken-Angelegenheit ehebaldigst finaliter zu beendigen; denn geschieht diess nicht bald, so sind alle Comitate geradezu in einem Aufruhr; und zwar weil es viel leichter ist, die Menge zu etwas Albernem zu verführen, als zu etwas Gescheutem zu überreden. Merkwürdig ist es aber, dass dieser scheinbar so sehr ausgebreitete Widerwille gegen Baron Sina und seine Brücke stets aus derselben Quelle, nämlich Graf Sztáray entspringt, dessen Anhang in Zemplény bedeutend ist.

Wenn es nicht vermessen ist E. k. H. in aller Unterthänigkeit zu bitten, dass, so wie Höchstdieselben geruhten mich durch den Grafen Waldstein von der günstigern Wendung der besagten Angelegenheit in Kenntniss zu setzen, E. k. H. die Gnade haben möchten, mich auch davon unterrichten lassen zu geruhen, im Falle die Entscheidung des fraglichen Gegenstandes Ew. k. k. Hoheit überlassen, oder dieselbe bei der grossen Conferenz superirt werde, wenn — wie ich sage — diess zu bitten meiner Seits nicht vermessen ist, so werden E. k. H. mich überaus beglücken. der ich mich mit der tiefsten und innigsten Ehrfurcht nenne E. k. k. Hoheit ganz unterthänigsten Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 6-ten März 1839.

---

[1]) Lásd a következő 478. levél jegyzetét.

Digitized by Google

478.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1839. márczius 6.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ihrem Schreiben vom 3-ten zu Folge — das ich gestern bekam — konnte ich erst heute spät (nach dem Abgang der Post) mich Sr Hoheit vorstellen. Ich kann Ihnen in Kürze nur das sagen, dass nach dem unumwundenen Ausspruch S. k. H. in so ferne die Entscheidung der fraglichen Angelegenheit, wie Sie mir berichten, wirklich herabgesendet und Höchstdemselben übertragen werden wird, dieselbe als apodictisch und auf der Stelle zu Ihren Guusten beendigt angesehen werden kann, und wir somit die Siegesposaune ohne alle Rücksicht in die Ohren von Sztáray, Ullmann et C. ertönen lassen können, denn S. k. H. wird — wie er erklärte und mir auch erlaubte, Ihnen diess mitzutheilen, — die ganze Angelegenheit höchstens 3 Tage bei sich behalten, und mit solchen 48-Pfündern auftreten, die Eskeles und Consorten gewiss nicht anticipirten und die selbst M. Ullmann »sifetzen« machen dürften. Indessen glaubt der E. H. zuversichtlich, dass die Sache nicht zu ihm komme, sondern in der grossen Conferenz, auch ohne sein Zuthun, zu Ihren Gunsten entschieden sein wird. Gott gebe es! Da gestehe ich aber, bin ich nicht Höchstseiner Meinung, und fürchte, dass es dort auf jeden Fall ein Hackerl haben, oder lange liegen bleiben dürfte; während die Sache als concludirt zu betrachten ist, kommt sie hierher. Ich bitte Sie, — vergeben Sie mir den Ausdruck — »schlafen Sie ja nicht ein«, oder vielmehr: lassen Sie sich durch nichts einschläfern, bis Sie den Contract auch von der Regierung genehmiget nicht im Sack haben. Unsere Antagonisten sind wie der Teufel, »sonder Ruh und sonder Rast« — besonders der Diable boiteux, oder vielmehr »Goutteux«; und ich kann Ihnen nur so viel sagen, dass in den Comitaten viel Unruhe über diesen Gegenstand herrscht, Bars und Neutra geben bereits in Instruction zum nächsten Landtag, dass das Land

Digitized by Google

selbst die Brücke baue, und fordern alle Comitate auf, mit denselben gemeinschaftliche Sache zu machen. Es muss nun coûte que coûte durchgeführt werden. Es komme also zum E. H. nach Ofen, oder führen Sie es in Wien auch in der grossen Conferenz durch!

Lassen Sie mir bald wieder Etwas wissen, damit ich a tempo auch mein kleines Gewicht in die Wagschale legen könne.

Ich bleibe in grosser Eile, aber auf alle Zeiten Ihr bereitwilligster Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 6-ten März 1839.

P. S. A propos, haben Sie mit Ihrem ci-devant Illéshazyschen Haus in Presburg für den Landtag schon disponirt? Lassen Sie mir hierüber ein Wort sagen. Ich suche eine bequeme Wonung: nun können Sie das besagte Haus oder dessen Theil mir während des Landtages cediren, und ich auch den loyer eines so grossen Quartiers erschwingen, welches NB., wie ich höre, ganz meublirt ist, was mir gar sehr angenehm wäre, so könnte uns vielleicht beiden, Ihnen das Überlassen und mir das Übernehmen conveniren!

Gerade als ich diesen Brief zumachen wollte, lese ich im Hirnök Nr. 18 ein Langes und Breites gegen die Brücke sub Artikel Zemplény.[1]) Dieser ist so verschmitzt geschrieben, dass er hinlänglich ist, alle Comitate in Aufruhr gegen Sie und Ihre Brücke zu bringen. Warum Orosz, der doch an die Wod. erklärte, dass er weder pro, noch contra solche Artikel aufnimmt, die Bezug auf die Brücke haben, diess that, sollten Sie ihn doch categorisch fragen, und ihn auf's Maul schlagen. Auch hier steckt Sztáray.

[1]) Sátor-A.-Újhelyről febr. 21-én keltezett és »Zemplény« aláírással ellátott megyegyűlési értesítésben, Nógrád vármegyének és Zólyommegyének átiratai a lánczhídépítési szerződés ratificatiójának elhalasztása tárgyában: Zemplén vármegye hozzú vita után azon határozatot hozza, hogy Nógrád vármegye levele pártoltatván, felirat intéztessék a felséghez, a hídépítési szerződés szentesítése elhalasztassék a legközelebbi országgyűlésig, s az országos deputatió ebbeli munkálkodása csak az összeülendő országgyűlésen vétessék tárgyalás alá.

Digitized by Google

Ich gestehe, ich bin unruhig, und das Einzige, was mir Mut gibt ist, dass *Sie* à la tête der Sache stehen. Trachten Sie aber nur, dass dieselbe *bald* entschieden werde, denn bei Gott jeder Tag ist eine verlorene Schlacht. Treiben Sie an, und wo möglich, dass die Angelegenheit zum E. H. komme!

Sie haben mir auf Tasner's Brief nicht geantwortet, ob es wahr sei, dass Sie Hölzer in Slavonien per 45 fl. W. W. das Stück gekauft haben. Ich bitte Sie, sagen Sie mir sogleich etwas Bestimmtes, denn ich könnte, wüsste ich, was an der Sache ist, Ihnen einen grossen Dienst leisten: wie und auf welche Weise? werde ich Ihnen bei Gelegenheit mittheilen.

479.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1839. márczius 8.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Zu viel Besorgniss kann oft überflüssig, aber selten schädlich sein — vergeben Sie mir deshalb, dass ich Sie wieder belästige.

Der Aufsatz im Hirnök Nr. 18.[1]) von dem ich in meinem letzten Briefe Erwähnung that, macht mich sehr unruhig. Dagegen zu schreiben ist nicht räthlich, denn diess würde in eine unabsehbare Polemik ausarten, denn sonst repraesentiren am Ende alle Comitate und die Regierung kommt in das Dilemma, schwach zu werden, oder sich sehr unpopulär zu machen. Nun wird der Hirnök als ein Regierungs-Blatt angesehen; und viele glauben, derselbe werde direct bei der Kanzlei censurirt, und glauben hiemit, den taciten Aufruf der Regierung zu lesen (wenn Sie nämlich einen Artikel gegen die Brücke in denselben lesen), dagegen repraesentiren zu müssen. De nun durch Reaction die Parthei der Regierung im Lande jetzt viel grösser ist als die andere, so werden gerade die Regierungs-Leute unsere Angelegenheit aus den Angeln werfen. In Neograd z. B. wie in Zemplény, war-

[1]) Lásd a megelőző 478. számú levél jegyzetét.

Digitized by Google

»die sogenannte liberale Parthei (der nichts heilig sein soll) ganz auf Ihrer Seite, nämlich der Meinung, dass das Land seine Ehre und seinen Credit nicht compromittiren dürfe etc., Sie blieben aber in der Minorität. In Neograd sowohl als in Zemplény geschah die Motion — wie ich es zu erfahren Gelegenheit hatte — durch die Sz. Iványi's, also Ullmann. Dieser ist nun immerwährend in Wien, und wird Himmel und Erde bewegen, um Ihr Werk zu zerstören. Lassen Sie sich ja deshalb nicht einschläfern! Der E. H. den ich nicht alle Augenblicke überlaufen kann, wurde gestern durch mich schriftlich von dem besagten verfluchten Aufsatz im Hirnök avertirt. Bis heute ist, meines Wissens, gar nichts von Wien an ihn zur Entscheidung gekommen, und somit wäre es nöthig, da ich mich immer fürchte, dass man nichts an den E. H. schickt, in Wien hingegen erschrickt, auf der Stelle auf den E. H. so einwirken zu trachten, damit er sich »auch von Wien aus unaufgefordert« um unsere Sache annehme. Hiezu ist der k. Commissair von Lónyay wie geschaffen. Er ist unser Freund, auf den wir zählen können, ausnehmend klug, der E. H. hat ihn sehr lieb, er gehet alle Tage zu jeder Stunde zu ihm etc. etc. Wir hatten so eben eine Unterredung, und wir werden Alles thun, was in unserer Macht liegt, um der Sache behülflich zu sein. Verlassen Sie sich aber lieber auf sich selbst; denn am meisten ist jetzt in Wien zu wirken. Lónyay kann Ihnen — wenn nur einmal dieser unglückselige Contract ratificirt wäre — auch in Hinsicht der Indemnisation der beiden Städte sehr gute Dienste leisten. Orosz sollten Sie wirklich zur Verantwortung ziehen.

In grosser Eile, aber mit der anhaltendsten Hochachtung Ihr Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 8-ten März 1839.

P. S. Wenn Sie im Oedenburger Comitat behufs der Expropriaten für Ihre Eisenbahn einen tüchtigen Fiscalen benöthigen, so empfehle ich Ihnen den meinigen Alexander von Darázs.

Digitized by Google

Den 9-ten Morgens.

So eben bekomme ich Ihr Schreiben von Schedius unterschrieben, wo Sie mir Eskeles's Machinationen mittheilen. Ich werde das Meinige auf der Stelle thun. Wirken Sie nur, dass Eskeles hierher kommt.

480.

Jablonczay Imréhez.

(e. f.) Pest, 1839. márczius 12.

Tisztelt Hazámfia!

Még 1834-ki deczember 20-kán hozzám intézett levele következtében igéretem szerint szereztem Ön számára egy darab gőzhajói részvényt, mellyre öntől 1835-ki auguszt. 26-án 500 pengő forintot kezemhez is vettem. E részvényt önnek kívánságához képest 3 évig gyümölcsözni hagyván 1836-ki márczius 1-től, midőn érte kamat fizettetni kezdett, e f. 1839-ki márczius 1-ig annak ötös kamatjából s e kamat forgatásából bejött 82 pgő frt.

Igen kedvező ára lévén e részvényeknek az idei gőzhajózási nagygyülés után ön részvényét eladtam . 650 pgő frt. (az eladásba értetvén az idén határozott 10 pgő forint osztalék és azon jog is, melly szerint minden egy régi részvény után az ujonnan kiadandó részvényekből felet kaphatni eredeti áron). Van tehát nálam összesen önnek rendelkezésére álló . . . . . 732 pgő frt.

Már most kérem, ne sajnálja tudtomra adni, miként kíván e pénzzel rendelkezni. Ha ezentul is inkább egy gőzhajói részvénynyel kíván birni, én az eladott részvényt kipótolandom. Mi iránt is válaszát elvárván, igaz tisztelettel maradok kész szolgája

Pest, márcz. 12. 1839.

Széchenyi.

Digitized by Google

481.

Gróf Batthány Kázmérhoz.

(m. k.) Pest, 1839. márczius 18.

Méltóságos Gróf!

A honi »Gazdasági egyesület« mai közgyülésében többek közt az is tüzetett ki ezen egyesület czéljául, hogy mihelyt pénzbeli tehetsége megengedi, ne csak ingatlan birtokot szerezzen Pest közelében, hanem olly tanitószék felállítását is eszközölje, melly mindazon tudományok theoriáját adja elő, mellyek a mezei gazdaság okszerintebb üzésével szorosan egybefüggők, s mellyek az érintett birtokon gyakorlatilag is lennének alkalmazandók. Menynyire fogna a gazdasági egyesületnek illy kifejezése kivált a honi középpontján új élénkséget s czélszerűbb irányt nyujtani még mindig dermedező állapotjában földmüvelésünknek, nem szükség mutatgatni, s ekkép az egyesület e czélnak minél előbbi elérése végett tehetségének nevelését óhajtja eszközölni mindenekelőtt, mit a honi erőknek, mennyire csak lehet, központosítása által hisz legbiztosabban és legszaporábban végbevihetőnek. És ettől vezérelve határozá mai közgyülésében el, ezennel Nagyságodat teljes bizalommal és hazafiui nyiltszivüséggel arra szólítni fel: pártolná Nagyságod is inkább hazai egyesületünket, mintsem hogy szándéka szerint — mellynek hirét hallottuk — e czélra központosító ügyekezetét, Bicskei uradalmában egyedül vagy kevesekkel eszközlené ugyanazt.

Az egyesület ismeri Nagyságodnak azon hazafiui buzgalmát, melly párosítva Nagyságod tehetségével és hatásával minden akadályokat biztosan legyőz és igy nem kétli Nagyságod nemes szándékának — ha t. i. az érintett hir való — teljes sikerülését. Ha azonban más részről honunk iparügyi hátramaradásának okait fontoljuk, nem lehet el nem ismernünk, hogy azt leginkább azon egyesülni nem tudó s egyedül saját halandó erőnkben bizó szétágazásban leljük, mellyel évrajzaink telvék. Mihez képest fentebb kimondott közóhajtásunkat s kérésünket ezennel ismét és

Digitized by Google

ismét Nagyságod szives figyelmébe annál is inkább ajánljuk, mivel a szerzendő ingatlan birtoknak megvásárlását már e tavaszszal reméljük létesíthetni.

Nagyságod becses válaszát elvárva, s intézetünket magammal együtt tapasztalt szives indulatiba ajánlván, megkülönböztetett tisztelettel maradok Nagyságod alázatos szolgája

gróf Széchenyi István s. k.

Pest, 1839. márczius 18.

482.

Killias-hoz.

(m. k.) Pest, 1839. márczius 22.

Lieber Killias!

Erlauben Sie, dass ich an Sie die Frage stellen dürfe: ob Sie denn noch leben, oder ob eigentlich nur die Walzmühle gestorben ist?

Ich gestehe, ich begreife Ihr Stillschweigen nicht, und was ich mir denken soll? Hier ist Alles in gespannter Erwartung! Unsere Widersacher lachen bereits laut, während ich mit vieler Mühe die Subscriptionen noch immer ausdehne; denn ich habe nur zu gute Meinung von Ihnen, um zu glauben, dass Sie mich so ohne alle Excuse compromittiren könnten.

Beehren Sie mich deshalb ehebaldigst mit einem *offenen Wort,* damit ich mich darnach richten könne, der ich mich mit ausgezeichneter Hochachtung nenne Ihren bereitwilligsten Diener

Graf Stephan Széchenyi m. p.

Pest, 1839 den 22-ten März.

Digitized by Google

483.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1839. márczius 23-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Aus Ihrem Schreiben vom 19-ten d., welches ich vorgestern erhielt, schliesse ich, dass wir nun wieder um einen Schritt näher zum Ziele sind und dasselbe nun bald völlig erreichen dürften. Es ist aber dennoch nicht rathsam, sich auch nur einen einzigen Augenblick einschläfern zu lassen, indem unsere Gegner keine Löwen sind, die nach einem guten Kampf sich endlich zur Ruhe begeben, sondern in die Klasse jener Gewürmer gehören, die ihr ephemeres Dasein in einem nimmer rastenden Nagen und Verderben zubringen.

Ich danke Ihnen recht sehr für Ihre freundschaftliche *Gesinnung,* mir Ihr Haus in Presburg in dem Falle überlassen zu wollen, wenn Gr. Majláth seine Kanzlei daselbst nicht aufschlagen sollte. Da diess indessen höchst wahrscheinlich ist, indem die gewöhnliche Kanzlei-Wohnung in Presburg durch Gr. Louis Batthyányi auf mehrere Jahre gemiethet wurde, so werde ich wohl bemüssiget sein, mich bei Zeiten um eine andere umzusehen und das zwar um so mehr, weil sicherlich ein sehr grosser Andrang zum Landtag stattfinden wird, ich aber mit meiner zahlreichen Familie, wenn ich sie auch in mehrere Theile theilen würde, dennoch ein bischen einen grössern Platz benöthige.

Dass Pereira oder sogar Ferdinand Pálffy mit einem dritten Project nach Ofen kommen, um dasselbe dem E. H. Palatin zu unterbreiten, liess ich allsogleich durch den E. H. Stephan, den ich in einer Soirée begegnete, dem E. H. Palatin beibringen. Es ist ganz gewiss, dass diese Herren Projectanten einen Empfang haben werden, wie ein Hund in einem Kegelspiel.

Von unserem Triumpf in Pesther Comitat, wo es einstimmig beschlossen wurde, an alle Comitate und auch an Seine Majestät zu schreiben, dass das Gesetz in Hinsicht der Brücke ehestens in's Leben treten und Ihr Contract fest stehen soll, wer-

Digitized by Google

den Sie bereits gehört haben. Sztáray — der nie in eine Congregation zu gehen pflegt — erschien, aber ganz im Rückhalt, auf der Gallerie. Er war köstlich zu schauen! Denn er wurde grün und gelb, alle Leute lachten über ihn, *ausser mir,* der sich jegleiches Lachen nur dann erlauben wird, wenn einmal die Schlacht ganz und gar gewonnen ist.

Nun muss ich Ihnen aber Etwas anders sagen, *aber ganz unter uns.* Lónyay sprach mich neulich an, ich sollte Sie persvadiren ihm 50,000 fl. C.-M. auf 6 Jahre zu borgen. Er würde en revanche ein Gut vom dreifachen Werthe unmittelbar zu Ihrer Disposition stellen. Ich versprach, Sie hierüber bei Gelegenheit zu sprechen. Nun sagte er mir gestern: es wäre ihm schon geholfen, denn der E. H. würde ihm das nöthige Geld aus der Fundational-Cassa geben: um diess zu erlangen, muss er aber seine Güter conscribiren lassen und hiezu ist Zeit nothwendig; er würde Sie also ersuchen, ihm 20,000 fl. C.-M. auf 6 Monathe zu leihen, wenn er das Capital sammt Zinsen mit vielem Dank Ihnen rückersetzen würde. Ich entledige mich hiemit meines Auftrages! Er kann Ihnen viel nützen, Sicherheit ist da, ich glaube, Sie sollten ihm diese Gefälligkeit thun! Sie wissen sich übrigens, wie überhaupt in Allem, so auch in diesem, selbst weit besser zu rathen, als diess Andere thun könnten, ich beschränke diese meine Zeilen also bloss darauf, Sie zu bitten, mir Ihre Willensmeinung in dieser Hinsicht baldigst mittheilen zu wollen, der ich Sie mit der aufrichtigsten Hochachtung grüsse, und jetzt wie vor ausrufe »Heil der Sache, die Ihren Namen führt, denn sie muss gelingen! Ihr aufrichtigster Freund und Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 23-ten März 1839.

P. S. Unter Andern höre ich, dass Pereira's Plan nächstens per extensum im Hirnök erscheinen wird. Haben Sie denn gar keine Mittel, diesem unangenehmen Schwätzer das Maul zu stopfen? d. h. das Maul von o Rosz Orosz &.

Digitized by Google

484.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pest, 1839. márczius 25-én.

Euer k. k. Hoheit,
Durchlauchtigster Erzherzog!

Baron Pereira, der gestern ankam, wendet alles an, um seinen neuen Plan allhier populär zu machen, doch dürfte er wegen der Kürze seines Aufenthaltes, kein bedeutendes Publicum gewinnen, er gedenket aber sein ganzes Vorhaben sogleich im Drucke erscheinen zu lassen. Diess würde in diesem Augenblick im besten Falle — da doch die Menge gar so schlecht rechnet und mit günstig scheinenden Projecten so leicht zu verführen ist — eine grosse Gährung hervorbringen. Weshalb ich es für meine Pflicht fand, hievon E. k. H. in aller Unterthänigkeit bei Zeiten zu unterrichten. Diesen Druck ganz zu verhindern, wäre nicht rathsam, sondern sogar schädlich, denn sind einmal die Gemüther abgekühlt, so kann ein derlei Project das Operat der Reichs-Deputation nur höher stellen. Es käme also nur darauf an, die beabsichtigte Veröffentlichung ein bishen hinaus zu schieben.

Ich nenne mich mit der unbegränztesten Ehrfurcht Euer k. königlichen Hoheit ganz unterthänigsten Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 25-ten März 1839.

485.

Báró Sina Györgyhöz.[1])

(m. k.) Pest, 1839. márczius 27-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

So oft ich den E. H. Palatin über die Brücke spreche — was jetzt, wo ich wieder voller Aengsten bin, sehr oft geschieht — lacht mir Höchstderselbe stets in das Gesicht, und

[1]) Kiadatott Török János i. m. magyar fordításban 189. lapon.

Digitized by Google

scheint ganz sicher zu sein, dass die Brücken-Angelegenheit nun sehr bald, und auf jeden Fall vor dem Landtag, erlediget werden wird. Ich aber bin sehr unruhig, denn unmöglich kann ich mich darüber täuschen, dass Ihr Contract sehr unpopulär ist, Pereira hingegen, ohne dass Jemand weiss, was er eigentlich anträgt, eine weit grössere Gährung allhier erregt, als ich es vermuthet hätte. Unsere gute väterliche Regierung! O wenn sie nur früher zugegriffen haben würde! kein Mensch hätte sich gemuckst. Jetzt wird es ihr sauer, sich gegen eine Idee, die so viel Grund gewinnt, auszusprechen. Diess wird ihr aber mit jeder Stunde noch saurer, deshalb ist es unsere treue Unterthanspflicht, ihr unter die Arme zu greifen, und coûte que coûte durchzusetzen, dass Sie auf der Stelle einen categorischen Bescheid erhalten und zwar: entweder die Genehmigung, oder dass die Sache bis auf den kommenden Landtag aufgeschoben werde. Diess müssen wir wissen, um uns darnach richten zu können. Ich beschränke mich bei dieser Gelegenheit bloss darauf, was Sie meiner Meinung nach thun müssten, um die Genehmigung zu erhalten. Sie sollten gleich directe bei Seiner Majestät einkommen, und bitten: dass die Sache *ob so oder so,* aber auf irgend eine Art, ohne Verzug entschieden werde. Sie können und sollen Ihre unsägliche Mühe als Argument anführen (von Auslagen würde ich nichts sagen, denn diese kann man ersetzen, Ihre Zeit, Aerger etc. aber nicht) und dass sie bona fide handelten; Clark etc. gerne wüssten, woran sie seien, die Sie auch nicht in infinitum in suspenso halten können u. s. w. Ich glaube, wenn Sie die Sache so stellen, dass sie selbst in Gefahr zu sein scheint — wo sie in der That auch ist — ganz zerschlagen zu werden, so wird eine kluge Regierung nicht zauderen, den Gegenstand für Sie finaliter zu decidiren. Will sie das indessen nicht, so kann sie Ihnen im schlimmsten Falle nichts anders antworten als: dass die Sache verschoben werden müsse; wo wir dann Zeit gewinnen, unsere fernere Plane zu combiniren und das Publicum über Eins und das Andere aufzuklären. was *jetzt,* bevor Etwas entschieden ist, äusserst unklug wäre.

Ich habe mich heute mit einem unserer besten und gescheutesten Freunde — den Sie bis jetzt bereits gesprochen

Digitized by Google

haben, den ich aber nicht nennen will — in demselben Sinne besprochen.

Handeln Sie demnach rasch und mit umsichtiger Energie. Vergessen Sie nicht, dass Clark am Ende wirklich ungeduldig, und mit Ihnen sogar brechen wird, wenn nicht bald Etwas entschieden ist, denn er wird von Petersburg aus nicht wenig bombardirt.

Die Bohrungen gehen rasch vorwärts, nächstens ein Mehres hierüber.

Ich befinde mich hundeärgerlich, aber dennoch bereit das Ganze von A bis Z noch einmal durchzufechten.

»The strong resist, the weak despair.«

Pesth, den 27-ten März 1839.

Graf Stephan Széchenyi.

486.

Báró Sina Györgyhöz.[1])

(m. k.) Pest, 1839. április 8-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ich eile Ihr Schreiben vom 4-ten und 5-ten l. M. zu beantworten. Wenn Cziráky in Wien keinen Einfluss nimmt, so freue ich mich über seine Ernennung, denn sein Platz würde vortrefflich ersetzt, und der Landtag hat nebst dem Erzherzog wenigstens einen tüchtigen Präsidenten. Gibt man Cziráky aber Gehör: Weh dann unserem Lande, denn sein Obscurantismus wird die schlimmsten Reactionen nach sich ziehen.

In Hinsicht der Brücke spiele ich den Geschlagenen; bin aber — wie ich neulich gesagt — vollkommen bereit, das Ganze von A bis Z noch einmal durchzufechten. Es wäre nun gut, dass Sie endlich, wenn auch nur halb officiell, in Erfahrung brächten »Ob die Sache zum Landtag kommt oder nicht«? Denn früher kann man keinen Plan eines neuen Feldzuges eröffnen. Ich erhielt Ihr Schreiben gestern im Vorzimmer des Erzherzogs, und

[1]) Megjelent Török János i. m. magyar fordításban 210. lapon.

Digitized by Google

theilte dessen Inhalt auf der Stelle mit. Er scheint noch immer sicher zu sein und zweifelt gar nicht, dass die Sache vor dem Landtag entschieden wird. Arbeiten Sie also bis auf's Ausserste in diesem Sinne, und geben Sie es nicht auf. — Kommt es zum Landtag, so werden wir schon sehen, was zu thun sei. Pereira hat der Erzherzog bei seiner letzten Audienz der Kopf tüchtig gewaschen, den er auch bei dem Diner, das ihn einige Kaufleute von hier denselben Tag gaben, ganz hängen liess. Seine Paralelle etc. macht auf die Meisten — die nur a bischen Gehirn haben — einen sehr schlechten Eindruck. Ich wollte es wäre gedruckt — aber NB. Wort für Wort wie es stehet — denn es ist insultant für die ganze ung. Nation. Ist es möglich, so werde ich es auf der Stelle im Jelenkor etc. setzen lassen, denn sonst kommt es in Hirnök; Orosz ist aber zu klug, um das Ganze aufzunehmen, er wird das Phlogistische davon weglassen. Die Decisa des Pesther Comitats werden Sie bereits im Jelenkor und auch in der Ofner Zeitung finden.[1]) Sie kamen leider so spät an das Tageslicht, weil die Censur Difficultäten machte!!! Man möchte oft wirklich vor Aerger platzen. Wegen Lónyay danke ich Ihnen. Die Bohrungen gehen vorwärts. In Ofen sind sie beendigt und zeigen gute Resultate. In Pesth werden sie nächstens beendiget, und ich nicht einen Augenblick säume, das Gewonnene durch Sie an Clark zu senden. Gegen den 20-ten l. M. hoffe ich Sie in Wien zu sehen. Apropos, ich höre, es kommt nächstens wieder eine Anleihe von 30,000,000 zu Stande. Könnten Sie mich dabei mit einer kleinen Summe — es versteht sich um den Emissions-Preis — betheiligen, so würde ich Ihnen danken.

Bleiben Sie gesund — voilà tout ce que je désire! und glauben Sie mir, das Übrige wird sich machen.

[1]) A Jelenkor április 6-iki 28-ik számában jelent meg Pest vármegyének márczius 20-án tartott közgyüléséből kelt azon határozata, a mely, ellentétben Nógrádvármegye határozatával, a törvényhatóságokat átiratilag felkéri, hogy a hid-deputátió munkálatának, az építési szerződés ratificatiójának tárgyában a király ő fölségéhez feliratot intézzenek; s elveti Nográd vármegye körlevelét, melyben arra kéri a törvényhatóságokat, hogy a hid építése elhalasztassék addig, mig a Duna-szabályozási ügy országgyülésileg tanácskozás alá vétetik.

Digitized by Google

Ich freue mich, wenn Clark dem Ruf nach Petersburg nicht Gehör gibt; indessen ist es kein Schade, wenn das Publicum, welches die Brücke wünscht, diess glaubt, indem Clark eine Persona necessaria ist.

Eben jetzt verlässt mich Ullmann, der mit einem sehr rayonnanten Gesicht mit der Nachricht — die er vorgibt gerade in diesem Augenblick von Wien bekommen zu haben — in das Zimmer tritt, dass die Sanction erfolgt sei!

Ob es wohl wahr oder nur ein Opiat ist, um uns einschläfern zu lassen?

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 8-ten April 1839.

487.

Killias-hoz.

(m. k.) Pest, 1839. április 8-án.

Lieber Killias!

Ich bestätige mit Vergnügen den Empfang Ihres Werthen vom 26-ten März l. J. — Beigebogen sub ·/. finden Sie die verlangte Berechnung, die sich, wie Sie sehen, sehr günstig stellt. Ich las mit vollkommener Würdigung die tüchtigen Bemerkungen Ihres Chefs. Ja gewiss wäre es besser gewesen, wenn 4 oder 6 der hiesigen Inwohner die Hälfte des nöthigen Fonds unterschrieben hätten, die andere Hälfte hingegen Ihrem Hause verblieben wäre, welches sodann der Director bestellt, das Ganze in Gang gebracht und geleitet haben würde. Diess wäre indessen hier nicht auszuführen gewesen; und nicht allein aus der etwaigen Ursache, dass hier nicht viele Kapitalien vorhanden sind, sondern vorzüglich, weil auf dem Continente wenigstens keine Dampfmühle irgend einer Art nach ganz sicheren Daten noch sich in einem so blühenden Zustand in Hinsicht ihrer Finanzen befindet, dass der Gegenstand allhier auf eine andere Art gefördert hätte werden können, als theils aus Patriotismus, theils eines Versuches wegen, und somit durch »Viele Theilnehmer.« In dem Falle selbst aber, wenn sich einige Männer gefunden hätten, die im

Digitized by Google

Vertrauen auf Ihr Haus und Ihre Person, die Hälfte des nöthigen Fonds vorzuschiessen bereit gewesen wären, so hätte man dennoch denselben Weg verfolgen müssen, den wir eingeschlagen haben, nämlich: Viele, oder um besser zu sagen »Alle die nur Lust haben«, in den kleinsten Portionen an der Sache Theil nehmen zu lassen; und zwar aus politischen Ursachen, die in unseren Verhältnissen — welche ich jetzt lang und breit nicht auseinander setzen kann — diese Procedur nöthig machten. Hindurch haben wir das Unternehmen populär gemacht, was ein grosser Gewinn ist; andererseits hingegen fallen wir in die Gefahr — wie Ihr Chef richtig bemerkt — ein Geschäft so lau betrieben zu sehen, indem sich Keiner seiner Haut zu wehren hat, dass der günstige Erfolg allerdings sehr problematisch bleibt. Nun ist die Frage zu beantworten, was denn eigentlich zu thun sei, um diese, meinem Sinne nach ohnehin schon zu lange besprochene Sache endlich in's Leben zu bringen. Worauf ich — in so weit ich anjetzt das Terrain kenne — zu antworten mir erlaube, dass ich durchaus keinen Zweifel hege, das Unternehmen nächstens im vollkommenen Gange und im besten Erfolg zu sehen: Wenn Ihr Haus bei seinem ersten Antrag, den es uns machte, beharret, das ist: wenn es die Hälfte des Geschäftes behält und dessen Direction bestellt; wogegen ich fürchte, ja vollkommen überzeugt bin, dass die Sache gar nicht zu Stande kommen wird, wenn Ihr Haus sich nur um $^1/_4$ oder gar $^1/_{10}$ in der Sache interessirt. Die alleinige Basis, auf der wir unser Unternehmen aufstellen können, ist demnach diese, dass Ihr Haus die Hälfte des Geschäftes mit der freien Bestellung der Direction beibehalte.

Seitdem Sie weg sind, hat sich ein gewaltiger Umschwung in den Ideen derjenigen zugetragen, die die Sache bona fide und mit Ernst wollen, und gerade Jene, die gegen die »Hälfte für Ihr Haus« am meisten eiferten, sehen nun in dieser Bedingung die grösste Garantie.

Ich habe das Glück, dass Jedes meiner kleinen Entreprisen bis jetzt mit Erfolg gekrönt wurde. Ich habe aber auch nichts begonnen, was ich früher nicht combinirt hätte; denn ich halte es geradezu für ein Verbrechen, in einem Lande wie Ungarn,

Digitized by Google

wo noch Alles zu erschaffen ist, so etwas zu unternehmen, was nicht höchst wahrscheinlich gelingt; indem eine moderne Ruine auf lange Zeit das Publicum abschreckt, und die nützlichsten, die bestcombinirten Unternehmungen schon im Keime erstickt.

Interessirt sich Ihr Haus in der Hälfte der Sache, so unterzeichne ich für meine Person — obschon ich in vielen anderen Unternehmungen verflochten und nicht sehr vermögend bin — recht gerne 10.000 fl. Silber-Münze, wie ich denn nicht zweifle, dass die Solidesten der bisherigen Subscribenten dasselbe thun werden; nebstbei verspreche ich Ihnen und verbürge es auch Ihrem Hause mit meiner Ehre, dass ich nichts unversäumt lassen werde, um das Unternehmen so bald und so gut wie möglich in Gang und auf das *höchste Erträgniss* zu bringen; indem ein grosses Erträgniss das Einzige ist, was anspornen kann, nach der ersten die zweite, dritte etc. Mühle aufzubauen und allmählich den ganzen Orient mit Mehl zu versehen, was mein eigentlicher Zweck ist. Interessirt sich Ihr Haus indessen nur für $^1/_4$ in dem Geschäfte, oder um noch weniger, so werde ich mich für meine Person zwar auch nicht zurückziehen, aber mit einer weit kleineren Summe entriren, alle Übrigen dürften indessen höchstwahrscheinlich austreten.

Mir liegt das Gelingen der Sache sehr am Herzen. Können Sie Ihr Haus vermögen, die Hälfte des Geschäftes zu behalten — es verstehet sich von selbst, mit der Bestellung des Directoriums — so werden Sie mich sehr verbinden; Ihr Haus würde es nicht bereuen, denn, obschon es voraus zu sehen ist, dass die ersten Jahre die Erträgnisse eines derlei Etablissements nicht sehr glänzend sein können, weil es Zeit braucht 2—300.000 Zentner zu debitiren, so ist nicht zu zweifeln, dass bei der Wohlfeilheit des Brennmaterials allhier, besonders aber der durchgängig schlechten Construction der hiesigen Mühlen und bei der allgemeinen Schläfrigkeit, diese zu verbessern, eine entsprechende Walzmühle von 3—4 Apparaten sehr nutzbringend sein muss. Ich wenigstens würde bei all meinem Patriotismus, für ein Unternehmen dieser Art, welches nicht auf Hirngespienste, sondern auf eine gesunde Berechnung basirt sein soll, nicht einen, geschweige

Digitized by Google

10.000 fl. unterschreiben, glaubte ich nicht, dass es ein sehr gutes Geschäft ist. Zu allem diesen, was ich anführte, um Ihnen darzuthun, wie nothwendig es ist, das Ihr Haus zur Hälfte in dem fraglichen Geschäft interessirt sei, will ich noch Folgendes hinfügen: Es ist nothwendig, das nebst der unausgesetztesten Mühe, die Sache gelingen zu machen, in der Gesellschaft auch eine Auctorität herrsche, um das Geheimniss der Frauenfelder gewissenhaft zu bewahren; ist nun das Ganze in kleine Theile getheilt, so läuft dieser Punkt eben so grosse Gefahr, als der, dass sich Niemand um den Erfolg des Unternehmens absonderlich bekümmern dürfte. Worüber ich für meine Person eben so untröstlich wäre, als ginge die Speculation schlecht. Sodann muss ich Sie aufmerksam machen, das der Subscriptionsbogen (wiewoh *nicht* bindend) vor Ihrer Ankunft, also ganz im Sinne Ihres ersten Antrages: nämlich, das sich Ihr Haus in die Hälfte des Unternehmens interessiren würde, — gemacht wurde, und erst später — wie Sie sich zu erinneren wissen werden — es im Ausschusse festgestellt wurde, Ihrem Hause weder die Hälfte des Geschäftes, noch die Direction zu überlassen. Aus der hier sub ·//. beigebogenen Abschrift werden sie sich von dem Gesagten selber überzeugen. Nun sind aber bereits über 170.000 fl. Conv. Münze unterzeichnet. Es ist nicht zu vergessen, dass diese Unterschriften nicht bindend sind. So viel ich aber das Terrain beurtheilen kann, glaube ich, werden über 100.000 fl. C.-M. auch auf der bindenden Subscription bleiben, wenn NB. Ihr Haus sich mit Beihaltung der Direction in der Hälfte des Geschäftes interessirt; ja Manche denken, es würden 150.000 fl. bleiben; im entgegengesetzten Falle hingegen, wenn nämlich Ihr Haus sich um weniger interessirt als die Hälfte, werden die Meisten zurücktreten. Im Fall das 150.000 fl. bindend subscribirt würden, glauben wir, sollte Ihr Haus gleichen Antheil nehmen, und sodann würde man — gesetzt, dass das erste Etablissement 200.000 fl. kostete — ad vires des Bedarfes, das heisst $^2/_3$ von den Actien einzahlen, $^1/_3$ bliebe aber als Installement für das zweite Etablissement, welches zu errichten sowohl in meinem, als auch in dem Interesse Ihres Hauses ist; in meinem, um den Kornhandel allmählig in einen Mehl-

Digitized by Google

handel verwandeln zu sehen, und in jenem Ihres Hauses, um so grosse Kapitalien einigen Geschäften zu widmen, dass es dessen Aufmerksamkeit und Sorge in Anspruch zu nehmen werth sein.

Seine kais. königliche Hoheit der Erzherzog Palatin ist sehr für die Sache eingenommen und wünscht deren Gelingen, und jetzt um so mehr, da durch die projektirte und höchst nöthige Donau-Regulirung die Donau-Mühlen nicht nur nicht vermehrt werden könnten, sondern vermindert werden müssten! — Der städtische Magistrat hat sich in seinem Bescheide auf unser Ansuchen ausnehmend günstig ausgesprochen. Ein sehr vortheilhafter Grund von circa 4000 □ Wiener Klaftern an dem Ufer der Donau oberhalb der Stadt würde an die Gesellschaft, aus reinem Wunsche, den Gegenstand fördern zu helfen, durch einen Bürger von hier, dessen Namen ich bei dieser Gelegenheit nicht nennen will, um den Spottpreis von 1200 fl. C.-M. angeboten. Kurz, die Sache scheint zur günstigsten Conclusion reif zu sein, wenn Sie — und aufrichtig gesagt, dies scheint mir eine Condition sine qua non — Ihr Haus dazu stimmen können, bei seinem ersten Antrag fest zu bleiben.

Hier beigebogen sub ///. finden Sie die Copie einer Schrift, die uns durch Seine kais. königliche Hoheit den Erzherzog Palatin mitgetheilt wurde. Es ist gut, dass Sie alles wissen, was man gegen Sie und Ihr Vorhaben in das Publicum zu bringen sucht. Wie wenig Anklang diese Notizen bei uns fanden, beweiset mein gegenwärtiges Schreiben.

Ich sehe nun mit Sehnsucht Ihren Nachrichten entgegen; ich muss Sie aber bitten, dieselben directe an Herrn Kappel, an ihn adressirt und stylisirt, zu übersenden.

Wir haben einen geheimen Bund von einigen Männern geschlossen, die die Sache con amore betreiben wollen, und vertheilten zugleich die Rollen. Ich gehe nächstens zum Landtage, und bin bald hier bald dort, während Herr Kappel und sein Haus stets in loco ist, demzufolge die Correspondenz ihm übertragen wurde und er mir sodann Alles auf der Stelle mittheilen wird. Schreiben Sie ihm also ehebaldigst, und entrirt Ihr Haus für die Hälfte, so kommen Sie lieber selbst, damit wir endlich

Digitized by Google

anstatt dem ewigen Reden und Schreiben handeln mögen. Im Laufe des Jahres 1840 sollte die Mühle schon in Gange sein.

Dobbs hat sich hier bei Mehreren von uns presentirt, aber meines Wissens gar keinen Anklang gefunden.

Ich endige mein Schreiben mit meinem herzlichen Dank für die gute Meinung, die Ihr Haus von mir hat. Gerne wollte ich beweisen, dass ich diese einigermassen verdiene. Sehen Sie also zu, lieber Killias, dass aus der Sache etwas wird. Ungarn scheint wahrlich das geeignetste Land zu sein, Unternehmungen dieser Art in das grösste Aufblühen zu bringen; denn es ist gerade auf dem Mittelpunkte, wo geringe Cultur jede Concurrenz ausschliesst, wo hingegen volle Sicherheit herrscht, und der Bedarf besserer Produkte von Tag zu Tag steigt. In Deutschland z. B. ist die Cultur bereits zu hoch, der besagte Bedarf wächst nicht im progressiven Mass; während in der Türkei die Sicherheit nicht vollkommen ist, und der Bedarf von etwas Besserem nur sehr langsam zunimmt.

Ich empfehle mich Ihrer Güte und nenne mich mit aufrichtigster Werthschätzung Ihren bereitwilligsten Diener

Graf Stephan Széchenyi m. p.

Pest, 1839. den 8-ten April.

488.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1839. április 19-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ich gedenke den kommenten Montag — 22-ten April — von hier abzufahren, und den 23-ten in Presburg einzutreffen. »Ich gedenke« sage ich, indem l'homme propose et Dieu dispose, und ich altes krankes Weib, wie ich bin, für meine Person nicht einen einzigen Tag im voraus gutstehen kann. In Presburg werde ich mich ein bischen und vielleicht auch länger aufhalten müssen, um mich um eine Wohnung umzusehen. — Ob ich aber sodann direct oder über Zinkendorf, wo ich auch vieles zu richten habe,

Digitized by Google

nach Wien gehen werde, hängt von Ihrem Briefe ab, den ich in Presburg bei dem Herrn Coloseus, Agenten der Dampfschiffahrt-Gesellschaft zu finden hoffe. Finde ich keinen, so gehe ich nach Zinkendorf, und werde erst nach mehreren Tagen bei Ihnen in Wien anklopfen. Haben Sie endlich etwas Definitives in Hinsicht unserer wirklich schon langweiligen Brücke mir mitzutheilen, so erbarmen Sie sich meiner und lassen Sie mich bei Coloseus einige wohlthätige Zeilen finden. In der That, diese Verzögerung ist peinlich, und lange darf es wirklich nicht mehr währen, damit der Landtag de facto über den Gegenstand nicht hereinbreche! Der Erzherzog Palatin soll den kommenden Mittwoch — 24-ten April — nach Wien, er hustet aber wie man sagt — enfin — ich fürchte mich.

'Im Századunk von Orosz Nro 30 Colonne 334 ist wieder ein starker Stich [1]) auf unsere Brücke! Mich wundert's in der That, dass Sie diesem fatalen Orosz das Maul nicht zustopfen konnten! — Sie sagen in Ihrem Letzten: es sei für den Augenblick besser, man schreibt nichts en faveur der Brücke. Richtig! das heisst: wenn man in deren défaveur auch nichts schreibt! Orosz et Co. lärmen aber ohne Unterlass und somit gewinnen unsere Feinde stets Terrain, während sie uns auf eine recht geschickte Art Fesseln angelegt haben. Ich bin im übelsten Humor und wären Sie nicht, Sie allein, auf den ich baue, so gestehe ich, würde ich nicht den mindesten Zweifel mehr hegen, dass wir alle mystificirt sind, und der Gegenstand von einem Tag auf den andern bis zum Landtag verschoben werden wird, wo das Terrain *gegen uns* so gut praeparirt sein dürfte, dass die Sache am Ende mit dem besten Willen und aller Anstrengung etwa nicht mehr zu retten wäre.

---

[1]) A Széchenyi által idézett lapnak vezérczikkében »*Három kérdés*« czim alatt van azon passus: »Akarunk hidakat, oly szépeket és nagyszerüeket, milyenekkel Anglia és Északamerika birnak. De pénzt nem akarunk adni, vagy kölcsönt venni hozzá s igy annak majd száz esztendeig tartó adóból kell kiállíttatni.« Ez a Sina hid-szerződésében eredetileg foglalt évek terheire figyelmezteti a közönséget, a mi Széchenyinek igen rosz kedvet okozott.

Digitized by Google

Ich nenne mich in aller Eile Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 19-ten April 1839.

Vielen Dank für die 50,000 fl. Staatspapiere.

489.

A nemzeti casino választmányához.

(e. f.) Pest, 1839. május 11.

Tekintetes Választottság!

Valamint már mult évben gyengélkedő egészségem miatt kénytelen voltam a n. casinói igazgatói hivatal alóli feloldoztatásomat kérni: szintugy most ujolag részint ugyanazon okból, részint a közelgő országgyülésre eltávozásom tekintetéből az említett igazgatóságról, melylyel a társaság közbizodalma személyemet több éven által megtisztelte, ezennel olly önérzéssel mondok le, hogy az intézet javát és diszét mindenkor tehetségem szerint előmozdítani igyekeztem.

A Tekintetes Választottságnak

Pest, május 11. 1839.

alázatos szolgája

Gróf Széchenyi István.

490.

Báró Sina Györgyhöz.[1])

(m. k.) Pest, 1839. május 16-án.

Hochwohlgeborner Freiherr. Sehr geachteter Freund!

Endlich brachte Ihr Schreiben vom 14-ten d. M. die lang erwünschte Nachricht! Gott Lob! das Warten hat mich aber beinahe müde gemacht. Nun dürfen wir keinen Augenblick versäumen, um sowohl die weiteren Concessionen, *als auch andere*

[1]) Kiadta Török János i. m. magyar fordításban 212-ik lapon, de hibás dátummal márcz. 16-ról, holott ez május 16-án kelt.

Digitized by Google

Dinge, die auch zu besprechen und festzustellen sein werden, ehestens flott zu machen. Erlauben Sie demnach, dass ich Sie in Kürze auf einiges aufmerksam machen dürfe.

Es handelt sich, die Donau zwischen Ofen und Pesth zu reguliren! Der Landtag wird diesen Gegenstand gewiss in Anregung bringen. Es ist ein Favorit Thema des E. H. Palatins, der in dieser Angelegenheit sich für äusserst competent hält. Nun sah ich die Pläne bereits, die als Regulations-Project (!) verfertigt werden. Vor allem andern ist die Einengung der Donau zwischen den beiden Städten im Plane, so dass die Stelle — zwischen dem Nákó'schen Hause und dem Aerarial-Magazine — die jetzt circa 240 Klafter Breite hat, auf 185 Klafter eingeengt würde. Alles dies ist vortrefflich, indem eine kürzere Brücke, wenn auch nicht bedeutend wohlfeiler, auf jeden Fall viel solider sein wird. Da indessen Clark insolange stets gebundene Hände hat und keine gänzlich erchöpfende Detail-Pläne zu liefern im Stande ist, bis nicht nur der Ort, sondern auch die Länge der Spannung der Brücke auf ein Zoll festgesetzt sein wird, so ist's von der grössten Wichtigkeit, diese Sache auf der Stelle und de facto zu superiren, das heisst: nicht warten, bis die benannten Regulations-Projecte vollendet, examinirt, controllirt, verbessert etc. werden — wozu vielleicht 10 Jahre nicht hinreichen dürften — dass aber brevi manu durch den Erzherzog z. B. die Breite auf 200 Klafter festgestellt werde, Clark die Pläne auf diese Basis verfertigen, die Brücke in Einklang dessen bauen soll etc. und somit die Regulirung der Donau zwischen den beiden Städten durch den Bau der Brücke bestimmt werde, und nicht ungekehrt der Bau der Brücke von schwankenden Regulierungs-Projecten abhänge.

Der ungarische Landtag, sagen viele, ist à peu près zu nichts gut. Ich will dieses Thema jetzt im Allgemeinen weder vertheidigen, noch bekämpfen; so viel ist aber gewiss, dass dieser Landtag als »Donnerwolke«, die gleichsam ober uns hängt, und mit jedem Augenblick zu platzen droht, manchmal von den erspriesslichsten Folgen war. So z. B. ist er, meines Erachtens, von sehr grossem Nutzen, um Ihnen die freie Einfuhr des englischen Eisens und

Digitized by Google

die *freie* Abtretung der Aerarial-Magazine zu sichern. — Denn zeigt sich hierin ein Widerwille, so ist es ein Leichtes, eine Stimme zu finden, die da ähnliche Klaglieder ertönen wird lassen. »Wie? wenn der ungarische Adel seine 800-jährige Rechte opferte, zaudert man wegen Eisens, wo doch die Sicherheit der Verbindung nicht erst auf Experimente gestellt werden sollte; wie? die Regierung zaudert lumpige Magazine abzutreten, die man expropriiren kann, und will zur Erlangung des grossen Zweckes *nichts* leisten, da die Nation Alles that!« etc. Ich bitte Sie beherzigen Sie diese wenigen — ich glaube aus dem Leben gegriffenen — Zeilen und spielen Sie Ihr Spiel unter der guten Donnerwolke!

Die Regierung hat zwei grosse Punkte gewonnen: 1. Dass der ungarische Adel endlich auch zu Etwas zahlt. 2. Dass sie de facto sanctionirt hat, wo sie nur superinspiciren hätte sollen. Und deshalb ist jetzt der Moment, jetzt da sie zwei so schöne Points gewonnen hat, das Eisen gratis hereinzulassen und die Magazine gratis abzutreten.

Die Bohrungen von Zofahl werden wahrscheinlich heute oder morgen beendigt, und deren Resultat ohne Zeitverlust an Sie übersendet.

In grosser Eile. Der Erzherzog ist in Alcsut. Sobald er kommt, gehe ich mich »ihm vorstellen.«

Vor dem 5-ten Juny reise ich schwerlich nach Presburg ab.

Gróf Széchenyi.

Pesth, den 16-ten May 1839.

491.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1839. május 20-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ich habe zwei Ihrer Briefe zu beantworten, den einen vom 10-ten, den andern vom 18-ten l. M.

Den von Sr. Majestät mit Abzug von 10 Jahren unterfer-

Digitized by Google

tigte Contract ist wie ich höre bereits Sr. k. Hoheit dem Erzherzog Palatin zugekommen. Von den anderwertigen Modalitäten, die Sie in Ihrem Schreiben vom 17-ten als mir bekannt erwähnen, weiss ich aber wirklich nichts und bitte Sie mich davon ehebaldigst in Kenntniss setzen zu wollen. Die Resultate der Bohrungen schliesse ich sammt Erklärung hier bei.

Für den Credit von 10,000 fl. in Pressburg danke ich.

Ich war heute morgens beim Erzherzog Palatin, und brachte ihm, in Hinsicht der Brücke, 3 Dinge in die Erinnerung:

1. Das aus England zu beziehende Eisen.
2. Die Aerarial-Magazine und endlich
3. Die Regulirung des Stromes zwischen diesen beiden Städten.

Was die zwei ersten Punkte betrifft, so werde ich Sie zu seiner Zeit aufmerksam machen, was meiner Ansicht nach zu geschehen habe, um die Dicasterial-Pertractation schneller als gewöhnlich ablaufen zu lassen. Ich beschränke mich für diessmal, im Sinne meines letzten Briefes, auf den dritten.

Wir müssen die Initiative in dieser Sache nehmen, um Clark in seinen Detail Plänen nicht aufzuhalten, indem dieser jetzt nur bis auf einen gewissen Punkt vorarbeiten, dann aber keinen Schritt vorwärts machen kann, bis es finaliter nicht entschieden ist, »wie lang die Brücke sein müsse«, da die Höhe der Pfeiler, und somit die Detail Pläne für die Stein-Blöcke darnach zu richten sind. Ich habe diess heute dem Erzherzog vorgetragen, und wir sind darüber übereingekommen, dass ich Sie privatim auffordere an Se. k. k. Hoheit als den Präses der Reichs-Deputation und Präses aller ung. Behörden ehebaldigst à peu près folgendes Gesuch ergehen zu lassen:

»Nachdem der Bau der fraglichen Brücke finaliter mir übertragen wurde, und es somit meine Pflicht ist, deren Bau in möglichst kurzer Frist zu bewerkstelligen, mir es andererseits zur Kenntniss kam, dass der Donau-Strom zwischen beiden Städten Ofen und Pesth, damit derselbe einen schnellern Lauf bekomme, eingeengt werden soll und die hierüber handelnden Pläne bereits beendigt sind, so bitte ich Euer k. Hoheit gnädigst

Digitized by Google

veranlassen zu wollen, dass die Breite jener Strecke, wo die Brücke erbaut werden soll, zwischen den k. k. Aerarial-Magazinen in Ofen und der Waaggasse oder der Mitte des Nákóischen Hauses in Pesth, festgestellt und mir bekannt gegeben werde, indem Herr Clark die Ausarbeitung mehrerer der wichtigsten Detail Pläne früher nicht beginnen kann.« &c.

Der Erzherzog erwartet diess Schreiben von Ihnen und wird es benützen.

Nun noch Einiges. Wie mir Se. k. Hoheit sagte, haben sich die Kunstverständigen (?) sehr vortheilhaft für das englische Eisen ausgesprochen, ausser Mitis, der — belehrt durch die Badner Brücke, die so gut ausfiel — ein Votum separatum gab. — Fürst Metternich und Fürst Lobkovitz sind gewiss auch für das inländische Eisen. In Hinsicht der Magazine bitte ich Sie Grafen Hardegg, den Hofkriegs-Präsidenten, Grafen Clamm und Hofrath Rosner nicht zu negligiren.

Beim Landtag wird auf jeden Fall Lärm gemacht. Zu fürchten ist zwar nichts mehr — — aber man kann uns dennoch viel Aerger verursachen. Ersparen wir auch das, wo möglich Der Landtag wird sich vielleicht in die Vertheilung der $^2/_6$ Actien mischen wollen. Wie wäre es, wenn jetzt sogleich eine Commission ernannt würde — und zwar nicht um die Vertheilung der Actien zu veranstalten, sondern damit man sich vorläufig irgendwo vormerken könne. Auf diese Art bleibt Ihnen das Heft der Sache in der Hand und Sie können — auf die Commission influirend, — sehr vielen gefällig sein. Nehmen Sie diess en considération. Endlich sollte Clark auf der Stelle herauskommen. Diess ist nun nothwendiger als alles andere.

1. Wird seine Gegenwart die Opponenten beschwichtigen, die sich am Ende schämen werden, sich in ihr trauriges Schicksal gar nicht finden können.

2. Wird er, wegen dem Eisen, und der Länge der Brücke den Ausschlag geben.

3. Kann man endlich die Reihen-Folge der Arbeiten bestimmen und das Ganze einleiten.

Ja er sollte sobald wie möglich herauskommen.

Digitized by Google

Ich empfehle mich Ihrer Güte mit aufrichtiger Hochachtung und nenne mich Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 20-ten May 1839.

492.

Báró Sina Györgyhöz.

Pest, 1839. május 30-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

In Erwiederung Ihres liebenswürdigen Schreibens vom 27-ten eile ich Ihnen zu danken, dass Sie mir erlauben, einige meiner Rosse und Wagen in Ihr Pressburger Haus einzustellen. Sie erweisen mir hiedurch eine grosse Gefälligkeit.

In Hinsicht der Eichen-Bäume, die in der Nähe von Pesth in den Wäldern des Fürsten Grassalkovich und der Familie Podmaniczky vorfindig sein sollen, — werde ich Erkundigung einziehen, — glaube aber schwerlich, dass sich etwas passendes vorfinden wird.

Auf mein Schreiben vom 20-ten May erwarte ich noch immer Ihre gütige Antwort, ob denn nämlich, ausser den Abzug von 10 Jahren auch noch etwas Anderes in den deput. Contract modificirt wurde. Haben Sie das Schreiben in Hinsicht der Donau-Regulirung zwischen den beiden Städten, und der hiedurch zu bestimmenden Länge der Brücke, welches Sie, wie ich es mit Sr. k. k. Hoheit verabredete, an Höchstdenselben einreichen sollten, bereits abgehen lassen? Man sollte damit keine Zeit verlieren. Ich werde schwerlich vor dem 9-ten Juny in Pressburg eintreffen. Dann wäre es aber durchaus nöthig, dass wir uns entweder in Wien oder in Pressburg finden, um zu erörtern: »Wie die Frage der Regulation des Eisens und der Magazine am schnellsten durchgeführt werden könne.«

Ich nenne mich mit der aufrichtigsten Hochachtung Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Graf Stephan Széchenyi.

P. S. So eben erhallte ich Ihr werthes Schreiben vom 28-ten May, welches mir die Erlaubniss gibt, mich in dem 24 Pferde-

Digitized by Google

Stall zu placiren, was mir um so lieber ist, — und die Information der ung. Hofkanzlei enthält, mit der man zufrieden sein kann. Leider werde ich Sie für diessmal in Pressburg verfehlen, denn, wie gesagt, kann ich dort vor dem 9-ten schwerlich erscheinen.

Pesth, den 30-ten May 1839.

493.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pozsony, 1839. junius 16-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ich eile Ihre werthen Briefe vom 13-ten und 14-ten in Kürze zu beantworten. Ich danke, dass Ihr Haus meine 5 proc. franz. Renten so vortheilhaft verkaufte. Über diesen Punkt werde ich später, wenn ich ein bishen zu Athem gekommen bin, directe an Ihr Haus schreiben. Ich danke ferner, dass Sie mir die Copie der Bittschrift an Se. k. Hoheit den Erzherzog Palatin, in Hinsicht der Donau-Regulirung, mitgetheilt haben! ich werde diese sehr gut zu benützen wissen, um die Sache zu treiben. In Hinsicht der Dampfmühle freue ich mich sehr, dass Ihr Namen deren Success sichert! Ich würde Sie bitten hierüber an Gyra, da er für Sie auf dem Interimal-Bogen unterfertigte, ein Wort ergehen zu lassen, damit er vor dem 30-ten Juny bei dem Herrn Kappel in Pest noch einmal bindend subscribire. Einstweilen werde ich Kappel hierüber brevi manu unterrichten. Gyra könnte Ihnen aber ein Exemplar der Statuten und des Contracts übersenden, den wir mit dem Hause Holzhammer geschlossen haben, und der an alle Interimal-Subscribenten verabfolgt wurde. Das Ding hat — wie Sie sehen werden Hand und Fuss — und so Gott will, und der Erzhorzog Palatin sehr wünscht, wird das tiki-taki, tiki-taki der Mühle im Herbst 1840 schon hörbar sein.

Wie Sie die Aerarial-Gebäude in Ofen bezeichnen sollen, — um sich dem Hofkriegsrath verständig zu machen — hoffe ich Ihnen nächstens mittheilen zu können, da ich hierüber bereits gestern nach Ofen schrieb.

Bravo! bravissimo! dass Clark im July wieder bei uns sein wird. Der Erzherzog freut sich hierüber sehr.

Digitized by Google

Auf Ihre Frage »wann ich nach Wien gehe«, kann ich in diesem Augenblick nicht antworten. Es hängt ganz vom Landtage ab. — Es soll aber so bald wie möglich geschehen. Vielleicht nach unserer 1-ten Sitzung, die etwa am 19-ten statt haben dürfte.

Graf Stephan Széchenyi.

Pesth, den 16-ten Juny 1839.

494.

Petrozai Trattner Károlyhoz.[1])

(m. k.) Pozsony, 1839. junius 16-án.

Mein hochgeehrtester Freund! Aus dem beigebogenen kleinen Auszug werden Sie ersehen, um was ich Sie bitte, — nämlich mir in Kürze zu sagen:

1. Was das Aerar an den Ufern der Donau — wo die Brücke hinkommen soll — eigentlich besitzt?

2. Wie gross die Ausdehnung aller seiner alldortigen Gebäude, Höfe und etwaigen Gründe etc. ist?

3. Wie man alles dieses en detail bezeichnen soll, damit man sich vis-à-vis des Hofkriegsrathes keinen Missverständnissen aussetze.

Ich empfehle mich Ihrem Wohlwollen und bitte sehr, mich wo möglich recht bald über die obigen Punkte aufzuklären, damit ich den Baron ohne Zeitverlust befriedigen könne, und der Bau der neuen Magazine etc. auf dem Krönungs-Platze in Ofen, noch während der Zeit vollbracht werden möge, bis Sie uns mit Ihrer Gegenwart erfreuen.

Ich nenne mich mit der aufrichtigsten Hochachtung Ihren bereitwilligen Freund und Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pressburg, den 16-ten Juny.

---

[1]) Petrozai Trattner Károly őrnagy a cs. kir. mérnöki karnál és erődítési igazgató Budán.

Digitized by Google

495.

Clark Tyrney Vilmoshoz.[1])

(m. k.) Pest, 1839. julius 4-én.

Dear Clark! As there is thanks God nothing to be settled in the question of the bridge any more than to build it — but to

[1]) Megelégedéssel irja Széchenyi Clarknak, hogy a hidvitában egyéb nem végeztetett, mint hogy a hid jól, olcsón és lehetőleg rövid idő alatt építtessék, s ez indokból engedelmet kér Clarktól, hogy hozzá nehány rövid észrevételt tehessen. Levele folyamában mondja neki, »ön Angliában nagy dolgokat létesített, s volt alkalma tapasztalni, hogyan lehet minden nehézséget leküzdeni; ön rajta lesz, hogy itt is még pedig simán megküzdjön a világgal, mert láthatták, hogy tervei jók, correctek és előrelátók valának, minden vállalkozását teljes siker követi, mint olyan vállalkozásnak nagy érdemü tagjáét, ki Angliában minden vállalatot végrehajt. Önnek, a mennyire lehet, a kőanyagot illetőleg Magyarország hegyeire kell támaszkodnia, magának kell a kőládákhoz szükséges fát kiválasztania, magának kell vezetnie a kőmíves munkákat sat. sat. Kérem azért, tisztelt uram, foglalja el helyét, hogy hazánk egy új segélytől függővé ne legyen, kivéve, ha az ön saját nézete azt nem kivánná. Én mást irtam volna önnek, de némelyek azt várják, hogy ön elfog jönni, itt marad és megválasztja a legközelebbi télen levágandó fákat s ellenőrzendi a vállalatot. Az én tágkörü tapasztalatom arra int, hogy ön vegyen magához ezen szakban egy tapasztalt és illetékes embert, mert ezen ország szülöttei, nyerészkedés vagy más indokoknál fogva, nagy mértékben azon lesznek, hogy önt a helyes útról, melyet követnie kellene, leszorítsák. Igy például, hosszú sora tapasztalatainknak azt mutatja, hogy az említett kőgátra szálfák vagy fenyőfák szükségesek s nem cserfa, melyek sokkal olcsóbbak és a legjobbak. A báró, a ki a dolgokat szereti jól csinálni, mégis szivesen hajlik az olcsó felé, s a kisérletre könnyen hagyja magát rá venni. Most azonban úgy tartom, hogy az e fajta kisérletek elkerültessenek, mint egy előre nem látható munkaveszteség, mely végtelen hosszú ideig tart, s valószinűleg kétséges kiadásokkal is jár. Én a pénzpazarlásra nem terjeszkedem ki, sőt ellenkezőleg kivánom, hogy a legszigorúbb takarékosság uralkodjék, s a munka ily óriás nagysága mellett a választott uton kell haladni, akár azt mondják, hogy a stiriai szálfák is jók vagy a cserfák; s mert ez általunk el nem dönthető, határozzon abban egy szakértő illetékes angol. Kérem tehát, legyen ovatos. Van még egy ránk nézve igen kedvező más dolog, a mit önnek elmondani kivánok. Elleneink a Duna szélességét a két város között nagy mérvben visszaszorítani akarják úgy, hogy a mi hidunk-

Digitized by Google

build it well, cheap, and in as short a time as possible — you will allow me to adress you a few remarks. You accomplished a great many things in England, but you have had the opportunity yet, to try how to overcome all the difficulties you will be forced to strugle with abroad, and principally on a smooth way — and you could provided your calculations were good, and your plan correct, with certainly anticipate full success of all your doings, as the great member of respectable contractors facilitates every entreprise in England. — Whereas abroad and so much the more in Hungary your self you must level muntains to get to the stones, — Yourself you must make the choice of the trecs for your cofferdams yourself you must perform the work of the meson &c. &c. I beg you therefore Dear Sir to place yourself thoroughly in your new situation, and not to depend upon any help in this Country except on your own circumspection. I wrote you the other that there should be somebody in attendance of you when you now come out, who would remain here, and make the choice of the trees, which ought to be cut next Winter, and control this business. I think this precaution viz. to take an experienced and competent man in this line along with you, in more desirable now as I have ample reason to that the natives of this country shall by misery on other motives do a great deal to mislead you from

---

nak ivezete alig haladná meg a 200 ölet. S azt valóban teljesíteni is kívánják, s ön csakhamar birtokába jut azon tervnek, mely jól és hivatalosan fogja feltüntetni azon tervet, a mely szerint ők a Dunát szabályozni akarják. A vas kérdése még nem dőlt el, elleneink minden módon arra akarják önt birni, hogy a stiriai vasnak adjon előnyt, s legrosszabb esetben is nyilvánítani fogják ebbeli kívánságukat; de én azt hiszem, illetőleg meg vagyok győződve, hogy ön egy hüvelyknyit sem fog engedni. Állítsa fel előbb a hidat, aztán megengedjük, hogy tapasztalatokat szerezzenek. Igen el vagyok foglalva, egészségem kissé jobb, de azt hiszem, még jobb is lehetne. Nincs időm gyakorlataimat szabályosan végezni, most azonban neki fogok a vidéken a szabadban. Végre elbúcsuzik Clarktól, s irja neki, hogy a hid nagy mérvben foglalatoskodtatja s hogy a legjobb akarattal előkészít minden dolgot Clark számára, hogy itteni jelenléte oly hasznos legyen, a mint csak lehetséges, s értesíti, hogy az alkalomszerűleg általa készített ajtó rajzok és a puskák megérkeztek.

Digitized by Google

the right path, which you ought to follow. So for instance, great many of the knowing our maintain, that neither oak nor is wanted for the inunded cofferdams but fin or pine which are considerable cheaper, will do just as well. The Baron who likes to do things well but rather inclines towards the cheap, will be easily persvaded to make a trial & now I maintain that experiments of this kind should be avoided as they indiscernibly go with an infinite loss of time — and most likely double expense. I dont pretend — money should be thrown away — in the contrary I do wish that strictest economy should prevail — — but in a Work of this magnitude — — the troddenway should be followed, at they say that fin & N. V. V. of Styria is as good as any or oak. It may be, but this should not be decided by the natives but a compet. englishman. Take therefore your precaution. There is an other thing I wanted to tell you, which is very much in our favour. They will reduce the breadth of the Danube between the two towns a great deal, so that the total Span of our bridge would hardly exceed 200 klafters. They are just filling this point, and you shall be very soon in possession of a drawing which exactly and officially will show the plan of the Danube, as they want to have this river regulated.

The question of the iron is not decided. They will try to do every thing to induce you to give the preference to that of Styria, or at least to give it fair trial, but I hope, or better to say I am sure you will not an inch. Let the bridge of Buda Pesth stand first, and than we shall indulge to make experiments. I am very busy. My health pretty fair, is could be better I think but. I have no time to take regular exercise, and I indulge now and than rather to freely in Champagne. And now dear Sir good byc, the bridge occupies me a great deal and I shall do my best to prepare for you every thing, so that your stay in this Country shall more as usefull as possible. By the by the drawings of the self acting Valve, and the gun are arrived — — every thing perfect. Good by

Count St. Széchenyi.

Pesth, 4-th July 1839.

Digitized by Google

496.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pozsony, 1839. július 17.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ihr Schreiben vom 9-ten l. M. beantworte ich erst heute, weil ich über dessen Inhalt, als über eine äusserst wichtige Frage, früher mit dem Erzherzog Palatin sprechen wollte. Seine kais. Hoheit geruhten indessen heute Morgen, meine Ansicht ganz zu billigen, und befahl mir dieselbe Ihnen mitzutheilen, dass Sie nähmlich der allgemeinen Hofkammer sogleich eine Erklärung einreichen sollten, um darzuthun, wie schwierig — ja unmöglich es sei, dem hohen Wunsche der Hofkammer Folge zu leisten, indem Clark erst jetzt alle Detail-Pläne verfertigt, die er —nb. bis die Breite der zu regulirenden Donau nicht festgesetzt ist, nicht vollkommen liefern kann, — und der ohnehin so sehr schwierige und so sehr zeitraubende Bau der Brücke fortgeht, neuer und neuer bewerben. Sie bitten daher die tit. Kammer Alles und zwar maut- und zollfrei aus dem Auslande beziehen zu dürfen, was Clark für den durch das Gesetz festgesetzten Brücken-Bau als unumgänglich nothwendig erklären, und diess auch auszuweisen im Stande sein wird, worüber die tit. Hofkammer eine genaue Controlle bestimmen möge.

Zu gleicher Zeit sollten Sie aber an Erzherzog Palatin und zwar ehebaldigst eine Bittschrift addressiren, in der Sie officios die obenerwähnte Aufforderung und Zumuthung der allgemeinen Hofkammer anführen, und ganz unverhohlen erklären, dass Sie befürchten, die Kammer beabsichtige Ihnen den jetzt in Mode gebrachten Schutz-Zoll à 4 fl. Cm. per Ct. aufbürden zu wollen, Sie seien demzufolge — Sie der Alles für die Regierung that, 10 Jahre nachliess etc. etc. — bemüssigt, sich an Sr. k. Hoheit zu wenden, damit das, durch Sie repraesent. Unternehmen, von dieser etwaigen Last und damit verbundenen Secaturen befreiet werde; wo Sie am Ende gezwungen sein dürften, directe an den Landtag zu appelliren etc.

Digitized by Google

Bekommt der Erzherzog diess Schreiben, so wird er, — und erlaubt er es, so werde ich selber den Aufsatz machen — directe an die nöthige Quelle schreiben, damit der Landtag als »Donnerwetter« gehörig benützt werde. Lassen Sie also das Ganze fortiter in re et svaviter in verbis sogleich aufsetzen, mir aber zu gleicher Zeit eine Copie einsenden, damit ich, Sie von vieler Arbeit enthebend, auf eigene Fest schauren möge.

Nun komme ich aber auf den Brief Clark's, den Sie mir durch Ihr Schreiben vom 15-ten l. M. begleiteten. O Gott! bald werden wir nun auch mit diesem vortrefflichen aber englischen Künstler zu thun haben, der auf seine englische Contractors gewohnt ist!

Sie wissen sich zu erinnern, dass ich Ihnen stets von einem Bau-Committee sprach, da die officios ernannt werden, sich organisiren, und sodann Dinge dieser Art, wie z. B. der Auftrag, den Sie mir in Hinsicht der 70′ langen Bäume geben, schlichten sollte. Sie schienen immer gegen diese meine Idee eingenommen zu sein; weil Sie — ich vermuthe es wenigstens — glaubten: ich sei für eine Wahl, die die Actionairs treffen sollten. Ich verhehle es nicht, dass diess meine Idee war, aber nur im Falle, wenn Sie die Actien früher emittirt hätten. Da Sie diess nun nicht gethan haben, was allerdings viel einfacher ist, so sollten Sie diese Wahl nun ganz nach Ihrer Einsicht treffen. Getroffen müsste sie aber werden, und auch organisirt, denn bis jetzt mochte Ihre und meine propria industria hinreichen, um das Ganze im Athem zu erhalten; jetzt, besonders wenn Clark herauskommt, sind aber andere Bedürfnisse an der Tagesordnung, und mit dem bessten Willen komme, *ich wenigstens,* mit nichts mehr zu Stande, wenn kein ordentlicher Praeses und Secretär Einsicht von Allem nimmt. Ich sprach mit dem Erzherzog weit und breit über diese Sache, und forderte ihn sogar auf, nachzudenken, ob es nicht gut wäre, einen Ingenieur von Seite der Regierung, wie z. B. Vásárhelyi, Clark beizugeben, da es nicht nur unser, sondern das Interesse der Regierung erheischt, um nämlich das Princip des Zahlens ohne Zeitverlust erweitern zu können, dass die in Frage

Digitized by Google

stehende Brücke *bald* und *wohlfeil* erbaut werde, aber auch *gut ausfalle.*

Nächstens wird nun Clark hier sein, — und ich sehe ihn schon von einem Dîner zum andern gehen, eine Rose im Knopfloche tragen, — und sich in England wähnend, auf die Contractors rechnen.

Ich schrieb ihm vor längerer Zeit, er möchte sich mit der Idee recht vertraut machen, dass er hier von A. bis Z. auf Alles denken müsse. Diess nützt aber nur wenig, denn er kann sich unmöglich in unsere Verhältnisse hineindenken, und desshalb muss ihm ein Commité an die Hand gegeben werden, das für ihn sorgt.

Es wäre gut, wenn Sie vielleicht auf einen Tag hieher kämen, um mit dem Erzherzog — auch wegen Ihrer Eisenbahn — zu spechen. Schreiben Sie mir ein Wort, damit ich nicht par hasard eben abwesend sei! Wegen der 70' langen Eichenstämme werde ich trachten zu sorgen aber — ich glaube — ohne besondern Nutzen, denn es wird schwer sein, bereits gefällte Bäume dieser Länge zu verschaffen, während dieselben jetzt in Saft zu schlagen zweckwidrig zu sein scheint.

Ich grüsse Sie auf das Freundschaftlichste, und nenne mich mit der aufrichtigsten Hochachtung Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi m. p.

Pressburg, den 17-ten Juli 1839.

497.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pozsony, 1839. július 26.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Auf Ihr werthes Schreiben vom 20-ten l. M. habe ich bis jetzt noch nicht geantwortet, und werde es auch jetzt nicht, da ich mir vorbehalte, Ihnen münndlich darüber meine Bemerkungen zu machen. Einstweilen schrieb ich an Tüköry nach Pesth. der bemühet sein wird, die *Muster-Stämme für Clark* ehebal-

Digitized by Google

digst herbeizuschaffen. Nun muss ich Sie aber bitten, mir ohne Verzug die Copien aller jener Gesuche, Declarationen und Resolutionen, und etwaigen anderen Schriften zu senden, die Sie in Hinsicht der Brücke an die betreffenden Behörden ergehen liessen und erhielten. Mir scheint — ich habe bereits alle diese Copien — sie sind aber in Pesth, wo ich für den Augenblick keinen Menschen habe, der sie mir aussuchte; und ich benöthige dieselben dringend, und zwar: Nächstens kommt die Reichs-Deputation zusammen, um ihre Relation am Landtag zu machen, nun wird aber Szögyényi anstatt Végh die Feder führen, da dieser Septemvir geworden. Szögyényi ist aber sehr beschäftigt und in die Philosophie der Sache durchaus nicht eingeweiht, folglich werde ich im Einvernehmen mit den Hauptdeputirten etwas zusammenstoppeln, um sodann die letzte Schlacht leichter durchzukämpfen.

Ich grüsse Sie auf das Freundschaftlichste. Wann kommen Sie denn hieher?

Mit aufrichtigster Hochachtung Ihr bereitwilligster Freund und Diener Gr. Stephan Széchenyi.

Pressburg, den 26-ten Juli 1839.

498.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pozsony, 1839. augusztus 1-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Als ich vor drei Jahren wegen des zu unternehmenden Baues der stabilen Brücke zwischen Ofen und Pesth mit Ihnen in Verhandlung war, habe ich mich, um meinen empfehlenden Worten ein grösseres Gewicht zu verleihen, in einem Schreiben vom 25-ten Februar 1837 [1]) angetragen, bei dem damals noch keineswegs im guten Credit stehenden Unternehmen mit 300,000 fl. Conv. Münze mich zu interessiren. Später, nach fernerer Entwicklung der Angelegenheit, und wie das Geschäft sich bereits in

[1]) Lásd a 316-ik számú levelet.

Digitized by Google

der allgemeinen Meinung sehr vortheilhaft gestellt hatte, wurde mir durch Sie mittels Ihrer geehrten Briefe von 13-ten März und 23-ten Juni 1838 von den seiner Zeit auszugebenden Brücken-Actien eine Anzahl ad vires von 150,000 fl. Conv. Münze schriftlich zugesichert. [1]) — Obschon nun das Geschäft auch jetzt nicht in minderem Credit steht als damals, wie ich die oberwähnte Zusicherung erhielt, und ich die mir verheissenen Actien mit einem nahmhaften Gewinn an Andere übertragen könnte, so fühle ich mich aus Gründen, die ich hier nicht anzuführen wünsche, dennoch bewogen, Sie von Ihrer obigen Verheissung loszusprechen, und sämmtliche mir zugesagte Actien hiemit zu Ihrer freien Disposition zurückzustellen, [2]) der ich mich mit dem Ge-

---

[1]) A Széchenyi által hivatott két levélnek ezen igéretre vonatkozó szövege im ez: Bezüglich Euer Hochgeboren durch H. Gyra vertraulich mir gemachten Eröffnung, dass Sie für den Brückenbau zwischen Ofen und Pesth seiner Zeit auszugebenden Actien, für sich selbst im Betrage von 100,000, oder respective 200 Actien zum Behufe nothwendiger Betheiligung Anderer aber ebenfalls für 100,000 Gulden C. M. Actien zu haben wünschen, nehme ich keinen Anstand das erstere Ihnen hiemit förmlich zuzusagen etc. Wien, den 13-ten März 1838 .Ihr ergebenster Freund und Diner Sina.

A másik levele így szól: Hochgeborner Graf! In Erwiederung Ihrer geehrten Zuschrift vom 16. Juni l. J. nehme ich keinen Anstand, Ihnen nebst den bereits zugesagten Actien der eventuell zu erbauenden Brücke zwischen Ofen und Pesth, noch Einhundert Stück Actien (wenn diese à 500 fl. C. M. sein würden) zu überlassen etc. etc. Wien, den 23. Juni 1838. Ihr gehorsamster Diener Georg Freiherr v. Sina.

[2]) Sina Széchenyinek ezen kijelentését, hogy a híd részvényekre nem reflectál, igen zokon vette, s mintegy kényszeríteni akarván a hídépítés koczkázatában hozzá a következő, igen érdekes szemrehányó levelet írta: Hochgeborner Graf, Sehr geehrter Freund! Ich antwortete auf Ihr Schreiben vom 1-ten August 1839 desshalb nicht früher, weil ich unmöglich glauben konnte, dass Sie sich einem Unternehmen im vollen Ernst entziehen wollten, welches Sie zuerst in Anregung brachten, und zu dessen Gelingen Sie so viel beitrugen. Da Sie indessen auf Ihr Ansinnen durchaus bestehen, und mich um eine Antwort so oft angegangen sind, so muss ich Ihnen geradezu erklären, dass ich den Bau der Ofner-Pester Brücke nie unternommen haben würde, wenn Sie mich dazu nicht überredet und sich mir angetragen hätten, auch in financieller Hinsicht die Chancen des Verlustes sowohl als des etwaigen Gewinnes mit mir tragen zu wollen. Nachdem nun

Digitized by Google

fühle der ausgezeichnetsten Hochachtung nenne Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi m. p.

Pressburg, den 1-ten August 1839.

499.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pozsony, 1839. augnsztus 20-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, sehr geachteter Freund!

In Erwiederung Ihres werthen Schreibens, vom 31-ten Juli l. J., welches mir heute Paziazzi übergab, eile ich Ihnen zu sagen, dass Clark's Ansinnen, »Einen zweiten Clark (Oberaufseher) aus England engagiren zu wollen« — worüber er Ihre Disposition einholte — ganz richtig ist, und ich meiner Seits völlig dazu anrathe, und nicht nur weil der Eine krank werden dürfte, wodurch das Ganze in's Stocken käme, sondern weil der Eine oft in eigener Person, in den Wäldern und Steinbrüchen nachsehen könnte, während der Andere in Centro bliebe.

Ich empfehle mich Ihren Wohlwollen, und bleibe mit ausgezeichnetster Hochachtung Ihr bereitwilligster Freund und Diener Gr. Stephan Széchenyi.

Pressburg, den 1-ten August 1839.

P. S. A propos! Hier sagen sehr Viele, Sie hätten erklärt: mit dem Bau der Brücke von Pesth abzulassen, im Fall die linke

---

das schwierigste der Arbeit erst zu vollenden sein wird, und, ohne Ihnen schmeicheln zu wollen, es im Interesse des ganzen Unternehmens liegt, dass Sie an dieselbe auch in financieller Hinsicht gebunden sein sollen: so werden Sie es mir nicht übel deuten, wenn ich Ihren Antrag nicht annehmen kann, und ferner darauf beharre, dass Sie ad vires von 150,000 fl. C. M. in dem fraglichen Bau betheiligt bleiben. Mit vorzüglicher Hochachtung verharre ich. Hochgeborner Graf, Wien, den 2-ten Februar 1840. Ihr gehorsamster Diener und Freund Georg Freiherr v. Sina.

Mindezen három rendbeli levél Széchenyi jelen levelének eredeti fogalmazványa mellett van.

Digitized by Google

Eisenbahn bewilligt würde. Ich begreife, dass Sie diess thun würden, es aber im voraus lautbar machen: wäre schlechte Politik; folglich kann sie von Ihnen nicht ausgegangen sein, ist aber eine Manoeuvre Ihrer vielen Neider oder Gegner; und es wäre deshalb schlechte Politik, weil dadurch die Zahl Ihrer Widersacher in Hinsicht der rechten Eisenbahn mit Hinkommen der Widersacher der Brücke, oder eigentlich »des Zahlens« nur wachsen würde. Ich wünsche sehr, Sie einmal wieder zu sehen, um mich über die linke und rechte Eisenbahn mit Ihnen zu besprechen. Ich habe sehr viel für Sie in dieser Hinsicht unter der Hand, aber mit Vorwissen des Erzherzoges, gearbeitet, und werde zu seiner Zeit referiren. Wann kommen Sie aber? Sollten Sie Podiebrad nicht auf später lassen?

500.

Báró Wenckheim Bélához.

(m. k.) Pozsony, 1839. augusztus 4.

Mein Freund!

Die Erfahrung lehrt, dass meistens die Art, wie man eine Sache betreibt, deren Gelingen bedingt. Es ist also nicht hinlänglich, eine Sache zu wollen, es ist aber nothwendig, sie auch zweckmässig zu betreiben.

Nun kennen *wir* — wir, die wir hier sind — das Terrain des Landtags gewiss besser, als Benyovszky, Fay, Patay etc. etc., wissen demnach nicht nur das besser, *was* geschehen sollte, aber auch *wie* es geschehen sollte. Ist diess wahr, und willst du uns und unserem Lande wirklich grosse Dienste leisten, so wäre es jetzt — meiner unbefangenen Meinung nach — an der Tagesordnung (besonders da du erst den 7-ten abgehest und folglich hinlänglich Zeit hast) mit Deák etc. etc. ein Bischen zu concertiren, wie die Abdankung verfasst sein soll, damit sie als Basis jener Deposition dienen könne, die Ihr im Sinne habt. Damit das *Ganze* aber, nämlich: die Abdankung und Deposition recht zusammen passe, und in einander greife, solltest du geradezu ein Projectum Abdicationis von *hier* mitnehmen. Palóczy hat gestern

Digitized by Google

die Sache so erschöpft, und ist in diesem Augenblick so wenig beschäftigt, dass es sehr leicht sein müsste, das Ding zu Papier zu bringen.

Ich bitte Dich bei meinen 48 Jahren, die ich auf dem Buckel habe, beherzige meine Worte. Glaube mir: man kann kaum zu pedantisch zu Werk gehen — will man — *nicht nur versucht haben, aber auch siegen!*

Mir aber vergebe meine Geschäftigkeit.

Igaz barátod

Pressburg, den 4-ten Aug. 1839. Széchenyi István.

501.

Báró Sina Györgyhöz.

Pozsony, 1839. augusztus 8-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ausser jenen Abschriften, die Sie mir mittelst Ihren werthen Schreibens vom 31-ten July zusendeten, wünschte ich noch den allerhöchsten Bescheid, womit Ihr Contract ratificirt wurde, und auch jene Tractate, welche auf den Erlass von 10 Jahren Bezug haben, von Ihnen zu erhalten, um zu sehen, *ob* und wie weit, von allen Diesen in der Relation der Reichsdeputation, zweckmässig Gebrauch gemacht werden kann und soll? Ich bitte Sie demnach auch die Abschriften von diesen Piecen mir gefälligst zukommen lassen zu wollen.

Gr. Stephan Széchenyi.

Pressburg, den 8-ten August 1839.

502.

Baró Sina Jánoshoz.

(m. k.) Pozsony, 1839. augusztus 19-én.

Hochwohlgeborner Freiherr!

Ich eile, Ihnen, auf Ihr werthes Schreiben vom 16-ten l. M. zu sagen, dass ich gestern hier wieder eingerückt bin, und nun

Digitized by Google

vor der Hand hier zu verbleiben gedenke. Sie, Ihr Herr Bruder und Mr. Clark werden mich also stets in Bereitschaft finden.

Ich nenne mich mit der ausgezeichnetsten Hochachtung Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi m. p.

Pressburg, den 19-ten August 1839.

503.

Báró Sina Jánoshoz.

(m. k.) Pozsony, 1839. augusztus 24-én.

Hochwohlgeborner Freiherr!

Ich eile Ihr werthes Schreiben vom 16-ten l. M. zu beantworten.

Nach einer Unterredung, die ich gestern mit Sr. k. Hoheit dem Palatin zu pflegen die Ehre hatte, bitte ich Sie, Clark et C. ungesäumt hierher zu senden, und sie wo möglich — wenn auch nur auf einen halben Tag — hieher zu begleiten, um Sie dem Erzherzog vorzustellen.

Es ist mir leid, dass Ihr Herr Bruder erst gegen den 8-ten und 10-ten September hier anlangt, da wir bis dahin mit Clark nichts Definitives werden bestimmen können. Ist er aber mit den seinigen hier, so können wir Alles vorbereiten.

Der Verlust unseres vortrefflichen Puthon beugt mich wirklich sehr tief. Gott gebe ihm die ewige Ruhe!

Ich grüsse Sie auf das Freundschaftlichste, und nenne mich mit der ausgezeichnetsten Hochachtung Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi m. p.

Pressburg, den 24-ten August 1839.

Digitized by Google

504.

Lichtenstein Lajos herczeghez.

(e. f.) Pozsony, 1839. szeptember 10.

Mein gnädigster, bestens geachteter Herr!

Ich eile Ihr Schreiben vom 5-ten l. M. zu beantworten. Wir sind in Oedenburg mit so vielen Dingen überhäuft, dass es bei der gewöhnlichen Lauheit der Betreffenden sehr schwer war — nebst den bereits so vielen, auf dem Tapete befindlichen Discussionen — auch noch die Pressburger Herbst-Meetinge in anregung zu bringen. Es ist indessen aber so viel guter Wille unter den hiesigen Cavalieren dazu vorhanden — als Nonchalance; und somit ist es mir gelungen — und dazu gab mir Ihr Schreiben Anlass — vorgestern eine kleine Zusammenkunft zu halten, deren Resultate ich Ihnen hiemit beischliesse.

Wir sind nun constituirt — aber bis jetzt auf sehr schwachen Beinen, und zwar, weil obschon ein jeder gerne etwas geben, aber keiner sich um die Sache annehmen will, — und ich, der ich mich, wenn auch nicht con amore, aber dennoch auf das standhafteste um den Success dieses neuen Meetings annehmen würde — — in ein paar Tagen nach Pesth muss, um alldort wegen des Baues der Buda-Pesther Brücke mit Mr. Clark zu verständigen.

So viel ich aber die Zukunft in dieser Angelegenheit berechne, so wird sie gewiss Anklang finden; da es gar vielen angenehm sein wird, jeden Spätherbst auf einige Tage sich hier zu versammeln.

Ich glaube, man muss anfangen. Wollen Sie zu den zwei Subscriptionen auch beitragen — so bitte ich mich davon zu benachrichtigen. Ich hoffe, dass der Preis schon heuer über 200 ☐ und im nächsten Jahr vielleicht gegen 400 ☐ gehen wird.

Einen Tag werden wir gewiss recht gut ausfüllen. Ich glaube der 27-te October Nachmittag wäre vortrefflich. Handicaps können arrangirt werden. Ich lasse alle meine Kranken gerne gehen.

Digitized by Google

Die Hauptsache wäre, dass auch Sie mein theurer Fürst kommen, und wo möglich ein, zwei Tag vor den Coursen. Mit meinem besten Willen kann ich in den Gegenstand keinen rechten animo bringen; ausser er wird auch von Ihrer Seite ein bischen unterstüzt. Lassen wir die Sache nicht fallen. Schon ist die Zahl unserer Gegner geringer, und mit Ausdauer . . . kommen wir gewiss dahin, die Sache allgemeiner zu machen.

Das Ansagen der Pferde wollen wir heuer, provisorisch, bis auf den 15-ten October ausdehnen, da kaum Zeit bleibt, die Ankündigungen noch a tempo unter das Publicum zu bringen. Kommt Zeit, kommt Rath. Schade wäre es aber nicht anzufangen.

Ich empfehle mich Ihrem Wohlwollen und zeichne mich mit dem Gefühl der aufrichtigsten Hochachtung, Ihr ganz bereitwilligster Diener Gr. Stephan Széchenyi.

Pressburg, den 10-ten September 1839.

505.

Tasner Antalhoz.

Pozsony, 1839. szeptember 27.

Barátom, 25-iki levelét vettem. Clark tegnap éjfélkor megjött. Vele kétszer voltam a herczegnél. Clark holnap néhány napra velem Czenkre jön. Sina tegnap tüstént elment. Tán egy kissé nyers voltam vele — de használt, mert a herczeg is pártomat vette. Es muss etwas geschehen . . . das ganze systematisirt werden etc. Így szólt Ő is. Sina úgy látszik magába tért etc. etc. etc.

Clarkkal mindent el fogok tudni végezni, köszönöm, hogy mindenről tudósított.

Vásárhelyit köszöntöm, utazzon szerencsésen és jőjjön minél előbb vissza.

Itt minden meglehetősen megyen. Vége leszen-e az O. gyűlésnek és mikor, nem igen tudom s úgy hiszem nem tudja senki.

Czenken két nap maradok és aztán Bécsbe megyek, 10-ike körül ismét Pesten leendő. Addig is vótumokat kell szerezni a gőzmalom miatt. Az itt valókat már eddig mind beszereztem.

Digitized by Google

Az ide mellékelt papirosokat adja át Gyrának. Er hat sie mir mit anderen Papieren gegeben, für einen gewissen Zweck, — vielleicht sind sie ihm nöthig.

Koller tüsténт irjon Lunkányinak Sopronba, um ihm das Numero des Hauses etc. etc. etc. anzugeben, was er nahm um den Braunz zu unterbringen. Ezt ne felejtse el.

Kéretem Dubravitzkit, ha mind azon dátumokat Önnel közölhetné, melyek azon gát körül léteznek, melyet Pest vármegye, a bal Duna partján a megye határáig vinni akart. Ich brauche alles das gleich, wenn ich in Pest seyn werde.

Tükörnek mondja meg: Er soll die Sache der Kuntze recht anfachen. Ich sprach heute mit dem E. H. darüber, der sich sehr freuen würde, wenn etc. Igen köszöntöm Heinrichet. Er sollte den Bogen von Rákos ein bischen circuliren lassen. Würde die Baronin Rézy Wenckheim, und die Fräulein Wenckheim nicht unterschreiben? Rosty der eine Erbschaft gemacht hat? A. Prónay detto.

Isten áldja meg

Széchenyi István.

Igen-igen sok dolgom van.

Irjon ide. Miss Pendoc volt-e Gödöllön?

506.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Czenk, 1839. október 1-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ihrem Schreiben vom 30-ten September l. J. zufolge, das ich heute sehr zeitlich Morgens bekam, nehme ich keinen Anstand Ihnen hier ganz offen zu erklären, dass ich für diesmal wirklich nicht im Sinn hatte nach Wien zu gehen, aber gar nicht als ob ich in Hinsicht der Brücke den Muth verloren haben würde, oder disgustirt wäre, aber einzig und allein, weil die fragliche Sache, die übrigens in den allerbesten Händen ist, sich nicht dergestalt entwickelt, wie diess *mein Kopf* — für dessen etwaigen Irrthum ich nicht kann, — für's Beste, ja als conditio sine qua non des

Digitized by Google

Gelingens erkennt, und ich somit durchaus nicht nöthig, und andererseits mit meinen eigenen Geschäften wirklich so sehr überhäuft bin, dass es mir wahrlich Niemand übel nehmen kann, wenn ich zu vermeiden trachte »Meine Zeit umsonst und ohne allen Nutzen zu versplittern.« Sie wünschen aber, dass ich komme, damit wir vereint mit Herrn Clark die definitiven Beschlüsse bezüglich der Brücken-Angelegenheit fassen können, und so bleibt mir in der Hoffnung, dass wir wirklich etwas enden werden, nichts übrig, als Ihrer Einladung ohne Widerrede Folge zu leisten. Ich kann vorläufig indessen nur über zwei Tage disponiren und zwar nur über den 4-ten und 5-ten Oktober; können Sie sich von Ihren vielen Geschäften damals auch los machen, so dürften wir das Ganze — was jetzt zu geschehen hat — füglich beenden, zumal ich mehrere Vorarbeiten machte.

Clark, den ich bloss desshalb hieher zu kommen bat, weil Sie mir sagten, dass Sie bis zum 2-ten vollauf mit Ihren Eisenbahnen zu thun hätten, und ich weiss wie unwohl er sich stets fühlt, wenn er müssig herumzuschlendern gezwungen ist, überbringt Ihnen diesen Brief morgen den 2-ten ich aber werde — wenn auch ein bischen spät Abends — den 3-ten, in Wien eintreffen, und in der Herrn-Gasse bei meinem Bruder Ludwig absteigen, wo Sie so gut sein wollen, mir bei dem Portier einen Zettel finden zu lassen, in welchem Sie mir bestimmen, *wenn* ich zu Ihnen kommen soll. Ich stehe den 4-ten von 10 Uhr Morgens bis 12 Uhr Abends, und den 5-ten eben so zu Diensten, also im Ganzen 28 Stunden. Ich glaube aber ohne Illusion — dass in der Logik verwendete 4 bis 5 Stunden hinreichen werden, das Ganze zu ordnen; bezeichnen Sie also diese nach Bequemlichkeit und veranstalten Sie, dass wir uns vor allem Andern ein halbes Stündchen, ganz allein ohne Clark oder andere Zeugen, besprechen mögen, der ich mich mit der ausgezeichnetsten Hochachtung nenne Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Zinkendorf, den 1-ten October 1839.

Digitized by Google

507.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pozsony, 1839. október 7-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ich gehe morgen nach Pesth, um dort längere Zeit zu bleiben, und vorzüglich unsere Angelegenheiten zu betreiben. Da ndessen das Promemoria, das der Erzherzog bekommen soll, noch nicht hier ist, so kann ich es nicht mehr überreichen, bitte demnach das Ganze vielleicht simpliciter durch den Erzherzoglichen Schedius übergeben zu lassen, wovon ich den Erzherzog — der heute hier erwartet wird und den ich morgen zu sehen hoffe — *noch einmal* praeveniren werde.

Haben Sie wegen Adam Clark gesorgt, dass er nach Wien gehe? Oder soll ich ihn hinaufsenden? Ertheilen Sie mir hierüber Ihre Weisungen; theilen Sie mir Alles mit, was ich zu wissen brauche, procuriren Sie Magazine, Regulation und Eisen so gut Sie können, und erhalten Sie mich in Ihrem wohlwollenden Andenken, während auch ich in Ofen und Pesth nach bestem Wissen und Gewissen trachten werde, Alles, was zu unserem grossen Ziele führt, fördern zu helfen, der ich mich mit der aufrichtigsten Hochachtung nenne Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pressburg, den 7-ten October 1839.

508.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1839. október 13-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Diesen Brief wird Ihnen Graf Georg Andrássy überbringen, in welchen Sie sowohl einen Widersacher Ihrer Brücke, als einen Proselyten der linken Eisenbahn zu erblicken haben. Was

Digitized by Google

die Brücke anbelangt, wird er sich — wie ich glaube — ganz passiv halten; und mit dem können wir uns zufrieden stellen. Was aber die Eisenbahn betrifft, müssen Sie auf ihn einzuwirken trachten, denn *ich* halte *ihn* für einen Ihrer gefährlichsten Gegner; und zwar gar nicht aus irgend einer Persönlichkeit, sondern aus »*reiner* Überzeugung.« Überhaupt stehet Ihre Eisenbahn beim Landtag äusserst schlecht, und Ullmann — der sich die Füsse, aber mit Nutzen in Pressburg ablauft — hat in diesem Augenblick eine decidirte Majorität für sich. Diess brachte ich im letzten Moment meines Aufenthaltes in Pressburg in Erfahrung und benachrichtigte Wirkner allsogleich darüber, und deutete zugleich auch an, was meiner geringen Meinung nach geschehen sollte, um wieder die Oberhand zu erringen. Ich weiss nicht, ob Wirkner meiner Meinung ist; ist er es aber, und sieht er die Gefahr, wie ich sie sehe, so wird er Sie in dieser Hinsicht gewiss sprechen, und dann wird es noch immer Zeit sein — langen Aufschub hindert die Sache nicht — Hand in Hand und mit Klugheit und Energie zu agiren.

Ich benutze diese Gelegenheit um den Empfang Ihres Schreibens vom 11-ten l. M. zu bestätigen, das ich in diesem Augenblick bekam.

Es freuet mich, dass Sie das besprochene Promemoria Sr. k. Hoheit dem Erzherzog übersendet haben und allsobald Sie von Clark aus Prag Nachricht erhalten, die nöthigen Hölzer pro 1840 bestellen wollen. Was das Promemoria anbelangt, erlaube ich mir Sie zu bitten, mir gütigst wissen zu machen, ob Sie in dem ersten Concept Etwas verändert haben oder nicht? z. B. ob Sie Vásárhelyi nennen etc. damit ich mich danach richten könne

Gyra erwarte ich mit grosser Sehnsucht, um endlich auch die Stadt Pesth mit einer Eingabe becomplimentiren zu können; was ich um so mehr für äusserst nöthig halte, weil sich hier Viele von dem Magistrat verlauten liessen, dass sie jeden Ihrer Schritte in Betreff des Baues hindern würden, bis Sie mit der Stadt in Hinsicht der Entschädigung nicht einig wären!! Ich werde trachten, diese Helden durch den Erzherzog zu bekämpfen und besiegen zu lassen, und schrieb bereits darüber; Gyra darf aber nicht

Digitized by Google

lange ausbleiben! Wenn wir nämlich die Ausgrabung der Stelle, wo der Brückenkopf hinkommen soll, noch dieses Jahr beginnen, und bei günstigen Umständen vielleicht auch während des Winters fortsetzen wollen, was gewiss eine bedeutende Geld-Ersparniss nach sich ziehen würde, da man sonst genöthigt wäre das Ganze im Frühjahr und somit mit grossem Kraftaufwand und eo ipso theuer zu bewerkstelligen.

Nun muss ich Sie wegen des Ofner Magazin's aufmerksam machen, wie nöthig es ist, dass die Sache bald erledigt werde. Major Trattner, der wirklich ein Ehren-Mann ist, fand bereits ein zweckmässiges Gebäude, um das ganze Aerariale einstweilen zu unterbringen. Nun ist dieses Gebäude aber besetzt, und zwar — wie man mir sagt — auf 6 monatliche Aufkündigung. Schmieden Sie also das Eisen, so lang es glühet! Ich bin nicht für das Überhudeln, aber anderseits sage ich mit Schiller: »Die verlorene Zeit bringt keine Ewigkeit wieder.«

Ich nenne mich mit besonderer Hochachtung Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi m. p.

Pesth, den 13-ten October 1839.

P. S. Ich bleibe bis 24-ten October hier, gehe sodann nach Pressburg. Gott gebe, dass ich bis dahin Etwas beendigen könne.

509.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pest, 1839. október 17-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Es ist mir wirklich sehr leid, dass ich Ihnen neuerdings über die Entwickelung unserer Brücken-Angelegenheit in einer Art sprechen muss, wo ich nicht recht weiss, wie ich meine Worte wählen soll, um Sie nicht etwa glauben zu machen: ich wäre disgustirt, oder meine kranke Leber spiegelte mir Gefahren vor, die nicht sind. Ich bin es aber der Sache, Ihnen, und nicht weniger mir selbst schuldig, meine Ansichten, wie ich es bereits mehr-

Digitized by Google

mal that, nun neuerdings unumwunden darzuthun, ich sollte von Ihnen auch missverstanden sein und mein Schreiben seinen Zweck somit auch verfehlen.

Aufrichtig gesagt: ich verzweifle an das Gelingen unserer Brücke, und sehe klar vor mir, wie nach vielen misslungenen Arbeiten der Credit der Sache fallen und sich das Ganze allmählich auflösen wird. Ich denke Tag und Nacht über den Gegenstand nach, der bereits 9 volle Jahre von mir und gewiss allseitig erwogen wurde und mich anjetzt mit Hintansetzung aller meiner übrigen Geschäfte beschäftiget, kann aber ohne Selbsttäuschung, wie ich mich immer bemühe anders zu sehen und diess so gerne wollte, keine favorable Impression über denselben erhalten, und zwar aus den zwei sehr einfachen Ursachen: 1. Weil Sie, der Sie die Seele des Ganzen sein sollen, die Ausführung der Sache für viel leichter halten als sie ist; und 2. Weil der Anfang, oder um besser zu sagen, die Einleitung der Arbeiten, *dieser so complicirten Arbeiten!* nicht mit jener allseitigen Umsicht, Zusammenhang und nicht so a tempo (was hier die Hauptsache ist) geschieht, wie diess geschehen sollte, um mit irgend einer Wahrscheinlichkeit ein Gelingen anticipiren zu lassen.

Ich bitte, ich beschwöre Sie, lassen Sie sich weder durch andere, noch durch Ihre rosenfarbene Ansicht der Welt (ich weiss nicht, wie ich mich besser ausdrücken soll), welcher Ihr bisheriges Glück zum Grunde liegt, täuschen ***und hören Sie so lange es noch Zeit ist, auf meine warnenden Worte*** und *ergreifen* Sie jetzt, ohne Zögern und nicht nur halb und halb, sondern vom Grunde aus, alle jenen Maasregeln, die unausweichbar sind um den ***Anfang der Sache gelingen zu machen,*** den *Anfang* sage ich, was, wie bei einer Compagnie, wo die erste Affaire nicht verloren gehen darf, auch hier für den Credit der Sache, und zu der *seltenen* ***Ausdauer*** die man dabei haben wird müssen, eine Condition sine qua non ist.

Im kommenden Frühjahr soll ein Fangdamm begonnen und beendigt werden!!! Über diesen einzigen Gedanken müssen wahrhaft Sachverständige, die mit Arbeiten *dieser Art* wirklich vertraut sind, graue Haare bekommen, und noch ist gar nichts

Digitized by Google

systematisirt, nichts mit jener Pedanterie geordnet, die hier unausweichbar ist, denn Alles, was bis jetzt geschah und actu noch geschieht — vergeben Sie mir — ist rein rhapsodischer Art, und vielmehr eine stückweise Improvisation zu nennen, als ein geregeltes, im logischen Zusammenhang verbundenes System. »Die schwerste Aufgabe, und das ist sie, wenn Sie sich selber zu Ihrem eigenen Schaden und einstigen unberechenbaren Aerger nicht hintergehen wollen, die schwerste technische Aufgabe sage ich, die bis jetzt in dieser Art von Menschen gelöset wurde, wird aber rhapsodisch, durch Improvisation, gewiss nicht gelöset, sondern einzig allein durch ein, in alle Sinuositäten dieses so vielseitig zu erwägenden Werkes eindringendes System.«

Ich habe oft versucht, konnte indessen mit Ihnen über die Sache nie erschöpfend sprechen. Sie hörten mich entweder nicht an, oder hatte ich das Geschick nicht »Meine Ansichten durch Sie appreciiren zu lassen.« Wir sind gänzlich verschiedener Meinung! Sie halten die Ausführung des Gegenstandes für leicht, ich für *sehr* schwer, und so fürchte ich, werden wir unmöglich lange Hand in Hand gehen können, und am Ende Sie oder Ich die Geduld verlieren, und uns nur gegenseitig im Wege stehen, ausser wir kommen jetzt, da es noch Zeit ist, zu einer vollkommenen Explication und Sie beruhigen mich durch Ihre Gründe oder Sie gehen zu meiner Ansicht über.

Ich will demnach, so sauer es mir ist, — denn aufrichtig gesagt, wage ich nicht recht zu hoffen, dass diese Zeilen den von mir gewünschten Zweck erreichen werden — Ihnen hiemit im Kurzen ein kleines Tableau unserer plan- und zusammenhanglosen Verfahrungsart darstellen.

Obschon wir in unserem letzten Sejour allhier nicht viel quasi gar nichts beendeten, und ich mich wirklich, von der ganzen Sache losmachen wollte, da ein fünftes Rad am Wagen nur hemmend ist, und ich ein solches nicht gerne vorstellte, so sind in Wien über manche Fragen dennoch Beschlüsse gefasst worden, die in mir neuerdigs die Hoffnung aufleben liessen, als würde der Gegenstand dennoch früher in's rechte Geleise kommen, als es zu spät ist. Und ich fühlte mich einigermassen beruhigt, wiewohl es

Digitized by Google

es mir durchaus nicht entging, dass bei mehreren dieser Beschlüsse ein Echappatoir offen blieb, durch welches das »A tempo Ineinander-Greifen der Arbeiten« gefährdet werden dürfte, so z. B. das definitive Engagiren des Fangdamm-Baues durch T. Clark; die sichere Herbeischaffung des Holzes etc. etc. Eins schien mir indessen definitive beschlossen zu sein, auf was ich für diesen Augenblick das grösste Gewicht legte, dass nämlich das Pesther Ufer abgesperrt und die Erdaushebung-Arbeiten ohne Verzug begonnen werden würden. Um diess zu erreichen, bat ich Sie: 1. das Promemoria an den Erzherzog sogleich einzusenden und 2. Gyra ohne Verzug hierzu zu beordnen, damit man wo möglich ohne auch nur einen einzigen Tag zu verlieren Hand an's Werk legen könne, was ich deshalb aber so sehr wünschte und actu wünsche, weil ich Alles in Allem genommen, — worüber ich mich jetzt weit und breit nicht expliciren kann — es für einen Sieg halte, wenn wir uns geradezu in Possess der Sache setzen.

Ich eilte nach Pressburg, nachdem Sie mir am 5-ten dieses sowohl die Einreichung des Promemoria an den Erzherzog, als die baldigste Herabsendung Gyras verhiessen. In Pressburg hielt ich mich nur zwei Tage auf, da ich mich — ich kann sagen — ausschliesslich der Brücke und Ihrer Eisenbahn widmete. Der Erzherzog versprach mir, im Sinne Ihres Promemorias, augenblicklich und selbst vorläufig zu wirken, im Fall Sie mit dessen Einsendung zögerten, weil er so wie ich von dem Gefühl durchdrungen ist, das man das Eisen jetzt, jetzt, jetzt schmieden müsse. Ich aber floh nach Pesth, um die Sache in loco zu betreiben, gehe aber bereits seit acht Tagen à la lettre spazieren und zwar, weil weder Gyra noch die Zeichnung der Erdaushebung da ist, was mich in die peinlichste Verlegenheit setzt.

Vom Erzherzog kam bereits vor mehreren Tagen: 1. An Lónyay, und zugleich an den Magistrat von Pesth, dass die Absperrung und Erdaushebung an der Pesther Seite nicht gehindert werde, die Baron Sina sogleich vornehmen will. (!)

2. An Lechner, dass Vásárhelyi und mehrere seiner Leute Ihnen zur Disposition gestellt werden sollen, und Lechner diess möglich mache.

Digitized by Google

3. An den Commandirenden, dass er die Magazine räume!"

4. An den Magistrat von Ofen, damit auch das städtische Brunn-Maschin-Gebäude geräumt werde.

Nun ist aber Gyra nicht hier, und wir können nicht einmal zu den Brücken-Schriften, die er — man weiss nicht wo — verschlossen hat; haben die Zeichnung der Ausgrabung nicht, die vor Allem nothwendig wäre, und ich kann länger als den 24-ten hier nicht bleiben, wenn ich sodann in Pressburg mein Winter-Quartier bereits beziehen will um mich heuer nicht mehr zu rühren, wenigstens nicht mehr hieher zu kommen, was Sie einem kränklichen Menschen vielleicht gerne gönnen werden, der übrigens auch seine eigenen Geschäfte hat und somit doch einige Nachsicht verdient, wenn er seine Gesundheit und seine Zeit, — und besonders um nichts und wieder nichts — nicht zu vergeuden wünscht!

Ich bin oft in dem peinlichen Dilemma, dass ich entweder alle meine Engagements in Pressburg brechen muss, wo ich überdiess sowohl in Hinsicht der Brücke, als Ihrer Eisenbahn, vielleicht nicht ganz überflüssig sein dürfte, oder muss ich à peu près unverrichteter Sache von hier weggehen. — Denn im letzten Augenblick, sollte Gyra und die nöthige Zeichnung vor dem 24-ten auch ankommen, etwas Geordnetes zu bestimmen und zu beendigen ist wirklich unmöglich; zumal die Stadt Pesth, — wie Sie wissen, voller bösem Willen ist, und ich erst gestern par hasard erfuhr, dass die beiden Städte in Hinsicht der Entschädigung schon lange einen meritorischen Bescheid Ihnen zugesendet haben, worauf Sie jedoch noch nicht antworteten, und somit Sie und nicht die beiden Städte Ursache daran sind, was mir im Grund ganz gleichgiltig aber wegen des Landtages sehr unangenehm ist, dass die Entschädigungsfrage etc. noch nicht consummirt wurde. Ich hätte darauf gedrungen, hätte ich diess gewusst, dass Sie den beiden Städten irgend etwas antworten, was noch geschehen müsste und ich denke über das »Was« wirklich nach, damit man in Pressburg, wo dieses Manoeuvre vom grössten Nutzen sein würde, sagen könne »der Tractat mit den beiden Städten ist im Gang, *stockt aber bei den Städten.* Jetzt werden unsere vielen.

Digitized by Google

Wiedersacher sagen »Es stockt bei dem Baron Sina.« Was die Sache, wenn Gott will, nicht geradezu fallen machen, aber ausnehmend verhindern wird.

Und warum wusste ich es nicht, oder vergass ich es am Ende, was auch leicht möglich ist, und warum ist die Zeichnung der Erdaushebung, die bereits den 5-ten dieses, also vor 12 Tagen zum Copiren gegeben wurde, nicht hier? Und warum werden, so gewiss, wie 2 × 2 = 4, bis zum nächsten Frühjahr, wenn man mit aller Energie den Bau beginnen wird müssen, eine Menge Sachen vergessen werden, oder ohne Zusammenhang, mit Zeit und Geld, und was mehr ist, mit Ehrverlust geschehen? *Weil Sie nicht in loco sind (!)* Was dabei das grösste Unglück ist, und Sie diess Unglück dadurch nicht einigermassen repariren wollen, dass Sie Jemanden, oder was mir lieber wäre, Einigen, und auch nur bis zu einem gewissen Grad — denn Sie müssen durchaus das Ganze dirigiren — Ihr Vertrauen schenkten, und somit anjetzt buchstäblich keiner weiss: »Wer denn eigentlich Koch und wer Kellner sei.«

Als ich durch Pressburg fuhr, fragte mich der Erzherzog; hier fragte mich Lechner und Vásárhelyi und Adam Clark, die eigentlich alle Ihre Leute sind: »Ist den die Sache bereits systematisirt, ist ein Hauptplan entworfen?« Und ich musste die Achseln zucken, denn wenn Sie sich, mein vortrefflicher Freund, nicht täuschen wollen, so müssen Sie eingestehen, dass das Ganze bis jetzt beiläufig so wie eine türkische Schlacht geführt wurde, und actu geführt wird. Eine Menge brillanter Details, aber nichts Zusammenhängendes, nichts Ganzes. Oder wollen Sie im kommenden Frühjahr dem Bau etwa nicht beginnen? Dann ist es Etwas Anderes! darüber müssen Sie mir aber reinen Wein einschenken, denn da ändert sich die Sache gewaltig. Wollen Sie ihn aber beginnen, so muss jetzt, jetzt, jetzt und nicht *nach* Eröffnung der Campagne der Hauptplan tracirt werden, und in dieser Hinsicht, gestehe ich, konnte ich Sie in den letzten Zeiten durchaus nicht begreifen. Sie schaffen diess an; bestellen jenes etc. Vortrefflich! aber nur Eins thun Sie nicht und zwar die Hauptsache nicht, nämlich Sie wollen die Hauptlinien des ganzen Gegenstandes von

Digitized by Google

A bis Z nicht jetzt traciren, die verschiedenen Rollen nicht jetzt austheilen, Ihren Feldzug nicht jetzt organisiren, was doch die gute Logik wäre! Wahrlich es bleibt mir ein Räthsel und Sie sind mir unerklärlich, — ausser — und hier muss ich ganz offen mit Ihnen sein: dass Sie bereits einen vollkommenen Plan vor sich haben, den Sie mir deshalb nicht mittheilen wollen, damit Sie mich beseitigen, ich durchaus keinen Einfluss in die Sache nehme, und Sie von jeder Einmischung meinerseits befreiet sein mögen. Ist diess Letzte der Fall, so bin ich vollkommen zufrieden gestellt; denn wahrlich ich wünsche nichts Anders, als dass die Sache gehe und gelinge; und gehet und gelingt sie ohne mich, darf ich ruhen und die etwaigen 50 Procent per Actie suo tempore einstreichen, Hurrah! dann ist's mir doppelt lieb und in dieser Hinsicht brauchen Sie sich, mein vielgeachteter Freund, wirklich gar nicht zu geniren; denn können Sie mich entbehren, so werden Sie mich hindurch nicht nur nicht im Geringsten beleidigen, sondern ich werde Ihnen aus vollem Herzen dankbar sein. Geben Sie mir daher ohne weiters meinen Abschied. Haben Sie jedoch bis jetzt keinen Plan, so ist es schlimm, und wiewohl es ein unberechenbarer Schaden wäre, so würde ich rathen, den Beginn des Baues, der NB. — und hierauf bitte ich Sie vor Allem zu reflectiren — mit nichts wenigerem beginnen kann, als mit dem Beginnen und auch *Endigen* des Pesther Ufer-Fangdammes, lieber auf 1841 zu versetzen.

Wollen Sie jedoch schon 1840 beginnen, so müssen unsere bisherigen Improvisationen einer wohl überdachten, in einander greifenden logischen Procedur Platz machen und zwar ohne den geringsten Zeitverlust, denn sonst ist ein completer Fiasco, und das Freudengeschrei von Stáray & Co. und das Hohn-Gelächter von Ullmann & Co. unser Loos, und das was wir unvermeidlich zu gewärtigen haben! So denkt, glauben Sie mir, Lechner, Vásárhelyi und Adam Clark, nur dass keiner die unangenehme Rolle auf sich nehmen will, es Ihnen so barsch aber wahr vorzutragen, wie ich; oder dass diese Herren vielleicht, das kommende Jahr als ein »Lehrgeld«-Jahr betrachten, und denken: »man wird sodann logischer zu Werke gehen«, während ich Ihren und

Digitized by Google

meinen Namen zu hoch stelle, um über eine Defaite so leicht hinauszugehen und der Beschämung ausgesetzt zu sein, einen manquirten Anfang mit Angst und Noth wieder repariren zu müssen!

Wenn Sie mich aber fragen, was zu geschehen sei, um diesem traurigen Horoscop zu entgehen, so sage ich:

1. Werde ich trachten auf mich allein wie Horatius Cocles reducirt, ohne Gyra und Zeichnung einen Coup d'état allhier auszuführen, um wenigstens nicht ganz umsonst 14 Tage in diesem Staubnest gesessen zu sein.

2. Müssen Sie mir offen sagen, ob Sie mich brauchen oder dispensiren, denn thun Sie diess letztere, so lege ich mich mit dankbarem Gefühl gleich auf die faule Haut, wornach ich mich ausnehmend sehne. Brauchen Sie mich indessen, — bitte sich aber wirklich gar nicht zu geniren — so gehe ich noch in diesem Monat nach Wien, wenn ich NB. kann, oder Sie müssen nach Pressburg kommen, wo Sie endlich Ihre vielen anderwärtigen Geschäfte momentan vergessen und mit mir über einen vollkommenen Plan der Campagne einig werden müssen.

Ich schrieb es: Gott gebe seinen Segen dazu! Telford sagte mir nicht umsonst: »geben Sie den Brückenbau auf, denn Sie verlieren Ihren Schlaf.« Ich schlafe auch wirklich nicht mehr, benütze aber diese Gelegenheit, um Ihnen offen meine Ansicht mitzutheilen. Wenigstens werden Sie nicht sagen können, wenn Sie diese Zeilen aufbewahren und einst wieder lesen wollen, dass Sie suo tempore keinen Freund hatten, der Ihnen die wahre Lage der Dinge nicht vor die Augen gestellt haben würde.

Ich nenne mich mit besonderer Hochachtung Ihren ergebensten Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pesth, den 17-ten October 1839.

P. S. Einstweilen recommandire ich die Magazine, wo Se. Excellenz der Kriegs-Präsident Graf Hardegg, nicht zu negligiren wäre.

Digitized by Google

510.

A pesti növendék-papság magyar iskolájának tagjaihoz.

Pest, 1839. október 22.

Tisztelendő Urak, szeretett Hazámfiai! E f. évi ezeptember 20-ikáról hozzám intézett becses soraikat s »Munkálataik« VI-ik kötetének egy példányát, mellyel engem megtiszteltek, Pestre érkeztemkor különös örömmel vevén kezeimhez: fogadják, kérem, irántam bizonyított szives figyelmök ez ujabb tanújeléért legőszintébb köszönetemet. De hála, még inkább önöknek szeretett Hazánk nevében! azon állhatatos buzgalomért, mellyel nemzetiségünk ügyét az ember legmagasabb érdekével kötve össze, a szent vallás és édes honi nyelvünk kölcsönös javára legbiztosb sikert eszközölhető egyházi körükben ügyekeznek előmozdítani. Isten segítse s virágoztassa ezen honi papságunk diszére váló egyesületet, s tartsa annak minden tagjait legjobb erő- s egészségben, hogy azon köztiszteletű s hosszú életre olly igen méltó főpap [1]) kormánya alatt, kinek képmásával a »Munkálatok« VI-ik kötete ékesítve van, a felfogott kettős szent czélra [2]) hivatásuk egész pályaján hasonló ifjui lelkesedéssel minél tovább munkálkodhassanak! Egyébiránt magam ajánlása mellett hazafiúi rokonérzéssel maradok Önök kész köteles szolgája

gr. Széchenyi István, s. k.

Pest, október 22. 1839.

---

[1]) Kopácsy József herczeg-primás.

[2]) Az Iskola jelszava »Istenünkért s Hazánkért«.

Digitized by Google

511.

Báró Sina Györgyhöz.

(e. f.) 1839. október 29.

Mein sehr geachteter Freund!

Ihr werthes Schreiben vom 22-ten et 26-ten l. Mon. erhielt ich vorgestern, und bin wieder in derselben Verlegenheit, wie am 17-ten dieses, dass ich nämlich nicht weiss, wie ich meine Worte wählen, und mich ausdrücken soll, um von Ihnen nicht missverstanden zu werden: was ich wirklich jetzt umsomehr befürchten muss, weil ich in meinem detaillirten Schreiben vom 17-ten October nicht so glücklich war, das, was in mir, so Ihnen in demselben Licht erscheinen zu machen, wie ich es gewünscht haben würde.

Ich klage Sie nicht an. Gott bewahre; denn Sie haben viel, sehr viel gethan, — und gewiss weit mehr, als irgend einer in Ihrer Lage — wo Sie mit 100 Dingen der wichtigsten Art überhäuft sind — gethan haben würde. Ich bin aber auch gar nicht im mindesten disgustirt oder piquirt — gewiss nicht — ich wüsste auch nicht warum; meiner Einsicht nach indessen »wird die Sache nicht gut gehen.« Und dafür, dass ich so sehe, kann ich nicht. Es ist nun einmal so.

Sie führen eine Menge an, was bereits geschehen ist, um mich zu beruhigen, und mich zu der Einsicht zu bringen, dass eine ruhige Untersuchung viel sicherer zum Success führen wird. als Rastlosigkeit. Ich weiss, es ist eine Menge geschehen, und gebe Ihnen ganz recht, wenn Sie behaupten, dass nichts das Gelingen der fraglichen Angelegenheit so sehr gefährden würde, als »Überhudeln«!

Sie fordern mich sodann auf, ich soll Ihnen meine Ideen schriftlich mittheilen.

Und warum ich so sehe, werde ich Ihnen mit zwei Worten sagen. Weil nämlich das Ganze rhapsodisch und nicht systematisch geführt wird!

Sie fordern mich auf — ich soll Ihnen meine Ideen schriftlich mittheilen. Diesem Ihren Wunsche kann ich aber nicht nach-

Digitized by Google

kommen, insoweit nämlich ich Etwas ganzes Erschöpfendes liefern sollte, um was es sich eigentlich handelt. Eine kleine Rhapsodie als Echantillon werden Sie beigebogen finden; als Echantillon oder um besser zu sagen, eine Ausarbeitung, die einzig allein aus einem gut componirten Comité und dessen täglicher Berathung quillen könnte, und jetzt bereits fertig sein sollte — und hier muss ich Ihnen per Parenthese sagen: Seit mehr als einem Jahr bitte ich, besonders ich Sie, ein derley Comité zu etabliren, damit man nämlich wisse, wer denn eigentlich Koch und wer Kellner sey, und man endlich aufhöre dilettantenmässig und nach Improvisation zu handeln. Umsonst — Sie wollten kein Comité. Und warum? Weil Sie durch kein Comité gebunden seyn wollen. Sehr richtig. Durch ein Comité, wie ich es immer meinte, würden Sie aber durchaus nicht gebundeu seyn, und es ist Schade, dass Sie eine derley Zusammensetzung Ihrer eigenen Leute und Freunde mit einem durch die Actionäre eventuel zu erwählenden Comité bis jetzt stets verwechselten, und wir der Charibde glücklich entronnen, wo wir nämlich gebundene Hände gehabt hätten, jetzt schnurstracks und mit vollen Segeln der Scylla zusteuern, indem bis jetzt, wenn wir uns nicht betrügen wollen, doch auch nicht das mindeste in einem solchen Zusammenhang organisirt ist . . . wie es seyn sollte; und ohne welchen Zusammenhang Sie so gewiss wie 2 × 2 = 4, in 12 Monaten sagen werden: Széchenyi hatte Recht!

Hätte ich nichts anderes zu thun, als die Brücke, selbst dann wäre ich nicht im Stande, ein ganzes über das quid faciendum zu liefern, denn diess kann nur durch Ideen-Austausch, Erwägung etc. etc. Mehrerer, die sich um die Sache nicht als Dilettanten, sondern officiose annehmen müssen, und durch tägliche Consultationen erörtert werden, und sogar dann wird eine Menge vergessen. Ich bin aber mit 1000 Dingen so überhäuft, dass ich nicht weiss, wo ich früher beginnen soll.

Sie sagen mir unter Andern, ich hätte von der officiosen Antwort der beiden Städte in Hinsicht der Entschädigung wissen sollen. Es ist möglich, ja wahrscheinlich, dass ich's vergessen habe. Ja warum hab ich's vergessen? weil das *Ganze* nur dilettanten-

Digitized by Google

mässig, rhapsodisch, par Inspiration, par boutade, par Improvisation etc. etc. und nicht in einer Kanzley geführt wird, die extra dazu componirt wäre.

Wie ich zu glauben Ursache habe, sind auch Sie für eine derlei Kanzley — nur dass Sie, vergeben Sie mir, in *der ruhigen Untersuchung* der Sache, wie Sie sich äussern, den Generalstab Ihrer Armee *nach* der Eröffnung der Campagne, ich in meiner *Rathlosigkeit* denselben aber vor deren Eröffnung gebildet und in Thätigkeit zu sehen wünschte.

Was in Hinsicht der Antwort an die beiden Städte geschehen sollte — weiss ich wirklich nicht, muss nachdenken. Vor 3 Monaten hätte man etwas Vortreffliches antworten können, wann es sehr gut gewesen wäre, die linke Eisenbahn — wegen welcher eine städtische Deputation in Wien war — anzuführen.

Wegen dem Holz — par parenthèse — glaube ich es für den gegenwärtigen Fall nicht gut — eine Licitation zu veranstalten. Diess würde ich für die Fangdämme 2, 3, 4 thun. Für den Fangdamm Nr. 1 — — glaube ich indessen wäre es am besten, *sich an Einem* zu halten — — denn sonst sind schlechtere Qualitäten und 100 Retours zu befürchten. — Enfin Sie werden gewiss das beste veranstalten. — Wie es in Pest und Ofen gehet, wenn A. Clark sich nach Wien verfügen wird, weiss ich wohl nicht. Ich bin besonders von der Kälte wieder ein bischen leidend, bleibe nun vor der Hand hier. Berechnen (und dass müssen wir) wie viel die Brücke kosten wird etc. etc.

512.

Lónyay Jánoshoz.

(m. k.) Pozsony, 1839. október 29-én.

Igen tisztelt Barátom!

A nádor főherczegünkkel tegnapelőtt ekképen szóltam a harminczadot illetőleg:

Ich habe eine Gnade von Eurer k. k. Hoheit zu bitten; und zwar in Hinsicht des jetzigen Dreissigstamt Grundes. Ich glaube es wird nie ein Stadthaus dahin kommen, und dass die Stadt

Digitized by Google

selbst ein privat Haus dahin baue, wie es manche für erspriesslich hielten; und es vielleicht auch in Anregung bringen werden, halte für eben so unthunlich. Ich meine demnach Ew. k. Hoheit sollten das Ganze mir übergeben. Alle Theile würden gewinnen, das Aerar: weil ich eine Ambition darein setzte, demselben ein tüchtiges Gebäude aufzuführen (was zwar ein Jeder sagen kann, es aber von mir vielleicht doch wahrscheinlicher klingt) und die Dreissigst-Geschäfte — die sich mit jedem Jahre vermehren — sich am Ende regeln liessen. Die Stadt: weil der Theater- und Josephs-Platz durch die Aufführung eines soliden Gebäudes in Ordnung käme, durch höher gestellte Magazine aber die handelnde Welt gewönne, und durch die Effectuirung zweier solcher grossen Bauten, wie ein neues Dreissigstamt und ein Bazar an die Stelle des jetzigen sind, bedeutende Geld-Circulation unter die ärmere Classe der städtischen Bewohner käme, endlich meine eigene Person in der Realisirung einer werthvollen Proprietät für meine so zahlreiche Familie.

Ich bitte demnach auf mich Rücksicht zu nehmen, wenn es NB. mit Höchstdero Intentionen überein trifft — und wo möglich — mir ehebaldigst einen Bescheid darüber zu ertheilen, »ob es Höchstdero Wunsch ist oder nicht.« Denn im ersten Fall würde ich alle Energie anwenden, damit alle Tractate superirt, und der Bau eines wie des andern Gebäudes, so bald wie nur immer möglich, begonnen werde. Ist Höchstdero Intention jedoch, dass ich den Bau nicht erhalte, so stelle ich mich auch zufrieden, und werde trachten, jetzt da es noch Zeit ist, mich um einen andern, für mich passenden Grund umzusehen, obschon diess jetzt beinahe bereits ein bischen zu spät ist, und ich wirklich in der sicheren Voraussetzung, dass mir der alte Dreissigstamt-Grund zufallen würde, manche Gelegenheit etwas mit Vortheil zu aquiriren vorüberstreichen liess.

Ő igen nyájas volt s azt legalább ünnepélyesen megigérte, hogy nem fog váratni válaszszal.

Már most te rajtad van tisztelt barátom a sor eszközölni, hogy ezen válasz ne legyen tagadó, miért is legőszintébb hálámat veended.

Digitized by Google

Isten tartson jó egészségben, erőben, nékem pedig maradj jó barátom, valamint én nevezem tiednek őszintén magamat

Széchenyi István.

Pozsony, okt. 29. 1839.

513.

Vásárhelyi Pálhoz.

(m. k.) Pozsony, 1839. október 30-án.

Barátom, folyó hónap 25-iki levelére röviden csak azt mondhatom: igen sajnálom, hogy Ön tisztán és határozottan nem nyilatkozék, mikép kénytelen vagyok még egyszer járulni irkafirkához, holott azt remélettem »rögtön s egészen végzendjük a dolgot.«

Jeder verkauft seine Waaren so theuer als er kann. Richtig und sehr vernünftig! Es stehet aber stets dem Verkäufer zu, den Preis anzugeben und nicht dem Käufer, wie andererseits immer der Kauflustige bestimmen muss, was er denn eigentlich zu haben wünscht.

Ich spiele die Rolle des Kauflustigen und stelle an Sie folgende Frage:

Sie sind zwar durch das königl. Amt, welches Sie bekleiden, tüchtig in Anspruch genommen, durch die Verfügung Sr. k. Hoheit des Erzherzog Palatin werden Sie aber (Sie sind vielleicht schon?) in die Lage gestellt, einen Theil Ihrer Zeit und Geistes-Fähigkeiten, die eigentlich des Königs und des Landes wären, nach Belieben verwenden und üben zu dürfen. Wollen Sie diese bona fide dem Bau der stabilen Brücke von Budapest widmen? Und um welchen Ersatz?

Erre kérem feleljen tisztán s minél előbb. Nem volna rosz egy Maximum és Minimumot határozni, mert tudom szeret alkudozni a Báró.

Az se volna tán rosz, hogy ha egy egész hidépitési időre lenne kötve a szerződés, 6 hónapi kölcsönös felmondással mindazáltal, mert így biztosítva volna némileg a két fél, s még sem függne rablánczon. Ön számolhat discretiomra, s Ön bizonyos

Digitized by Google

lehet, úgy fogom vinni a dolgot, miszerint Ön ne compromittáltassék. E levelet Schedius szivessége pártolja, hogy tel ne bontassék. Ön is kérem küldje válaszát biztos uton, s ha lehet, végezzük a dolgot valami mód, mert illyféle levelezések még sem legbiztosabbak. »A rosz akarat és indulatosság még a hófehérben is lát feketét.«

Gr. Széchenyi István.

Pozsony, 1839. október 30.

514.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pozsony, 1839. október 31-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Auf Ihr Werthes vom 29-ten d. M. eile ich Folgendes zu antworten. Es ist mir in Hinsicht der fraglichen Antwort so ziemlich klar geworden, was man schreiben sollte. Ich will versuchen Etwas auf's Papier zu bringen, damit es aber im Zusammenhang mit dem Bisherigen geschehe, bitte ich Sie ehebaldigst sowohl die Copie jener Aufforderung, die Herr von Lissovényi suo tempore verfasste und Sie den beiden Städten einsendeten, als auch Ihre officiosen Antwarten sämmtlich mitzutheilen.

Unter uns gesagt: »lachte der Erzherzog mit mir, über das Veto der Stadt Pesth, dass diese nämlich am letzten Februar 1840 alle Ihre Arbeiten stoppen würde, ausser der Tractat wäre consummirt«, recht vom Herzen! Der viel geachtete Herr, unser Gönner sollte wirklich oft so einen Spass haben, der ihm das Zwerchfell ein bischen aufrüttelte etc. Die guten Bürger und der vortreffliche Bürgermeister, der wie im Hans Sachs in ihrer Weisheit auch für einen derlei lustigen Zeitvertreib sorget!!!

So spassig die Sache übrigens klingt, ist nicht zu spassen, »denn wir sind alle sterblich, der Teufel schläft nie, und ein Narr oder ein Bosnickel kann mehr schaden, denn 1000 Gelehrte zurecht zu bringen im Stande sind.«

So eben verlässt mich Vécsey und Wirkner. Der M. Ullmann ist ein Teufelskerl. Er hat uns verdammt harte Nüsse aufzu-

Digitized by Google

knacken gegeben; ob wir einige Zähne nicht brechen werden, indem wir sie aufknacken, wenn wir sie NB. aufzuknacken im Stande sind, ist eine Frage, die ich wirklich noch nicht recht lösen kann. Bin zu kurz hier, es regnet immer, man kommt nicht leicht und ohne Soupçons zu erregen zusammen.

In grosser Eile. Ihr bereitwilligster Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pressburg, den 31-ten October 1839.

515.

Tüköry Józsefhez.

(m. k.) Pozsony, 1839. október 31-én.

Lieber Tüköry!

Ich glaube schwerlich, dass ich in diesem Jahre noch nach Pesth werde gehen können. Ich bin — wie ich glaube — allhier anjetzt so nöthig, dass ich auch nicht einen einzigen Tag von hier abwesend sein möchte. Nehmen Sie sich daher um unsere Mühle mit verdoppelter Energie an. Seine k. Hoheit der Erzherzog — wünscht den Success der Sache, besonders wegen der beabsichtigten Regulation der Donau, nicht nur »sehr« aber auch »sobald wie möglich,« in dem manche Flussmühlen, so bald zu der Regulations-Arbeit geschritten wird, aus dem Wege gebracht werden müssten, und wenn auch das nicht, so ist wenigstens anderes — — — nicht zu denken, wo denn doch der Bedarf guten Mehles mit jedem Tag wächst. Vor allem sollte man in Hinsicht der ersten Einzahlung zu Werke gehen; denn je mehr in dem Unternehmen interessirt sind, desto kleiner ist die Zahl der Widersacher, und Sie wissen, wie leicht Einer bei der vaterländischen Nachlässigkeit ausbleiben dürfte, wenn man nicht hinlängliche Zeit lässt, und mit den Morosen keine unbegränzte Geduld hat. Die zweite Zahlung sollte man bald ausschreiben und an jeden Actionair eine Aufforderung erga Recepisse ergehen lassen, denn sonst dürfte es sicht leicht zutragen, dass Einer, der schon 10 Percente einzahlte, ausgestrichen werde müsste, und diess gäbe

Digitized by Google

nicht nur ausnehmend schlechtes Blut, sondern auch viel Geschrei.

Alles diess schreibe ich im grössten Vertrauen. Mein Schreiben gehet auch desshalb nicht durch die Post, aber Privat-Hände, und um so mehr, da ich Sie noch in ein grösseres Vertrauen setzen will, und in der Hinsicht Sie zugleich um Ihre freundschaftliche Fürsprache bitte, und um vollkommenes Geheimhalten.

Se. k. Hoheit der Erzherzog hatte die Gnade mir die Hoffnung zu geben, dass ich den Bau des neuen Dreissigstamtes und somit suo tempore das jetzige Dreissigstamt nun wieder bekommen dürfte. Es wurde gestern hierüber an Herrn v. Lónyay geschrieben. Lassen Sie von diesem nichts merken, dass ich Sie hierüber informirte, und beschenken Sie mich mit Ihrer Beihülfe. Ich weiss, Sie können in der Sache das Meiste thun, und mir mit dem besten Gewissen zu einer vortheilhaften Acquisition verhelfen, der ich übrigens nichts verlange, als was recht und billig ist, den wahren Nutzen der Stadt und des Aerars stets vor Augen habe, und so wie ich lebe, auch andere leben lassen will. Sapienti pauca.

Ich empfehle mich Ihrer Güte und nenne mich mit aufrichtiger Hochachtung Ihren bereitwilligsten Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pressburg, den 31-ten Oct. 1839.

P. S. Wie gehet es denn mit unserer Brücke? Ich erwarte den Baron Sina, und mit Beihülfe des Erzherzogs hoffe ich, wird er am Ende denn doch alles thun, was nöthig ist, um nicht mit einem Fiasko zu debutiren.

Es wird mich sehr freuen, wenn Sie mich mit einigen Zeilen beehren werden wollen.

Digitized by Google

516.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pozsony, 1839. november 2-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Wir leben wahrlich, wie ich glauben muss, in einer Advocaten-Atmosphaere; denn nicht nur auf unserem Landtag, sondern auch zwischen Ihnen und mir finden die allerlängsten Allegationen statt. Dies vorausgesendet bestättige ich den Empfang Ihres Schreibens vom 31-ten October! Ich bin kein Wortfanger, und will nun nicht Wort für Wort contra allegiren, zumal ich hoffen will, dass wir endlich, und bevor es spät ist, à peu près einerlei Meinung sein werden, soviel muss ich Ihnen dennoch sagen, dass Sie, den die Natur mit so eminenten Geistes-Gaben ausgerüstet hat, in der Advocatia sogar den alten Hornicker complet schlagen! Sie finden, es gehet nicht schlecht! Danke für's Compliment. Ich habe aber wegen der einzigen kleinen Ursache, dass die Mitwirkenden — um das Wort Comité nicht mehr zu brauchen — bis jetzt Dilettanten gewesen sind und Alles aus Gefälligkeit thaten, und ich somit stets den grössten Kraft- und Zeit-Aufwand benöthigte um sie nur zusammen zu trommeln, meinen ganzen Sommer und meinen ganzen Herbst buchstäblich verkümmerte. Ich glaube in der That, das ich zusammengerechnet auf Sie und Gyra in diesem Jahr über 40 Tage nur gewartet und immer nur gewartet habe. Wenn Sie, mein geachteter Freund, den Unterschied zwischen einer Dilettanten- und einer ex officio bestellten Commission nicht sehen, und wie wenig Sicheres jene leistet, während diese eine Obliegenheit erfüllen muss, und wie sehr derjenige, der mit so einer Schaar zu fechten hat, der Geopferte ist, dann gebe ich mich gefangen.

Sie könnten anführen, dass Sie für das Bene der Gesellschaft jene Salarien ersparen wollten, die die Mitglieder der Commission bekommen müssten. Sehr lobenswerth! Sub spe hätte man aber bitte einstweilen unbesoldet lassen können, und es wäre

Digitized by Google

genug gewesen, hätten Sie Grausamer! auf mich gedacht, wie sehr ich von Geschäften allert Art überhäuft bin, wie jede meiner Minuten mir auch werth und wie gebrechlich meine Gesundheit ist, wenn Sie jedem seinen Posten nur officios angewiesen hätten. was bis jetzt nicht geschah, wesshalb ich mir auch erlaubte, unsere ganze Procedur eine rhapsodische zu nennen, nun aber, wie Sie sagen, Gott Lob! endlich einmal geschehen wird, was mich sehr beruhigt. Dass es nicht möglich war eine Commission früher zu ernennen, als Clark das letzte Mal heraus kam — steht ja nicht; denn eine über Alles wachende Commission (und eine solche wollte ich haben) hätte unter tausend Dingen auch das berathen, was den zwei Städten zu antworten gewesen wäre. Und wäre es nur schon geschehen! Denn jetzt wird es am Ende denn doch eine Moutarde après Dîner sein. Dass die Ernennung einer derlei Commission, Aufregung verursacht und nachtheilige Folgen gehabt hätte, sind Hornickeriaden, die ich gar nicht annehmen kann, da gerade das Gegentheil stehet, und es gut gewesen wäre, dem Landtag sagen zu lassen: Baron Sina baut schon. Jetzt wäre es Schande auch nur einen Schritt zu retractiren.

Ich für meinen Theil will vergessen, wie viel ich mich bis jetzt mit den bisherigen Dilettanten, und besonders während meines letzten Séjour in Pesth, wo ich à la lettre Alles bei den Haaren herbeiziehen musste, abgerackert habe.

Für die Zukunft werde ich mir's aber leichter machen, wo ich denn auch hoffe, dass Sie billig genug sein werden, nicht zu verlangen, dass ich wegen der Brücke, alle meine übrigen Geschäfte und auch meine Familie vernachlässige.

In wie weit Sie auf Vásárhelyi rechnen werden können. wird sich erst dann lösen, wenn der Erzherzog nach Lechner's Bericht bestimmen wird, in wie ferne sich Vásárhelyi als Navigations- und als dirigirender Ingenieur der unteren Donau seiner officiosen Geschäfte sich entziehen dürfe. So ist's mit Tasner. Ich kenne keinen Menschen, der mehr zu thun hat, als er. Wird ihm ein Theil dieser Bürde abgenommen, convenirt er Ihnen als »Federführer der Brücken-Gesellschaft«, und ist er auch damit einverstanden, so habe ich für meine Person keine Einwendung

Digitized by Google

dagegen. Über alles diess *muss aber* gesprochen werden. Ich bin bereit nach Wien zu gehen — auf keinen Fall auf der Eisenbahn — weiss aber nicht, wenn ich abkommen kann, indem meine Frau ganz nahe zum Entbinden zu sein scheint, und ich in solchen Augenblicken vor allem Andern Hausvater sein will.

Alle diese Tage haben wir, Wirkner und ich mehrmal über Ihre Eisenbahn uns berathen »was zu thun sei.« Wie wäre es, wenn Sie ein bischen hieher kämen. Mein Koch und Keller stehen zu Ihren Diensten; auch bis dahin nenne ich mich Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Graf Stephan Széchenyi m. p.

Pressburg, den 2-ten November 1839.

517

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pozsony, 1839. november 3-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ihr Werthes vom 2-ten dieses beantwortend, eile ich Ihnen zu sagen, dass ich »die Pesth-Schiffsbrücken-Angelegenheit« — von der Sie mir sprechen — in jene Antworten hineinbringen möchte, die Sie den Städten, auf deren letzte Erklärung, anjetzt zu geben hätten; schicken Sie mir demnach, wie ich Sie deshalb bereits vor einigen Tagen bat, sowohl Ihre erste Aufforderung, als auch die darauf erfolgten Declarationen der Städte. Ich werde dann sogleich Etwas auf's Papier zu setzen versuchen, was ich meiner Ansicht nach für passend fände.

In Hinsicht der linken Eisenbahn arbeiten wir verderbend nach Thunlichkeit. Ich glaube es wäre gut, wenn Sie auf 1—2 Tage hieher kämen.

In Eile. Ihr bereitwilligster Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi.

Pressburg. den 3-ten November 1839.

Digitized by Google

518.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) 1839. november 7-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Hier beigebogen sende ich Ihnen, und zwar gleich mit der deutschen Übersetzung, damit Sie es selber schneller beurtheilen mögen, das, was ich *jetzt* an die Betreffenden einzureichen für sehr zweckmässig hielte. Ich theilte es Schedius et Wirkner mit, die derselben Meinung sind, da es mit dem Plan im engen Zusammenhang ist, den wir entworfen haben, um Ihnen den Sieg über U.[1]) zu sichern. Ich hoffe, Sie werden mich nicht compromittiren. Es wäre sehr gut, wenn Sie sich die Mühe nehmen wollten, wenn auch nur auf 24 Stunden, hierher zu kommen. Es müsste aber jetzt geschehen, denn später würde es höchstwahrscheinlich zu spät ausfallen. Ich kann mich unmöglich von hier entfernen.

Ihr Schreiben vom 4-ten dieses Monats erhielt ich gestern.

In Eile. Ihr bereitwilligster Freund und Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Den 7-ten November 1839.

519.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pozsony, 1839. november 8-án.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ich erlaube mir zwei Fragen an Sie zu stellen: 1. Wie weit stehen Sie mit der Erlaubniss, das für die Brücke nöthige Eisen gratis aus England beziehen zu dürfen. 2. Wie sieht es mit der freien Überlassung der Ofner Aerarial-Magazine aus?

Zwei Fragen höchst wichtiger Art, die wenn sie jetzt nächstens nicht entschieden werden, Ihrem Unternehmen einen sehr

[1]) Ullmann.

Digitized by Google

bedeutenden Schlag geben könnten, denn wer stehet später für den Erfolg, der meines Erachtens, wenn die Sache auf eine kluge, Sie durchaus nicht compromittirende Art urgirt würde, *jetzt* so leicht gesichert werden könnte.

Sie brauchen circa 80/m. Ct. Eisen. Müssen Sie demnach, wie bei Ihrer Eisenbahn, 4 fl. per Ct. zahlen, so haben Sie in der Total-Ausgabe ein Plus von 320,000 fl. Die Magazine sind hingegen, wenn man die □ Klafter nur per 100 fl. C.-M. und bloss die Hälfte des Terrain's rechnet, der sammt der Strasse und was man von der Donau gewinnen wird, gegen 6,000 Klafter ausmacht, unter Brüdern 300/m. fl. werth, und es sich somit um die respectable Summe von 620,000 fl. C.-M. handelt. Jetzt wäre es zu betreiben! Wie soll diess aber durchgreifend geschehen, ohne Sie auch nur im Mindesten zu compromittiren? Ich glaube es gefunden zu haben. So was möchte ich Ihnen aber mündlich mittheilen. Sagen Sie mir demnach — aber bestimmt, damit ich mich darnach richten könne — ob Sie jetzt wirklich hieher zu kommen gedenken, und wann; oder nicht? Zeit ist durchaus nicht zu verlieren, denn sowohl die Brücke, als die Eisenbahn, die in so engem Zusammenhang sind, können bereits die nächste Woche bei den Ständen vorkommen. Und sollten wir uns durch Ullmann bloss wegen Unvorbereitschaft schlagen lassen? Jetzt können wir Alles in's rechte Geleise bringen, in acht Tagen vielleicht nicht mehr. Weiss ich demnach, dass Sie kommen, so warte ich; kommen Sie aber nicht, so werde ich nach meinem besten Wissen und Gewissen auf eigene Faust handeln oder — wenn ich nur kann — mich nach Wien begeben, aber auch dann weiss ich nicht, ob Sie nicht gerade abwesend oder vielleicht von anderen Geschäften in Anspruch genommen sind, und ich warten, meine Zeit umsonst verschwenden, oder gar unverrichteter Sache zurückkehren müsste. A l'improviste geschlagen zu werden, finde ich gar zu bitter. Wenn es aber nicht geschieht, so haben wir es wahrlich einzig allein Ihrem Glück zu verdanken, da Ullmann & Co. Tag und Nacht intriguirt, wir aber im Vergleich gar wenig thun. Das Glück ist aber — so sehr es zu schätzen ist — bei weitem nicht sicher, als eine vorläufige Berechnung und zweckdienliche

Digitized by Google

Voransanstalten. Ich gewärtige demnach Ihre gütige Antwort mit Ungeduld.

Sodann wünschte ich, dass wir jetzt gleich alle Data sammelten, um eine vorläufige Berechnung machen zu können, was die Brücke kosten wird. Sie forderten T. Clark auf, diess zu thun; wir können es aber leichter und approximativer als er, haben wir nur einmal die Data, was das Holz und was die Steine etc. etc. und deren Transport bis Pest kostet. Alle diese Data müssten aber jetzt gleich gesammelt werden, wir wissen, mit welch unendlichem Zeitverlust bei uns Auskünfte dieser Art eingeholt werden können; man sollte demnach auch nicht einen einzigen Tag versäumen.

Hören wir den gar nichts von T. Clark? Und hat sich Jemand zur Lieferung des Holzes bereits herbeigelassen? Der Gedanke: im Fall der Noth, Ihre Wälder bei Podiebrad für den Fangdamm Nr. I schlagen zu lassen, ist allerdings grossartig, ob es sich aber in Hinsicht von Zeit- und Geld-Ersparniss als erspriesslich darthun wird, müssen die Ziffern entscheiden.

Ich hoffe, Sie nehmen keinen Anstand, dasjenige an die betreffenden Behörden einzusenden, was Sie heute von mir erhalten haben. Im ersten Augenblick scheint es eine ein bischen schneidende Massregel zu sein, man versöhnt sich aber damit, wenn man den »Zweck«, den man erreichen will, vor Augen hat, und weiss, in welchem Zusammenhang das Ganze mit Jenem ist, was der Erzherzog an dieselben Behörden ergehen liess.

Als ich diese Zeilen schreibe, bringt mir die Post Vásárhelyi's hier beigeschlossenen Brief.

Gott Lob! dass wieder einer von unseren guten Delhis einen à propos Gedanken gehabt hat. So lange aber eine Commission oder Bureau oder Kanzlei, oder wie Sie es immer nennen wollen, die ex officio pedantisch auf Alles denken soll, nicht pro forma ernannt ist, und wir nicht aufhören werden par Improvisation zu handeln, so lange werden wir stets und einzig allein von günstigem Zufall und dem guten Glück abhängen, was mir, ich gestehe es Ihnen bei dieser Gelegenheit wiederholt, durchaus nicht behagt. Sie wollen demnach, mein schätzbarster Freund, auch hierüber

Digitized by Google

baldigst verfügen, — indem ich nur auf diese Ihre Entscheidung warte — um sodann, in Ordnung und Zusammenhang meine ganze Thatkraft der Sache zu widmen, oder wenn ich nach meiner innigsten Überzeugung sehe, dass die Sache so nicht gelingen kann, Sie zu bitten, mich vom Ganzen dispensiren zu wollen.

Ich hoffe, Sie haben Vécsey mit seiner Canal-Idee nicht rebutirt, indem es in W...s und meinem Operations-Plan liegt, diese Idee, im Fall der Noth, gegen Ullmann als contrapondus zu benützen.

Ich nenne mich mit der ausgezeichnetsten Hochachtung Ihren bereitwilligsten Freund und Diener

Graf Stephan Széchenyi.

Pressburg, den 8-ten November 1839.

520.

Fáy Andráshoz.

Pozsony, 1839. november 8.

Nem akarom hinni, igen tisztelt barátom, de nagyon rebesgetik: mikép Pest megyéje — a hid dolgában ismét meg fogná változtatni végzését s ez iránt pótló — az előbbivel — ellenkező utasítást adni most legelső gyülésében.

Ez igen szomorú volna — és valóban velem megbánatná — hogy nem léptem inkább bécsi sybarita pályára sok másokkal együtt a hazafiúi helyett.

Kilencz évi munkámat önnek pártfogása alá ajánlom! Kérem, mentse meg honunkat a szégyentűl és engemet a keserű serlegtől!

Tudom — hogy most kevesen vannak Pesten az ügyet pártolandók — s ekkép Önnek Horatius Cocleskedni kell. De hiszen milly sokszor kell tennünk ezt, s ha valaki, ki viselheti e szerepet sikeresebben mint ön, ki minden résznek kedveltje?

Isten áldja s segítse — engem pedig tartson barátságában

Sietve Széchenyi István.

Digitized by Google

521.

Vásárhelyi Pálhoz.

(m. k.) Pozsony, 1839. november 9-én.

Lieber Vásárhelyi! Auf Ihr Schreiben vom 5-ten November l. J. eile ich Ihnen zu sagen, dass es der neuen Berechnung zufolge am zweckmässigsten ist der Stadt keine Erde mehr hinzugeben, und derselben — im Fall das quasi Comité hierüber angegangen würde — nichts Anderes zu erwiedern, als dass man »Jetzt *so* verfügen will!« Se. k. Hoheit unser gnädigster Erzherzog ist hierüber informirt, und lässt unter Einem im selben Sinn an den Herrn k. Commissair v. Lónyay schreiben.

Wohin wird man aber die ausgegrabene Erde planiren, ohne den ohnehin engen Raum gänzlich zu obstruiren? Eine Frage, die mir wichtig zu sein scheint, und die Sie mit dem quasi Comité zu lösen haben.

Ich empfehle mich Ihrer Güte. Heute Nachmittag erhielt ich Ihr Schreiben vom 2-ten l. M. durch den Ingenieur — ich glaube — Liedemann. Ich werde — so Gott will — in Hinsicht eines bleibenden Comité's nun bald alles in Ordnung bringen, wo ich auch über Ihre Angelegenheit Sie vollkommen sicher zu stellen hoffe.

Empfehlen Sie mich an die Herren der gegenwärtigen Commission auf's freundschaftlichste, und schreiben Sie mir, wenn immer Sie mich brauchen können. In diesem Jahre werde ich schwerlich mehr nach Pest kommen.

Ich nenne mich mit aufrichtiger Hochachtung Ihren bereitwilligsten Freund

Gr. Stephan Széchenyi.

Pressburg, den 9-ten November 1839.

Digitized by Google

522.

Döbrentey Gáborhoz.

Pozsony, 1839. nov. 16.

Kedves Barátom!

E sorokat M. Banfield viszi. Igen jeles utazó — nagyon jó német — s honunknak kincseit akarja Britanniával érintkezésbe hozni. A főherczeg által is pártoltatik.

Kérem segítse elő jó czéljaiban, s néha emlékezzen meg barátságos indulattal

Széchenyi István
barátjárúl.

Pozsony, nov. 16. 1839.

523.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pozsony, 1839. november 29-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ich danke Ihnen für Ihr Schreiben vom 26-ten l. M. Obschon Schönerer Ihnen die Eisenbahn-Angelegenheit auch mündlich referiren wird, so will ich Ihnen doch Einiges in Eile mittheilen, was Sie gütigst in Erwägung ziehen wollen.

Der bei weitem grössere Theil der Landtags-Deputation ist persönlich für Sie gestimmt, doch sind diese Herren dermassen mit Instructionen gebunden, und haben den Eindruck, den Sie zu Hause in ihren Comitaten machen, stets so sehr im Auge zu halten, dass der grössere Theil von Ihnen dennoch nolens volens für die linke Eisenbahn stimmen möchte, wenn NB. diese Angelegenheit zur Discussion kommt. Für die rechte Eisenbahn werden in diesem Fall beinahe nur jene Comitate sein, die rechts an der Donau liegen, wo hingegen alle die andern für die Eisenbahn von Pesth nach Debrecin sein werden, und zwar, wenn sie auch einsehen, dass dieses Unternehmen nie zu Stande kommen

Digitized by Google

wird; indem diess ihre Committenten nicht einsehen werden wollen. Unser Plan ist demnach die ganze Discussion zwischen den beiden Eisenbahnen *wo möglich* zu beseitigen, ich sage »wo möglich«, indem diess sehr problematisch ist. Viele hoffen, dass diess gelingen dürfte, und dann haben Sie freies Spiel, indem einzig allein die Regierung — die für Sie ist — zu entscheiden hat. Ich aber glaube mit sehr Vielen der vorzüglichsten Deputirten, dass diess nicht gelingen wird, indem es wenigstens bis jetzt kaum möglich war, den Landtag zu verhindern, dass er sich in Etwas *nicht einmische*. Meines Erachtens müsste man also im Voraus sorgen, dass man im Fall einer Discussion gegen die Pesth-Debrecziner Bahn ein Contrapondus in die Wagschale legen könne, wodurch die Theiss-Comitate und jene am linken Ufer der Donau gewonen werden könnten; und hiezu ist — wie ich gleich beim Anbeginn der in Frage stehenden Angelegenheit bemerkte — nichts geeigneter, als der Baron Vécsey'sche Canal! denn durch diesen würde Ober-Ungarn und auch das Banat mit Pesth verbunden.

Sie wissen, was ich von diesem Canal halte. Sie wissen auch, wie sich der Erzherzog Palatin gegen denselben vormals aussprach, jetzt aber, da er denselben als Contrapondus benützen will, sich sehr dafür ausspricht. Thun Sie — was die Hauptsache ist — sich auch dafür, wenn auch scheinbar, aber nur energisch aussprechen, so ist, so weit menschliches Wissen die Zukunft berechnen kann, die rechte Eisenbahn gesichert. Unser Freund W. betrachtet die Sache ganz in diesem Licht, setzte demnach in jener Schrift, die Sie durch Sárvári den Herren Deputirten einreichen liessen, zu Ende auch einige Worte über den durch Sie eventuell zu erbauenden Canal; und diess machte vortreffliche Wirkung. Genug ist diess jedoch nicht, im Fall nämlich, dass die Frage zwischen den beiden Bahnen zur Discussion käme. Man würde diess blos als eine Demonstration und nicht als einen bona fide Antrag nehmen, wodurch entweder Herr v. Ullmann die Majorität bekäme, oder im besseren Fall Sie aufgefordert würden: sich praeciser über diesen Gegenstand auszusprechen, was für Sie äusserst unangenehm sein würde, da man in diesem Fall

Digitized by Google

schwerlich solche Echappatoirs anbringen könnte, durch welche man suo tempore einen Rückzug bewerkstelligen dürfte, und die auch nicht bemerkt würden.

Mein Rath ist also, dass Sie sich gleich entscheiden, und gut verstanden, nicht als Unternehmer in dieser Angelegenheit aufzutreten, sich aber an die Spitze jener Herren zu stellen, die die Verbindung der Theiss mit der Donau bewerkstelligen wollen, das heisst: die vor allem Andern die Möglichkeit und Nützlichkeit des Gegenstandes eruiren wollen, und die alle Vorauslagen mit Ihnen gleich theilen werden.

Durch eine derlei Declaration riskiren Sie durchaus Nichts weder in moralischer, noch in pecuniärer Hinsicht und können Alles gewinnen.

Die Zeit drängt aber sehr, indem die Frage zwischen den beiden Eisenbahnen bereits die nächste Woche vorkommen dürfte.

B. Vécsey schrieb an W. — — — ganz unter uns gesagt — einen lamentablen Brief, in welchem er anführt, dass Sie an seinem Canal (!) nur als ein gewöhnlicher Actionnair Theil nehmen wollten, und er somit an der Sache desperirte. Meines Erachtens müssten Sie an B. Vécsey einen Brief schreiben, der voll Echappatoirs sein mag, in dem es aber stehen muss, dass Sie an der Spitze der Actionnaire stehen werden; denn ist das nicht darin, so werden Sie selbst einsehen, taugt es zu einem Contrapondus durchaus nicht, dessen wir so nöthig bedürfen. Schreiben Sie aber an B. Vécsey und ohne Zeitverlust, so wird dieser alle die Deputirten der Theiss-Gegenden bei Zeiten informiren. Und sind wir sodann nicht so glücklich, jede Discussion zu beseitigen, so kann der Canal am Ende als 24 Pfünder aufgeführt werden. Da der Brief an B. Vécsey ostensible sein muss, so kommt sehr viel darauf an, wie er aufgesetzt ist; damit Sie sich eigentlich zu Nichts engagiren, und dennoch hinlänglich gesagt werde um Herrn Ullmann & Co. zu écrasiren. Ich glaube, ich würde mit unserem Freund W. im Stande sein so etwas auf's Papier zusetzen; wozu Sie aber natürlicher Weise eine Plenipotenz an W. — — — geben müssen.

Digitized by Google

Ich grüsse Sie auf das Angelegentlichste Ihr bereitwilligster Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi m. p.

Pressburg, den 29-ten November 1839.

524.

Lèchner Józsefhez.

(m. k.) Pozsony, 1839. deczember 4-én.

Mein bester Freund! Der Brückenbau in Pesth lässt mir manche graue Haare wachsen, und besonders weil der Gegenstand noch nicht systematisirt ist. T. Clark hat alle guten Eigenschaften, nur jene nicht, sich in die Verhältnisse eines Landes, wie unsere cara patria ist, hinein zu denken. Desshalb schlug ich dem Baron Sina bereits vor einem ganzen Jahr vor, ein Comité zu bilden, das Alles voraus erwägt und berechnet. Leider ist Baron Sina meinem Wunsche erst unlängst nachgekommen, durch welche Zögerung schon Manches versäumt wurde. Da er indessen seine Zustimmung vor einigen Wochen dennoch gab, so ist es mir darum zu thun, dieses Comité je früher officiös in Activität treten zu lassen. Sie wissen, dass ich zu dem General-Quartier-Meister, wenn ich mich dieses Ausdruckes bedienen darf, unsern Vásárhelyi erkor, worüber ich Sie, bester Freund, bereits verständigte, Baron Sina aber einwilligte, und auch S. k. Hoheit der Erzherzog bereits seine Genehmigung zusagte, in so ferne Sie nämlich es möglich machen würden, dass Vásárhelyi nebst seinen Amtsgeschäften auch dieser Sache obliege. Ich weiss, dass Ihnen diess nicht am angenehmsten sein kann, da Sie von Geschäften überhäuft sind; anderseits ist es mir aber bekannt, dass Sie ein so aufrichtiges Interesse an dem Gelingen der Brücke nehmen, und so gut wissen, wie irgend jemand, dass wir einen hiesigen Exofficio-Denker durchaus benöthigen; überdiess Vásárhelyi nicht gar so viel zu thun haben wird, um viel mehr als seine ohnehin freien Stunden der Brücke widmen zu müssen; so ersuche ich Sie, liebster Freund, aus allen diesen nun angeführten Gründen auf's Angelegentlichste, so bald als möglich an S. k. Hoheit

Digitized by Google

schreiben zu wollen, damit unser Comité baldigst — nicht nur de facto, wie es schon ist, sondern auch ex offo — gebildet sei. Der Erzherzog, mit dem ich mich hierüber verständigte, wartet nur auf Ihre Äusserung, und was — unter uns gesagt — mir es auch wünschenswerth macht, dass diese Angelegenheit baldigst beendigt werde, ist, dass für Vásárhelyi, dem wir Alle gut wollen, von dem Augenblick auch ein pecuniärer Nutzen zufliesst, von welchem Moment er ex offo in der Brücken-Angelegenheit Theil nimmt. Er arbeitet jetzt ohnehin auch schon darin, und würde auch dann, wenn er ex offo ausgesendet wäre, seinen Amtsgeschäften nicht mehr entzogen sein als jetzt; nur dass er jetzt sub spe einer Remuneration arbeitet, im Fall Sie aber die Angelegenheit beschleunigen, die nun einzig allein von Ihnen abhängt, er ein bestimmtes Honorar beziehen wird; indem B. Sina, um Vásárhelyi's Bestallung auszusprechen, nur auf den Augenblick wartet, wenn er von Seite des Erzherzogs benachrichtet wird, dass Vásárhelyi der oft benannten Sache sich officiös annehmen darf, was natürlicher Weise solcher Art eingeleitet wird, als ob Vásárhelyi von Seite der Regierung quasi als Inspicient über den Bau aufgestellt würde. B. Sina dazu zu bringen, dass er Vásárhelyi's Emolumente schon jetzt fixire, bevor er ausgesendet wird, dürfte sehr schwer halten, indem der Baron, der sehr oeconomisch ist, gerne vielleicht den Vorwand benützen wird wollen, dass die Sache noch nicht entledigt sei. Segítsünk egymásnak, ha lehet, kedves Barátom; mert hiszen mindnyájan ugyan becsületes, de nem igen pénzes emberek vagyunk.

Gr. Széchenyi István m. k.

Pozsony, deczember 4. 1839.

525.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pozsony, 1839. deczember 7-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ihr letztes Schreiben wahrscheinlich vom 5-ten l. M. erhielt ich gestern um $3^1/_2$ Uhr Nachmittag, gerade als ich aus dem

Digitized by Google

Zirkel kam, wo — horribile dictu — 31 Vota gegen 23 entschieden haben, das Postulat des Pressburger Comitats, wodurch die Gänserndorfer Bahn unterstützt wird, Sr. Majestät zu unterbreiten! Es war ein Kampf der Leidenschaft gegen die Vernunft, der Mediocritäten gegen die Führer. Deák, Klauzál etc. waren für Sie, aber es half nichts. Wir haben die Schlacht verloren! Zm Glück ist sie nicht die letzte, denn diese muss coûte que coûte uns gehören. Versäumt darf aber nichts werden. In den Brücken-Angelegenheiten haben wir auch eine Menge Treffen verloren, und sind am Ende dennoch siegreich aus der Campagne gezogen. Es dürfen aber gar keine Hilfsquellen unbenützt bleiben. Unser Freund W .... an dem Sie einen unerschütterlichen Freund haben, schäumt vor Wuth, und macht diese Frage ganz zur seinigen· ich schäume nicht minder, unterdrücke es aber, und denke mir dabei: es ist noch nicht des letzten Tages Abend, während Hegedüs, Ullmann's Faust oder Mephistopheles, ich weiss nicht recht was? bereits die Sieges-Trompete ertönen lässt, W ..... und ich, wir setzen alle unsere Activität, deren wir fähig sind, in Bewegung, um Ihre Sache confiocchi durchzuführen; und so viel menschliches Wissen im Voraus berechnen kann, zweifeln wir keinen Augenblick an den Final-Success für Sie, es darf aber auch von Ihrer Seite nichts versäumt werden, um uns beizustehen.

Hier beigebogen finden Sie ein Schreiben ·/., dass Sie, so wie es ist abgeschrieben, ohne Zeitverlust unterfertigen, und an B. Vécsey übersenden sollten. W ..... und ich haben es combinirt, als jene Demonstration, die ich vor so langer Zeit andeutete, die uns bereits in den ruhigen Hafen eingeführt haben würde, und die auch jetzt das Haupt-Remedium bleibt, um die Vota von Ober-Ungarn und der Theissgegenden für *Sie* zu gewinnen.

Ihr Schreiben an mich, wo Sie mir andeuten, dass Sie an B. Vécsey erklärten, »sich an die Spitze des Canal-Unternehmens setzen zu wollen«, machte uns 6 Vota, wir hätten sonst nur 17 gehabt. Es konnte aber keiner von den Deputirten von der Sache officiös sprechen, und somit konnte der Contrapondus nicht hinlänglich wirken. Ob sie jetzt noch wirken wird, da die

Digitized by Google

Gemüther sehr aufgeregt sind, ist auch nicht ganz sicher, ohne dieselbe stehe aber ich wenigstens für nichts gut. Es muss bald geschehen. Ich erwarte sowohl Vécsey sammt Brief! — als Schedius mit Ungeduld. Der Erzherzog, bei dem ich heute war, ist über den gestrigen Tag entrüstet, hat aber die Hände gebunden. Es wäre gut, Schedius brächte an den Judex einige Zeilen von Ihnen mit, um ihm die Sache anzuempfehlen. Meine Frau ist noch immer in Erwartung.

In grosser Eile. Ihr leberkranker, halb blinder, aber noch keineswegs eingeschüchterter oder gar gebeugter Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi m. p.

Pressburg, den 7-ten December 1839.

526.

József főherczeg nádorhoz.

(m. k.) Pozsony, 1839. deczember 8-án.

Eure kais. könig. Hoheit!

Durchlauchtigster Erzherzog!

Beigebogen habe ich die Ehre Eurer k. Hoheit den von mir gestern erwähnten »Aufruf« hiemit zu unterbreiten. Derselbe wurde durch die Baronin Dietrich, verwittwete v. Bohus veranlasst, und sogar an mehrere Comitate, wie z. B. das Veszprémer eingesendet.

Ich nehme mir bei dieser Gelegenheit die Freiheit, Eurer k. Hoheit ganz unterthänigst in Erinnerung zu bringen, dass es vielleicht gut wäre, wenn die Eisenbahn-Angelegenheit sich bei der Stände-Tafel ausgliche, indem dieser Gegenstand bei der Magnaten-Tafel gewiss grössere Aufregung hervorbringen würde, als es besonders jetzt zu wünschen wäre. Ich hoffe, dass es bei der Stände-Tafel doch noch immer dazu zu bringen sein wird, dass das Pressburger Postulat entweder ganz beseitiget, oder zu den Excerpten relegirt werde, um sodann zu untersuchen, ob beide Bahnen bestehen können, oder welche für das Land die

Digitized by Google

nützlichere sei. Wenn Ew. k. Hoheit in dieser Hinsicht Höchstdero Weisheit gemäss auf den Personal und den Herrn von Szluha wirken wollten, so hätten wir grosse Wahrscheinlichkeit, die Sache ausgeglichen zu sehen. In Hinsicht Vásárhelyi's, damit dieser ehebaldigst officiös Theil an den Brücken-Vorarbeiten nehmen könne, bitte ich Ew. k. Hoheit, das Nöthige gnädigst verordnen zu wollen. Der ich mich mit dem Gefühl der tiefsten Ehrfurcht zu Füssen legend, mich nenne Eurer k. königlichen Hoheit ganz gehorsamsten Diener

Gr. Stephan Széchenyi m. p.

Pressburg, den 8-ten December 1839.

257.

Báró Prónay Albertnez.

(m. k.) Pozsony, 1839. deczember 10.

Igen tisztelt Barátom! Noha nem jól vagyok, kivált szemeimmel, — mi okból idegen kéz által is irok — s noha tömérdek dolgom van, s szegény feleségem iránt is nagy gondom, mert lebetegedési ormon áll, azért mégis járok, futok, mióta leveledet vettem, a színházi ügy előmozdítása végett. Jól esik lelkemnek, mikép nagyobbnak tartasz, mintsem hogy törpe bosszúállásban lelhetném kéjemet! — Isten tudja, irántami hitedben nem csalódtál, s Istenben reméllem, ezentúl sem fogok annyira elselejtesedni, miszerint egyesek el tudnák velem felejtetni a községet, személyek a hon érdekét. De fájdalom, úgy látom: Nemesis ül szinházunkon, mert itt oly hidogen van iránta mindenki, hogy alig remélek jó sikert. Legtöbb követnek nincs utasítása, mit egy kis jó akarattal, csak egy kis buzgósággal eddigelé ugyan igen könnyen meg lehetet volna szerezni, vagy a kinek van, nem a mostaninak fentartására, hanem a Duna-parton építendőre van. Ha pedig most nem vétetik elő s küldetik a főtáblához át e tárgy, most mikor legjobban csúszhatna nálunk keresztül, minthogy a vallás és szabadszólás felvétele előtt a papi és Sztáray rész egy kissé engedékenyebb lenne; ha mondom, most nem vétetik elő, úgy valóban nem tudom, mikor fog válni valamely nagyobb ajánlat végzetté. Igen

Digitized by Google

bús lelkem, e tárgy mostoha állása miatt is, de azért még messze vagyok a kétségbeeséstől, s mindent el fogok követni, hogy bukástól megmentsük. Senki jobban nem érzi, mint én: mennyit vesztenénk, s mily távolságra lenne visszalökve nemzetiségünk kifejlődési szelleme, ha kénytelenek volnánk egyedüli színházunk tökéletes elaljasodását vagy elpusztítását tapasztalni.

Néhány nappal ezelőtt igazi scandalumot értünk kerületi ülésünkben. Ullmann Sinán győzött a vasút dolgában. Az elsőt pártolá Szluha et C., a másik mellett Deák, Klauzál, Bezerédy, Andrássy és minden Notabilitások valának. Az országos ülésben, azt mondják, máskép fog eldülni a dolog. De itéletem szerint kétes. Sokan azt rebesgetik: Pest vármegye, mely eddig semmi beavatkozást nem ada utasításul, Ullmann által unszolva, a balparti vonalnak, vagy a pozsonyi postulatum felküldésének pártolását (mi egyre megy) fogja követeinek megparancsolni. Ha ez igaz, akkor szenvedelem győz a hideg calculuson, kajánság a becsületességen. Ha lehet, ments meg ettől! Legjobb lenne a dolgot legnagyobb titokban tartani, mert különben, ha tán nem gondolkoznak a dologról az Ullmann-felekezetiek (kikhez Szentkirályit is számítom) még rájöhetnének, de minden esetre beszélni Fáyval, kit igen igen tisztelek. Ha sem a hidi, sem a vasuti tárgy nem jönne tanácskozás alá, legjobb volna; ha pedig egyátaljában nem lehetne elmellőzni, akkor az volna legjózanabb: az előbbeni utasításoknál megmaradni, és semmi pótló utasítást sem adni.

Isten veled! Sietve irok. Egész háznépem tisztel, én pedig maradok hű barátod s mindig kész szolgád

Gr. Széchenyi István.

Pozsony, deczember 10-én 1839.

Digitized by Google

528.

Báró Sina Györgyhöz.

(m. k.) Pozsony, 1839. deczember 14-én.

Hochwohlgeborner Freiherr, Sehr geachteter Freund!

Ihr Schreiben an Vécsey hat eine sehr grosse Aufregung zur Folge gehabt. *Scheinbar* stehet hindurch die rechte Eisenbahn schlechter. Viele zeigten sich entrüstet, dass Sie die Nicht-Gestaltung der linken Eisenbahn zur Condition des Canals setzten. Das musste aber gesagt werden, denn sonst hätten Sie den Canal ohne allen Nutzen auf den Rücken genommen. In der *Wahrheit* stehet die Sache aber für Sie meiner Ansicht nach jetzt viel besser; wenn wir NB. nicht einen Augenblick ruhen, bevor der ganze Sieg erfochten ist. Sztáray ist von dem ephemerischen Sieg, den er mit seinem Ullmann im Zirkel errungen hat, ganz enchantirt. Desto besser. Denn wir haben eine bessere Chance ihn einzuschläfern. Die Hauptsache ist aber nun, dass wir in der Regnicolar-Sitzung Oberhand erhalten, und hiezu muss mit aller Energie gearbeitet werden, und zwar ohne auch nur einen Tag zu versäumen; denn allenthalben werden gerade jetzt Congregationen gehalten. Es wird ein saueres Stück Arbeit sein, da die Juden und jüdischen Christen sich bereits wie Zecken in die Gemüther hineingearbeitet haben. So Gott will, müssen sie aber dennoch heraus, und wir hinein.

Der Canal muss auch die Majorität erwirken. Damit dieser aber *gehörig wirken* könne, werden Sie gebeten, den mit ·/. bezeichneten Brief an B. Vécsey, als Antwort auf sein hier in Origine beigebogenes Schreiben, ehebaldigst einzusenden, damit wir denselben mit einer gehörigen Einbegleitung von Seite des Baron Vécsey allen Comitaten ohne Zeitverlust mittheilen mögen. Ich halte diesen Brief — wie ich die Umstände kenne — um unseren Zweck zu erreichen, für ein Meisterwerk, und das best Gelungene, was ich in dieser Art kenne. Sie sprechen darin wahr, offen, mit Würde, verbinden sich zu Nichts, und geben (wenn der Teufel

Digitized by Google

sich nicht geradezu leibhaft hinein mengt) der Gänserndorfer Bahn, das Viaticum! Amen! — Ich geniesse den Sieg bereits in grossen Zügen, obschon ich deshalb auch nicht ein Minütchen schläfriger werde. Lassen Sie es abschreiben, setzen Sie Ihren Nahmen ohne allen Scrupel darunter, und erfreuen Sie unseren Freund Vécsey so schnell wie nur immer möglich damit. Weshalb ich so urgire, können Sie wohl denken, wenn ich Ihnen sage, dass am 20-ten l. M. in Pesth — im Centrum des Landes — Congregation ist, auf die hauptsächlich zu wirken wäre, was *wir* schon veranstalten werden, und sollten wir die Nacht zum Tage machen, und uns verdoppeln müssen; nur Sie dürfen uns nicht warten lassen.

Nun aber: Ehre wem Ehre gebührt! Dieses so gelungene Werk ist eine Arbeit unseres vortrefflichen Schedius! Wirkner hat auch das seine dazu gethan, Tasner übersetzt. Sie haben 24 Stunden darauf gearbeitet; Schedius hat aber den Haupt-Verdienst. Ich bin, Gott Lob! wieder etwas mehr bei Sinnen, da meine arme Frau nach dreitägigen Leiden endlich vor 2 Stunden mit einem ausnehmend dickköpfigen Buben entbunden ist! Bald hoffe ich Sie nun in Wien sehen zu können. Wo ich Ihnen in Hinsicht der Brücke ein Project vortragen will, wodurch Ullmann et C. so Gott will, die Cacarella bekommen soll; Sztáray aber »Verstopfung«, da ihm mit einer Cacarella vielleicht am Ende noch gedient wäre. Gott ist gerecht! Wir meinten es mit dem Lande stets ehrlich, und so wird uns am Ende vielleicht doch auch der gute Spass zu Theil, unsere unedlen Gegner in jene Grube hinabrutschen zu sehen, die sie in ihrer Bosheit und ihrem Eigendünkel für uns gegraben haben! Noch dürfen wir aber nicht lachen.

Ich grüsse Sie auf das Freundschaftlichste. Ihr bereitwilligster Freund und Diener

Gr. Stephan Széchenyi m. p.

Pressburg, den 14-ten December 1839.

Digitized by Google

$11^1/_2$ Uhr Abends.

P. S. A propos können Sie auf Wodianer rechnen? Ist er mit Ullmann oder mit uns? Wenn das Letztere, so soll er sogleich in Békéser Comitat auf Szombathelyi, der sein Mann ist, wirken; damit dieser besonders wegen des Canals ganz ein Sinaianer werde. Dieses Auf-ihn-Wirken soll aber mit Discretion geschehen, denn ich wirke auch durch jemanden Andern, und diese beiden Partheien dürfen nicht etwa in Conflict kommen. Sollte Wodianer nicht in Wien sein, so lassen Sie ihm dasselbe durch Gyra in Pesth baldmöglichst beibringen.

529.

Gr. Ráday Gedeonhoz.

Pozsony, 1839. deczember 14-én.

Tisztelt Barátom! Nem tudom, nem maradt-e benned minapi elválásunkkor egy kis tövis, mely elsavanyodott Széchenyire néha kellemetlenül ne emlékeztetne. Remélem nem. De ha maradt volna is, nem aggódom e sorok felett. Mert, hol hazai érdek van kérdésben, ott rád személyes ellenségid is bizton számolhatnak. Én pedig, valamint Isten tudja! nem vagyok ellenséged, úgy hiszem, te sem teszesz bennem fel, mennyire t. i. akaratom megy roszra törő irányt.

Sina és Ullmann emberei rútul összecsaptak, s nem gondolhatod, milyen ingerültség fejlődött ki a Duna bal- és Duna jobbparti pártok között. Nincs piszok, melyet egymásra ne hajítanának. Ezt igen restellem. S nem csak azért, mert ezen elágzás is, mint minden divergentia, gyengíti erőnket, hanem legfőkép azért, mert attól tartok: itt is, mint sok egyébben, két szék közt pad alá esünk, s vagy semmi vagy felette rövid vasútunk lesz. Én Sina embere vagyok. Hozzá nemcsak tiszta meggyőződésem csatol, miszerint ő ceteris paribus legalkalmasabb vállalkozó, s ő tőle hazánk anyagi kifejtésében legtöbbet várhatunk, de egyenesen a becsület is köt. Ez utolsót magyaráznom kell. Ha én nem vagyok, Sina semmiben sem vállalkozik hazánkban. Én birtam őt arra,

Digitized by Google

hogy nyugalmából kilépjen stb. stb. Illő volna-e tehát s a becsülettel megegyező-e, ha én őt most, most midőn kígyót-békát kiáltanak ellene, nem pártolnám? Azt hiszem, nem! De itt is vannak bizonyos határok, quos ultra citraque etc. S elhiheted, hogy valóban nem voltam és soha nem is leszek Sinának oly bolondja, vagy leköteleżettje, mikép másoknak jó és bona fide terveit csak legkisebbé is ellenzeném vagy hátrálni akarnám! S ennyit Sinávali összeköttetésemről. De térjünk a tárgyhoz vissza.

Ullmann így szól: »ő Pozsonyból a Duna balpartján viszi Vácznak Pestre a vasútat; s innen Debreczenbe. (Pozsonyból Váczig, de innen Pestre is, ha jól emlékezem, hanem Pestről Debreczenig minden esetre csak lóerővel.) Mind ennek végbevitelét azonban egyedül oly feltétel alatt igéri (igéri, de semmivel sem köti le magát), ha az országgyűlés a pozsonyi vármegyei postulatum mellett repraesental; mely abból áll, hogy kéressék meg ő felsége: engedné meg Rothschildnak, északi vasútját a magyar határszélig vinni; mert, úgymond, ha az meg nem engedtetik, mikép eszközölhesse ő Debreczen-Pesti s Pest-Pozsonyi vasútját, melynek, hogy kifizesse magát, természet szerint Bécsben kellene végződnie. Nem bánja ő egyébiránt, Sina épít-e a dunai jobbparton vasútat vagy sem; csak ő is építhessen a balparton.« S ennyire Ullmann!

Sina ellenben a következőt igéri (de ő is csak igéri és semmivel sem kötelezi le magát), hogy »ő Bécsből Brucknak, Pozsonynak, Győrnek stb. egész Budapestig viszi a vasútat, s ha nem csalatkozom, mindenütt, de minden esetre nagyobb részén gőzt használ; b. Vécsey terve szerint pedig egybeköti hajókázható csatorna által Szolnok s Szegedtől a Dunával a Tiszát. Ő azonban csak azon feltétel alatt eszközli mindazt, ha Rothschildnek nem engedtetik meg, éjszaki útjának a magyar határszélig való kiszárnyalása Pozsony felé; vagy más szavakkal: »ha a pozsonyi postulátumnak sikere nem lesz.« Így Sina.

Ebből barátom kiveheted, hogy tulajdonkép mind a két rész, egyedül a Bécs és Pozsony közti zsíros falathoz oly hosszú falatot kössön, mint csak lehet, s mely sovány léte miatt, a zsíros falat nélkül senkinek sem kellene. Erre pedig egyedül czélszerü

Digitized by Google

vármegyei utasítások vezethetnek. Itéletem szerint azoknak az 1832 6: 25-iki törvény értelmében úgy kellene hangzaniok:

»Ha báró Sina egész Budapestig viszi a vasútat s az jobbadán gőzzel lesz járva, s ezen felül alapos remény van, hogy vezérlete alatt a Pest-Szolnok s Pest-Szegedi csatorna is végbe fog vitetni, akkor Sinának adassék elsőség, Ullmann et C. se akadályoztassék azonban terveiben, minthogy ezt a törvény nem tiltja. De a pozsonyi postulatum semmi esetre ne pártoltassék, legelsőbben is azért ne, mert ezt a törvény nem parancsolja, s aztán mert ezen lépésnek minden hihetőségek szerint az lenne következése, ha t. i. a kormányra hatással volna, hogy Rothschild bomladozó éjszaki vasútjának felsegéllése végett kiterjesztené pályáját egész Pozsonyig, onnan pedig azt soha senki nem vinné tovább; míg Sina elkedvelenítve, hogy versenytársa ragadta előle el a legjutalmazóbb darabot, felhagyna mind a Bécs-Budapesti vasútjával, mind a Szolnok és Szeged-Pesti vizcsatornájával, miszerint az, mit a törvényhozó hatalom a mostan forradozó versenygésből hazavinne, nem volna egyéb, mint körülbelűl egy mérföldnyi vasút, mert ily távolságra fekszik az Ausztriai határtól Pozsony; holott most volna annak ideje: egyesülési tekintetben legnagyobb kincsekkel térni haza.

A kerületi ülésben felvétetett e tárgy már, s az Ullmann-Sztáray-pártra dűlt kedvezőleg. Ide mellékelem a szavazatok állását. Igazi scandalum volt. Egészen el is szomorított. Most azonban minden hihetőség szerint az országos ülésben részünkre fog fordulni. A Pest megyei mostani utasítás részünkre jó, mert a pozsonyi postulatum pártolását nem parancsolja, de igen félünk, tán meg fog rontatni, mert Ullmannak s Sztáraynak emberei szünet nélkül s legügyesebben dolgoznak. A pozsonyi postulatumot oly ártatlan formába tudták öntetni, mikép alig vehetni észre, hazánkra nézve mily káros következéseket szülhetne pártolása. Ullmann loyalisabbnak látszik, mint Sina, mert nem kivánja hátráltatni a jobbparti út építésében Sinát. De mi lappang megint ez alatt? Csak az, hogy midőn Gänserndorftól Pozsonyba viňni vasútat sokkal könnyebb, mint Bécsből Pozsonyba, természet szerint nem félhet az elsőt tervező a másodikat szándékozónak

Digitized by Google

concurrentiájától, de nem így viszont, s kivált ha a vasútat Pozsonyból tovább vinni nem tétetik kötelességül.

Kezdbe teszem a dolgot Barátom. Ha senki nem piszkálja a mostani pesti utasítást, hadd te is békével; ha ellenben annak megrontásáról volna szó, akkor javits rajta azon értelemben, melyet kitüzék. Hidd el Barátom, hazánkat s kivált a Tisza s Maros völgyeit tekintve, életbe vágó egy kérdés.

Sokan Cautióról gondoskodnak, melyet egyik vagy másik félnek adni kellene. Ez azonban nehéz dolog, pénzt egyik se fog kezességül letenni akarni. Igéretet pedig könnyen kijátszhatni. S így egyedül a személyiség, a személynek hitele, a firma adhat némi biztosítást. S itt megvallom: Sina füleimben jobban hangzik, mint Ullmann s Rothschild eddigelé legalább nem adta firmáját a dologhoz, mit a Sztáray-párt igen el akarna hitetni. Ő csak egyszerű részvényes, mi igen gyanussá teszi előttem a dolgot, s hogy a Pozsonyból lejebb vitele a vasútnak nem egyéb, mint a publicum elcsábítására kiállított decoratió!

Bécsben pedig úgy áll a dolog, hogy Sina most még bir Rothschilddel, kinek egész czélja csak Pozsony, de kérdés, fog-e birhatni még akkor is, ha az országgyűlés a pozsonyi postulatum altal pártolja a balparti útat? Alig! Mert a morva Combinatió, mely úgy is irígy szemmel nézi Sina hosszabb vonalát, mert ezt veszedelmes versenytársának ismeri, két kézzel fogja venni a magyar törvényhatóság kivánatát, s a liberalitás ürügye alatt megengedni a morva útnak kiágazását, örülvén, hogy nékünk szegény s itt is, mint sokszor egyebütt kijátszott magyaroknak, nem jutott hosszabb vasút körülbelűl egy mértföldnyinél s méltán kaczagván, hogy ennek vak indulatosságunknál fogva magunk voltunk eszközlői.

Emlékezel Barátom, mennyire rontotta meg éppen ezen indulatosság magyar szinházunkat. Csak a Te s néhány kevés Barátinknak hazafisága tartá azt eddig is fenn. Mi leszen most belőle, tudja az ég! Közbenvetőleg mondva, vettem e tárgybau Prónay Albert levelét; ha csak lehet, s nem vagyok reménység nélkül, megmentjük a dolgot. Rajtam legalább nem fog múlni; de jót semmiért sem merek állani.

Digitized by Google

De hogy visszatérjek a vasúthoz: ha hiszed, hogy igazam van, s hogy nem kell semmit vakon pártolni, de azon lenni, miszerint senki által ki ne játszattassunk, hanem nyerjünk valamit a hazának; kérlek terjesszed pártfogásodat még Pest vármegyén túl is. Hevesben Keglevich Miklós, Zólyomban oly könnyen hathatnál Radvánszky által. S így más megyéknél is. Csak hogy engem ne nevezz sehol. S nem mintha szeretném az Anonymus szerepét játszani, hanem mert tudom, mily gyűlöletes szegény nevem sok helyt.

Isten áljon. Sok bajaimnak az is egyike, hogy szegény feleségem több nap óta van vajúdásban, s nem tud szülni. És ez oka, hogy e sorok irásában nem saját kezemet használom, miért engedelmet kérek. — Emlékezzél meg rólam, tiszteld nevemben szeretetre méltó feleségedet; vigasztalj néhány sorral, s maradj Barátom, valamint én vagyok a Tiéd

Széchenyi s. k.

Pozsony, 1839. deczember 14-én.

U. i. A Pest-Szolnok s szegedi vízcsatorna oly vállalat, mely hazánkra nézve a lehető legfontosabb. Igen nagy hihetőség van végrehajtására. Rövid napok után erről bővebben foglak tudósítani.

530.

Fáy Andráshoz.

Pozsony, 1839. deczember 14.

Igen tisztelt barátom!

Nagy bajokban vagyok. Szemeim egészen megbomlottak és szegény feleségem már több nap óta van vajudásban. Ezért használom Tasnernek kezét. Szemeim azonban javulni fognak, s feleségem szerencsésen szülni — reménylem istenben. De más baj van, mely inkább szorít. Nincs időm a dologról részletesen szólni. De e pillanatban végeztem hosszabb levelemet Rádayhoz,[1]) melyben tehetségem szerint mindent összepontosítottam.

[1]) Lásd az előbbi levelet 529. sz. alatt.

Digitized by Google

Ha nem félnék, hogy a postát elmulasztom, Önnek is körülményesen irnék. Így azonban arra kértem Ráday barátunkat, közlené a közlendőket Önnel. Ha nem tudnám s nem tapasztaltam volna annyiszor Önnek irántami barátságát, oly szabadsággal bizonyosan nem élek, Önt máshoz írt levelemre utasítani.

Azon rokonszenvnél fogva, melyet Önnel mindig éreztem, vegye komoly fontolóra a Rádaynak írtakat, engem pedig tartson meg barátságában.

Sietve Széchenyi István.

531.

Vidos Józsefhez.

(m. k.) Pozsony, 1839. december 31-én.

Igen tisztelt Barátom! Értésemre esvén, hogy Ullmann emberei a jobbparti vasút ellen Vas vármegyében is agitálni kezdenek, bátor vagyok Önt, kinek hathatós befolyását ismerem, némiekre röviden figyelmeztetni. Mint Ön előtt már bizonyosan tudva lesz, a kerületi ülésben, a Pozsony vármegyei postulatumnak s ez által *indirecte* a balparti vasútnak pártolását határozta a többség, noha a táblának, mondhatni, egész jelesebb része ellenzé azt. S a váratlan eredménynek csupán az Ullmanniak által felizgatott indulatosság vala oka. Nem gondolhatja Ön, mily ingerültség fejlődött ki a két párt között. Nincs piszok, melyet egymásra ne hajítanának. Ezt igen sajnálhatni, s nem csak azért, mert ezen elágzás is, mint minden divergentia, gyengíti erőnket, hanem legfőkép azért, mert attól tartok: itt is, mint sok egyébben, két szék közt pad alá esünk, s vagy semmi vagy felette rövid vasútunk lesz. Én Sina embere vagyok. Hozzá nemcsak tiszta meggyőződésem csatol, miszerint ő ceteris paribus legalkalmasb vállalkozó, s ő tőle hazánk anyagi kifejtésében legtöbbet várhatunk; de egyenesen a becsület is köt. Ez utolsót magyaráznom kell. Ha én nem vagyok, Sina semmiben sem vállalkozik hazánkban. Én birtam őt arra, hogy nyugalmából kilépjen stb. Illő volna-e tehát, a becsülettel megegyező-e, ha én őt most — most, midőn-kigyót-békát kiáltanak ellene — nem pártolnám? Azt hiszem nem. De itt is vannak bizonyos határok, quos ultra citraque etc. S bizonyossá

Digitized by Google

tehetem, tisztelt Barátom, ha a másik résztől többet lehetne várni hazánk javára nézve, s abban többet bízni, mint Sinában; én volnék első, ki amazt védném. De miként áll a dolog most? [1])

A kerületi ülés határozata országos ülésben még megváltoztathatik, ha megyéink az ügyet bővebb fontolóra veszik s a szerint adnak utasításokat; mely czél elérése végett azonban szükséges a tárgyat egész maga valóságában minden oldalról felvilágosítni, mert Ullmann emberei szünet nélkül informálgatnak a magok részére minden felől, s igen ügyesen dolgoznak. A pozsonyi postulatumot is például oly ártatlan formába tudták önteni, miszerint alig vehetni észre, hazánkra nézve mily káros következéseket szülhetne annak pártolása. Ullmann loyalisabbnak látszik, mint Sina, mert nem kívánja hátráltatni a jobbparti út építésében Sinát. De mi lappang megint ez alatt? Csak az, hogy midőn Gänserndorftól Pozsonyba vinni vasútat sokkal könnyebb, mint Bécsből Pozsonyba, természet szerint nem félhet az elsőt tervező a másodikat szándékozónak concurrentiájától; de nem így viszont, s kivált, ha a vasútat Pozsonyból tovább vinni nem tétetik kötelességül.

Sokan cautióról gondolkoznak, melyet egyik vagy másik félnek adni kellene. Ez azonban nehéz dolog. Pénzt egyik sem fog kezességül akarni letenni. Igéretet pedig könnyen kijátszhatni. S így egyedül a személynek hitele, a firma adhat némi biztosítást. S itt senki nem tagadhatja, hogy Sinának európai neve e tekintetben jobban hangzik, mint Ullmann és társaié. Ullmann tervezett vállalatában Rothschild csak egyszerű részvényes, de ki Ullmannt eszközül akarja használni arra, hogy a Gänserndorftól Pozsonyig vihetendő vasút által az ő ingadozó morva-gallicziai vasút-vállalatát, mely hazánk érdekei elleninek mindjárt keletkeztekor országszerte elismertetett, felsegíthesse. S ki mindezeket tudja, egyszerre átláthatja azt is, hogy a vasútnak Pozsonyból a balparton lejebb vitele nem egyéb, mint a magyar közönség elcsábítására kiállított decorátió.

[1]) Itt következik azon négy szakasz, mely a Rádayhoz 1839. decz. 14-én írt s az 529-ik szám alatti levélben ezen szótúl: »Ullmann így szólt« egészen e szókig: »kincsekkel térni haza« olvasható.

Digitized by Google

Bécsben pedig úgy áll a dolog, hogy Sina most még bir Rothschilddel, kinek egész czélja csak Pozsony; de kérdés, fog-e birhatni akkor is, ha az országgyűlés a pozsonyi postulatum által pártolja a balpárti útat? Alig! Mert a *cseh-morva combinatió*, mely úgyis irigy szemmel nézi Sina hosszabb vonalát hazánkban, mert ezt veszedelmes versenytársának ismeri, két kézzel fogja venni a magyar törvényhatóság kivánatát, s a liberalitás ürügye alatt megengedni a morva útnak kiágazását, örülvén, hogy nekünk szegény s itt is mint sokszor egyebütt kijátszott Magyaroknak nem jutott hosszabb vasút, körülbelűl egy mértföldnyinél, s méltán kaczagván, hogy ennek vak indulatosságunknál fogva magunk voltunk eszközlői.

Mindezek után tehát kérem hazafiúi bizodalommal Önt, eszközöljön hathatós befolyása által oly utasítást, hogy a fentebbiek szerint a pozsonyi postulatum ne hátráltassék, vagy legalább hátráltassa azt, nehogy a megye valami módon a pozsonyi postulatum s így Ullmann mellett nyilatkozzék. Higyje el, tisztelt Barátom, hazánkban nemsokára keletkezhető még számosb oly üdvös vállalatokra nézve, mint a jobbparti vasút, a Duna-Tiszai csatorna, életbevágó kérdés az, vajjon Sina győz-e most vagy nem?

Mi történt addig a Duna-Tiszai csatorna vállalatára nézve, kitetszik a három mellékletből, melyet idezárni szarencsém van Önnek pro privata notitia, míg azok *tán* a nms. megyéhez is megküldetnek. Ezekben is számosb a jobbparti vasút részére szóló gyámok foglaltatik. Nem gondolom, hogy Dunán túl, s nevezetesen Vasmegyében a Duna-Tiszai csatorna eszméje valamely aggodalmat szülhetne, mintha az a tiszai megyék kereskedését a dunaiak kárával mozdítná elő. Mert, valjon mindig csak szűkkörű provinciális érdekeinkre tekintsünk-e? S valjon más országok tapasztalása nem mutatja-e világosan, hogy egy résznek jobbléte bizonyos idő múltával mindenkor a többi részek jólétére is legüdvösb hatással szokott lenni?

Egyébiránt eddig bizonyított szíves hazafiúi indulatába továbbá is ajánlván magamat, legőszintébb tisztelettel maradok Önnek kész szolgája Gr. Széchenyi István s k.

Pozsony, 1839. deczember 31-én.

Digitized by Google

TARTALOM.

Lap.

Előszó . . . . . IV.

LEVELEK:

Abaffy Vendelhez. 1835. 81
Aczél Sándorhoz. 1835. 119
Albach Szaniszlóhoz. 1835. 74
Alsó-Fejérmegyéhez. 1835. 162
Andrássy György grófhoz. 1836. 265
Apponyi Antal grófhoz. 1835—36. . . . . 139, 201, 242
Apponyi György grófhoz. 1835. 101
Auersperg Miksa grófhoz. 1836. 343
Bánffy Pál báróhoz. 1835. 127
Bánhidy Antalhoz. 1836. 350
Bánya-igazgatósághoz. 1833. 16
Baricz Györgyhöz. 1835—36. . . . . 79, 254
Batthyány Fülöp herczeghez. 1837—38. . . . . 440, 590
Batthyányi Kázmér grófhoz. 1839. 640
Bellendenker Henrikhez. 1835. . . . . 115, 116
Beleznay Károly grófhoz. 1836. 357
Bencsik Györgyhez. 1835. 179
Beöthy Lászlóhoz. 1835. 121
Bernáth Ferenczhez. 1836. 226
Bethlen Domonkos grófhoz. 1835. 102
Bihari casinóhoz. 1836. 319
Biharvármegyéhez. 1836. 245
Böck Adalberthez. 1838. 466
Breczenheim Alfons herczeghez. 1835. 220
Brezecsko Nep. Jánoshoz. 1834. 28
Brougham lordhoz. 1836. 311
Bruckenthal Mihály báróhoz. 1835. 118
Brunelhez. 1837. 408
Brunszwick Theresia grófnőhöz. 1835. 139
Buda főváros tanácsához. 1837. 404
Clark Tirney Vilmoshoz. 1836—39. 313, 363, 406, 414, 443, 454, 461, 464, 469, 488, 550, 566, 609, 631, 663.

Digitized by Google

Lap.
Claridge R.-hez. 1836. 315
Csáky József grófhoz. 1835. 123
Du Ponceau Péterhez. 1833. 15
Deák Ferenczhez. 1836. 367
Derra Constantinhoz. 1838. 529
Döbrentei Gáborhoz. 1835—39. . . . . 169, 206. 706
Dubraviczky Simonhoz. 1835. 118
Eötvös Pálhoz. 1836. 332
Erdődy Sándor grófhoz. 1838. 591
Eszterházy Pál herczeghez. 1836. 241
Farkas Máriához. 1836. 353
Farkas Sándorhoz. 1835. 170
Fáy Andráshoz. 1837—39. . . . . 411, 704. 721
Fejérvármegyéhez. 1836. 299
Festetich Imre grófhoz. 1835. . . . . 180, 199
Foith Jánoshoz. 1835. . . . . 36, 37
Geymüller és társához. 1836. 373
Ghika Sándor fejedelemhez. 1836. . . . . 328, 330
Grosschmidthez. 1835. . . . . 133, 166
Győr város tanácsához. 1836. 359
Gyürky Pálhoz. 1836. 247
Haller Imre grófhoz. 1835. 183
Határőrvidéki dandár-parancsnoksághoz. 1836. 336
Hertelendy Ignáczhoz. 1835. 174
Hoffmannhoz. 1837. 448
Horváth Ferenczhez. 1837. 391
Horváth Jánoshoz. 1835. . . . . 103, 191
Huszár-ezredhez (szardiniai király). 1836. 300
Ismeretlenhez. 1827. . . . . 2, 10
István főherczeghez. 1838. 562
Iszer W.-hez. 1838. 560
Jablonczay Imréhez. 1839 639
Jablonczy Imréhez. 1835. 36
Jacksonhoz. 1838. 554
Jankovics Ferenczhez. 1834. . . . . 26, 33
József főherczeg nádorhoz. 1835—39. 37, 38, 40, 46, 52, 60, 63. 66, 71, 77, 88, 89, 94, 105, 108, 111, 117, 125, 149, 228, 229, 234, 237, 251, 260, 267. 304, 305, 306, 322, 334, 337, 341, 357, 375, 376, 395, 411, 413, 419, 479, 543, 558, 561, 562, 564, 573, 604. 605, 628. 634, 644, 712
Juranics Antalhoz. 1836. 374
Karánsebesi oláh-illir határezred parancsnokságához. 1834. 35
Karátsonyi Antalhoz. 1835. 68

Digitized by Google

Lap.
Károlyi György grófhoz. 1835. 188
Keglevich Gábor grófhoz. 1836. 333
Kemény Domonkos báróhoz. 1835. 184
Kiliáshoz. 1839. . . . . 641, 648
Kirits Dávidhoz. 1838. 593
Kis Józsefhez. 1836. 248
Kiss Sámuelhez. 1836. 370
Kolb Jánoshoz. 1835. 74
Kolosváry Miklóshoz. 1835. 185
Kolowrat-Liebsteinsky Ferencz grófhoz. 1838. . . . . 431, 597
Komárom város tanácsához. 1835. 181
Kopeczky Ferenczhez. 1836. 362
Körmöczbánya tanácsához. 1836. 317
Lauschmannhoz. 1834. 32
Lechner Józsefhez. 1836—39. . . . . 310, 709
Lichtenstein Lajos herczeghez. 1838—39. . . . . 552, 675
Lónyay Jánoshoz. 1839. 692
Lunkányi Jánoshoz. 1837. 442
Majláth Antal grófhoz. 1837. 390
Majláth Györgyhöz (idősb). 1836. 290
Mária Dorottya főherczegnőhez. 1835—38. . . . . 98, 564
Metternich Kelemen herczeghez. 1838. 600
Mikes János grófhoz. 1835. 186
Millenkovich Istvánhoz. 1835. 58
Molnár- és sütő-czéhhez. 1838. 594
Nagy Ignáczhoz. 1835. 222
Nákó Sándor grófhoz. 1838. 450
Nemzeti Casinóhoz. 1838—39. . . . . 518, 655
Noséhez. 1835. 84
Nyitrai Casino-társasághoz. 1837. 385
Obrenovich Miloshoz. 1835. 52
Ó-budai korona-uradalomhoz. 1836. 305
Oláh-Illir határezred parancsnokságához. 1836. 321
Ó-orsovai harminczad-hivatalhoz. 1833. 18
Ottenfels Ferencz báróhoz. 1835. 51
Péczeli Józsefhez. 1835. 122
Pesti növendékpapság magyar iskolájának. 1837—39. . . . . 426, 689
Pest sz. kir. város tanácsához. 1835. . . . . 42, 55, 92
Pestvármegyéhez. 1827—35. . . . . 1, 168
Pestváros polgárságához. 1832. 14
Pettkó Bélához. 1836. 372
Philippovichhoz. 1834. 19

Digitized by Google

Lap.

Piret Lajos báróhoz. 1839. 620
Pregard Jánoshoz. 1835. 205
Prónay Albert báróhoz. 1836—39. . . . . 274, 713
Puthon Rudolf báróhoz. 1835. 82
Ráday Gedeon grófhoz. 1835—39. . . . . 159, 167, 717
Rauchmüllerhez. 1834. 34
Rennie Györgyhöz. 1837. 435
Rennie Johnhoz. 1836—37. . . . . 317, 407
Reviczky Ádám grófhoz. 1835—36. . . . . 173, 217, 272
Rochauhoz. 1828. 6
Rohonczy Ignáczhoz. 1835. 75
Rothschildhoz. 1834—35. . . . . 25, 26, 116, 203
Rumy Károlyhoz. 1835. 219
Ságody Sándorhoz. 1835. . . . . 104, 111
Sándor Móricz grófhoz. 1835—38. . . . . 65, 451, 458, 468, 586, 595, 610
Sartoryhoz. 1827. 4
Schedius Lajoshoz. 1835—36. . . . . 67, 73, 330
Schnirch Frigyeshez. 1836. 361
Schullerhez. 1834—35. . . . . 27, 29, 195
Schuller Andráshoz. 1836. 289
Schuppaneki cs. kir. veszteglő-intézet igazgatóságához. 1834. 33
Schwarzenberg A. herczeghez. 1838. 449
Seeber Károlyhoz. 1835. 61
Sina György báróhoz. 1836—39. . . . 303, 310, 369, 388, 395, 399, 401, 403, 416, 418, 421, 424, 426, 429, 432, 433, 441, 442, 446, 447, 452, 457, 463, 466, 471, 473, 474, 475, 476, 481, 484, 486, 492, 504, 509, 548, 551, 555, 556, 557, 567, 569, 576, 580, 581, 582, 592, 602, 607, 612, 613, 615, 617, 622, 623, 625, 627, 629, 635, 637, 642, 644, 646, 653, 655, 657, 660, 661, 666, 668, 669, 671, 673, 677, 679, 681, 690, 695, 698, 700, 701, 706, 710, 715
Sina János báróhoz. 1839. 673
Sopron város tanácsához. 1836. 318
Stankovich Jánoshoz. 1835. 49
Stettner Györgyhöz. 1836—37. . . . . 228, 439
Svaiczer Gáborhoz. 1837. 410
Szallopek Jánoshoz. 1838. 567
Szathmári Király Józsefhez. 1836. 352
Széchenyi Lajos grófhoz. 1831—35. . . . . 10, 12, 13, 39
Szeged városához. 1835. 69
Szegedy Károlyhoz. 1835. 187
Szepes vármegye közönségéhez. 1836. 384
Szergel Nep. Jánoshoz. 1836. 354

Digitized by Google

Lap.

Tasner Antalhoz. 1835—39. . . . . . 128, 129, 130, 132, 134, 137, 142, 144, 145, 149, 150, 151, 153, 154, 155, 156, 160, 170, 172, 175, 178, 182, 188, 190, 192, 193, 196, 197, 203, 207, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 220, 221, 222, 223, 225, 229, 230, 231, 232, 233, 235, 238, 240, 242, 244, 249, 250, 252, 254, 255, 257, 259, 262, 264, 268, 270, 275, 276, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 285, 286, 288, 289, 292, 294, 295, 296, 298, 302, 367, 368, 495, 497, 499, 503, 504, 508, 510, 513, 515, 516, 518, 519, 521, 522, 524, 525, 528, 530, 531, 534, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 544, 546, 574, 575, 577, 578, 579, 676

Tattersall Richardhoz. 1835—37. . . . . . 124, 314, 393, 405

Teleki Domonkos grófhoz. 1835. 80

Thomashoz. 1836. 313

Tige grófnőhez. 1835. 114

Trattner (Petrózai) Károlyhoz. 1839. 662

Tüköry Józsefhez. 1839. 696

Udvari hadi-tanács. 1835. 177

Udvari kamarához m. kir. 1834—37. . . . . . 30, 56, 71, 339, 423

Újhelyi Sándorhoz. 1836. 356

Waldstein János grófhoz. 1830—37. . . . . . 8, 410

Walterskirchen F. grófhoz. 1836. 365

Vásárhelyi Jánoshoz. 1836. 373

Vásárhelyi Pálhoz. 1833—39. . . . . . 17, 29, 41, 57 62, 63, 70, 86, 182, 232, 261, 293, 339, 354, 355, 360, 694, 705

Watt Jakabhoz. 1837. 408

Wenckheim Béla báróhoz. 1839. 672

Wesselényi Miklós báróhoz. 1835—38. . . . . . 127, 212, 560, 616

Vidos Józsefhez. 1839. 722

Zimonyi harminczad-hivatalhoz. 1834. 32

Zimonyi katonai-parancsnoksághoz. 1834. 31

Zólyommegyéhez. 1836. 320

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

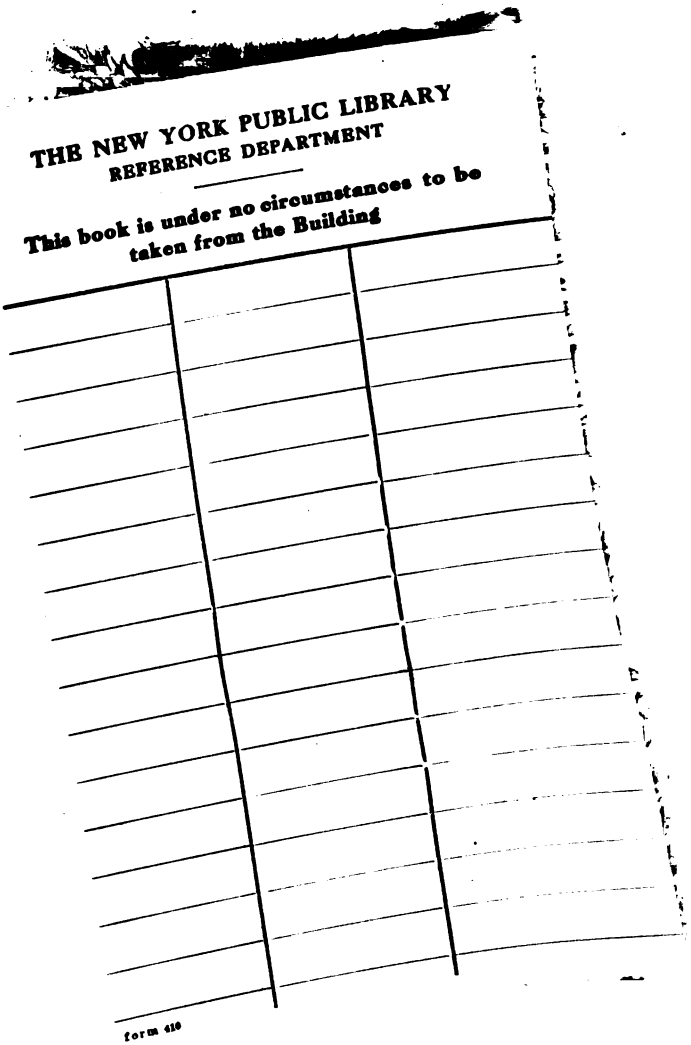
THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
REFERENCE DEPARTMENT

This book is under no circumstances to be taken from the Building

form 418

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google